

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ΄

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 349 - 350

ΜΑΪΟΣ · ΙΟΥΝΙΟΣ 1981

Σ Τ Ν Α Ρ Ο Μ Α Ι
(Ετήσια)

Ύψοτεριζού	Αρχ.	700
Νομ. Προσώπων & Οργανισμών	»	1000
Κοινοτήτων & Σχολείων	»	800
Ύψοτεριζού	Δολλ.	30
Τιμή τεύχους	Αρχ.	200

Αστέριστεύοντα μέλη της Επιτροπής	
Α. Γ. ΒΡΑΝΟΣΤΗΣ	(Αθήναι)
ΧΡΥΣ. ΖΙΓΣΑΙΑ	(Θεσσαλονίκη)
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	(Αθήναι)
MIX. ΠΕΡΑΝΘΗΣ	(Αθήναι)
ΑΝΔΡ. ΡΑΔΟΣ	(Γάσιον Ρουμανίας)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ	(Αθήναι)

Τυβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Όδος Σμύνης αριθ. 11, Ίωάννινα, Τηλέφ. 26 659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Γάνου Δημ. Τζιόβα	: Ήπειρωτικά σύμμεκτα (ιστορικά στοιχεία)	Σελ. 385
Αντιστασίον Ευθυμίου	: Κονιτιστικά χρονικά (ιστορικά στοιχεία)	» 399
Δημοσθ. Γραμματοπούλου	: Περί τῶν μεταδυσαντινῶν «ελληνιστικῶν» πριγκηπάτων τῆς Μολδαβίας (ιστορική πραγματεία)	» 405
Π. Κυριακίδου - Α. Φούντα	: Κοινωνικά καὶ εθνολογικά στοιχεία στίς παροιμίες τῆς τριτοῦχῆς Κόνιτσας Ἡπείρου (λαογρ. ἔρευνα)	» 414
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἀρχιτεκτονική τοῦ παλαιοῦ σπιτιοῦ (λαογρ. πραγματ.)	» 431
Σπύρου Μαρκόπουλου	: Λαογραφικά Λάκκας Σουλίου (λαογρ. συλλογή)	» 439
Νικ. Β. Λώλη	: Ἡ 25ῃ Μαρτίου στή λαογραφία μας (λαογρ. στοιχεία)	» 454
Τάσου Δ. Βασιλείου	: Ἡ πασχαλιά (λαογρ. στοιχεία)	» 456
Δεσπ. Σαλτουρίδου	: Ὁ προγραμματισμός τῆς ἐκπαίδευσης (μελέτη)	» 458
Siegfried Laufer (μετάφρ. Ἀθ. I. Ἀντωνίου)	: Τὰ ἀρχαία μεταλλεία στὸ Λαύρειο Ἀττικῆς (μελέτη)	» 465
Jose Ramon (μετ. Νικ. Μπλέτα - Δούκαρη)	: Ἰσπανικὴ ποίηση	» 472
De la Cruz (μετάφρ. Κύπρου Χρυσάνθη)	: Στὴν ἐλπίδα (ποίημα)	» 478
De Argemira (μετάφρ. Κύπρου Χρυσάνθη)	: Σονέττο (ποίημα)	» 479
Vas. Niculescu (μετ. Α. Ράδου)	: Τέσσερα ποιήματα	» 479
Ἰὼν Λούσι Κορατζιάλε (μετ. Μαρ. Μαρινέσκου - Χύμου)	: Πρωσλαβική λαμπάδα (νουδέλλα)	» 481
Νικ. Ντὰν Φρουντεαλάτα (μετ. Α. Ζιόγα)	: Πέντε ποιήματα	» 492
Rol. Certa (μετάφρ. Π. Μισερλή)	: Ζούμε στὸ παράλογο (ποίημα)	» 494
Maria Antonietta Avezzano (μετάφρ. Α. Κουνάδου)	: Ὅλα τρενοῦν καὶ πάνε (ποίημα)	» 495
Sadegh Hedayat (μετ. Ν. Λώλη)	: Στὴν κρήνη τῆς κόμπρας (διήγημα)	» 496
Γρηγ. Μαρτίν	: Δι' ἐλέου καὶ φόβου (ποίημα)	» 498
Κώστα Δ. Κόκκινου	: Καταθέσεις (δύο ποιήματα)	» 499
Σταμ. Γιάννη Σακελλίωνα	: Τὸν στείλαμε πέρα ἐκεῖ (ποίημα)	» 500
Ἄνθη Βέργη	: Τὸ μερίδιο (διήγημα)	» 501
Μαρίας Ε. Δικήτα	: Γῆ τῶν ἀνθρώπων (ποίημα)	» 504
Γιάννου Παπσοῦ ἄμου	: Σταυρωτὲς καὶ σταυρωμένοι (ποίημα)	» 505
Κώστα Σαρδελη	: Ἀπ' τὸν Λυκαβηττὸ στὴ Δραπετσώνα (διήγημα)	» 509
Γιάννου Βρέλλη	: Νοσταλγικὸ (ποίημα)	» 511
Β. Λαζαρη	: Ἀς κυττάξουμε (ποίημα)	» 511
Ν. Β. Τυπάλδου	: «Μονώτατος» (ποίημα)	» 512
Πάνου Δ. Τζιόβα	: Ἱεροτελεστία (ποίημα)	» 512
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἕνας καημὸς (διήγημα)	» 513
Πηνελ. Π. Μαρνέλη	: Συγκρίσεις (ποιητικὸς μονόλογος)	» 517
Θανάση Παπαθανασόπουλου	: Ἐξί νέα ποιήματα	» 518
Ντόρας Φάλαρη	: Ὁ κόσμος μπαινοβγαίνει (ποίημα)	» 519
Ξανθοῦλας Κ. Τσιάντα	: Ποίημα σὲ γαλάζιο (ποίημα)	» 519
Κώστα Γάλλου	: Τ. Ἐλιοτ: «Δέκα χορικά ἀπ' τὸ βράχο» (δοκίμιο)	» 520
Ἑλπίδας Καρα - Ἀμαράντου	: Παραλλαγὴ σὲ ἓν μῦθο (ποίημα)	» 523

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: 29η Μαΐου 1453 (Κ. Ι. Φωτοπούλου). — Ἡ φρασεολογία τῶν Ἰωαννίνων (Α. Κόκκινος). — Ἑλληνικά βιβλία στὴ Ρουμανία (Φλωρίν Μαρινέσκου). — Μνημόσυνο συνοραγῶν. — Ἐπιστολές. — Πνευματικά γεγονότα. — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνολογικά. — Ἡ Γεν. Συνέλευσις τῶν μετόχων τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξας: Δ. Κόκκινος — Μελετοῦ Γεωργάφου 53 - Ἰωάννινα

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΙ΄

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1981

ΤΕΥΧΟΣ 348-349

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

I

«Η ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ 1891»

Εἶναι γνωστό, πὼς μετὰ ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κων)πόλης, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ Πορθητὴς Μωάμεθ ἀναγνώρησε σὰν ἀρχηγὸ τῶν Ρουμι τὸν Πατριάρχην Γεννάδιο ἢ Σχολάριο καὶ τὸν ἐφοδίασε μὲ τὸ γνωστὸ Βεράτιο, ποὺ ἀναγνώριζε δικαιώματα στὸν Πατριάρχην, τὰ γνωστὰ στὴν ἱστορίαν σὰν προνόμια¹

Τὰ Βεράτια αὐτὰ ἴσχυσαν ὥς ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη ἐντολή, γι' αὐτὸ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτάνοι ἦταν ἠθικὰ ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ σέβονται ἀπόλυτα καὶ νὰ ἐφαρμόζουν τὶς διατάξεις τους². Χωρὶς τὰ προνόμια, ποὺ ἀποτελοῦσαν μίαν ἔμπρακτὴ ἀναγνώριση τῶν δικαιῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὑποτελεῖ καὶ ἐτερόθρησκα ἔθνη τῆς Τουρκίας θὰ ἦταν ἀναγκασμένα νὰ αὐτοκτονήσουν καὶ νὰ ὑποταχθοῦν χωρὶς ὅρους στὸν κυρίαρχο Τούρκο καὶ νὰ δεχθοῦν ὅλες του τὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν γλώσσα μέχρι καὶ τὴν θρησκείαν³. Ὡστόσο τὰ προνόμια δὲν εἶχαν πάντα ἰσχὺ, γιὰτὶ ἐξαρτιόνταν ἀπὸ τὴ θέληση τῶν κατὰ καιροὺς Σουλτάνων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργηθεῖ τὸ πολύχροτο προνομιακὸ ζήτημα, ποὺ πῆρε τεράστιες διαστάσεις κατὰ τὴν Πατριαρχεῖαν τοῦ Διονυσίου τοῦ Ε' (1887—1891). Στὰ 1890 τὸ προνομιακὸ ζήτημα εἰσέρχεται στὴ δεύτερη φάση του καὶ τὸ Πατριαρχεῖο, σὲ ἀπάντησιν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν προνομίων τοῦ γένους, κήρυξε τὴν ἐκκλησία σὲ διωγμὸ καὶ ἐκλείσει τοὺς ναοὺς καὶ διέκοψε ὅλες τὶς ἱεροτελεστίας.

Τὸ μέτρο αὐτὸ εἶχε τεράστια ἀπήχηση. Μεγάλες καὶ ἐπιβλητικὲς διαδηλώσεις ἔγιναν στὴν Σμύρνη, Μυτιλήνη, Ἰωάννινα καὶ ἄλλοι καὶ ἦταν ἔτοιμη νὰ ἐκτραγεῖ

1. Λαμέρα Κων)νου «Περὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Δημογεροντιῶν», Μικρασιατικά Χρονικά, τόμος 3ος, σελ. 1. Τὰ προνόμια ποὺ δόθηκαν στὸ Γεννάδιο ἀνήκουν στὴν δεύτερη περίοδο ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κων)πόλης καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Χάτι - Χουμαγιούν (1858).
2. Λαμέρα Κων)νου, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 2. Τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ ἐλευθερίες τῶν κατοίκων καὶ τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν Κοινοτήτων, στηρίζονται στὸ Βεράτιο, ποὺ ὁ πορθητὴς ἔδωκε στὸν Πατριάρχην Γεννάδιο καὶ ἀπὸ αὐτὸ οἱ διάδοχοί του ἔδιναν ἀντίγραφα στοὺς διαδόχους τοῦ Γενναδίου Πατριάρχες.
3. Βοντιοῦ Σ. Ι. «Τὰ προνόμια τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανικῶν κοινοτήτων», ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «Νεολόγος» Κων)πόλεως, σελ. 1.

καὶ στὴν Κων)πολὴ, ἐνῶ ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται στὸ Αἰγαῖο οἱ στόλοι τῶν ξένων κρατῶν. Προσπὰ σ' αὐτὴ τὴνκατάσταση ὑποχώρησε ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση καὶ στὶς 24 τοῦ Δεκέμβρι τοῦ 1890, τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ὁ Μεγάλος Βεζύρης ὑποσχέθηκε τὴν ἀναγνώριση τοὺς ὁπότε καὶ ἀνοίχτηκαν καὶ πάλι οἱ ἐκκλησίαι. Στὰ 1891 ἐκδόθηκε ἡ παρακάτω ἀνέκδοτη Βεζυρικὴ ἐγκύκλιος, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ κατέγραψε τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου⁴.

«Υψηλὴ Βεζυρικὴ Ἐγκύκλιος

Διαβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς αὐτῆς Ὑψηλότητος

τοῦ πρωθυπουργοῦ Κιαμίλ πασᾶ

ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Δεμαζῆ - ουλ - οὐχρηέ 1308 καὶ 22 Ἰανουαρίου 1306 (= 1891) πρὸς τὰς Νομαρχίας καὶ τὰς ἀνεξαρτήτους Τοπαρχίας (Μουτεσαριφλίγια).

Τὸ Ρωμαϊκὸν Πατριαρχεῖον ἐπέδωκε ταχυρίδια περὶ τῶν ἐξῆς, ἥτοι περὶ ἐκτελέσεως ἢ καὶ πρότερον τῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐκδιδομένων ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ γάμου καὶ τοῦ διαζυγίου ἀπορροευσθῶν ἀγωγῶν διατροφῆς, τραχώματος καὶ προικὸς, περὶ τοῦ ζητήματος τῶν διαθηκῶν, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν Ρωμαϊκῶν σχολείων, περὶ τῆς ὁρκωμοσίας τῶν ἱερέων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἔνεκα ποινικῶν ἀντικειμένων προσωποκρατήσεως καὶ διαδικασίας αὐτῶν, ἐξαιτούμενον τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων ὀρησκειρικῶν αὐτοῦ προνομίων. Συνεπεία τῶν ταχυριδίων τούτων, ἐκοινοποιήθησαν συνωδὰ διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν ὀρησκειρικῶν εἰς τὰς Πατριαρχεῖα ὑπὸ διαφόρους χρονολογίας ἀποφάσεις⁵, ἐμπεδοῦσαι τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων, ὡς τὸ εἰρημένον Πατριαρχεῖον κέκτηται δυνάμει ἱερικοῦ Βερατίου.

Κατὰ τὰς ἀποφάσεις ταύτας, αἱ ἐκ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου καὶ διαλύσεως αὐτοῦ ἀπορροεῖναι ἀγωγαὶ διατροφῆς τραχώματος καὶ προικὸς ἀνέκαθεν θεωροῦνται ἐνταῦθα μὲν ἐν ταῖς Πατριαρχείοις, ἔξω δὲ ἐν ταῖς Μητροπόλεσιν ἢ ἀρχαία αὕτη τάξις καὶ τοῦ λοιποῦ. Θέλει τηρεῖσθαι⁶. Ἐκτὸς τούτου, αἱ περὶ προσδιορισμοῦ διατροφῆς εἴτε ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, εἴτε ὑπὸ τῶν Μητροπόλεων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐκδιδομένας ἀποφάσεις (καράρ ἢ ἐλιάμι) ἀνέκαθεν ἐξακολουθοῦσιν ἐκτελοῦμεναι, ὑπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν τμημάτων, ἐφ' ὅσον δὲν γίνεται ἔνστασις ἐκ μέρους ἐκείνων, ἀφ' ὧν εἰσπραχθήσεται ἡ διατροφή. Τὸ κυρίως ζήτημα τῶν παραπτόνων ἥτοι ἡ ἐξέτασις τῶν ἐντάσεων τῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν προβαλλομένων, ὅτι δηλαδὴ ὠρίσθη πολλὴ διατροφή καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἀδυνατοῦσι νὰ δίδωσιν αὐτὴν καὶ ἡ ἐξέτασις δὲ τῶν ἐνστάσεων τούτων ἀνατίθεται τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, τὰς δὲ τελειωτικὰς ἀποφάσεις (καράρι - νυγαί). ὡς τὸ Πατριαρχεῖον συνεπεία τῆς ἀναθέσεως ταύτης μετὰ ἐξέτασιν θέλει ἐκδίδει, εἴτε τροποποιητικὰς τῶν προηγουμένων, εἴτε ἐπικυρωτικὰς, θέλουσιν ἐκτελεῖ τὰ ἐκτελεστικὰ τμήματα διὰ δὲ τοὺς ὀφειλέτας, οἵτινες συνωδὰ τῇ περὶ τῶν λοιπῶν ὀφειλετῶν ἐπικρατούσῃ τάξει. «δὲν νὰ φηλακίζονται ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν περὶ διατροφῆς τελειωτικῶν ἀποφάσεων, δὲν θὰ λαμβάνεται παρὰ τοῦ ἐτέρου τῶν διαδίκων δαπάνη τροφοδοτήσεως.

4. Ἐγκυκλοπαιδεία «Πάπυρος Λαρούς», τόμος 5ος, σελ. 757.

5. Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν ὀρησκειρικῶν Ριζᾶ κοινοποίησε τὴν Βεζυρικὴ ἐγκύκλιο στὸν Πατριάρχην τῶν Ρωμαίων μετὰ τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Ἰανουαρίου 1306 (=1891) ἔγγραφόν του. (Βλ. Ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐλεῶν, βιβλίον 2ον, Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, σελὶς βιβλίου 192).

6. Ἐννοεῖ τὸ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον, ποὺ διορίζονταν μέχρι τὴν πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1908 ἐξ ὀφφικίου, δηλαδὴ χωρὶς κανονικὴ ἐκλογή ἀπὸ τοὺς δικαιοῦχους πολιίτες. (Βλ. τὸ ἄρθρον Ἀκροτελεύτιον τοῦ Κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1908).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν διαθηκῶν, καίτοι τοῦτο εἶναι ἀσιτικῆς τάξεως, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐξέτασις καὶ ἐξομάλισις τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων διαφορῶν εἶναι ἀναπιθεμένη, δυνάμει τοῦ βου ἄρθρου τῶν περὶ καθιζόντων τοῦ Α. Μ. Συμβουλίου κεφαλαίου τοῦ Πατριαρχικοῦ Κανονισμοῦ, εἰς τὸ εἰρημένον Συμβούλιον, διὰ τοῦτο ἡ διαθήκη ἢ παρουσιασθεῖσα ἐν τῇ παρουσίᾳ χριστιανοῦ ἔχοντος κληρονόμους ἀνηλικίους ἢ ἐνήλικας, θέλει εἶναι ἔγκυρος δικαστικῶς ὅταν ἡ ἐπικυρωμένη ὑπὸ Πατριάρχου ἢ Μητροπολίτου ἢ ἐπισκόπου⁷. Τόσον δὲ τὰ κινήτὰ (μὰλ) ὅσον καὶ τὰ ἀκίνητα (μούλκια), ἅτινα ἤθελε περιέχει διαθήκη, ἐκτὸς δημοσίων γαιῶν (ἐραζὺ - ἐμιογιέ) καὶ βακουφίων, θέλουσιν ἄνευ ἀναμίσξεως ἀφίεσθαι εἰς τὸν κληροδόχον, ἥτοι εἰς τὸν ὑπὲρ οὗ διετέθησαν. Αἱ δὲ ἐκ τῶν διαθηκῶν τοῦτων μεταξὺ κληρονόμων ἢ τοῦ κηδεμόνου τῶν ἀνηλικίων ἀναρρομένης ἢ αἱ περὶ κούρους καὶ αὐθεντίας τῆς διαθήκης προκύψασαι διαφοραὶ θεωροῦνται κατὰ τὸ βον ἄρθρον τοῦ περὶ Μ. Συμβουλίου κεφαλαίου τοῦ Πατριαρχικοῦ Κανονισμοῦ, ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ, ἐν δὲ ταῖς Νομαρχίαις ἐν τοῖς Μητροπολιτικοῖς Συμβουλίοις⁸, καὶ αἱ ἀποφάσεις (ἰλιαμάτ) αἱ ὑπὸ τῶν Συμβουλίων τούτων ἐκδοθησόμεναι θέλουσιν ἐκτελεσθεῖσαι κυβερνητικῶς ὑπὸ τῶν ἐκτελεστικῶν τμημάτων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ μέτρον τοῦτο ἀφορᾷ τὴν Ὁρθόδοξον Ρωμαϊκὴν κοινότητα, ἐάν τινες τῶν κληρονόμων ἀνήκουν εἰς ἑτέραν κοινότητα, ἢ ὧσιν ὑπὲρ ξένοι, ἢ ἐάν ἡ ἐπικυρωμένη διαθήκη περιλαμβάνῃ βακούφια ἢ δημοσίους γαίας, ἢ ὑπὸ τρίτον, εἴτε ὑπάρχον ὁθωμανοῦ εἴτε ξένου, διαφιλονεικουμένην κινήτην παρουσίαν ἢ ἀκίνητα μούλκια, ἢ ἐξέτασις τῶν ἐκ τοιούτων διαθηκῶν ἀπορροσῶν ἀγωγῶν ἀνήκει εἰς τὰ δικαστήρια τοῦ Κράτους.

Τὰ προγράμματα τῶν σχολείων θέλουσι συντάττεσθαι ἢ ἐπικυροῦσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἢ τῶν Μητροπόλεων⁹ ἐπίσης καὶ τὰ διπλώματα καὶ ἐνδεικτικὰ 9 τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ὑπὸ τῶν ἰδίων θέλουσιν ἐπικυροῦσθαι. Ἐπειδὴ δὲ πρέπει νὰ ὦσι καὶ κυβερνητικῶς γνωστὰ, ὅταν ὁ ἐπιθεωρητὴς (μουφτίς) ἢ ὁ διευθυντὴς (μουδὴρ) τῆς Ἀγωγῆς ἐκπαιδευθεὶς, ἐξετάζων τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν, ἤθελε παρατηρήσῃ μάθημά τι ἀπῶδον, ἢ διδάσκαλον καὶ διδασκάλισσαν μὴ ἔχοντας τοιοῦτον ἐνδεικτικόν, ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει τὸ ὑπουργεῖον τῆς παιδείας θέλει συνεννοεῖσθαι μετὰ τοῦ Πατριαρχείου. ἐν δὲ τῇ ἐξωτερικῇ ἢ τοπικῇ ἀρχῇ μετὰ τῶν Μητροπόλεων. καὶ αὐτῷ δι' αὐτῶν θέλουσι ζωλῦεσθαι τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀντικαθίστασθαι οἱ τοιοῦτοι ἄνευ ἐνδεικτικοῦ διδάσκαλου καὶ διδασκάλισσαι.

Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ποινικῆς δικονομίας οἱ κληρικοὶ οἱ ἕνεκα ποινικῶν ὑποθέσεων ἐρχόμενοι ὡς μάρτυρες ἡρνοῦντο νὰ ὀρκισθῶσιν ὡς οἱ λαϊκοί. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐδυσχέραινε τὴν διαδικασίαν, διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δέον

7. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Μητροπολίτη στὶς ἑλληνικὰς διαθήκας μπαίνει στὴν ἀρχὴ μὲ τὴν ἐνδειξὴ π.χ. «Ὁ Ἰωαννῖνον καὶ Βελλᾶς Παρθένιος ἐπιβεβαίω», καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τῆς Διαθήκης. (Βλ. Διαθήκαι τῶν αἰμνήστων εὐεργετῶν τῶν Ἰωαννίνων, ἐκδόσεις Ἐλεων, Ἀθῆναι 1887, σελίς 108).

8. Ἀφορὰ μεταξὺ κηδεμόνων καὶ ἀνηλικίων ἐξετάζονταν ἀπὸ τὸ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δικαστήριον ἢ ἀπὸ τὴν Δημογεγονοῦντῃ ἂν δὲν ὑπάρχει τέτοιο Δικαστήριον. (Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα «Γεωβάσιος Ὁρολογᾶς, Μητροπολίτης Κορινθῶς Βορείων Ἡπείρων», ἐκδόσεις Ἰδρύματος Βορειοηπειρωτικῶν Ἐρευνῶν, Ἰωάννινα 1980, σελ. 81).

9. Τὰ ἐνδεικτικὰ ἦσαν ἡ ἄδεια ἀσχήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ὑπογράφονταν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη. (Βλ. Ἐμμανουὴλ Τσαλίζογλου «Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια καὶ Ἑλληνορθόδοξοι Κοινότητες τῆς περιφερείας Κασαρείας», ἐκδόσεις Κέντρον Μιζρασιατικῶν Σπουδῶν, φωτοτυπία ἐκτὸς κειμένου).

να εφαρμόζεται τὸ κατ' αὐτὰς εἰς ἐνέργειαν τεθὲν ἄρθρον νόμου, καθ' ὃ οἱ ἱερεῖς οὔτινες δέον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ὀρκωμοσίαν εἴτε ἕνεκα ἀστικῶν εἴτε ἕνεκα ποινικῶν ἀγωγῶν, δέον νὰ ὀρκίζωνται κατὰ τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν τάξιν ἐν τῷ οἰκείῳ Πατριαρχεῖῳ ἢ τῇ Μητροπόλει. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν προσωποκρατίην καὶ τὴν διαδικασίαν αὐτῶν, ὅταν μὲν πρόκειται περὶ χρέους, καθὼς ἀνέκαθεν οἱ κληρικοὶ κρατοῦνται ἐν τοῖς οἰκείοις Πατριαρχείοις καὶ τοῖς Μητροπόλεσι, τὸ αὐτὸ θέλει γίνεσθαι καὶ τοῦ λοιποῦ. Ἐν δὲ τῇ ἀνακρίσει καὶ τῇ διαδικασίᾳ τῶν κληρικῶν, τῇ ἕνεκα ποινικῶν ὑποθέσεων ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων γενομένη, θὰ ἰσχύῃ ἡ ἐπομένη τάξις. Ἡ κλήσις, ἡ ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ καὶ τοῦ δικαστηρίου κοινοποιεῖται ἐνταῦθα μὲν διὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ διὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἐπισκόπου. Τὸ δὲ Πατριαρχεῖον, οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ ἐπίσκοποι, ἅμα λάβωσι τὴν κλήσιν ταύτην, ὀφείλουσι νὰ παραδώσωσι τῇ ἀρχῇ τὸν κατηγοροῦμενον ἱερέα. Ἐὰν ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ἐκπληρωθῇ ἢ ἐὰν ὁ κληρικός, δι' ὃν ἐξεδόθη κλήσις, δὲν συμμορφωθῇ πρὸς αὐτὴν φυσικῶ τῷ λόγῳ θέλει ἐνεργεῖσθαι ὅτι κελεύει ὁ νόμος. Οἱ κληρικοὶ μέχρι τῆς ἀποδείξεως τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς δὲν θέλουσι προφυλακίζεσθαι καὶ κρατεῖσθαι ὅπου καὶ οἱ ἰδιῶται, ἀλλ' ἐν τῷ Διοικητηρίῳ ἐν δωματίῳ ἀναλόγῳ πρὸς τὸν χαρακτήρα αὐτῶν, δηλαδὴ ἐν δωματίῳ ἐξειδικασμένῳ δι' εὐπόλητα πρόσωπα (μερὶ - οὐλ - χατήρ).

Ἀποδειχθείσης δὲ τῆς ἐνοχῆς, ἐὰν μὲν αὕτη περιορίζεται εἰς πλημῆλημα καὶ παῖσμα, ἐπειδὴ δὲν συνεπάγεται τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, διὰ τοῦτο τὴν ἐπιβληθησομένην ποινὴν τῆς φυλακίσεως θέλει ὑφίστασθαι ἐν τῷ οἰκείῳ Πατριαρχεῖῳ ἢ ἐν τῇ Μητροπόλει. Ἐὰν δὲ ἡ προσαπτομένη πρᾶξις ἢ κακούργημα, μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ καὶ καταδικασθῇ, πάλιν κατὰ τὴν προσωποκρατίην καὶ ἀνακρίσιν θέλει κρατεῖσθαι ἐν τῷ δωματίῳ τῷ ὁρισθησομένῳ ἐντὸς τοῦ Διοικητηρίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς καὶ τὴν ἐπιβολὴν ποινῆς καὶ ἀφού ἀφαιρεθῇ τὸ ἱερατικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα, ἐκτίει τὴν ὁρισθησομένην κατὰ νόμον ποινὴν ἐν ταῖς κοιναῖς φυλακαῖς.

Ἐὰν δ' ἐν τινι μέρει τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας κηρυχθῇ ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἕνεκα ἐμπράκτου διαταράξεως τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας, μέχρι τῆς ἀποσοδήσεως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν λόγων τῶν προκαλεσάντων τὸν στρατιωτικὸν νόμον, οἱ ἐγκληματίαι τῶν ἐντὸς τοῦ μέρους ἐκείνου συμβησομένων ἐγκλημάτων δικάζονται μὲν ἀνεξαίρετως ἐν τῷ στρατοδικεῖῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διαδικασίᾳ ταύτῃ τὰ στρατοδικεῖα τηροῦσι τὴν ἀνωτέρω περὶ προσωποκρατήσεως καὶ φυλακίσεως τῶν κληρικῶν καὶ ἱερέων ἐκτεθεῖσαν τάξιν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀνωτέρω συζητηθέντα καὶ ἐγκριθέντα ἐν τῷ ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ ὑπεβλήθησαν τῇ Α.Α. Μεγαλειότητι καὶ ἐπεκυρώθησαν δυνάμει ὑψηλοῦ Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, διὰ ταῦτα ἀξιοῦται καὶ ἡ ὑμετέρα ἐξουχότης ἵνα ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς ἐνεργῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω.

ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

ὁ Τμηματάρχης τοῦ ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ τμήματος (Τ.Τ.)»¹⁰

Στις 16 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1891 ἔφτασε στὰ Γιάννινα πατριαρχικὴ ἐπιστολή, πού ἀναγνώστηκε στὴ συνεδρία τῆς ἐφοροεπιτροπείας, τὴν αὐτὴ ἡμέρα, «περὶ τῆς λύσεως τοῦ προνομιακοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος»¹¹.

10. Βλ. Ἀνέκδοτα πρακτικὰ Ἐλεῶν, Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίο Νο 2, σελ. 192—194.

11. Βλ. Ἀνέκδοτα πρακτικὰ Ἐλεῶν, Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίο Νο 2, σελ. 189.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχῃ, ἀνέκδοτη μέχρι σήμερα, ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔγραφε: «Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν δικαστικῶν, τὰς μὲν ἐκ μνηστείας καὶ γάμου ἀπορροεῦσας (πνευματικάς) διαφορὰς ὀφείλει διεξάγειν ἐν δικαστηρίῳ, συγκροτούμενῳ, κατὰ τὴν ἐν ἐνεργείᾳ δικονομίαν ἐξ ἱερέων καταλλήλων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτῆς ἢ τοῦ ἰδίου ἐπιτρόπου¹², τὰς δὲ ἐκ τῆς διαλύσεως μνηστείας καὶ τὰς περὶ προικός, τραχώματος, διατροφῆς καὶ διαθηκῶν διαφορὰς, ἐν δικαστηρίῳ, καταρτιζομένῳ¹³, ὡς ἂνωτέρω, ἐκ πολλῶν τιμίων, εὐεπιτήδεων καὶ διακεκοιμένων ἐπὶ ἀκεραιότητι χαρακτῆρος, φροντίζουσα ἐγκαίρως τὴν καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν αὐτῆς ἔκδοσιν ὁμοιομόρφου τύπου προικοσυμφώνου¹⁴ καὶ διαθήκης νομίμου καὶ συνάδοντος τοῖς ἐν τῇ ἐγκλείστῳ ὑψηλῇ ἀποφάσει καθωρισμένοις, μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ὁδηγιῶν. ἐπὶ τῶν σχολιακῶν ὀφείλει προσέχειν α) ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς ἐφορίας, γενομένη ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτῆς, ὅπου καταρτίζεται ἐκ προσώπων τιμίων, ἀρμοδίων καὶ ἀπολαύοντων τῆς ἀγαθῆς ὑπολήψεως τῆς κοινότητος καὶ μητροπόλεως, ὑποχρέων ὄντων ἐργάζεσθαι ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτῆς¹⁵ ἢ τοῦ ἰδίου ἐπιτρόπου. 2) Ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ προσωπικοῦ τῶν διδασκάλων, γενομένη ἐν συνεδριάσει τῆς ἐφορίας, ὅπως ὧσιν οὗτοι οὐ μόνον εὐπαίδευτοι καὶ δόκιμοι περὶ τὸ διδασκαλικὸν αὐτῶν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ καὶ χρηστοί, φρόνιμοι, εὐτοὶ ἠθικότητος καὶ ὑπογραμμῶν ὑγιоῦς μορφώσεως, ἑαυτοὺς παρέχοντες καὶ οὕτως ἐγκρίνειν αὐτοὺς καὶ ἐφοδιάζειν κατ' ἔτος δι' ἰδίου αὐτῆς ἐνδεικτικοῦ¹⁶. γ) μελετᾶν ὀφείλει τὰ προγράμματα τῶν μαθη-

12. Στὸ προνόμιο αὐτὸ καθορίζονται οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου ποὺ τότε χωρίζονταν στὸ πνευματικὸ Δικαστήριο καὶ στὸ μικτὸ ἐκκλησιαστικὸ Δικαστήριο. Στὸ πρῶτο δικαστήριο δικάζονταν διαφορὲς ποὺ προέκυπταν ἀπὸ γάμους καὶ μνηστείες. Ἡ σύνθεση τοῦ πνευματικοῦ Δικαστηρίου ἦταν πενταμελὴς μὲ πρόεδρο τὸν Μητροπολίτη καὶ μέλη τέσσερες ἀκόμη κληρικούς, ποὺ διορίζονταν ἐξ ὁφικίου. Πραγματικὰ αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου δὲν ὑπάρχουν στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων.
13. Τὸ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δικαστήριο ἐκδίκαζε ὑποθέσεις πάσης φύσεως, δηλαδὴ διατροφῆς, ἐπιστροφῆς προικός, τραχώματος καὶ καταχρήσεως τῶν κοινοτικῶν χρημάτων, καὶ ἡ σύνθεσή του ἦταν πενταμελὴς μὲ πρόεδρο τὸν Μητροπολίτη καὶ μέλη τέσσερες λαϊκοὺς, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴν μεταρρύθμιση τοῦ 1908 δὲν ἐκλέγονταν ἀπὸ τὴν λαϊκὴν βάση, ἀλλὰ διορίζονταν ἐφ' ὁφικίου. Ὁ κανονισμὸς τοῦ 1908 μὲ τὸ ἀκροτέλεντο ἄρθρο του καθορίζει αὐτοδικαίως τὴν παύση τοῦ ἐξ ὁφικίου διορισμοῦ τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, καθὼς καὶ κάθε διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων.
14. Γιά πρώτη φορὰ καθορίζεται ὁμοίотипο προικοσύμφωνο. Τὸ προικοσύμφωνο ἦταν ἀπαραίτητη προϋπόθεση τοῦ μέλλοντος γάμου καὶ ἰσχυρὸ ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο ἐνώπιον τοῦ μικτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, γιά τὴν ἐπιστροφή τῆς προίκας σὲ περίπτωση διαλύσεώς του. (Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα «Ἡπειρωτικὰ ἀνάλεκτα», περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεῦχος 338—339, ἔτος 1980, σελ. 419).
15. Γιά τὴν ἐφορία τῶν ἐκπαιδευτηρίων, δίνεται ἡ ἐξ ὁφικίου προεδρία στὸν Μητροπολίτη γιά πρώτη φορὰ μὲ βάση τὴν παραπάνω πατριαρχικὴ ἐπιστολή. Ἡ ἐφορία τῶν ἐκπαιδευτηρίων μὲ βᾶσει τὸ ἄρθρο 32 τοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1908 εἶναι ἀνεξάρτητο σῶμα καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐγκρίσεως τῶν πράξεών του ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας.
16. Τὸ ἐνδεικτικὸ δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ μία ἄδεια ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος. Τὸ

μάτων λίαν προσεκτικῶς. ἵνα μὴ τι ὑπάρχει τὸ ἀπᾶν οὐ μόνον τοῖς πολιτικοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ διανοητικῇ ἀναπτύξει καὶ ἠθικῇ καὶ θρησκευτικῇ διαπλάσει τῆς μαθητευούσης νεότητος καὶ ἀκολούθως ἐπικυροῦν ταῦτα, ἀναλογιζομένη τὰς εὐθύνας, ὥς μόνη φέρει ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως¹⁷. Ἔτσι τελειώσε τὸ πολύκροτο προνομιακὸ ζήτημα. Οἱ νέες διατάξεις κατοχυρωμένες πιά μὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα καὶ ἐφαρμόστηκαν, τουλάχιστον στὰ Γιάννινα μέχρι τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

II

«ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΙΕΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΠΡΑΞΕΩΣ ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΚΕΙΟΥ ΤΟ ΕΤΟΣ 1869»

Τὸ ἔγγραφο, ποὺ παρακάτω θὰ ἀκολουθήσει, ἀφορᾷ μιὰ πράξη ἀγοραπωλησίας μεταξὺ Χριστιανῶν, ποὺ ἔγινε τὸ ἔτος 1869, δηλαδὴ τὸ χρόνο ποὺ ἐφαρμόζεται ὁ νέος διοικητικὸς ὀργανισμὸς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Βιλαετίου τῶν Γιαννίνων, μὲ Γενικὴ Διοίκηση στὰ Γιάννινα καὶ ἐπαρχιακοὺς κύκλους στὴν Πρέβεζα, τὴ Λάρισα, τὸ Μπεράτι καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο¹.

Ὡστόσο τὸ ἔγγραφο, ποὺ θὰ ἀκολουθήσει, δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἐκτὸς ἀπὸ τρία καὶ μόνον σημεῖα. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ μᾶς ἀνοίγουν ἕναν νέον ὁρίζοντα, καὶ σὰν τέτοια θὰ ἀναλυθοῦν μὲ κάθε λεπτομέρεια στὴν παρούσα εἰσαγωγή.

Στὴν προμετωπίδα τοῦ ἐγγράφου εἶναι τυπωμένη ἡ σφραγίδα τοῦ Ἱεροδίκου τῶν Ἰωαννίνων Ἀχμέτ Ἀσῆμ, πράγμα ποὺ σημαίνει πὼς ἡ πράξη τῆς ἀγοραπωλησίας νομιμοποιεῖται μὲ τὸ νομικὸ κύρος. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον σημεῖον.

Τὸ δευτέρον σημεῖον τῆς πράξεως εἶναι οἱ ὑπογραφές τῶν μαρτύρων ποὺ εἶναι

ἐνδεικτικὸ τὸ χαρηγοῦσε ἡ Μητρόπολις καὶ χωρὶς αὐτὸ ἦταν ἀδύνατος ὁ διορισμὸς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ. Ὁ τύπος τοῦ ἐνδεικτικοῦ ἦταν ὁ παρακάτω:

«ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΝ

Λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δημητρίου Σ. Ποιμενίδου τοῦ ἐκ Ζιντζίδεσε προσαχθέντα ἔγγραφα τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐφοδιαζομεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἐτησίου τοῦδε ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ καὶ παρέχομεν αὐτῷ τὴν ΑΔΕΙΑΝ τοῦ διδάσκειν ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ τῆς Ὑπαρχίας, πόλεως τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1893—94 συμμορφούμενον ἀκριβῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας καὶ ἀπέχοντα παντὸς ἀπάδοντος θρησκευτικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς.

Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1893 ὁ Καίσαρ εἰς Ἰωάννης (Βλ. Ἐμμαν. Τσαλικογλου, ἔνθ' ἀνωτ. φωτοτυπία ἐκτὸς κειμένου).

17. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐλεῶν, Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίον Νο 2, σελ. 190—191, ὅπου καταχωρεῖται ἡ πατριαρχικὴ ἐπιστολή.
1. Στῆς 16 Ἰουνίου 1869, τὸ Γενικὸ Συμβούλιον τῶν Γιαννίνων, μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐπαρχιακῶν κύκλων συγκαροτεῖται σὲ σῶμα, συσκέπτεται γιὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς χώρας καὶ θέτει σὲ κίνησιν τὸ νέον Ὄργανισμὸς τῆς ἐπαρχίας.
Α. Σαλαμάγκας «Καθὼς χάραξε ἡ Λευτεριά», ἔκδοσις περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικῇ Ἑστία», Γιάννινα 1963, σελ. 25—26.

όλοι Τουρκοί και φτάνουν τους τρεις, ενώ ακόμη άπλοποιούνται τα όνόματα των Χριστιανών, που ένήργησαν την άγοραπωλησία².

Το τρίτο τέλος σημείο άφορά αυτή την ίδια την πράξη που μπορεί να είναι πολύ τυποποιημένη, αλλά όμως μάς οδηγεί άσφαλώς σε ένα συμπέρασμα. Είναι γνωστό πώς κάθε κτηματική περιουσία χριστιανού καταχωρούνταν ύποχρεωτικά στον κώδικα της έκκλησίας με τα πλήρη στοιχεία της³, αλλά ή καταχώρηση αυτή πρέπει να γίνονταν μετά την επίσημη πράξη του Έροδικείου. Αυτή ακριβώς ή νέα λεπτομέρεια φωτίζει ένα νέο δρόμο και άσφαλώς μάς οδηγεί σε ένα συμπέρασμα: και το συμπέρασμα αυτό είναι πώς ή κάθε πράξη πριν καταχωρηθεί στον κώδικα της έκκλησίας έπρεπε να έχει πρώτα και την πράξη την επίσημη του Τουρκικού δικαστηρίου.

Με την πεποίθηση πώς ένας νέος δρόμος ανοίγεται με το παρακάτω έγγραφο το παρουσιάζω όπως έχει και εύχαριστώ πολύ τον δικηγόρο κ. Γκολέτση που μου το παραχώρησε από το αρχείο του για έπεξεργασία και δημοσίευση.

«Ο Έροδικής Ίωαννίνων Τ.Σ. Άχμέτ Άσήμ

Ένεφανίσθησαν ένώπιον του Έροδικού Ίωαννίνων ή Αικατερίνη σύζυγος Δημητρίου Τσαούς και σύζυγος Δημήτριος Θεοδωρή, κάτοικος Νεγάδων Ζαγορίου και πληρεξούσιος της συζύγου της Αημ. Θεοδωρή και μητρός της Βασιλικής Νικολάου άφ' έτέρου και ό Ίωάννης Κων)ίνου, κάτοικος Μονοδενδρίου και πληρεξούσιος του Γεωργίου Δημητρίου Μέμου και Χριστοδούλου Γεωργ. Ρίζου κατοίκων Βίτσης και έξέθηκαν τα έξης:

Ή πρώτη των συμβαλλόντων υπό την εκτεθείσαν ιδιότητά της, έδήλωσεν, ότι οί έντολές της έχοντες υπό την κατοχήν μίαν άμπελον 18 στρεμ. περιλαμβάνουσα και δάσος έκτάσεως 60 στρεμ. κειμένων εις το χωρίον Νεγιάδες (sic) και δοξόμενον άφ' ένός με άμπέλι Άναστασίου Άνανίου, άφ' έτέρου με άμπέλι Γεωργ. Καρακώστα Μαυρομάτη έξ άλλου με κοινόν δάσος των εκ Βίτσης Κώστα Παταρρούση και Παπαδημητρίου Τάμη την εκ του τετάρτου μέρους με δημόσιον δρόμον πωλεί και μεταβιβάζει υπό την ως άνω κηθείσαν ιδιότητά της απηλλαγμένων πλημμελών όρων ύπερόγκου βλάβης ή ζημίας αντί συμφωνημένου τιμήματος 80 λιρών χρυσού Τουρκίας προς τους ρηθέντας Γεώργιον και Χριστόδουλον τους όποιους οί άγορασταί διά των πληρεξουσίων των κατέβαλον και ούτω ό μόν πωλητής αποξενούται και απεκδύεται παντός δικαιώματος κυριότητας και κατοχής επί της έν λόγω άμπέλου μετά δάσους, οί δε άγορασταί αποκαθίστανται κύριοι και κάτοχοι αυτών δυνάμενοι να διακατέχωνσι και διαθέτωσι κατά πλήρες ιδιοκτησίας δικαίωμα από κοινού και έξ ίσου άμφοτέροι. Οί δε άγορασταί διά των πληρεξουσίων των έδήλωσαν ότι αποδέχονται την εις αυτούς γενομένην πώλησιν, όπερ παραλαβόντες εις την κυριότητα και κατοχήν των κατέβαλον τῷ πωλητῇ και το συμφωνηθέν τιμήμα. Ταύτα συνομολογησάντων και συναποδεξαμένων των συμβαλλόντων μερών συνετάχθη τό παρόν καταχωρίσεως της 5 του μηνός Αρμεζῆ 16 Τυλαβέλ 1287 (= 1869).

Οί Μάρτυρες. Ό άρχιγραμματεὺς Μπεδρινδίν, ό πρωτοκολλητής 1) Έμίν Έφένδης 2) Χατζῆς Χασάν ή Χανάν

2. Πάνου Αημ. Τζιόβα «Ήπειρωτικά Άνάλεκτα», περιοδικό «Ήπειρωτική Έστία», τεύχος 338—339, έτος 1980, σελ. 417, όπου τα όνόματα τα χριστιανικά αναγράφονται, Γεώργιον υἱόφ Γιάννη, Βίζου υἱόφ Μπότη.

3. Αημ. Χ. Γιαωτζονίνα «Μπουρτζιόβλαχοι, οί έξ Άρχειοπελασγών της Πίνδου Νεοέλληνας», Γιάννινα 1972, σ. 40, όπου γίνεται λόγος γιά τον κώδικα καταχωρίσεως των κτημάτων της Έκκλησίας Συνοράκου (άφορά προζών).

Ἀριθ. 11361. Ὅτι ἀκριβῆς μετάφρασις τῶν προσεξεκολλημένων ἢ πρωτοτύπων Τουρκικῶν ἱερονομικῶν ἐγγράφων (Χαντζετίου).

Ἰωαννίνοις τῇ 6ῃ Ἰουνίου 1926

Ὁ ἐρμηνεὺς Πρωτοδισκίου Ἰωαννίνων

Χ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

III

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

584. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

Ἀπερρίφθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 8 Λεμβορίου 1911 καὶ ἀριθ. πρωτ. 1233 αἵτησις κατοίκων τινων Καπεσόβου κατὰ τῶν ἐφοροδημογερόντων τῆς Κοινότητος ταύτης καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Α. Φραγκούλη ἐκ Σκαμνελίου μετὰ τῆς Κοινότητος Καπεσόβου, καθότι ἐκρίθη ἐπαρκῶς ἡ ὑπὸ χρονολ. 6 Ἰανουαρίου παρ' ἑτοῦς ἀπάντησις τοῦ ἐφοροταμίου καὶ ἰερέως τῆς Κοινότητος ταύτης καὶ καθότι ἡ ὑπόθεσις τοῦ Α. Φραγκούλη τυγχάνει δεδικασμένη καὶ ἀποπερατωμένη.

585. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΠΡΩΗΝ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὅψιν τὸ ὑπὸ χρονολ. 15 τρέχοντος πρακτικὸν τῶν ἐκ Μονοδενδρίου Ν. Πανταζῆ καὶ Ἀλ. Παύγκου, ἐξελεγκτῶν τῶν λογαριασμῶν τῶν πρώην ἐφοροεπιτρόπων Μονοδενδρίου Ἰ. Σεμιτέλου, Χρ. Νούλα, καὶ Σπυρ. Κοντογιάννη, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκθέτουσιν ὅτι εὖρον καλῶς ἔχοντες τοὺς λογαριασμοὺς τούτους, ἐνέκρινε τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἐν λόγῳ λογισμῶν, οἵτινες ἄλλως τε ἐπικυρώθησαν καὶ διὰ προηγουμένης ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας βασιθεύσαν εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ ἐξελεγκτοῦ αὐτῶν κ. Ἰ. Πισπυρῆ. Μεθ' ὃ ἐλήθη ἡ συνεδρία

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 20ῃ Ἰανουαρίου 1912

Ὁ Πρόεδρος Τ.Τ. Τὰ μέλη ὑπογραφαὶ (2) Δόνος, Πισπυρῆς Ὁ Γραμματεὺς Τ.Τ.
Συνεδρία τῆς 27ης Ἰανουαρίου 1912

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερβασίου συνήλθον σήμερον τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1912 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκαείμενα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Δόνου, Ἰ. Πισπυρῆ, Γ. Τζέτζου, Ἀλ. Μίσσιου καὶ Κ. Μακρυδῆμα τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσκου καὶ συνδιασκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν πινακίῳ ὑποθέσεων ὥς ἔπεται:

586. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ

Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως, πρὸ πάσης συζητήσεως τοῦ ἐξλογιστοῦ καταλόγου διὰ τὰς ἐπικειμένας ἐξλογὰς ἐφοροεπιτροπείας τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου, ἐξελεχθῶσιν πρότερον ἅπαντες οἱ μέχοι τοῦδε ἐκκορμεῖς λογαριασμοὶ τῶν διαφόρων διαχειριστῶν τοῦ κοινοτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ χρήματος τῆς Κοινότητος ταύτης. Πρὸς τοῦτο διορίσθη ἐπιτροπὴ ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν κ. Ἰ. Πισπυρῆ καὶ Γ. Τζέτζου, ἥτις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος νὰ ἐξελέγξῃ τοὺς ἐν λόγῳ ἐκκορμεῖς λογισμοὺς.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 242.

587. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΕΓΑΔΩΝ

1) Ἀπερρίφθησαν αἱ ὑπὸ χρονολ. 22α καὶ 23 τρέχοντος ἐνστάσεως πέντε κα-
τοίκων Νεγάδων κατὰ τῆς ἐκλογῆς τῆς Κοινότητος ταύτης, διενεργηθείσης τὴν
22αν ἰδίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀγίου Πρωτοσυγγέλλου καθότι αἱ ἐνστάσεις
αὗται εἶναι ἐκπρόθεσμοι³¹ καὶ ἀποβάλλονται τὸν ἐκλογικὸν κατάλογον ἡ δὲ ἐκλογὴ
αὕτη ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσηγητοῦ, διενεργήθη ἐν τάξει. 2) Ἐνε-
χοίθη ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐν λόγῳ ἐκλογῆς καθ' ἣν ἐξελέγησαν ἐφοροεπιτροπὸι Νε-
γάδων οἱ Ἀθαν. Σακελλαρίδης ὁ καὶ ταμίης, Σπυρίδων Κότσαρης καὶ Γεώργιος
Φόλας. 3) Ἐγένετο δεκτὴ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 26ης ἰδίῳ ἐκθεσίς
τοῦ Πρωτοσυγγέλλου κ. Παναρέτου εἰσηγητοῦ ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐκλογῆς διὰ τῆς
ὁποίας ἐκτίθησιν ὅτι καλὸν θὰ ἦτο ἡ νέα ἐφοροεπιτροπεία νὰ ὑποχρεοῦτο ὅπως ἐν
τῷ νέῳ προϋπολογισμῷ αὐτῆς ἀναγραφῇ γενικὸν ποσὸν διὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ Σχο-
λείου τῆς Κοινότητος συνάμα δὲ ὑποχρεοῦν ὅπως ἐξέσθῃ κατάλληλον οἶκημα διὰ
τὸ Παρθεναγωγεῖον διότι πολλοὺς λόγους εἶναι ἄτοπον νὰ συνυπάρχωσιν ἐν
τῷ αὐτῷ οἰκῷ Ἀρρεναγωγεῖον, Παρθεναγωγεῖον, Φαρμακεῖον ἢ τουλάχιστον
ν' ἀγορασθῇ τὸ προεξίμενον κτήριον διὰ νὰ ἀνεχθῇ ἰδιαίτερα εἴσοδος τοῦ Ἀρρε-
ναγωγεῖον. Ἐνεχοίθη δὲ ὅπως συστηθῇ εἰς τοὺς ἐν λόγῳ νέους ἐφοροεπιτρόπους
νὰ προσπαθῇσιν ἵνα ἐκτελέσωσι τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ³².

588. ΛΕΙΒΑΔΙΟΝ ΜΟΝΗΣ ΛΥΚΟΤΡΙΧΙΟΥ

Ἐνεχοίθη ἡ εἰς τὸν ἐνταῦθα Ξενοδόχον Γιάννην Παπαζήσην γενομένη κατα-

31. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ ἐπαρ-
χιακοῦ κανονισμοῦ. Τὸ ὅλο ἄρθρο τὸ παρουσιάσαμε σὲ προγενέστερες σημειώσεις. Ἐδῶ
θὰ καταχωρίσοιμε τὴν περικοπὴν τοῦ γιὰ τὴν παραπάνω περίπτωσιν. «Ὁ κατάλογος οὗ-
τος ἅμα καταρτισθεὶς ἀναστᾶται ἐν τῷ νόθῳ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἐ-
βδομάδα, ἵνα ἐντὸς αὐτῆς πάντες οἱ ἔχοντες ἐνστάσεις ὑποβάλλωσιν ταύτας διὰ τοῦ ἱε-
ρέως εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιτροπείαν, ἥτις καὶ ἀποφαίνεται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἐπὶ τῶν
ἐνστάσεων».
32. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔχει ἰδιαίτερον σημασίαν, γιατί ἀφορᾷ ἕνα πρόβλημα σπουδαῖο, τὴν
Παιδείαν. Τὴν Παιδείαν προσπάθησε νὰ τὴν ἀνεβάσῃ σὲ ψηλὰ ἐπίπεδα ἡ Μητροπολὶς Ἰο-
ωαννίνων, καὶ δὲν ἦταν λίγες οἱ φορὲς ποὺ οἱ Ἱεράρχες τῆς ἔκαναν περιοδεῖες στὰ χω-
ριά τῆς ὑπαίθρου γιὰ νὰ ἐπισημάνουν ἀπὸ κοντὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀπαιτοῦσαν ἄμεση
λύση. Ἡ πρώτη περιοδεία Ἱεράρχου στὴν ἐπαρχίαν Ἰωαννίνων πραγματοποιήθηκε στὶς
15 τοῦ Μάη τοῦ 1911 καὶ ἡ τοπικὴ ἐφημερίδα «Ἡπειρος» τὴν σχολιάζει μὲ ὁλόκληρο
ἄρθρο μὲ τίτλο «Ἡ περιοδεία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου». Ὁ Σχολιαστὴς τῆς
ἐφημερίδος γράφει: «Τόσον διὰ λόγους ποδηγετήσεως τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰωαννίνων
χριστοπνεύμονι ποιμνίου, ὅσον καὶ διὰ λόγους πληρώσεως πολλῶν ἀναγκῶν ἐν ταῖς κοι-
νότησι διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Μητροπολίτου, ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης ἡμῶν κ.κ. Γερβά-
σιος ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ τὴν προσεχῇ ἐβδομάδα εἰς περιοδείαν ἀνὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἥτις
ἐπὶ γε τοῦ παρόντος θὰ περιορισθῇ μόνον ἀνὰ τὸ τμήμα Ζαγορίον. Ἡ εἶδησις ἀπῆχσεν
εὐαρέστως, γνωστῆς οὔσης τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ πολλὰς ἐξόψεις. Ἐτι
δὲ μᾶλλον ἡ Α.Σ. θέλει πληρῶσι αἰσθητοτάτην ἔλλειψιν ἐπισκεπτομένη καὶ τὸ τμήμα
Κουρέντων. Τὰ χωρία ἰδίως τῆς Λάκκας ἔχουσιν ἀπαράττητον, κατεπεύγονσαν ἀνάγκην
μᾶς τοιαύτης ἐπισκέψεως ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἡμερῶν μὴ ἰδόντα Μητροπολίτην. Σύννοδόν
τῆς διὰ τὴν περιοδείαν Ζαγορίον ἡ Α.Σ. προσέλαβεν, ὡς πληροφοροῦμεθα, τὸν πανοσ.
Ἀρχιμανδρίτην κ. Γεννάδιον, ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπόν της ἐνὲ Ζαγορίῳ. Εἰδόμεθα τῇ
Α.Σ. τὴν περιοδείαν καρποφόρον, πρὸς καλὸν τῆς τε μητρὸς Μητροπόλεως καὶ τοῦ ὑπὸ
Αὐτῆς ποιμανομένου ποιμνίου». (Ἐφημερίς «Ἡπειρος», φύλλο 98) 15.5.1911).

κέρωσις τῆς πακτώσεως τοῦ χόρτου τοῦ τρέχοντος ἔτους τοῦ λιθαδίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λυκοτριχίου ἀντὶ 29 Ναπολεονίων, ἅτινα κατέβαλεν ὁ ἐν λόγῳ πακτωτὴς καὶ ἔξ ὧν ἐννέα (ἀριθ. 9) ἐδόθησαν εἰς τὸν τοποτηρητὴν τῆς Μονῆς τὰ δὲ ὑπόλοιπα εἴκοσι κατετέθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα τράπεζαν Ἀθηνῶν.

589. ΜΥΛΟΣ ΜΟΝΗΣ ΗΛΙΟΚΑΛΕΩΣ

Ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς μονῆς Ἡλιοκάλεως ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἐκ Βασταβετσίου Δημήτριος Μπατσιούρης, ὅστις ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τῆς Δημογεροντίας ὑπὸ χρονολογίαν 15 τρέχοντος προσεφέρθη νὰ ἐνοικιάσῃ τὸν μύλον τῆς Μονῆς Ἡλιοκάλεως ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τῷ ἐνοικιασθῇ δι' ἑξ ἔτη καὶ νὰ δαπανήσῃ ἑξ ἰδίων του 20—25 λίρας, ἐδήλωσεν ὅτι δὲν συμφέρει νὰ δώσῃ ἐνοίκιον 5 λίρας τὸ ἔτος εἰ μὴ τέσσαρας μόνον καὶ ὅτι ἡ πρότασις αὕτη εἶναι συμφέρουσα εἰς τὴν Μονὴν, ἐνεκρίθη ὅπως ἀντὶ πέντε λιρῶν δώσῃ οὗτος ἐνοίκιον τέσσαρας λίρας ἐτησίως καὶ ὑπὸ τοὺς ἐν τῷ ἡθῶντι πρακτικῷ τῆς Δημογεροντίας ὅρους.

590. ΤΑΜΕΙΟΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ³³

Ἐνεκρίθη ἡ ἐπιζήρωσις τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ταμείου ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων, διαχειριζομένου ὑπὸ τοῦ πρωτοσυγγέλλου κ. Παναρέτου, ἀπὸ τῆς 18 9)βρίου 1910 μέχρι τῆς 25ης Ἰανουαρίου 1912 καὶ ὅν τὰ μὲν ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς γρόσια 12671 5)40 τὰ ἔξοδα δὲ (συγκείμενα ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐορτάς διανομῶν εἰς τοὺς φυλακισμένους ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείματος ἐκ τῆς βοηθείας οἰκογενειῶν φυλακισμένων καὶ ἐκ βοηθειῶν εἰς ἄλλους ἔχοντας ἀνάγκην) εἰς γρόσια 9312 5)40 ἥδη δὲ ὑπάρχει περίσσειμα ἐν τῷ ταμείῳ ἐκ γροσίων 3,358 30)40. Ἐκφράζεται δὲ τῷ Ἀγίῳ πρωτοσυγγέλλῳ ἡ εὐχαρέσκεια τῆς Δημογεροντίας, διὰ τὴν μετὰ προθυμίας καταβληθεῖσαν παρ' Αὐτοῦ μέριμναν καὶ φροντίδα ὑπὲρ τοῦ ἐν λόγῳ Ἱεροῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ.

591. Αἱ ΠΑΡΑ ΤΟΥ κ. Κ. ΒΛΑΧΟΥ ΚΑΤΑΤΕΘΕΙΣΑΙ ΔΥΟ ΛΙΡΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ

Ὁ κ. Βλάχος κατέθεσεν εἰς τὸ ταμεῖον ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων τὰς δύο λίρας αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἐπιτερωθέντα λογ)σμόν τοῦ Ἀγίου Πρωτοσυγγέλλου, οἵτινες ἦσαν συνδρομὴ τοῦ Σ. Καραθεοδωρῆ διὰ σπάθην διὰ τὸν Σεφτεκ πασιῶν.

33. Σὲ προγενέστερη σημείωσή μας γράψαμε μερικῶς ἀπὸ ποῦ προέρχονταν οἱ πόροι τοῦ Ταμείου φυλακισμένων. Συμπληρώνοντες τὴν προγενέστερη σημείωσή μας θὰ παραθέσουμε ἄρθρον τῆς ἐφημερίδας «ΗΠΕΙΡΟΣ» τῆς 6 Μαρτίου 1911: «Ἡ κατὰ σύστασιν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου περιφορὰ δίσκων εἰς τὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἐορτάς, ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων, συμπληροῖ τὸ φιλόφρονον ἐνδιαφέρον, ὅπερ ὑπὲρ τῶν ἀτυχίων τούτων δὲν ἔλασσε δεικνύουσα ἡ ἡμετέρα Κοινωνία, καὶ ὅπερ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι καὶ οἱ βουλευταί μας, συμμεριζόμενοι μᾶλλον ἐμπράκτως ἤδη ὅτε διαδήματα παραπλήσια τῶν βουλευτῶν Μακεδονίας ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῶν στρατοδικείων καταδικασμένων, ἐπέτυχον σύστασιν ἀναγκαιότης ἐπιτροπῆς, θὰ προῶσι καὶ οὗτοι εἰς παρόμοια ζητούντες καὶ διὰ τοὺς ἐνταῦθα ἐγκαθεύοντες τοιαύτας ἐπιτροπὰς ἵνα ἀναθεωρήσῃσι τὰς δίκας τῶν». (Εφημερίς «Ἡπειρος», φύλλο 88)6 Μαρ. 1911).

591. ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΦΡΑΣΤΑΝΩΝ ΚΑΙ ΜΟΥΖΑΚΕΟΥΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως καταβληθῶσιν εἰς τὸν Ἅγιον Προτοσύγγελλον ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Δημογεροντίας δέκα μετζίτια (ἀριθ. 10) ἅτινα ἔχει δώσει εἰς τὸν διδάσκαλον Φραστάνων καὶ Μουζακαίων Νικόλαον Νάσιον ἔναντι τοῦ μισθοῦ του τοῦ τρέχοντος Σχολικοῦ ἔτους.

593. ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΝΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως δοθῇ δωρεάν εἰς τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Μιχαὴλ Μαντζουράναν τὸ ἀπὸ τῆς ἐξισλαμισθείσης³⁴ συζύγου του διαζύγιον.

594. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΣΚΛΙΒΑΝΗΣ

Ἡ Δημογεροντία βασιθεύσῃ εἰς τὰς πληροφωρίας τοῦ ἐφημερίου τοῦ χωρίου Σκλίβανης Εὐαγγέλιον Ζῶν ὑπογράφοντος τὸ ἐκλογικὸν τοῦ χωρίου τούτου, ἐνεκρίνε τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκλογικοῦ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου, φέροντος χρονολογίαν 6 τρέχοντος καὶ δι' οὗ ἐκλέγονται ἐφοροεπίτροποι οἱ Ἰωάννης Β. Γιαννάκης, Δημήτριος Λεβέντης ὁ καὶ ταμίας καὶ Εὐάγγελος Μπακάλης ἢ Παπαϊωάννου.

595. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΟΒΡΟΥ

Λέν ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 17 τρέχοντος ἐκλογικοῦ ἐφοροεπιτροπείας τοῦ χωρίου Δόβρου καθότι ὑπεβλήθησαν κατ' αὐτοῦ ἐνστάσεις³⁵ διὰ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 23 ἰδίου αἰτήσεως κατοίκων τινων τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐνεκρίθη ὅπως συστηθῇ εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην νὰ προβῇ εἰς τὴν κατὰ τὸν κανονισμόν σύνταξις τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου νὰ διενεργηθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ ἐφοροεπιτροπείας.

596. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΗΣ

Μηδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ὑπαρχούσης ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολ. 8ης τρέχοντος ἐκλογικοῦ τοῦ χωρίου Χρυσοβίτσης διὰ τοῦ ὁποίου ἐξελέγησαν ἐφοροεπίτροποι οἱ Κυριάκος Χρ. Σιώζος, Δημήτριος Σαΐνης ἐπίτροποι δὲ καὶ ταμίας ὁ Δημήτριος Παπαϊωάννου.

34. Στὴν ἀπόφαση αὐτὴ μᾶς δίνετε ἓνας λόγος διαζυγίου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἐκκλησία ἔκανε τὸ πᾶν γιὰ νὰ σταματήσει αὐτὴ τὴν μάστιγα, καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ Πατριαρχείου μὲ ἀρθρο του πρόβλεπε τὴς ἔκτακτες συνδρομῆς. Τὸ ἀρθρο 51 εἶναι τόσο περιεκτικὸ πὺν κάθε σχόλιο εἶναι περιττό. «Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκτάκτων συνδρομῶν τοιμελὴς ἐπιτροπὴ δικαιούται μετ' ἀκριβῆ ἐλέγχον τῆς ἐπείγουσας ἀνάγκης τοῦ αἰτούντος νὰ παρέχῃ ποσὸν μέχρι τριακότα (ἀρ. 30) γροσίων καὶ τοῦτο μετὰ ἔγγραφον σύστασιν τοῦ ἱερέως καὶ τριῶν ἐνυπολήπτων σινοικιστῶν. Τὸ αὐτὸ ποσὸν παρέχεται καὶ διὰ κηδείαν καὶ βάπτισιν. Ἐν περιπτώσει δὲ προλήψεως ἀλλαξοπιστίας ἢ ἀνάγκης παρεμφεροῦς φάσεως, δικαιούται νὰ δαπανᾷ μέχρι (300) τριακοσίων γροσίων».

35. Οἱ ἐνστάσεις κατὰ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὅταν δὲν γίνονταν τελεσίδικα δεχτὲς ἀπὸ τὴν Ἐνιάα Δημογεροντία, εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ματαίωση τῶν ἐκλογῶν καὶ τὴν σύνταξιν νέου ἐκλογικοῦ καταλόγου.

597. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως ὁ παρὰ τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος Κατσικᾶς ὑποβληθεὶς ἐκλογικὸς κατάλογος τῆς Κοινότητος ταύτης ἀναρτηθῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς ἐπὶ 15 ἡμέρας πρὸς γνώσιν τῶν κατοίκων, μεθ' ὃ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Δημογεροντίαν μετὰ τῶν τυχόν ἐνστάσεων καὶ μετὰ πρακτικοῦ, εἰς ὃ νὰ ἀναφερῇται ποιοὶ εἶναι οἱ ὀφειλόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τί ὀφείλουσι καὶ ἐὰν τοῦ ἐζητήθῃ τὸ χρέος καὶ ἡρνήθησαν νὰ τῇ πληρώσωσι.

598. ΛΟΓΥΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΩΝ ΠΑΣΧΑΛΕΙΩΝ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΩΝ

Ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τῶν λογυσμῶν τοῦ προσωρινοῦ ταμείου τῶν Πασχαλείων κληροδοτημάτων κ. Ἰ. Πιστυρῆ, οἵτινες κλείουσι μὲ περίσσευμα ἐκ γροσσίων 798 1) 2) κατατεθὲν εἰς τὴν Α. Σεβασμιότητα.

599. ΜΑΝΔΕΛΟΠΟΥΛΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΙΔΕΙΟΝ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

Τῶν ἐπιτρόπων τῶν κληροδοτημάτων Μανδελοπούλου καὶ Ἰωαννίδου ὑποβάλόντων τοὺς λογαριασμοὺς των, παρεπέμφθησαν οὗτοι πρὸς ἐξέλιγξιν εἰς τὸν ἐκ τῶν μελῶν κ. Ἀλ. Μίσιον.

600. Ι. ΜΟΝΗ ΒΟΥΤΣΑΣ³⁶ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΓΟΤΙΣΤΗΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως ὀρισμένως προσκληθῶσι καὶ προσέλθωσιν ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας μετὰ τὰς ἀποκρίσας ὁ Ἰγούμενος τῆς Μονῆς Βουτσᾶς καὶ οἱ ἐφοροεπίτροποι Μεγάλης Γοτίστης διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τόπου «Καββάδι».

601. ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΡΑΔΟΤΟΒΙΟΥ

Ἄν ἐνεκρίθῃ ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολ. 15 τρέχοντος ἐκλογικοῦ ἐφοροεπιτροπείας τοῦ χωρίου Ραδοτοβίου ὥς μὴ φέροντος τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Ἱερέως.

36. Τὸ Μοναστήρι τῆς Βουτσᾶς εἶναι χτισμένο σιμὰ στὴν Κοινότητα τοῦ Γρεβενητίου τοῦ Ζαγορίου μέσα σὲ μιὰ δασομένη περιοχή καὶ εἶναι ἀφιερωμένο στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου. Τὸ Μοναστήρι γιορτάζει στὶς 8 τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ κάποια παράδοση ποὺ ἔχει τὴν ρίζα της σὲ ἓνα χαμένο χρονικὸ τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ἀπὸ μιὰ ἐπιγραφή ποὺ εἶναι στὸν τοῖχο τῆς ἐκκλησίας, μαθαίνομε πὺς αὐτὴ χτίστηκε στὰ 669–672 ἀπὸ τὸν ἐνδοξο Βυζαντινὸ Αὐτοκράτορα Κωνῖνο τὸν Πογωνάτο. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα πῆρε καὶ τὴν πρώτη ὀνομασία της «Τῆς Παναγίας Πογωνιοτίσσης». Ὁ ναὸς τοῦ Μοναστηριοῦ εἶναι Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ ἀνακαινίσθηκε καὶ ἀνιστορήθηκε, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Γιάννης Λαμπρίδης, στὰ 1689 ἀπὸ τὸν ἀγιογράφο Ἀθανάσιο, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ Γρεβενήτι καὶ ἀργότερα ἔγινε ἡγούμενος τοῦ Μοναστηριοῦ. Στὸ Μοναστήρι αὐτὸ ὑπῆρχε, ὅπως πιστεῖται ὁ Γ. Σκάρας, χειρόγραφον ἀπὸ μεμβράνη ποὺ ἔγραφε τὴν ἱστορία τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδίως τοῦ Ζαγορίου ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἐξατονταετηρίδας. Μοναχοὶ τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Βουτσᾶς ἀναφέρονται οἱ 1) Ἀθανάσιος (1689), ἀνακαινιστὴς τῆς Μονῆς, 2) Παρθένιος, 3) Ἀρσένιος, ἐκ τῆς νήσου τῶν Ἰωαννίνων, 4) Σερραφείμ, ἡγουμενεύσας μέχρι τοῦ 1757. Ὁ Σερραφείμ ἦταν ἄνδρας γιάνθρωπος καὶ ἐλέημων. 5) Ἱερόθεος, ἐκ Λόλιανης, 6) Χριστόφορος ἐκ Γοτίστης, 7) Σαμουήλ καὶ 8) Ἀγαθάγγελος. (Φώτη Οἰζονόμου «Π ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησία», σ. 88–89).

602. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΦΡΑΓΚΑΔΩΝ

Τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου τῆς Κοινότητος Φραγκάδων ὑποβαλοῦσης τὸν κατάλογον τοῦτον, ἐνεκρίθη ὅπως διαταχθῶσιν οἱ Ἱερεῖς τῆς Κοινότητος ταύτης νὰ προβάσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐφοροεπιτροπείας ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ καταλόγου τούτου ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι κατ' αὐτοῦ ἐνστάσεις.

603. Αἴτησις Χαρ. Παπαγεωργίου

Παραπέμπεται εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐνταῦθα Ἱερᾶς ἐκκλησίας Ἀγίου Νικολάου Ἀγορᾶς ἡ ὑπὸ χρονολ. 20 τρέχοντος καὶ ἀριθ. πρωτ. 50 αἴτησις τοῦ Χαρ. Παπαγεωργίου, ἐνοικιαστοῦ τοῦ οἰνοπωλείου τῆς ἐν λόγῳ Ἱερᾶς ἐκκλησίας ἵνα λαμβάνοντες γνώσιν ἀπαντήσωσι διὰ τὰ περαιτέρω.

604. ΒΑΣΙΛΙΚΗ Ι. ΤΟΛΗ ΕΚ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Ληφθέντος ὑπ' ὅψιν τοῦ πιστοποιητικοῦ πενίας ἐνεκρίθη ὅπως γίνῃ δεκτὴ ἄνευ τελῶν ἡ ἀγωγή τῆς ἐκ Μετσόβου Βασιλικῆς Ι. Τόλῃ κατὰ τοῦ πρῶην συζύγου τῆς ἐνώπιον τοῦ Μ. Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς προικὸς τῆς³⁷.

Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 27ῃ Ἰανουαρίου 1912

Ὁ Πρόεδρος Τ.Τ. ὁ Γραμματεὺς Τ.Τ. Τὰ Μέλη ὑπογραφαὶ (2) Λόνος, Πισπιρῆς
Συνεδρία τῆς 9ης Φεβρουαρίου 1912

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γερβασίου, συνήλθον σήμερον τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1912 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας συγκαείμενα ἐκ τῶν κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ καὶ Ἀλ. Μίσιον τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσκου καὶ συνδεδεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἑπείτα.

605. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 16 Ἰανουαρίου τρέχοντος ἔτους ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Κων)πόλει Συνταγματικοῦ πολιτικοῦ Συνδέσμου ἔχουσα οὕτω «Ἀποστείλαντες ἤδη καὶ σχετικὰς ὁδηγίας λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως συστήσητε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν κλπ. (ἡ ἐπιστολὴ ἐν τῷ Γραφείῳ).

606. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟ

1) Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 4ην τρέχοντος ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου κ. Δαμασκηνοῦ, ἐφημερίου τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου διὰ τῆς ὁποίας ἐκτίθησιν ὅτι τὴν ἀπὸ 28 παρελθόντος Σεβ. διαταγὴν τῆς Α. Σεβασμιότητος περὶ συμβίβα-

37. Ἡ ἐπιστροφὴ τῆς προικὸς σὲ περίπτωσιν διαζυγίου ἀνάγκηται στοὺς Ἀρχαίους ἀκόμα χρόνους. Ὁ Κώδικας τῆς Γόρτυνας τῆς Κρήτης πρόβλεπε: «Ὁ σύζυγος εἶχε δικαίωμα διαχειριστικὰ καὶ μερίδιον ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά της. Ἀλλὰ καὶ τὸ διαζύγιον προσέβλεπε καὶ ρύθμιζε ὁ Κώδικας τῆς Γόρτυνας. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, ἡ γυναῖκα ἔπαιρνε ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν της, τὸ μισθὸν τῶν εἰσοδημάτων καὶ τὰ προσωπικά της ἀντιζείμενα. Σὲ περίπτωσιν ποὺ ὑπαίτιος τοῦ διαζυγίου ἦταν ὁ σύζυγος, ἡ γυναῖκα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, εἶχε δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ χρηματικὸ ποσὸ πέντε στατήρων». (Σαράντη Π. Ἀντωνάκου «Ἡ δικαιοσύνη στὴ Γόρτυνα», σ. 57—59, περιοδικὸν «Ἱστορία», τευχὸς 131).

σμοῦ καὶ ὑποδείξεως ἐφοροεπιτρόπων ἐκοινοποίησεν ἀμέσως τὴν δὲ 4ην τρέχοντος συνεκάλεσεν ἅπασαν τὴν Κοινότητα ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Σχολῆς. ὅτι αἱ δύο μερίδες συμμορφούμεναι ὑπέδειξαν ἐφοροεπιτρόπους τοὺς Γ. Δῶδον, Α. Φραγκούλην καὶ Ν. Σκλάβην καὶ ταμίαν καὶ ὅτι συνετάχθη καὶ πρακτικὸν ὑπογραφέν παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ὅπερ ἐγκλείει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του. 2) Ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ χρονολ. 4ης τρέχοντος ἐν λόγῳ πρακτικὸν τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτίθεται ὅτι συνελθόντες οἱ ἐν αὐτῷ ὑπογεγραμμένοι κάτοικοι Σκαμνελίου ἐν κοινῇ συνελεύσει ἐν τῇ Σχολῇ καὶ λαβόντες γνώσιν τῆς ὑπὸ χρονολ. 28 Ἰανουαρίου τρέχοντος ἔτους διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται γνωστὸν ὅτι «τῇ συστάσει τῆς Ἱ. Μητροπόλεως οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο μερίδων ἀφ' ἑνὸς οἱ κ. Ἱ. Τόττης δικηγόρος καὶ Κ. Βολονάσης Ἱατρὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ κ. Ε. Χατζῆς δικηγόρος καὶ Β. Λῶδος παρεδέχθησαν συμβιβασμὸν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους. Α) Τὰ θυνά θὰ λάβωσιν ὑπὸ ἐνοίκιον ἅπαντες οἱ συγχωριανοὶ τῶν προνομιούχου ἦτοι Γ. Δῶδος, Ἱ. Βασιδέκης, Π. Δῶδος, Ν. Σκλάβης, Ἀλεξ. Τζιάσιος καὶ Θωμᾶς Ξυράφης ἐπὶ μίαν πενταετίαν καὶ ἐπὶ μισθώματι τῷ ἤδη ὑφισταμένῳ Β) Ἱατρὸς θὰ διορισθῇ ὁ Κ. Βολονάσης ἐπὶ μίαν τριετίαν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συμφωνίας τοῦ νῦν Ἱατροῦ κ. Μ. Παπακώστα καὶ Γ) Ἡ μὲν μία μερίς θὰ ὑποδείξῃ τοὺς ἐφόρους ἡ δὲ ἑτέρα τὸν ταμίαν, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς θὰ συνεργάζωνται καὶ ἐν περιπτώσει διαφωνίας τὸ ζήτημα θὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν ἐνιαίαν Δημογεροντίαν, ὅτι κατόπιν τοῦ ἀνωτέρω συμβιβασμοῦ ἐντέλλονται νὰ ὑποδείξωσιν ἀσυζητητῇ τὰ πρόσωπα τῆς ἐφορείας, δηλοῦσιν διὰ τοῦ παρόντος πρακτικοῦ ὅτι ἀποδέχονται πληρέστατα τὸν συμβιβασμὸν ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὅρους καὶ ὑποδεικνύουσιν τοὺς κ. Γ. Δῶδον, Α. Φραγκούλην, καὶ Ν. Σκλάβην καὶ ταμίαν. Τὸ πρακτικὸν τοῦτο φέρει εἴκοσι δύο ὑπογραφάς, τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κ. Λαμιασκηνοῦ ὡς καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν τριῶν ἐφοροεπιτρόπων. 3) Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 4ην ἰδίου καὶ ἀριθ. πρωτ. 106 αἵτησις ἑνδεκα κατοίκων Σκαμνελίου, διὰ τῆς ὁποίας διὰ τοὺς ἐν τῇ αἰτήσῃ τῶν λόγους διαμαρτύρονται κατὰ τοῦ ἐν λόγῳ συμβιβασμοῦ καὶ ζητοῦσιν τὴν ἀκύρωσιν τοῦ καθότι ἡ μερίς τῶν δὲν ἔλαβε μέρος εἰς αὐτὸν πλὴν τῆς οἰκογενείας τῶν Δωδαίων τῶν ἐμπίστων ὁπαδῶν τοῦ Κ. Βολονάση. Τέλος δὲ κηρύττοντες παράνομον τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον ζητοῦσι τὸν ἐξ ὁφικίου διορισμὸν ὡς ἐφοροεπιτρόπων ἄλλων προσώπων χαριούντων τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Κοινότητος. Ἡ Δημογεροντία συνδιασκεψαμένη ἀποφαίνεται κατὰ πλειοψηφίαν. Ἐπειδὴ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ προσαχθέντος πρακτικοῦ, ἡ πλειοψηφία τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου συνενεὶ εἰς τὸν γινόμενον συμβιβασμὸν. Ἐπειδὴ ὁ συμβιβασμὸς οὗτος ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνεννοήσεως καὶ παραδοχῆς τῶν πληρεξουσίων τῶν δύο μερίδων Σκαμνελίου γενομένης ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει συνετεία τοῦ ὁποίου ἡ Ἱερὰ Μητροπολις διὰ διαταγῆς τῆς συνέστησε τὸν συμβιβασμὸν τούτου τῇ Κοινότητι. Ἐπειδὴ διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου καταπαύει πλέον ὁ ἀπὸ πολλοῦ κατατρόγῳν τὴν κοινότητα ταύτην κομματισμὸς³⁸ καὶ οὕτω ἐπέρχεται εἰς αὐτὴν ἡ εἰρήνευσις διὰ ταῦτα κηδομένη ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Κοινότητος ταύτης ἐπικυροῖ τὸ ἐν λόγῳ Πρακτικὸν τῆς Κοινότητος Σκαμνελίου ἐν τῷ ὁποίῳ συμπεριλαμβάνεται ὁ ρηθεὶς συμβιβασμὸς ἀπορρίπτουσα τὴν ἐν λόγῳ κατ' αὐτοῦ διαμαρτυρίαν προερχομένην ἐκ πολὺ μικρᾶς μειοψηφίας καὶ μὴ στηριζομένης ἐπὶ σπουδαίων λόγων.

38. Ὁ κομματισμὸς πέρα ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων εἶχε ἀπλωθεῖ καὶ στὶς Κοινότητες καὶ πολλὰς φορές ἀπασχόλησε τὴν Ἐνιαίαν Δημογεροντίαν. Ἡ ματαίωσις τῶν ἐκλογῶν τοῦ Περάματος στὰ 1911 ἦταν ἡ αἰτία τῆς κακῆς χρήσεως του. Τὸ πρακτικὸν ποὺ ἐξετάζεται ἔχει σημασίαν γιατί βλέπει κανεὶς καθαρὰ τὴν αἰτία τοῦ ἀλληλοφαγώματος.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

‘‘ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,,*

Δικαστήρια και Δικαστικοί υπάλληλοι και Δικηγόροι στην Κόνιτσα ἐπὶ Τουρκοκρατίας

Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων (1725 καὶ πολὺ παλαιότερα) λειτουργοῦσε στὴν Κόνιτσα Ἱεροδικεῖο, στὸ ὁποῖο ἐδίκαζαν οἱ κατὰ καιροὺς Κατῆδες (Ἱεροδίκες) καὶ ἐξεδίδαν τὶς ἀποφάσεις των σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιταγὰς τοῦ κορανίου καὶ τῆς συνειδήσως των· ἀλλὰ καὶ πολλὰς φορὲς ἀνάλογα μὲ τὸ μπαξίσι (δῶρο) ποὺ ἔπαιρναν. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν μας ὅμως καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κόνιτσας σπανίως κατέφευγαν στὸν Κατῆ καθὼς καὶ στὰ λειτουργήσαντα τὴν τελευταίαν τριακονταπενταετία τῆς τουρκοκρατίας ταχτικά δικαστήρια, διότι, τὶς μὲν μικροδιαφορὰς των τὶς ἔλυναν συνήθως ἐπὶ τόπου οἱ ἱερεῖς καὶ μουχταροδημογέροντες (ἱχτιὰρ μεντζηλισή), οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσαν τὰ τοπικά εἰρηνοδικεῖα (ντεβαῖρι σουλχηγέ) κάθε Κοινότητος. Τὶς δὲ κληρονομικὰς ὑποθέσεις (διαθηκῶν κ.λ.π.) καθὼς καὶ τὶς ὑποθέσεις διαζυγίων, πραικῶν, κηδεμονίας κ.ἄ. τὶς ἐξεδίκαζε τὸ Ἐπισκοπικὸ καὶ Μητροπολιτικὸ δικαστήριον, μὲ γνώμονα τὸ Βυζαντινὸ δίκαιο, τὴν Ἐξάδιβλο τοῦ Ἀρμενοπούλου καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνες τοῦ Πηδάλιου καθὼς καὶ τὰ καθιερωμένα ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ ἦταν ὁ ἐκάστοτε Ἐπίσκοπος ἢ Μητροπολίτης· μέλη δὲ ἀπὸ τὸ 1885 ὡς τὰ 1892 ἦταν οἱ: Ἰωάννης Ἀποστολίδης, Γεώργιος Κ. Μπεκιάρης, Χρήστος Δ. Τόγκαρ, Δημήτριος Γ. Κούσιος, Ἰωάννης Λούπας καὶ Δημήτριος Ἡγουρινίδης. Στὰ 1902 ἀπαντοῦμε τοὺς Ἰωάν. Λούπαν, Χαράλ. Φλωδρον, καὶ Νικέλ. Φῶτον ὡς μέλη τοῦ Μητροπολιτικοῦ δικαστηρίου (Συμβουλίου) καὶ οἱ ἔδιοι ἦταν ὡς τὰ 1912—13.

Τὸ παλὸν τουρκικὸ δικαστήριον (Μεχκεμὲς) ἦταν χτισμένον στὰ σαραγία τῶν μεγάλων μπέηδων καὶ πασάδων τῆς Κόνιτσας: Ζεϊνέλ βέη, Σιαῆμ βέη κ.λ., ἐκεῖ ποὺ θρίσκειται σήμερα (τί παράδοξη σύμπτωση!) τὸ σπίτι τοῦ Χρήστου Κατῆ. Τὰ νεώτερα τουρκικά δικαστήρια στεγαζόταν μέσα στὸ Ὄθωμανικὸ Διοικητήριον, ἐκεῖ ποὺ ὑψώνεται σήμερα τὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

1795

Ὁ πρῶτος γνωστός μας Κατῆς (ἱεροδίκης) τῆς Κόνιτσας, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ ἓνα ἱλιάμι (δικαστικὴ ἀπόφασις) τοῦ ἔτους 1795 ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἰσοδρος (νῦν Ἀμάραντος) εἶναι κάποιος Χασάν ἀγνώστου πωνήριου.

1803

Στὰ 1803 ἱεροδίκης Κόνιτσης ἦταν ὁ Χαλῆλ υἱὸς Ἰλιάμι καὶ εἶχε ἀρχικλητήρα

* Συνέχεια ἐκ τοῦ ΚΘ' τόμου, σελ. 809.

1883

Τασήμι ἐφέντης θουκουάτ μειούρης. Τὸν συναντοῦμε καὶ στὰ 1884—85, 89 καὶ 1893.

1885

Ἀμπάζ Κουκέσης κιατίπης.

1886

Μουχαρέμι ἐφέντης Μπασκιατίπης (ἀρχιγραμματεὺς).
Ἰδραήμι ἐφέντης κιατίπης. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1889 καὶ 1891. Πιθανὸν νὰ ἦταν ὁ μετέπειτα Μπασκιατίπης 1894 κλπ.
Κων) νος Ἄντων. Σούρλας δικηγόρος, Πυρσογιαννίτης.

1889

Μεχμέτ θέης εἰσαγγελεὺς (ἀντιεισαγγελέας). Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ τὸ 1890 καὶ 1891.

Χουσέν ἀγᾶς συμβολαιογράφος. Ὁ ἴδιος καὶ τὸ 1892—93 καὶ 97.

Μιχαήλ Εὐαγγελίδης δικηγόρος.

Μίνως Εὐαγγελίδης δικηγόρος. Τὸν συναντοῦμε συνεχῶς ὡς τὰ 1912. Καταγόταν ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ἀλλὰ ἐγκαταστάθηκε καὶ πέθανε στὴν Κόνιτσα.

1890

Μεχμέτ ἐφέντης δικηγόρος.

Νικόλαος Βότσης δικηγόρος.

Χουσέν ἐφέντης συμβολαιογράφος. (Ἀσφαλῶς ὁ Χουσ. Ἀγᾶς).

1891

6-6-91. Ἰσμὴλ ἐφέντης θεκὴλ (ἀναπληρωτὴς) εἰσαγγελεὺς.

Ἰκτώβριος 91. Ὁμέρ θέης εἰσαγγελεὺς.

Νοέμβριος 91. Χουσέν ἐφέντης εἰσαγγελεὺς.

Χαλήμι ἐφέντης Μπασκιατίπης. Ὁ ἴδιος καὶ τὸ 1892.

1892

Ὁμέρ θέης εἰσαγγελεὺς.

Χουσέν ἐφέντης συμβολαιογράφος. Τὸν ἀπαντοῦμε συνεχῶς ἀπὸ τὸ 1889—90 ὡς τὸ 1897.

Γιαγιά ἐφέντης ταποῦ μειούρης. Τὸν συναντοῦμε καὶ τὸ 1893—94 καὶ 1896.
Ἰσως νὰ εἶναι ὁ πρῶτον θουκουάτ μειούρης.

1893

Τασήμι ἐφέντης θουκουάτ μειούρης.

1894

Ἰμπραήμι ἐφέντης Μπασκιατίπης. Τὸν ἀπαντοῦμε συνεχῶς μέχρι τὸ 1902.
Ἦταν Τουρκαλβανὸς καὶ καθόταν στὸ σπίτι τοῦ Τσιγαρίδα.

1895

Χουσέν ἐφέντης κιατίπης δικαστηρίου.

1896

Ἰδραήμι θέης ἀνακριτής.

1897

Χακή ἐφέντης μουαδίν κιατίπης (γραμματαύς τοῦ ἐκτελεστικοῦ τμήματος).
 *Ήταν ντόπιος Κονιτσιώτης καὶ τὸν συναντοῦμε καὶ τὸ 1898 καὶ 1902.

1898

Γιουρούκ Μπεράτ Τζιτζά Ρετζής (πρόεδρος Πταισιατοδικείου - Πρωτοδικείου).
 Ἰσμαήλ ἐφέντης ἀνακριτής.
 Ἰσμαήλ ἐφέντης κιατίπης καὶ τὸ 1899.

1899

Χουσέν ἐφέντης ἀνακριτής, 1899 καὶ 1900.
 Σουλεϊμάν ἀγῶς μπουμπασύρης (δικ. κλητήρας). Τὸν ἀπαντοῦμε συνεχῶς ὡς
 τὰ 1908, καὶ ὡς τὰ 1912.

1900

Ἰανουάριος. Ναήμ ἐφέντης Τσάνος Κατής (ιεροδίκης - εἰρηνοδίκης). Τὸν ἀ-
 παντοῦμε καὶ τὸ 1901.

4 Ἰουλίου. Γαλήπ (ῆ Ταλήπ) ἐφέντης Κατής.

Μεχμέτ ἐφέντης τοῦ Χότζα Κασίμ ἐφέντη, Μπασκιατίπης. Τὸν ἀπαντοῦμε καὶ
 τὸ 1905—1906. *Ήταν Κονιτσιώτης καὶ τὸ σπῆτι του ἀνήκει τώρα στὸ Νικ. Χα-
 τζηρούμπη.

Κιαμὺλ ἐφέντης ἀνακριτής.

Μπεκίρ ἐφέντης γραμματαύς.

Νικ. Φῶτος ἱατρός ἀγῶς.

Χριστόδουλος... δικηγόρος.

1901

Μουσταφά ἐφέντης κιατίπης Πρωτοδικείου. Τὸν συναντοῦμε καὶ τὸ 1907 καὶ
 1908.

Σαλή ἐφέντης ταποῦ μειούρης (ἐπὶ τῶν τίτλων ιδιοκτησίας).

1902

Σελαμὺ ἐφέντης Τζιτζά Ρετζής.

Χακή ἐφέντης μουαδίνης (δοηθός) τοῦ Μπασκιατίπης.

Ντίλιος καϊκτὴ κιατίπης (γραμματαύς ἐπὶ τῆς θεωρήσεως τῶν ἐγγράφων).

Σουλεϊμάν Φούλιας μπουμπασύρης, (ὁ ἴδιος τοῦ 1899 κλπ.).

1903

Ἀβδουλάχ θέης εἰσαγγελεύς.

Μεχμέτ ἐφέντης ἀνακριτής, καὶ τὸ 1904.

Κιαμὺλ ἐφέντης ἀνακριτής.

Ἰσμαήλ Χασάν θέη κιατίπης. Πιθανὸν ὁ ἴδιος τοῦ 1898—99. *Ήταν Κονιτσιώ-
 τής καὶ ιδιοκτῆτης τοῦ σημερινοῦ σπιτιοῦ τοῦ Κων. Ρόμπουλου.

1904

Μεχμέτ συμβολαιογράφος. Πιθανὸν ὁ ἴδιος ὁ Μπασκιατίπης ὁ γυιὸς τοῦ Χότζα
 Κασίμ ἐφέντη.

Ίζέτ άζάζς (μέλος του Δικαστικού Συμβουλίου). Ήταν φοβερός ρακοπότης. (Γραφόταν και Ίζέτ έφέντης)*.

1905

Εισαγγελεύς Κωνσταντινοπολίτης, άγνώστου όνοματεπωνύμου. Τόν άπαντούμε και τó 1906 και 1907.

Μεχμέτ έφέντης του Χότζια Κασήμ έφέντη Μπασκιατίπης. Τόν συναντούμε και τó 1906. (Βλέπε 1900 κλπ.).

Κιαμής έφέντης άνακριτής. Τόν άπαντούμε και τó 1906 και τó Νοέμβριο του 1907. Ήταν μάλλον Κονιτσιώτης.

1906

Ίρφάν έφέντης Μπασκιατίπης και Μουκαθελιάτης (συμβολαιογράφος). Τόν άπαντούμε και τó 1909.

Μεχμέτ έφέντης σερή κιατίπης (γραμματαεύς του Ίεροδικείου).

1907

Σελαμιή έφέντης Τζιτζά Ρεΐζης (Πρόεδρος Πταισματοδικείου - Πρωτοδικείου). Ύπηρέτησε συνεχώς από τó 1902, έως και νωρίτερα στην Κόνιτσα, και περί τά τέλη Οκτωβρίου με άρχές Νοεμβρίου του 1907 μετατέθηκε στη Βοστίνα (νύν Πωγωνιανή), όπου στις 6-12-1907 αναφέρεται ότι είχε προσβληθή από άποπληξία διότι ήταν φοβερός ρακοπότης και πιθανώνάτα πέθανε εκεί.

Μουσταφά έφέντης κιατίπης Πρωτοδικείου.

Φούλια Καμπάς (Κονιτσιώτης) μπουμπασύρης.

Μεχμέτ έφέντης άζάζς. Και τó 1908 και 1909.

Χριστόδουλος άζάζς.

1908

Χαλήμ έφέντης άνακριτής στις 4 Αυγούστου.

27-10-908. Νέος άνακριτής άγνώστου όνοματεπωνύμου. Πιθανόν ó Ρεμιτζή έφέντης που άπαντούμε στα 1910. (Σε άλλο έγγραφο άπαντούμε Ρεμιτζή έφέντην).

4 Σεπτεμβρίου, Τζινέλ έφέντης ταπού μειούρης.

Ίρφάν έφέντης συμβολαιογράφος. Πρόκειται άσφαλώς για τόν γνωστό Μπασκιατίπη (άρχι-γραμματαέα) που έκτελούσε και χρέη συμβολαιογράφου.

Χακή έφέντης ιτζιρά μειούρης (ύπάλληλος του έκτελεστικού τμήματος).

Μουσταφά έφέντης κιατίπης Πρωτοδικείου.

13-12-908. Νταλήμ έφέντης ταπού μειούρης.

Ίδραήμ έφέντης δικηγόρος. Τόν συναντούμε και τó 1909. Ήταν πατέρας του Μπασκιατίπη Ίρφάν έφέντη.

Όμέρ έφέντης Ίτζιρά μειούρης.

1910

Ίανουάριος 1910. Τεβφήκ θέης εισαγγελεύς.

3 Ίουνίου. Ρεμιτζή έφέντης άνακριτής.

5 Ίουνίου. Τζισιμή δεύτερος γραμματαεύς του Πρωτοδικείου.

Ζινέλ έφέντης ταπού μειούρης (ύποθηκοφύλακας) και Ντάπες (Κονιτσιώτης) γραφεύς αυτού.

* Άλλοι γνωστοί μας άζάζες στα Όθωμανικά δικαστήρια της Κόνιτσας ήταν: ó Κωτούλας Δ. Παπαϊωάννου και ó γινός του Νικολάκης από τή Βούρμπιανη και οί Παναγ. Ρούβαλης, Χαράλ. Φλώρος, Σπυρ. Γκότζος και Γιώργη Μπεκιάρης από τήν Κόνιτσα.

Δρος ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Βουκουρέστιον

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ «ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ» ΠΡΙΓΚΙΠΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ

(Δοκίμιον)

Μετάγγιςις Ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος
πρὸς τοὺς Ρουμάνους

Μετάγγιςις Ρουμανικοῦ πλούτου πρὸς τοὺς Ἕλληνας

Οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν βαρβάρων οἵτινες εἰσέβαλλον εἰς τὴν Δακίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐλεηλάτησαν καὶ κατόπιν παρήλθον, ἦσαν οἱ Γότθοι ὡς καὶ οἱ Γεπῆδες, λαοὶ γερμανικῆς φυλῆς, ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸν χώρον τῆς Σαρματίας.

Μετὰ ἀπὸ τοὺς γότθους ἀκολουθοῦν Οὐννοι. Κατὰ τὸν τέταρτον μ.Χ. αἰῶνα οἱ Οὐννοι διαβαίνουν τὸν ποταμὸν Δόν καὶ ἀπωθοῦντες πρὸς δυσμὰς τοὺς γότθους εἰσβάλλουν εἰς τὸν σημερινὸν χώρον τῆς Ρουμανίας καὶ Ουγγαρίας, δηλ. τὴν ἄλλοτε Πανωνίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ὁ γηγενὴς γετο-δακικὸς πληθυσμὸς διασώζεται εἰς τὰ κρησφύγετα τῶν Καρπαθίων (Καρπάτης ὄρος, κατὰ Πτολεμαῖον) ἐκεῖ ὅπου ἐπετελεῖτο ἡ κύησις τῶν πρώτων γενεῶν τῶν μετέπειτα ρουμάνων. Ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, δηλ. καὶ Γότθοι καὶ Οὐννοι δὲν ἐπηρεάσαν θαθέως τὴν φυλετικὴν δομὴν τῶν αὐτοχθόνων, διότι ἦσαν λαοὶ διαδάται καὶ οὔτε καὶ τὴν γλώσσαν τῶν δὲν ἐπηρεάσαν ἐξ ἰδίας αἰτίας ἐν συγκρίσει μὲ τὸ ὅτι ἐπέτυχεν ἡ σλαβικὴ εἰσβολὴ καὶ παρουσία.

Τὴν ἰδίαν σύντομον ἐπαφὴν ἔσχον οἱ γετο-δακο-σκυθο-θράκες μετὰ τῶν Γεπῆδων, οἵτινες ἐλθόντες ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Vistula κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος, κατώκησαν τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τίζα καὶ Δουνάβεως χώρον καθὼς καὶ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ Αἰμοῦ ὅπου καὶ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Λογγοθάρδους καὶ Ἀθάρους. Αὐτοὶ ὅμως οἱ γεπῆδες ἐπηρεάσαν σημαντικὰ τὸ ρουμανικὸν ἔθνος ἐν τῇ γενέσει του, ὅταν οἱ χαρακτῆρες του δὲν εἶχον ἀκόμη ἀποκρυσταλλωθῇ, ὅπως οἱ Φράγγοι ἐπηρεάσαν τοὺς Γάλλους καὶ οἱ Λογγοθάρδοι τοὺς Ἰταλοὺς (Diculescu). Κατὰ τὸν ἴδιον ρουμάνον ἱστορικὸν οἱ γεπῆδες ἦταν τόσοι πολλοί, ὥστε ἡ Δακία ἀπέδῃ μιὰ ἀληθινὴ Γεπηδία. Εἰς ἕναν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν χάρτη τοῦ Schrader (συνταχθένον διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὅστις δὲν ἦτο σλάβος) ἡ σημερινὴ Τρανσυλβανία ὠνομάζετο Βασίλειον τῶν Γεπῆδων. (Histoire de l' Empire Byzantin Charlis Diehl). Ἡ προτίμησις τοῦ ἱστορικοῦ τούτου διὰ τὴν ἐκ γερμανικῆς φυλῆς τῶν ρουμάνων καταγωγὴν εἶναι ἐμφανὴς ἀλλ' ὅχι καὶ πιθανὴ καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη ἀληθοφανής. Οἱ γεπῆδες μαζὶ μὲ τοὺς γότθους ἐπλούτισαν τὸ δακο-ρωμαϊκὸν καλούμενον ἰδίωμα μὲ περίπου 300 λέξεις. Εἰς τὸν σημερινὸν ρουμάνον τῆς Τρανσυλβανίας ἴσως ἀνακαλύπτει τις τὰ βιοτυπολογικὰ στοιχεῖα κάποιας γερμανογεπηδικῆς συγγενείας.

Ἐντελῶς φευγαλέαν ἐμφάνισιν ἐπὶ δακικοῦ ἐδάφους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ VI αἰῶνος μ.Χ. ἔκαμαν οἱ χερσὶλοι, ἕτερον ἀκόμη γερμανικὸν φύλον. Καὶ αὐ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 206.

τοί προστιθέμενοι εις τοὺς γότθους καὶ γεπύδας ἴσως νὰ ἔχουν δανείσει κάτι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοὺς εἰς τὸν θόρειον ρουμάνον, μίαν κάπως διαφορετικὴν δομὴν τοῦ προσώπου καὶ τοῦ χαρακτήρος, ἐν συγκρίσει μὲ τὸν νότιον καὶ τὸν τῆς Μολδαβίας ὅπου οἱ χαρακτήρες τῶν σλάβων εἶναι ἐμφανέστεροι. Εἰς τὸν θορρὰν διετηρήθησαν ἀμειγέστεροι αἱ γραμμὶαι τοῦ «δακῆς» ὥς συσχετισθεῖς πληρέστερον μὲ τοὺς θορείους γερμανικῆς καταγωγῆς λαοὺς. Ὁ νότιος τύπος τοῦ ρουμάνου ὑπενθυμίζει ἄφθονον συμμετοχὴν τῶν μεσογειακῶν τύπων.

Ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸν VI μ.Χ. αἰῶνα ἀκολουθοῦν οἱ Ἄδαροι (ρουνικῆς προελεύσεως) οἱ ὅποιοι διέρχονται διὰ τῆς Δακίας, ἀμφοτέρωθεν τῶν Καρπαθίων, καὶ ἀφ' οὗ ἀπωθοῦν τοὺς γεπύδας ἐγκαθίστανται βορείως τοῦ Δουνάβειος καὶ τούτων ἔπονται οἱ σλάβοι.

Οἱ σλάβοι οὗτοι ὅχι μόνον φυλετικὰ ἐπηρέασαν τοὺς γηγενεῖς τῆς Δακίας ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν τούτων, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήγαγον σκληρὰ σύμφωνα τὰ ὅποια ἀφαιροῦν πολὺ ἀπὸ τὴν ἡπιότητα καὶ γλαφυρότητα τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἄνευ τῶν συμφώνων τούτων ἢ ρουμανικῆ παρ' ὀλίγον θὰ διέφεραν τῆς ἰταλικῆς.

Ἡ πλουσία σλαβικὴ τοπωνυμία τῆς Μολδοδολαχίας μαρτυρεῖ τὴν μαζικὴν καὶ συνεχῆ παρουσίαν τῶν σλάβων εἰς τὸν γετο-δακο-σκυθο-θρακικὸν χώρον (θρακικὸν κατ' ἐπέκτασιν). Τὸ νέον τοῦτο φυλετικὸν στοιχεῖον ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν γηγενῶν περισσότερον παντὸς ἄλλου, εἰς βαθμὴν ὥστε νὰ ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τινὰς κακοδοῦλους ἱστορικοὺς, ὅτι οἱ σημερινοὶ ρουμάνοι δὲν εἶναι εἰμὴ σλάβοι μερικῶς ἐκλατινισθέντες ἀπὸ τοὺς πρὸ καὶ τοὺς συνυπάρχοντας μετ' αὐτῶν γετο-δακο-σκυθο-θράκας, ὡς στοιχεῖα πολιτιστικὰ προεχωρημένα ἤδη ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν τοὺς μὲ τοὺς ρωμαίους καὶ Ἑλλήνας. Οἱ σλάβοι εἰς τὴν ἀκάθεκτον ὁρίην τοὺς δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τὰ βουνὰ τῶν Βαλκανίων καὶ εἰσβάλλουν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἀναμιγνύμενοι μὲ τοὺς γηγενεῖς ἐλληνομακεδόνας καὶ Θεσσαλοὺς, εἰς ποσοτὰ τὰ ὅποια δὲν δύναται τις νὰ προσδιορίσῃ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπηρεάσουν τὴν φυλετικὴν δομὴν τῶν τελευταίων ὥστε βιοτυπολογικὰ νὰ παρουσιάζωνται μὲ τὰ γνωστὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Ἡ συμβίωσις τῶν γηγενῶν μετὰ τῶν σλάβων διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ μετὰγγις καὶ σλαβικοῦ αἵματος καὶ κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ἐπίδρασις καὶ ἐπὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῆς γλώσσης ἦτο βαθεῖας τοιμῆς. Τοῦτο ἔκαμιν τὸν ρουμάνον ἱστορικὸν C. C. Giurescu νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ ρουμανικὸς λαὸς εἶναι λαὸς «ρωμανικὸς» μὲ σλαβικὴν χροιάν καὶ τοῦτο τὸν διαχωρίζει ἀπὸ τὰ ἕτερα «ρωμανικά» ἔθνη τῆς Δύσεως (γάλλους, ἰταλοὺς καὶ ἄλλους) (Diculescu - Cluj).

Ἡ σλαβικὴ ἐπιρροὴ ἐπὶ τῆς ἐξελιζέως τότε τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους ὅταν ἡ ἑνταξὴ του δὲν ἦτο ἀπολύτως καθορισμένη, εἶναι ζήτημα ὑπερβαίνοντος τὰ στενὰ ὅρια τῆς πραγματείας ταύτης. Ἐνα ὅμως ἔχω νὰ σημειώσω, νὰ υπογραμμίσω, ὅτι ὁ ἐκ-σλαβισμὸς τῶν ρουμάνων ἀπεσοβήθη ἀπὸ τὴν παρέμβασιν τῆς πολυμόρφου βυζαντινῆς παρουσίας καὶ τῆς ἑλλην. κουλτούρας ἢ ὅποια ἐδέσποζε καὶ ἀλλαχού τῇ καιρῷ ἐκείνῳ. Οὕτως ὥστε ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ δομὴ τῶν ρουμάνων μὲ ὅλα τὰ σλαβικὰ ἐξαρτήματά τους — καὶ εἶναι ἀρκετὰ — συνδέεται μὲ τὸ Καπιτώλιον τῆς Ρώμης, μὲ τὸν Παρθενῶνα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πνευματικὴ τοῦ Ρουμανικοῦ ἔθνους τῶν 16—19 αἰώνων, μαρτυρεῖ ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν μεσογειακὸν πολιτισμὸν καὶ δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο τι εἰ μὴ ἡ συνεχὴς ἡχώ, ἡ συνεχὴς ἀκτινοβολία ἐκείνων οὔτινες ἐφώτισαν τὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κόσμου καὶ καθιέρωσαν τὴν λατρείαν τοῦ ζῆν ἐλευθέρως, ὡς τὸν ὑπέρτατον θρίαμβον τοῦ ἀνθρώπου.

Τοῦτο πρέπει νὰ λέγεται καὶ νὰ υπογραμμίζεται διὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίσουν καὶ οἱ ρουμάνοι ἱστορικοί, ὅτι τὰ φῶτα τῆς γ ε ω τ έ ρ α ς Ρ ο υ μ α ν ι α ς, ε ἴ χ ο ν

ἐλληνικὴν χροιάν, καὶ ἐλληνικὴν οὐσίαν καὶ ὅτι τὰ φῶτα τῆς Ρώμης ἦσαν ἀντανάκλασμα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἰωνίας, τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ περαιτέρω τῆς Ἀλεξανδρείας. Βεβαίως ὅτι ἡ ρουμανικὴ διανόησις ἐξεφράσθη εἰς νεολατικὸν ἰδίωμα καὶ οἱ ρουμῖνοι διανοοῦμενοι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπώθησαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου ἐξάρτησίν τους καὶ ἐπροτίμησαν τὴν μόνον ἀπὸ Ρώμης τοιαύτην, παραγνωρίζοντες καὶ μία βασικὴν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ πρῶτοι διδασκαλοὶ τῆς νεωτέρας Ρουμανίας ἦσαν μόνον οἱ ἐλληνες τοῦ Μεταβυζαντίου καὶ κανεῖς νεολατίνος ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἀπειράριθμοι ἦσαν οἱ «γραμματισμένοι», διδάσκαλοι, ἱερεῖς, «παπάδες» καὶ πατρίκιοι οἱ ὅποιοι διασωθέντες ἀπὸ τὴν τουρκικὴν λαίλαπα, ἐξεπατρίσθησαν βορείως τοῦ Δουνάβεως διὰ νὰ μεταφέρουν καὶ ἐκεῖ λείψανα τινὰ τῆς ὑπερχιλιετοῦς αὐτοκρατορίας, λείψανα ζωοποιᾶ, διὰ νὰ μὴ χαθῇ ὁλότελα ὁ πνευματικὸς τῆς οἰκουμένης, ὅπως οἱ Χρυσολῶροι, οἱ Βησσαρίωνες, Λασκάρηδες, Ἀργυρόπουλοι, Ἐριμώνιοι, Χαλκοκονδύληδες, διεκπαιερώθησαν εἰς τὴν δύσιν, σπεύροντες ἐλληνικὸν πνεῦμα διὰ νὰ ἀνασθῇ ἡ νεκρωμένη Ἰταλία, καὶ ἴσως ἀνακοπεῖ ἡ κατακόρυφος καθίζησις τοῦ τριδύμου ἐλληνο-λατινο-βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ. Πατρίκιοι καὶ ἄρχοντες, ὡς οἱ Παλαιολόγοι καὶ οἱ Καντακουζηνοί, διεσπάρησαν ἀνὰ τὴν Θράκην, τὴν Ταταρίαν καὶ τὴν Μολδο-δολαχίαν (Κωνσταντίνος, Παῦλος καὶ Σχορομιάλλης Παλαιολόγοι), ἄλλοι δὲ ἐχρησίμευσαν ὡς πρεσβευταὶ καὶ διαπραγματευταὶ μετὰ ξένων πριγκίπων καὶ βασιλέων (Τρανσυλθανίας, Πολωνίας καὶ Μοσχοβίας) καὶ ἤρχοντο εἰς γάμους (γόνου τῶν Καντακουζηνῶν, οἵτινες ἔπαιζαν μεγάλον ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ρουμανικῶν ἡγεμονιῶν), μετὰ τῶν γηγενῶν (Stefan τοῦ Κωφοῦ, Πέτρου τοῦ Σκουλαρικᾶ, ἀδελφῶν τοῦ πρίγκηπος τῆς Μολδαβίας Aaron). "Οἱ σχεδὸν καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεων ἦσαν ἄνδρες μορφωμένοι· γινώσκαι τῆς ἀπταίστου ἐλληνικῆς καὶ ξένων γλωσσῶν καὶ εἶχον μυηθῇ ἤδη εἰς τὰ τῆς διπλωματίας (N. Jorga).

Ἡ σλαβικὴ ἐπίδρασις ἐπετελεῖτο καὶ διὰ τῆς λατρείας εἰς σλαβικὴν γλῶσσαν, ἐφ' ὅσον ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ Vasile Lupu, («ὁ τοποτηρητὴς τῶν πολὺ ὀρθόδοξων καὶ ἀγίων αὐτοκρατόρων, καὶ φύλαξ τῆς εἰρήνης ἐφ' ὅλης τῆς γῆς»¹ καὶ ρυθμιστὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ μεταβυζαντίου, τῶν πατριαρχικῶν πράξεων, τῶν διορισμῶν καὶ καθαιρέσεων μητροπολιτῶν καὶ πατριαρχῶν κατὰ τὴν ἡγεμονικὴν τὸν μεγάλῳθιμον βούλησιν), ὑπῆρχεν ἐν Ἰασιῶ σχολή εἰς ἣν ἐδιδάσκοντο καὶ σλαβικά γράμματα, ἂν καὶ ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἦτο πνευματικῆς ἐλληνικῆς δομῆς. Πολιτικοὶ λόγοι ἐξηνάγκασαν τὸν ἐλληνοπρεπέστατον τοῦτον ἡγεμόνα νὰ δεχθῇ τὴν ἴδρυσιν τῆς σχολῆς ταύτης ὅπου ἐδίδασκον καθηγηταὶ κληθέντες ἀπὸ τὸ Κίεβον, κέντρον ὀρθόδοξον, πρῶτον μεγέθους διὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰς τὴν ἄλλοτε τσαρικὴν Ρωσίαν καὶ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς Μολδαβίας. Τὰ πράγματα ἐπανελήφθησαν κατὰ — ἡ καὶ ἐν πολλοῖς — εἰς τὰς σχέσεις Ρουμανίας - Ρωσίας μετὰ τὸ πέρας τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου.

Ἐπὶ τινὰ καιρὸν τὰ ἴδια πράγματα συνέβαινον καὶ ἐν Βλαχίᾳ ὅπου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Matei Basarab ἱδρυθεῖσαν σχολὴν ἐδιδάσκοντο καὶ ἡ λατινικὴ καὶ ἡ σλαβικὴ, μόνον πού ἡ Ρώμη εὕρισκετο πολὺ μακριὰ ἐνῶ τὸ Κίεβον ἐγειννιάζε κατὰ τρόπον ἐνοχλητικόν, (ὅπως καὶ σήμερον). Ἀλλὰ μόλις ἐκόπασεν ὁ σλαβικὸς σάλος καὶ θόρυβος, νέαι εἰσβολαὶ προσετέθησαν εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἀναστατώσεις τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου. Οὕτω οἱ περὶ τὸν Βόλγαν ποταμὸν καὶ τὰς μεταξὺ ἄσφοικῆς θαλάσσης καὶ Καυκάσου περιοχὰς βούλγαροι, φινικῆς φυλῆς, ξεκινοῦν καὶ εἰσβάλλουν ὅχι μόνον εἰς τὴν Δακίαν, ἀλλὰ διαβαίνοντας περαιτέρω τὸν Δούναβιν νὰ

1. Σημ. Byzance "après Byzance. N. JORGA. Buc. 1935.

ληγατήσουν τὴν Μοισίαν, τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Θράκην. Ἐδῶ νοτίως τοῦ Δουνάβεως δημιουργοῦν ἰσχυρὸν βασίλειον ὑπὸ τὸν Ἀσπαρούχ, τὸν Βόριδα καὶ τὸν υἱὸν τοῦ τσάρου Συμεὼν (823—927). Καὶ οὗτος ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι (Vasile Lupu τῆς Μολδαβίας) ὀνειρωπόλουν τὴν κατάνκτησιν τῆς Κων. πόλεως διὰ τὰ στεφθεῖν ὡς διάδοχοι τῶν ἐλλήνων βασιλέων. Μάλιστα οὗτος (ὁ Συμεὼν) ἀνεκηρύσσεται, «τσάρος τῶν βουλγάρων καὶ αὐτοκράτω τῶν Ρωμαίων», τίτλος δελεαστικὸς καὶ ἐκφράζων τὰς ἐπιθετικὰς διαθέσεις τοῦ λαοῦ του, ἀφοῦ κατέρηθε νὰ εἰσβάλῃ καὶ μέχρι τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ τσάρου Σαμουήλ (979—1014), καὶ ἀργότερον ὑπὸ τὸν περίφημον Κρούι, παραλαμβάνοντας τὴν γλῶσσα τῶν σλάβων χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καμμίαν φυλετικὴ συγγένεια μεταξὺ τους, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, διαφορετικὴν τῆς σλαβικῆς.

Προσεχῶς ἐμελλε νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα ἀρκετὰ φυλετικὰ στοιχεῖα, ἐρχόμενα καὶ αὐτὰ ἐξ ἀνατολῶν, ὅπως οἱ οὕγγροι, οἱ πετσενέγοι, οἱ ὁποῖοι ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος, οἱ κουμάνοι, οἱ τάταροι καὶ οἱ μογγόλοι. Εἰς αὐτοὺς ὅλους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ τοῦρκοι μετὰ τῶν ὁποίων οἱ ρουμάνοι ἦλθον εἰς παντὸς εἶδους συναλλαγὰς. Ὑπῆρξε μάλιστα καὶ μία ρουμανο-τουρκικὴ «σύμβίσις», ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ N. Jorga, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀπορρόφησιν, τὴν ἀφομοίωσιν τῶν ὑπολειμματικῶν τῶν πετσενέγων ὑπὸ τῶν γηγενῶν γετοδαχο-σκυθο-θρακο-ρωμαίων, τὸσον εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Μολδαβίαν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ βαθεῖα φυλετικὴ καὶ θρησκευτικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ρουμάνων ἢ μᾶλλον τῶν προγόνων τούτων καὶ τῶν τουρκικῶν καταγωγῆς βαρβάρων, οὗς ἀνέφερον ἀνωτέρω, ἀπετέλεσε σοβαρὸν φραγμὸν εἰς μίαν μαζικὴν ἀμιφίμειξιν ἢ ὅποια ἐγένετο μᾶλλον σποραδικὰ καὶ κατὰ τρόπον βίαιον, οὕτως ὥστε ὁ ρουμανικὸς τύπος νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν γετο-δακικόν, τοῦ ἀγέρωχου ἀμύντορος τῆς γῆς του καὶ τοῦ μεσογειακοῦ τύπου τῆς Βλαχίας.

Μέχρι τοῦδε ἀπεπειράθη νὰ κάμω μίαν τηλεγραφικὴν σκιαγράφην τῆς Γενέσεως τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τὴν γηγενῆ γετο-δαχο-σκυθικο-θρακικὸν πληθυσμὸν εἰς ὃν προσετέθησαν ἀρχικῶς καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ρωμαῖοι, Ἕλληνες, δαλμάται, ἱλλύριοι, ἀναμισοθητήτου πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, ἐν συγκρίσει μὲ τὸν γηγενῆ πληθυσμὸν καθὼς καὶ μία δολόκληρος σειρὰ βαρβάρων γερμανικῶν φυλῶν, σλάβων, τουρκικῶν καὶ βουλγάρων. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξυμώθησαν καὶ συνεχωνεύθησαν συνεχῶς κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς παρουσίας των εἰς τὴν Δακίαν, προσφέροντες εἰς τὴν πολυεθνικὴν μάζαν τοῦ Δακικοῦ λέβητος, ὅ,τι βιολογικὸν καὶ πνευματικὸν προσὸν κατεῖχον, μόνον οἱ Ἕλληνες μνημονεύονται ὡς στοιχεῖον ὃ δὲν ἔπαυσε νὰ τροφοδοτῇ τὸν ἤδη διαμορφωθέντα ρουμανικὸν λαόν. Ἐὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μετὰ τὸ Βυζάντιον τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον ἐπορεύετο συνεχῶς πρὸς τὴν Βλαχίαν θὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι καὶ ἡ μετάγγις δὲν ἔπαυσε. Μεταξὺ τῶν τόσων συμειώσεων τοῦ γηγενοῦς δακικοῦ καὶ μεταδακικοῦ πληθυσμοῦ, φρονῶ, ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἔάν ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ σημαντικωτέρα ἦτο ἡ ἐλληνο-ρουμανικὴ συμείωσις, διαρκέσασα ἐντατικωτέρα ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὁπότε ἡ μαζικὴ διακροῇ ἐλλήνων πρὸς Βλαχίαν ἀναχαίτίζεται διὰ τὰ συνεχισθῇ ἡ ἀφομοίωσις τῶν ἐναπομεινάντων ἐλλήνων. Οἱ ἐναπομεινάντες Ἕλληνες ἦσαν συνδεδεμένοι πλέον μὲ τὴν ρουμανικὴν χώρα καὶ μὲ τοὺς καλοὺς ἀθρώπους της καὶ ὡς λέγει ὁ A. D. Xenopol ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπαῖξαν μόνον τὸν ρόλον τῶν ἐκμεταλλευστῶν καὶ τυράννων εἰς θάρος τοῦ λαοῦ, τῶν παραπαλανητῶν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴν του ἀνάπτυξιν. Αὐτοὶ οἱ ἀφομοιωθέντες Ἕλληνες ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν σημαντικὴν ὠθησιν εἰς τὴν ὀργάνωσιν μιᾶς ἐκσυγχρονισμένης κοινωνίας, ἡ ὁποία ἀποσείουσα τὰ δεσμὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ σκοταδισμοῦ, ἀπῆτει νέας μορφὰς συναλλαγῶν μετὰ τῶν γειτόνων καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου, δυτικοῦ τε καὶ ἀνατολικοῦ, δηλ.

τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῶν συγκοινωνιῶν, τῆς παιδείας, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διπλωματίας. Δηλ. ἡ ἑλληνικὴ μετὰγγισις ἦτο ἀποφασιστικὴ διὰ τὴν ἐκκόλαψιν ἐνὸς πολιτισμοῦ ἑλληνο-ρουμανικοῦ κατ' ἀρχάς, καὶ καθαρῶς ρουμανικοῦ μετὰ ταῦτα, εἰς ὃν δὲν ἔλειψαν οἱ ἀπόγονοι τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, εὐπατρίδων, ἡγεμόνων καὶ ἀνθρώπων γραμμάτων καὶ χειριστῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου (γαιοκτήμονες, ἔμποροι, ναυτιλιακοὶ ἐπιχειρηματίαι, τραπεζίται). Ἡ ἱστορία τοῦ Δουνάβεως, ἐπὶ αἰῶνας, εἶναι μαρτυρία ἀνεκτιμήτου πολιτιστικῆς δράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν Ρουμανίᾳ εἰς τὸν ἐμπορικόν, βιομηχανικόν καὶ ναυτιλιακόν τομέα. ἐκ τῶν ὁποίων ἐξηρτῶντο καὶ ἡ εὐημερία τοῦ τόπου καὶ γενικὰ ἡ πολιτιστικὴ στάθμη τοῦ πληθυσμοῦ.

Οἱ ρωμαῖοι ἐξαιρέσει τῶν πρώτων λεγεωναρίων κατακτητῶν τῆς Δακίας καὶ κατόπιν βετεράνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ γηγενεῖς ἐκόντες, ἄκοντες, ἐδανείσθησαν τὸ λατινικὸν λεξιλόγιον, ἔπαυσαν νὰ ἐποικίζουσιν συνεχῶς τὴν Δακίαν ἢν ἄλλωστε ἡ Ρώμη ἐγκατέλειπε διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τῶν ἀλλαγῶν εἰς τὴν ἀνατολὴν συμφερόντων της. Λέγει δὲ κάποιος διὰ τὸν Aurelianus, ὅτι βλέπων τὴν Ἰλλυρίαν λεηλατομένην καὶ τὴν Μουσίαν ἀπολωσθεῖσαν, ἐγκατέλειπε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Δακίας, κατόπιν κατοχῆς 150 ἐτῶν, ἀπελπισμένος διότι δὲν ἤδύνατο νὰ τὴν θαμίσῃ. Ἀλλὰ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς τὴν ἐγκατέλειπε ἐν μέρει καὶ διήλθεν τὸν Δούναβιν πρὸς τὸν Ἀἴμιον.

Τί ἀπέμεινεν ὅμως μετὰ τὸν ἀποσυρθέντα γηγενῆ πληθυσμὸν ὅστις συνώδευσε τοὺς ρωμαίους, τοὺς προστάτας του, εἰς τὴν ἀποχώρησίν του ἀπὸ τὴν Δακίαν; Οἱ γετο-δακο-σκυθο-θράκες ὑποστάντες ἤδη τὴν ρωμαϊκὴν ἐπίδρασιν, εὐρισκόμενοι τῶρα νοτίως τοῦ Δουνάβεως, ἐν μέρει παρέμειναν συγχωνευόμενοι μετὰ τοὺς ἄλλεπαλλήλους εἰσβολεῖς εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ ἐν μέρει ἐπανήλθον βορείως τοῦ Δουνάβεως εἰς τὴν ἀρχέγονον πατρίδα του, δηλ. τὴν Δακίαν ἢ ὅποια δὲν ἐγκατελήφθη παντελῶς καὶ ὥς ἐκ τοῦτου ἡ παρουσία των ἔκει ἦτο ἱστορικῶς συνεχῆς, μόνον πὺρ ἡ ἱστορία δὲν ἐξηκριβώσε ἀκόμη διατὶ κατὰ τὸν μακρὸν μεσαίωνα δὲν ἀναφέρεται τίποτε διὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν Γετο-Δακίᾳ καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν της. Ποῖα τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς «ἱστορικῆς σιωπῆς», αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ αἰνίγματος διὰ τὸ ὅποιον κανεὶς δὲν εὗρθηκε μίαν λογικὴν δικαιολογίαν; Μήπως διότι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν μίαν γλῶσσαν ἱκανὴν νὰ τοὺς συνδέσῃ εὐχερέστερα μετὰ τοὺς πρὸ προηγουμένους λαούς;

Συνοφίζοντες δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι τὸ ρουμανικὸν ἔθνος ὃ ἐπεδείξατο χαρακτηριστικὰ ἐναντίον τῶν συμφορῶν καὶ μεγάλων ἀφοριστικῶν δυνάμεων ὡς πρὸς τοὺς εἰσβολεῖς καὶ ἐποίκους, ἤρχισεν τὴν ἱστορικὴν του ὄντοτητα μετὰ τὸν ἀρχικὸν γετο-δακο-σκυθοικὸν πυρῆνα εἰς ὃν συνέβαλλον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ κατὰ σειρὰν ἑλλήνες παλαιότεροι καὶ νεώτεροι (βυζαντινοὶ καὶ μεταβυζαντινοί), γόθοι, οὐννοι, γεπῆδες, χερουλοὶ, ἄβαρες, σλάβοι, οὐγγροι, βούλγαροι καὶ τουρκιμένοι (πετσενέγοι καὶ κουμάνοι). Ἡ παρουσία αὐτῶν τῶν τελευταίων ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐπὶ τοῦ ρουμανικοῦ ἐδάφους ἀφῆκε ἔγγραφον εἰς τὴν τοπωνυμίαν τῶν παλαιῶν ἡγεμονιῶν τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ἀπὸ καὶ αἱ ἴδιαι αὐταὶ χῶραι ὠνομάζοντο κάποτε καὶ Κουμανία τὸ 1247 (ὅπως ἐμφαίνεται ἀπὸ ἔγγραφον τοῦ Βασιλεως).

Δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ προσθέσωμεν καὶ τοὺς πολωνούς, οἱ ὅποιοι συχνὰ εἰσέβαλλον εἰς τὴν βορειο-ἀνατολικὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, εἰς τὰς ρουμανικὰς πάντοτε χῶρας τῆς Bassarabia καὶ Bucovina. Εἶναι λοιπὸν νὰ θαυμάσῃ τις, πῶς ὁ ἀρχέγονος πληθυσμὸς τῶν γετο-δακο-σκυθο-θρακο-ρωμαίων, διέσωσε τὴν γλῶσσαν του (δηλ. τὴν νεολατινικὴν διότι περὶ τῆς γετο-δακικῆς οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ, διότι τὰ ἔγγραφα της ἐχάθησαν). Καὶ εἶναι τόπος νὰ διερωτηθῶμεν ἐπὶ πλεόν ἐὰν ἡ ρουμανικότης τοῦ σημερινοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ εἶναι ζήτημα αἵματος ἢ μᾶλλον ζήτημα συν-

ειδίσεως τῆς συνεχείας τῆς παλαιᾶς Ρώμης εἰς τὸν δακικὸν χώρον, ἀποκρυσταλλωμένη εἰς τὴν δανεισθεῖσαν κοινὴν τῶν ρωμαίων λεγεωνारीων γλῶσσαν. Αὐτὴ εἶναι πραγματικῶς ἀναμφίδολος καὶ ἀρετὴ διὰ τὴν δικαιολογήσῃ τὴν διαιωνισθεῖσαν πεποιθήσιν τοῦ Ρουμανικοῦ ἔθνους, ὅτι ἡ φυλετικὴ του δομὴ, ἐξαρτωμένη ἔστω καὶ μακρόθεν ἀπὸ τὸν ἐκρωμαϊσθέντα γετο-δακιο-κυθο-θρακικὸν πυρῆνα, δὲν χρήζει καμψιμίας ἄλλης ἱστορικῆς συνηγορίας καὶ διαλεκτικῆς.

Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν πνευματικὸν προσανατολισμὸν καὶ πνευματικὴν του διαόρθωσιν, αὗται ἀνεπτυχθήσαν βάσει τῶν ἑλληνο-βυζαντινῶν ἀρχετύπων ἐξεληχθέντων μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἐνταχθέντων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πνευματικότητα (spiritualité).

Αὐτὰ τὰ ἑλληνο-βυζαντινὰ ἀρχέτυπα ἐλέπτυναν τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ρουμανικοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἐκκλησία μοχθοῦσα ὑπὸ δυσχερεῖς συνθήκας ἐξηνθρόπωσε τοὺς πληθυσμοὺς τῆς ὑπαίθρου, διότι ὅπως λέγει καὶ ὁ Charles Diehl, τὸ Βυζάντιον ἦτο ἡ παιδαγωγὸς τοῦ κόσμου καὶ ἡ βασίλισσα τῶν πολιτισμένων λαῶν.

Κατόπιν συζητήσεως ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ρουμανικῆς ἐθνογενέσεως εἰς ἣν συνέδραμιον στοιχεῖα διαφέροντα πολὺ ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπολέσαντα τὴν ἀτομικότητά των, διὰ τὴν ἀφύσισιν ἐλάχιστα σημεῖα τῆς παρουσίας καὶ διελεύσεως τούτων ἀπὸ τοῦ δακικοῦ ἐδάφους εἰς μίαν ἀμύλλαν συναγωνισμῶν καὶ ἐπικρατήσεως, θὰ ἀναλύσῃμεν τώρα καὶ τὸ φαινόμενον τῆς πνευματικῆς μεταγωγῆς εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ πλέον μορφωμένου στοιχείου, τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ τῶν διόχων κατ' ἀρχὴν καὶ κατόπιν τῶν ρουμάνων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τὴν ἐποχὴν ὅπου αἱ πρῶται γενεαὶ μὲ κάποιαν ἤδη ἀμυδρὰν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐκαλοῦντο νὰ γνωρίσουν ἐκ τοῦ σύγγενος τὴν πνευματικὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, πρᾶγμα ὃ ἀπήτει κάποιαν προηγηθεῖσαν κατάρτισιν.

Ἡ πνευματικὴ μετάγγις ἐγένετο διὰ δύο μέσων, διὰ δύο ὁδῶν: τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ τὴν ἑλλην. ἐκκλησίαν, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸ ἑλληνικὸν κίρυγμα, τὴν ἑλλην. κουλτούραν καὶ τὴν χριστιανικὴν λατρείαν.

Καὶ δὲν ἦσαν πρῶτοι οἱ ρουμᾶνοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν δανεισθῇ πολλὰ ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα περίλαμπρα κεφάλαια τοῦ ἑλληνισμοῦ, δηλ. τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ διαύγειαν καὶ τὴν ἑλληνο-χριστιανικὴν ἐξάγνισιν τοῦ ἀνθρώπου, πτωχοῦ καὶ ταπεινοῦ, πλουσίου καὶ ὑπερόπτου. Καὶ τὰ ἑλλην. γράμματα καὶ ὁ ἑλλην. θεῖος λόγος διέλυσαν τὴν ὁμίχλην καὶ τὰ σκότῃ τῆς γετο-δακικῆς εἰδωλολατρείας, φέροντες τὸ σωκράτειον μῆνυμα τῆς φιλοσοφικῆς γαλήνης ἐναντι τῶν δεινῶν τῆς μοίρας καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ «ἀγαπάτε ἀλλήλους».

Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κουλτούρα δὲν ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύγχρονον πνευματικὴν παραγωγὴν τοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνισμοῦ τῶν 16 - 18 αἰώνων εἰς τὸν τοιμέα τῆς παιδείας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως, τῆς νομοθεσίας, τῆς κοινωνικῆς ἀνορθώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Βάσει τῆς πνευματικῆς αὐτῆς μεταγγίσεως, ἡ νέα ρουμανικὴ κοινωνία ἀρχίζει νὰ ὀργανοῦται καὶ νὰ ἐξελεύσεται πλέον ὅχι μόνον ἐπὶ καθιερωμένων ἐθίμων ἀλλὰ καὶ νόμων ἐχόντων τὴν προέλευσίν των εἰς τὸ ρωμαϊκὸν καὶ βυζαντινὸν δίκαιον, κωδικοποιημένων, διὰ τὴν ἰσχύουν ἀπανταχοῦ τῆς ἡγεμονικῆς ἐπικρατείας (Υψηλάντου, Καρατζᾶ, Καλλιμάχου) ἐξασφαλιζόντων μίαν δικαιοσύνην, πληρεστέραν εἰς πραγματικὸν δίκαιον καὶ ὀλιγώτερον εἰς αὐθαιρεσίαν καὶ βίαν ὀθωμανικοῦ τύπου.

Διὰ τὴν πρὸς τοὺς ρουμάνους μετάγγισιν ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐπραγματεύθησαν καὶ ἄλλοι μέχρι σήμερον, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιμείνουν ἐπὶ τῆς μεγίστης σημασίας αὐτῆς τῆς μεταγγίσεως εἰς τὴν ἐκκόλαψιν τῆς νεωτέρας ρουμανικῆς πνευματικότητος καὶ χωρὶς νὰ ὑπογραμμίσουν καὶ νὰ ὑπενθυμίσουν εἰς τὰς νεωτέρας γενεὰς ὅτι τὸ νέον ρουμανικὸν οἰκοδόμημα τῶν 17ου - 19ου

αἰώνων. ἐστὶ γὰρ ἡ ἐπὶ παλαιῶν τε καὶ θυζαντινῶν θεμελίωσις. Καὶ μόνον ὅταν ταῦτα ἐγένοντο κατῆμα τῆς ἀφυπνισθείσης διανοητικῆς ἐλίτας τῶν καιρῶν ἐκείνων, ἐδέχθησαν καὶ τὸ ἐποικοδόμημα τῆς ρωμαϊκῆς κουλτούρας, ὡς τετελεσμένον πλέον δεσμὸν μετὰ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ρώμης. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, ὁ δεσμὸς οὗτος μετετεπίσθη εἰς Μολδοβλαχίαν ὅπου συνέχισε νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ ἀκτινοβολῇ. Ἡ ἐλληνικὴ κουλτούρα ἐπρωιήθησε τροφὴν διὰ τὴν ἐν σπαρταρίοις ρουμανικῇν πνευματικότητι. Ἡ δὲ ἐκκλησία προσέφερε τὸ κήρυγμα τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τοῦ χρηστοῦ ἥθους. Μόνον φανατικοὶ τινές, ὡς ὁ πραγματικὰ μέγας ρουμᾶνος ποιητὴς Eminescu, κατήντησαν νὰ κατέχωνται ἀπὸ μισαλλόδοξα αἰσθήματα. Θέτοντες εἰς ἰδίαν μοῖραν τοὺς Ἕλληνας, μὲ τοὺς θουλγάρους καὶ τοὺς ἑβραίους, παραγνωρίζοντας τὴν συμμετοχὴν τῆς ἐλληνικῆς κουλτούρας εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ἀπὸ αἰώνων χειμαζομένου ρουμανικοῦ ἔθνους. Πόσοι ἦσαν οἱ ἑβραῖοι καὶ οἱ θούλγαροι αἵτινες συνέβαλλον διὰ τὸν ἴδιον στόχον; Ἐλησιζόντησαν αὐτοὶ ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ καὶ διανοούμενοι ὅτι οἱ μεταθυζαντινοὶ Ἕλληνες ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰσάγαγον εἰς τὰς ρουμανικὰς χώρας τὸ δυτικὸν πνεῦμα καὶ ἰδίως τῆς ἀναγεννηθείσης Ἰταλίας, ἐφ' ὅσον οἱ περισσότεροὶ ἐξ αὐτῶν ἐσπουδαζον εἰς Πάδουαν, Ρώμην, Φλωρεντίαν καὶ οὐκ ὀλίγοι καὶ εἰς Βιέννην καὶ Παρίσιους καὶ Κίεθον καὶ Πετροῦπολιν, ἀποκηρύττοντες μεθ' ἑαυτῶν εἰς Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα πλὴν τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ θυζαντινοῦ, πράγμα πού ὁ ὑπερεθνικισμὸς τινῶν ἡμιπόδιζε νὰ τὸ ἀναγνωρίσουν ἂν καὶ τὸ διησθάνοντο ἐνδομύχως. Μόνον εἰς τὴν Padova ἐδίδαξαν περὶ τοὺς 20 Ἕλληνας καθηγηταὶ καὶ ἄλλοι τόσοι εἰς τὸ Ἰάσιον καὶ ἐπίσης εἰς Βουκουρέστιον.

Ὁ Α. D. Xenopol πραγματευόμενος περὶ τῆς ρουμανικῆς κουλτούρας τοῦ 18ου αἰῶνος, λησιμονεῖ ὅτι ἡ κουλτούρα αὕτη δὲν ἦτο ἐξ «ἰδίων», αὐτόνομος καὶ ὅτι εἶχε θαθείας καὶ ἐμφανεῖς ρίζας εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ θυζαντινὴν πνευματικὴν, ἠθικὴν καὶ καλαισθητικὴν ζωὴν καὶ δημιουργίαν. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μὲ τὸν Eminescu, τοῦ ὁποῖου ὁ ὑπερπατριωτισμὸς τὸν ἡμιπόδιζε νὰ δικάζῃ ψυχραίμα ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐλληνο-θυζαντινῆς κληρονομίας εἰς τὴν δομὴν τοῦ νεωτέρου ρουμανικοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας ὅπου δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἔχνος ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τόσων βαρβάρων, εἰμὴ μία ἀμυδρά ἀνάμνησις τῆς προσωρινῆς ρωμαιοκρατίας τοῦ Τραϊανοῦ. Καὶ σήμειρον ἀκόμη ἡ ἐλληνο-θυζαντινὴ κληρονομία ἀποσιωπᾷται καθ' ὅλοκληρίαν καὶ οὔτε κἂν ἀναφέρεται κάποτε παρεμπιπτόντως. Ἡ πνευματικὴ Ρουμανία τῶν 17ου - 18ου αἰώνων (ὅταν ἀκόμη ἐπρόκειτο περὶ Μολδοβλαχίας) ἦτο τέκνον τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἐφ' ὅσον ὅπως ὑποστηρίζει καὶ ὁ Steven Runciman («La civilisation byzantine», Payot, Paris 1934, page 225), μεταξὺ ἄλλων θυζαντινολόγων, ὅτι ἡ «Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία δὲν ἔπαυσε νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐνεργὸν τῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ ὅλοκληρίαν τοῦ κόσμου, καθ' ὅλην τὴν ὑπαρξίν της καὶ ὅτι ἡ ἀνατολικὴ Εὐρώπη ὀφείλει σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν πολιτισμὸν της εἰς τοὺς ἱεροκήρυκας της καὶ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας της». Καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Ἰσλάμ ἐὰν ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ κάτι τὸ ἀξιολογώτερον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντίου.

Ἐνα πράγμα πρέπει ὅμως νὰ ξεκαθαρισθῇ, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κουλτούρα ἐὰν ἐφθασεν εἰς τὰ ὕψη της ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν φαναριστῶν, εὗρηκε ἕνα στερεὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κατακουζηνῶν (Κωνσταντίνου καὶ Serbian) ὅταν ἡ παιδεία εἶχε καθ' ὅλοκληρίαν ἐλληνοποιηθῇ.

Κανεῖς δὲν ἀμφέβαλλεν ποτὲ διὰ τὰς πνευματικὰς ἰκανότητας τῶν εἰς ἐλαχίστην μοῖραν διασωθέντων ἀγνῶν ἀπογόνων τῶν μολδο-βλαχο-ρωμαίων, πλὴν ὅμως ἐχρειάσθη νὰ τοὺς δοθῇ τὸ μέσον μιᾶς εὐρείας καὶ ὀργανωμένης ἀφυπνίσεως καὶ ἐκ-

φράσεως και διατυπώσεως, μέσα τὰ ὅποια τοὺς προσέφεραν τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον, ἢ ἐλληνικὴ γραφὴ, ἢ πνευματικὴ ἐλληνικὴ πορεία καὶ ἐμπειρία. Ἡ ρουμανικὴ κουλτούρα εἰς τὴν θάσιν τῆς, τότε ὅτε ἐγένετο ἡ μετάγγις ἐλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος, ἐστήριξαν ἀναθήριαν ἐπὶ γετο-δακικοῦ ἐδάφους τῆς πάλαι ποτὲ ἐλληνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς κουλτούρας καὶ τοῦ ἐλληνο-χριστιανικοῦ ἀντικτύπου ταύτης. Διὰ τῆς ἐλληνικῆς κουλτούρας, ἡ ρουμανικὴ νεολαία εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ἀνωτέρων βαθμίδων τῆς ἀνθρωπίνης νοημοσύνης καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγαθότητος. Οἱ ρωμαῖοι ἐδάνεισαν εἰς τοὺς προγόνους τῶν σημερινῶν ρουμάνων, τοὺς γετο-δάκας, τὸ κοινὸν ἰδιῶμα τῆς ἐξ Ἰσοῦ μὲ τὴν ἐλληνικὴν καλλιεργημένην λατινικὴν γλῶσσαν, ἣν ἐδάνεισαν καὶ εἰς τοὺς προγόνους μας, θωριεῖς, θεσσαλοὺς καὶ μακεδόνας, οἱ ἕτεροι ρωμαῖοι, τοῦ Παύλου Ἐμῖλιου.

Κατὰ τὰ ἄλλα, αἱ πρώται 2—3 γενεαὶ τοῦ νεογεννήτου βλαχικοῦ ἢ ρουμανικοῦ ἔθνους, ἐγνώρισαν μόνον τὴν τραχύτητα τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔθνους, τὸν σκληρὸν καὶ αὐταρχικὸν χαρακτῆρα τῶν μεγάλων τούτων κατακτητῶν καὶ ἰδρυτῶν μιᾶς ἀπεράντου ἀλλ' ὀργανωμένης αὐτοκρατορίας, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς ἰσχύος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀρχῶν, νόμων καὶ νομοθεσίας τοῦ λεγομένου ὡς καὶ σήμερον «ρωμαϊκοῦ δικαίου». Τὸ ρωμαϊκὸν τοῦτο δίκαιον ἐχρησίμευε ἔκτοτε εἰς τὴν διατύπωσιν τῶσων μεταγενεστέρων νομοθεσιῶν καὶ ἐνῶ οἱ διανοούμενοι τῆς Τρανσυλβανίας θὰ ἐγνώρισαν ἴσως στοιχεῖα τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου εἰς τὴν λατινικὴν, οἱ διανοούμενοι τῆς Μολδοβλαχίας τὰ ἐγνώρισαν διατυπωθέντα εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τῆς βυζαντινῆς νομοθεσίας, δηλ. «ἤνοιξαν τὰ μάτια» τοὺς ἐπὶ ἐλληνικῶν κειμένων καὶ «εἶτα ἐπὶ λατινικῶν καὶ πολὺ ἀργότερον ἐπὶ ρουμανικῶν καὶ θεαίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς σλαβικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ διδλίων μὲ τὸ κυριλλικὸν ἀλφάβητον.

Τὰ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῆς χώρας τους καὶ τοῦ ἔθνους τους, οἱ πρώτοι διανοούμενοι τῆς ἀφυπνισθείσης νέας Ρουμανίας τὰ ἐγνώρισαν ἀπὸ μελέτην τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν κειμένων. Ἡ συμβολὴ τῶ τελευταίων τούτων ἦτο σημαντικὴ διότι ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τοῦ Προκοπίου (ἀξίόπιστος καὶ διαυγὴς ἱστορικός ἐκ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης καὶ χρηματίας γραμματεὺς τοῦ Βελισσαρίου), Φελλοῦ, Ἀννης Κομνηνῆς, Ἀχομινάτου, Γρεγοῤ, Κινάμιου, Ἀκροπολίτου Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, Κεκαυμένου καὶ ἄλλων χρονογράφων καὶ κρατικῶν λειτουργῶν μὲ εὐρυμάθειαν καὶ πολιτικὴν πείραν, κατέστη δυνατόν νὰ μεταδοθῶν πολὺτιμοι ἱστορικαὶ πληροφορίαι διὰ τὸν τρόπον ζωῆς εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια τῆς Γετο-δακίας ἐξελιχθείσης κατόπιν εἰς ρουμανικὰς ἡγεμονίας.

Τὰ πρώτα συγγράμματα ἢ ἀπλούστερα τὰ πρώτα χρονικά περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ὑπὸ ἐκκίνησιν νέας πορείας τῶν πραγμάτων ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἦσαν γραμμένα ἀπὸ Ἑλλήνας εἰς τὴν ἐλληνικὴν. Πρὸς αὐτὰ ἐστράφησαν τὰ ὅμματα τῶν ἀφυπνιζομένων ρουμάνων καὶ ὅχι πρὸς τὰ λατινικὰ κείμενα — μὴ παραβαλλόμενα εἰς σημασίαν μὲ τὰ ἐλληνικά —. Ἡ ρουμανικὴ νεολαία ἀπέκτησεν ὡς πρώτην πνευματικὴν θάσιν τὴν ἐλληνικὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας μετεμοσχεύθη ἡ λατινικὴ καὶ μόνον μετὰ ταῦτα ἔστρεψε τὰ ὅμματα τῆς πρὸς τὴν δύσιν. Καὶ ὅταν συνέβαινε τοῦτο ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ κάμψις, ἡ ὕψις τῆς ἐλληνικῆς ἐπιρροῆς, πνευματικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς. Μόνον τότε ἠνδρώθη τὸ συναίσθημα τῆς μείζονος ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς Δύσεως, ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ τῶν Παρισίων ὅταν ἡ ἐλληνικὴ ἐξετοπίζετο ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ὡς ἀντιπροσωπευούσης τὴν ἀνωτέραν σύγχρονον πνευματικότητα.

Μὲ τὴν μελέτην τῶν χρονικῶν τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου¹, τοῦ

1. Ἰατρός, ἱστοριογράφος, συνέγραψε δώδεκα τόμους ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν.

Σταυριανού, Ματθαίου τῶν Μυρέων², Ι. Καρυοφύλλη³, Δαπόντη⁴ Ἀφεντούλη, Φωτεινοῦ⁵, Καρατζᾶ, ἡ ρουμανικὴ νεολογία ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς, ἱστορίαν γραμμικὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Καὶ ἡ ἱστορία αὕτη δὲν ἀναφέρετο μόνον εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθόν τους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύγχρονον πνευματικὴν παραγωγὴν τῶν 16ου - 18ου αἰώνων, εἰς τὸν τομέα τῆς παιδείας καὶ κοινωνικῆς ἐν γένει ἐπιμορφώσεως. Δι' ὅλα ὁμιλοῦν αἱ συλλογαὶ τῶν ἑλληνικῶν γτοκρυμέντων τοῦ Ι. Χουρμουζάκη δημοσιευθέντων τῇ φροντίδι τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρος Ν. Jorga⁵.

(Συνεχίζεται)

2. Ἀόγιος καὶ κληρικὸς ἐκ Πρωγονιανῆς.

3. Συγγραφεὺς εἰς λατινικὴν καὶ ἑλλην. σχολάσεως τῆς Πατρ. ἀκαδημίας καὶ μέγας λογοθέτης μέχρι τοῦ 1691, ἀπέθανεν εἰς Οὐγγροβλαχίαν.

4. 1713 εἰς Σκόπελον, συνέχισε τὶς σπουδὲς του εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον. Ἐξέδωσε τὰς Δακτικὰς ἐφημερίδας τῇ αἰτήσει τοῦ ἡγεμόνος Κωνστ. Μανροζορδάτου. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ ἦτο πολυγλωσσώτατος.

5. Γεννηθεὶς εἰς Πάτρας 1769—1821.

Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ - Α. ΦΟΥΝΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (Έρευνα)

Εισαγωγικά

Η συνεχής επέκταση του τρόπου ζωής, που υπαγορεύει ή βιομηχανική κοινωνία, έχει σαν αποτέλεσμα να εξαφανίζονται με γοργό ρυθμό πολύτιμοι θησαυροί, που για αιώνες αποτελούσαν στοιχεία της καθημερινής ζωής των ανθρώπων της αγροτικής κοινωνίας. Ένας τέτοιος θησαυρός είναι και οι παροιμίες.

«Η παροιμία, γράφει ο Δ. Λουκάτος, είναι ο μικρός, έμμετρος ή πεζός λόγος, που διατυπώνεται παραστατικά και συχνότατα αλληγορικά, μιὰ σοφή γνώμη, μιὰ διαπίστωση, μιὰ συμβουλή και που επαναλαμβάνεται στον καθημερινό λόγο, σαν επιχείρημα ή παράδειγμα¹.

Το περιεχόμενο των παροιμιών αναφέρεται κυρίως στην αγροτική κοινωνία και τη φύση. Η μηχανοποίηση απουσιάζει. Η παροιμία παρουσιάζεται σε μεσαία στάθμη πολιτισμού (αν έπιτρέπεται να χαρακτηρίσουμε έτσι τον πολιτισμό): δηλαδή ούτε σε έντελως πρωτόγονο, ούτε σε πολύ αναπτυγμένο². Οί Β. Alster και Ed. Gordon βρήκαν πως σε γραπτά μνημεία της σφηνοειδούς γραφής υπήρχαν και παροιμίες³. Ο Λαός με την παροιμία βρίσκει ομοιότητες μεταξύ των πραγμάτων και μιλάει με εικόνες. Έχθρα, φιλία, άγωγή, συμπεριφορά γνώση, άγνοια, πάθη, άφροσύνη, σωφροσύνη, οικονομικές σχέσεις, άκόμη ζωή και θάνατος περιέχονται μέσα στις παροιμίες. Αυτές δίνουν συμβουλές για μιὰ σωστή πορεία στη ζωή και μιὰ όμαλη συμβίωση.

Μεταφέρουν⁴ τη σοφία του λαού από μιὰ εποχή σε άλλη με τρόπο απλό, σύντομο και συνήθως συνοπτικό⁵.

Ήδη ο Άριστοτέλης, που πρώτος, καθώς λέγεται⁶, έγραψε ειδική μελέτη για τις παροιμίες, ή οποία δυστυχώς δεν σώθηκε ως τις μέρες μας, αναγνωρίζει το εϊρωνικό και το άστεϊο στις παροιμίες. Πολλές παροιμίες είναι παγκόσμιες. Πολλές, πέρα από τη διαφορτική διατύπωση έκφραζουν έναν παγκόσμιο χαρακτήρα. Άλλες πάλι είναι δεμένες με τον τόπο και το χρόνο που ζει ένας λαός. Για να γίνει κατανοητή μιὰ παροιμία, είναι

1. Δημ. Λουκάτου: Εισαγωγή στην Έλληνική Λαογραφία, σελ. 123.
2. Στ. Κυριακίδη: Έλληνική Λαογραφία, σελ. 296.
3. L. Rohrich - W. Mieder: Sprichwort σελ. 28.
4. Π. Άραβαντινού: Παροιμιαστήριον..., σελ. 13.
5. K. Rauch: Sprichwörter der Welt σελ. 75.
6. Στ. Κυριακίδη: όπ. πύ άνω, σελ. 296.

ανάγκη νά γνωρίζει κανείς τις τοπικές και ιστορικές συνθήκες ζωής, μέσα από τις όποιες βγήκε και τις όποιες αντανakλά⁷. Δεν είναι αφηρημένοι στοχασμοί, αλλά στοιχεία που ξεπηδούν από τη ζωή και αποβλέπουν στην καθημερινή πράξη, είναι κανόνες καθημερινής ζωής και ρυθμιστές συμπεριφοράς στη δουλειά, στη διασκέδαση, στην οικονομία, στο γάμο, στην εμφάνιση και αντίλοιν ύλικο από κείμενα, από διδακτικούς μύθους, από ιστορικά επεισόδια⁸, από τη θρησκευτική και πολιτική ζωή.

Σήμερα χρησιμοποιούνται πολλές παροιμίες και σάν τέστις νοημοσύνης από Ψυχολόγους. "Οχι μόνο ή κατανόησή τους είναι ένδειξη κάποιου βαθμού εύφυϊας των ύποκειμένων που εξετάζονται, αλλά και ή έκλογή όρισμένου αριθμού παροιμιών από ένα σύνολο. ή ή συμφωνία ή διαφωνία με τó περιεχόμενο ένός αριθμού παροιμιών χρησιμεύει σάν διαγνωστικό στοιχείο προβολικών τέστις⁹.

Στην έρευνά μας αὐτή εξετάζουμε τις παροιμίες μᾶς συγκεκριμένης περιοχῆς — τῆς Κόνιτσας Ἰωαννίνων — από κοινωνιολογική και έθνολογική σκοπιά. Εξετάζουμε δηλαδή τόν κοινωνικό - λειτουργικό τους ρόλο και αναζητοῦμε στοιχεία έθνολογικά. Ξεκινήσαμε από τη σκέψη όπi «ό κόσμος των παροιμιών παίρνει τις έμπνεύσεις του, . . . από τη γύρω φύση και ζωή, αλλά στρέφεται περισσότερο στόν άνθρωπο και στις κοινωνικές σχέσεις του. Ἡ παροιμία είναι λαογραφικό είδος, τόσο φιλοσοφικό, όσο και κοινωνιολογικό. . . Τό περιεχόμενό της (άφορμές και άλληγορίες) τό παίρνει πάντα από τό φυσικοκοινωνικό περιβάλλον ζωῆς»¹⁰. Ἡ παροιμία σάν τεκμήριο φυσικῆς και πολιτιστικῆς ζωῆς νομίζουμε πώς αξίζει νά μελετηθεῖ, διότι μᾶς δίνει στοιχεία θεσμών, κανόνων δικαίου και κοινωνικῆς συμπεριφοράς¹¹.

Ἐπειδή ή εμφάνιση πολλών παροιμιών ξεκινᾷ από τὴν αὐγή τοῦ πολιτισμοῦ, είναι λογικό νά αναζητᾶμε σ' αὐτές έθνολογικά στοιχεία. μᾶ και ή Ἐθνολογία μελετᾷ τοὺς πολιτισμοὺς των λιγότερο προηγμένων λαών, έργο που κάνει και ή Λαογραφία, ή όποία από πολλούς ταυτίζεται με τὴν Ἐθνολογία^{12 13}.

Ἡ Ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, είναι σιό σύνολό της σχεδόν όρεινή: ΒΔ συνορεύει με τὴν Ἀλβανία (Βόρειο Ἡπειρο)· όρίζεται δηλαδή από τó όρος Γράμμος — Β και ΒΑ συνορεύει με τοὺς Νομοὺς Καστοριᾶς και Κοζάνης, Ν. συνορεύει με τὴν έπαρχία Δωδώνης (όρος Τύμφη) και Δ. με τὴν έπαρχία Πωγωνίου (με τó όρος Δοῦσκο). Ἐχει ένα Δῆμο και 39 Κοινότητες. Ἡ περιοχή είναι γεωργικοκτηνοτροφική και δασική. Ἡ Ἱστορία της συνδέεται με τὴν ἱστορία τῆς Ἠλείρου με τó γλωσσικό ἴδιωμα της περιοχῆς είναι όμοιο με τῆς λοιπῆς Ἡπείρου με τις συχωνεύσεις φωνηέντων.

Δεν ὑπάρχει τουρισμός και ή Βιομηχανία είναι έντελῶς άγνωστη.

7. Ἱ. Κολιτσάρα: Παροιμίες τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, σελ. 37.

8. Δημ. Λουζάτου: Εἰσαγωγή σὴν Ἑλλην. Λαογραφία, σελ. 126.

9. L. Rohrich - L. Mieder: Sprichwort σελ. 103.

10. Δημ. Λουζάτου: όπου πὺό πάνω, σελ. 125.

11. Δημ. Λουζάτου: Ζητήματα κατατάξεως παροιμιών, σελ. 255.

12. Β. Παπαϊωάννου: Συμβολή σέ μιᾷ Ἐθοζοινωνιολογία τῆς Αἰγαιοπελαγίτιξης Κοινωνίας, σελ. 272:

13. W. Rudolf: Ethnologie σελ. 1.

ΜΕΘΟΔΟΣ

α) Ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου

Τὴ συλλογὴ τοῦ ὕλικου (τῶν παροιμιῶν) ἔκανε ὁ Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως Ἀθανάσιος Φούντας, μὲ τὴ βοήθεια τῶν Δασκάλων τῆς περιοχῆς Κόνιτσας καὶ μὲ ἐπισκέψεις του στὰ χωριά.

Στοὺς μαθητὲς τῶν Σχολείων τῆς περιοχῆς, μοιράστηκαν δελτία σὰν τὸ ἀκόλουθο:

1. Πῶς λέγεται τὸ χωριό σου;
2. Ὄνομα καὶ ἐπώνυμο τοῦ Δασκάλου ἢ τῆς Δασκάλας σου
3. Ὄνομα καὶ ἐπώνυμο δικό σου
4. Σὲ ποιά τάξη πηγαίνεις;
5. Ποιὸς σοῦ εἶπε τὴν παροιμίαν;

Π ρ ο σ ο χ ή: Νὰ μὴ γράψεις καμιά παροιμίαν ἀπὸ βιβλίο. Τὰ λόγια τῆς παροιμίας εἶναι:

.
.
.

Ζητήθηκαν τὰ ὀνόματα τοῦ Δασκάλου καὶ τοῦ μαθητῆ γιὰ νὰ τονιστεῖ ἡ ὑπευθυνότητα αὐτοῦ ποὺ τὴ γράφει. Ἐπιμείναμε στὴ λήψη τῆς παροιμίας ἀπὸ συγγενικά πρόσωπα καὶ ὄχι ἀπὸ βιβλία, γιὰ νὰ ἔχουμε παροιμίες ποὺ «ζοῦν» στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας. Ἔχει σημασία ποὺ λέγεται μιὰ παροιμία, γι' αὐτὸ κρατήσαμε καὶ ἀναφέρουμε τὸ χωριὸ ἀπὸ ὅπου ἔχει ληφθεῖ. Στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ δελτίου παροιμίας, ἀφήσαμε κενὸ χῶρο γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν ἐπεξεργασία (κατάταξη, ἐρμηνεία, διορθώσεις κλπ.).

β) Ἐπεξεργασία

Γιὰ τὴν κατάταξη τῶν παροιμιῶν χρησιμοποιήθηκαν ὑποδείγματα τοῦ Δ. Λουκάτου¹⁴. Ἡ κατάταξη δηλαδὴ τοῦ πρώτου μέρους, τοῦ Κοινωνιολογικοῦ, ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴ λειτουργικότητα κάθε παροιμίας, ἐνῶ ἡ κατάταξη τῶν παροιμιῶν τοῦ δευτέρου μέρους, τοῦ ἔθνολογικοῦ, ἔγινε κατὰ τρόπο εἰδολογικό. Ἀναζητήθηκαν λέξεις ποὺ ἔδειχναν πολιτιστικά στοιχεῖα καὶ σύμφωνα μ' αὐτὲς ἔγινε ἡ κατάταξη. Δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι κάθε παροιμία ἀνήκει ἀποκλειστικά σὲ μιὰ μόνον κατηγορία. Οἱ περισσότερες καταχωρίστηκαν στὶς κοινωνιολογικές, ἐφόσον ἄμεσα ἢ ἔμμεσα εἶναι προτροπὲς γιὰ μιὰ ὁμαλὴ κοινωνικὴ συμβίωση. Ἡ κατάταξη πολλῶν ἔγινε κατὰ προσέγγιση, διότι δὲν μποροῦν νὰ μποῦν σὲ «καλούπια» καὶ διότι μποροῦν νὰ μετέχουν σὲ δύο θέματα. Οἱ παροιμίες ποὺ παρουσιάζουμε εἶναι ἓνα δ ε ἱ γ μ α

14. Δημ. Λουκάτου: Κεφαλλονίτικα γνομίμια.

μόνο αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν. Ὡς ἄλλος ἐρευνητής, νὰ βρεῖ ἀκόμη περισσότερες. Πολλές ἀπὸ αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται ὄχι μόνο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες χώρες. Δὲν μᾶς ἐνδιέφερε ἂν καὶ ποῦ ἄλλοι χρησιμοποιοῦνται, ἀλλὰ ποιὲς καὶ ποῦ. Ὑπάρχουν περιπτώσεις στὶς ὁποῖες μιὰ παροιμία χρησιμοποιεῖται παραλλαγμένη ἀπὸ δυὸ χωριά. Παροιμίες ποὺ ὑπάρχουν στὸ θαυμάσιο ἔργο τοῦ Ρ ε μ π έ λ η¹⁵, δὲν τις συναντήσαμε. Ἐνῶ ἄλλες ποὺ βρήκαμε ἐμεῖς δὲν τις ἔχει ὁ συγγραφέας αὐτός, γεγονός ποὺ σημαίνει πὺς μιὰ ἐκτεταμένη καὶ συστηματικὴ ἐρευνα θὰ μπορούσε νὰ ἀνακαλύψει καὶ ἄλλες.

Εὐχαριστοῦμε θερμὰ τοὺς Δασκάλους καὶ μαθητές, ποὺ συνεργάστηκαν μαζί μας γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν παροιμιῶν.

1. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ

Ἡ οἰκογένεια, ποὺ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους καὶ βασικότερους θεσμοὺς τῆς ἀνθρώπινης συμβίωσης, θεμελιώνεται μὲ τὴν εὐχή¹ τῶν γονιῶν² καὶ ἡ εὐχή αὕτη ἐξομοιώνεται μὲ τὴν εὐχή τοῦ Θεοῦ.

Τὸ προξενεῖο εἶναι ἕνας τρόπος ποὺ συνηθίζεται πολὺ γιὰ νὰ ξεκινήσει ἡ νέα οἰκογένεια. Τὸ κάνει συνήθως παντρεμένος ἄνθρωπος καὶ μάλιστα γυναίκα. Ἄν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ προθυμοποιεῖται νὰ κάνει προξενεῖο, εἶναι ἀνύπαντρος, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ φροντίσει γιὰ... τὸν ἑαυτό του³.

Μεγάλο πρόβλημα ἡ ἐκλογὴ τῆς νύφης. Αὕτη πρέπει νὰναι ἀπὸ οἰκογένεια ποὺ ἔχει «ιάξη», ἔχει «σειρά»⁴. Ἀλλὰ καὶ ἡ στιγμή τῆς ἐκλογῆς δὲν πρέπει νὰ εἶναι τυχαία. Νὰ γίνεται μὲ ἄπλετο φῶς ἡμέρας καὶ ὄχι μὲ φῶς «λυχναριοῦ»⁵, ποὺ προφανῶς εἶναι τὸ φωτιστικὸ μέσο τῆς ἐποχῆς ποὺ γεννήθηκε ἡ παροιμία. Χαρίσματα ποὺ ἐκτιμῶνται δὲν εἶναι τὰ ἐξωτερικά, ἀλλὰ ἡ εὐγένεια καὶ ὁ ἐσωτερικὸς στολισμός. Τὰ ἐξωτερικά πολλές φορὲς ἀπαιτοῦν ἢ συνοδεύονται ἀπὸ χαρακτήρα ἰδιότροπο, «ζαβό»⁶. Οὕτε ἡ μεγάλη προίκα μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει κριτήριον, διότι δίνει «ἀέρα» στὴ νύφη νὰ «βγάλει» γλώσσα⁷.

Ἡ περίοδος τῆς μηνστείας ἦταν μιὰ περίοδος ἀγωνίας καὶ ἀναμονῆς.

15. Χαρ. Ρεμπέλης: Κοινσιώτικα. Ἐκδόσεις Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν.

1. «Εὐχὴ γονιοῦ, εὐχὴ Θεοῦ» (Κόνιτσα).

2. Στὴ Γραμμενίτσα τῆς Ἀρτας ἡ εὐχὴ τοῦ γονιοῦ εἶναι ἐφόδιο γιὰ τὴ ζωὴ τέτοιο ποὺ βοηθεῖ νὰ ξεπεραστοῦν ὅλες οἱ δυσκολίες: «Εὐχὴ γονιοῦ ἀγόρασε καὶ στὸ βουνὸ ἀνέβα».

3. «Ἀνύπαντρος προξενιτής, γιὰ λόγου του γυροεῖ» (Ἀηδονοχώρι).

4. «Πάρε νύφη ἀπὸ σειρά καὶ σκύλα ἀπὸ ζολάδι» (Δίστρατο).

5. «Μὴ παίρνεις ἄλογο τὴν Ἀνοιξὴ καὶ νύφη μὲ λυχνάρι» (Μολυβδοσκέπαστο).

6. «Κάλλιο ἄσχημη καλή, παρὰ ὁμορφὴ ζαβή» (Ἀετόπετρα).

7. «Μεγάλὴ προίκα, μεγάλὴ γλώσσα»* (Κόνιτσα).

* Ζαβός, ἡ, ὁ = δύστροπος, ἰδιότροπος.

** Ἡ ἴδια παροιμία λέγεται καὶ στὰ Ὀμαλά τῆς Κεφαλονίδος (Δ. Λουκάτου: Κεφαλονίτικα γλωσσικά, σελ. 51).

Ἡ ἀραιὰ καὶ ἐπίσημη ἐπικοινωνία τῶν μελλονύμφων τοὺς συγκλόνιζε⁸. Στὴν τελετὴ, ποὺ ἦταν μεγάλο γεγονός τῆς περιοχῆς, χόρευαν ὅλοι οἱ καλεσμένοι. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ χῆρες — ἴσως νεώτερες — ποὺ δὲν ἔχαναν τὴν εὐκαιρία νὰ σημειώσουν τὴν παρουσία τους⁹.

Τὰ ποτὰ καὶ οἱ τροφές ποὺ προσφέρονται στὸ γάμο εἶναι στοιχεῖα ποὺ τονίζουν τὴ χαρὰ, δὲν εἶναι οὔτε μόνιμα οὔτε πλούσια¹⁰. Ἡ εὐγένεια ἀπαιτεῖ (ὁ κοινωνικὸς ἔλεγχος προστάζει!) νὰ μὴ πηγαίνει κανεὶς ἀκάλεστος σὲ γάμο, διότι ἐνδέχεται νὰ ἔχει δυσάρεστες συνέπειες¹¹.

Ἡ γυναῖκα ποὺ παίρνει κανεὶς εἶναι γιὰ μιὰ ζωὴ. Ὅταν κανεὶς πάρει ἢ ἀγοράσει κάτι γιὰ λίγον καιρὸ καὶ τὸ κρατήσῃ γιὰ πολὺ, τότε χρησιμοποιοῦται ὁ γάμος σὰν παράδειγμα¹².

Ὅσο καλὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ γαμπρὸς δὲν μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ θέση φυσικοῦ παιδιοῦ¹³. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ νύφη. Γιὰ τὶς ὅχι πάντα ἀρμονικὲς σχέσεις τῆς μὲ τὴν πεθερά¹⁴, δὲν χρειάζονται πολλὰ σχόλια¹⁵. Ἐπειδὴ ἡ ἀνάμειξη τρίτων μέσα στὸ ἀντρώγυνο συχνὰ δημιουργεῖ προβλήματα, ἡ λαϊκὴ σοφία ζητεῖ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς καινούργιας οἰκογένειας¹⁶.

Οἱ παροιμίες ἀναφέρονται καὶ σὲ θέματα ἀγωγῆς καὶ συμπεριφορᾶς τῆς μητέρας πρὸς τὸ παιδί¹⁷. Προετοιμάζουν τοὺς γονεῖς γιὰ τὶς δυσκολίες ποὺ θὰ συναντήσουν μέχρι νὰ μεγαλώσουν τὰ παιδιὰ τους¹⁹ καὶ τοὺς προειδοποιοῦν γιὰ τὶς κακὲς συνέπειες ποὺ θὰ ἔχουν οἱ δικοὶ τους διαπληκτισμοὶ στὸ μέλλον τῶν παιδιῶν τους — τῶν ἀδελφῶν²⁰ —, ποὺ χωρὶς ἀγάπη μεταξύ τους θὰ εἶναι δυστυχισμένα²¹. Τὸ παιδί ποὺ γνώρισε τὴν ἀγάπὴ τῆς μάνας, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, δὲν θὰ τὴν λησμονήσει ποτέ²², θὰ τὴ θυμᾶται, διότι γνωρίζει τὴν ἀξία της^{23, 24, 25, 26, 27}.

Ἡ κληρονομικότητα, ποὺ τόσο ἐρευνᾶται ἀπὸ πολλὲς ἐπιστῆμες τὰ τε-

8. «Ὅσο νὰ μπεῖ ἡ νύφη καὶ νὰ βγεῖ, βγήχαν τὰ μάτια τοῦ γεμπροῦ» (Καλπάκι).
9. «Γιὰ τὸ καλὸ καὶ μεῖς οἱ χῆρες νὰ χορῆψουμε τρεῖς γύρες» (Καλπάκι).
10. «Δὲν παχαίνει τὸ σκυλὶ στὸ γάμο» (Μόλιστα).
11. «Στὸν ἀκάλεστο γάμο ἢ διωγμένος, ἢ δαυμένος» (Ἀηδονοχώρι).
12. «Προσωρινὰ παντρεύτηκα καὶ γέρασα μὲ δαῦτη» (Κόνιτσα).
13. «Ὁ γαμπρὸς γιὸς δὲν γίνεται καὶ ἡ νύφη θυγατέρα» (Κόνιτσα).
14. «Ἄλλα λέει ἡ πεθερά μου, ἄλλα ἀκοῦν τ' αὐτιά μου» (Καλπάκι).
15. «Τὸ εἶπε τῆς πεθερᾶς, γιὰ νὰ τ' ἀκούσει ἡ νύφη» (Καλόβρυση).
16. «Συμπθεριά καὶ κοιμπαριά ἀλάργα* ἀπὸ τὴ γειτονιά» (Κόνιτσα).
17. «Ἄν δὲν κλάψει τὸ παιδί, δὲν τὸ σμαζεῦει ἡ μάνα» (Ἄνω Ραβένια).
18. «Κάλλιο νὰ κλάψει τὸ παιδί, παρὰ νὰ κλάψει ἡ μάνα» (Κόνιτσα).
19. «Μικρὰ παιδιὰ, μικρὰ δάσανα, μεγάλα παιδιὰ, μεγάλα δάσανα» (Ἡλόροαχη).
20. «Ὅταν οἱ γονεῖς τσακώνονται**, τ' ἀδέλφια δὲν χονεύονται» (Κόνιτσα).
21. «Ἀδέρφια δίχως ἀγάπη, δέντρο χωρὶς φύλλα» (Δροσοπηγή).
22. «Λοῦσε με καὶ χτένισέ μες, ξέρω ποῖς μὲ γέννησε» (Ἀηδονοχώρι).
23. «Ἡ καλὴ μητέρα ἀξίζει γιὰ πολλοὺς ἀνθρώπους» (Κόνιτσα).
24. «Μιὰ καλὴ μητέρα ἀξίζει γιὰ πολλοὺς δασκάλους» (Δίστρατο).
25. «Ἄς μὲ κρατάει ἡ μανούλα μου κι ἄς μὲ κρατάει στ' ἀγκάθια» (Μεσοβοῦνι).
26. «Ἡ ψυχὴ τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἡ μάνα» (Δίστρατο).
27. «Ὅπως σκεπάζει ὁ οὐρανὸς τὴ γῆ, ἔτσι σκεπάζει ἡ μάνα τὸ παιδί» (Δίστρατο).

* ἀλάργα = μακριά.

** τσακώνονται = φιλονεικῶ, μαλλώνω, διαπληκτίζομαι.

λευιαία χρόνια, είχε ήδη προσεχτεί από την αγροτική κοινωνία^{28 29 30}. Για να διατηρηθούν αρμονικές οι σχέσεις, μιά και η αρμονία είναι βασικό στοιχείο συμβίωσης³¹, όφειλε καθέννας να φέρεται ανάλογα³², αλλιώς ούτε ο θάνατος του ενός θα συγκινήσει τον άλλο³³. Στον κύκλο της οικογενειακής ζωής εντάσσεται και η ευτυχία του παππού και της γιαγιάς να ιδούν εγγόνια³⁴.

1.2. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η πίστη στο Θεό και στη δικαιοσύνη του είναι διάχυτη μέσα στις παροιμίες^{35 36}. Ο άπιστος άνθρωπος χαρακτηρίζεται σαν επικίνδυνος για την κοινωνία³⁷, ενώ ο ποιός θεωρείται φωτισμένος³⁸. Κοντά στο Θεό τρυφούνται και οι θαυματουργοί άγιοι³⁹, και αποφεύγεται ο κακός διάβολος^{40 41}, εκτός των άλλων^{42 43} με τη δύναμη του Χριστού⁴⁴. Ψέγεται η θρησκοληψία⁴⁵ και η αδράνεια⁴⁶ και τιμάται η αλληλεγγύη⁴⁷, ενώ αμφοιδοποιείται η σίγουρη ευτυχία στη γη⁴⁸. Οι επίσκοποι («Δεσποτάδες»)* θεωρούνται σά μη εργαζόμενοι σκληρά⁴⁹. Ο ιερέας (παπās), που υποτίθεται ότι είναι γνώστης⁵⁰ των καθηκόντων του, τοποθετείται στα πλαίσια του ρόλου του⁵¹. Ο μοναχός όφείλει να είναι δραστήριος και θαρραλέος για να πετύχει στο έργο του⁵².

28. «Ό,τι γίνει ο πατέρα και η μητέρα, θα γίνει ο γιός κι η θυγατέρα» (Κόνιτσα).

29. «Τό μῆλο κάτω απ' τή μιλιά θα πέσει» (Ήλιόραχη).

30. «Τό μῆλο όσο να ξεφύγει απ' τή μιλιά, πάλι θα τό πάρει ο ἴσκιος» (Αροσοπηγή).

31. «Κάλλια ρίγανη με ρήνια*, παρά ζάχαρη με γκρίνια» (Κόνιτσα).

32. «Ό άντρας με τό σακκά κι η γυναίκα με τό βελόνι» (Κόνιτσα).

33. «Κλάψε μου τόν άντρα μου να σου σύρω τό χορό» (Καλπάκι).

34. «Τού παιδιού μου τό παιδί, τόχω δυό φορές παιδί» (Κόνιτσα).

35. «Φωνή λαού, όργη Θεού» (Αετόπετρα).

36. «Ό Θεός να σε φυλάει απ' τ' άδικο» (Κόνιτσα).

37. «Νά φοβάσαι τόν άνθρωπο που δέ φοβάται τό Θεό» (Κόνιτσα).

38. «Μέ τό νού και με τή γνώση βοηθαι τό Θεό καμπόσοι» (Δίστρατο).

39. «Μικρός Άγιος, μεγάλα τά θαύματά του» (Καλλιθέα).

40. «Άναβε τ' Άγιον τό κερι, τού Διάολου λιβάκι» (Κόνιτσα).

41. «Μικρός διάβολος, μεγάλα τσαρούχια» (Ήλιόραχη).

42. «Όποιος ψέμματα λαλεί, είναι διάολον πουλί, κι' όποιος λέει τήν αλήθεια, έχει τόν Θεό βοηθαι» (Αροσοπηγή).

43. «Όποιος κάνει τό στανρό του έχει όλο στό πλευρό του» (Έξοχή).

44. «Όπου πάτησε ο Χριστός βγήκε ο Διάολος απ' έξω» (Κόνιτσα).

45. «Βόηθα Χριστέ και Παναγιά να κλέψω τό δισκοπότηρο» (Κόνιτσα).

46. «Βάλε άλευρι εις τή σάφη και πολλούς στανρούς μη ζάνεις» (Κόνιτσα).

47. «Όποιος βοηθαι τό φτωχό, βρίσκει χάρη απ' τό Θεό» (Καλπάκι).

48. «Στή γη καμιά ευτυχία δέν είναι σίγουρη» (Κόνιτσα).

49. «Καλά είναι τά φαρδιά μανία, μόν' τά φορούν οί Δεσποτάδες**» (Κόνιτσα).

50. «Ό παπās από τήν πόλη, παπαδιά όμολογάει» (Κόνιτσα).

51. «Βασίλη τίμα τόν παπā, και σν παπā έχει γνώση» (Κόνιτσα).

52. «Ντροπαλός καλόγερος, άδεια τά σακκούλια του» (Κόνιτσα).

* ρήνια = ειρήνη.

** Η όνομασία τού Έπισκόπου σε Δεσπότη έγινε όταν μετά τήν πτώση τού Βυζαντίου καθήκοντα τού Δεσπότη (=κοσμικού άρχοντα) έκτελοσε ο Έπίσκοπος.

1.3. ΚΡΑΤΟΣ - ΔΙΚΑΙΟ

Ἡ ἐλευθερία⁵³ εἶναι βασικὸ ἀγαθόν. Κάθε νέος ἄρχοντας κατὰ τὴν περίοδο τῆς σκλαβιάς ἐπέβαλε καὶ νέους δασμοὺς⁵⁴, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δύσκολα μποροῦσε κανεὶς νὰ ξεφύγει.

Ἡ περίοδος τῆς Τουρκοκρατίας ἄφησε βαθιὰ χαραγμένα τὰ ἴχνη της ἀκόμα καὶ πάνω στὶς παροιμίες τοῦ λαοῦ μας^{55 56 57 58}.

Ὅταν ἀρχίσει κάποιος μιὰ φασαρία σπάνια τελειώνει σὰν μεμονωμένο γεγονός, συνήθως ἔπονται νέες διαμάχες⁵⁹. Καὶ τὶς περιπτώσεις διλήμματος ἀναφορικὰ μὲ μιὰ ὑπόθεση τὶς ἔχει ὁ λαὸς ὑπόψη του⁶⁰. Ὁ φταίχτης θὰ τιμωρηθεῖ, δὲν ἔχει νόημα ἡ ἀντίδρασή του⁶¹.

1.4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Ἡ κοινωνία δὲν ἀνέχεται τὶς παρεκκλίσεις ἀπὸ τὰ παραδεδεγμένα. Ζητεῖ τὴ συμμόρφωση⁶² στὴ ζωὴ τῆς οἰάδας. Ἰδιαίτερα ψέγεται ὅποιος ξεφεύγει ἀπὸ τὸ ρόλο του στὴν κοινωνικὴ οἰάδα^{63 64 65 66}. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀκούει⁶⁷ κανεὶς ὅλο τὸν κόσμο, ἀλλοιῶς κινδυνεύει νὰ τρελλαθεῖ. Καλὸ εἶναι νὰ προσέχει κανεὶς στὶς πράξεις του, διότι μιὰ πράξη, ὅσο καὶ ἂν περάσει ὁ χρόνος μπορεῖ νὰ ἀποκαλυφτεῖ⁶⁸.

1.5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ διδακτικὸ σκοπὸ τῆς ἡ λαϊκῆς παράδοσης, μεταχει-

53. «Κάλλιο στὸ χλαροῖ*, παρὰ στὸ χλονοῖ» (Κόνιτσα).

54. «Νὰ σὲ φυλάει ὁ Θεὸς ἀπ' τὸν καινούργιο ἄρχοντα καὶ τὸν παλιὸ διακονιάρη» (Κόνιτσα).

55. «Ἄλλοι πῆγαν στὸν πασιὰ καὶ ἄλλοι φάγαν τὸν πασιὰ» (Ἀετόπετρα).

56. «Τοῦρχον εἶδες, γορσία θέλει, καὶ ἄλλον εἶδες, καὶ ἄλλα θέλει» (Κόνιτσα).

57. «Ὅσο παλιόρμια εἶναι στὴν Κρασιά, τόση τουρκιά νὰ μένει» (Καλπάζι)**.

58. «Αὐτὸ κεφάλια σ' ἔνα φέσι δὲν χωροῦν» (Κόνιτσα).

59. «Μόνος κανγὰς δὲν γίνεται» (Ἡλιόρραχη).

60. «Φτῶ*** σὰ κάτω, φτῶ τὰ γένεια, φτῶ σὰ πάνω, τὰ μουστάκια» (Λυκόρραχη).

61. «Κάνεις λάβεις, καρδιά μὴ σε 'πονέσει» (Καλπάζι).

62. «Σὰν κοιτσαίνουν ὅλοι, κοιτσαίνε καὶ σὺ» (Κόνιτσα).

63. «Ὅποιος ἀφήνει τὴ στεριά καὶ θάλασσα γινεῖται,
ὁ διάβολος τοῦ κόλπου του κοιτιά τοῦ μαγειρεμένου» (Ἄγ. Νιζόλαος).

64. «Τὰ ποιλιὰ πᾶν' νὰ κοιμηθοῦν καὶ ὁ μποῦφος πάει νὰ λαλήσει» (Παλιοσέλι).

65. «Τί σοῦ λείπει κασιδιάρη; — σκούφια ἀπὸ μαργαριτάρι» (Κόνιτσα).

66. «Ἀπόχτησε καὶ ὁ σκύλος καλτσουδέτα» (Θεοτόξο).

67. «Ἀπ' ὅταν κοιφάθηκα, θεοραπεύτηκα» (Λαγκάδα).

68. «Παλιὰ ἁμαρτία, καινούργια ντροπὴ» (Κόνιτσα).

* χλαρὶ = τὸ βροντό, τὸ δάσος, μυφ. ὁ ἀνταρτοπόλεμος.

** Ἡ κρασιά δὲν ἔχει παλιόρμια (=θαμνωδὲς φυτὸ).

*** φτῶ = φτύνω. (Ἡ παροιμία αὐτὴ ὑπάρχει καὶ στὴν τουρκικὴ: «Νὰ φτύσω ἐπάνω μου στάχια, νὰ φτύσω κάτω γένεια»).

ρίζεται διάφορες κοινωνικές ομάδες, που τις χρησιμοποιεί σαν οιοιχεῖα δομῆς τῆς παροιμίας^{69 70 71 72}.

1.6. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Κατὰ τοὺς L. Rohrich — W. Mieder ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ παροιμία παίζει στὴν οἰκονομία ἕναν σημαντικὸ ρόλο κυρίως στὴ διαφήμιση*. Σύμφωνα μετὰ τὴ λαϊκὴ σοφία ποὺ ἐκφράζεται μετὰ τὴν παροιμία, ἡ οἰκονομία καὶ ἡ προκοπὴ στηρίζονται στὴν ἐργασία. Καὶ ἐπειδὴ δὲν τίθεται θέμα «ὀκτωῶρου», διότι ἔχουμε γεωργικὴ κοινωνία, ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα^{73 74 75}. Ὅλες οἱ ἐργασίες ἔχουν κόπο^{76 77}, κίνδυνο^{78 79}, ἀπογοήτευση^{80 81}, ὅμως μετὰ τὴν ὑπομονή⁸², τὸν προγραμματισμό^{83 84}, τὴ προσπάθει-
ες^{85 86}, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποδώσει σύμφωνα⁸⁷ μετὰ τὴ δουλειά του καὶ τὸ θάρρος⁸⁸ του. Κανεὶς βέβαια δὲν συριπαθεῖ τὴ σκληρὴ δουλειά⁸⁹.

Ἀντιοικονομικὸς παράγοντας εἶναι οἱ ἄστοχες ἀπεραντολογίες^{90 91 92}. Ἡ σίγουρη⁹³ καὶ ὀρθὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν⁹⁴ προφυλάσσουν τὸν ἄνθρωπο

* L. Rohrich - W. Mieder: Sprichwort σελ. 111.

69. «Τὸν γύφτο τὸν πῆγαιναν στὸ σαράϊ

καὶ αὐτὸς τηροῦσε τὰ κάρβουνα» (Κόνιτσα).

70. «Γρήγορα βιάχο τὴν ταῆ»* (Μάζι).

71. «Ὅποιος θέλει καλὸν ὑπηρέτη, ὑπηρετεῖται μόνος του» (Κόνιτσα).

72. «Μπαλωματὴς ἀμπάλωτος καὶ ράφτης ξηλωμένος» (Πάπιγγο).

73. «Ἀπὸ βραδὺς στὸ σπίτι σου καὶ νύχτα στὴ δουλειά σου» (Κόνιτσα).

74. «Ὅσο σὲ βοηθεῖ ἡ αὐγὴ, δὲ σὲ βοηθεῖ ἡ μάνα καὶ ἡ ἀδερφή» (Κόνιτσα).

75. «Ὅποιος κοιμάται τὴν αὐγὴ, ἔξω ὁ κῶλος τὴ λαμπρὴ» (Καλπάζι).

76. «Τὸ δέντρο δὲν λέφτει μετὰ δυὸ τσεζουριές» (Πάπιγγο).

77. «Βάσανα πολλὰ ἔχει ἡ ρόζα ὅσο νὰ γιομίσ' τ' ἀδράχτι» (Κόνιτσα).

78. «Ὅποιος ἀγαπάει τὸ μέλι δὲ φοβάται τὰ μελίσσια» (Κόνιτσα).

79. «Κάθε τριαντάφυλλο ἔχει καὶ τὸ ἀγκάθι του» (Μολυβδοσοσέπαστο).

80. «Τὸ ποτάμι δὲν κινάει πάντοτε κούτσουρα» (Μόλιστα).

81. «Δουλειὰ χωρὶς ἀμοιβὴ εἶναι τιμωρία» (Κόνιτσα).

82. «Τὸ ἥσυχο νερὸ τρυπάει τὸ βουνό» (Κόνιτσα).

83. «Βάλε ἐλῆν γιὰ τὸ παιδί σου καὶ σκαλιὰ γιὰ τὴ ζωὴ σου» (Κόνιτσα).

84. «Τὸ μυρομήγχι ὅταν βρῖσκει μαζεύνει

καὶ τὸ χειμῶνα τὸ ξεδεύει» (Κόνιτσα).

85. «Πάρε ὅ,τι μπορεῖς καὶ φύλαγε ὅ,τι ἔχεις» (Πληγάτι).

86. «Ἄν δὲν μπορεῖς γέρο, δέσε καὶ κοντάλα» (Καλπάζι).

87. «Ὅπως στρώνεις θὰ ξαπλώσεις

καὶ ὅ,τι σπέρνεις θὰ θερίσεις» (Καλλιθέα).

88. «Ὁ ντροπιάρης διακονιάρης ἔχει ἄδριο τὸ σακκούλι» (Καλλιθέα).

89. «Ἄν ἦταν καλὴ ἡ δουλειὰ θὰ δούλευε καὶ ὁ Δεσπότης» (Καλπάζι).

90. «Τὰ πολλὰ λόγια εἶναι φτώχεια» (Παλαιοσέλι).

91. «Ὁ τεμπέλης μετὰ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια (ἢ ἀνώγια) καὶ κατῶγεια (ἢ κατώγια)
καὶ ἂν τὰ λέει καὶ δὲν τὰ κάνει, τὴν ὑπόληψή του χάνει» (Κόνιτσα).

92. «Κουβέντα, κουβεντούλα, ἔφαγε ὁ λόκος τὴ βιτούλα»** (Κόνιτσα).

93. «Κάλλιο τὸ σημερινό τ' αὐγό, παρὰ ἡ ἀθριανὴ δογίθα» (Ἠλιόροζη).

* ταῆ, ταγγὶ = τροφὴ ποὺ δίνεται στὰ ζῶα.

** βιτούλα = γίδα (περίπου 1,5 ἐτῶν).

ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κατάρρευση⁹⁵ καὶ τὴν δεινὴ θέση πού ἀργὰ ἢ γρήγορα μπορεῖ νὰ φτάσει⁹⁶

Ἰστοχες ἐνέργειες^{97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107} καὶ ὑπολογισμοὶ ἀβεβαίων ἐξόδων¹⁰⁸ ἀσφαλῶς εἶναι οἰκονομικὴ τροχοπέδη, ἐνῶ ἡ συνεργασία^{109 110}, πάντα εἶναι ἀποδοτικὴ.

Ἄν ἡ ἐργασία εἶναι πηγὴ πλούτου καὶ εὐημερίας ἡ ἄστοχη σπατάλη χρόνου¹¹¹ καὶ ἡ τεμπελιά^{112 113 114 115 116} εἶναι αἰτία φτώχειας καὶ ἀνέχειας. Πάντοτε μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ προφάσεις γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὀκνηρία του¹¹⁷. Φυσικὰ ἡ ἀπόδοση θὰ εἶναι ἀνάλογη¹¹⁸. Ἡ κοινωνικὴ ὁμάδα ἀντιπαθεῖ εὐλόγα τὸν ἀκαμάτη καὶ συμπαθεῖ τὸν ἐργατικόν, πού εἶναι ὅλος ὑγεία¹¹⁹. Μὲ τὶς ἄρρωστες κοινωνικὰ σκέψεις του¹²⁰, δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ γίνῃ ἐπιζήμιος καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ Νόμο^{121 122} Τὴν ἀνέ-

94. «Μέτραγε τὰ ἔξοδά σου κατὰ τὰ εἰσοδήματά σου» (Κόνιτσα).
95. «Ὅποιος βγάνει καὶ δὲ βάνει γλήγορα στὸν πάτου φτάνει» (Πάπιγγο).
96. «Ὅποιος δὲν καλοσκέφτεται καὶ δὲν καλολογιάζει τὸν χειμῶνα θὰ πεινάσει» (Πληγάτι).
97. «Τὸ φτωχὸ καὶ τὸ χωριάτη, ξένοι πόνοι τὸν γεράζουν» (Πάπιγγο).
98. «Ἄν θέλεις μέλι μὴ διώχνεις τὴν κυνέλη» (Κόνιτσα).
99. «Ὅποιος λυπᾶται τὸ καρφὶ χάνει καὶ τὸ πέταλο» (Κόνιτσα).
100. «Ὅποιος εἶναι ἀκριβὸς στὰ πίτουρα εἶναι φτηνὸς στ' ἀλεύρι» (Κόνιτσα).
101. «Τὸ σεργιάνι καὶ ὁ χορὸς, εἶναι σπιτοχαλασμός» (Ἄνω Ραβένια).
102. «Ἄλλοῦ ματιάξει*, καὶ ἄλλοῦ φοτιάξει**» (Κόνιτσα).
103. «Ἐμεῖς φοιμὶ δὲν εἶχαμε, τὰ σκυλιά μας πιτουρόπιπτες» (Κόνιτσα).
104. «Δὲν ἔχοιμε φοιμὶ, ἂν εἶχαμε γάλα τὸ τρίβαμε» (Λυκόροαχη).
105. «Πουλᾶς μέρα καὶ ἀγοράζεις νύχτα» (Ἄνω Ραβένια).
106. «Τ' ὄλειά τσ' νύχτας τ' βλέπ' ἡ μέρα καὶ γιλάει» (Πάπιγγο).
107. «Μὲ τὸν ἥλιο τὰ βγάσω μὲ τὸν ἥλιο τὰ μπάζω, τί ἔχουν τὰ ἔρμα καὶ φοφοῦν;» (Μάξι).
108. «Τὰ ψάρια στὸ γιαλὸ, τὸ τηγάνι στὴ φωτιά» (Κόνιτσα).
109. «Ἀπὸ δυὸ λιθάκια βγαίνει τὸ ἀλεύρι» (Κόνιτσα).
110. «Ἐκεῖ πού φτάει ὁ ξνας στεγνώνει τὸ ποτάμι,
111. «Πάει γιὰ μαμὴ καὶ ἔφατσε γιὰ βαφτίσια» (Κόνιτσα).
112. «Ὅσο ὄρεξη ἔχεις νὰ κάνεις χωράφι, τόσο τσιτᾶς*** τὰ βόδια» (Πουρνιά).
113. «Εἶναι πολλοὶ παραμπέροδες γιὰ τοῦ σπανοῦ τὰ γένεια» (ἢ γένια) (Κόνιτσα).
114. «Ἡ γάτα πού κοιμᾶται, ποντικὸς δὲν πιάνει» (Κόνιτσα).
115. «Ὅσ' εἶναι ὁ νοῦς μου στὸ χωράφι, τόσο νὰ βρεθοῦν τὰ βόδια» (Καλλάκι).
116. «Καμὸ ἀπ' εἶχα γιὰ δουλειὰ καὶ πότε νὰ νυχτώσει» (Κόνιτσα).
ἐκεῖ πού φτοῦν πολλοὶ κινάει τὸ ποτάμι» (Λαγκάδα).
117. «Ὁ ἀκαμάτης δὲν τρώει ἀμύγδαλα, γιατί βαριέται νὰ τὰ σπάσει» (Γιανναδιό).
118. «Πέντε μῆνες, ἔξι δράχτια» (Κόνιτσα).
119. «Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει καὶ ὅποιος κάθεται βρομαίει» (Καλλάκι).
120. «Νὰ ἤμουν τὸ Μάη πιστικός, τὸν Αὔγουστο δραγάτης, νᾶμουν τὸ μεσοχείμωνο φουρνιτζῆς καὶ κρασοπώλης» (Καλλάκι).
121. «Στοῦ τεμπέλη τ' ἀργαστήρι, στήνει ὁ διάβολος τσαντήρι» (Κόνιτσα).
122. «Τὸν τεμπέλη σὺν τὸν ἔχεις, τὸν προφήτη τί τὸν θέλεις;» (Πληγάτι).
123. «Κακομναλιὰ καὶ τεμπελιά καὶ ἴστερα φτάει ἡ μοίρα» (Κόνιτσα).

* ματιάξω = σκοπεῖω.

** φοτιάξω = πυροδοτῶ.

*** τσιτῶ = κεντρίζω μὲ τὴ βουκέντρα.

χεια δὲν τὴν ἀποδίδει ὁ ὀκνηρὸς στὴν κακὴ τακτικὴ τοῦ, ἀλλὰ στὴ μοίρα¹²⁴. Μὲ τὸ χρῆμα μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀγοράσει φίλους¹²⁴, μὰ τέτοιοι φίλοι δὲν εἶναι σταθεροί¹²⁵. Τέλος ὑπογραμμίζει ὁ λαὸς μας πὼς τὸ χρῆμα δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Πέρα ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ, ἀξία ἔχει ἡ ψυχικὴ εὐγένεια¹²⁶.

1.7. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Ἐνα μεγάλο κεφάλαιο τῆς Κοινωνιολογίας ἀποτελεῖ ἡ κοινωνικὴ παθολογία. ἡ συμπεριφορὰ δηλαδὴ ἐκείνης τῆς ὁμάδας ἀνθρώπων, ποὺ δὲν εἶναι ἱκανοὶ — γιὰ διαφόρους λόγους — γιὰ μιὰ ὁμαλὴ ἀνθρώπινη συμβίωση. Ὁ λαὸς μας πρόσεξε τὴν ὁμάδα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ τὴ χαρακτήρισε ἀνάλογα.

Ὑπογραμμίζονται καὶ σιγματίζονται: ἡ κοινωνικὴ ἀποδιοργάνωση¹²⁷, ἡ κλοπὴ¹²⁸, τὸ στυγνὸ συμφέρον¹²⁹, ἡ ἀπληστία¹³⁰, ἡ ἀρπακτικότητα¹³¹, ἡ ἀχαριστία¹³²⁻¹³³, ἀγνωμοσύνη¹³⁴, τὸ πείσμα¹³⁵, ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη¹³⁶, ἡ ζήλεια¹³⁷, ἡ δικονομία¹³⁸, ὁ ἐγωϊσμός^{139-139α-140-141-142}, ἡ ὑποκρισία¹⁴³⁻¹⁴⁴, ἡ κακογλωσσία¹⁴⁵⁻¹⁴⁶.

Ἡ παροιμία καθιστᾷ προσεκτικὸ τὸ ἄτομο στὶς σχέσεις του μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν πάθη. ὅπως ἡ κακότητι¹⁴⁷, ἡ ἔχθρα¹⁴⁸⁻¹⁴⁹⁻¹⁵⁰, ἡ ἀντικοινωνικὴ συμπε-

124. «Ὅταν ἔχει τὸ πονγγί σου, ὅλοι οἱ φίλοι εἶναι δικοί σου» (Κόνιτσα).

125. «Ὁ φίλος (ποὺ) ἀγοράζεται καὶ εἴχολα πονλιέται» (Κόνιτσα).

126. «Τί τὰ θέλεις τὰ καλὰ, δίχως τὴν καλὴ καρδιά;» (Καβάσιλα).

127. «Ἐμπᾶτε σκύλοι ἀλέστε καὶ ἀλεστικά μὴ δίνετε» (Ἄγ. Νικόλαος).

128. «Ἄμα ξέρει νὰ κλέψει ξέρει καὶ νὰ παστρέψει» (Καβάσιλα).

129. «Σὲ θέλω, σ' ἀγαπῶ, ὅταν τρώω σὲ ξεχνῶ» (Κόνιτσα).

130. «Ἄκσαν λάχανα τσ' πατέρες κίνησαν μανουθυγατέρες» (Καλπάζι).

131. «Ὁ λύκος δὲ χορταίνει μὲ σκουλήκια» (Μανροβούνι).

132. «Τοῦ ἀχάριστου τὴ χάρις ὅποιος κάνει τὴν ἐχάνει» (Κόνιτσα).

133. «Ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἀχάριστος ποτὲ τοὺς δὲν χορταίνουν» (Κόνιτσα).

134. «Μὴ ρίχνεις πέτρες στὸ πηγᾶδι ποὺ σὲ δρόσισε» (Κόνιτσα).

135. «Τὸ γινάτι βγάζει μάτι» (Καβάσιλα).

136. «Ὅ,τι ξέρει ὁ βλάχος ξέρει, τὸ μυαλό του δὲν ἀλλάζει» (Κόνιτσα).

137. «Νά'ταν ἡ ζήλεια ψώρα θὰ κολλοῦσε ὅλη χώρα» (Κόνιτσα).

138. «Ὅταν μαλλώνουν οἱ δυό, ὁ τρίτος κερδίζει» (Κόνιτσα).

139. «Τ' ἀδειανὸ τ' ἀγγεῖο σκούζει» (Καλλιθέα).

139α. «Κούφιος τενεχὲς βροντάει, γεμᾶτος δὲν ἡχάει» (Κόνιτσα).

140. «Τ' ἄγνεστα, τ' ἀνύφαντα στὸν πλακὸ στρωμένα» (Λιζόρραχη).

141. «Πάτησε τ' αἰγὸ καὶ ἔφτασε στὸν οὐρανὸ» (Κόνιτσα).

142. «Ψωριᾶρα γίδα, οὐρὰ σηκωμένη» (Λαγκάδα).

143. «Ἀπ' ὅξω ἴμραντος καὶ ἀπὸ κάτω γκλάβανος» (Καλοδρόση).

144. «Ἀπὸ τὸ μουλωχτὸ τὸ ποτάμι νὰ φοβάσαι» (Κόνιτσα).

145. «Τὰ κοιτσιμπονιὰ σὲ βάζουν σὲ μετὰ» (Κόνιτσα).

146. «Σκαλίζοντας-σκαλίζοντας ἡ κότα, ἔβγαλε τὰ μάτια τη» (Κόνιτσα).

147. «Ἀπὸ κακὴ κολοκυνθιά, μήτε κολοκυνθόσπορος» (Κόνιτσα).

148. «Καλύτερα νερὸ ἀπὸ φίλο, παρὰ γρέας ἀπὸ προδότι» (Πουρνιά).

149. «Ὁ κακὸς ὁ χρόνος περνάει, ὁ κακὸς ὁ γείτονας δὲν περνάει» (Κόνιτσα).

150. «Φύλαξε τὸ φίδι τὸ χειμῶνα νὰ σὲ φάει τὸ καλοκαίρι» (Κόνιτσα).

* γκλάβανος = καταπακτή.

ριφορά^{151 152}. Δείχνει πώς επωάζεται ο ἐγκληματίας¹⁵³ καὶ πώς τὸ τέλος τῶν ἀντικοινωνικῶν ἀνθρώπων συνήθως εἶναι ἡ ἄμειση ἢ ἔμμεση τιμωρία^{154 155 156 157 158 159 160}.

1.8. ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Ἡ ὁμαλὴ κοινωνικὴ συμβίωση ἀπαιτεῖ συμπεριφορά ἀνάλογη μὲ τὸν κοινωνικὸ ρόλο τοῦ ἀτόμου. Δὲν ἀνέχεται παλινδρομήσεις¹⁶¹.

Ὁ λαὸς γνωρίζει τὴν παιδικὴ ἀφέλεια¹⁶², τὶς ὑποχρεώσεις τῶν Νέων^{163 164} καὶ δὲν ἀνέχεται ἀντιστροφή τῶν ρόλων¹⁶⁵. Ἔχει κατανόηση γιὰ τὶς ἀδυναμίες τῆς κάθε ἡλικίας¹⁶⁶, τὰ ὅρια ἀντοχῆς τῆς^{167 168 169}, καὶ τὰ πλεονεκτήματά της¹⁷⁰.

1.9. ΚΑΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ - ΑΡΕΤΕΣ

Ἐναντὶ ὅλων συνιστᾷ ὁ λαὸς μας τὴν εὐγένεια, ἰδιαίτερα ἔναντι τοῦ γείτονα¹⁷¹. Συχνὰ ὅμως ἡ κακὴ γειτόνισσα ὑποχρεώνει τὴ λογικὴ γυναῖκα νὰ γίνῃ προσεκτικὴ νοικοκυρά¹⁷².

Χαρακτηριστικὸ τῶν εὐγενικῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ προσοχὴ στὰ λόγια τους. Ἐπισημαίνεται ἡ ἀποφυγὴ προσβλητικῶν λόγων, ποὺ τραυματίζουν

151. «Τὸ στραβὸ τὸ ξύλο τὸ φόρτομα χαλάει» (Ἀηδονοχώρι).

152. «Πιὸ εὐζοῖα ἰσιώνει ξαβὸ κέφατο, παρὰ ἀπὸ γέννησὶ τοῦ ξαβὸ μυαλό» (Κόνιτσα).

153. «Ἐκλεψε τ' αὐγὸ, θὰ κλέψει καὶ τὴν νότα» (Κόνιτσα).

154. «Ὅποιος φτεῦνι ἀγκάθια, ἀγκυλώνεται ἀπὸ αὐτὰ» (Κόνιτσα).

155. «Ὅποιος λέει ψέματα, πέφτει μέσ' τὰ αἵματα» (Κόνιτσα).

156. «Ὅ,τι γάνεις, πάθεις, καρδιά μὴ σὲ πονέσει» (Ἀγ. Βαρβάρα Κόνιτσας).

157. Τοῦ ψεύτη τὸ κεφί, μὰ ὥρα μόνο καίει» (Καλπάζι).

158. «Ὅποιος ἄλλον λάζκο σζάφτει, ξαντό του μέσα θάφτει» (Δροσοπηγή).

159. «Ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο χαίρεται, τὸν δεῦτερο μαθαίνει, τὸν τρίτο καταστρέφεται» (Καλπάζι).

160. «Ὁ τεμπέλης πὰν' (=πάει, πηγαίνει) μακριὰ καὶ ὁ φιλόργυρος πληρών' πολλὰ» (Λυκόρραχη).

161. «Πέρος' περπατοῦσες καὶ φέτος μπουσονλᾶς» (Μάξι).

162. «Ἀπὸ παιδί, τρελλὸ καὶ μεθυμένο μαθαίνει τὴν ἀλήθεια» (Καλπάζι).

163. «Μάθε νέος γράμματα νά'χεις καλὰ γεράματα» (Ἀγία Παρασκευή).

164. «Μὴ κλωτσᾷς τὰ γονικά σου, θὰ τὸ βρεῖς ἀπ' τὰ παιδιὰ σου» (Κόνιτσα).

165. «Βγήξαν τὰ πουλιά νὰ ὀρμηγέψουν τὴν κλωσσαριά» (Κόνιτσα).

166. «Ὅταν γεράσει τὸ δοντοῖ, ξεράδια* δὲν τοῦ λείπουν» (Κόνιτσα).

167. «Ὁ γέρος καὶ ἂν στολίζεται σ' ἀνήφορο γνωρίζεται » (Κόνιτσα).

168. «Τῶν γερόντων τὰ παιγνίδια σὰν νερόβραστα χρεμμύδια» (Κόνιτσα).

169. «Ἡ γριά καὶ ἂν νυχτέρενε, τὸν ὕπνο τῆς ἔχανε» (Ἄνω Ραβένια).

170. «Τὰ γεράματα στὴν πλάτη ἔχουν γράμματα» (Κνίτσα).

171. «Πρῶτα δλέπεις τὸ γείτονα καὶ ὕστερα τὸν ἥλιο» (Κόνιτσα).

172. «Ἡ κακὴ γειτόνισσα γάνει τὴν καλὴ νοικοκυρά» (Κόνιτσα).

* ξεράδιζ = ξερὰ κλαδιά.

τὸν συνάνθρωπο^{173 174 175 176}. Τὰ λίγα^{177 178} καὶ συγκρατημένα¹⁷⁹ λόγια εἶναι ὁ-
γουριά¹⁸⁰. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἄνθρωποι ποὺ μπορεῖ νὰ παρεξηγήσουν ἀκό-
μη καὶ τὸν ὀρθὸ λόγον¹⁸¹.

Κάθε δουλειὰ νὰ γίνεται σὶν καὶρὸ της¹⁸², μὲ τὸν τρόπο της^{183 184 185} καὶ
τὸν ἀνάλογο χρόνον¹⁸⁶.

Ἡ προβιομηχανικὴ κοινωνία θεωρεῖ τὴ φιλοξενία σὰν βασικὸ στοιχεῖο
εὐγένειας, γι' αὐτὸ ἔχει ἀνάλογες παροιμίες^{187 188 189}.

Ἡ σύνεση ἐπιβάλλει νὰ μὴ περιφρονεῖ κανεὶς τὰ μικρὰ^{190 191}, νὰ μὴ νιρέ-
πεται νὰ ρωτήσῃ¹⁹² προκειμένου νὰ ἐκτελέσῃ ὀρθὰ κάτι, νὰ προνοεῖ^{193 194}, νὰ
μὴ θιάζεται παράκαιρα^{195 196 197}, νὰ κάνει σωστὴ χρῆσιν τῶν μέσων ποὺ διαθέ-
τει^{198 199}, νὰ μὴ ἐπιμβαίνει σὲ ξένες ὑποθέσεις^{200 201} καὶ νὰ ἐνεργεῖ εὐστοχα γιὰ
νὰ μὴ ἔχει ζημίαν²⁰².

Ἡ εὐγένεια ἐπιβάλλει τὴν ἀποδοχὴ κάθε δώρου μὲ ἔκφραση εὐχαριστί-
ας, κάθε ἄλλη στάση δὲν συνιστᾷ εὐγενῆ ἄνθρωπον^{203 204}.

173. «Τὸ λιθάρει καὶ ὁ λόγος ἅμα πέσουν δὲν ξαναγυρίζουν» (Ἐξοχή).

174. «Ἡ μαχαίριὰ γιαιτοῦνται, ὁ κακὸς ὁ λόγος ὄχι» (Κόνιτσα).

175. «Ἡ πληγὴ γιαιτοῦνται μὰ ὁ κακὸς ὁ λόγος μένει» (Πηληγάτι).

176. «Καλύτερα μεγάλη μπουνιά καὶ ἄς πινεῖς παρὰ μεγάλο λόγο νὰ πρὶς» (Κόνιτσα).

177. «Τὰ λίγα λόγια ἔλαση καὶ τὰ καθόλου μέλι» (Πηγή).

178. «Ἀργυρὸ τὸ μίλημα καὶ χρυσὸ τὸ σόπω» (Κόνιτσα).

179. «Ὅτι ἀκούς στὴ γειτονιά, πάντεχτό* στὴ γωνιά» (Κόνιτσα).

180. «Ὅποιος βαστά τὴ γλώσσα του, σώζει τὴν κεφαλή του» (Κόνιτσα).

181. «Εἶπε ὁ Πάτακος ὁ τρανὸς ὁ διαμὸς εἶναι ἁγιασμός,

τό'πε καὶ ἡ Σαμαροῦ καὶ τὸ πῆραν κοιτουροῦ» (Μόλιστα).

182. «Τὸ θὲς νὰ κάμεις σήμερον γι' αἶμα μὴ τ' ἀφήνεις» (Μολυβδοσκέπαστο).

183. «Θέλει τέχνη τὸ δουλέναι, κάθε τόπος δὲν τὸ κρίνει» (Κόνιτσα).

184. «Ἡ γάστρα κρῖνει τὸ φρομὶ, μὰ δὲν τὸ καλοκρῖνει» (Λαγκαδά).

185. «Τὰ ἐργαλεῖα δὲν κρίνουν τὸ μάστορα» (Κόνιτσα).

186. «Ὅσο διάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή» (Μεσοβούνι).

187. «Ἡ γειτονιά γιομάτιζε καὶ ὁ ξένος κατ'ερωῦσε» (Κόνιτσα).

188. «Καλοδέξε με καὶ κακοθέρψε με» (Κόνιτσα).

189. «Ὅποιος δὲν θέλει νὰ φιλέει ὅλη μέρα κοσινίζει» (Καστανέα).

190. «Τὸ μικρὸ τὸ κοιτσοῦρο ἀναποδονοῖ τὸ μεγάλο κόρσο» (Λυκόρραχη).

191. «Οἱ σταγόνες τοῦ νεροῦ τίς πέτρες καθολώνουν» (Κόνιτσα).

192. «Ἄν ἔχασες τὸ δρόμο σου ἢ ρόπα ἢ κάνε πίσω» (Κόνιτσα).

193. «Ἄναβε τὸ λυχναρί σου προτοῦ σὲ βρεῖ ἡ νύχτα» (Δροσοπηγή).

194. «Εἶναι ἀργά γιὰ δάκρυα» (Μάξι).

195. «Ἀργὰ βαδίζω, ζωὴ κερδίζω» (Κόνιτσα).

196. «Ὅποιος ἀγάλλια περπατεῖ, πολὺ μακριὰ πηγαίνει» (Κόνιτσα).

197. «Δὲν χρειάζεται νὰ τρέχεις, ἀλλὰ στὴν ὥρα νὰ ξεπνήσεις» (Καλλιόπη).

198. «Ἀφοῦ ἔχω τὴ μασία*, γιατί νὰ κάψω τὰ χέρια μου;» (Κόνιτσα).

199. «Μπορεῖ νὰ ἔχεις νύχια, ἀλλὰ νὰ μὴν εἶσαι λιοντάρι» (Πηληγάτι).

200. «Σὲ ξένη φακὴ ποτὲ μὴν κρίνεις ἀλάτι» (Δίστρατο).

201. «Πίττα ποὺ δὲν τρώς μὴ φωτᾷς πότε θὰ κινώσῃ» (Καλλιόπη).

202. «Βάλε κόμπο στὴ βελόνα, μὴ χαθεῖ ἡ βελονιά σου» (Κόνιτσα).

203. «Κάποιον τοῦ χαρίζανε καὶ αὐτὸς στραβοζαμάρωνε» (Λυκόρραχη).

204. «Τσάμπα γαϊδοῦ, στὰ δόντια τὸ κοιτάμε» (Μάξι).

* παντέγω = ἀναμνέω, περιμνέω.

** μασιὰ = τσιμπίδα, πυράργα.

Τέλος μὲ τὴν εὐγένεια ἔχει κανεῖς πάντοτε περισσότερα ὀφέλη, παρὰ μὲ τὴν ἀντίθετη στάση²⁰⁵.

2. ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ

2.1. ΦΥΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΧΡΟΝΟΣ, ΖΩΑ

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πολὺ κοντὰ στὴ φύση. Ὁ οὐρανός²⁰⁶, ἡ βροχὴ^{207 208}, ὁ ἄνεμος²⁰⁹, τὰ φυτὰ²¹⁰ καὶ τὰ ποτάμια²¹¹ εἶναι στοιχεῖα ποὺ ζεῖ ἀνάμεσά τους. Τὴν ἐργασία του καὶ πολλὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του καὶ τῆς φύσης, τὴς καθορίζει ὁ χρόνος ποὺ χωρίζεται σὲ μῆνες^{212 213 214 215 216}.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ τῶν μηνῶν^{217 218}, δείχνουν τὸ δέσιμό του μ' αὐτούς²¹⁹. Ἡ ἀναφορὰ στὶς «ἰδιοτροπίες» τους^{220 221 222 223}, εἶναι παραινήσεις^{224 225}, ποὺ ὑποδεικνύουν^{226 227} τὴν ὀρθὴ συμπεριφορὰ²²⁸ τοῦ ἀνθρώπου²²⁹, ὅλη τὴ διάρκειά

205. «Πιότερο φρονῶ τρώγεται μὲ τὸ μέλι παρὰ μὲ τὸ ξύδι» (Κόνιτσα).

206. «Οὐρανό, λαὸ καὶ βλάχο μὴ πιστεύεις» (Κόνιτσα).

207. «Βροχὴ περασμένη, χάλα δὲν χρειάζεται» (Δίστρατο).

208. «Ἄν δὲν βρέξει δὲν ξεστερώνει» (Κόνιτσα).

209. «Ἄνεμος ποὺ δὲν βλάπτει, ἄφησέ τον νὰ φυσᾷ» (Κόνιτσα).

210. «Κάνουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριά κι ὁ πάγος δὲν τ' ἀφήνει» (Κόνιτσα).

211. «Τὸ φρικὸ καὶ τὸ ποτάμι στὸν τόπο τους θὰ πᾶν» (Κόνιτσα).

212. «Τοῦ Γενάρη τὸ φεγγάρι παρὰ λίγο μέρα μοιάζει» (Κόνιτσα).

213. «Μωρὴ Κυρὰ ἀμυγδαλιά π' ἀνθίζεις τὸ Γενάρη,
δὲν καρτερᾷς τὴν ἄνοιξη ν' ἀνθίσουν' ὅλοι ἀντάμα;» (Μάξι).

214. «Χιόνισ' ἔβρεξε ὁ Γενάρης, ὅλοι οἱ μῦλοι θὰ γυρίσουν» (Κόνιτσα).

215. «Κότα, πίττα τὸ Γενάρη καὶ παπὶ τὰν ἁλωνάρη» (Μάξι).

216. «Γενάρη μὴνα κλάδευε, φεγγάρι μὴ γυρεύεις» (Ἄγ. Παρασκευή).

217. «Τὸν Φλέβαρη τὸ χιόνι λιώνει σὰν τὸ βούτυρο στὸ τηγάνι» (Κόνιτσα).

218. «Φλεβάρη κουτσοφλέβαρε, ἂν τύχει καὶ φλεβίσεις,
ὅλα τὰ ξεροπήγαδα ἀμέσως θὰ γεμίσεις» (Μάξι).

219. «Παπαντὴ κυλοβρεγμένη, ἡ κοφίνα γεμισμένη» (Δροσολπηγὴ).

220. «Ὅλοι οἱ μῆνες τρῶν' τὰ κόκκαλα κι' ὁ Φλεβάρης τρώει τὶς φλέβες» (Καλπάκι).

221. «Μάρτης γδάτης καὶ παλιὸς παλονκοκάτης» (Ἀσμηοχώι).

222. «Τὸ Φλεβάρη φλεβαρίζουν καὶ τὴν ἄνοιξη μυρίζουν» (Πληγάτι).

223. «Ὅλοι οἱ μῆνες τρῶν τὸ κρέας καὶ ὁ Μάρτης τρώει τὰ κόκκαλα» (Ἠλιόρραχη).

224. «Μὴ σὲ γελάσει ὁ Μάρτης τὸ προῖ καὶ χάσεις τὴν ἡμέρα» (Κόνιτσα).

225. «Μάρτης καὶ Ἀπρίλης ἔβρεχε καὶ Μᾶης ἐκαυχίετο» (Καλπάκι).

226. «Ὁ Μάρτης ἔβρεχε, ὁ θεριστὴς χαρότανε» (Κόνιτσα).

227. «Μπρίσκο*, Μάρτος, τὰ ὕγαλα τὰ γιδάκια μου» (Πληγάτι).

228. «Τζίτσι, μπίτσι, Μάρτη μου, τὰ ὕγαλα τὰ κατσικούρια μου» (Ἀετόπετρα).

229. «Τὸ Μάρτη τὸ παγοῦνι καὶ τὸν Αἴγουστο κατσούλι» (Ἄνω Ρεβένια).

* μπρίσκος = Φεβρουάριος.

του χρόνου^{230 231 232 233 234 235 236 237 238}.

Ἀκόμα καὶ μετὰ τὸν λανθασμένο ἀριθμὸ μνηῶν δείχνουν τὸν ἀπροσάρμοστο ἀνθρώπινο χαρακτήρα²³⁹.

Ὁ κόσμος τῶν ζώων εἶναι καθημερινὸς κόσμος του. Μέσα σὺν σπίτι, σὶν αὐλή, σὶν βουνὸ καὶ σὶν κάμψο ζεῖ μαζί τους. Τὰ χαρακτηριστικά τους καὶ ἡ συμπεριφορὰ τους εἶναι ἀνεξάντλητη πηγὴ διδαγμάτων^{240 - 251}. Ἰδιαίτερα τὸ ζῶο τῆς ὑπομονῆς παρουσιάζεται σὲ πολλὰς παροιμίες πολὺ διδακτικέες^{252 - 265}.

230. «Ἀπ' τοῦ Μαρτίου πουλάμισο καὶ ἀπ' Αὔγουστο πανοφῶρι» (Κόνιτσα).

231. «Ὁ Μάρτης τὸ προῖ τὸ φοράει καὶ ὡς τὸ βράδυ τὸ βρωμαίει» (Ἠλιόροραχη).

232. «Ἄν βρέξει ὁ Ἀπρίλης δυὸ νερά καὶ ὁ Μᾶης ἄλλο ἓνα, νὰ δεῖς τὸ σταροζόιθαρο πῶς τρίβει τὸ μονστάκι» (Ἀσημοχώρι).

233. «Ὅταν ἔπρεπε δὲν ἔβρεχε καὶ τὸ Μᾶη χιόνιζε» (Ἄνω Ραβένια).

234. «Μαγιάτιζες χωρές, ἀρχινοῦν οἱ διαζοπέ» (Κόνιτσα).

235. «Ἄν δὲν πέσει τὸ κόκκινο τσόφλι* στὴ γῆ δὲν ξεραίνεται» (Κόνιτσα).

236. «Ἀπὸ θέρους ὥς τις ἐλιές δὲν ἀπολείπουν οἱ δονλιές» (Καλλιθέα).

237. «Τὸ Σεπτέμβριον τὰ σταφύλια, τὸν Ὀκτώβριον τὰ κονδοῦνια» (Δροσοπηγή).

238. «Πίσω μπρὸς τοῦ Χριστοῦ** ἡ καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ» (Κόνιτσα).

239. «Ἀνάποδος χρόνος, δεξατορεῖς μῆνες» (Κόνιτσα).

240. «Ἡ γάτα ἅμα δὲ φτάνει τὰ ψάρια γρονάει καὶ τὰ φτύνει» (Ἀγ. Παρασκευὴ - Λυκόροραχη).

241. «Θέλει ἡ γάτα μας καφε καὶ ὁ μοῦτσος ξύδι» (Κόνιτσα).

242. «Τρύπα πὺν δὲ χωράει τὸ ποντίκι θέλει καὶ ζολοκίθια ἀπὸ πίσω» (Παλαοσέλλι).

243. «Ξέρετε τὸ γουρούνι τί θὰ πεῖ κονδοῦνι;» (Λυκόροραχη).

244. «Τὸ ἄγριο σκυλὶ φυλάει τὸ κοπάδι» (Μάξι).

245. «Τὸ σκυλὶ πὺν ἀλγυτάει δὸς τὸν κόκκαλα νὰ φάει» (Πάπιγγο).

246. «Ἡ σκύλα ἀπὸ τὴ διάση της γεννάει στραβά κοντάβια» (Κόνιτσα).

247. «Τὸ κακὸ σκυλὶ φῶφο δὲν ἔχει» (Λαγκάδα).

248. «Τὴν ὥρα πὺν μ' ὀρμήνευες, μπαμπά, δέκα μύγες κάθησαν στοῦ σκύλου τὴν οὐρά» (Δίστρατο).

249. «Τὸ κακὸ σκυλὶ φυλάει τὸ κοπάδι» (Λαγκάδα).

250. «Στοῦ σκύλου τὸ προσέφαλο φῶμ δὲν ξεμερώνει» (Λαγκάδα).

251. «Τὸ σκυλὶ ἀλγυτάει ἐκεῖ πὺν τρώει ψωμὶ» (Ἄνω Ραβένια).

252. «Κάλλιο νᾶχεις γαῖδαρο πὺν σὲ κρατεῖ παρὰ ἅτι πὺν σὲ ὀχνεῖ» (Κόνιτσα).

253. «Δεμένος γαῖδαρος, ἀναπαμένος νοικοκύρης» (Καλπάζι).

254. «Κάλλιο γαῖδορὸδε νε παρὰ γαῖδορογύρενε» (Πάπιγγο).

255. «Γαῖδαρος δεμένος εἶναι καὶ σιγονεμένος», δέσ' τον ἀπ' ὅλα τὰ ποδάρια νὰ φάει ἀπ' ὅλα τὰ χορτάρια» (Μάξι).

256. «Κοντὸ γομάρι, ὅλο πουλάρι» (Ἀηδονοχώρι).

257. «Φταίει τὸ σαμάρι καὶ βαράμε τὸ γομάρι» (Ἄνω Ραβένια).

258. «Γαῖδαρος παχύς, κοντὸ τὸ σαμάρι» (Πάπιγγο).

259. «Βάζει ὁ γαῖδαρος γινάτι, τὴνε τρώει ὅμως γιομάτι» (Κόνιτσα).

260. «Ὅσο τὸ τσινᾶς τὸ γομάρι, τόσο περισσότερο κλωτσάει» (Λυκόροραχη).

261. «Τὸ ξένο τὸ γαῖδοῦρι στὸ δρόμο ξεπεξεύει» (Καλόβριση).

262. «Ὅλοις δὲ θέλει νὰ σ' ὀδεῖ τὸ γαῖδοῦρι, λέει τῶχο δεμένο στὴ σκυὰ» (Καλόβριση).

263. «Ὁ γαῖδαρος καὶ ἂν περπατεῖ, ἔχει τὴν οὐρὰ του χορμασμένη» (Καλόβριση).

* κόκκινο τσόφλι = παρχαλινὸ χυλῶ.

** Χριστοῦ = Χριστουγέννων.

Σχεδόν όλα τὰ ζῶα μὲ τὰ ὁποῖα ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ ὁ ἄνθρωπος τῆς περιοχῆς τῆς Κόνιτσας, χρησιμοποιοῦνται στὴν παροιμία.

Τὸ πρόβατο^{264 - 268}, τὸ ἄλογο^{269 - 270}, τὸ βόδι²⁷¹, ἡ γίδα^{272 - 275}, ἡ κότα²⁷⁶ ἡ πάπια²⁷⁷, ἡ χήνα²⁷⁷, ὁ λαγὸς^{278 279 280}, ἡ ἀλεπού^{281 - 287}, ὁ λύκος^{288 289 290}, τὸ ζαρκάδι²⁹¹, ἡ ἀρκούδα²⁹¹, ἡ ἀρκούδα²⁹² καὶ ἄλλα^{293 294}.

2.2. ΙΑΤΡΙΚΟ, ΤΟΠΙΚΟ - ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΥΛΙΚΟ

Στόχος τοῦ «Ίατρικοῦ» ὑλικοῦ τῆς παροιμίας εἶναι ἡ ὑγεία^{295 296}, ἡ φυσιολογικὴ λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ^{297 298}, πὺ ἀποκλείει τὴν ἐπίσκεψη τοῦ

264. «Κάλιο πέντε κάρβουνα παρὰ χίλια πρόβατα» (Κόνιτσα).
265. «Τί 'χες Γιάννη μ' τ' εἶχα πάντα καὶ τὰ πρόβατα σαράντα» (Πηγὴ).
266. «Σὰν δὲν ξέρεις νὰ σφυρίζεις τί τὰ θές τὰ πρόβατα;» (Κόνιτσα).
267. «Τὰ πρόβατα πὺ ἔχουν πολλὰ ἀφεντικά, τὰ τρώει ὁ λύκος» (Πληγάτι).
268. «Ἀπὸ τὸν κακὸ τοσπάνο ψώριασαν τὰ πρόβατα» (Κόνιτσα).
269. «Ξένο ἄλογο στὸ δρόμο ξεπεζεύει» (Κόνιτσα).
270. «Τὸ μάτ' τ' ἀφέντ' παχαίνει τ' ἄλογο» ἢ (Καβάσιλλα).
271. «Ένας ἔχει ἄσπρο βόι;» (Καλπάκι).
272. «Ἄν δὲν μαρτυράει ἡ γίδα, σοῦ μαρτυράει τὸ κέρατό της» (Καλπάκι).
273. «Κουτσαίνει ἡ γίδα ἀπ' τὸ κέρατο;» (Καλπάκι).
274. «Ψωριάρα γίδα, τὴν οὐρὰ σηκωμένη» (Μολυβδοσκέπαστο).
275. «Ότι ἔκανε ἡ γίδα στὸ πουργάρι, ἔκανε τὸ πουργάρι στὴ γίδα» (Κόνιτσα).
276. «Στὸ σπίτι πὺ λαλεῖ κότα, ἀργεῖ νὰ ξημερώσει» (Πηγὴ).
277. «Ἄλλαξε ἡ χήνα καὶ ἔβαλε τὰ ἴδια, ἄλλαξε ἡ πάπια καὶ ἔβαλε τὰ σάπια» (Λαγκάδα).
278. «Λαγὸς τὴ φτέρη ἔτριβε, κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ του» (Ἄνω Ραβένια).
279. «Όση κοντὴ οὐρὰ ἔχει ὁ λαγός, τόση καὶ τὰ παιδιά του» (Κόνιτσα).
280. «Λαγὸς πιπέρει ἔσπερνε, μεζὲ τοῦ κεφαλιοῦ του» (Κόνιτσα).
281. «Ἄλεπού σὰν τρώει κότα, τὸ μυαλὸ στὴ φεύγα» (Καλόβρουση).
282. «Ἡ πονηρὴ ἡ ἀλεπού πιάνεται ἀπὸ τὰ τέσσερα» (Ἀγία Παρασκευή).
284. «Όταν κοιμάται ἡ ἀλεπού, πετειναράκια βλέπει» «Ἀγία Παρασκευή».
284. «Ἡ ἀλεπού εἶχε ἐργατιά καὶ ἐξεῖνη ἀκριδολόγαγε» (Καλλιθέα).
285. «Ἡ ἀλεπού γιατρός» (Κόνιτσα).
286. «Ό λύκος ὀρίζει τὴν ἀλεπού καὶ ἡ ἀλεπού τὴν οὐρὰ της» (Ἀετόπετρα).
287. «Ἡ ἀλεπού ἔχει τ' ὄνομα καὶ ὁ λύκος ἔχει τὴ χάρη» (Ἀγία Παρασκευή).
288. «Ἄν φροδῶταν ὁ λύκος τὴ βροχή, θὰ ἔφτιανε κατσιούλα» (Κόνιτσα).
289. «Ἀφορμὴ τοῦ λύκου χαρὰ τοῦ πιστιζοῦ» (Μολυβδοσκέπαστο).
290. «Πάει μονοκόμματος σὰν λύκος» (Κόνιτσα).
291. «Ζαρκάδια δὲν πιάνονται μὲ χελωνοπερπάτημα» (Κόνιτσα).
292. «Δὲ χορταίνει ἡ ἀροκούδα μὲ μυρμήγκια» (Μόλιτσα).
293. «Μὴ σὲ γελάει ὁ βάτραχος ἢ τὸ χελιδνάκι,
ἂν δὲν λαλήσει ὁ τζίτζικας δὲν εἶν' καλοζαρκάκι» (Κόνιτσα).
294. «Όταν ἀκούς τὸ ζιάμπακον** καὶ τὴ νεροχελώνα
λὲς ὅτι ἦρθε ἡ Ἄνοιξη καὶ ἔφυγε ὁ χειμώνας» (Μάξι).
296. «Όποιος ἔχει ὑγεία ἔχει ἐλπίδα καὶ ὅποιος ἔχει ἐλπίδα τὰ ἔχει ὅλα» (Κόνιτσα).
296. «Πιὲς νερὸ νᾶχεις τοῦ κεφαλὶ γερό» (Καλόβρουση).
297. «Κλάνω, χέζω καὶ κατρώ, τί τὸν θέλω τὸ γιατρό;» (Καλπάκι).
298. «Όποιος κλάνει, γιατρὸ δὲ βάνει» (Καλπάκι).

* Ἡ ἀρχαία παροιμία: «Όφθαλμὸς κυρίου πιάνει ἵππον».

** Ζιάμπακο (ἢ ζάμπακο) = βάτραχος.

ἐμποτήμονος γαιατροῦ²⁹⁹ καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀρρώστιας³⁰⁰ ποὺ συχνὰ ξεγελάει³⁰¹.

Ἡ ὑπουλὴ καταστροφὴ τῆς Πρέβεζας ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ ἔγινε παροιμία ποὺ δηλώνει κακὴ κατάστασις³⁰². Ἄλλες πάλι παροιμίες εἶναι δεμένες μὲ διαφόρους τόπους^{303 304}.

Ἡ μακρόχρονη ὑποδούλωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους στοὺς Τούρκους, ἄφησε, ὅπως ἦταν φυσικόν, πολλὰς τουρκικὰς λέξεις ποὺ πολιτογραφήθηκαν στὸ λεξιλόγιό τοῦ λαοῦ καὶ μῆτηκαν ἀκόμα καὶ μέσα στὴν παροιμία^{305 - 311}.

Ἑθνολογικὰ στοιχεῖα μᾶς δίνουν καὶ μερικὲς παροιμίες, ποὺ ἀναφέρονται στὰ ὀχήματα³¹², στὰ φωτιστικὰ μέσα³¹³, στὰ ὑποδήματα^{314 315} καὶ σὲ οἰκιακὰ σκευῆ³¹⁶ τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς. Τέτοια στοιχεῖα, ἄλλα ἐξαφανίστηκαν καὶ ἄλλα τείνουν νὰ ἐξαφανιστοῦν.

299. «Ἐνα μῆλο τὴν ἡμέρα τὸ γιατρὸ τὸν κάνει πέρα» (Καλλιθέα).

300. «Ἡ ἀρρώστει μπαίνει μὲ τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει μὲ τὸ βελόνι» (Κόνιτσα).

301. «Ὁ κιτρομῦτης (=κιτρινομῦτης) τρώει τὸν κοκκινομῦτη» (Ἀετόπετρα).

302. «Νίλα Πρέβεζα» (Κόνιτσα).

303. «Στὸ Μάζιο βαροῦν τὰ ὄργανα, στὸ Σαναβὸ χορεύουν ἀκοῦν καὶ στὴν Κουτσούφλιανη κι ἀρχινοῦν καὶ συγκαθίζου» (Λαγκάδα).

304. «Στὸ Μπισδούνι¹ βράζουν οὔζι καὶ στὰ Γιάννινα μυρίζει» (Λαγκάδα).

305. «Πάει ὁ μπέης² νὰ πνιγῇ γιὰ ἴνα κούτσουρο διαδῇ» (Μάζι).

306. «Ἐκεῖ π' ἀκοῦς πολλὰ γρόσια πάρε ντροβά³, μὴ παίρνεις σακκὶ» (Πληκάτι).

307. «Κάθε χώρα καὶ ζακόνι⁴, κάθε μαχαλᾶς⁵ καὶ τάξη» (Πληκάτι).

308. «Ὅλα τ' ἔχει ἡ φατιμέ⁶ κι ὁ φερεντζές⁷ τῆς λείπει» (Καλπάκι).

309. «Ὁ χατζῆς⁸ κι ὁ ἀραμπατζῆς⁹ κάποτε θὰ σμίξουν» (Κόνιτσα).

310. «Καλαμπαλίκι¹⁰ στὸ χάνι, νερὸ στὰ φασόλια» (Κόνιτσα).

311. «Ὅλα τὰ τζάκια¹¹ ποὺ καπνίζουν πίττα κάνουν;» (Κόνιτσα).

312. «Ἀντὶ νὰ βογγίξει τὸ ἀμάξι βογγάει ὁ ἀμαξολόγος» (Καλπάκι).

313. «Βαστάει φανάρι καὶ κλείνει τὰ μάτια του» (Κόνιτσα).

314. «Ὁ νηστικὸς ὀνειρεύεται κομμάτια κι ὁ ξυπόλυτος τσαρούχια» (Κόνιτσα).

315. «Τσαρούχι ἀπὸ τὸν τόπο σου κι ἄς εἶναι μπαλωμένο» (Ἠλιόρραχη).

316. «Νά κι ἄλλο μπότι μὲ ρακὶ» (Θεοτόκος).

1. Μπισδούνι εἶναι ἡ σημερινὴ Ἑλεούσα, 8 χλμ. βορείως τῶν Ἰωαννίνων.

2. Μπέης = ἀρχηγός.

3. Ντροβάς = σακκίδιο.

4. Ζακόνι = συνήθεια, ἔθιμο.

5. Μαχαλᾶς = συνοικία, γειτονιά.

6. Φατιμέ = τουρκικὸ ὄνομα γυναικῶν, ἦταν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου καὶ τῆς κόρης τοῦ Μωάμεθ.

7. Φερετζές = καλύπτρα προσώπου τῶν μουσουλμάνων γυναικῶν.

8. Χατζῆς = ἐπισκέπτης τῶν Ἁγίων Τόπων ἢ τῆς Μέκκας.

9. Ἀραμπατζῆς = καρραγωγέας.

10. Καλαμπαλίκι = πολυκοσμία, ὀχλαγωγία.

11. Τζάκι = ἐστία, παραγόνι, παρασιδιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ömer Asim Askoy: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Ankara Üniversitesi Basimevi I 1971, II 1976.
2. Π. Ἀραβαντινοῦ: Παροιμιασθήριον ἢ Συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς Ἑπειρώταις μετ' ἀναπτύξεως τῆς ἐννοίας αὐτῶν καὶ παραλληλισμοῦ πρὸς τὰς ἀρχαίας. Τυπογραφεῖον Δωδώνης, ἐν Ἰωαννίνοις 1963.
3. Ἰ. Βενιζέλου: Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἔκδ. Βιβλιοπωλείου «Φοιτητικὴ Γωνιά», Ἀσκληπιοῦ 3, Ἀθῆναι 1965².
4. Βιβλιοθήκη Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας: Ὁ παροιμιακὸς λόγος τῶν Ἑπειρωτῶν, Ἀθῆναι 1976.
5. Ἰ. Κολιτσάρα: Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἐκδόσεις Χριστιανικῆς Ἑνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν, Ἀθῆναι I 1964, II 1965, III 1966.
6. Στ. Κυριακίδης: Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Ἔκδοσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1965².
7. Δημ. Λουζάτου: Εἰσαγωγή στὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης. Ἀθῆναι 1977.
8. Δημ. Λουζάτου: Ζητήματα κατατάξεως Παροιμιῶν. Ἑπετηοὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τόμ. ΣΤ' 1950—51.
9. Δημ. Λουζάτου: Κεφαλόνιζα Γνωμμά. Ἀθῆναι 1952.
10. Γεωργίου Μέγα: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Λαογραφίαν. Ἀθῆναι 1967.
11. Μ. Γ. Μερακλή: Σημειώσεις Λαογραφίας, Τεύχος Α'. Ἰωάννινα 1976.
12. Β. Παπαϊωάννου: Συμβολὴ σὲ μιὰ Ἑθνοκοινωνιολογία τῆς Αἰγαιοπελαγίτικης Κοινωνίας, Ἀθῆναι 1977.
13. Ν. Γ. Πολίτου: Παροιμίαι Α'—Δ' Τόμ. Βιβλιοθήκη Μαρασλή. Ἀθῆναι 1899—1902.
14. Χαρ. Ρεμπέλη: Κοινωσιώτικα. Ἐκδόσεις Ἑπειρωτ. Ἑταιρείας Ἀθηνῶν.
15. Kare Rauch: Sprichwörter der Welt Eugen Diederichs Verlag, Köln 1963.
16. Κ. Ρωμαίου: Παρατηρήσεις εἰς Βυζαντινὰς παροιμίας. Ἑπετηοὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1950—51.
17. Lutz Röhrich - W. Mieder: Sprichwort. Sammlung Metzler Stuttgart 1977.
18. Wolfgang Rudolf: Ethnologie E. Huth, Tübingen 1968.
19. Γεωργίου Σαββαντίδη: Οἱ παροιμίαι τοῦ Παρθενίου Κατξιοῦλη «Δωδώνη», Ἑπετηοὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων 1972.
20. Δημ. Σαλαμάγκα: Γιαννιώτισες Παροιμίαι καὶ Φράσεις. Ἑπειρ. Χρονικά Ζ (18) 1974.
21. Levinus Warner: Συλλογὴ Ἑλληνικῶν Παροιμιῶν. (Ἀπόσπασμα Β' Τόμου τοῦ Ν. Πολίτου). Ἀθῆναι 1900, Ἐκδότης D. C. Hesseling.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχῆς Κρυφοβοῦ Ἠπείρου

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρῶτο Βραβεῖο Κουτλιδεῖου Διαγωνισμοῦ 1977—1978
τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων

Δ'. Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΗΜΙΔΙΩΡΟΦΟΥ

α'. Ὁ Τύπος

Εἶναι ἡμιδιώροφο ὅπως τοῦ προηγούμενου τύπου, μὰ ἔχει τὴν ἐξῆς διαφορά καὶ διαρρύθμιση: Κατώγι κάτω. Πάνω του ἡ Κούλια. Μετὰ δὲν ὑπάρχει τὸ μονοκόμματο τὸ στρωτό. Γίνεται ἓνα μεσατοίχι — χώρισμα στηριγμένο στὸ μεσότοιχο τοῦ υπογείου. Μετὰ σὲ ἀπόσταση 2-3 μ. γίνεται ἄλλο χώρισμα — τοιατράς. Τὸ στενόμακρο αὐτὸ μέρος χωρίζεται σὲ ἓνα δωματιάκι στὸ βάθος καὶ στὸ διάδρομο μπροστὰ μόλις μπαίνουμε ἀπὸ τὴν κύρια πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ δωματιάκι τὸ μικρὸ τὸ λένε «σαλούλα» ἢ «καμαρούλα», ἢ «καμαράκι». Καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ δεῦτερο τοιατριά καὶ πάνω πιάνει τὸ στρωτό ἢ καθιστικὸ δωμάτιο. Δηλ. μόλις μπαίνουμε ἀπὸ τὴν κύρια εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ ἔχουμε, ἀπὸ τὴ μὴ μεριά τὴν πόρτα ποὺ πάει πρὸς τὴν κούλια, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀκριβῶς τὴν πόρτα ποὺ ὁδηγεῖ στὸ στρωτό. Μπροστὰ, τὴν πόρτα τῆς καμαρούλας καὶ πίσω μας ὅπως εἴπαμε τὴν κύρια πόρτα.

Σὲ τοῦτο τὸν τύπο ἔχτισαν λίγοι πρὶν τὸ 1930 καὶ ὡς τὸν Πόλεμο. Μετὰ τὴν Κατοχὴ χτίστηκαν ὅλα τὰ νέα σπίτια σὲ τοῦτο τὸν τύπο τοῦ ἡμιδιώροφου. Ἐπίσης ὅλα τὰ παλιὰ ἡμιδιώροφα, μετὰ τὸν Πόλεμο τοῦ Σαραντα ποὺ ἀνοικοδομήθηκαν, ἐπισκευάστηκαν καὶ διαρρυθμίστηκαν ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχουν τὴν καμαρούλα καὶ τὸ διάδρομο ἐνδιάμεσα στρωτοῦ μὲ κούλια.

β'. Ὑλικά καὶ χτίσιμο

Ἀρκετὰ σπίτια ἔγιναν σὴν παλιὰ τοικοποιῖα τοῦ παλιότερου τύπου ἡμιδιώροφου. Ἀλλὰ ἔγιναν μὲ ὑλικά ἀπὸ τὰ παλιὰ ἢ μὲ ἄλλα ποὺ μεταφέρθηκαν καὶ εἶναι τὰ ἴδια ἀκριβῶς. Μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως στὸν παλιότερο τύπο.

Πολλοὶ ὅμως στὶς πόρτες καὶ στὰ παραθύρια ἀντὶ γιὰ πράκτια βάλανε τοιμέντο. Μετὰ τὸ 1960 ποὺ ἔγινε ὁ δρόμος στὸ χωριὸ φέρανε ὑλικά καὶ ἀπὸ τὸ διπλανὸ χωριὸ Μοῦλες ποὺ ἔχει καλὸ μάρμαρο. Ἀσβέστη ἀπὸ τὶς ἀσβε-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 274.

οιαιρές τῶν γύρω χωριῶν. Νερὸ ἀπὸ τὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔχει ἀρκετό. Ἡ μεταφορὰ ἐγίνε με αὐτοκίνητα καὶ κάρρα.

Στὰ παράθυρα δὲν μπαίνουν σιδεριές καὶ ἀπ' ἔξω μπαίνουν καὶ παντζούρια ποὺ τὰ λένε καὶ «σκούρα». Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ θέση τῶν παραθυριῶν εἶναι ὁ ἴδιος μετὸν προηγούμενο τύπο. Ὅλα ὅμως τὰ παράθυρα καθὼς καὶ οἱ πόρτες εἶναι μεγαλύτερα. Ὅσα παράθυρα διατηρήθηκαν ἀπὸ τὰ παλιὰ ἔχουν ἀκόμα σιδεριές. Οἱ πόρτες εἶναι δίφυλλες. Τὰ χωρίσματα γίνονται τοιαυτιάδες γιὰ οἰκονομία χώρου. Τὸ τζάκι ὅπως τοῦ παλιότερου τύπου. «Καλκάν'» στὴ μεριά τοῦ ἀφαιτῆ δὲ γίνεται. Τὰ χτίζουν χτίστες ἀπὸ τὰ Τζου-μερκοχώρια.

γ'. Στέγη

Ὑπάρχουν σημαντικὲς διαφορὲς στὴ στέγη. Οἱ γρεντιές τοποθετοῦνται ὅπως τῶν παλιῶν τύπων. Στὰ ψαλίδια μπαίνει «παπὰς». «Ὁ παπὰς» εἶναι πλέγμα ξύλων σχήματος Ψ1 εὐθύγραμμου. Ἡ κορυφή τοῦ Ψ καρφώνεται μετὰ τὰ ψαλίδια στὴν κορυφὴ τῆς στέγης. Τὰ σκέλη τοῦ Ψ στὰ ψαλίδια, λίγο πάνω ἀπὸ τὴ μέση. Ἡ οὐρὰ τοῦ Ψ φτάνει στὴ γρεντιά. Ὅριζόντια στὰ ψαλίδια πάνω καρφώνονται τὰ καθρόνια. Ὅταν ἡ στέγη σκεπάζεται μετὰ τοίγκο τὰ καθρόνια καρφώνονται ἀραιά. Ὅταν στὴ στέγημποῦν κεραμίδια στὴν ἀπόσπαιση μήκους κεραμιδιῶν. Καὶ ὅταν κοινὸ κεραμίδι βάζουν σανίδες πάνω στὰ ψαλίδια. Πλάκες δὲν βάζουν στὴ στέγη. Ἀπὸ τίς δυὸ μικρὲς πλευρὲς τῆς στέγης γίνεται «ἀποκόλωμα» ὅπως εἶπαμε στοὺς προηγούμενους τύπους γιὰ τὸ ἕνα «ἀποκόλωμα». Τὰ σπῆτια ταβανώνονται. Ἡ κούλια πατώνεται μετὰ σανίδια ὅπως γράψαμε στὸν προηγούμενο τύπο. Τὰ ξύλα καὶ τὰ σανίδια εἶναι τῆς «Στεγάσεως» ἢ ἀγορασιά. Ἡ καμαρούλα γίνεται μετὰ σανίδια ἢ μετὰ τοιμένιο. Ὁ διάδρομος μετὰ τοιμένιο ἢ πλακόστρωτο. Τὸ στρωτὸ πατώνεται μετὰ σανίδια ἢ μετὰ τοιμένιο. Μερικοὶ βάζουν ἀκόμη κῶμα ὅπως παλιὰ καὶ ὄχι τοιμένιο. Προτιμοῦν τὸ κῶμα, γιὰτὶ εἶναι ζεστό.

(Πληροφ. προσωπικὲς καὶ ἀπὸ αὐτοψία στὰ σπῆτια).

Ε'. Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΩΡΟΦΟΥ (ΔΙΠΙΛΤΟΥ)

Εἶναι τὰ σπῆτια ποὺ χτίστηκαν στὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ μετὰ τὸν πόλεμο. Ὑλικά: Πέτρες καὶ ἀσβεστοκονίαμα γιὰ δέσιμο. Κάτω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους γίνεται ἡ κουζίνα καὶ ἕνα δωμάτιο ἀρκετὰ εὐρύχωρο, τὸ καθιστικὸ τῆς οἰκογένειας. Πάνω ἀκριβῶς σὰ δεύτερο πάτωμα γίνεται ἕνα μικρὸ διαδρομάκι, μιὰ καμαρούλα συνέχειά του καὶ τὸ ὑπόλοιπο πάτωμα εἶναι ἡ κούλια, τὸ καλὸ δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ δάπεδο τῆς κούλιας μετὰ ξυλοπάτωμα ἢ μετὰ τοιμεντόπλακα. Ἡ σκάλα εἶναι ἐξωτερικὴ πέτρινη ἢ τοιμεντένια. Κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα ποὺ γίνεται μιὰ μικρὴ στοὰ γίνεται ἡ πόρτα γιὰ νὰ μπαίνουν στὸ κάτω ἰσόγειο. Ἡ στέγη σκεπάζεται μετὰ τοίγκο ἢ μετὰ κεραμίδια.

Φτιάχνουν καὶ στρωτὰ σπῆτια στὸν κάμπο, μὰ σὲ σχῆμα Γάμα μετὰ μιὰ βεραντούλα σὲ κενὸ τοῦ Γάμα. Τὰ σκεπάζουν μετὰ κεραμίδια τοίγκο ἢ μετὰ ἐλενίτ. Ἄλλοι φτιάχνουν δίπατα, μὰ μετὰ μαγαζὶ κάτω καὶ 2-4 δωμάτια πάνω. Τὰ δάπεδα τοιμεντένια συνήθως.

(Ἀπὸ αὐτοψία καὶ προσωπικὲς πληροφορίες).

ΣΤ'. Ο ΦΟΥΡΝΟΣ

α'. Παλιού τύπου

Στὰ παλιὸ στρωτό, ὅταν φτιάχναν φούρνο, τὸν κολλοῦσαν ὅπως εἶπαμε στὴν μπροστινὴ ἢ τὴν ποινη πλευρά του. Τὸ πορτάκι τοῦ φούρνου ἔβλεπε μέσα στὸ σπίτι, ἐνῶ ὁ ὄγκος του ἦταν ἀπ' ἔξω. Καπνοδόχο δὲν εἶχε. Ὁ καπνὸς ἔβγαине ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῆς στέγης ἢ ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τὸ παράθυρο.

Γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ φούρνου γίνεται ἓνα κυκλικὸ ἄλωνακι ψηλὸ ὡς 0,80 μ. Γεμίζεται ὡς ἀπάνω μὲ πέτρες καὶ χῶμα. Τὰ τελευταῖα στρώματα γεμίσματός του εἶναι μὲ ἄμιο καὶ ἀσπρόχωμα (ἀργιλόχωμα). «Στρακώνε-ται» (στρώνεται) τὸ ἄλωνακι μὲ μαῦρες πλάκες ὅπως τὸ τζάκι τῆς φωτιᾶς. Ἐδῶ ἀπάνω καὶ γύρω θὰ γίνεῖ ὁ θόλος τοῦ φούρνου. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χώρου ποὺ θὰ ψήνει ἐξαρτιέται ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ νοικοκύρη. Παίρνει ὑπόψη πάντα ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν οἰκογένειας. Μεγάλῃ οἰκογένεια, θὰ φτιάσει φούρνο 12 ταψιῶν μέτριου μεγέθους. Ἄλλῃ 9 ταψιῶν, ἄλλῃ οἰκογένεια 6 ταψιῶν. Ὁ μικρότερος γίνεται νὰ παίρνει τρία ταψιά. Παλιότερα ποὺ οἱ οἰκογένειες ἦταν πολυμελεῖς οἱ φούρνοι γινόταν γιὰ 8-12 ταψιά.

Ὁ θόλος γίνεται ὡς ἑξῆς: Στὴ βάση καὶ σὲ ὕψος ὡς 30 πόντους χτίζεται γύρω γύρω μὲ «ἀρμολίθρια» (ἐλαφρόπετρες), ποὺ ἀντέχουν στὴ θερμοκρασία. Μετὰ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πάνω χτίζεται μὲ κομματάκια κεραμιδιῶν ἢ μὲ κομματάκια ἀπὸ μαῦρες λιθαρόπλακες. (Σὰν αὐτὲς ποὺ κάμουν τὶς στέγες). Τὰ κεραμιδάκια δένονται μὲ μπόλικη λάσπη ἀπὸ πηλὸ - ἀργιλόχωμα. Μόλις προχωρήσει ἀρκετὰ ὁ θόλος, γιὰ νὰ μὴ πέσει, βάζει ὁ μάστορας (ἢ ὁ χωρικὸς ποὺ κάνει τὸ μάστορα στοὺς φούρνους γιατί ξέρει) ἓνα ταψὶ ἀνάποδα στηριγμένον σ' ἓνα κούτσουρο ἀνάλογον ὕψους. Ἔτσι στηρίζεται ὁ θόλος ὥσπου νὰ κλειστεῖ καλά. Μετὰ ἀφαιροῦν τὸ ταψὶ γιατί δὲν πέφτει. Ἀπ' ἔξω τὸ χτίζουν μὲ πέτρες τὸ γύρω - γύρω καὶ σὲ ὕψος νὰ ξεπερνάει τὸ θόλο στὴν κορυφή του. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος τοῦ φούρνου παίρνει κλίση πρὸς τὰ ἔξω, νὰ χύνει τὰ νερὰ τῆς μικρῆς στέγης τοῦ φούρνου. Πάνω ἢ στέγη τοῦ φούρνου σπεγάζεται μὲ πλάκες καλά, ποὺ ἀκουμπᾶνε καὶ πάνω στὸ θόλο γιατί ἀντέχει. Μπροστὰ ἢ πόρτα τοῦ φούρνου γίνεται τόσο μεγάλῃ, ὅσο νὰ παίρνει καὶ τὸ μεγαλύτερο ταψί. (Ὡς 0,80 μ.) Ψηλὴ γίνεται ὡς μὴδὲ μέτρο. Εἶναι τοξεοειδής. Κλείνεται μὲ πορτούλα σιδερένια. Ἀφοῦ στεγνώσει καλὰ ὁ φούρνος τὸν καίνε. Ἀνάβουν φωτιά καὶ καίει γύρω στὰ δυὸ μερόνυχτα. Καταλαβαίνουν ἂν «κᾶηκε» ὁ φούρνος ρίχνοντας μέσα ἓνα μπουκάλι. Μόλις τὸ μπουκάλι «μαζευτεῖ» (γίνει μιὰ μάζα) σημαίνει πῶς ὁ φούρνος κᾶηκε ὅσο πρέπει. Μετὰ πρωτοψήνουν στὸ φούρνο πῖτα ἢ κρέας «γιὰ νὰ πάρει μυρωδιά».

(Ἡ περιγραφὴ ἀπὸ αὐτοψία σὲ ὑπολείμματα παλιῶν φούρνων. Ἀπὸ πληροφορίες γερόντων ποὺ ἀναφέραμε ἄλλου).

β'. Νεώτερου τύπου

Τὰ ὑλικά καὶ ἡ κατασκευὴ εἶναι τὰ ἴδια. Ἡ θέση τοῦ στ σπίτι ἔχει διαφορά μόνο. Τὸν φτιάχνουν κολλητὰ στὸ μαγειριὸ μὲ τὴ πορτούλα του ἀπὸ μέσα καὶ μὲ καπνοδόχο στ ἐσωτερικὸ τοῦ τοίχου τοῦ μαγειριοῦ, νὰ βγαίνει ὁ καπνός. Οἱ πρὸ πολλοὶ τὸν φτιάχνουν ξέχωρα σὲ μέρος ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι

ή δίπλα κάποιου. Πάντως «σὲ ἀπόγωνο νὰ μὴ τὸν πιάνουν οἱ ἀέρηδες». Τὸν σκεπάζουν πάνω μὲ πλάκες καὶ μπροστὰ τοῦ φτιάνουν ἓνα καλυβάκι νὰ μὴ μπαίνει τὸ ἀνεμόβροχο. Μερικοὶ φτιάχνουν καὶ φούρνο μικρὸ σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς πάντα κοντὰ στὸ σπίτι. Δὲν τὸν σκεπάζουν. Εἶναι ἀπάνω ἀλειμμένος μὲ χῶμα - πηλό. Ὅταν βρέχει ρίχνουν «κανένα παλιότσιολο ἢ βάζουν κανέναν τσίγκο.

γ'. Ἡ γωνιὰ τῆς γάστρας

Τὸ καλοκαίρι ἡ νοικοκυρὰ «ρίχνει τ' γάστρα» ἔξω σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς. Ἐκεῖ κάνουν μιὰ προσωρινὴ γωνιὰ σὰν τοῦ τζακιοῦ. Πάντως δίπλα σὲ τοῖχο κάπως ψηλὸ Στὸν τοῖχο ψηλὰ βάζουν καὶ ὀριζόντιο ξύλο νὰ κρεμοῦν τὴν «κρεμαστάλα». Στὴ γωνιὰ αὐτῇ τῆς γάστρας κάνουν καὶ ἄλλες δουλειές: Ψήνουν καλαμπόκια τὸ καλοκαίρι. Βράζουν τὴν παλιὰ γίδα. Βράζουν τὸ καζάνι μὲ τὸ νερὸ γιὰ τὴ μπογάδα. Βάφει ἡ νοικοκυρὰ μὲ τὸ μεγάλο καζάνι. Ὅταν βρέχει τὴ σκεπάζουν μὲ τίποτε «παλιότσιολα». Τὸ χειμῶνα τὴν παραπετοῦνε καὶ τὴν ξαναπιάνουν τὸ καλοκαίρι. Ἄλλοι φτιάχνουν τὴ γωνιὰ τῆς γάστρας στὸ καλυβάκι τοῦ φούρνου.

(Τέτοια γωνιὰ ἔχουν ὡς τὰ σήμερα πολλὰ σπίτια. Περιγραφή ἀπὸ αὐτοψία).

Ζ'. Η ΑΥΛΗ

Στὸν παλιότερο τύπο τοῦ στρωτοῦ ἡ αὐλὴ ἀρχίζει κατευθείαν ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ ἀπλώνεται πέρα. Στὸν τύπο τοῦ παλιότερου ἡμιδιώροφου ἔχει δυὸ μέρη ἡ αὐλὴ. «Ἡ ἀπὰν' αὐλὴ» μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ στρωτοῦ. Καὶ ἡ «κάτω αὐλὴ», μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ ὑπόγειου. Γίνεται τοίχος ἀντιστηρίξεως ποὺ ἀρχίζει λίγο πρὸ πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ὑπογείου καὶ φτάνει ὡς ἐκεῖ ποὺ χαμηλώνει τὸ ἐπικλινὲς ἔδαφος. Ὁ τοίχος τοῦτος, συνήθως ξεροτοίχι, μόλις φτάσει στὸ ἐπίπεδο τῆς πάνω αὐλῆς πλαταίνει λίγο, ὑψώνεται ὡς μισὸ μέτρο καὶ καλύπτεται μὲ μεγάλες πλάκες. Χρησιμεύει σὰν πεζούλι, νὰ κάθονται καὶ σὰν φράχτης νὰ μὴ πέφτουν τὰ μωρὰ ἀπὸ τὴν πάνω αὐλὴ κάτω. Ἀπὸ τὴν κάτω χαμηλότερη αὐλὴ ἀνεβαίνουν στὴν πάνω μὲ 3—5 σκαλιά. Ἄλλοι κάνουν ἓνα γκαλντεριμάκι ἀνηφορικὸ νὰ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς αὐλῆς στὸ πάνω. Μὲ τοῦτο ἀνεβαίνουν καὶ τὰ φορτιάρικα καὶ τὸ προτιμοῦν ἀπὸ τὰ σκαλιά. Στὸν τοῖχο ἀντιστηρίξεως τῆς αὐλῆς ὑπάρχουν καὶ «θουρίδες» νὰ βάζουν διάφορα πράγματα.

Καὶ στοὺς δυὸ τύπους σπιτιῶν ἡ αὐλὴ ὅλη κλείνεται μὲ τοῖχο. Ἐχει ὕψος ὡς 2 μέτρα. Πάνω στὸν μαντρότοιχο τῆς αὐλῆς βάζουν φράχτη ποὺ τὸν κάνουν μὲ ποσπασμένες πουρναρότουφες. Τὶς πλακώνουν καὶ ἀπὸ πάνω μὲ πέτρες νὰ μὴ τὶς παίρνει ὁ ἀέρας. Οἱ οὐρὲς ἀπὸ τὶς τοῦφες μπαίνουν πρὸς τὰ μέσα κι ἔτσι ὁ φράχτης φαίνεται ὁμοίμορφος.

Στὸ μέρος τῆς αὐλῆς ποὺ βγάζει στὸ σοκάκι, γίνεται ἡ αὐλόπορτα, ποὺ τὴ λένε: «Ἐξώπορτα», «μεγάλ' πόρτα», «ὄβορο». Καὶ τὸ χῶρο γύρω στὴν αὐλόπορτα τὸν λένε «τοῖχο τ' ὄβορου». Ἡ αὐλόπορτα γίνεται ψηλὴ ὡς 2,5 μ. πλατιά ὡς 2,20 μ. Δηλ. νὰ παίρνει φορτιάρικο ζῶο μὲ τὸ φορτίο στὸ σαμάρι του.

Στὸ ἐξωτερικὸ μέρος ἡ πόρτα ἔχει τὴν καμάρια ποὺ γίνεται μὲ ὁμοίμορφα λιθάρια καλοπελεκημένα. Στὸ μέσα μέρος ἡ πόρτα εἶναι μεγαλύτερη

στο ύψος καὶ στο πλάτος. Πάνω σκεπάζεται με μικρὴ στέγη. Ἡ στέγη σιπρίζεται στὴν καμάρα πάνω ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος καὶ σὲ ἓνα χοντρὸ δοκάρι ἀπὸ τὸ μέσα. Μετὰ σὲ ὀριζόντια ξύλα γίνεται ἡ μικρὴ στέγη σὲ σχῆμα Λάμδα. Σκεπάζεται με πλάκες ὅπως ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Στὸ ἐξωτερικὸ μέρος οἱ τοῖχοι δὲν εἶναι μονοκόμματοι. Ἀφήνουν ἐσοχές. Στὴ βάση ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ γίνεται ἀπὸ ἓνα πεζουλάκι τετράγωνο, μισὸ μέτρο πάνω ἀπὸ τὸ χῶμα.

Ἡ ξυλόπορτα ποὺ ἀνοίγει καὶ κλείνει εἶναι δίφυλλη, με γερὰ σανίδια, ποὺ καρφώνονται πάνω σὲ διπλάρια χοντρά καὶ γερὰ. Κρατιέται στὰ πορτόξυλα με χοντροὺς ρεζέδες καὶ κλάπες. Τὰ πορτόξυλα κρατιοῦνται στὴ θέση τους με τζινέτια. Ἔχει καταπίκι πάνω, γιὰ νὰ στέκεται ἀνοιχτή. Δυὸ χειρολαβὲς νὰ τὴν τραβοῦνε. Ἀπὸ μέσα σφαλίζεται με τὰ μάνταλα. Ἔχει κλειδωνιὰ γύφτικη (ἀπὸ τεχνίτη χειροποίητη), νὰ κλειδώνει.

Κάπου στὴ μέση τῆς αὐλῆς ὑπάρχει μιὰ «σκαμιὰ» (μουριά). Ἐπίσης στὴν αὐλὴ καὶ κοντὰ στὸ θέμελο τοῦ σπιτιοῦ φυτεύουν μιὰ «κληματοῖδα» (κληματαριά), ποὺ ἀπλώνεται καὶ ἡσυχάζει τὴν αὐλὴ.

Στὴν αὐλὴ ὑπάρχει καὶ ἡ στέρνα τοῦ σπιτιοῦ ποὺ ἔχουν τὰ περισσότερα σπίτια τοῦ χωριοῦ. Ἔχει πεζούλια σὲ διάφορα σημεῖα. Γύρω γύρω στὴ μουριά καὶ γύρω στὴν κληματαριά κάνουν τὸν «σφά» ἢ «λόντσια» ποὺ λένε. Εἶναι ἓνα στρόγγυλο τοιχαράκι ὡς μισὸ μέτρο ψηλό. Κρατᾷ τὸ χῶμα στὸ κλαρὶ καὶ κάθονται.

Ἡ θημωνιά με τὰ καυσόξυλα εἶναι σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐλῆς. (Γιὰ τοὺς ἄλλους βοηθητικοὺς χώρους τῆς αὐλῆς θὰ γράψουμε σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο). (Πληροφορία σὲ ἰδιαίτερο κεφάλαιο).

(Πληρ. ἀπὸ αὐτοψία καὶ ἀπὸ γερόντους).

Η'. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ

α'. Ἀποχωρητήρια

Τὸ ἀποχωρητήριο τὸ λένε: «ἀπόπατο», «κατρουλιό», «κυρὰ - Καλλιόπη». Στὰ παλιά στρωτὰ γιὰ ἀποχωρητήριο χρησιμοποιοῦσαν μιὰ ἀπόμερη γωνιά τῆς αὐλῆς κλεισμένης με τοιχαράκι ἀπὸ τὸ φανερό μέρος. Ἄλλοι τὴ γωνιά αὐτὴ τοῦ ἀποχωρητηρίου τὴν κάνανε ἀνάμεσα στὴ θυμωνιά τῶν καυσοξύλων. Τὰ ἀκρινὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ δὲν φτιάχνουν ἀποχωρητήριο. Βγαίνουν στὸν κοντινὸ λόγγο. Μόνο τὰ σπίτια ποὺ εἶναι στὴ μέση τοῦ χωριοῦ κάνουν. Πάντως ἀποχωρητήριο με βόθρο δὲν εἶχε κανένα σπίτι.

Καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ ἡμιδιώροφου δὲν βρίσκομε ἀποχωρητήριο με βόθρο. Εἶναι τὰ ἴδια τὰ παλιά. Ἀποχωρητήρια με βόθρο κλειστὰ ἔγιναν μόλις μετὰ τὸ 1960, ὕστερα ἀπὸ διαταγὲς τῆς ἀστυνομίας.

(Πληρ. ἀπὸ Κ. Τσιάπα, Μαρ. Σιούτη. Ἀπὸ προσωπικὲς ἐμπειρίες).

β'. Μαγειριό

Τὴν κουζίνα τὴ λένε «μαγειριό». Τὸ παλιὸ στρωτὸ δὲν ἔχει ἰδιαίτερο χῶρο γιὰ μαγειριό. Τὸ μαγειριὸ ἔφτιασαν μετὰ τὸ 1930 οἱ πρῶτοι στὸ χωριό.

Ἐγίνε ἀπέναντι ἀπὸ τὸ στρωτὸ ἢ τὸ παλιὸ ἡμιδιώροφο σὰν ξεχωριστὸ οἶκημα μὲ ξνα παραθυράκι καὶ πόρτα, σκεπασμένο μὲ πλάκες. Ἄλλοτε πάλι ἔγινε σὰν μικρὸ ὑπόστεγο (σὰν μονόπλατη πὺν θὰ ποῦμε παρακάτω) στὸν τύπο κυρίως τοῦ παλιότερου ἡμιδιώροφου. Θέση του: Μπροστὰ καὶ στὸ πάνω μέρος τοῦ στρωτοῦ ἔτσι πὺν σπῖτι καὶ μικρὸ μαγειριὸ νὰ σχηματίζουν Γάμα. Ἡ μικρὴ του στέγη παίρνει τὴ συνέχεια τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ μπροστινὸς κι ὁ πωινὸς του τοῖχος εἶναι τραπέζια. Ὁ ἔξω του ὀρθογώνιος καὶ χαμηλότερος, γιὰ νὰ πάρει τὴν κλίση ἢ μικρὴ του στέγη. Ἡ ἄλλη του θέση εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ σπῖτι, δηλ. στὴν μικρὴ πάνω πλευρὰ τοῦ στρωτοῦ δωματίου, πάλι σὰ μικρὴ μονόπλατη. Στὸ μαγειριὸ ρίχνουν τὴ γάστρα χειμῶνα καλοκαίρι, μαγειρεύουν τὸ καλοκαίρι, ἔχουν διάφορα μικροπράγματα, βάζουν τὴ βαρέλα, τὴ βρεγμένη κάπα τοῦ τζιομπάνου τὸ χειμῶνα. Ἐχουν τὰ περισσότερα σκεῦη νοικοκυριοῦ. Διάφορα ἐργαλεῖα. Τὰ σκαφίδια, τὴν μποῦτα (κάδο) γιὰ νὰ χτυποῦν τὸ γάλα κλπ.

Στὸν τόπο τοῦ παλιοῦ στρωτοῦ ἀντὶ γιὰ μαγειριὸ χρησιμοποιοῦσαν «τὴ γωνιά τοῦ τζακιοῦ», γιὰ τὴν ὁποία γράψαμε παραπάνω.

γ'. Μονόπλατη

Γίνεται στὸ πίσω μέρος τοῦ παλιοῦ στρωτοῦ. Πιάνει ὅλη συνήθως τὴν πωινὴ πλευρά. Οἱ δυὸ μικρὲς πλευρὲς τῆς μονόπλατης εἶναι τραπέζια. Στὴν μικρὴ γίνεται καὶ ἡ πόρτα. Ἡ μακριὰ πλευρὰ τῆς μονόπλατης πὺν εἶναι παράλληλος μὲ τὴν πίσω πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ, εἶναι ὀρθογώνια καὶ χαμηλότερη. Τὰ ξύλα τῆς στέγης τῆς μονόπλατης ἀκομποῦν κάτω ἀπὸ τὴν «γρηπίδα» τοῦ τοῖχου σὲ τρύπες ἐπὶ τοῦτο ἀνοιγμένες. Καὶ στὸ χαμηλότερο μέρος καθὼς παίρνουν τὴν κλίση πρὸς τὰ κάτω, ἀκομποῦν στὴν ἔξω παράλληλη πλευρὰ τῆς μονόπλατης. Λέγονται τὰ ξύλα αὐτὰ «καταχ'τά». Ἡ στέγη τῆς μονόπλατης εἶναι τώρα μιὰ συνέχεια τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὴν ἴδια πάντα κλίση. Σκεπάζεται μὲ πλάκες ἢ μὲ ἄχυρο. Νὰ μιὰ φράση: «Μὴ περάσ' καμιὰ τσίκα φουτιᾶς ἀπὸ τὸν ὁστρέχα κι πάει πίσω στ' ἡ μονόπλατ' κι πάρ' φουτιᾶς», λέγανε οἱ παλιοί. (Ἀπὸ τὸ σιόμα Παν. Δημητράου).

Στὴν μονόπλατη βάζουν τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα (ἀλέτρι, ζυγὸ, τσάπες κλπ.). Τὰ τοιπώνουν ψηλὰ στὰ «καταχ'τά» ἢ τὰ βάζουν σὲ καμμιὰ γωνία. Ἐπίσης βάζουν τὸ φορτιάρικο (ἄλογο, γαῖδουρι) τὸ ζευγάρι (βόδια) ἂν δὲν ἔχουν ξεχωριστὴ γελαδοκάλυθα. Στὴ μοῖσὶ μπορεῖ νὰ βάλουν καὶ χορτάρι γιὰ νὰ τὸ ἔχουν πρόχειρα νὰ ρίχνουν στὸ φορτιάρικο. Ἀπ' ὅταν ἄρχισαν νὰ φυτεύουν καπνὸ, στὴ μονόπλατη κρεμοῦν καὶ τὰ «ταμπούρια» (δέματα ἀπὸ ἀρμάθες καπνοῦ) τὸ καλοκαίρι πὺν δὲ βάζουν τὰ ζωντανὰ μέσα.

Μονόπλατες ἔχουν καὶ τὰ σημερινὰ στρωτὰ στὸ μοδὸ τοῦ πίσω μέρους τοῦ σπιτιοῦ. Ἀκόμη καὶ τὰ ἡμιδιώροφα ὅλων τῶν τύπων ἔχουν μονόπλατη μικρὴ ἐφόσον τὸ ἐπιτρέπει τὸ μέρος πίσω.

δ'. Ἀχυρῶνες

Γίνονται στὸ χῶρο τῆς αὐλῆς ἢ καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτή, ἂν τὸ μέρος δὲν ἐπιτρέπει. Οἱ ἀχυρῶνες ο' ὅλους τοὺς παλικοὺς τύπους ἔχουν τὴν ἴδια μορφὴ καὶ κατασκευή. Μόνο μετὰ τὸ 1960 φτιάσαν ἀχυρῶνες μὲ τσίγκο.

Οἱ παλιοὶ ἀχυρῶνες γίνονται μὲ ξεροτοιχία, μὲ ὀπιδήποτε λιθάρια. Μακριὲς ἀνάλογα μὲ τὸ μέρος καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ γεωργοῦ. Πλατὺς εἶναι ὁ

ἀχυρώνας ὥς 5 μέτρα. Ὁ τοῖχος του ψηλὰ ὥς 2 μέτρα. «Τὸ ξύλιασμα» (κατασκευὴ ξυλείας τῆς στέγης) γίνεται πάντα με ἀγριόξυλα. Συνήθως προτιμοῦν τὰ ξύλα ποὺ δὲ «σαρακώνονται» (ὅπως: ἀγριογκορισιά, σφεντάνια, φράξος). Γρεντιὲς δὲ βάζουν στὴν ἀχυρώνα. Μόνο ψαλίδια. Τοῦτα ἀκομποῦν στὸν τοῖχο καὶ στὴν κορυφὴ διχαλώνονται γιατί εἶναι πάντα φουρκωτά. Τὰ ψαλίδια τὰ λένε «φοῦρκες» γιατί ἔχουν διχάλα στὴν κορυφή τους. Βάζουν ὀριζόντια στὶς φοῦρκες «τὰ διπλάρια», ἀπὸ φτηνότερα ἀγριόξυλα. Βάζουν καὶ «καταχ'τὰ» διπλάρια. Μετὰ μπαίνουν «τὰ πετωάτα». «Πετωώματα» λένε κλάρες ἀπὸ φτελιά, φράξο, σφεντάνια, ποὺ τὰ βάζουν νὰ ντυθεῖ ἡ στέγη. Τόσο τὰ διπλάρια ὅσο καὶ τὶς φοῦρκες καὶ τὰ πετωώματα τὰ δένουν με τὰ «δεματ'κά», (κλωσμένη καλαμιὰ βρίζας).

Πάνω ἀπὸ τὰ πετωώματα μπαίνει «τὸ σάλμα» (καλαμιὰ βρίζας) καὶ σκεπάζεται ἡ ἀχυρώνα. Τὸ «σάλμα» τὸ δένουν με βέργες. Τὶς βέργες δένουν ἀπὸ τὰ διπλάρια με «τὰ δεματ'κά» καὶ με τρόπο ποὺ νὰ μὴ μπαίνει νερὸ μέσα. Πόρτα στὴν ἀχυρώνα φτιάχνουν με ἀγριόξυλα ποὺ τὰ σκίζουν σανίδια χοντρά καὶ ἄσχημα. Παραθύρι δὲν ἀφήνουν. Μόνο μικρὲς τρύπες στὸν τοῖχο ἴσα ἴσα νὰ παίρνουν τὶς κότες νὰ μπαίνουν νὰ γεννοῦνε.

Στὴν ἀχυρώνα βάζουν: Τὸ ἄχυρο, τὰ φύλλα καὶ τὴν καλαμιὰ καλαμποκιοῦ, τὸ χορτάρι, τὸ κλαρὶ τὸ χειμῶνα καὶ ὅλες τὶς «θροφές» (τροφές) γιὰ τὰ ζωντανά. Ἀκόμη σὲ καμιὰ γωνία βάζουν καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα (ἀλέτρι κλπ.). Ἀκόμα σὲ διάφορα σημεία τρυπώνουν ἐργαλεῖα καὶ πράγματα διάφορα (τσάπες, κόσσα γιὰ χορτάρι κλπ.).

Στὴ στέγη τῆς ἀχυρώνας καὶ μέσα στὸ σάλμα τρυπώνουν καὶ τὸ ὄπλο, ἂν ἔχουν κρυφὸ καθὼς καὶ τὰ φουσέκια. Γι' αὐτὸ ἂν πιάσει φωτιά ἀχυρώνα σκάζουν. Ἐξω στὸν τοῖχο τῆς ἀχυρώνας μπηίζουν παλούκια καὶ κρεμοῦν διάφορα πράγματα (βαρελάκια, τρουβάδια, ἐργαλεῖα κλπ.). Κάθε νοικοκύρης ἔχει τουλάχιστο μιὰ ἀχυρώνα. Γιατὶ ἂν ἔχει πολλὰ ζῶα πρέπει νὰ βάλει τὶς «θροφές».

Σήμερα στὸ χωριὸ ἔχουν πολλὰ σπίτια ἀχυρῶνες.

ε'. Καλύβες διαφορές

1) «Γ ε λ α δ ο κ á λ'β α». Γελαδοκάλυβα. Εἶναι καλύβα ποὺ βάζουν τὰ βόδια καὶ τὶς ἀγελάδες τὸ χειμῶνα. Ἔχουν τοῖχο ξεροτοιχιά, ὅπως ἡ ἀχυρώνα. Σκεπάζονται ὅπως καὶ οἱ ἀχυρῶνες. Εἶναι κάπως ψηλὲς γιὰ νὰ μὴ φτάνουν τὸ ἄχυρο τῆς στέγης τὸ χειμῶνα ποὺ πεινᾶνε τὰ βόδια. Στὸν τοῖχο εἶναι «θ'λιές» (σιδερένιες θηλιές ἢ ξυλένιες), γιὰ νὰ δένουν τὰ «χοντρικά» (βόδια ἄλογα). Στὸν τύπο τῆς γελαδοκάλυβας εἶναι καὶ ἡ καλύβα γιὰ τὰ ἄλογα καὶ τὰ γαῖδούρια. Πολλὲς φορὲς χρησιμεύει ἡ ἴδια. Στὴ μισὴ δένουν τὰ φορτιάρικα καὶ στὴν ἄλλη μισὴ τὰ βόδια. Στὸ σημεῖο ποὺ τὰ δένουν κάνουν καὶ τὶς «ταῖστρες» (παχνιά).

Ἡ πόρτα εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ μικρὴ πλευρὰ τοῦ ὀρθογωνίου. Τὴ φτιάχνουν με βέργες «λ'σιὰ» ἢ με σανίδια. Τὸ τρίγωνο πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα δὲν τὸ κλείνουν ποτὲ «γιὰ νὰ παίρ'ν' ἀέρα τὰ ζῶα».

Σήμερα παρότι φτιάσαν σύγχρονες καλύβες με τοίγκο, διατηροῦν πολλοὶ καλύβες παλιοῦ τύπου.

2) Π ρ ο β α τ ὀ κ á λ'β α». Καλύβα γιὰ τὰ πρόβατα. Τὴ λένε καὶ

«προβατομάντρι». Εἶναι χαμηλὴ καλύβα. Μὲ τοῖχο ὥς ἕνα μέτρο. Στέγη ὅπως περιγράψαμε στὶς προηγούμενες καλύβες. Τὴν κάνουν χαμηλὴ τὴν «προβατοκάλ'βα» γιὰ νάναί ζεστή.

3) «Γ 1 δ ο κ ἄ λ'β α». Τὴ γιδοκάλυβα τὴ φτιάχνουν οὐ κατηφορικὸ μέρος γιὰ νὰ ροβολᾶνε οἱ κοπριές, γιατί τὰ γίδια θέλουν καθαρὴ τὴν καλύβα τους. Κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι σὰν τὴν προβατοκάλυβα. Μόνο ἡ γιδοκάλ'βα εἶναι πάντα φραγμένη μὲ φράχτη γύρω γύρω γιὰ νὰ μὴ «κολλᾶνε τὰ γίδια ψηλὰ καὶ τ' χαλᾶνε».

Γιδοκάλ'βες ἔχουν καὶ σήμερα ὅλα τὰ ἀγροτόσημα ποὺ διατηροῦν γίδια.

στ'. Τὸ κοτέτσι

Σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐλῆς εἶναι τὸ κοτέτσι. Μικρὸ καλυβάκι σκεπασμένο πάντα μὲ πλάκες «νὰ μὴ τρυπῶν' ἡ ἀλπού». Ἔχει μιὰ μικρὴ πορτούλα σιὸ ὕψος τῶν ξύλων ποὺ κουρνιάζουν οἱ κόττες. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πορτούλα μπαίνουν οἱ κόττες. Τὴν κλείνουν τὸ βράδυ μὲ μιὰ ἢ δυὸ «φαρμιοστὲς πέτρες». Κάτω ἀπὸ τὴν πορτούλα εἶναι μιὰ μεγαλύτερη τρύπα, ἀπὸ τὴν ὁποία τραβοῦν τὶς κουτσουλιές ἔξω καὶ καθαρίζουν τὸ κοτέτσι. Αὐτὴ τὴν ἔχουν χτισμένη καὶ μόνο κάθε φορὰ ποὺ θέλουν νὰ κάνουν καθαριότητα τὴν ξεχτίζουν. Ἄν ἡ πορτούλα εἶναι κάπως ψηλὰ φτιάχνουν καὶ μιὰ σκαλίτσα ν' ἀνεβαίνουν οἱ κόττες.

(Κοτέτσι ἔχουν ὅλα τὰ σπήτια τοῦ χωριοῦ, ὅπως εἶχαν καὶ τὰ παλιά).

ζ'. «Τὸ σκυλοκάλ'βο»

Τὸ σκυλοκάλυβο. Εἶναι τὸ καλυβάκι γιὰ τὸ σκυλὶ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ φτιάχνουν κοντὰ στὴ μεγάλη αὐλόπορτα καὶ ἀπὸ τὸ μέσα μέρος ἢ κοντὰ σιὸ κοτέτσι. Εἶναι ἢ μὲ μικρὸ τοιχαράκι καὶ ἄχυρο πάνω ἢ μὲ ἄχυρο κατευθεῖα ἀπὸ τὸ χῶμα στημένο. Τώρα τοῦ βάζουν καὶ κανένα κομμάτι παλιοσιόγκο πάνω. Ἐδῶ δένουν τὸ σκυλὶ τοῦ σπιτιοῦ. Ὅταν ἔχουν στάνη ἔξω ἔχουν ἄλλα σκυλιὰ ἐκεῖ. Ἐκεῖνα τὰ σκυλιὰ εἶναι μαντρόσκυλα καὶ φυλᾶνε τὰ ζῶα. Τοῦτο εἶναι μικρό. Τὸ λένε «κοκόνι» ἢ «σπιτόσκυλο». Φυλάει τὶς κόττες καὶ τὸ σπύτι. Καλυβάκια ἔχουν καὶ τὰ σημερινὰ σπήτια. Τὰ παλιά ὅλων τῶν τύπων εἶχαν «σκυλοκάλ'βο».

η'. Ἀποθήκες

Σὰν ἰδιαίτερο χῶρο δὲ φτιάχναν στὰ σπήτια τῶν παλιῶν τύπων. Μόνο μετὰ τὸ 1950 φτιάσαν οἱ πρῶτοι σιὸ χωριό.

(Τὴν περιγραφὴ τῶν παραρτημάτων τοῦ σπιτιοῦ κάναμε ἀπὸ προσωπικὲς ἐμπειρίες, ἀπὸ αὐτοψίες, γιατί ὑπάρχουν ὅλα σήμερα καὶ ἀπὸ πληροφ. τῶν γερόντων ποὺ ἀναφέραμε καὶ ἀλλοῦ).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΚΚΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΧΛΑΔΕΑΣ (πρώην ΤΟΣΚΕΣΙ)

50) Βρύση τοῦ Κόλλια (ή): Σ' Βρύς' τοῦ Κόλλια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, ὅπου εἶναι πηγὴ μὲ δροσερὸ νερὸ. Ἡ βρύση εἶναι πλησίον τοῦ δρόμο πού ἔρχεται ἀπὸ τὸ Ντερβένι, τὸν "Αἰ - Λιά καὶ πηγαίνει γιὰ τὰ χωριά τῆς Λάκκας καὶ τὰ Σουλιωτοχώρια.

Βρύση μὲ μιὰ ξύλινη κορύτα πελεκημένη μὲ τσεκούρι, βαλμένη στὸν τοῖχο τῆς ὑδρομάστευσης. Ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι τοῦ οἰκισμοῦ, πίνουν νεράκι οἱ διαβάτες καὶ ποτίζουν τὰ κηπάρια τους οἱ ντόπιοι.

51) Βρύση τοῦ Λέξη (ή): Στ' Βρύς' τοῦ Λέξη. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων, ὅπου περνάει τὸ ρέμα τοῦ Βαθύλακκου. Εἶναι πηγὴ μὲ λίγο νεράκι καὶ μιὰ βενσουλά πέτρινη τὴν ὁποία ἔχει φτιάξει ὁ Ἀλέξης Τζίμας ὅταν κατοίκησαν οἱ Τζιμαῖοι στὴ «Σκάλα» στὸ στρατόνα τοῦ Ἀλῆ Πασῆ κι ἔκαμαν τὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων. Ἀπὸ τὴ Βρύς' τοῦ Λέξη ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι τοῦ οἰκισμοῦ τῶν Τζιμαίων.

Γ

52. Γιαννούλας (ή): Στ' Γιαννούλας. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση χίλια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ Ντερβένι, στὸ γύρισμα κατὰ τὸ Λεπάδι, στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λακκῆς. Λίγα πλαερά χωράφια τῆς Γιαννούλας, μὲ μικρὴ ἀπόδοση.

53. Γιάννα (ή): Στ' Γιάννα. Τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ ὅπου ἔχει πηγὴ νεροῦ. (Ἰδε τοπωνύμια Βρύση τσ' Γιάννα). Τὸ νερὸ τῆς Γιάννας, ἔμεινε: τὸ νερὸ τ'ς Γιάννας εἶναι λίγο, ἀλλὰ χονευστικό.

54. Γκαϊλότρυπα (ή): Πέρα ψηλὰ στ' Γκαϊλότρυπα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ Λακκῆς, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι βράχια καὶ ἔχουν τρύπα - φωλιά, οἱ γκαΐλιες (κουροῦνες). Ἀπὸ τὶς γκαΐλιες πῆρε τ' ὄνομα Γκαϊλότρυπα.

55. Γκέρμπες (οἱ): Στ'ς Γκέρμπες. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος πλαερό στὸ ὁποῖο βρίσκονται κομμάτια πῆλινα ἀπὸ κεραμίδια. Ἡ παράδοση λέει πὼς ἐκεῖ ἦταν παλιότερα σπίτια. Σήμερα μένει ἡ πλαγιὰ μὲ τὶς κουμαριῆς καὶ ἡ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 253.

56. Γ ρ ο ύ β α (ή): Στ' Γκούβα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόστα-
ση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ Ἀγίου Νικο-
λάου. Μέρους γούπατο μὲ μικρὴ πηγὴ νεροῦ. Ἀλβανικὴ προέλευση. Gune = κοίλω-
μα — στόμιον. Gurre = πηγὴ. (Κ. Μέρτζος - Ἡπειρ. Χρονικὰ 1934).

57. Γ ρ ι σ μ α λ ῖ (τό): Στ' Γκισμαλλί. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ,
πάνω ἀπὸ τὸν οἰκισμό Λεπάδι, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ψηλὰ
στὴ μέση τῆς πλαγίας τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ βουνοῦ Μουρζί. Ἀλβαν. gis— mali =
μέση τοῦ βουνοῦ. Λέξη ποὺ πῆρε Ἑλληνικὴ κλίση.

58. Γ ρ ο ύ μ α (τοῦ): Στ' Γκούμα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν
οἰκισμό τῶν Κολλαίων, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Πυκνотνυμένο
μέρος ἀπὸ κουμαριές καὶ τεομουτζέλες. Λίγα χωράφια στὶς πλαγιές ὅπου βόσκουν
γιδοπρόβατα καὶ φορτάρια. Ἀμφιθεατρικὸ τοπίο ποὺ κάποτε ἦταν πυκνὸ δάσος
ἀδιάβατο.

59. Γ ρ ρ ό π ε ς (οί): Στ' Γκρόπες. Τοποθεσία ψηλὰ στὸ βουνὸ Λακ-
κὲς Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα καὶ πλέον ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι μέ-
ρος λακκερὸ ὅπου βόσκουνε τὰ πρόβατα, ἀνάμεσα ἀπὸ βράχια καὶ τσουγκριά. Ἀλβαν.
grope = λακκιά — γούβα.

60. Γ ρ ρ ο ὦ μ π ε ς (οί): Στ' Γκροῦμπες. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ
κοντὰ στὸν οἰκισμό Κολλαίων. Πλερὸ μέρους ποὺ καταλήγει σὲ ἀμφιθεατρικὴ λακ-
κιά, ὑπὴρνεμη καὶ προσηλιακὴ. Ἄλλοτε ἦταν ντυμένη στὸ πράσινο, ὅλη ἡ περιοχὴ.
"Τότερα ἀπὸ ξεχέρσωση (ἐχέρσωση) ξεροῖζωμα τῶν δέντρων μὲ τὸ κασιῶ, τὸ λο-
στάρι καὶ τὸ τεκούρι ἔκαμαν λίγα χωράφια, κάποιες παραγωγὴς δημητριακῶν.

61. Γ ρ ρ ρ τ σ ι έ ς τ ο ὦ Β ά ν η. (οί): Στ' Γκορτσές τ' Βάνη.
Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ἀπέναντι ἀπὸ
τὸν οἰκισμό τῆς Βαδίστρας, μέσα στὴν περιοχὴ τῆς Λακκιάς τοῦ Βάνη. Ἀλβαν.
goricā = ἀγραπιδιά (Κ. Μέρτζος. Ἡπειρ. Χρονικὰ 1934).

62. Γ ρ ρ ρ τ ι ά τ ο ὦ Θ ε μ ε λ ῆ ῖ (ή): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ
ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου λίγα χωράφια καλλιεργήσιμα τοῦ Θε-
μελῆ. Μιὰ (goricā) ἀγραπιδιά στὴ μέση ἀπὸ τὰ χωράφια, τὴν μπόλιασε (ἐξημε-
ρωσε) ὁ Θεμελῆς κι' ἔκανε χινοπορῖσια ἀχλάδια βαθυπράσινα. Σήμερα εἶναι βο-
σκοτόπια μὲ θάμνους κι' ἀγκάθια.

63. Γ ρ ρ ρ τ σ ι έ ς τ ο ὦ Ρ ά ν τ η (οί): Στὶς Γκορτσιές τοῦ Ράντ'.
Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ
στὴν τοποθεσίαν «Γράβος». Ἀγραπιδιές μπόλιασμένες, ἐξημερωμένες ἀπὸ τὸν Ράν-
τη (Ράδη) ποὺ ἔκαναν ἀλωναρίσια ἀχλάδια.

64. Γ ρ ρ ρ τ σ ι ά τ ο ὦ Ρ ο ύ σ η (ή): Στ' Γκορτσιά τ' Ρούση. Το-
ποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό Λεπάδι, στὸ σύνορο μὲ τὴν Κοινότητα
Γεωργάνους. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι μεγάλῃ παλιὰ γκορτσιά (ἀχλαδιά) ἀνάμεσα ἀ-
πὸ λίγα στρέμματα λιβάδια. Ἐδῶ ἔχουν φιλωνικήσει γιὰ τὰ σύνορα οἱ Γουσιαῖοι ἀπὸ
τοὺς Γεωργάνους μὲ τοὺς Λεπαδιώτες τοῦ Τόσκει.

65. Γ ρ ρ ρ ρ τ ο υ λ έ ς α (τοῦ): Στ' Γκορρτουλέα. Τοποθεσία Α. τοῦ
χωριοῦ σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, πρὸ πάνω ἀπὸ τὸν οἰκισμό
τοῦ Μαχαλᾶ.

66. Γ ο ὦ β ε ς (οί): Στ' Γουῖβες. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ καὶ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο κοντὰ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Μέρους γούπατο, κλειστό, ἐπήνεμο μὲ λίγα χωράφια ἄγρια, μ' ἀγριοχόρτα καὶ ἀγριάδες.

67. Γ ο ὦ ρ α τ ο ὦ Ν τ ο ὦ λ η (ή): Στ' Γούρα τ' Ντουλ'. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ Λάκκο τοῦ Ρίνα, ὅπου ἓνα χωράφι μὲ κοίλη ἐπιφάνεια, ποὺ ἔχαμε παλιὰ ὁ Ντούλη Κώτσης (Κολλαῖους) (gura = στόμιο, χάσμα, κοιλότητα. Ρουμαν. λέξη Κ. Μέρτζος, 1934 Τοπωνύμια).

68. Γ ρ α β ἄ κ ι α (τά): Στὰ Γραβάκια. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ξεκαλοκαίρι γιὰ γίδια καὶ πρόβατα γιατί στὸ βάθος τῆς ρεματιάς ἔχει μικρὴ πηγὴ νεροῦ. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὰ μεγάλα, τὰ γέρινα γράβια ποὺ ἔχει τὸ μέρος αὐτό, καὶ ραχατιάζονιν στὸν ἴσχιό τους, τὸ καλοκαίρι, τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμεῖρα τοῦ βουνοῦ.

69. Γ ρ ἄ β ο ς (ό) Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση χίλια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴν περιοχὴ τῆς Τιμπουρίνας. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι χωράφια τῶν Τξιμαίων, ἄγρια μὲ θάμνους καὶ ἀγριοχόρτα. Παλιότερα δέσποζε στὸ μέρος αὐτὸ ἓνας θαλλερός, τουφωτὸς καὶ ψηλὸς γράβος (γαῦρος) δασικὸ δέντρο. Κάθε καλοκαίρι ἔκοθαν γλαρὶ γλωρὸ ἀπὸ τὸ γράβο οἱ Τζομπαναράοι καὶ ἔθρεφαν τὰ κατσίκια. Σήμερα τὸ δέντρο δὲν ὑπάρχει, μένει ἡ ὀνομασία.

70. Γ ρ ε ν τ ζ ο υ λ ι ε ς (οί): Στ' Γρεντζ'λιές. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὴν περιοχὴ τοῦ Βόγκλη. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι αὐτοφυῆ ἄγρια κλήματα ποὺ καθαλωρῶνουν στὰ πουρνάρια καὶ τίς κοντσουτιές. Κάνουν μικρὰ μαῦρα σταφύλια, τὰ γρετζ'ουλα. Κάθε χρόνο, τὰ χινοπώρια ποὺ ὀρμιάζουν τρῶνε λαίμαργα οἱ τσομπαναράοι καὶ τὰ πουλιά. Σλαβικὴ ἢ ὀνομασία ἀπὸ τὴ λέξη gresljika = ἀγριοσταφύλον ἢ grizalina = ἄνθος ἰόχρουν τοῦ βουνοῦ (Κ. Μέρτζος).

71. Γ ὦ φ τ ο υ (τοῦ): Στ' Γύρτον. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πενταχόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Στὸ μέρος αὐτὸ παλιότερα ὁ γύρτος (σιδερεῖς) τοῦ χωριοῦ, ἔκανε γιγτόκαρνα, μὲ τὰ ὁποῖα κατασκεύαζε τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα τῶν κατοίκων.

Δ

72. Λ ἄ μ η (ό): Στ' Λάμη. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση τέσσερα χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ τῆς Ὀλύτσιας, κοντὰ στὶς Κορυτιές. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχε τὰ μαντριά, τὴν καλύβα καὶ τὴ στρουγγα, ποὺ ξεκαλοκαίριαζε τὰ γιδοπρόβατα ὁ Γιαννάκης Λάμης στὰ παλιὰ χρόνια. Σήμερα μένει ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου.

73. Λ ἑ σ η (ή): Στὴ Λέσ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴ μέση στὴν ποταμιά. Μέρους κατάλληλο ὅπου πιάνουν τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ, μὲ πρόχειρα φράγματα καὶ ἀναχώματα καὶ τὸ βάζουν στὸ ἀνλαχόμυλο καὶ πηγαίνει καὶ κινάει τὸ νερόμυλο καὶ ἀλλέθουν τὸ καλαμπόκι, τὸ στάρι καὶ ἄλλα γεννήματα. Ἀπὸ τὸ φράγμα πῆρε τ' ὄνομα ἢ τοποθεσία.

74. Λ ἰ λ α κ κ α (τά): Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴ μέση, στὴ πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια ὅπου

ἀνταμώνονται δυὸ ξερόλακκα. πὺν ἔρχονται ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Ὀλύτσιας κ' ἀποτελοῦν ἀπὸ τῇ συμβολῇ τους καὶ κάτω, τὸ βαθύλακκο. (Ἴδε τοπωνύμια Βαθύλακος).

75. Α ρ α γ α σ ι ᾶ (ή): Στὴ Λογαγασιά. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Περιοχὴ μὲ λιβάδια μικρῆς ἔκτασης γιὰ γιδοπρόβατα. Στὴ μέση στὴν περιοχὴ εἶναι ἕνας λόφος στὸν ὁποῖο ἀνέβαιναν οἱ δραγάτες (ἀγροφύλακες) κ' ἀγνάντευαν τὰ γέρω χτήματα πὺν φύλαγαν νὰ μὴ κάνουν ζημιὰς τὰ ζῶα. (dragat = ἀγροφύλακας, ἀλβ. λέξη).

Ε

76. Ε ἰ κ ὀ ν ι σ μ α (τό): Στὸ Ῥόνισμα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων, πὺν μόλις μπαίνομε στὸ χωριὸ κατεβαίνοντας τὸ δρόμο ἀπὸ τὸν Ῥι - Λιᾶ. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι χτισμένο πέτρινο προσκυνητᾶρι, φτωχικὸ κολωνάκι, ὕψος 1 μέτρο, μὲ μιὰ πολίτσα, σὺν ντουλαπάκι. Ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὸ καντηλάκι του ἀπὸ κεῖνα τὰ χρόνια πὺν εἴμαστε ἐμεῖς μικρὰ παιδιά.

Κάθε ἀπόβραδο πὺν ἀκολουθοῦσε γιορτὴ, ἀλαφριά ἢ βαριά καὶ καθημερινὴ ἀκόμα, πηγαίνανε ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων οἱ γυναῖκες μὲ τὴ σειρὰ καὶ ἀνάβαν τὸ καντηλάκι. Ἡ Σοκορίδοβα, ἡ Παπαγιώργαινα, ἡ Νικολάκη Τζίμαινα, ἡ Γιώτη Τζίμαινα, ἡ Τσιτάκη Τζίμαινα, ἡ Γιωργάκαινα, ἡ Τάσαινα, ἡ Κώτσαινα, ἡ Κολέσια κ.ἄ. γιὰ νὰ φιλάει ὁ Ῥι - Νικόλας τὸ χωριό.

77. Ε ἰ κ ὀ ν ι σ μ α (τό): Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ σὲ μιὰ ραχοῦλα, πὺν περνάει τὸ Ντερβένι καὶ γυρίζει κατὰ τὸ Λεπάδι. Πέτρινο προσκυνητᾶρι, κολωνάκι μὲ ντουλαπάκι πὺν ἔχει μέσα τὴν εἰκόνα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὸ καντηλάκι τῆς. Κάθε ἀπόβραδο πηγαίνουν οἱ Λεπαδιῶτες κ' ἀνάβουν τὸ καντήλι τῆς Ῥι - Παρασκευῆς, νὰ φιλάει τὸ χωριὸ ἀπὸ κάθε κατὸ καὶ νὰ προστατεύει τοὺς περαστικούς διαβάτες.

78. Ῥ ε λ ι ᾶ τ ο ὦ Λ ι ὀ ν τ ο υ (ή): Σ' Ῥελιὰ τοῦ Λιόντ. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος μὲ λίγα ἄγωνα χωράφια, πὺν παλιότερα ἦταν καὶ μιὰ ἐλιὰ καὶ ἦταν χτήματα κάποιου Λιόντου, ἀπ' ὅπου καὶ πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

79. Ῥ ε λ ι ᾶ τ ο ὦ Τ ζ ι ὀ γ κ α (ή): Σ' Ῥελιὰ τοῦ Τζιόγκα. Τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ ὅπου εἶναι ἕνα μέρος πλαερό μὲ ἀγριόχορτα, ρίγανες, σκυλορίγανες καὶ θάμνους ἀπὸ μικρὰ φυλίκια, πουρνάρια κέδρους, ἀγριογκορτσιές κ.ἄ. Στὴν κορφή ἀπὸ τὸ πλάι ἦταν μιὰ γέριξη ἐλιὰ ἡ ὁποία ξεράθηκε. Σήμερα μένει τὸ μεγάλο κολοροῖζο τῆς ἐλιᾶς, στεγνὸ καὶ μαῦρο.

Τὸ μέρος αὐτὸ μὲ τὴν ἐλιὰ ἦταν χτήμα τῆς οἰκογένειας τοῦ Τζιόγκα πὺν δὲν ὑπάρχει σήμερα αὐτὸ τὸ σοῖ στὸ χωριό.

Ζ

80. Ζ ᾶ ρ κ ο (τό): Στὸ Ζάρκο. Τοποθεσία ψηλὰ στὴν Ὀλύτσια Β.Α. τοῦ χωριοῦ, στὴν πλαγιά, σὲ ἀπόσταση τέσσερα καὶ πλέον χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος ἄδεντρο, γυμνὸ σκεπασμένο μὲ χορτᾶρι, θυμᾶρι, τσάι, ὅπου βόσκουνε τὰ γιδοπρόβατα τὸ ξεκαλοκαιριό. Πιθανὸν νὰ εἶναι λέξη Ἀλβαν. Zhar = ἀτηνθρακωμένο. (Κ. Μέρτζος - Πέτρο. Χρονικά 1934)

Θ

81. Θ ε μ ε λ ῆ (τοῦ): Στ' Θεμελῆ. Τοποθεσία κοντὰ στο κέντρο τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμό τοῦ Μαχαλᾶ, ὅπου ὁ Νάκο Θεμελῆς ἔχει χτίσει σπίτι καὶ ἔχει κάνει περιβόλι με κηπάρια.

82. Θ ε μ ε λ ῆ (του): Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στο ποτάμι ὅπου εἶναι χωράφια ποτιστικά καὶ χειρσοτόπος ποῦ ἀνήκουν στὴν οἰκογένεια τοῦ Θεμελῆ καὶ τῶν ἀπογόνων του. Τὸ σοῦ αὐτὸ σήμερα βρῖσκεται καὶ μετοίκησε στὴν Πάτρα, τὰ Γιάννενα καὶ Ἀθήνα.

Κ

84. Κ α γ κ έ λ ι (τό): Στὸ Καγκέλι. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Λίγα χωράφια πλαερά, ἄγωνα, σκληρὰ καὶ πετρώδη, γεμάτα ρίγανες, σνύλορίγανες, ἀγκάθια καὶ ἀγριοχόρταρα.

Ταχτικά ἐκεῖ τὰ τσομπανοῦλια ποῦ ἔβασκαν τὰ γιδοπρόβάτὰ τους παίζανε τὸ «Καγκέλι». Ἀπὸ τὸ παιχνίδι τῶν παιδιῶν πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

84. Κ α γ κ έ λ ι α (τά): Τοποθεσία ψηλὰ στο βουνὸ Λαγκές Α. τοῦ χωριοῦ σὲ τρία χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος με λίγα χωράφια ποῦ ἔχουν πολλές πέτρες μέσα, βράχους ποῦ δὲ μποροῦνε νὰ βγοῦνε. Ἐτσι, ἀναγκαστικά τὰ χωράφια αὐτὰ κάνουν «μαάνδρο» κογκέλιες ὅταν σπέρνονται με τὰ καματερά. Τὸ ἐνὶ δὲν πάει ἴσια γιατί βρῖσκει τὰ βράχια καὶ λοξοδρομᾷ. Ἀπὸ τίς κογκέλιες πῆραν τ' ὄνομα τὰ χωράφια καὶ ἡ τοποθεσία. (cancellum = δρόμος ὀφιοειδής. Λατ. λέξη Κ. Μέρτζος 1934 - Ἑπειρωτικά Χρονικά).

85. Κ ά λ α μ ο ς (ὁ): Στὸ Κάλαμο: Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ 200 μέτρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου λίγα χωράφια με χαμηλὴ καρποφορία.

Κάθε χρόνο τὰ χωράφια αὐτὰ τὰ σπέρνανε καλαμπόκι καὶ δὲν εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ πιάσει σπυρί, νὰ κάμει ἀστάχι. Μέχρι μπουσουλίκα γινότανε μεγάλο. «Τὸ σπυρί, σπυρί νὰ γένει καὶ κάπου ἀπὸ δυό». ἔλεγαν οἱ συντοπιῆτες γιὰ τέτοια χωράφια. Ἐπαιρναν μόνο τὴν καλαμιά, τὸν κάλαμο τοῦ καλαμποκιοῦ καὶ θρέφανε τὰ χοντρά ζῶα, τὰ βόδια, τὰ ἄλογα, τὰ μοιλάρια. Ἀπὸ τὴν καλαμποκιά πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

86. Κ α λ υ β α ί ω ν (ὁ): Στ' Καλυβαίων θὰ πᾶμε. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο κοντὰ στὴν ἀκροποταμιά. Λίγα χωράφια τοῦ Γιαννάκη Καλύβα τὰ ὁποῖα ποῦλησε στὰ περασμένα χρόνια, σὲ χωριανούς.

Ἀπόγονοι τοῦ Καλύβα εἶναι σήμερα στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Αὐστραλία με ἀλλαγμένο τὸ ἐπώνυμό τους σὲ «Παπαδόπουλος».

87. Κ α λ ύ β α τ ο ῦ Κ α τ σ ο ῦ ρ α (ῆ): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στο βουνὸ τίς Λαγκές ὅπου ἡ καλύβα με τὰ μαντριά τοῦ Βασίλη Κατσούρα, ποῦ φοροῦσε ὡς τὰ βαθειὰ γεράματα τίς φουσανέλλες, τὸ σλιάχ, τὸ πισλὶ καὶ τὰ τσαρούχια με τίς φουντες. Ἀνέξοδο ξεκαλοκαιριὸ στο μέρος αὐτό, με καθαρὸ ἀέρα καὶ δροσιά βουνήσια. Σήμερα δὲν ὑπάρχει τίποτε, μόνο ἡ ὀνομασία καὶ ὁ χωρταριασμένος τόπος μένει.

88. Κ α λ ύ β α τ ῆ ς Τ ά σ σ α ῖ ν α ς (ῆ): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου ἡ καλύβα τοῦ Γιωργάκη

Τάσση. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τάσση ἀνέλαβε ἡ Τάσσαινα τὴ διαχείριση τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς καλύβας. Ἀπὸ τότε πῆρε τ' ὄνομά της ἡ καλύβα καὶ τὸ μέρος αὐτὸ πού σήμερα δὲν ἔχει οὔτε θεμέλια κτιρίου.

89. Κ ά μ π ο ς (ὁ): Θὰ πῶμε στὸ Κάμπο τ'ς Ὀλύτσας. Τοποθεσία ψηλὰ στὸ βουνὸ καταμεσίς στὴν Ὀλύτσικα. Μικρὸ ὁροπέδιο πού ἔχει πεντακόσια στρέμματα χωράφια. Καλλιεργοὺν στάρι, κριθάρι, σίκαλη (βρίζα) καλαμπόκια καὶ καλοκαιριάτικη πατάτα. Ἐδαφος ἀρκετὰ εὐφορὸ ἂν ὁ καιρὸς πάει εὐνοϊκός. Τοσκεσίτες, Λιπιώτες, Βαρουδιώτες, τὸν καιρὸ τῆς καλλιέργειας ἀνεβαίνουν στὸν κάμπο μὲ τὰ ζευγάλετρα, τὰ φορτιάρια καὶ τὸ ζευγάρι, γιὰ δουλειά.

90. Κ ά μ π ο ς (ὁ): Κατ' τοῦ Κάμπο. Τοποθεσία πού εἶναι κοντὰ στὸν οἰκισμό τῆς Βαδίστρας, Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ δύο χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο. Ἀπόπερα ἀπὸ δῶθε ἀπὸ τὸ ποτάμι εἶναι χωράφια καλλιεργήσιμα. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τοῦ Τζιάζα, ἀρχίζει ὁ παραποτάμιος κάμπος, ἡ κοιλάδα νὰ πλαταίνει καὶ νὰ φτάνει στὴ Ζαρασίνα, τὸ Λεοβιζιανιώτικο, τὶς ὑπόρειες τοῦ βουνοῦ Μπογόρτσας καὶ τὴ Ρουσιάτσα (Πολυστάφυλον). Ὅλος ὁ κάμπος αὐτὸς εἶναι ποτιστικὸς καὶ παράγει δημητριακὰ καὶ κηπευτικὰ διάφορα.

91. Κ α ρ β ά ν ι (τό): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Μουρίζι πάνω ἀπὸ τὸν οἰκισμό Λεπάδι, σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Στενὸ δρομάκι, μονοπάτι πού περνᾶνε τὰ γυδοπρόβατα διαδίκια καθάβανι, κοπαδιαστά, γιὰ τὸ βουνό, γιὰ δροσιὰ κι' ἄλλα καθαρό.

92. Κ α ρ τ έ ρ ι (τό): Στὸ Καρτέρ'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λαγκές, στὸ πέρασμα γιὰ τὸ Λεπάδι. Πέρασμα λαγοῦ γιὰ τὸ βουνό κατάλληλο ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὸ ἔχουν καύχημα γιὰ τὶς ἐπιτυχίες τους.

93. Κ α σ τ ρ ῖ (τό): Στὸ Καστρί. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση, δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὸ σύνορο Συμυτιᾶς (Γκολεμῆς) καὶ Ἀχλαδέας (Τόσκεσι) κοντὰ στὸ παρεκκλήσι τοῦ "Αἱ - Μηνᾶ.

Ραχοῦλα πού δεσπόζει ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ. Πάνω σ' αὐτὴ εἶναι ἀρχαῖο ἰσοδομικὸ τεῖχος πού ἔχει μῆκος 150 μέτρα καὶ ὕψος 1—2 μέτρα.

Ὁ Γιάννης Κιτσόπουλος (Γεωργοζίτσος) ἀπὸ τὴ Βαδίστρα σὲ μιὰ ἀνασκαφὴ σὲ χωράφι του βρῆκε θολωτὸ τάφο μὲ ἀνθρώπινα κόκκαλα καὶ πῆλινα ἀγγεῖα σπασμένα.

Ἡ παράδοση μᾶς λέγει πὼς τὸ Καστρί ἦταν μεγάλη πολιτεία ἀπλωμένη μέχρι τὴ Βάρδα, τὴ Λίπα.

«Βάρδα χώρα, Κάστρο, Λίπα Κασσιπᾶς».

Ἀπὸ τὸ Καστρί βαράγανε τὰ τόπια τὴ Λίπα καὶ τὴ Μπογόρτσα. Στὸ Καστρί ἦταν ἓνα μεγάλο φίδ' πού φίλαε τοὺς θησαυροὺς, στοιχειό.

Βολὲς βολὲς κατήβαινε στὴ Γκολμὴ καὶ ρούφας ἀπ' ἓναν ἄνθρωπο. Ὅποτε οἱ ἄνθρωποι στὸ χωριὸ ὅλο καὶ λιγότερευαν. Ἐκεῖν' π' ἀπόμειναν πῆραν τὰ μάτια τους καὶ ἔφυγαν. Τότες ἔξεκίνησ' ἓνα σύννεφο πάν' ἀπ' τὸ βουνό, τὰ Ντεοβίζιανα, ἦρθε στὸ Καστρί, πῆρε τὸ στοιχειό κι' ἀκούονταν τὸ σουρ'τὸ μέσ' τὸ σύννεφο καὶ τὸ φίδι δὲ φαίν'ταν.

Τὸ σύννεφο τραβήχθηκε κατὰ τὸ Μπουλμέτ' μαζί μὲ τὸ φίδ'. Τί τόκαμε δὲ μαθεύτηκε.

Τ' ἀπόλ'κε στὰ λ'θάρια καὶ γίν'κε κομμάτια ἢ τὸρ'ξε στὴ θάλασσα καὶ πνίγ'κε. Δὲν ξανάδωκε φανὸ π'θενά.

94. Κ α τ σ ο υ ρ α ί ω ν (του): Στοῦ Κατσουραίου. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῆς Βαδίστρας, ὅπου ἔχουν χτίσει 3—4 σπῖτια οἱ Κατσουραῖοι καὶ κατοικοῦνε. Ἀπὸ τὸ σοῦ τοῦ Κατσούρα.

95. Κ α τ σ ο υ ρ α ί ο υ ς (στούς): Στ'ς Κατσουραῖους. Τοποθεσία πῶ πάνω ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα, Β.Α. κάτω ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων. Μέρους πλαερό κάτω ἀπὸ τὸ γκρεμὸ ὅπου ἔχουν χτίσει 4—5 σπῖτια συγγενεῖς, ἀπὸ τὸ σοῦ τῶν Κατσουραίων.

96. Κ α τ σ ο υ λ ἄ ρ η (του): Κατσ'λάρ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μικρὴ περιοχὴ μὲ δάσος ἀπὸ αὐτοφυῆ κουμαριές. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχε κάποιος Κατσουλάρης τὴν καλίθα του καὶ τὰ μαντριά. Ἀπόγονοι τοῦ Κατσουλάρη βρίσκονται σήμερα στὴν Πάργα.

97. Κ α ψ ἄ λ α (ή): Στ' Καψάλα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ τρία χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴ πλαγιά, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δυὸ βουνά, Λακκῆς καὶ Μουρτζι. Μέρη πού ἔχουν καεῖ τὰ δέντρα καὶ δὲν ξαναφύτρωσαν πλέον.

98. Κ ἄ ψ α λ ο (τό): Στὸ Κάψαλο. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ δύο χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκῆς.

Μέρους πού κήκε τὰ παλιὰ χρόνια καὶ δὲν ἔχουν φυτρώσει πλέον θάμνοι, κέδρα, πουρνάρια καὶ φιλιζία. Εἶναι ἓνα κομμάτι στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ γυμνὸ καὶ ἄδεντρο.

99. Κ α ψ α λ ἄ κ ι (τό): Στὸ Καψαλάκι. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Μέρους μ' ἓνα πλαερό χωράφι ἄγρονο καὶ μιὰ μικρὴ ἔκταση δάσους ἀπὸ κουμαριές. Κάποτε τὸ μέρος αὐτὸ ἔχει καεῖ. Σήμερα δὲν ὑπάρχουν ἀποκαΐδια, μένει ὅμως ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου.

100. Κ α ψ ἄ λ η (στοῦ): Στ' Καψάλη. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, μέσα στὸ λόγγο (δάσος) κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Στὴν περιοχὴ αὐτὴ οἱ κάτοικοι στὰ περασμένα χρόνια καὶ εἰδικὰ στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ τῆς πείνας τοῦ 1941, ἔκαναν τὰ ρόγγια. Ἐξοβαν μιὰ μεγάλη συστάδα ἀπὸ κουμαριές τὸν Ἰούλιο (Ἀλωνάρι) μῆνα. Ἀφοῦ στέγνωσαν καλὰ οἱ κουμαριές, στὰ τέλη Αὐγούστου, ἀρχῆς τοῦ Τρυνγητῆ (Σεπτέμβριος) ἔβαζαν φωτιά καὶ ἔκαιαν τὶς κουμαριές. Ἐμενε κάτω καμμένο χῶμα, στάχτυ, καρβουνόσκονι, ἀποκαΐδια καὶ τὰ κολορρίζια ὄρθια, γκριτζέπια ἀπὸ τὶς κουμαριές, μαῦρα ἀπὸ τὴν κάπνα, καψαλισμένα καὶ μικοκαμένα.

Τὸ Χινόπωρο μὲ τὰ πρωτοβορόγια ἔσπερναν τὸ κάψαλο, στάρι ἢ βοῖζα καὶ εἶχαν ἐξαιρετικὴ παραγωγή. Μιὰ ὁκά σπόρο ἔδινε τρία ὡς τέσσερα ταγάρια στάρι (τὸ ταγάρι = 20 ὁκάδες). Ἀπὸ τὸ κάψαλο πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία «Καψάλη». Σήμερα ἡ τοποθεσία εἶναι βουτηγμένη στὸ πράσινο. (roge - rogus = πυρά. Ἰταλ. rogo).

101. Κ ε ρ α σ ό θ ω (ή): Στ'ν Κερασόβα. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, μὲ χωραφάκια μικρῆς ἀπόδοσης σὲ παραγωγή. Γρέκια καλοκαιρινὰ γιὰ γίδια, πρόβατα καὶ χοντρά.

Λίγες ἀγριοκερασιές, ἀγριοκορομηλιές (κουμπλιές), μελιζοκκιές καὶ βαρβονλιές ποικίλουν κατὰ τόπους στὴ μικρὴ περιοχὴ.

102. Κ ε ρ α σ ι ἄ (ή): Πέρα σ'ν Κερασιά. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, στὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο.

103. Κ ε ρ α σ ι ἄ (ή): Κατ' σ' Κερασιά. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ, στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, κοντὰ στὸ ποτάμι σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ

κέντρο. Στὰ παλαιὰ χρόνια ἦτανε μεγάλη κερασία. Σήμερα δὲν ὑπάρχει τὸ δένδρο αὐτὸ στὴ μικρὴ περιοχὴ. Μένει ἡ ὀνομασίᾳ τοῦ τόπου.

104. Κ ἦ π ο ς τ ο ὕ Κ α λ ό γ ε ρ ο υ (ὁ): Στὸ κῆπο τοῦ Καλόερον. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων, ὅπου εἶναι ἓνα χωροφάκι (κῆπος) ποτιστικό. Τὸ καλλιερгоυσε κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ἓνας καλόερος τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας, ἦταν βακούφικο.

Σήμερα τὸ καλλιερгоυνε ἰδιώτες. μένει ἡ ὀνομασίᾳ τοῦ τόπου.

105. Κ ι σ σ ὀ ς (ὁ) ὅ Στὸ Κ'σσό. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λακκῆς, ὅπου ἓνας πελώριος κισσὸς ἔχει ἀγκαλιάσει μεγάλες σπέρες (πέτρες) βράχια ποὺ εἶναι στὸ μέρος αὐτό.

106. Κ ι ὠ ρ ο υ (ὁ): Στ' Κιῶρ'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σ' ἓνα χιλιόμετρο ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου χωράφια καὶ σπíti τοῦ Η. Ἀποστολάκη. Τὸ σοῖ τοῦ Ἀποστολάκη ἔχει τὴν καταγωγή ἀπὸ τὴν Κρήτη. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, ὁ Ἀποστολάκης κνηγνημένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τυφλὸς φυγάδας, ἔφθασε στὸ χωριό. ῥίξωσε, ἔκανε κατοικιό. Τὸν ἔλεγαν Κιῶρο ἀπὸ τὴν ἀρθανίτικη λέξη *kior* = γκαβὸς (Κ. Μέρτζος - Ἡπειρ. Χρονικά 1934).

107. Κ λ ε φ τ ὀ γ ο υ ρ ε ς (οἱ): Ψηλὰ στ'ς Κλεφτόγονους. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ. ψηλὰ στὴν κορυφογραμμὴ τοῦ βουνοῦ Μουρτζι, ὅπου τὰ σύνορα τῶν χωριῶν Ζιῶριστα καὶ Τόσκεσι, σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος γούπατο ὅπου λημέριαζαν οἱ κλέφτες κατὰ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἔχει γίνει καὶ μάχη μεταξὺ κλεφτῶν καὶ τούρκων. γιὰτὶ λίγα μέτρα πρὶο κάτω εἶναι μνήματα θυμάτων.

108. Κ ο ῖ δ ἔ λ α (ἡ): Στ' Κοῦδέλα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὴν πλάγιὰ τοῦ βουνοῦ Λακκῆς. Στὸ μέρος αὐτὸ περνάει δορυμᾶκος (μονοπάτι) ποὺ ἀνεβαίνει στὸ βουνὸ καὶ ἔχει σχῆμα φιδοειδές.

Ἡ ὀνομασίᾳ ἔχει τὴ ρίζα τῆς στῆ ροιμάνικη λέξη *coudeala* = καμπή, στρόφι, ἑλιγμός. (Κ. Μέρτζος - Ἡπειρ. Χρονικά 1934).

109. Κ ο κ ρ ἔ τ σ ο ς (ὁ): Στὸν Κοκορέτσο. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, πρὶο πάνω ἀπὸ τὸ Ντερβένι, ποὺ πάει κατὰ τὸν "Αἰ-Αἰᾶ. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἓνα δασικὸ δένδρο κοκορεντιάς (κοκορέτσος) ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

110. Κ ο λ λ α ί ο υ ς (ὁ): Στ'ς Κολλαίους. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι οἰκισμὸς τῶν Κολλαίων.

Πρῶτος ἔχτισε ἐκεῖ τὴν καλύβα τοῦ ὁ Χρήστος Κόλλιας ποὺ εἶχε τὴν καταγωγή ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους, πιθανὸν τοὺς Παξοὺς. Φύλακας στὰ καρακόλια τῶν Σουλωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Σήμερα οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κόλλια ἀποτελοῦνε γύρω τὶς εἴκοσι οἰκογένειες στὸ χωριό ποὺ ἔχουν καὶ τὰ σπίτια τους στὴν περιοχὴ αὐτή.

111. Κ ο λ β ἔ τ σ η (ὁ): Στ' Κολοβέτο. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος μὲ δασικὰ δέντρα, πουρνάρια, φιλίγια (ζυλινιές), κέδρα καὶ κοιμαριές. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχε τὴ στάνη καὶ τὰ μαντριά του ὁ Κολοβέτης, γιὰ τὰ γιδοπρόβατὰ του

Σήμερα τὸ σοῖ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει.

"Ομοως, πιθανὸν ἡ ὀνομασίᾳ νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸ κολοβὸ καὶ ἄχαρο καλαμπόκι ποὺ γινότανε ἐκεῖ σὲ μικρὰ χωράφια. Στὰ Κολοβέτσια = στὰ μικρὰ καλαμπόκια.

112. Κόντισμα (τό): Στὸ Κόντισμα. Τοποθεσία με εἰκόνημα, προσκυνητάρι (ἴδε τοπωνύμια, Εἰκόνημα).

113. Κοκκινολίθορα (τά): Στὰ Κοκκινολίθορα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λακκῆς κοντὰ στὸ Ντερβένι, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι μιὰ μικρὴ ἔκταση ποὺ τὸ ἔδαφος ἔχει κόκκινο χῶμα καὶ τὰ πετρώματα εἶναι κόκκινα. Λιθάρια μικρά, μεγάλα, χαλίκια κοκκινίζουν, εἶναι χρωματισμένα ἀπὸ τὸ κοκκινόχωμα.

Τώρα στὸ μέρος αὐτὸ φρονάει ἀμαξιτὸς δρόμος ποὺ πηγαίνει στὰ χωριά τῆς Λάκκας Σουλίου.

114. Κοκκινόχωμα (τό): Στὸ Κοκκινόχωμα. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση χίλια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι μέρος ποὺ ἔχει κόκκινο χῶμα σὲ μικρὴ ἔκταση, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς φλίσης ποὺ εἶναι στὴν ἄλλη περιοχὴ.

115. Κουλούρια (τό): Κ'λούρια. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας. Εἶναι περιμαντρωμένο μετὰ δυὸ κυκλικοὺς τοίχους, ὁ ἓνας μικρότερος σὲ διάμετρο καὶ ὁ ἄλλος μεγαλύτερος. Εἶναι ὁ ἓνας κύκλος μέσα στὸν ἄλλον, ὁ μικρότερος μαντρότοιχος μέσα στὸν μεγαλύτερο, ἔτσι ποὺ μοιάζουν μετὰ κουλούρια πελώρια. Τὸ ἓνα κουλούρι περιγλείει τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ νεκροταφεῖο καὶ τὰ κελιά. τὸ δεύτερο τὰ χωράφια καὶ τὰ λιβάδια τὰ βακούφικα. Ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν μαντρότοιχων πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

116. Κουμάρια (ή): Στὴν Κουμαρία: Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πενταχόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου χωράφια πλαερά καὶ ἄγωνα. Παλιότερα στὸ μέρος αὐτὸ ἦταν κουμαριές. Μετὰ τὸ ξεχέσσωμα ποὺ ἔχαμαν οἱ κάτοικοι, ξεριζώσαν τὰ δέντρα καὶ τόξιμαν χωράφια.

Τώρα εἶναι θάμνοι, βάτα, ρίγανες, ἄλλα δέντρα ἐκτὸς ἀπὸ κουμαριές.

117. Κουνουπίτσα (ή): Στ' Κουνουπίτσα. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὰ σύνορα τῆς Αἰππας καὶ Τόσκεισι, στὴν περιοχὴ τοῦ Βλάχου. Εἶναι πηγὴ μετὰ λίγο νεράκι ποὺ κρατᾷ ὅλο τὸ καλοκαίρι καὶ πίνουν τὰ ζωντανὰ μικρὰ καὶ μεγάλα, ἄγρια καὶ ἡμερα, σβήνουν τὴ δίψα τους.

Εἶναι ἡ μόνη πηγὴ ἐντὶ μικρῆς περιοχῆς καὶ ἐκεῖ μαζεύει κονονότι καὶ πολλὰ σκνίπα (μικρὸ ἔντομο). Ὁλόκληρο σμήνος, φαίνονται κατ' οὐρανίς, πηγαυνοέρχονται καὶ ἐνοχλοῦνε ὧδα καὶ ἀνθρώπους. Ἡ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας φαίνεται νὰ προῆλθε ἀπὸ τὰ ἔντομα αὐτά.

118. Κουρέντι (τό): Στὸ Κουρέντι. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὴν πλαγίαν τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσι-κα, στὰ Σύνορα Βαρυάδων καὶ Τόσκεισι.

Μέρος στὸ ὁποῖο κουρεύανε τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα κάθε Ἀνοιξη. Κούρος, κουρεντίνα, Κουρέντι.

119. Κουτῆ (ό): Στοῦ Κουτῆ. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ στὸ ριζὸ τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσι-κα, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Βράχος μετὰ πελώρια σπηλιὰ καὶ πὺ κατὼ λίγα χωράφια μετὰ βορβαλιές καὶ ἓνα μισογκορμισμένο σπῆτι τοῦ Α. Κουτῆ.

Ὄνομα ἀπὸ σοὶ τοῦ χωριοῦ ἱστορικό. Ὁ Λαμπράκης Κουτῆς ἔλαβε μέρος σὲ πολλοὺς ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τῶν τούρκων. Φονεύθηκε στὴ Μονὴ τοῦ Σέλτσου, μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. Ἀπόγονοι τοῦ Κουτῆ μετοίκησαν στοὺς

Γεωργάνους, στὰ Γιάννινα καὶ στὴν Ἀθήνα ὅπου ζοῦνε σήμερα. Στὸ χωριὸ ὅμως δὲν μένει κανένας ἀπὸ τὸ σὸί αὐτό, μένει ἡ ὀνομασία τοῦ τόπου.

120. Κ ο υ τ ρ ο υ β α ρ ᾶ (ὁ): Στὸ Κουτρουβαρᾶ. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ δρόμο ποὺ ἐρχεται ἀπὸ τὸν Ἀι-Λιά. κοντὰ στὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Μέρους μὲ λίγα ἄγωνα χωραφάκια ποὺ ἔχουν ρίγανη, σκυλορίγανη, ἀγκάθια καὶ θάμνους. Ἡ ὀνομασία εἶναι ἄγνωστο ἀπὸ τοῦ προηλθε. *cute* = ἀκόνι, *taur* = σιδηρουργός, γύφτος, ρουμαν. λέξι πιθανὸν στὸ ἀκόνι τοῦ γύφτου.

121. Κ ο υ τ ρ ο υ π ῖ φ τ η (ὁ): Στ' Κουτρουπίφτ'. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴ μέση στὸ βουνὸ Ὀλύτσια. Εἶναι ραχοῦλα ὁμορφη μὲ αὐτοφυὴ κέδρα, θυμάρη, ἀσφάκες, ρίγανη καὶ ἀσφακίδι.

Μεγάλου ἀγνάντιο σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Λάκκας Σούλι, τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου καὶ τὰ χωριά τῆς Ντουσκάρας. Ὀνομασία ἄγνωστη.

122. Κ ο υ τ σ ο υ π ῖ ᾶ (ἡ): Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ ποτάμι, στὸ δρόμο ποὺ πάει γιὰ τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας. Μέρους μὲ χωράφια χωρὶς τὴν κουτσουπιά.

123. Κ ο υ τ σ ο υ π ῖ ᾶ (ἡ): Στ' Κουτσουπιά. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ Ντερβένι, στὶς ὑψόμενες τοῦ βουνοῦ Λακκίε. Μέρους μὲ λίγα ἄγωνα χωραφάκια καὶ στὴν ἄκρη στὸν ὄχτο μιὰ ψηλὴ καὶ θαλερὴ κουτσουπιά.

Σήμερα τὰ χωράφια εἶναι λιβάδια μὲ πουργάρια, κέδρα καὶ ζυλενιές (ἐλαιοπρίνους) χωρὶς τὴν κουτσουπιά. Μένει ἡ ὀνομασία.

124. Κ ο υ ρ κ ᾶ λ π ῖ (τό): Κουρκάλπ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸν οἰκισμό Βαδίστρας. Μέρους μὲ λιβάδια, ποὺ ἔχει καὶ μικρὴ πηγὴ νεροῦ, ὅπου βόσκουνε καὶ ποτίζουνε οἱ κάτοικοι τοῦ οἰσμοῦ τὰ ζῶα τους.

Ἡ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας εἶναι ἄγνωστο ἀπὸ τοῦ προηλθε.

125. Κ ο ρ υ τ ῖ ἔ ς (οἱ): Στ' Κορυτιές. Τοποθεσία ψηλὰ στὸ βουνὸ Ὀλύτσια σὲ ἀπόσταση τέσσερα χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὸ 1.700 ὑψόμετρο.

Εἶναι πηγὴ κρύου νεροῦ μὲ βρύση στὴν ὁποία ποτίζουνε τὰ ζῶα οἱ τζομπαναραῖοι, τοῦ Τόσκει, τῶν Βαρνάδων καὶ τῆς Λίππας.

Ἐπειδὴ τὸ νερὸ τῆς βρύσης εἶναι κρύο δὲν τὸ πίνουνε τὰ ζῶα. Οἱ τζομπαναραῖοι ἔκαμαν ξύλινες κορίτες καὶ τὶς γεμίζουν τὸ καλοκαίρι νερό, τὶς ἀφήνουν στὸν ἥλιο, ἔσταίνεται τὸ νερὸ. μαλακώνει καὶ τὸ πίνουνε τὰ ἄγρια καὶ ἡμερα τοῦ βουνοῦ. Ἀπὸ τὶς ξύλινες κορίτες πῆρε τ' ὄνομα ὁ τόπος Κορυτιές.

126. Κ ό τ ρ ε ς (οἱ): Κότερες. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό τοῦ Σκουλαίων, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μικρὴ περιοχὴ ἀπὸ καλλιεργήσιμα, ξερὰ χωράφια.

Πιθανὸν νὰ πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὶς πολλὲς κόντρες, τὰ ριζιμιά, λιθάρια ποὺ ἔχουν τὰ χωράφια. Ψωρολίθαρα ποὺ δὲ βγαίνουν ἐξόλα.

127. Κ ρ α ν ῖ ᾶ (ἡ): Στ' Κρανιά. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ Ντερβένι στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λακκίε, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μία κρανιά μὲ πολλὲς ἄλλες μικρές, δεσπόζει στὴ μικρὴ περιοχὴ. Κάθε Χινόπορο ἔχει ὠραῖα κόκκινα καὶ νόστιμα κράνα.

Τὰ μαζεύνουνε οἱ κάτοικοι, τὰ λιάζουνε καὶ τὰ ἔχουνε γιὰ τὸ χειμῶνα, γιὰ φάρμακο καὶ γιὰ φρούτο.

Λ

128. Λάζα ν η (ή): Στ' Λάζαν'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ ποτάμι, κάτω ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Ἰσοήματα μικρά, με βαλτόνερα, θαλερὴ φτέρη. Θραυφρά δοῦλα, καὶ ἀγριοχόρτα. Τόπος με πολὺν ὑγρασία. (Σλαβικὴ λέξη. Vlazan = ὑγρός. Κ. Μέριτος) Οἱ Τσομπαναραῖοι δὲν ἀφήνουνε ποτὲ τὰ ζῶα τους νὰ βόσκουνε στὸ μέρος αὐτὸ γιατί ἔχει πολὺν βδέλλα (κλαπάτσα).

129. Λαζί ν α (ή): Στ' Λαζίνα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τοῦ Κολλαίων, στὸ σῆνορο Αἰππας - Τόσκεισι καὶ Γκολεμῆς, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Λασφυτεμένη περιοχὴ με κουμαριές καὶ τσεμουντζέλιες. Λίγα χωράφια στενόμακτρα ἄγωνα, πὺν κάνουν πολὺν ρίγανη καὶ σκυλορίγανες. Σλαβικὴ ὀνομασία με κλίση Ἑλληνικὴ.

Σὲ - ινα κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ. (Lazina = χωράφι μὴ ἀροτριωθὲν)

130. Λακκ ἐς (οί): Σ' Λακκές. Ὀλόκληρο τὸ βουνὸ τῆς νότιας ὁροσειρᾶς τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσικα λέγεται Λακκές. Α. τοῦ χωριοῦ με ὑψόμετρο περίπου 1.500 μέτρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Κοντὰ στὴ κορυφὴ του, τὸ βουνὸ σχηματίζει λάκκες, λακκοποῦλες (γχορές) πὺν εἶναι ὥραϊο ξεκαλοκαιριό. δροσερὸ χορτάρι, λιβάδια γιὰ τὰ γιδοπρόβατα. Ἀπὸ τίς λάκκες, πήρε τ' ὄνομα ὅλο τὸ βουνό.

131. Λακκ ἐς (οί): Ψηλὰ σ' Λακκές θὰ βγοῦμε γιὰ κυνήγι. Τοποθεσία ψηλὰ στὸ βουνὸ Λακκές. Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι λιβάδια. Ἄλλοτε τίς λάκκες αὐτές τίς καλλιεργούσανε χωράφια με χαμηλὴ ἀπόδοση. Μία χρονιὰ ἔσπερναν προῖμίες (στάρι - κριθάρι - βοῦζα) καὶ τὴν ἄλλη καλαμπόκι, ρεβύθι, πατάτα.

132. Λακκιά τοῦ Βά ν η (ή): Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῆς Βαδίστρας, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρους με λιβάδια γιὰ γιδοπρόβατα καὶ φορτιάρα. Χωράφια τοῦ Ἰβάν με χαμηλὴ ἀπόδοση.

133. Λακκιά τοῦ Βό γ γ λ η (ή): Σ' Λακκιά τοῦ Βόγγλ'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Τόπος λακκιᾶς ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Σκουζαίων γιὰ τῆς τοποθεσίας Βόγγλη. Χωράφια με μικρὴ παραγωγή, σταριοῦ ἢ καλαμποκιοῦ

134. Λακκιά τοῦ Γιω ρ γ ά κ η Τά σ σ η (ή): Σ' Λακκιά τοῦ Γιωργάκη. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ στὴν περιοχὴ Πλατίτσες ὅπου λίγα χωραφάκια τοῦ Γιωργάκη Τάσση. Παλιὰ βεῖσκανε στὶς χωραφιές αὐτές τάφους ἀπλοῦς με ἀνθρώπινα κόκκαλα. Ἰσως ἀπὸ μεγάλες καταπτώσεις τοῦ ἐδάφους καταπλακώθηκαν ἄνθρωποι.

135. Λακκιά στὰ δέν τ ρ α (ή): Σ' Λακκιά στὰ δέντρα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλὰ στὸ βουνὸ Λακκές. Εἶναι λιβάδια με βελανιδιές γιὰ κτηνοτροφία κοπαδιαστή.

136. Λακκιά τοῦ Θε με λ ῆ (ή): Στ' Λακκιά τοῦ Θεμελῆ. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ με λίγα χωράφια καλλιέργησιμα. Πήρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸ Νάξο Θεμελῆ πὺν πρῶτος καλλιέργησε τὰ χωραφάκια αὐτά. Σήμερα εἶναι ἀκαλλιέργητη καὶ μένει με τ' ὄνομα.

137. Λακκιά Λαζί ν α (ή): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ δύο χιλιόμετρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, πίσω ἀπὸ τὴν λοφουσειρὰ τῆς Λαζίνας στὴν περιοχὴ τῆς Γκολεμῆς πὺν ἄλλοτε ἦταν στὴν κοινότητα τοῦ Τόσκεισι.

138. Λακκιά τοῦ Ἀι-Λιᾶ. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Δυτικά ἀπὸ τὸ παρακλήσι τοῦ προφήτη Ἡλία. Μέρος μὲ θάμνους ἀπὸ κοντοπούρναρα καὶ κέδρα. Φυσικὰ γρέκια γιὰ γιδο-πρόβατα, φορτιάτρια καὶ χοντὰ ζῶα. Ἀπὸ ἐκεῖ περνάει ὁ κεντρικὸς δρόμος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Λάγκας Σούλι καὶ πάει γιὰ τὰ Γιάννινα.

139. Λακκιά τῆς Ντάρζα (ἦ): Σ' Λακκιά τῆς Ντάρζα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ πάνω στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια. Πλαγιά μὲ λακκιά καὶ αὐτοφυῆ κέδρα, κοντοπούρναρα, ἀσφάκες καὶ θροῦμπες. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὴν τοποθεσία τῆς Ντάρζας (ἴδε τοπωνυμία Ντάρζα).

140. Λακκιά τοῦ Ντρίτση (ἦ): Σ' Λακκιά τοῦ Ντρίτση. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, πάνω ἀπὸ τὸ Ντερβένι, στὴ Ν. πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκιές, κοντὰ στὸ Λεπάδι, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος ἀπῆνεμο μὲ ἀτροφικοὺς θάμνους. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ κάποιον Ἀντρίτσο, ποὺ τὸ σόι του μᾶς εἶναι ἄγνωστο. Εἶχε τὴ στάνη του, τὰ μαντριά, τὴ στρουγγα καὶ τὴν καλύβα του ἐκεῖ. Σήμερα δὲν ὑπάρχει τίποτε, μόνο ἡ τοποθεσία.

141. Λακκιά τοῦ Σκέμπι (ἦ): Σ' Λακκιά τοῦ Σκέμπι. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κάτω ἀπὸ τὸν οἰκισμό τῆς Πλακοτίδας (Λίππα) κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας. Μέρος μὲ κατολισθηθεῖς (ρίπες, μελίστρες) φλίσκη, ποὺ τὸ χειμῶνα εἶναι ἀδιάβατη. Ὅλο βαλτακαριές εἶναι ἡ τοποθεσία αὐτή. Γίδια ἢ πρόβατα ἂν περάσουν τὸ μέρος αὐτό, μπορεῖ νὰ βαλτώσουν μέχρι τὴν κοιλία τους. Ἄν μποροῦν νὰ βγοῦνε, μένουν ἐκεῖ, ψοφᾶνε καὶ τὰ τρῶνε τὰ ὄρνια κι' ἄλεπούδες.

142. Λακκιά τοῦ Σκέμπι (ἦ) Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκές, στὴν τοποθεσία «Σκέμπι» πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ ριζώματα. Βράχια μὲ θάμνους ἀπὸ κέδρα, σκάρπες, ἀσφάκες καὶ ζυλινιές.

143. Λακκιά τοῦ Σοκορίδα (ἦ): Στ' Λακκιά τοῦ Σοκορίδα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Μουρίζι, σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Τόπος ποὺ εἶχε τὴν καλύβα του καὶ τὰ γρέκια τῶν ζώων του, ὁ Τόλης Σοκορίδας, ἓνας ἀπὸ τοὺς παλιοὺς κάτοικους τοῦ χωριοῦ.

144. Λακκιά τοῦ Τζέκου (ἦ) ὁ Στ' Λακκιά τοῦ Τζέκ'. Τοποθεσία κεντρικὰ τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο τοῦ Τόσκεσι (Ἀχλαδέας). Μία μικρὴ λαγκαδιά, λίγα χωράφια φτιαγμένα μὲ δέματα, φράγματα ἀπὸ κλάρες, κέδρα, πουρνάρια καὶ πέτρες κρατοῦνε τὰ χώματα νὰ γίνουν ἰσιώματα, χωράφια γιὰ καλλιέργεια. Ὁ Χρῆστος Ζῆκος (Τζέκος) κατοίκησε στὴ Λακκιά ποὺ πρῶτα ἦταν μιὰ πυκνὴ δασώδη περιοχή. Τώρα, πιὸ πάνω κατοικοῦνε τρεῖς οἰκογένειες στὴν ἄκρη τῆς Λακκιάς τοῦ Τζέκου, ἀπόγονοι τοῦ Τζέκου.

145. Λακκιά στὶς Τσουμποῦλες (ἦ): Στ' Λακκιά σ' Τσουμποῦλες. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο κοντὰ στὴ θέση Τσουμποῦλα (ἴδε τοπωνυμία Τσουμποῦλα).

146. Λάκκος τοῦ Βόγκλη (δ): Μέσ' στὸ Λάκκο τοῦ Βόγκλ'. Ξερόλακκος Α. τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἐκπαινετὴ τοποθεσία τῆς Ράχης τοῦ Βόγκλη. Πλούσιο τὸ λαγκαδί σὲ ἄγρια βλάστηση. Κουμαριές, τοερμουτζέλιες, ἀριάδες φτέρες, γράβια καὶ φραξιά ἀγκαλιασμένα, νυχτοξημερώνουν, συζητᾶνε, φιλοξενοῦνε τὶς ἄγριες καὶ ἡμερες ὑπάρξεις τοῦ τόπου.

Καταφύγιο τῶν κατοίκων τοῦ οἰκισμοῦ τῶν Κολλαίων κατὰ τὸ Β' παγκόσμιο πόλεμο. Τόπος προφύλαξης τοῦ ἁμαχοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸν γερμανὸ ἐπιδρομέα τοῦ 1941, ὁ ὁποῖος ἔκαψε τὰ σπίτια στὴν περιοχὴ. Τὸ χειμῶνα ρίχνει τὰ νερά του στὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ.

147. Λάκκος τοῦ Καρασοῦλα (ὁ): Στὸ Λάκκο τοῦ Καρασοῦλα. Τοποθεσία με̐ ξερόλακκο Β. τοῦ χωριοῦ, ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὸ Βόρειο μέρος τοῦ κάμπου τῆς Ὀλύτσιας, περνάει τὰ Γραβάκια, τὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ καὶ χίνεται στὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ. Τὸ κατώτερο τμήμα στὴ συμβολὴ του, λέγεται Λάκκος τοῦ Καρασοῦλα. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸν Θύμιο Λάλα (Καρασοῦλα) ποὺ πρῶτος κατοίκησε στὴν ἀκροποταμιᾷ.

148. Λάκκος τὰ Ματσούκια (τά): Στὸ Λάκκο τὰ Ματσούκια. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔχει ξερόλακκο ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴ λοφοσειρὰ τῆς Λαζίνας καὶ χίνεται στὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ. Φαράγκι με̐ γροειάδες ἀπότομες, ἀδιάβατες, κατὰ τόπους γεμάτες κουμαριές καὶ τσεριουτζέλιες. Ἐδαφος φλίσκης ὑδροφόρο, χωρὶς νὰ ἔχει νερό. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἔκοβαν σκόπια (ματσούκια) ἀπὸ κρανιές, ζυλινιές, δάρνες κι' ἀγριομηλιές, γιὰ μπαστούνια καὶ γκλίτσες. Πιθανὸν ἢ ὀνομασία τοῦ λάκκου νὰ προέρχεται ἀπὸ τὰ σκόπια (τὰ ματσούκια).

149. Λάκκος τοῦ Γκούμα (ὁ): Στὴν τοποθεσία «Γκούμα» (ἴδε τοπωνύμια Ἀχλαδέας) ἀπ' ὅπου ξεκινάει ξερόλαγκαδο Λ. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Τὸ χειμῶνα ρίχνει τὰ νερά του στὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ, τὸν παραπόταμο τοῦ Ἀχέροντα.

150. Λάκκος τοῦ Μάρσιου ἢ (Μαρούση) (ὁ): Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στὰ σύνορα Λίπας καὶ Τόσκεισι. Ὁ Λάκκος τοῦ Μάρσιου ἔχει μῆκος 100 μέτρα. Πιάνει ἀπὸ τὴ μικρὴ συμβολὴ τῶν δύο λάκκων: Ματσούκια καὶ Λάκκου Ζαοζιάτες ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ Λίπα μέχρι τὸ ποτάμι τὸ Τόσκεισίτιζο. Ὁ Λάκκος αὐτὸς εἶναι σύνορο με̐ τὴ Λίπα καὶ πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὰ χωράφια τῶν Μπετσαίων ποὺ εἶναι κοντά, ἢ τοποθεσία αὐτῇ, λέγεται «Μάρσιον».

151. Λάκκος τοῦ Ρίνα (ὁ) ἢ Λάκκος τῆς Λιαρούσας: Πέρασε τὸ Λάκκο τ' Ρίνα. Μεγάλος ξερόλακκος ποὺ τὸ χειμῶνα με̐ τίς πολλὲς βοροχὲς καταντὰ ἀδιάβατος. Ἔρχεται ἀπὸ τίς κατολισθήσεις, τὰ ριζώματα τῆς Ὀλύτσιας, τὴ Βρόσα, διασχίζει τὴ Λιαρούσα ποὺ εἶναι Λ. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ χίνεται στὸ ποτάμι τὸ Τόσκεισίτιζο.

Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸ Βασίλη Ρίνα (τὸ σὸί τῶν Ριναίων), ποὺ πρῶτος ἔφτιασε κοντὰ ἐκεῖ στὸ Λάκκο, ποὺ εἶχε ἔδαφος καλὸ, τὴν καλύβα του, τὰ μαντριά καὶ τὰ γρόκια γιὰ τὰ ζῶα του. (ἴδε τοπωνύμια Λιαρούσα).

152. Λάκκος (στούς): Στ' Ἰς Λάκκους. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Λακκιά ποὺ γίνεται ἢ συμβολὴ διὰ λαγκαδιῶν. Τὸ μέρος αὐτὸ ξεχέρωσαν οἱ κάτοικοι, ἔκαναν πρόχειρα φράγματα κι' ἔφτιαξαν χωράφια ποτιστικά τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνε σήμερὰ με̐ καλὴ ἀπόδοση.

153. Λάλα ἰων (ὁ): Στ' Λαλαίων. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας, σ' ἓνα χιλιόμετρο ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο. Παραποτάμια περιοχὴ με̐ χωράφια, λιβάδια καὶ χερσότοπο. Χαμηλὸ μέρος ποὺ ἐδδοκιμεῖ ἢ ἐλιά. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸν Θύμιο Λάλα (Καρασοῦλα) ποὺ ἐγκαταστάθηκε

πρὶν χρόνια στὸ μέρος αὐτό. Σήμερα εἶναι τρία σπίτια καὶ τὰ τρία κλειστά. Οἱ ἀπόγονοι μετοίκησαν στὴν Ἀθήνα κι' ἄλλαχου.

154. Λ α μ π ο β ο ς (ὁ): Τὰ Ἀμπόβ'. Παρεκκλήσι παλιό, στὸ Μο-
ναστήρι τῆς Παναγίας πὸ πέρα ἀπὸ τοῦ Λαλαίου. (Ἴδε τοπωνύμια Ἀλάμποδος)
Ἀπὸ τ' ὄνομα τῆς Ἐκκλησίας πῆρε τὴν ὀνομασία ἡ περιοχὴ ποὺ ἔχει λίγα χωρά-
φια καὶ λιβαδάκια γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν κατοίκων.

155. Λ ε β έ ν τ η (ὁ): Στ' Λεβέντ'. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ κοντὰ
στὸν οἰκισμό Λεπάδι, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος, ὑψομα-
τάκι ποὺ μοιάζει σὰν μπαλκόνι, βεράντα πλατειά, ποὺ ἔχει καλὸ ἀγνάντιο σ' ὅλη
τὴν εὐρύτερη περιοχὴ. Ἀγνάντιο, λεβεντιά, πολὺ καλὸ, ἀπὸ ὅπου πιθανὸν νὰ πῆρε
καὶ τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

Εἶναι πραγματικὰ λεβέντικη θέση γι' ἀγνάντεμα.

156. Λ ε ξ ή ρ α (ἡ): Στ' Λεξήρα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κον-
τὰ στὴ Βίλζα καὶ συνέχεια ἀπ' αὐτή, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο.
Μικρὴ περιοχὴ μὲ εὐφορα κηπάρια ποὺ τὰ καλλιεργοῦνε οἱ Κολλαῖοι. Τόπος ἀπὸ
φλίσκη μὲ νερὸ ποὺ ποτίζονται τὰ κηπάρια. Βαλτόνερα, φτέρη, βούρλα, σχοῖνα,
κουτσουπιές, οἴγανη, σκυλοοἴγανη καὶ λογιῶν λογιῶν ἀγκάθια, βατσουνιές, ἀγριο-
τριανταφυλλιές, γκουρμπενιές καὶ κισσάδια στεφανώνουν τὴ μικρὴ ἔκταση. Ἡ ὀ-
νομασία εἶναι ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ προῆλθε.

157. Λ ε ξ ο ύ κ ι (τό): Στ' Λεξοῦκ'. Τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χω-
ριοῦ, ὅπου ἀπόμερος μικρὸς λόφος μὲ ἀτροφικούς θάμνους ἀπὸ πουρνάρες, ζυλενιές,
κέδρα, βάτια κι' ἀγριογκορτσιές. Στὴν κορυφὴ ἔχει ἓνα ἰσωματάκι, ποὺ ταχτικὰ
οἱ γειτόνισσες ἀπλώνουν τὰ σοδιῆματα στὸν ἥλιο νὰ στεγνώσουν, νὰ λιαστοῦνε.

Σὰν ἀπόμερο δὲν πηγαιναν ζῶα ἢ κότες νὰ τ' ἀποδεκατίσουν.

158. Λ ε ξ ο ύ κ ι (τό): Κατ' στ' Λεξοῦκ'. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ,
στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων, ὅπου λίγα χωράφια. Μέρος ἀπὴνεμο, προσηλιακό, εὐ-
δοκιμεῖ ἡ ἐλιά, ἀνάμεσα ἀπὸ δάσος κουμαριῶς.

159. Λ ε π ά δ ι (τό): Στὸ Λεπάδ'. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ
ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι οἰκισμὸς ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐπο-
χὴ. Γύρω στὰ 15 σπίτια ποὺ στεγάσαν ἱσαριθμὲς οἰκογένειες τῶν Ρανταίων, Σιου-
λαίων, Ναστασιάνων καὶ τοῦ Κολλιάκη. Ἡ περιοχὴ ζώνεται γύρω - γύρω ἀπὸ λιβά-
δια πλαερά με πλούσιο ψηλοχόρταρο γιὰ γιδοτρόβατα, φορτιάρα καὶ καματερά
βόδια. Ὀνομασία Ἀλβαν. ποὺ σημαίνει δέσιμο τῶν μαναριῶν γιὰ βοσκὴ στὸ λι-
βάδι. Πιθανὸν λιβάδι - Λεπάδι. Ὁ Πάτρο-Κοσμάς σταμάτησε κι ἐδῶ. Τὸ μέρος
ποὺ κήρυξε διδαχὲς εἶναι ἄγνωστο. Ἡ παράδοση μᾶς λέγει ὅτι στὸ Λεπάδι τοῦ
κλέψανε τὸ ράσο κι ἄφηρε κατὰρα νὰ πεθαίνουν κουτσοί, στραβοί, γκαβοί, προκοπή
καὶ χαῖρι νὰ μὴ κάνουν.

160. Λ ι α ν ο κ α λ ά μ ι κ ο . (τό): Στὸ Λιανοκαλάμικο. Τοποθεσία
Ν.Α. τοῦ χωριοῦ ὅπου χωράφια ἄγωνα, σὲ ἀπόσταση 500 μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Σ'
αὐτὰ ἔσπερναν λιανοκαλάμποκο μὲ τὸ ὅποιο ἔκαναν ἄσπρο ψωμὶ καὶ παπαδίτσες
(φακιόλες - κίτσες). Τώρα εἶναι λιβάδια με τὴν ὀνομασίαν τοῦ τόπου.

161. Λ ι α ρ ο ύ σ κ α (ἡ): Στ' Λιαρούσκα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ
χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση πενταχόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου ὁ Λάκκος τοῦ Ρίνα.
Ἀπὸ πέρα, ἀποδόθηκε τοῦ λάκκου λίγα χωράφια, ἰσώματα με παρδαλοὺς ἰσκιους
ἀπὸ πλατάνια καὶ πουρνάρια. Ἐδαφος μὲ φλίσκη, ὑδροφόρο στρώμα ἂν καὶ δὲν
ἔχει πηγὴ νεροῦ. Ἐξὶ σπίτια ἔχουν οἱ οἰκογένειες τῶν Ριναίων καὶ τῶν Τοσκαί-
ων στὸ μέρος αὐτὸ ποὺ προφανῶς πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸν παρδαλὸ ἰσκιο τῶν δέν-
δρων (λιάρως ἰσκιος).

162. Λ ι ά σ α σ τ ή Β ί λ ζ α (ἡ): Στ' Λιάσα στὴ Βίλζα. Τοποθε-

σία, στο ποτάμι Λ. του χωριού, σὲ στένωμα τοῦ ποταμοῦ ὅπου εἶναι ξυλογέφυρο φτιαγμένο μὲ πλεγμένες βέργες κουμαριάς. Σκαλώνουν τὰ νύχια ἀπὸ τὰ γιδοπρόβατα καὶ περνοῦν ἐνδολωτέρα καὶ ἀκίνδυνα τὸ γεφύρι. (liscē = ψάθα ἀπὸ κλαδιά, Σλαβ. λέξη μὲ κλίση Ἑλληνική. Τοπωνύμια Κ. Μέρτζιου 1934).

163. Λιὰσα τοῦ Κολλαίων (ή): Στ' Λιάσα τοῦ Κολλαίων. Τοποθεσία στοῦ στένωμα τοῦ ποταμοῦ κοντὰ στοὺν οἰκισμό τῶν Κολλαίων, Λ. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Πρόχειρο ξυλογέφυρο μὲ γρεντιές πλατανίσιες καὶ πλεγμένες βέργες κουμαριάς σὲ παλούκια. Κάτι ὥραιο πρᾶγμα ἀλλὰ μικρῆς ἀντοχῆς. Ἀντέχει καὶ ἐξυπηρετεῖ τοὺς διαβάτες καὶ τὰ ζῶα νὰ μὴ μπαίνουν στοῦ ποτάμι, νὰ περνοῦν ἐπάνω 4 μέχρι 5 χρόνια, μετὰ γίνεται ἡ ἀνανέωση μὲ προσωπικὴ ἐργασία τῶν κατοίκων.

164. Λιὰσα στοῦ Τζιάκα (ή): Στ' Λιάσα στ' Τζιάκα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στοῦ στένωμα τοῦ ποταμοῦ κοντὰ στοὺν οἰσμό Βαδίστρας. στὴ θέση Τζιάκα. Πρόχειρο ξυλογέφυρο ἀπὸ πλάτανο σὲ πλάτανο γρεντιές πλατανίσιες, μὲ πλεγμένες βέργες, γιὰ νὰ περνοῦν τὰ δασκαλοῦδια γιὰ τὸ σχολεῖο, τὰ γιδοπρόβατα καὶ διαβάτες γενικά, (Λεσιά, λιάσα).

165. Λιθαράκια (τό): Στὰ Λιθαράκια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Χωράφια μὲ μικρὴ παραγωγή, πού εἶναι πετρώδη, γεμάτα λιθάρια μικρὰ καὶ μεγάλα.

166. Λιθαράκια (τά): Στὰ Λιθαράκια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο καὶ πλέον ἀπὸ τὸ κέντρο, στοῦ σύνορο Γκολεμῆς καὶ Τόσκεις, κοντὰ στὴ Ράχη τοῦ Βόγκλη. Κομιὰτι τῆς λοφοσειρᾶς πού τὸ ἔδαφος εἶναι φλίσση ἀλλὰ ἔχει ἕνα πολὺ σκληρὸ πέτρωμα, τὰ ψωρολίθαρα, πού σ' ἄλλα μέρη τοῦ χωριοῦ σπανίζουν. Δέ φαίνονται γιὰ τὸ μέρος εἶναι ντυμένο στοῦ πράσινο, ἀπὸ κουμαριά καὶ τσερμουτζέλα. Ἀπὸ τὰ λιθαράκια περνάει ὁ δρόμος πού ἔρχεται ἀπὸ τὴ Ζαραβίνα καὶ ἀνεβαίνει στὴ Αἶππα.

Στὰ Λιθαράκια, στοῦ πέρασμα ἀπὸ τὸ 1948, Ἀντάρτες τοῦ ΕΛΑΣ εἶχαν τοποθετήσῃ νάρκες. Μία ἀπ' αὐτὲς βρῆκε τὸν Τζουμπάνο Χρήστο Κόλλια (Γοίτο) πού διάβαινε μὲ τὰ γίδια καὶ τὸν ἄφησε νεκρόν.

167. Λιθαρί τῆς ἀσβεσταριᾶς. (τό): Στὸ Λιθάρ' τοῦ ἀσβεσταριᾶς. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ὅπου κάποτε εἶχαν κάνει ἀσβεστοκάμινο καὶ πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὴν πέτρα τοῦ ἀσβεστοκάμινου, ὅλη ἡ μικρὴ περιοχὴ.

168. Λιθαρί ψηλὸ (τό): Στὸ Λιθάρ' τὸ ψηλὸ. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι ἕνας μονοκόμματος βράχος ψηλὸς κοντὰ στὴν τοποθεσία «Γκορτσιὰ τοῦ Θεμελῆ».

169. Λιόσια (ή): Στ' Λιόσια θὰ κάνομε χωράφ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Μικρὴ περιοχὴ μὲ λίγα χωράφια πού τὰ καλλιεργοῦν οἱ Κολλαῖοι. Κοντὰ στοῦ ποτάμι πού τὴ βλέπει ὁ ἥλιος ὅλη τὴν ἡμέρα. Καλὸ μέρος γιὰ χειμαδιὸ (Ἡλιόσια) μέρος μὲ λιακάδα. Φημισμένη γιὰ τὰ ὥραϊα, νόστιμα σῆκα.

170. Λόγγος τοῦ Κώστα ζήκου (ο): Στὸ Λόγγο τοῦ Κωσταζήκ'. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια, πάνω ἀπὸ τὸ Ριζό, σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Πῆρε τὴν ὀνομασίᾳ ἀπὸ τὸν Κώστα Ζήκο ἀπὸ τὸ Τόσκεις, πού ἐκεῖ στάνερε τὰ γιδοπρόβατά του.

ἔχαιμε μιὰ προστάσια τῶν θάμνων τοῦ δάσους, ἀπὸ ξυλινιές, πορνάρια καὶ κέδρα, πού μεγάλωσαν καὶ ἔγινε στοῦ μέρος αὐτὸ λόγγος, δάσος μὲ τ' ὄνομα «Λόγγος τοῦ Κώστα Ζήκου», δρυμὸς.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Η 25^Η ΜΑΡΤΙΟΥ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

(‘Από τις παραδόσεις του ‘Ελληνικού Λαού)

‘Η 25η Μαρτίου εἶναι συγχρόνως ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ γιορτὴ. Ὡς ἐθνικὴ γιορτὴ εἶναι φυσικὸ νὰ ἀσκῇ μικρὴ ἐπίδραση στὴ δημιουργία τοπικῶν ἐθίμων. Ἀλλὰ καὶ ὡς θρησκευτικὴ γιορτὴ κλεισμένη πάντοτε στὸν κύκλο τῆς νηστείας τῆς μεγάλης σαρακοστῆς, παρέχει ἐλάχιστες εὐκαιρίες γιὰ τὴ διάπλασι ἐθίμων καὶ λαογραφικῶν παραδόσεων

Παρ’ ὅλα αὐτὰ ὅμως, χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ προσδιορίσω ἀπὸ πότε, στὴν Ἠπειρὸ καὶ ἰδιαίτερος στὸ Πωγώνι, ἔχει ἐπικρατήσῃ κατὰ τὴν 25η Μαρτίου τὸ ἔθιμο τοῦ «Κουδουνίσματος», ὅπως θὰ τὸ ὀνομάζουμε. Τὸ ἔθιμο αὐτό, πού πιθανὸν νὰ συνδέεται μὲ τὸ χαρμόσυνο γεγονός τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀπὸ τὴν παραμονή, κάθε παιδί ἐτοιμάζει διάφορα κουδούνια πού βρίσκει ἀχρησιμοποίητα στὸ σπίτι τοῦ «Κυπριά» ἀπὸ κεσέμια ἢ ἄλογα μοναστηριῶν, «μπουμπουνέλλες» ἀπὸ κρίαρια, «κουδούνια» ἀπὸ πρόβατα, «τσιοκάνια» ἀπὸ γελάδια, «γαργάλια» ἀπὸ ἀρνιά καὶ κατσίκια, ἀνάλογα μὲ τὸ τί ὑπάρχει πρόχειρο αὐτὴ τὴν ἡμέρα στὸ σπίτι. Ἰδιαίτερη προσοχὴ δίδεται στὸ μέγεθος καὶ στὸν ἀξὸ τοῦ κουδουνιοῦ, γιὰ νὰ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τῶν ἄλλων παιδιῶν, γι’ αὐτὸ καὶ προτιμῶνται οἱ «κύπριοι» καὶ οἱ «μπουμπουνέλλες». Ἀφοῦ ἐτοιμαστοῦν δέ, τοποθετοῦνται σὲ μέρος ἀπ’ ὅπου μποροῦν νὰ τὰ πάρουν εὐκόλα καὶ μέσα στὸ σκοτάδι, δίνεται εἰδικὴ παραγγελία στὴ μάνα τοῦ σπιτιοῦ νὰ τὰ ξυπνήσῃ στὶς 12 ἡ ὥρα τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ βγοῦν νὰ κουδουνίσουν. Προσοχὴ μήπως ξεχάσουν καὶ προλάβῃ κανένα ἄλλο παιδί καὶ τοὺς «τσακίσῃ», χτυπώντας πρῶτα τὰ κουδούνια τοῦ.

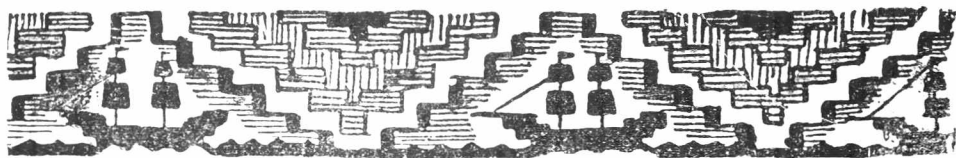
Στὶς 12 ἡ ὥρα τὰ μεσάνυχτα ἢ καὶ ἀργότερα, ἀνάλογα μὲ τὸ ξυπνητήρι πού ἔχει καθένas, τὰ παιδιὰ βγαίνουν μέσα στὴ νύχτα καὶ χτυποῦν τὰ κουδούνια στὴν αὐλὴ τους. Καμμιά φορά, ἂν εἶναι κανένας βιαστικός, χτυπάει τὰ κουδούνια στὶς 11.30, ὅσοι δὲ κάθονται κοντὰ στὴν Ἐκκλησίαν τρέχουν νὰ χτυπήσουν τὴν καμπάνα. Μετὰ τὰ παιδιὰ συγκεντρώνονται δυὸ δυό, τρία τρία μαζὺ καὶ ἡ φασαρία συνεχίζεται ἐπὶ μιὰ καὶ δυὸ ὥρες μέσα στὴ νύχτα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀνήμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ γυρίσουν μὲ τὰ κουδούνια τοὺς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ τὰ λαλήσουν στοὺς κήπους τοῦ σπιτιοῦ, στ’ ἀλώνια, στ’ ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια, πρὸ παντὸς δὲ σὲ μέρη πού φυτρώνει χορτάρι (τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχίζει καὶ πρασινίζει) γιὰ νὰ διώξουν τὰ φίδια, ὅπως λένε, λέγοντας καὶ τὸ σχετικὸ τραγούδι.

Φευγάτε φίδια,
φευγάτε γκουσταρίδια,
ἔφθας ὁ Βαγγελισμός
νὰ σᾶς κόψῃ τὸ λαϊμό,
νὰ σᾶς ρίξῃ στὸ ποτάμι,
νὰ σᾶς φᾶν οἱ καλογέροι
μὲ ψωμι καὶ μὲ πιπέρι.

Βέβαια τὸ ἔθιμο αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ σὰν ἓνα εἶδος μαγείας, μιὰ προσπάθεια καταπολεμήσεως τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν κοπαδιῶν, δηλαδὴ τῶν φιδιῶν, καὶ αὐτῶν ἀκινδύνων σὲ ἐποχὴ ὅπως ἡ ἀνοιξη, ὅπου τὰ μὲν φίδια μόλις ξυπνοῦν ἀπὸ τὴ χειμερία νάρκη τους, οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα γυρίζουν καθημερινῶς μέσα στὰ χόρτα καὶ διατρέχουν διαρκῶς τὸν κίνδυνο ν' ἀποθάνουν ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη δῆγμα-
τα τῶν φιδιῶν. Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ φαίνεται πολλὴ πιθανή, διότι ἡ 25ῃ Μαρτίου συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν ἐαρινὴ ἡμερία (22 Μαρτίου). Δὲν ἀποκλεί-
εται ὅμως τὸ ἔθιμο αὐτὸ νὰ ἔχῃ καὶ καμιὰ ἄλλη μεταγενέστερη σημασία πε-
ρὶ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τὰ μέρη, ὅπως ἡ Ἡπειρος, ὅπου μέχρι τοῦ 1912 ἦσαν ὑπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγόν, σὲ μιὰ μέρα ὅπως ἡ 25ῃ Μαρτίου, κα-
τὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδα πανηγύριζε τὴν Ἀνεξαρτησίᾳ της.

ΤΑΣΟΥ Δ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ΠΑΣΧΑΛΙΑ

— Άργεϊ μάννα ή Πασχαλιά;

— "Όχι, λεβέντ μ' δέν άργεϊ. Στο λάκο τσ'Λένς είναι κι έρχεται καθάλα στο γοιάρ.

— Άργεϊ μάννα ή Πασχαλιά;

— "Όχι, καιμάρ μ' δέν άργεϊ. Άνέθηκε τώρα στον "Αι. Λιά και κατβαίν για τò χωριό.

Αυτά έλεγα κι αυτά μου 'λεγε ή μάννα μου μέρες πολλές πριν έρθει ή Πασχαλιά. Μè πόση λαχτάρα τήν περιμέναμε και πόση χαρά νοιώθαμε αυτές τις άγιες μέρες εκείνο τόν καιρό. Τήν είχαμε προσωποποιήσει τήν Πασχαλιά κι ήταν για μās μιά πανώρια γυναίκα πού μās έφερνε τὰ κόκκινα τ' αυγά, τις άσπρες λαμπάδες, τὰ καλά ρούχα καιμιά φορά, τις κουλούρες, τò καλό φαί. Τή νοιώθαμε τήν Πασχαλιά, τήν είχαμε θαλμμένη στα τρίσβαθα της παιδικής μας ψυχής και λαχταρούσαμε τότε νά τήν ξαναδούμε.

Και πάντα έρχονταν. "Όσο κι αν μās φαίνονταν πώς άργούσε κάποτε κάποτε. "Ισως νά συνέβαινε αυτό από τή νηστεία τόσων ήμερών και τὰ λόγια παρηγοριās τών γονιών μας νά μήν ήταν άρκετά με άποτελέσματα νά χάνουμε τήν ύπομονή μας.

Κι όλο ζύγωνε κι έφτανε επί τέλους πάνω άπ' τή σουρδιά και κατέβαινε για τò χωριό. Κι έρχονταν ό Αάξαρς πρώτα πού λέγαμε στα σπίτια του χωριού κρατώντας τò καλαθάκι για τ' αυγά και τόν μεγάλο κύπρο. Άμέσως με τὰ Βάγια πού μās έδινε ό παπάς στην εκκλησιά. Κι ύστερα ή Μεγάλη έβδομάδα. Μά σκάλωνε λίγο, ώσπου νά φτάσει ή Μεγάλη Παρασκευή. Και τοúτο γιατί καιμιά φορά κούτσαινε τò γοιάρι της, έτσι μās έλεγαν. Τρέχαμε τότε κάτω άπ' τήν Παναγιά για νά μαζεύουμε μανουσάκια κι άλλα άγριολούλουδα. Τò θράδυ με τις κόκκινες λαμπάδες στα χέρια φέρναμε μετά τὰ εγκώμια τρεις φορές γύρω άπ' τήν εκκλησιά. Με τή μεταλαβιά του Μ. Σαδδάτου μισκοβολούσε πλέον γύρω μας ή Πασχαλιά. Μπορούσαμε επί τέλους νά φάμε εκείνη τήν ήμέρα και λίγο λαδάκι. Και με τήν Κυριακή ή ευτυχία μας κορυφώνονταν. Δέν κάναμε τήν Άνάσταση τὰ μεσάνυχτα — ούτε και τώρα — άλλα πολύ πριν φέξει. Και γέμιζε ή πλακόστρωτη εκκλησιά μας από κόσμο, κανείς δέν έλλειπε. Οί άσπρες λαμπάδες στα χέρια μας φωτίζαν τὰ πρόσωπά μας κι έσιμιγε τò φως με τή χαρά μας, δημιουργώντας ανεξίτηλα χρώματα, μυστηριακά, στίς παιδικές μας ψυχές πού και τώρα ακόμα μένουν για νά μās θυμίζουν. Μόνο νά μās θυμίζουν... Τò τραπέζι τò πασχαλινό με τò άρνι της γάστρας — σούθλες δέν ξέραμε — μās έκανε νά ξεχάσουμε με μίās τήν πολυήμερη νηστεία και μās έδινε δύναμη για νά τραβάμε όλη τήν ήμέρα τήν αλυσίδα της καιμιάνας. Αυγά δέν τσουγκρίζαμε ανήμερα του Πάσχα και φυσικά δέν τὰ τρώγαμε. "Αν κάναμε κάτι τέτοιο θά θγάζαν τὰ κριάρια μας αυγολήτ! Τή χαρά αυτή τήν είχαμε για τή δεύτερη μέρα. Επισκεπτόμασταν και τò νουνό πηγαίνοντάς του και μιά κουλούρα με δυο αυγά. Και ή νουνά μας μās έδινε δυο κουλούρες και διπλάσια αυγά! Τò άπόγευμα, μετά τή δεύτερη Άνάσταση, ό χορός στην πλατεία έδωνε κι έπαιρνε από τούς μεγάλους, ενώ για μās τὰ παιδιά ή πλακίτσα και ό μούκας

ἔφταναν γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ μετρήσει τὸ ὕψος τῆς χαρᾶς μας. Γιὰ τὴν πλακίτσα χωριζόμεσταν σὲ δυὸ ομάδες, στήναμε ἀπὸ τρεῖς πλάκες σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση καὶ μὲ τρεῖς πέτρες ὁ καθένας προσπαθοῦσαμε νὰ γκρεμίσουμε τὶς πλάκες τῆς ἀντίπαλης ομάδας. Ὅποια ομάδα τὸ κατάφερε πρώτη, ἡ νικημένη μᾶς ἔπαιρνε καθάλα καὶ μᾶς πῆγαινε μιὰ γύρα στὴν πλατεία! Μὲ τὸ μούκα — γιὰτὶ τὸ λέγαμε ἔτσι δὲν ξέρω — θάζαμε ὁ καθένας σὲ μιὰ μικρὴ πέτρα ἀπὸ λίγο κερὶ καὶ ἀπὸ σχετικὴ ἀπόσταση προσπαθοῦσαμε μὲ τὶς ἀμάδες νὰ τὴ ρίξουμε κάτω γιὰ νὰ πέσει τὸ κερὶ κι ὅποιος τὸ κατάφερε, τὸ κερὶ ἦταν δικό του!

Χαρᾶς εὐαγγέλια ἦταν γιὰ τοὺς μεγάλους ἡ δευτέρα μέρα τῆς Πασχαλιᾶς. Παρέες παρέες πῆγαιναν βίζτα σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Ὅλα τὰ σπίτια ἀνοιχτά, περίμεναν οἱ νοικοκυρὲς καλόκαρδα στὴν πόρτα. Γιὰ μᾶς τὸ τσοῦγκρισμα τῶν αὐγῶν ἔφτανε καὶ περίσσειε. Καὶ τὸ ἀπόγευμα ξανά στὴν ἐκκλησιά. Τὰ ἀγόρια κάτω ἀπὸ τὸ πετραχεῖλι τοῦ παπᾶ γίνονταν θλάμηδες καὶ οἱ κοπέλες ἀδερφοποιτές. Χαλι-καριὰ δίπλα ἀπ' τὸν παπᾶ στὴν ὥραία πύλη τ' αὐγὰ οἱ λαμπροκουλοῦρες ποῦ τοῦ δίναμε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό! Φιλιά καὶ ὑποσχέσεις γιὰ παντοτεινὴ φιλία. Καὶ τὸ θλάμη ποῦ κάναμε δὲν τὸν φωνάζαμε πλέον μὲ τ' ὄνομά του. Ἀκόμα καὶ τώρα. Ἀλλὰ τώρα ποῦ νὰ τὸν θροῦμε καὶ ποῦ νὰ μᾶς δεῖ ποῦ σκορπιστήκαμε καὶ χαθήκαμε καὶ ξεχαστήκαμε...

Πασχαλιά, Πασχαλιά σὲ ξεχάσαμε καὶ σένα...

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

I

ΚΑΤΩ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Κάτω στὴ Μαύρη Θάλασσα καὶ στὸ βαθθὸ τὸ ρέμα
Σουλτάνα πλένει τὰ πανιά, τὰ μοσκοσπουνίζει
σέρνει τὸν μόσκο στὰ μαλλιά, τὴ ζάχαρη στὰ χεῖλη
κι' ἓνας πασσᾶς ποῦ διάβαινε, κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει
πόσο Σουλτάνα μ' τὸ φιλί, πόσο τὰ μαῦρα μάτια.

II

ΑΠΟΨΕ ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Ἀπόψε μάννα τοῦ γαμπροῦ καὶ πεθερὰ τῆς νύφης
μὲ τὸν ἀγέρα μάλωνα, καὶ τὸν βοριά προστάζει
πᾶψε βοριά τὰ κύματα, κι' ἀγέρα τὸν ἀχό σου
ν' ἀνάψω τὰ λυχνάρια μου, νὰ ἰδῶ τὴ νύφη ποῦρθε.

Π Α Ι Δ Ε Ι Α

ΔΕΣΠ. ΣΑΛΤΟΥΡΙΔΟΥ - ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ

Ύργ. Γραμμ. τῆς Ο.Λ.Μ.Ε.

Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αιτιολόγηση καὶ βασικοὶ στόχοι

Κίνητρο γιὰ τίς σκέψεις ποὺ ἀκολοῦθοῦν ἀποτέλεσαν οἱ χιλιάδες ἀδιόριστοι πτυχιῶχοι, καθηγητὲς καὶ δάσκαλοι, ποὺ ὑπάρχουν σήμερα.

Καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι ἀτομικὸ, οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ καὶ συνέχεια ὀξύνεται δημιουργώντας ψυχολογικὰς πιέσεις καὶ ὑποβάθμιση τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν τίτλων. Συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀπογοήτευση τῶν νέων, ἡ κοινωνικὴ σπατάλη ἀπὸ τῆς μὴ ἀξιοποίησίν τους ἑγκαίρα, καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἡλικία ποὺ διψάνε γιὰ δράση καὶ ἡ δημιουργία αὐτοῦ ποὺ παγκόσμιον ὀνομάζεται ἐπιστημονικὸ πρό-
λεταριάτο.

Αἰτία ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἔλλειψη προγραμματισμοῦ στὴν ποιοτικὴ καὶ ποσο-
τικὴ παραγωγή τῆς ἐκπαίδευσης. Αὐτὸ σὲ ἀπλὴ διατύπωση δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ
θεώρησιν τῆς ἐκπαίδευσης ὡς μιὰ μεγάλη ἐπιχείρηση ποὺ γιὰ νὰ ὀρθοποδήσῃ πρέ-
πει νὰ παράγῃ βίαι χρειάζεται ἡ οἰκονομία (ποσοτικά, ποιοτικά καὶ προοπτικά)
ἐνῶ παράλληλα προσπαθεῖ νὰ τὴν προσανατολίσῃ σὲ νέα πρότυπα διαβίωσης.

Ἀλλὰ μιὰ τέτοια θεώρησις τῆς ἐκπαιδεύσεως ποὺ ὀνομάζεται «οἰκονομική»,
μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀντιφατικὴ μὲ τὴν «μορφωτικὴν» ἀποστολὴ τῆς παιδείας.

Καὶ ἡ ἀντίθεση αὕτῃ στηρίζεται στὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴ μορφωτικὴ καὶ οὐμα-
νιστικὴ ἀποστολὴ τῆς παιδείας ποὺ συνειδητοποιεῖται ὅλο καὶ περισσότερο, γι' αὐτὸ
καὶ μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον ὁ σχολικὸς πληθυσμὸς ὅλων τῶν βαθμίδων
τῆς ἐκπαίδευσης συνέχεια αὐξάνει.

Αὐτὸ ὀφείλεται:

- Στὴ συνεχὴ βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν.
- Στὴν ἔντονη αὐξήσιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.
- Στὴ μεγαλύτερη ἔφεση γιὰ μόρφωση ἀπ' ὅλες τίς κοινωνικὰς ομάδας.
- Στὴ βελτίωσιν τῶν μέσων διδασκαλίας, τὴν επέκτασιν τῆς ὑποδομῆς, τὴν
περιφερειακὴν ὀργάνωσιν καὶ επέκτασιν τῶν δυνατοτήτων μόρφωσης.

Ἀλλὰ ἡ δημιουργία τῶν παραπάνω προϋποθέσεων καὶ ἡ συνεχὴς πίεσις γιὰ
περισσότερη παιδεία σὲ εὐρύτερη ἔκτασιν (γεωγραφικὰ καὶ πληθυσμιακὰ) δημιούρ-
γησε τίς πρῶτες ὑποχωρήσεις ὑπὲρ τῆς ποσοτικῆς αὐξήσεως καὶ ἔτσι ἐδράδυνε ἡ
ποιοτικὴ βελτίωσιν καὶ παραμερίσθηκε ὁ προγραμματισμὸς τῆς «παραγωγῆς» τῆς
ἐκπαίδευσης, λόγῳ τῶν δαπανῶν ποὺ ἀπαιτοῦσε.

Παράλληλα ἡ περιφερειακὴ ἀνακατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὴν ἔντονη μο-
νοπολικὴν (ἀστικὴν) ἀνάπτυξιν καὶ τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν ὑπαίθρου, δημιούργησε ἔντονα
πρόβλήματα κυρίως σχολικῶν κτιρίων, μὲ ἀποτελέσματα νέα ἐπιβράδυνσιν στὴν κρα-
τικὴ παρέμβασιν γιὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τῶν προ-
γραμμάτων, μὲ ἔντονες συνέπειες στὴν ὀργάνωσιν, τὸν προγραμματισμὸν, τὴν ποιο-
τικὴν βελτίωσιν καὶ τὸν ἀναπροσανατολισμὸν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος πρὸς τὴν

καλπάζουσα εξέλιξη της τεχνολογίας και τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις του σήμερα και του αύριο.

Κατά κανόνα η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος (σε δεδομένη στιγμή) είναι αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας, που σε κάθε φάση διαφοροποιείται ελάχιστα από την προηγούμενη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι έκαστοι υπεύθυνοι (κυρίως στις παραδοσιακές κοινωνίες παλαιών πολιτισμών (Μεξικό, Αίγυπτος, Ελλάδα) διστάζουν για σημαντικές αλλαγές, και δεν υπάρχει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, ενώ το κόστος από τις δαπάνες είναι σημαντικό, και τα αποτελέσματα βραδύνουν και δεν έχουν άμεσο πολιτικό όφελος.

Έτσι ο χρόνος όρισμένων καινοτομιών για αναδιοργάνωση (του περιεχομένου και των στόχων της εκπαίδευσης) κλιμακώνεται μακροχρόνια και τελικά διαφοροποιείται και νοθεύεται, από παρεμβάσεις και σκοπιμότητες της στιγμής.

Αλλά πού συγκεκριμένα σχετικά με τον προγραμματισμό, βασικά στοιχεία της σημερινής οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας, όπως οι ανάγκες της οικονομίας, ή τεχνολογική εξέλιξη, ή ζήτηση για απασχόληση κλπ., ελάχιστα χρησιμοποιούνται και αξιοποιούνται σαν βάση προγραμματισμού της εκπαίδευσης, ενώ ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η πληροφόρηση των νέων χωλαίνει σημαντικά. Ακόμη οι ανάγκες της οικονομίας ή εξέλιξη όρισμένων παραγωγικών κλάδων, και το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας έχουν ελάχιστα μελετηθεί, για να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα. Έτσι ο προγραμματισμός της εκπαίδευσης (ποιοτικά και ποσοτικά) γίνεται δυσχερής και μακροχρόνια, ή σύμπτωση προσφοράς και ζήτησης εργασίας ειδικευμένου προσωπικού και ή αποφυγή της κοινωνικής σπατάλης με τη δημιουργία ανέργων και αχρησιμοποίητων ειδικοτήτων, σε σχέση με τη ζήτηση, δξύνεται και δημιουργεί άτομικά, οικογενειακά και κοινωνικά προβλήματα. Και είναι σαν φαινόμενο αρκετά αποκαρδιωτικό, όταν συμβαίνει σε κλάδους όπως ο εκπαιδευτικός που κατά κύριο όγκο θα απασχοληθούν στην δημόσια εκπαίδευση. Έτσι η συσσώρευση αδιόριστων δεν αποδεικνύει, μόνο, την κακή οργάνωση και την έλλειψη προγραμματισμού αλλά και την απροθυμία απορρόφησης και το χαμηλό ποσοστό κρατικών δαπανών για την εκπαίδευση, ενώ τα κενά, ή έλλειψη ύποδομης και εποπτικών μέσων και οι υπεράριθμοι μαθητές καταστρατηγούν τις διατάξεις του Ν. 309) 76.

Στοιχεία και προϋποθέσεις προγραμματισμού

Ειδικότερα ένας βραχυχρόνιος προγραμματισμός 5 ή 10 ετών από ποσοτική άποψη, για τη στοιχειώδη και μέση εκπαίδευση είναι και ευκολός, επειδή τα παιδιά για τα όποια θα γίνει, έχουν ήδη γεννηθεί. Άλλα όια τάσεις του παρελθόντος μπορούν άριστα να προσδιορίσουν τις συνολικές ανάγκες σε προσωπικό, αϊθουσες, δαπάνες και την χωροταξική κατανομή τους. Το ποσοστό περάσματος από τη μία βαθμίδα στην άλλη και οι διαχρονικές διαφοροποιήσεις του, αποτελούν μαζί με τη ζήτηση και κυρίως το ποσοστό εισόδου στα Α.Ε.Ι. βασικό κριτήριο της ποσοτικής εκτίμησης του σπουδαστικού πληθυσμού μελλοντικά.

Παράλληλα τα ποσοστά μñ σχολικού πληθυσμού, δίνουν τις ετήσιες «φουρνιές» μñ ειδικευμένου δυναμικού, που αποτελούν ένα άλλο σκέλος για τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης (ανεπίδικευτοι εργάτες, ταχύρρυθμη εκπαίδευση, οργάνωση ειδικευσης κατά την απασχόληση κλπ.). Στη συνέχεια, ή βελτίωση της ποιότητας (και των μέσων μετάδοσης των γνώσεων) αποτελεί το άλλο σκέλος του προγραμματισμού της εκπαίδευσης, και των σχετικών δαπανών, παράλληλα με την ποιοτική βελτίωση του διδακτικού προσωπικού, των μέσων και μεθόδων με την παροχή αυ-

ξημένων τεχνολογικών και ειδικευμένων γνώσεων (ό,τι ονομάζεται τεχνική της εκπαίδευσης).

Τούτο προϋποθέτει τη δημιουργία, προηγουμένως, του καταλλήλου προσωπικού και υποδομής στα Ἀνώτατα Εκπαιδευτικά Ἰδρύματα, πέρα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ στὴς δομὲς λειτουργίας τους. Ἡ μέση ἡλικία τοῦ σημερινοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ στὴν Μ.Ε. καὶ οἱ ἀδιόριστοι καθηγητὲς δημιουργοῦν βασικὴ ἐλλείδα γιὰ τὴν σχετικὴ εὐκολία αὐτῆς τῆς εκπαιδευτικῆς στροφῆς, ὥστε νὰ φθάσουμε στὸν ἀπαραίτητο ἐτήσιο ἀριθμὸ (καὶ βαθμὸ εἰδίκευσης) ἀναγκαίων στελεχῶν, βάσει τῶν διαφοροποιήσεων τῆς ζήτησης στελεχῶν. ὅπως θὰ ἐκτιμηθοῦν ἀπὸ τὸ πρόγραμμα αὐτοδύναμης ἀνάπτυξης καὶ αξιοποίησης τῶν πόρων τῆς χώρας, σὲ ἐθνικὸ καὶ περιφερειακὸ ἐπίπεδο.

Ἀλλὰ ἡ ὑφιστάμενη δομὴ τοῦ εκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἀποτελεῖ ὁποσδήποτε τροχοπέδη, γιὰ τὰ πρῶτα στάδια ποιοτικῆς καὶ ποσοτικῆς βελτίωσης τῆς «πααραγωγῆς» τῆς εκπαίδευσης, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἔνταση τῆς ἀνάγκης γιὰ ἀλλαγὴ, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ καθυστέρηση ἀπέναντι στὴν τεχνολογικὴ ἐξέλιξη ἄλλων χωρῶν καὶ τὴν ἀνάγκη ἀφομοίωσης αὐτῆς τῆς τεχνικῆς, στὸ ἄμεσο μέλλον.

Μὲ διαδοχικὲς ἐκτιμήσεις καὶ ἐπανεκτιμήσεις θὰ προσδιοριστῇ ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαίων στελεχῶν, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ εἰδίκευσης, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἀνεργία πτυχιούχων καὶ ἡ δημιουργία ἐπιστημονικοῦ προλεταριάτου, μὲ τὴ διαχρονικὴ κλημάκωση τῆς προσαρμογῆς τῆς προσφοράς πρὸς τὴ ζήτηση ἐργασίας, ὅπως ἐκτιμᾶται (ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ) ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση τῶν παραγωγικῶν τάξεων καὶ τὴν ὑπεύθυνη πολιτικὴ ἡγεσία, ποὺ θὰ ἐτοιμάσει τὴν ὑποδομὴ ὑποδοχῆς τῶν νέων στελεχῶν.

Τέλος γιὰ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν Α.Ε.Ι. ἡ «δημιουργία» τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προηγηθεῖ κατὰ μία ἡετία, περίπου, τῶν λοιπῶν κατωτέρων στελεχῶν, μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ τόσο στὸ ἐσωτερικὸ καὶ στὴν σύνδεση τῆς ἔρευνας μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ βελτίωση (χρηματοδότηση δηλ. τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ποὺ προάγουν τὴν παραγωγικὴ ἔρευνα), ὅσο καὶ στὴν ἐπιστράτευση στελεχῶν ποὺ διδάσκουν στὰ Πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ. Γιὰ τὸ μορφωτικὸ τους ἐπίπεδο καὶ τὴν προθυμία τους νὰ δοθῇσιν δὲν ὑπάρχουν ἀξιόλογες ἀμφισβητήσεις, δεδομένου ὅτι ὁ συνολικὸς τους ἀριθμὸς, ὑπερκαλύπτει κάθε ποσοτικὸ ἔνδεχόμενο.

Ἀκόμα ἡ πληροφόρηση τῶν σπουδαστῶν καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς εἶναι τὰ ἐπόμενα στάδια μελέτης καὶ προγραμματισμοῦ γιὰ τὸν συντονισμό τῶν στόχων στὴ μακροχρόνια σύμπτωση προσφοράς καὶ ζήτησης ἐργασίας κατὰ ἐπίπεδο, κλάδο καὶ εἰδικότητα. Ἡ ἐπιλογή θάσει εἰδικῆς διαδικασίας, θὰ παραμείνει, ἐφ' ὅσον ἡ προσφορὰ ὑπερέχει τῆς ζήτησης καὶ τὸ ἐπίπεδο τοῦ στόχου ἀνέρχεται καὶ ἀπαιτεῖ πρόσθετες ἱκανότητες.

Τέλος ἡ σημερινὴ δομὴ, κατὰ ἡλικία, τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ κάθε βαθμίδας, προσδιορίζει τὸ βαθμὸ γηρασμοῦ, τὸ ρυθμὸ ἐξόδου καὶ τὴς ἀνάγκης ἀνανέωσης, διαχρονικά, κάθε κλάδου. Ἐνδιάμεσα, ἔνδεχόμενα κενὰ στὴν πυραμίδα, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη, ὥστε μακροχρόνια νὰ καλυφθοῦν, ἐπειδὴ σχετικὲς ἀνωμαλίες τῆς πυραμίδας, στὴ διάρθρωση κάθε ἐπαγγελματικῆς ἱεραρχίας δημιουργοῦν πρόσθετα προβλήματα (γηρασμὸ, χαλάρωση).

Συμπερασματικά, ἡ ἀνάλυση καὶ πλήρης γνώση τῶν δομῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ συνειδητοποίηση τῆς σημασίας τους, σὰν βασικῆς προϋπόθεσης ἐπιτάχυνσης τῆς ἀνάπτυξης, μὲ τὴ βελτίωση τοῦ εκπαιδευτικοῦ συστήματος, θὰ ἐπιτρέψουν τὸν ἀναπροσανατολισμὸ τῶν ἐπιλογῶν γιὰ τὸν προγραμματισμὸ τῆς εκπαίδευσης, σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ὥστε ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀλλαγῆς νὰ οἰκοδομηθεῖ μὲ θεμελίον τὸ χαρακτῆρα, τὴ μόρφωση καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ τελείωση τῶν νέων γενεῶν.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Γιὰ τὸν προγραμματισμὸν στὴν Ἑκπαίδευση βασικὴ προϋπόθεση ἀποτελοῦν οἱ δημογραφικὲς ἐκτιμήσεις τοῦ μελλοντικοῦ πληθυσμοῦ, ποσοτικὰ καὶ διαρθρωτικὰ (κατὰ ἡλικίες) ποὺ θὰ βοηθήσουν νὰ προσδιοριστοῦν πὺς ἀντικειμενικὰ ὁ μελλοντικός σχολικὸς πληθυσμὸς καὶ κατὰ συνέπεια οἱ ποσοτικὲς ἀνάγκες γιὰ ἑκπαίδευση, ποὺ θὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ διαφοροποίηση τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, κατὰ ἐπίπεδο ἑκπαίδευσης σὲ 5, 10, ἢ καὶ 15 χρόνια.

Σημειώνεται ὅμως ὅτι ἡ δημιουργία ποὺ βοηθᾷ νὰ ὑπολογισθοῦν οἱ μελλοντικὲς διαφοροποιήσεις τοῦ συνολικοῦ καὶ σχολικοῦ πληθυσμοῦ (δηλ. τοῦ πληθυσμοῦ σχολικῆς ἡλικίας) καὶ ἀποτελεῖ τὴ μία συνισταμένη (ποσοστική) τοῦ σχολικοῦ προγραμματισμοῦ, εἶναι ἀτελής ἂν παράλληλα δὲν ληφθοῦν ὑπόψη καὶ οἱ μακροχρόνιες διαφοροποιήσεις στὴν ἔφεση τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ μάθηση, ποὺ μεταβάλλεται θετικὰ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἄλλο σκέλος ἐκτίμησης τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ κάθε βαθμίδας.

Τὸ τρίτο στοιχεῖο ποὺ προσδιορίζει τὸ συνολικὸ σχολικὸ πληθυσμὸ, εἶναι ἡ διάρκεια τῆς ἑκπαίδευσης (ὀποχρεωτικῆς καὶ μὴ) σὲ κάθε ἐπίπεδο.

Ἔτσι ἡ ἄγνοια τῶν παραπάνω καὶ ὁ ἀτελής ἢ ἀνύπαρκτος προγραμματισμὸς τῆς «παραγωγῆς» τῆς ἑκπαίδευσης ἔχουν σὰν συνέπεια ὁρισμένους διαρθρωτικὲς ἀνισορροπίες ὁρίζοντες (μεταξὺ βαθμίδων) καὶ κάθετες (μεταξὺ ἐπιπέδων) ποὺ κινδυνεύουν νὰ γίνουν ὀξύτερες, ὥπως μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ ἀπὸ τὴ συνεχῶς ἐντονότερη ἀνεργία καὶ ὑποαπασχόληση κλάδων ἢ κατηγοριῶν διπλωματούχων, ἀφοῦ ἡ ἀντίστοιχη ζήτηση (ἀπὸ τὴν παραγωγή, τὴν ἀγορά, τὸ κράτος) δὲν καλύπτει μακροχρόνια τὸ ρυθμὸ παραγωγῆς τους, ἀπὸ τὰ διάφορα ἑκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, ἐνῶ ἄλλοι κλάδοι μέσου καὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου παρουσιάζουν μόνιμη ἔλλειψη στελεχῶν (βοιμηχανία).

Ἀλλὰ σὲ μιὰ οἰκονομία ποὺ μεταβάλλεται, βοιμηχανοποιεῖται καὶ θέλει νὰ προσδεύσει σταθερά, αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἶναι ἀδικοιολόγητο καὶ καταλήγει σὲ θάρος τοῦ ἑκπαιδευτικοῦ συστήματος. τὸ ὁποῖον δὲν «παράγει» ὅ,τι χρειάζεται ἡ οἰκονομία (ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ) στὴ συγκεκριμένη φάση ἀνάπτυξής της. Ἔτσι οἱ ἐλλείψεις ἀπὸ τὴ μία (μέσων, στελεχῶν καὶ εἰδικευμένου προσωπικοῦ) καὶ τὸ πλεόνασμα ἀπὸ τὴν ἄλλη (πτυχιούχων, θεωρητικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν κατὰ κανόνα) ποὺ διαπιστώνεται καθημερινὰ καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα ἐπιστημαίνουν τὴ σημασία τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς «παραγωγῆς» τῆς ἑκπαίδευσης, σὰ μίαν ἀνάγκη ἐξισορρόπησης μακροχρόνια τῆς ζήτησης γιὰ ἑκπαίδευση, μόρφωση καὶ εἰδίκευση ἀπὸ τὸ λαό, πρὸς τὴν προσφορά ἐργασίας ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις.

Σήμερα εἶναι δεδομένη ἡ συνεχὴς αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν ποὺ ὀφείλεται στὴν ἐντονότερη στὰ τελευταῖα χρόνια ἔφεση τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ μόρφωση, τὴ δημιουργία νέων κλάδων (μέσου καὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου), τὴν ἐπέκταση τῶν ἐτῶν ὀποχρεωτικῆς ἑκπαίδευσης ἀλλὰ καὶ στὴ βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, τὴν αὔξηση τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἐπέκταση τῆς σχολικῆς ὑποδομῆς, ποὺ συμβάλλουν στὴ δημιουργία τῶν συνθηκῶν προσέλευσης τοῦ πληθυσμοῦ στὰ σχολεῖα.

Οἱ δαπάνες τῆς ἑκπαίδευσης

Ἡ ἀνάγκη ὅμως γιὰ τὴ συνεχὴ ἐπέκταση τῆς παιδείας θέλει σημαντικὲς δαπάνες, ποὺ ἀπαιτοῦν διαρκὴ βελτίωση τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος. Μόνο δὲ μιὰ συνεχὴς εἰσοδηματικὴ αὔξηση ὅλων τῶν ἐργαζομένων θὰ καλύψει τὰ αὐξημένα θάρη ἀπὸ τὴ βελτίωση καὶ ἐπέκταση τῆς παιδείας καὶ τῆς ὑποδομῆς της γενικότερα. Ἀκόμη ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος μπορεῖ νὰ ἀπορροφήσει τὴν αὐξημένη

«παραγωγή» της εκπαίδευσης, τις νέες δηλαδή «φουρνιές» αποφοίτων κάθε επιπέδου και βαθμού ειδίκευσης.

Η αύξηση επομένως του σχολικού πληθυσμού και η οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη πρέπει να συμβαδίζουν ποσοτικά και ποιοτικά - ταμειακά, για να μην έχουμε ανεργία πτυχιούχων και μορφωμένων, που αποτελεί κοινωνική σπατάλη και απόδειξη κακού οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού.

Σήμερα εκτός από την οικονομική και η ανθρωπιστική θεώρηση της παιδείας επιβάλλει τον προγραμματισμό στην εκπαίδευση και τη μορφωτική βελτίωση του πληθυσμού, αφού η μόρφωση θεωρείται σαν διόλογο προσωπικής ικανοποίησης, ανάπτυξης της προσωπικότητας, συντελεστής γοήτρου και ύψηλότερου εισοδήματος. Αλλά η συνεχής αριθμητική αύξηση του σχολικού πληθυσμού και οι δαπάνες που συνεπάγεται γίνονται αρκετά επαχθείς στα μεγάλα αστικά κέντρα κυρίως, από τις τιμές της γης, αλλά και επειδή τα θάρη επιμερίζονται στους ενήλικες (έργαζομένους) που γεννήθηκαν στο διάστημα του πολέμου και του μεσοπολέμου με φθίνοντα ποσοστά και που αποδεκατισμένοι από τα γεγονότα της περιόδου και τη μετανάστευση εξωτερικού της 10ετίας του 1960 έχουν ελάχιστη ειδίκευση και χαμηλή παραγωγικότητα. Σε απλούστερη δηλαδή διατύπωση η ανάγκη επέκτασης και βελτίωσης του εκπαιδευτικού μας μηχανισμού προσκρούει στο χαμηλό άτομικό και εθνικό μας εισόδημα, που όφειλεται στην άπρογραμματιστή ανάπτυξη της οικονομίας μας στο παρελθόν, στα εξωτερικά γεγονότα, τη φοροδιαφυγή και τη μη όρθολογική οικονομική μας διάρθρωση. Έτσι μελλοντικά ο στόχος βελτίωσης και προγραμματισμού της εκπαίδευσης συμβαδίζει με τον οικονομικό προγραμματισμό, που θα επιτρέπει με τη συνεχή οικονομική βελτίωση, να καλύψει τις δαπάνες της εκπαίδευσης και την ποιοτική της βελτίωση. Θεωρητικά δε σε κάθε κρατική δαπάνη οι εργαζόμενοι πρέπει να συνεισφέρουν όλο και αναλογικά (προσθετική αναλογία).

Η ποσοτική λοιπόν αύξηση του σχολικού πληθυσμού και η ανάγκη ποιοτικής βελτίωσης και συνεχών αναπροσανατολισμών εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας επιβάλλουν τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης (ποσοτικά και ποιοτικά) για τον περιορισμό της σπατάλης που αποτελεί η «παραγωγή» μη αναγκαίων στελεχών κάθε βαθμίδας.

Αυτός ο προγραμματισμός της εκπαίδευσης πρέπει να είναι συγχρόνως έσω-τερικός για να διευκολύνει τον προσανατολισμό του έμφυχου δυναμικού και τη διάθεση των υλικών μέσων και εξωτερικός για να προσαρμόσει την εκπαίδευση στις ανάγκες και δυνατότητες της οικονομίας. Και αυτή η αλληλοσυσχέτιση ελάχιστα έχει αναλυθεί μέχρι σήμερα με αποτέλεσμα η διάρθρωση της προσφερόμενης εργασίας από τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα κυρίως σ' όσους πρωτοζήτησαν εργασία, να αδυνατεί να ανταποκριθεί στο διπλασιασμό κάθε 10 ως 15 χρόνια των αποφοίτων γυμνασίου, πτυχιούχων και διπλωματούχων μέσων σχολών. Και τούτο σε μια εποχή που η μετανάστευση εξωτερικού δεν έπαψε να μειώνει την προσφορά εργασίας, ενώ οι σπουδές στο εξωτερικό απορροφούν ένα σημαντικό τμήμα από τους αποφοίτους των γυμνασίων που δεν «χωρούσαν» στα ελληνικά πανεπιστήμια, με τελική συνέπεια να βοήθουν αφαιρετικά στην εξισορρόπηση προσφοράς εργασίας προς τη ζήτηση στελεχών και εργατικού δυναμικού γενικότερα.

Μορφωτική βελτίωση και οικονομική ανεξαρτησία

Αλλά επειδή μέχρι τώρα δεν υπήρχε παρά μόνο βραχυχρόνιος προγραμματισμός και αυτός κυρίως στο κατασκευαστικό πρόγραμμα των σχολικών κτιρίων, οι συνέπειες από την έλλειψη πολιτικής για την προσαρμογή της «παραγωγής» της

εκπαίδευσης στις ανάγκες της οικονομίας και της τεχνολογίας, και η υποχώρηση στη σκοπιμότητα και τις πιέσεις για περισσότερη παιδεία θα φανούν αργότερο πιδέοντα με κλαδικά πλεονάσματα και ελλείψεις. Θα υπάρχει το φαινόμενο οι παραδοσιακοί τομείς της κλασσικής παιδείας να παράγουν πλεονάσματα και οι βιομηχανικοί κλάδοι να μην βρίσκουν μεσαία και ειδικευμένα στελέχη για την επάνδρωσή τους.

Σχετικά με τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης σημειώνεται ακόμα ότι κάθε μακροχρόνια προβολική εκτίμηση υπόκειται στην πολλαπλότητα κοινωνικών και οικονομικών διαφοροποιήσεων του μέλλοντος. Έν τούτοις όρισμένα γεγονότα προδιαγράφονται έντονα.

Τέτοια είναι ή συνεχής μείωση των γεννήσεων, ή διαρθρωτική διαφοροποίηση του ένεργου πληθυσμού, ή αστυφιλία κλπ. Ειδικότερα ένας έντονος σήμερα ρυθμός μείωσης των γεννήσεων συνεπάγεται περιορισμό (μετά δετία) του σχολικού πληθυσμού και απαιτεί αντίστοιχη μείωση στην παραγωγή διδασκάλων. Ακόμα ο ρυθμός αστυφιλίας προσανατολίζει τον προγραμματισμό της σχολικής υποδομής, διαπεριφερειακά, πού είναι ή χωροταξική άποψη του προβλήματος σε μία χώρα.

Έτσι στον τομέα της ζήτησης για εκπαίδευση και μόρφωση ή λογική της αγοράς (τό να σπουδάσεις δηλαδή για να βρεις άμέσως δουλειά) δεν λειτουργεί ικανοποιητικά ή προσαρμόζεται καθυστερημένα, ώστε μια ουσιαστικά προγραμματισμένη παρέμβαση να θεωρείται απαραίτητη για τη μακροχρόνια σύμπτωση προσφοράς και ζήτησης εργασίας κατά βαθμό και κλάδο ειδίκευσης.

Γενικότερα ή στροφή από την παραδοσιακή κλασσική παιδεία (πού ήταν συνεχίζεται με τους παλαιότερους ρυθμούς καταντάει κοινωνική σπατάλη) προς την ακριβότερη παιδεία (από άποψη εξόδων παραγωγής της) δηλ. τη θετική, τεχνική και άρτια επαγγελματική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, είναι δύσκολη αλλά αναγκαία επιχείρηση και χρειάζεται σημαντικές επενδύσεις (υποδομή, εργαστήρια, εξοπλισμός) και συνεχή πληροφόρηση του κοινού για την ανάγκη, σκοπιμότητα και οικονομικότητα αυτής της αλλαγής (της στροφής δηλ. σε αποδοτικότερους κλάδους σπουδών και μάλιστα μη εξαρτημένους).

Αυτό επιβάλλεται από το γεγονός ότι οι μηχανισμοί «αυτορρύθμισης» της αγοράς (της σύμπτωσης δηλ. προσφοράς και ζήτησης εργατικού δυναμικού κάθε βαθμού ειδίκευσης) δεν λειτουργούν αυτόματα. Τελικά δε υπερισχύει ή μακροχρόνια δίψα του πληθυσμού για μάθηση και τον κατευθύνει προς τα παραδοσιακά και εύκολότερα κανάλια της κλασσικής παιδείας, πού στις χώρες με ιστορικό παρελθόν (Ελλάδα, Αίγυπτος, Ινδία) έχουν σχετική υπερτροφία για αρκετά γνωστούς λόγους και σκοπιμότητες. Αποτέλεσμα αυτού είναι ή τεχνική παιδεία και ή ειδίκευση σε κατώτερο επίπεδο από τα πτυχία να θεωρείται μειωμένης αξίας για την νεόκοπη «άστική» τάξη. Τελική συνέπεια για την οικονομία είναι ή τεχνολογική ανεπάρκεια και ή αναπτυξιακή καθυστέρηση με συνεχή εξάρτηση από την ξένη τεχνολογία.

Σχετικά με την έφεση του πληθυσμού για μάθηση πού θεωρείται από τους συντελεστές αύξησης του σχολικού πληθυσμού και συμβάλλει στην ποιοτική και μορφωτική βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού μιας χώρας σημειώνεται ακόμα και το εξής: Η ποιοτική βελτίωση του πληθυσμού αποτελεί και ουσιαστική προϋπόθεση για την προσαρμογή των προτιμήσεων για εκπαίδευση προς την αναγκαία επαγγελματική διάρθρωση πού μας έχει επιβληθεί από τον τεχνολογικό καλπασμό του σήμερα και τις διαγραφόμενες ανάγκες πιδίωσης στο μέλλον.

Έτσι στο μεταβατικό στάδιο της οικονομικής ανάπτυξης των παραδοσιακών σε βιομηχανικές και καταναλωτικές κοινωνίες, ο αριθμητικός έλεγχος του σχολικού και σπουδαστικού πληθυσμού ποσοτικά και ποιοτικά, δάσει ενός προγράμματος

αναπτύξεως, πόρων, περιφερειών και τεχνολογίας και ή προσαρμογή στις ανάγκες αυτού του προγράμματος για την βελτίωση και αξιοποίηση του έμφυτου δυναμικού της οικονομίας, αποτελεί οικονομική και πολιτική επιλογή.

Τὰ στάδια της κλιμάκωσης του προγραμματισμού της εκπαίδευσης καθορίζονται σήμερα από:

— Την ανάγκη άμεσης αποδέσμευσης της μέσης τεχνικής εκπαίδευσης από τὰ δεσμά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στα όποια έχει εγκαταλειφθεί.

— Την συνεχή αύξηση του σχολικού πληθυσμού και κυρίως του θηλυκού σχολικού πληθυσμού.

— Τις τεχνολογικές δυνατότητες άμεσης ανταποκρίσεως στο κατασκευαστικό πρόγραμμα (προκατασκευές).

— Τή διεθνή έμπειρία και τεχνολογία.

— Τις δυνατότητες βελτίωσης της τεχνικής εκπαίδευσης (επαγγελματικούς προσανατολισμούς, όπτικοακουστικά μέσα).

— Την οικονομική σκοπιμότητα βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου του λαού, που βοηθάει την κοινωνική κινητικότητα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ο προγραμματισμός στην εκπαίδευση διευκολύνεται από την τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο και επιβάλλεται από την κοινωνική ζήτηση για περισσότερη παιδεία, κυριώτερες εκδηλώσεις της όποιας είναι ή συνεχής αύξηση του σχολικού πληθυσμού στη μέση και άνωτατη παιδεία, ή αύξηση του θηλυκού σχολικού πληθυσμού και ή αδυναμία πολλών κρατών ν' ανταποκριθούν στην ζήτηση άπασχολήσεων άνάλογα με τó μορφωτικό επίπεδο των άνέργων, με άποτέλεσμα την άνεργία πτυχιούχων και την δημιουργία επιστημονικού προλεταριάτου.

Έτσι με τόν προγραμματισμό της εκπαίδευσης θά άποφευχθεί ή ύποθάμιση της παιδείας, ή όποία επέρχεται μακροχρόνια όχι μόνο από την έλλειπή διδακτική ύλη, ή την άμάθεια που προσέρχεται από την χαμηλή άναλογία διδασκόντων - διδασκομένων, αλλά και την πληθώρα των πτυχιούχων σε σχέση με την ζήτησή τους.

Ακόμα θά βελτιωθεί τó μορφωτικό και τεχνολογικό επίπεδο του πληθυσμού με συνέπεια την οικονομική, περιφερειακή και πολιτιστική πρόοδο και την άτομική, κοινωνική, και είσοδηματική βελτίωση που άποτελούν την άφετηρία της κοινωνικής αποδέσμευσης από την εξάρτηση στο κεφάλαιο, τις είσαγωγές και την ξένη τεχνολογία.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Frederich Halbison et Charles - A. Myers: Le Formation cle'du Developpement.
2. Le Thanh Khoi: L' Industrie de l' enseignement.
3. O.C.D.E.: Rianification et programmes de developpement.
4. O.C.D.E.: Ressources en personnel scientifique et technique dans les pays de l' O.C.D.E.
5. O.C.D.E.: L' utilisation du personnel hautement qualifie.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

SIEGFRIED LAUFFER *

Τακτικού καθηγητή της 'Αρχαίας 'Ιστορίας

στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου

Μετάφραση από τὰ Γερμανικά: ΑΘΑΝ. ΙΩ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΣΤΟ ΛΑΥΡΕΙΟ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἦδη ἀπὸ τὴν πρώτην ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ ἐκμεταλλεύονταν τὰ μεταλλεῖα στὴ νοτιοανατολική Ἀττική. Κατὰ τὴν κλασικὴ ἐποχὴ, στὴ μεγάλη οἰκονομικὴ ἀκμὴ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., ἐργάζονταν ἐκεῖ γιὰ λογαριασμὸ ἰδιωτῶν ἐπιχειρηματιῶν γύρω στοὺς 40.000 δούλους. Σὲ μιὰ περιοχὴ 200 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων βρισκόταν τὸ «θησαυροφυλάκιο τῆς χώρας», μὲ μεταλλεῖα καὶ στοές, πλυντήρια μεταλλευμάτων καὶ μεταλλουργικὰ ἐργαστήρια. Στὴν περίπτωσιν τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου μποροῦμε νὰ δοῦμε μιὰ τυπικὴ σχέση τεχνικῆς, οἰκονομίας καὶ ἐταιρείας.

Ἡ τεχνικὴ στὴν ἀρχαιότητα

Οἱ τεχνικὲς καὶ οἰκονομικὲς σχέσεις τῆς ἀρχαιότητος προσέχτηκαν καλύτερα ἀπὸ τὴν ἔρευνα γιὰ πρώτη φορὰ στὴ νεότερη ἐποχὴ, ὅταν διέκριναν ὅτι ὁ κλασικιστικὸς τρόπος ἐξέτασιν καὶ παράδοσιν ἐβλεπε τὰ ζητήματα αὐτὰ στὴν πραγματικότητά ἐντελῶς μονόπλευρα καὶ συχνὰ ἐλάχιστα ἀξιόπιστα. Ὁ, τὶς ἰδιαίτερα δυσχεραίνει τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων πραγμάτων, εἶναι ἡ ἑλλειψὶς καὶ ἡ ἐν μέρει μόνον τυχαία παράδοσός τους. Μᾶς λείπουν στατιστικὲς γιὰ τὶς οἰκονομικὲς ἐξελίξεις καὶ τὶς κοινωνικὲς ομάδες. Ἐπίσης τὰ ὕλικά κατάλοιπα τῆς ἀρχαιότητος ποὺ ἔχουν διασωθεῖ, ὅπως οἰκοδομικὰ ἔργα, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐρείπια, τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νὰ ἀνοικοδομηθοῦν μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἐπιπλέον θὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ τὸ οὐσιαστικὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἀρχαία εἰδικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὶς περιοχὰς τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἀλλὰ διασώθηκε ὅ,τι ἐπικρατοῦσε στοὺς συγκεκριμένους εἰδικοὺς κλάδους, ὅπως στὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεγάλων κτημάτων, τῶν «Latifundien», ἢ στὴν κατασκευὴν πολιορκητικῶν μηχανῶν γιὰ τὸν πόλεμον. Ἀκόμη οἱ μεγάλοι ἱστορικοί, ὅπως ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Πολύβιος θέλουν νὰ δώσουν πραγματικὰς ὁδηγίας γιὰ τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν στρατηγόν. Εἶναι μιὰ βιβλιογραφία γιὰ χρῆσιν τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων.

Οἱ τεχνίτες καὶ οἱ ἐργάτες ἐλεύθεροι καὶ ἀπελεύθεροι, μάθαιναν ξεχωριστὰ τὶς δεξιότητες τους καὶ τὶς μεθόδους παραγωγῆς στὴν οἰκογένειαν, στὰ ἐργαστήρια, ὅπου ἀκόμα ὑπῆρχαν μυστικοὶ τεχνίτες, γιὰ νὰ τοὺς προστατεύουν ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸ ἐκείνων ποὺ εἶχαν πρακτικὴν πείραν, ὅπως στὴν ἐπεξεργασία τοῦ μετάλλου, τῆς κεραμικῆς, μὲ τὴν κατασκευὴν χρωμάτων καὶ φαρμάκων. Τελευταία, π.χ. μπόρεσαν γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἀπομιμηθοῦν πειραματικὰ τὸ ἀμυρογραφισμένον θερινὸν τῶν ἐλληνικῶν ἀγγείων, ὅπου ἦταν ἀπαραίτητα καθορισμέναι ποσότητες ἀργίλλου

* Ὁ διαπρεπὴς ἱστορικὸς κ. Siegfried Lauffer, γεννήθηκε τὸ 1911, εἶναι διδάκτωρ Φιλολογίας καὶ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου Γερμανίας. Δημοσίευσε πλῆθος σπουδαίων μελετῶν, οἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται στὴν περιοχὴ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας καὶ ἰδιαίτερα σὲ θέματα ἀρχαίας κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἱστορίας.

και συγκεκριμένος βαθμός θερμοκρασίας. Δεν γνωρίζουμε για παράδειγμα ακόμα, πώς υπολόγιζαν οι ρωμαίοι μηχανικοί τη θερμοκρασία στη βασιλική τριγύρη του δαπέδου και των χωρισμάτων, την οποία θερμοκρασία χρειάζονταν για να παράγουν τη θερμότητα που είχαν ανάγκη, δηλαδή τις 850.000 θερμίδες ανά ώρα (Kcal/h), την οποία θερμότητα αποδίδει και η σύγχρονη ηλεκτρική ενέργεια για να δημιουργήσει αντίστοιχη θερμοκρασία στο χώρο που θα χρησιμοποιηθεί, και η οποία υπολογίζεται —ανεξάρτητα από την αρχαία κατασκευή— για αυτό το χώρο των 52.700 κυβικών μέτρων (m^3).

Γιατί καμιά μεγάλη βιομηχανία;

Όσοσο δικαίως θέτουν το ερώτημα, γιατί οι αρχαίοι δεν έπυχαν μια μεγάλη βιομηχανική ανάπτυξη με τη διοργάνωση μιας μεγάλης βιομηχανίας, όπως στο 19ο και 20ο αιώνα. Πράγματι η αρχαία οικονομία σε όλους τους τομείς στη γεωργία, στη βιομηχανία, στο εμπόριο και τις μεταφορές, καθοριζόταν από τη φυσική όχι μηχανική χειροκίνητη. Η ανθρώπινη δύναμη ως μέσο παραγωγής δεν είχε ακόμη εκτοπιστεί από τη μηχανή, όπως στη νεότερη εποχή, που έφτασε στον υψηλότερο βαθμό τελειοποίησης, στους κομπούτερους. Γι' αυτό μιλάμε καλύτερα για χειροτεχνικό εργαστήριο παρά για βιομηχανία.

Ως αιτία για αυτό γίνεται συχνά δεκτό ότι υπήρχαν βέβαια αρκετοί δούλοι ως φθηνό εργατικό δυναμικό, έτσι ώστε να μην υφίσταται καμιά ανάγκη να εφεύρουν μηχανές και να τις χρησιμοποιήσουν για οικονομικούς λόγους. Αυτή η εξήγηση είναι εν μέρει ικανοποιητική. Είναι σίγουρο ότι με την πρώτη πρόοδο του εμπορίου και της βιοτεχνίας στους Έλληνες της Ανατολής του 6ου αι. π.Χ., εγκαταστάθηκαν εκεί ως εργατικό δυναμικό κυρίως δούλοι, κατά το πλείστον όχι ελληνικής καταγωγής. Δεν υπάρχει άρα καμιά σύμπτωση ότι η πραγματική δουλεία, δηλαδή το δουλεμπόριο, πρώτα πρώτα ευδοκίμησε τότε στους Έλληνες —κατά το ανατολικό πρότυπο—, και ότι αμέσως μετά εμφανίστηκε στη νήσο Χίο, σε μια κεντρική περιοχή για τα ανατολικο-ελληνικά χειροτεχνικά εργαστήρια, το πρώτο μεγάλο σκλαβοπάζαρο. Ακόμη, σε πολύ μεταγενέστερη εποχή, όταν είχαν ανάγκη πρόσθετο εργατικό δυναμικό, οι ρωμαίοι ιδιοκτήτες των Latifundien και οι μεγάλες επαγγελματικές οικονομικές μονάδες, οδηγήθηκαν, κατά μάζες από τις ανατολικές επαρχίες, δούλοι οι οποίοι δεν μπόρεσαν να συντελέσουν σε καμιά μεγάλη οικονομική ανάπτυξη.

Όταν όμως, κατά τους χρόνους της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής ειρήνης, ο αριθμός των δούλων λιγόστεψε και παρουσιάστηκε σε πολλές περιοχές έλλειψη σε εργατικό δυναμικό, όπως και σε ελεύθερους μισθωτούς, η τεχνική δεν αναπτύχθηκε περισσότερο, δηλαδή δεν προχώρησε σε καμιά «βιομηχανική επανάσταση». Γι' αυτό το λόγο έλειπε η ζήτηση, ή ανάγκη της καταναλωτικής μάζας, και ακόμη έλειπε μια σειρά προϋποθέσεων, από την οικονομική υποδομή ως το αναγκαίο κεφάλαιο για τις εγκαταστάσεις του εργαστηρίου. Ο Άριστοτέλης μάλιστα δήλωνε καθαρά, αν κάποτε μπορούσαν να τρέξουν «αυτόματα» οι σάττες, τότε δε θα χρειαζόμαστε κανένα δούλο πιά. Άλλα η πραγματοποίηση του αυτοματισμού είναι ένα πολύπλοκο ιστορικό φαινόμενο, το οποίο και στους νεότερους χρόνους δεν ήταν ένα πρόβλημα μόνο του εργατικού δυναμικού. Ο μέγας Άλέξανδρος ήταν ο πρώτος, ο οποίος ανακάλυψε μια πηγή πετρελαίου στην Περσία. Παραξενεύτηκε και επέτρεψε να προσφέρουν στους θεούς θυσία για αυτό το θαύμα, αλλά πέρασε πολύς καιρός έως ότου το πετρέλαιο μπορέσει να γίνει μια από τις σπουδαιότερες πηγές ενέργειας.

Ἡ περιοχή τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου

Ὁ συσχετισμὸς τεχνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀπόψεων, καθὼς αὐτὸς εἶναι χαρακτηριστικὸς γιὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐπιτρέπει νὰ κάνοιμε παρατηρήσεις ἰδιαίτερα σαφεῖς στὰ ἀττικὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει μιὰ σχετικὰ καλὴ παράδοση καὶ οἱ νεότερες ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες ἔδωσαν καινούριες διευκρινίσεις. Πρόκειται γιὰ μιὰ περιοχή μὲ λόφους ἐκτάσεως περίπου 200 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων στὰ νοτιοανατολικά τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἡ ἀκολουθία τῶν στρωμάτων τοῦ ἀσβεστολιθικοῦ καὶ σχιστολιθικοῦ ἐδάφους, πού ἀνέρχεται ὡς τὰ 250 περίπου μέτρα πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, σχηματίζει τρεῖς ὀρυκτολογικὲς ζῶνες ἐπαφῆς ἢ ἐνδιάμεσα κοιτάσματα, στὰ ὁποῖα παρουσιάζεται προπαντὸς ἀργυροῦχος γαληνίτης. Ἀργυρὸς καὶ μολύβδος ἦταν ἄρα τὰ κύρια προϊόντα τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου στὴν ἀρχαιότητα. Κατὰ τὴ διάρκεια ὅμως τοῦ 19ου αἰ., ὅταν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ ἀναλάμβαναν τὰ μεταλλεῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ἀρχαίων σωρῶν καμινευμένων σκωριῶν, ἐξόρυσσαν κυρίως ψευδάργυρο καὶ σιδηροῦχο μαγγάνιο (Manganeisen). Μιὰ πλήρης γεωλογικὴ καταγραφὴ τῶν περιοχῶν τῶν κοιτασμάτων λείπει ὡς σήμερα.

Λείψανα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐποχὴ.

Σύμφωνα μὲ μαρτυρίες ἀρχαίων συγγραφέων, τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦταν παμπάλαια, πράγμα τὸ ὁποῖο θεθαῖνεται ἀπὸ νεότερες ἐρευνες καὶ εὐρήματα. Βέλγοι ἀρχαιολόγοι ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ H. Mussche ἀπεκάλυψαν στὸ Θορικό, στὰ βορειοανατολικά τῆς μεταλλευτικῆς περιοχῆς, μιὰ γαλαρία, στὴν ὁποία βρῆκαν κεραμικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ τῆς 3ης χιλιετηρίδας π.Χ. Ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γαλαρία (ὑπόνομος, διωρυγῆ, σῦριγξ) κατέληγε ρηχὰ πρὸς τὴν κλίση τοῦ βουνοῦ, ὑπέθεσαν ὅτι ἐκμεταλλεύονταν τὸ στιλπνὸ μετάλλευμα σὲ ὑπαίθρια ἐγκατάσταση μεταλλείου. Ἡ λέξις *laura* (λαῦρα ἢ λαύρα) ἀπὸ τὴν προελληνικὴ γλῶσσα, πού, ἔδωσε τὸ ὄνομα στὴν περιοχή τοῦ Λαυρείου σήμαινε, κατὰ τὰ φαινόμενα, τέτοιες γαλαρίες ἢ ὑπόγειους διαδρόμους οἱ ὁποῖοι διαπερνοῦσαν ὅλη τὴν περιοχή. Κατὰ τὴ 2η χιλιετηρίδα π.Χ. θὰ γίνονταν ἐξαγωγὰς ἀργύρου καὶ μολύβδου ἀπὸ τὸ Λαύρειο στὴ Θήρα, Κρήτη καὶ Αἴγυπτο, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνάλυση μὲ τίς τεχνικὰς τῆς πυρηνικῆς φυσικῆς, τεμαχίων εὐρημάτων πού ἀνακαλύφθηκαν ἐκεῖ. Ἐπειδὴ τὸ μολύδι ἀπὸ διάφορες περιοχὲς κοιτασμάτων κατέχει κάθε φορὰ χαρακτηριστικὴ ἀναλογία ἰσοτόπων, μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ κατόπιν τούτου σήμερα ἡ προέλευσί του μὲ ἀσφάλεια, καθὼς καὶ ἡ προέλευση τοῦ ἀργύρου, ἐπειδὴ περιέχει ἀκόμη ἐλάχιστα ἔγνη μολύβδου, καὶ μὲ τὴν πολὺ λεπτὴ τήξη, ὅπως στὰ ἀττικὰ ἀργυρὰ νομίσματα. Αὐτὲς οἱ σύγχρονες μέθοδοι ἐρευνῶν ἐφαρμόστηκαν ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Τεχνολογίας τῆς Καλιφόρνιας στὴν Πασαντένα καὶ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Max - Plank στὴ Χαϊδελβέργη, δὲν προσέφεραν ὅμως νέες γνώσεις μόνον γιὰ τὴν πρώτη ἱστορία τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου, ἀλλὰ καὶ διόρθωσαν περίπου τίς φιλολογικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴ μεταγενέστερη ἐποχὴ, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες μαρτυρίες εἶχαν παραλάβει τὰ μεταλλεῖα στοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, γιὰ νὰ τὰ ἐγκαταλείψουν ἀργότερα, ἐπειδὴ εἶχε ἐξαντληθεῖ τὸ μετάλλευμα. Ἐξάλλου ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ πολλοὶ συνδετῆρες μολύβδου (μόλυβδος τοῖς δεσμοῖς λίθων) τῶν ρωμαϊκῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, τὸ 2ο αἰ. μ.Χ., νὰ οἰκοδομηθοῦν στὴν Ἀθήνα, ὅλοι προέρχονται ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τοῦ Λαυρείου.

Ὁ 6ος αἰ. π.Χ. ἦταν διδακτικὸς καὶ ὡς πρὸς τὸ τέστ ἰσοτόπων γιὰ τὴν ἀρχὴ τῶν ἱστορικῶν χρόνων τῶν λαυρειωτικῶν μεταλλείων. Ἐνῶ τὰ ἀττικὰ νομίσματα

των χρόνων του Σόλωνα κόβονταν ακόμη από άργυρο, ο οποίος εισαγόταν, δηλαδή προερχόταν από τη Σίφνο πέρα από την Λίγυνα, ο τύραννος Πεισίστρατος χρησιμοποίησε, μιὰ γενεά αργότερα, τον άργυρο του Δαυρείου γι' αυτό το σκοπό. Αυτός αύξησε την παραγωγή και πιθανώς την μονοπωλίωσε για τον έαυτό του. Οι πολιτικοί του οπαδοί στον άγώνα έναντίον της άριστοκρατίας, οι ακτήμονες Διάκριοι («κάταικοι της όρεινης χώρας»), καθώς τους όνόμαζαν, ήταν πράγματι κατά μεγάλο μέρος μισθωτοί στα μεταλλεία.

Το σύστημα μισθώσεως μεταλλείων στους κλασικούς χρόνους

Για την κλασική εποχή, δηλαδή τον 5ο και 4ο αι. π.Χ., θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε σαφέστερα και πολλαπλά τις οικονομικές σχέσεις. Μετά την πτώση της τυραννίδος, επιφυλάχθηκαν οι δημότες των Άθηνων να χορηγήσουν το δικαίωμα μεταλλευτικών έρευνών σε ιδιώτες έναντι πληρωμής αναλόγου μισθώματος. Ύπηρχαν έπομένως μόνο ιδιωτικοί επιχειρηματίες μεταλλείων ως κάτοχοι άδειας γι' αυτό το επάγγελμα. Οι δημότες, δηλαδή ή πόλη, δέν οικοδόμησαν ιδιαίτερες κρατικές οικονομικές επιχειρήσεις, ούτε μπόρεσαν οι επιχειρηματίες, δηλαδή οι μισθωτές, να αποκτήσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας για τα μεταλλεία. Θεωρούσαν προφανώς αυτόνομο ότι ο όρυκτός πλούτος ανήκε στο λαό, ο οποίος επέτρεπε την έκμεταλλεύσή του αντί άμοιβής. Δέν υπήρχε καμιά αντίρρηση ότι ή περιοχή των μεταλλείων αποτελούνταν, κατά μεγάλο μέρος, από ιδιωτικά έδάφη, έπομένως ή ατομική ιδιοκτησία δέν ήταν έκμεταλλεύσιμη μεταλλευτικά, όπως έπίσης όλες οι τεχνικές εγκαταστάσεις, τα έργα ύποδομής και τα μεταλλουργικά εργαστήρια, τα όποια δημιουργούνταν από τους επιχειρηματίες στο έσωτερικό των κτημάτων για τα όποια τους είχε δοθεί άδεια έκμεταλλεύσεως.

Αυτό το «ανάγκειμα» των μεταλλευτικών οικονομικών επιχειρήσεων μαζί με άλλα κτήματα, γίνεται πολύ καλά φανερό από τα λεγόμενα «έπίσημα έγγραφα μισθώσεως» ή «καταλόγους μισθώσεως μεταλλείων» του 4ου αιώνα, τα όποια αποτελούν τα πιο σπουδαία δημόσια κείμενα της ιστορίας των ελληνικών μεταλλείων που μάς διατηρήθηκαν. Πρόκειται για έπιγραφικούς καταλόγους για τους επιχειρηματίες εκείνους που είχαν πάρει την άδεια να έκμισθώνουν κάθε χρόνο τα μεταλλεία, στους όποιους καταλόγους δίνεται πάντοτε το όνομα του έκμισθωτή ή του επιχειρηματία, το ύψος του ποσού του μισθώματος και τα τοπογραφικά όρια του τμήματος της περιοχής με τη μινεία των γειτονικών οικόπεδων («Άρτεμισιακόν μεταλλείον, έκμισθωτής ο τάδε, πούν... δραχμές, γειτνιάζον προς θορράν με το οικόπεδον του... προς νότον με την όδον προς... κλπ.). Ένα πολύ ασήμαντο ποσό μισθώματος 20 δραχμών έξηγεί ίσως, ότι έδω πρόκειται για μιὰ καινούρια διόρυξη (καινοτομία) ενός μεταλλείου (μέταλλον), όπου ο επιχειρηματίας αποδέχεται τον κίνδυνο μεγάλης δαπάνης για επένδυση χωρίς αυτή να αποφέρει κέρδη. Πάρα πολύ ύψηλά τέλη, περισσότερο από 10.000 δραχμές σήμαιναν ίσως ότι ένα μεταλλείο είχε επεκταθεί και είχε αποδειχθεί πλούσιο. Δέν μπορούμε να πούμε τίποτε με βεβαιότητα, αν π.χ. ο επιχειρηματίας, έκτός από τα τέλη έκμισθώσεως, έπρεπε, ή να προσφέρει στην πολιτεία και ένα μέρος του μεταλλεύματος, που είχε εξαγάγει, ή να καταβάλει χρήματα για το μέταλλο που είχε εξαχθεί και λυωθεί. Κατά το έτος 483 π.Χ. το κέρδος από το μέταλλο για τους πολίτες ήταν εξαιρετικά ύψηλό, 600.000 δραχμές. (Ο Θεμιστοκλής φρόντισε με εισήγησή του να χρησιμοποιηθούν τα χρήματα για την κατασκευή πολεμικών πλοίων τα χρήματα αυτά μεριμνούσαν συνήθως να διαμοιράζονται στους πολίτες ως ένα είδος μερίσματος. Ήταν ο στόλος ο οποίος τρία χρόνια αργότερα πέτυχε την αποφασιστική νίκη κατά των Περσών στη Σαλαμίνα.

Οἱ δοῦλοι μεταλλωρύχοι καὶ ἡ ἐργασία στὰ μεταλλεῖα

Οἱ μεταλλωρύχοι τῶν κλασικῶν καὶ μεταγενεστέρων χρόνων ἦταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ δοῦλοι, κατὰ τὸ πλεῖστον ὄχι ἑλληνικῆς («θαρβαρικῆς») καταγωγῆς. Αὐτοὶ ἀγοράζονταν ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίες μεταλλωρύχους ἀπὸ τὰ σκλαβοπάζαρα, καὶ μάλιστα κατὰ προτίμησιν ἀπὸ γῶρες, ὅπως ἡ Θράκη στὰ Βαλκάνια καὶ ἡ Παφλαγονία στὴ Μικρὰ Ἀσία, ὅπου ὑπῆρχαν ἐπίσης μεταλλεῖα. Ζητοῦσαν ἐπομένως εἰδικευμένους δούλους, τόσο γιὰ τὴ βαριά δουλειὰ τῶν μεταλλωρύχων κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ποιοτικὴ ἐργασία στὴν προπαρασκευὴ καὶ τὴν ἀποκόλλησιν τοῦ μεταλλεύματος. Ἀπὸ ἐπιτύμβιες πλάκες καὶ ἀναθηματικὰς ἐπιγραφὰς μᾶς εἶναι γνωστοὶ 100 περίπου δοῦλοι ἢ ἀπελευθέρωτοι ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, ὅπως Μάνης, Τίθειος, Σύρος, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ξενικά. Ἡ κατὰ μέσο ὄρο τιμὴ ἀγορᾶς ἐνὸς δούλου ἀπὸ 150—200 δραχμῆς «ἀπεσθέννυτο» σὲ τρία ὡς τέσσερα χρόνια. Ὁ Νικίας, πλούσιος μεταλλωρύχος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης γνωστὸς ὡς πολιτικὸς ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, πλήρωσε 6.000 δραχμῆς γιὰ ἕναν μεγάλῃς ἱκανότητος Θράκα, τὸν ὁποῖο μπορούσε νὰ χρησιμοποιοῦσι σὰν ἐπιστάτη. Πόσο ἦταν αὐτὸ τὸ ποσὸ μπορούμε νὰ υπολογίσουμε ἀπὸ τὸ μηνιαῖο εἰσόδημα ἐνὸς ἐλευθέρου μισθωτῆ ἢ τεχνίτη τοῦ ἀνερχόμενου περίπου στὶς 15 δραχμῆς. Ὅποιος ζοῦσε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν χειρῶν του, χωρὶς νὰ κατέχει περιουσία, ἐπομένως τὸ σύνολο τοῦ Ἀθηναικοῦ δήμου, δὲν μπορούσε κατὰ κανόνα νὰ ἀγοράσει καὶ νὰ διατηρῇ κανένα δόλο. Ὑπῆρχαν ὡστόσο ἐπιχειρηματίες οἱ ὅποιοι κατείχαν 300, 600, 1000 δούλους. Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν δούλων τοῦ Λαυρείου στὴν ἀκμὴ του δηλαδὴ τὸν 4ο αἰ. π.Χ. υπολογίζεται κατὰ προσέγγισιν στοὺς 40.000. Οἱ πλούσιοι ἐπιχειρηματίες μεταλλωρύχοι ὑποστήριζαν τότε τὴν ἀντιμακεδονικὴ πολιτικὴ τοῦ Δημοσθένη, ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὸ συναγωνισμὸ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος προωθοῦσε τὰ θρακικὰ μεταλλεῖα.

Ἡ θέσις τῶν δούλων μεταλλωρύχων δόθηκε ρεαλιστικά, γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ τὴν ἀγνοήσουμε ἢ νὰ τὴν δικαιολογήσουμε, οὔτε καὶ νὰ τὴν δεχθῶμε. Ἀναφέρεται ὅτι ἂν οἱ δοῦλοι εἶχαν σαμποτάρει τὴν ἐργασία, ἢ σὲ κάποια εὐκαιρία εἶχαν στασιάσει, θὰ βασανίζονταν χωρὶς διάκρισιν ὡς τὸ θάνατο. Αὐτὸ εἶναι κατανοητὸ γιὰτὶ στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, ὅταν οἱ Σπαρτιάτες κατέλαβαν μὴ στρατιωτικὴν βάση ὑποστηρίξεως, πολυἀριθμοὶ δοῦλοι παραδόθηκαν. Ἡ μεταλλευτικὴ ἐργασία ἐπὶ τόπου, σὲ στενὴ, χαμηλὴ γαλαρία, στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ κινηθεῖ ὁ μεταλλωρύχος μὲ τὸ σφυρὶ καὶ τὸ κοπίδι κατὰ τὸ πλεῖστον μόνον ἔρποντας, ἦταν σὲ ὅλες τίς ἐποχὰς ὑπερβολικὰ σκληρὴ, ὅμοια γιὰ τοὺς δούλους, τοῦ ἀναγκάζονταν νὰ δουλέψουν σὰν ἐργάτες, καὶ γιὰ τοὺς ἐλευθέρους μεταλλωρύχους. Πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἐπιχειρηματία ἦταν νὰ μὴν ἀχρηστεύονταν στὴν ἐργασία τους οἱ δοῦλοι, οἱ ὁποῖοι αποτελοῦσαν ἕνα οὐσιαστικὸν τιμῆμα τῆς ἐπένδυσης τοῦ κεφαλαίου, γιὰ νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύονται καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν, ὅσο τὸ δυνατόν γιὰ πῶς πολὺ καιρὸ. Ἡ ἡμερησία ἐργασία ἀνερχόταν σὲ 10 ὥρες, ὅσο διαρκοῦσε ἡ ἀναμμένη λάμπα τῶν μεταλλείων. μὲ τὴ θερμότητα τῆς ὁποίας μπορούσε νὰ σφυρηλατηθεῖ μέταλλο μήκους 10—12 ἑκατοστά. Αὐστηρὰς νομικὰς διατάξεις γι' αὐτοὺς τοῦ ζεχνοῦσαν ὀρθοστάτες ἀσφαλείας (κίονες μεσοκρινεῖς, ὄρμιοι), προστάτευαν τοὺς ἐπιχειρηματίες καὶ τοὺς ἐργάτες κατὰ θιασπραγιῶν καὶ ἄλλων. Ἡ τεχνικὴ ποιότητα τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν μεταλλείων —ἀποδείχθηκαν ὅτι ἔγιναν ὡς τώρα περισσότερες ἀπὸ 2.000 γαλαρίες καὶ μεταλλευτικὰ φρεάτια (φρεατίαι) — εἶναι σπουδαία. Τὸ λεῖο τῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοιχωμάτων, ἡ ἀκρίβεια τῶν ἐπιμέρους τεχνικῶν ἐργασιῶν, τῆς στατικῆς, τῶν γεωλογικῶν προοπτικῶν καὶ τῆς ἐξόρυξης μεταλλεύματος ἀπὸ τίς φλέβες μεταλλείων, παραβάλλεται ὡς πρὸς τὴν τέχνη τους, μὲ τὴν κλασικὴ τελειότητα τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ ἐργαστήρια ἐπεξεργασίας

Ὅχι ὅμως τὰ μεταλλεῖα, ἀλλὰ τὰ ἐργαστήρια ἐπεξεργασίας τοῦ μεταλλεύματος εἶναι σήμερα τὰ περισσότερα ἐντυπωσιακὰ κατάλοιπα τῶν ἀρχαίων μεταλλείων τοῦ Λαυρείου. Ἀφοῦ μεταφέρονταν τὰ μεταλλευτικά τεμάχια πετρωμάτων ἀπὸ τῆς γαλιρίας καὶ τὰ φρεάτια ἐξαγωγῆς μεταλλεῖου στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καθάριζονταν καὶ τρίβονταν σὲ μικρὰ κοιμιάκια, στὴν ἀρχὴ σὲ μύλους καὶ γουδιά, σὲ «στεγνὴ» διαδικασία ἐπεξεργασίας. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε ἡ «ὕγρῃ» ἐπεξεργασία στὰ λεγόμενα πλυντήρια μεταλλεύματος. Πρόκειται γιὰ ὀρθογώνια, ὡς 80 τετραγωνικά μέτρα, μεγάλης ἔκτασης πού ξεχωρίζουν μὲ ἓνα αὐλάκι, τὸ ὁποῖο τὴν διατρέχει ὁλόγυρα, στὸ ὁποῖο κατευθύνεται ἀπὸ ἓνα ὑψηλὰ τοποθετημένο δοχεῖο τρεχοῦμενο νερὸ καὶ συνεχῶς χύνεται σ' αὐτά. Στὸ πλυντήριο φτυαρίζεται τὸ τεμαχισμένο σὲ μικρὰ κοιμιάκια μετάλλευμα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς βαρύτητας («ἐπεξεργασία βαρύτητος») κατακαθίζου πρῶτα - πρῶτα τὰ βαρῖα, πλουσιότερα κοιμιάκια μεταλλεύματος καὶ ξεπλένεται στὴ συνέχεια τὸ ἄδειο πέτρωμα (ἐκβολὰς). Τὸ ξεχώρισμα καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ συγκεντρωμένου μεταλλεύματος, τὸ ὁποῖο μεταφέρεται ἔπειτα στὶς καμίνους τήξεως, ἀπαιτοῦσε τὴ σταθερὴ προσοχὴ περίπου 30 δούλων ἐργατῶν σὲ μιὰ τέτοια ἐγκατάσταση καὶ ὄχι ἀσήμιαντες εἰδικὲς ἐπαγγελματικὲς γνώσεις. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἀκόμη ὅτι μὲ τὴν πώληση ἢ ὑποθήκευση ἐνὸς ἐργαστηρίου ἐπεξεργασίας μεταλλεύματος, οἱ ἀπασχολούμενοι ἐκεῖ δούλοι πωλοῦνταν ἢ ὑποθηκεύονταν πάντοτε μαζί ὡς «ζῶσα ἀπογραφή». Αὐτοὶ παρέμειναν συνδεδεμένοι μὲ τὴν ἐπιχείρηση, ὅπως καὶ πρακτικὰ σὲ μιὰ σημερινὴ ἐπιχείρηση, ἢ ὁποία μεταδιβάσσεται στὰ χέρια ἐνὸς ἄλλου ἐπιχειρηματία, τὸ προσωπικὸ τῆς ἐπιχείρησης ὅμως συνεχίζει νὰ παραμένει σ' αὐτή.

Ὁ μεταλλειολόγος Κ. Κονοφάκος τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν κατόρθωσε νὰ ἀνοικοδομήσει μὲ ἐπιτυχία, μάλιστα νὰ θέσει πάλι σὲ λειτουργία ἀρκετὰ πλυντήρια μεταλλεύματος στὴν περιοχὴ τοῦ Λαυρείου. Πρόσφατα ἀποκαλύφθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἓνας δεῦτερος, ἴσως νεότερος τύπος κυκλικοῦ πλυντηρίου μεταλλεύματος, στὸ ὁποῖο θὰ διοχετευόταν πολὺ εὐκολότερα ἢ κυκλοφορία τοῦ νεροῦ καὶ ἐπίσης τὰ κοιμιάκια μεταλλεύματος θὰ μπορούσαν νὰ ξεχωρίσουν ἀκόμη καλύτερα, σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ὅπες ἀντὶ σὲ ἓνα αὐλάκι. Ἡ μεγάλη ἀνάγκη νεροῦ ἦταν ἓνα δύσκολο πρόβλημα στὴν πλήρως ξηρασίας περιοχὴ τοῦ Λαυρείου, τὸ ὁποῖο λύνταν μὲ τὴν κατασκευή μεγάλων δεξαμενῶν γιὰ τὸ ὀρόχινο νερὸ, δίπλα στὰ πλυντήρια. Αὐτὲς οἱ δεξαμενὲς μὲ μιὰ δύναμη χωρητικότητας ἕως 600 κυβικά μέτρα, οἱ ὁποῖες σκεπάζονταν ἐπάνω γιὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐξάτμιση τοῦ νεροῦ, εἶχε ἐπενδυθεῖ μὲ τρία στρώματα ἀμιμονίας, ἐξωτερικὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρχε στρώμα μὲ ὀξείδιο τοῦ μολύβδου σὲ ποσοστὸ περίπου 30 τοῖς ἑκατὸ, τὸ ὁποῖο κρατοῦσε τὸ νερὸ. Οἱ Ἕλληνες ἐπομένως τῆς κλασικῆς ἐποχῆς ἦταν οἱ πρῶτοι ἐφευρέτες τοῦ «τσιμέντου» ὡς οἰκοδομικοῦ ὕλικου καὶ ὄχι οἱ Ρωμαῖοι, ὅπως οἱ περισσότεροι δέχονται.

Ἡ τεχνικὴ τήξεως

Ἐνα δίκτυο ὁδῶν πού διακλαδίζεται καὶ ὁδηγεῖ μακριὰ, τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ διακρίνομε ἀκόμη καθαρὰ στὶς πλαγιὲς τῶν βουνῶν καὶ στὶς πεδιάδες τῆς περιοχῆς τοῦ Λαυρείου καὶ πού κατὰ ἓνα μέρος ἀκόμη σήμερα εἶναι ἀμειωτὸς, συνδέει τὰ μεταλλεῖα, τὰ ἐργαστήρια, τὶς ἐγκαταστάσεις κατοικίας καὶ τὰ μεταλλουργεῖα. Ἐπίσης ἡ τεχνικὴ τήξεως τοῦ μετάλλου εἶναι τώρα καλὰ γνωστὴ μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν καμίνων. Περισσότερες κάμινες ἀπὸ ἄκαυστους πλίνθους καὶ σχιστολίθους, 2—3 μέτρα ὕψος, μὲ μιὰ διάμετρο ἀπὸ 1,5 περίπου μέτρα, ἐνώνονταν σὲ ἓνα σύνθετο οἰκοδόμημα ἀπὸ τετραγωνισμένους ἀσβεστολίθους. Ἐνὰς ὀρεχτὸς ὁδη-

γούσε από κάθε κάμινο σε δυο σκάφες, κι απ' αυτές στο έδαφος, στίς όποιες συγκεντρώνονταν τὸ μέταλλο καὶ οἱ σκωρίες πού ἔτρεχαν πρὸς τὰ ἔξω. Ὡς καύσιμη ὕλη χρησιμοποιοῦσε ξυλοκάρβουνα, γιὰ τὰ όποια ἐπίσης θὰ χρησιμοποιοῦνταν φυσερά. Ἀπὸ τὸ μολύδι πού ἐξορυσσόταν ἀποσυντίθονταν ὁ ἀργυρος μὲ μιὰ δεύτερη μέθοδο τήξεως σὲ κινητὲς καμίνο, ὁ όποιος στὰ ἀστικά νομίσματα παρουσιάζει τὸν τεράστια ὕψηλὸ βαθμὸ καθαρότητας τῶν 986/1000. Πολλὲς κάμινοι δρίσκονταν κοντὰ στὴν παραλία, στοὺς κόλπους τοῦ λιμανιοῦ, ἴσως γι' αὐτὸ δηλαδὴ γιὰτὶ θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν ἐδῶ τὰ ξυλοκάρβουνα πού μεταφέρονταν διὰ θαλάσσης, κυρίως ἀπὸ τὴν Εὐβοία. Ὑπολογίζεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἐξορύξει στὸ Λαύρειο συνολικὰ περίπου 2 ἑκατομμύρια τόνους μολύβδου καὶ 8.500 τόνους ἀργύρου. Ἡ περιοχὴ τῶν μεταλλείων ἦταν, καθὼς ἔλεγε ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος, «τὸ θησαυροφυλάκιο τῆς χώρας».

Τὸ μεταλλευτικὸ πρόγραμμα τοῦ Ξενοφῶντα

Ὁ γνωστὸς Ἀθηναῖος συγγραφέας Ξενοφῶν, στὸ βιβλίον πού συνέγραψε γύρω στὸ 355 π.Χ. «Περὶ Προσόδων» (Πόροι), σχεδίασε ἓνα ἐνδιαφέρον πρόγραμμα. Πρότεινε λοιπὸν ἡ πολιτεία νὰ ἀγοράζει, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ δούλους ἐργάτες, νὰ τοὺς ἐκμισθώνει στοὺς ἐπιχειρηματίες μεταλλωρύχους καὶ νὰ διαμοιράζει τὸ νοίκι στοὺς δημότες, μέχρις ὅτου τελικά, μὲ ἓνα ἡμερήσιο μισθὸ ἀπὸ 1 ὀβολὸ γιὰ ἓνα δοῦλο, θὰ λαμβάνει ὁ δημότης κάθε μέρα 3 ὀβολοὺς = $\frac{1}{2}$ τῆς δραχμῆς, ὥς ἐπαρκὲς εἰσόδημα γιὰ νὰ ζήσει. Αὐτὸ τὸ σχέδιο, τὸ όποιο οὐδέποτε ἐφαρμόστηκε ἐπειδὴ ἀπέτυχαν τὰ δημόσια σχέδια καὶ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ μιὰ συνεχὲς πολιτικὴ διοίκηση, φαίνεται ὡστόσο οὕτοπικό. Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴ νοοτροπία τοῦ εἰσοδηματία τῆς πόλεως - κράτους. Ὅμοια κοινοτικά ταμεῖα πάνω σὲ βάση δανείου, μὲ πληρωμὴ προσόδων, ὑπῆρξαν ἀργότερα σὲ μερικὲς κοινοτικὲς πόλεις. Τὸ ἰδιῶδες ἦταν ἡ κρατικὴ πρόνοια, τὰ ἀναγκαῖα οικονομικὰ τῆς όποιας ἔπρεπε νὰ πορίζεται ἀπὸ τοὺς δημόσιους ἐπιχειρηματίες καὶ τοὺς δούλους ἐργάτες τους. Ὅμως σὲ λίγο μεταβλήθηκαν οἱ καταστάσεις, καὶ ὄχι ἡ πόλη - κράτος, οὔτε ὁ ἀκτῆμιων δῆμος, οὔτε ἡ εὐπορὴ ἀνώτερη τάξη καθόριζαν τὸ χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ οἱ μονάρχες τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων, οἱ όποιοι οἰκοδόμησαν μιὰ ιδιαίτερη πολιτικὴ οἰκονομία καὶ φορολογοῦσαν κατὰ τὰ ἄλλα τοὺς ὑπηκόους τους.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

I ΙΣΠΑΝΙΚΗ

JOSE RAMIREZ

‘Ο Χοσέ Ραμίρες (ψευδώνυμο) γεννήθηκε στο Σαντιάγο της Χιλής τὸ 1938 ἀπὸ γονεῖς ἐργαζόμενους, μὰ προοδευτικούς, πὺ φρόντισαν νὰ μορφώσουν τὰ παῖδιά τους σχολικά καὶ κοινωνικά. Μαθήτευε ἀκόμα στὸ Λύκειο, ὅταν φάνηκε τὸ ταλέντο του καὶ τὰ πρῶτα ποιήματά του πὺ δημοσιεύτηκαν, ἔκαναν ἐντύπωση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς πατρίδας του. Γρήγορα κατέλαβε ἐξέχουσα θέση στὸν καλλιτεχνικὸ χῶρο τῆς Νότιας Ἀμερικῆς καὶ τὰ φιλογολογικά βραβεῖα, πὺ τοῦ ἀπονεμήθηκαν στὴ Χιλὴ καὶ στὸ ἐξωτερικό, μαρτυροῦν αὐτὴ τὴν πραγματικότητα.

Μεγάλη ἦταν ἡ βοήθεια πὺ τοῦ δώσανε οἱ ἄνθρωποι τῆς τέχνης στὴ χῶρα του καὶ προπάντων ὁ ἀξέχαστος Πάμπλο Νερούντα πὺ στάθηκε γι’ αὐτὸν δάσκαλος, φίλος καὶ στενὸς συνεργάτης. Τὸ 1970 ἐκλέχτηκε Γενικὸς Γραμματέας τοῦ Συνδικάτου τῶν Χιλιανῶν συγγραφέων, ὅπου ἡ μορφή τοῦ Νερούντα κυριαρχεῖ στὴν προσπάθεια νὰ ξεπεραστοῦν οἱ διακρίσεις καὶ οἱ καταπιέσεις τῶν ἀντιδημοκρατικῶν κυβερνήσεων τῆς χῶρας σὲ βάρος τῶν ἀνθρώπων τῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀγωνίζεται πλάι πλάι μὲ τὸ Νερούντα, τοὺς ἄλλους διανοούμενους, τοὺς ἐργαζόμενους καὶ γενικά τὸ Χιλιανὸ Λαὸ γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ πὺ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1970 θὰ φέρει στὴν ἐξουσία τὴ λαϊκὴ κυβέρνηση τοῦ Προέδρου Σαλβαντόρ Ἀλλιέντε.

‘Ο Ραμίρες, μὲ τὴ δραστηριότητα τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ ἀγνοῦ πατριώτη, μὲ τὴ συνέπειά του, τὴν εὐθύτητα καὶ τὴ σωστὴ κρίση, ἔχει ἀποκτήσει πὰ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν συναδέλφων του πὺ δὲν διστάζουν νὰ τὸν ἐκλέξουν ἀντιπρόσωπὸ τους στὴν Ἑθνικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Λαϊκῆς Ἑνότητας (Unidad Popular). Μετὰ τὴν ἀνατροπὴ, τὴν δολοφονία τοῦ Ἀλλιέντε καὶ τὴν ἐπικράτηση τοῦ στρατιωτικοῦ πραξικοπήματος, καταφεύγει σὲ μιὰ Εὐρωπαϊκὴ πρεσβεῖα καὶ ἀπὸ κει στὸ ἐξωτερικό, ὅπου σήμερα ζεῖ σὰν πολιτικὸς ἐξόριστος.

Πολλὲς εἶναι οἱ συλλογὲς πὺ ἔχουν ὡς τώρα δημοσιευτεῖ σὲ διάφορες γλῶσσες. Ἀπ’ αὐτὲς ἀναφέρουμε μερικὲς μὲ τὸν ἀρχικὸ τους τίτλο στὰ Ἰσπανικά: Canto de Dolor y Furia, Poemas de Amor, Alrededor de Todo, Detengamos la Muerte, No quiso El Pueblo llamarlo Funeral καὶ ἄλλες.

‘Ο Χοσέ Ραμίρες ἀνήκει στὴ γενιά τῶν ποιητῶν τοῦ ἐξήντα, ὅπως συνηθίζουν νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν στὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Ἑθνικῆς ἀνάστασης καὶ τοῦ ξεσπάσματος τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων πὺ ταυτίζονται μὲ τὴν προσπάθεια τῶν λαῶν τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς νὰ καταλάβουν τὸ χῶρο πὺ δικαιωματικά τους ἀνήκει, «μια θέση κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο», ξεκαθαρίζοντας μὰ γιὰ πάντα τὸ σωστὸ ἀπὸ τὸ ψεύτικο, τὸ δίκιο ἀπὸ τὴν ἀδικία, τὴν ὑποτέλεια ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία καὶ Λευτεριά, τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν Εἰρήνη, τὴν ἀγάπη ἀπὸ τὸ μῖσος.

‘Ο ἄνθρωπος καὶ ὁ ποιητὴς Ραμίρες δὲ μένει, οὔτε ἀσυγκίνητος μπροστὰ στὴ λαϊκὴ ἀνάσταση, οὔτε ἀμέτοχος στοὺς ἀγῶνες τῶν ταπεινῶν καὶ καταφρονεμένων τῆς Νοτιοαμερικανικῆς γῆς. Τουναντίον παίρνει μέρος σ’ αὐτὴ τὴν τεράστια ἀλή, ἄλλοτε σὰν ἀπλὸς μαχητὴς, ἄλλοτε σὰν τραγουδιστὴς τῆς προσπάθειας, τῶν ὁραματισμῶν καὶ τῆς θυσίας τῶν καταπιεζομένων.

Τὸ αἶμα τοῦ Ἰντιος πὺ τρέχει μέσα στὶς φλέβες του, παρὰ τὸ ἥρεμο καὶ γλυκὸ παρουσιαστικό του, βράζει καὶ κάνει τὰ εὐγενικά συναισθήματά του νὰ κοχλάζουν, βλέποντας τὴν ἀδικία ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς λαϊκῆς ἀυταπάρανης ἀπὸ τὴν ἄλλη. Κι ὅλ’ αὐτὰ τὰ

ζοσμογονικά γεγονότα τὰ δίνει σὲ στίχους μὲ τὸν τρόπο του καὶ μὲ τὴ δική του καθαρά προσω-
πική τεχνοτροπία.

Παρόλο πὺν τὰ ποιήματά του μιᾶνε γιὰ τὸ σύνολο καὶ οἱ στίχοι του ἐκφράζουν τὴν οἰ-
κουμενικότητα τῆς σκέψης καὶ τῆς τοποθέτησης, προδίνουν καταφάνερα τὸν προσωπικό του
χαρακτήρα, τὴ δική του ιδιοσυγκρασία, τὴν ἀτομική του ψυχικὴ ὑπόσταση. Φαίνονται ἡμερα,
γλινκά, ἀπαλά, γεμάτα λυρισμὸ καὶ ἥρεμὴ αἰσθαντικότητα· μὰ στὸ μέσα μέσα τους κρύβουν τὴ
φωτιά, τὴν πυρκαγιά πὺν εἶν' ἔτοιμὴ νὰ ξεπηδήσει καὶ ν' ἀνυψωθεῖ στὰ οὐράνια καὶ νὰ ταυτι-
στεῖ μὲ τὸ ἄπειρο καὶ νὰ περάσει στὴν αἰωνιότητα. Καὶ μ' ὁμορφο τρόπο ἀκόμα δίνει τὴν ἰνδιάνι-
κη, ἀπλοϊκή, ἀλλὰ δηκτικὴ στὸ βάθος εἰρωνεία καὶ τὴν ὑπομονή καὶ τὴν ἐπιμονή καὶ τὴ στέρεα
πεποίθηση πὺς:

...θ' ἀνθίσουν οἱ σκέψεις,
θὰ βγεῖ τὸ φῶς στὶς γωνιὲς τοῦ δρόμου...

ὅταν οἱ ἀληθινοί:

...θὰ κατηφορίσουν ἀπὸ τοὺς λόφους,
θὰ ξεπεταχτοῦν ἀπὸ τὶς μινιέρες,
θὰ ρθοῦν ἀπὸ τὶς πεδιάδες,
θὰ πλησιάσουν ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Σήμερα ὁ Χοσὲ Ραμίρες θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀξιόλογους παράγοντες τῆς Λατι-
νοαμερικανικῆς τέχνης (κουλτούρας). Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος, σκέφτηκε
νὰ προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες τῆς μιᾶς ἐπιλογὴ στίχων ἀπὸ τρεῖς πρόσφατες συλλογές του
πὺν κυκλοφόρησαν στὸ ἐξωτερικόν.

N.M.Δ.

Α

Ο ΗΧΟΣ ΚΙ Η ΑΠΟΣΤΑΣΗ

1. Ἐκεῖνος ὁ γεροψωμᾶς

Τί ὁμορφα πὺν ἦτανε τ' ἀστέρια
στὶς πέντε τὸ πρωῒ, γεροψωμᾶ!

Γιατ' ἦτανε ὠραῖο τὸ πράσινο τοῦ κάρρου σου.
Γιατ' ἦτανε ὠραῖο τὸ μαῦρο ἄλογό σου
κι ἔλαμπε τὸ καλλεντάρι τῶν χερῶν σου.

Καὶ τ' ἄρωμα τοῦ ψωμοῦ στὸ σομπρέρο σου.

Τί ὁμορφα πὺν ἦτανε τ' ἀστέρια
στὶς πέντε τὸ πρωῒ, γεροψωμᾶ!

Περνοῦσε ἀφήνοντας ὄνειρα τὸ καλάθι σου.
Ὁ χλιαρὸς οὐρανὸς σου.

Περνοῦσε ἀφήνοντας ἔρωτα σὲ κάθε πόρτα.
Ἄστρα σὲ κάθε τζάκι.

Καὶ τ' ἄλογό σου, τὸ μαῦρο ἄλογό σου!

Ἐνα καψαλιασμένο αὐλάκι ἀπὸ στάχια
διαγράφονταν ἀπλώνοντας πάνω στὸ δρόμο σου.

Κι ἀπὸ τὸν καλπασμὸ ἔπεφτε ἡ αὐγή.

Κι ὕστερα σφυρίγματα, καπνοί, ἐργάτες...

Τί ὁμορφα ποὺ ἦτανε τ' ἀστέρια
στὶς πέντε τὸ πρωῒ, γεροψωμά!

2. Ντὸν Μπόσκο ὁ μαραγγὸς

Δὲν καταλαβαίνω γιατί σήμερα
ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια
τὸ πρόσωπό του τῆς ροκάνας μ' ἐπισκέφτεται
μὲ μιὰ ριπὴ ἄνεμου κι εὐκάλυπτου.
Τί ν' ἀπόγινε ὁ Ντὸν Μπόσκο;
ἀναρωτιέμαι.
Καὶ κοιτάζω τὶς κοιμισμένες καρτέκλες,
τὸν ἄσπρο ἥλιο, καταποντισμένο,
τὸ θολὸ νερὸ τῆς λάμπας.
Ἐκείνη τὴν ἐπιχρυσωμένη κοιλάδα τοῦ τραπεζιοῦ,
τὸ περιθώριο τῆς ξύλινης πολυθρόνας
καὶ τὶς σκιές
τοῦ ξεχαρβαλωμένου πάγκου
σὰν πράσινο ριζῶμα στὴν ψυχὴ μου.

Β

ΚΑΤΑΠΑΤΗΜΕΝΗ ΖΩΗ

3. Συλλάβανε τὸ Χοσέ τὸν ἀλλοίθωρο

Συλλάβανε τὸ Χοσέ τὸν ἀλλοίθωρο.
Τὸν συλλάβανε μ' ἓνα σκοινὶ καὶ τρεῖς κλωτσιές.
Τὸν συλλάβανε μὲ τὰ τριακόσια οὐρλιαχτά του.
Μὲ τὴ σουρτούκα καὶ τοὺς καυγάδες του.
Τὸν συλλάβανε.

Γιατὶ δὲν εἶχε «ὠμέγα» στὰ ποτήρια
γιατὶ σκότωνε τὴν πυρκαγιά του χωρὶς φτυσίματα,
γιατὶ διατηροῦσε τὸ θυμὸ καὶ τὸ καπέλλο του.

Στὸ φρέσκο ὁ ἀλλοίθωρος, ὁ Χοσέ, ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ φεγγάρι,
τ' ἄρσενικό τοῦ βοσκολιθαδιοῦ, ὁ «ἀνάστα ὁ Κύριος»,
ὁ μοναχικὸς σοφὸς τῶν καφενεύων,
ὁ κουρντισμένος καὶ σκυλάραπας,
ὁ Χοσέ ὁ ἀλλοίθωρος.

Φαίνεται' ένα σύγγεφο νὰ πέφτει βαρὺ
πάνω στὶς Ἄνδεις τοῦ Σαντιάγο.
Ἐκεῖ, πάνω στὶς στέγες πεθαίνει τοῦτο τὸ Σάββατο
ξεθωριασμένο μὲ τὴ μαύρη του κηλίδα.
Καὶ κάτω, ἀνάμεσα σὲ λοῦζα βλέμματα.
καὶ σκουπίδια καὶ σκυλιὰ
σέρνουνε πάνω στὴ λάσπη χωρὶς ἦχο
σὰν ἓνα Σάββατο ἐπιπλέον
τὸν ἀλλοίθωρο,
τὸ Χοσὲ τὸν ἀλλοίθωρο.

4. Οἱ καταδιωγμένοι

Κυνήγησαν τοὺς γείτονες!
Δὲν ὑπάρχει ψωμὶ μήτε στόμα
μήτε χαμόγελο.
Ἄπ' ὅλο τὸ καραβάνι δὲν ὑπάρχει πιά ματιά.
Τοὺς κάνανε σκουπίδια.
Κάνανε τὰ πρόσωπά τους ἄλατι.
Τοὺς ἔσβυσαν ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Μένουμ' ἐμεῖς.
Μένει τὸ ράφι.
Αὐτὴ ἡ μέρα τόσο γκρίζα καὶ καμπουριασμένη.
Μένουνε τὰ σπουργίτια σὲ κακομοιριασμένη σύναξη,
τὸ δέντρο, τὰ κάτουρα,
τὰ βρακάκια τοῦ Χουανίτο
γεμάτα κακὰ καὶ φταρνίσματα,
ὅλα ἐκεῖ μετέωρα μὲ τὰ ὄνειρα,
τοὺς χοροὺς καὶ τίς περηγήσεις
ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ψωμὶ
μήτε στόμα
μήτε στομάχι μήτε θυμός.

Κυνήγησαν τοὺς γείτονες
Χάθηκε ἡ ἡρεμία τῆς Λουσία,
ἡ ὁργὴ τοῦ Ντὸν Ράμο,
ἡ θρόακα τῶν δώδεκα ματιῶν
γιατὶ αὐτὴ ἡ καμπουριασμένη μέρα πὺν εἰσορμᾷ
μὲ σπασμένα δόρατα καπνιάς στὸ λαρύγγι,
δὲν παραδέχομαι πὼς εἶναι παλιά,
ἐπαναλαμβάνω πὼς εἶναι καλπονοθεία,
γιατὶ δὲν ἀντέχει στὸ βάρος τῆς βροχῆς,
εἶν' ἀνεδαφικὴ αὐτὴ ἡ παράξενη ἀντίληψη
μὰ παρὸλ' αὐτὰ
κυνήγησαν τοὺς γείτονες!

Γ

ΟΙ ΩΡΕΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

5. Φευγαλέος Καπνός

Φαίνονται κι από δώ τὰ μούρα τοῦ βάτου,
 ἕνας ἐκφυλισμένος καπνὸς ἀμυρῶνει τὰ χωράφια τοῦ ἀραποσιτιοῦ
 καὶ πάνω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὁ ἥλιος πὺν ζωγραφίζει ἀραιὲς
 σκιὲς δέντρων καὶ πασάλων
 μέχρι ν' ἀφήνει ξαπλωμένο πάνω στὴν πεδιάδα
 ἓνα μοναχικὸ πτώμα διάχυτο.
 Ἐκεῖ, βέβαια, ὁ πατέρας μου τὸ καλοκαίρι
 ἔσπειρε καλαμπόκι κοντὰ στὰ κλήματα «γιὰ νὰ κάνει
 εὐθυμὴ τὴ ζωὴ» καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ Μάρτη* ἡ ξεστὴ μοιμπότα
 θὰ γεμίζει τὸ τραπέζι μὲ χρυσοὺς ἀτμούς.
 Τὸ φθινόπωρο θὰ καθαρίσει τὸ χωράφι
 κι ὁ καπνὸς ἀπὸ τὶς φωτιὲς
 θὰ χρωματίζει γαλάζιο τὸ ἀπόβραδο.

Φτάνουνε μέχρις ἐμένα αὐτὰ τ' ἀπομεσήμερα τοῦ ἡλίου
 καὶ τῆς πεταλούδας καὶ ἡχοὶ ἀπὸ καμπάνα καὶ φωνὲς τῆς γειτονιάς μου.
 Βλέπω ἐπίσης σιδηροδρομικοὺς νὰ μπαίνουνε στὸ σπίτι μου
 κι ὅλα νὰ ἐξαφανίζονται στὸν φευγαλέο καπνὸ.

6. "Οχι! στὸ μῖσος

* Ἄν ἔχεις ἓνα κομμάτι ψωμί, ἂν ἔχεις ἓνα τριαντάφυλλο,
 ἐκεῖνὴ τὴ φλογέρα, μιὰ λέξη,
 ἢ σύ, κοπελλίτσα σιωπὴ, ἓναν ἀναστεναγμὸ,
 μητέρα πὺν φαίνεις τὴ λευκὴ γλύκα σου,
 ἢ σύ, τὸ γαλάζιο στίχο σου, ὅλα σου τὰ ὄνειρα,
 σύντροφε πὺν παλεύεις τὸν ἀγῶνα σου.
 * Ἄν ἐσύ ἔχεις τὴ φωτιά, καρβουνιάρη.
 Καὶ σύ, μαλαματένια δίχτυα κάτω ἀπ' τὸ νερό.
 Καὶ σύ, τ' ἀηδόνια τῆς αὔρας.
 Καὶ σύ, τὴ φωνὴ τοῦ ποταμοῦ στὸ λαρύγγι.
 * Ἄν ἐσύ, μάστορα ἀνοίξεων,
 ἔχει ἓνα κόσμο σὲ κάθε πινελλιά.
 * Ἡ σύ, περιπατητὴ χωρὶς ριζικό,
 συλλέγεις ἀστέρια κι ἀποστάσεις.
 * Ἡ σύ, πὺν κουβαλᾷς φεγγάρια, ψωμῶ.
 * Ἡ σύ, πὺν μαζεύεις φωτιὰ ἀπὸ τὰ στάχια τοῦ κριθαριοῦ.
 * Ἡ σύ, πὺν κάνεις κόκκινα τὰ μέταλλα
 σφυρηλατώντας διάπτρα χρωματιστὰ τριαντάφυλλα.
 * Ἄν ἐσύ ἔχεις τὸν ἄνεμο, μηχανοδηγέ,
 τὰ μυστικὰ τῶν δρυμῶν καὶ τοῦ βουνοῦ.

* Χειμῶνας στὴ Χιλὴ εἶναι ὅταν ἐμεῖς ἔχουμε καλοκαίρι καὶ τ' ἀντίθετο.

Καὶ σύ, μεταλλορῶχε ποὺ σκάβεις τὴ σιωπὴ,
τὴν ἀλήθεια τῆς γῆς καὶ τὰ σπλάχνα τῆς.
"Ἄν ἐσύ, γλυκιὰ ἐργάτρια τοῦ ρυζώνα, τὴν ἀνάμνηση
τοῦ βαλτοχώραφου, δίχως τελειωμὸ κάτ' ἀπ' τὰ πόδια.
Καὶ σύ, καστανᾶ, τοὺς περουζέδες
μιᾶς ἑναστρῆς νύχτας στὰ κάστανά σου.

"Ἄν ὅλοι ἔχουν τὴν ἀγάπη, τὴ ζωή,
τὸ φροῦτο, τὴν εὐθυμία, τὴν ἐλπίδα
νὰ βάλλουνε μαζὶ τὴ θάλασσα, τὰ ψάρια, τοὺς πελεκάνους,
τὰ λουλούδια, τὰ μονοπάτια, τὶς κιθάρες,
στίχους, πινέλλα, σύγνεφα, καρδιές,
ἀπόβραδα, ἀχτίνες καὶ βλέμματα,
νὰ βάλλουνε μαζὶ δάση, βουνά, ἄνεμο, πουλιά,
φωνοῦλες νεογέννητων, πούπουλα κι αὐγές.
Τίποτε νὰ μὴ μείνει πίσω οὔτε παρήμερα.
Τίποτα νὰ μὴ μείνει ξεχασμένο κατάδρομα,
γιατὶ γυρνᾶμε στὴ Χιλή, σύντροφοι,
μ' αὐτὸ τὸ σύνταγμα τῶν σμαραγδιῶν
γιὰ νὰ πατήσουμε μὲ τὰ ποιήματά μας
τὰ ἐγκληματικά χέρια ποὺ δολοφονοῦν.

Ν' ἀνοίξουμε φυλακές, στρατόπεδα, μπουντρούμια,
ν' ἀφήσουμε λεύτερο τὸ φῶς καὶ τὴν ἐλπίδα
καὶ ν' ἀρχίσουνε ξανὰ νὰ τραγουδοῦν γιὰ τὴ γῆ μου
οἱ σημαῖες, οἱ γροθιές, τὰ λαρύγγια.
Ὁ ἄνεμος νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὰ ἡφαίστεια
καὶ δίχως φόβο νὰ φιλήσει τὴν πατρίδα μας.
Νὰ γεννηθοῦν οἱ αἰώνιες ἄνοιξες.
Ν' ἀπελευθερωθεῖ τὸ νερὸ στοὺς καταρράχτες.
Νὰ ξαναρχίσουν νὰ χαμογελοῦν τὰ μικρὰ παιδιὰ
καὶ νὰ ῥέχονται νὰ χτίζουνε φωλιές στὸ σπίτι μου.

Κι ὁ συγκατοικὸς νὰ φιλονικᾷ μὲ τὴ γυναῖκα του.
Κι ὁ μανάβης νὰ διαλαλεῖ τὰ πορτοκάλια του.

7. Οἱ ἀληθινοὶ

Μιὰ μέρα
θὰ κατηφορίσουν ἀπὸ τοὺς λόφους,
θὰ ξεπεταχτοῦν ἀπὸ τὶς μινιέρες καὶ τὶς φάμπρικες,
θάχουν τὸ ἴδιο βλέμμα
ἥρεμο, σταθερό, τρυφερό
τῶν ἀνθισμένων κερασιῶν.
Τὰ μονοπάτια θὰ γεμίσουν
κασμάδες, σφυριά, φτυάρια
κι ἡ γῆ θὰ τρέμει
τρανταγμένη ἀπόνα κύμα.
Ὁ ἥλιος πιά δὲ θὰ φοβᾶται.

Θὰ γυρίσουν τὰ χελιδόνια.
 Ἦ ἄνοιξη στοὺς δρόμους
 θὰ διαθέτει γιὰ τὸν καθένα ἓνα γαρούφαλλο.
 Ἦ πεδιάδα θὰ φαίνεται χαρούμενη
 σὰν βιβλίον ποὺ μόλος τὸ τυπώσανε
 ἢ βουνοσειρὰ θὰ εἶναι σωστή νυφούλα
 ποὺ χαιρετᾷ ἀπὸ τὸ μπαλκόνι.
 Ὅλα τὰ χέρια θὰ ζωγραφίζουν
 τὸν καπνὸ ἀπὸ τὶς τσιμινιέρες,
 θὰ πάψει νὰ εἶν' ἀπαίσιος
 ὅταν θάρθει νὰ τραγουδήσει.

Καινούργια καὶ παλιὰ σχολεῖα
 θὰ γεμίσουν περιστέρια,
 θ' ἀνθίσουνε οἱ σκέψεις,
 θὰ βγεῖ τὸ φῶς ἀπὸ τὶς γωνιές τοῦ δρόμου.
 Κεῖνὴ τὴ μέρα θὰ καθίσουμε
 στὸ τραπέζι τῆς φαμελιάς,
 καθένas θάχει τὴ θέση του,
 τ' ὄνομά του, τ' ὄνειρό του.
 Θὰ μᾶς ζηλεύουνε καὶ τὰ πουλιὰ ἀκόμα.
 Ὅλ' αὐτὰ μποροῦν νὰ γίνουν
 κι' ὅλ, αὐτὰ θὰ συμβοῦν
 ὅταν θὰ κατηγορίσουν ἀπὸ τοὺς λόφους,
 ὅταν ξεπεταχτοῦν ἀπὸ τὶς μινιέρες
 κι' ἔρθουν ἀπὸ τὶς πεδιάδες
 καὶ πλησιάσουν ἀπὸ τὴ θάλασσα.

ΧΟΣΕ ΡΑΜΙΡΕΣ

Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ - ΔΟΥΚΑΡΗΣ

DE LA CRUZ
 (1651—1695)

ΣΤΗΝ ΕΛΠΙΔΑ

Πράσινε Χάρε τῆς θνητῆς ζωῆς
 ἐλπίδα τρέλλα, χρυσαφιά μανία,
 ὕπνε τοῦ ξύπνιου, θησαυροὺς κρατεῖς
 θολοὺς σὰν τῶν ὀνείρων φαντασία.

Ψυχὴ τοῦ κόσμου κι' ἄνθος παρακμῆς,
 ψεύτικης ἄνοιξης εὐδαιμονία,
 σημερινὴ χαρὰ στοὺς εὐτυχεῖς
 καὶ μι' αὐριανὴ τοῦ δύστυχου εὐτυχία!

Οἱ ποὺ ζητοῦν τὸ φῶς τοὺς στ' ὄνομά σου
 κι' ὅλα κοιτᾶνε πράσινα ἢ μὲ χρῶμα
 κατὰ τὸν πόθο τοὺς ἄς σὲ ἀκλουθᾶνε.

Μὰ πιὸ σοφὸ κι' ἀπὸ τὴν τύχη ἀκόμα
 ἔχω τὴν κλήρα νὰ κοιτῶ μακριὰ σου
 τὰ δύο μου χέρια μόνο τί κρατᾶνε.

DE ARGENSOLA
(1561—1631)

ΣΟΝΝΕΤΟ

Ἄν καὶ τῶν Γότθων εἶσαι ἐσὺ βλαστάρι
λαμπρὸ καὶ τῆς Αἰγύπτου οἱ πυραμίδες
μὲ τοὺς Ρωμαίους ἀητοὺς κοσμοῦν μὲ χάρι
δίπλα στὰ λάφυρα σπαθιά κι' ἀσπίδες.

Ἄν καὶ μπορεῖς χρυσάφι στὸ ποδᾶρι
τοῦ Δία νὰ ρίξεις καὶ φτερῶν δεσμίδες
τοῦ Μεξικοῦ καὶ θυμιατὰ ἓνα σμᾶρι
σημαῖες ν' ἀρπάξεις καὶ μιὰ φήμη ἀχτίδες·

μὲ δάφνης νὰ στεφθῆς χρυσοῦ κλωνάρι
καὶ τὸν τροχὸ τῆς Μοίρας νὰ κρατήσεις,
νόμους νὰ φτιάξεις κι' ὅ,τι κι' ἂν θελήσεις·

κι' ἂν περπατεῖς σ' αἰχμάλωτο φεγγάρι
σὲ στέμμα ρήγα καὶ σοῦ λείπει ἡ τόση
θεία ἀρετή, τὸ πᾶν ἔχεις ζημιώσει.

Μετάφραση: ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

II

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ VASILE NICOLESCU

Ὁ Βασίλε Νικολέσκου (VASILE NICOLESCU) γεννήθηκε τὸ 1929 καὶ τέλειωσε τὴ Φιλολογικὴ Σχολὴ τοῦ Βουκουρεστίου τὸ 1953. Διετέλεσε Δ)ντὴς σὲ ἐκδοτικὰ τῆς χώρας του, ταξίδεψε πολὺ στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ τὴν προβολὴ τῆς ρουμάνικης λογοτεχνίας καὶ σήμερα εἶναι ἀνώτερος ὑπάλληλος (Γεν. Δ)ντὴς) στὸ Ρουμάνικο Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ. Ἄνθρωπος σταθερῶν γνώσεων, κάτοχος ξένων γλωσσῶν, ὁ Β. Νικολέσκου εἶναι γνωστὸς στὴν πατρίδα του, ὄχι μόνο σὰν ποιητής, ἀλλὰ καὶ σὰν δοκιμογράφος καὶ μεταφραστής.

Ἐμφανίζεται τὸ 1946 μὲ τὴν ποιητικὴν συλλογὴ «Μαῦρες λειτουργίες». Παραμερίζοντας τὸν τόμο «Ἐνέσκον - Λυρική σκιαγραφία» (1958), ὁ Β.Ν. καθιερώνεται στὸν εὐδιάκριτο λυρικὸ τομέα μὲ τὴν συλλογὴ «Ποιήματα» (1963), καθιέρωση ἐπικυρωμένη λίγο ἀργότερα μὲ τὴς ποιητικὲς συλλογές: «Παραβολὴ τῆς φωτιᾶς» (1967), «Ἡ χιονισμένη καμπάνα» (1971), «Ἡ χρυσὴ ἔντομή» (1973), «Ὁ διαφανὴς κόσμος» (1977), «Ὁλλανδικὸ σαλόνι» (1979).

Ὁ Βασίλε Νικολέσκου ἀποτελεῖ μέλος τῶν «ὑγιῶν» ποιητῶν, ὑπὸ τὴν ἔννοια πὼς ἐκφράζει ἓνα συναισθηματικὸ μαχητικὸ περιεχόμενο μὲ εὐφυΐα, μὲ ἠθικὴ καὶ ψυχικὴ δύναμη. Ἡ ἐπιδίωξή του κατευθύνεται κυρίως πρὸς ἓναν λυρισμὸ ζωτικῶν οὐσιῶν. Ριζοκίνδυνες χειρονομίες, πειρασμοὶ πρὸς τὸ ἀπόλυτο, πανθεϊκὴ ὁρμή, προμηθεϊκὲς προτροπές, κάποια «ἐγωλατρικὴ» εὐχαρίστηση ρεμβασμοῦ διακρίνονται στὴν ποίηση τοῦ Β.Ν. Οἱ ἔμμονες εἰκόνες στὸ λυρικὸ του ἔργο μένουν πάντα οἱ μῦθοι τῆς εἰδωλολατρείας, καθὼς καὶ τῆς Μεσογείου, ὅπου ὁ μῦθος τοῦ Ὁρφέα, τοῦ Ἀπόλλωνα. Στὴν ποίηση τοῦ Β. Νικολέσκου λειτουργεῖ ὄχι μόνο μιὰ ἀξιοσημείωτη ἱκανότητα πλαστικοποίησης τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ μιὰ μουσικὴ φλόγα.

Ἡ ποιητικὴ τοῦ Β.Ν. εἶναι μιὰ ποιητικὴ τῆς ἀντανάγκλασης, τῆς ἀναγνώρισης. Ἡ ποίησή του ἀνοίγει πρὸς τὸν κατοπτρισμὸ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ὁ λυρισμὸς του εἶναι κλασικο-ρομαντικὸς μὲ τὶς ἀνεξάντλητες πηγές, τὰ σύμβολα - μεταφορές: τὴν φωτιά καὶ τὸ φῶς.

Ποιητὴς ἐξαιρετικῆς διαίσθησης, πλαστικότητας καὶ ἰκανότητας, ὁ Βασίλει Νικολέσκου ὑψώνει τὸ κόσμημα τοῦ μαρζὸν ἀμέτρητες φορές στὴν τάξη τῆς ὑπαρξιακῆς μεταφορᾶς.

Ἰάσι Ρουμανας, 20-4-1981

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ΟΙ ΔΥΟ ΒΑΛΑΝΙΔΙΕΣ (VAN GOYEN)

Γιὰ νὰ προκαλέσουν τὸν κεραυνό,
πόσα παραμύθια δὲν ἐξιστόρησαν,
πόσο δὲ γοήτευσαν τοὺς οὐρανούς,
πόσα πουλιὰ δὲν ἐπέτρεψαν νὰ θεμελιώσουν
μιὰ φωλιά στὴν ψυχὴ τους,
πόσες ξηρασίες, πόσους καύσωνες δὲν ὑπόφεραν
— σκλάβοι τοῦ Μῆδεν —
πόσους σωροὺς φύλλων δὲν ἔστειλαν,
ἀγγελιοφόροι σ' ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς,
πόσα παράθυρα εἶδαν νὰ φέγγουνε,
πόσα νοικοκυριὰ βυθισμένα στὸ σκοτάδι,
πόσες ἀνθοδέσμες ἄλλαξαν βλέποντας
τὴν ματαιότητα,
πόσους λιποτάχτες καὶ κλέφτες,
μεσίτες, ζητιάνους
ὑποκριτές,
ὁδοιπόροι δίχως τροφίμα
ἀόματοι σβαρνίζοντας τὰ ξυλοπέδιλα
φυλαγμένα ἀπ' τὰ χαλάζια,
πόσα σύννεφα, Κύριέ μου, πόσα σύννεφα εἶδαν
νὰ σπαράζουνε ψηλὰ
καὶ πόσους ἀνθρώπους εἶδαν νὰ σπαράζουνε ἐδῶ,
στὴν γῆ,
πόσος ἥλιος τὶς πυρπόλησε καὶ πόσος πόνος,
πόση μοναξιά τὶς συνέτριψε
καὶ πόσα, πόσα ἄλλα ἔπραξαν
γιὰ νὰ προκαλέσουν τὸν κεραυνό;

ΤΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΟΜΟΙΩΣΙΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Αἰσθάνομαι ἄσχημα, ὦ, Κύριε,
Καὶ εἶναι νύχτα πιά.
Αἰσθάνομαι ἄσχημα.
Ἰσχυοὶ σὲ διαπληκτισμὸ στὸ μονοπάτι,
χίμαιρες ἀγοριῶν.
Καὶ εἶμαι δίχως ἐσένα
καὶ εἶμαι δίχως ἐμένα.

ΤΟ ΧΑΝΙ (S. H. STEEN)

Πιὸ σοφὰ κι' ἀπὸ τοὺς γέροντες
τὰ παιδιὰ κρατοῦν τὴν πλάστιγγα τῆς ζωῆς:
ἓνα χορεύει μ' ἓνα μαγικὸ γατάκι,
ἄλλο στέλνει ψηλὰ - ψηλὰ
πράσινες σαπουνόφουσκες,
τὸν καιρὸ ποὺ οἱ γέροι δηλώνουν ἀγάπη,
ἱστοροῦν πανουργίες, πράγματα ἀπερίφραστα
ἢ δίχως κανένα νόημα,
φιλοκουθεντάζουν τρώγοντας αὐγὰ καὶ στρεΐδια,
ἐνῶ τὸ σκυλὶ ἀκούει τὸν καθένα ξεχωριστὰ
καὶ ὅλους μαζί.

Η ΑΥΛΗ (PIETER DE HOOCH)

Ποιὸς εἶπε πὼς εἶναι ἀδύνατο;
'Όλα εἶναι δυνατά.
Καμιὰ ἀποτυχία δὲν ἀπειλεῖ.
'Όλα εἶναι δυνατά,
ἀλλὰ μόνο στὰ ὅρια αὐτοῦ τοῦ κεραμιδι καρρέ,
στὰ ὅρια, ὅχι καταπιεστικά, αὐτῆς τῆς αὐλῆς
ἀπ' ὅπου ὁ χρόνος ἀποσύρθηκε σὰν τὴ θάλασσα,
ἀφήνοντας πίσω του μιὰ κάτασπρη ἀκτή,
ἀνάμεσα στὶς ἄκρες αὐτοῦ τοῦ μεταλλικοῦ καλύμματος
ὅπου ὁ ἄντρας καπνίζει καὶ ἡ γυναίκα πίνει μπύρα
καὶ τὸ παιδί
σὰν ἓνας γαλανὸς τζιτζίκας
μετὰ τὴν μουσικὴν του
τοὺς κοιτάζει μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια.

Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ΙΟΝ ΛΟΥΚΑ ΚΑΡΑΤΖΙΑΛΕ (1852—1912)

Ὁ Ἴον Λούκα Καρατζιάλε εἶναι μιὰ πολύπλευρη καὶ ἐντυπωσιακὴ φυσιογνωμία τῶν ρομάνικων γραμμάτων. Στὸ ἔργο του καθρεφτίζεται ἡ ρομάνικη κοινωνία τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ὁ Ἴον Λούκα Καρατζιάλε γεννήθηκε τὸ 1852, σ' ἓνα χωριὸ κοντὰ στὸ Πλοέστι, ποὺ σήμερὰ ἔχει τὸ ὄνομά του. Οἱ πρόγονοί του ἦλθαν στὴ Ρουμανία ἀπὸ τὴν Ὑδρα καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὸ Πλοέστι — ἄγνωστο ὑπὸ ποιὲς συνθῆκες. Οἱ δυὸ θεῖοι του, ὁ Κωστάκης καὶ ὁ Ἰόργκου Καρατζιάλε ἦσαν φημισμένοι ἡθοποιοί. Ἀπὸ τὴν μικρὴν τοῦ ἡλικία εἶχε ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μουσικὴ καὶ τὸ θέατρο προσπαθώντας νὰ παρευρίσκεται σ' ὅλες τὶς παραστάσεις ποὺ ἔδινε ὁ θίασος τοῦ θεῖου του Ἰόργκου Καρατζιάλε, στὸ Πλοέστι. Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα του ἔφερε τὴν οἰκογένεια Καρατζιάλε σὲ δυσχερῆ οἰκονομικὴ κατάσταση καὶ ὁ νεαρὸς Ἴον Λούκα Καρατζιάλε ἀνέλαβε τὴν συντήρησή της. Γι' αὐτὸ ὑπῆρξε κατὰ σειράν, ὑποβολέας, ἡθοποιός, διορθωτὴς καὶ συντάκτης σὲ διάφορες ἐφημερίδες, καθηγητὴς καὶ ἐπιθεωρητὴς τοῦ ὑπουργείου

Παιδείας. Για λίγο χρονικό διάστημα διετέλεσε και διευθυντής του Έθνικού Θεάτρου. Σε μία περίοδο οικονομικών δυσχερειών άνοιξε μία μπυραρία στο Βουκουρέστι και αργότερα ένα εστιατόριο στον σταθμό της πόλης Μπουζέου. Όλες αυτές οι άπασχολήσεις του έδωκαν την ευκαιρία να γνωρίσει την κοινωνική πραγματικότητα, τα πολιτικά κόμματα και την πολιτική ψευτιά, που σατύρισε επιτυχώς στο περιοδικό «Μόρτονλ Ρομούν» που εξέδωσε μαζί με τον φίλο του, Άντον Μπακαλμπάσα.

Ανταρστημένος από το πολιτικό καθεστώς της χώρας του, το 1904 εγκαταλείπει την Ρουμανία και εγκαθίσταται με την οικογένειά του στο Βερολίνο, όπου παραμένει μέχρι το τέλος της ζωής του, το 1912, παρακολουθώντας με ζωηρό ενδιαφέρον όλα τα σημαντικά γεγονότα. Ανάμεσα σ' αυτά του προξένησαν βαθύτατη έντυπωση κι' αγανάκτηση οι ξεγεράσεις των Ρουμάνων χωρικών που έγιναν το 1907. Γι' αυτή την ξεγεράση δημοσίευσε και ένα άρθρο με τον τίτλο: «1907. Από άνοιξη μέχρι φθινόπωρο».

Ο Ίον Λούκα Καρατζιάλε είναι ένας από τους Ρουμάνους συγγραφείς που η φήμη του ξεπέρασε από πολλού τα όρια της πατρίδας του. Τα θεατρικά του έργα «Ένα χαμένο γράμμα» και «Μιά θυελλώδης νύχτα», γνωστά στην Ελλάδα και σ' όλες τις μεγαλουπόλεις του κόσμου, θεωρούνται μέχρι σήμερα οι πιο επιτυχημένες κωμωδίες της ρουμάνικης λογοτεχνίας. Σ' αυτά απέδωσε και σατύρισε με πέννα μεγάλου ζωγράφου και με ρεαλισμό την σάπια ήθιμή, την επιλόλαια μόρφωση, τις καταχρήσεις των κομμάτων, τις προεκλογικές συνήθειες και τα ψέμματα της δημοσιογραφίας. Τα στιγμιότυπά του («Επίσκεψη», «Κύριο Γκόε», «Η άλυσίδα των αδυναμιών», «Ο Ρουμάνος ένοικιαστής»), γραμμένα με σατυρικό πνεύμα και σε μορφή διαλόγου, κωμικοποιούν το σύστημα των επεμβάσεων στο σχολείο, την αδικία, την έλλειψη μόρφωσης. Μέσα σ' αυτά ξεχωρίζει η εικόνα του αδικημένου Ρουμάνου αγρότη, τον οποίο περιβάλλει με αγάπη και ενδιαφέρον. Σαν παράδειγμα αναφέρουμε το στιγμιότυπο «Ο ρουμάνος ένοικιαστής», όπου ο συγγραφέας ξεσκεπάσει τις προσβολές και τα βάσανα που ύποφερε ο χωριάτης Ίον και που παλεύει άδικα να βρει το δικό του.

Οι νοβέλλες που αποτελούν ένα σημαντικό μέρος του έργου του Ίον Λούκα Καρατζιάλε διακρίνονται τόσο για τον ρεαλισμό τους όσο και για το ξεχωριστό γλωσσικό ύφος, όπου συναντάμε πολλές ελληνικές λέξεις που προσδίδουν ιδιαίτερη χάρη στο γράφημά του.

Ανάμεσα στις νοβέλλες του ξεχωρίζει για την βαθιά ψυχολογική ανάλυση «Η πασχαλιάτικη λαμπάδα».

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ΠΑΣΧΑΛΙΑΤΙΚΗ ΛΑΜΠΑΔΑ

(νουβέλλα)

Ο Λέιμπα Ζίμπαλ, ο Χαντζής του Ποντένι στεκόταν συλλογισμένος στο τραπέζι στη σκιά του χαγιατιού, μπροστά στο μαγαζί του. Καρτερούσε την ταχυδρομική άμαξα, που έπρεπε νάχε φθάσει από πολλού. Η αργοπορία ήταν περίπου μισή ώρα.

Η ιστορία της ζωής του Ζίμπαλ είναι μεγάλη, μα όχι και πολύ χαρούμενη. Υποφέρει από έλκυσμα και περνάει τις ώρες του, αναπολώντας την μία κατόπιν της άλλης τις πιο σημαντικές περιόδους της ζωής του.

Μικρόμπορος, μικροπωλητής, μεσίτης και κατόπιν μπορεί και κάτι χειρότερο, παλιατζής, ράφτης, καθαριστής λεκέδων, σ' ένα λυπητερό δρομάκι της πόλης Γιάσι, είχε καταπιαστεί μ' όλες τις δουλειές ύστερα από το δυστύχημα που τον έκανε να χάσει την θέση που'χε σ' ένα μεγάλο κατάστημα με πιστά. Δύο χαμάληδες είχαν κατεβάσει στο υπόγειο ένα χρυσοβάρελο κάτω από την επίβλεψη του Ζίμπαλ. Σαν

ήλθε ή στιγμή νά μοιραστούνε τὸ κέρδος, παρουσιάστηκε κάποια διαφωνία. Ἐνας ἀπὸ τοὺς χαμιάληδες ἄρπαξε ἕνα ξύλο πὺν ἔτυχε νά βορεθεῖ κοντά του καὶ χτύπησε κατακούτελα τὸν σύντροφό του. Ὁ ἄνθρωπος ἔπεσε κάτω ζαλισμένος καὶ αἰμόφυρτος. Τὸ παιδί βλέποντας τὴν ἀγοριότητα ἔβαλε τὶς φωνές, ἀλλὰ ὁ παλιάνθρωπος βγῆκε στὴν αὐλή, πέρασε πλάι στὸ παιδί καὶ σήκωσε τὸ χέρι νά τὸ χτυπήσει.

Ὁ Ζίμπαλ λιποθύμησε καὶ ἀπὸ τὸ φόβο ἔπεσε χάμω. Ἐμεινε κατάκοιτος μὴνες ὁλόκληρους καὶ ἔπειτα γύρισε στὸ ἀφεντικό του. Μὰ ἡ θέση του ἦταν πιασμένη.

Τότες ἄρχισε ὁ σκληρὸς ἀγώνας γιὰ τὴν βιοπάλη πὺν εἶχε γίνει ἀκόμα δυσκολότερη ὅταν παντρεύτηκε τὴν Σούρα. Ἡ ὑπομονὴ ὅμως βαραίνει πιότερο τὴν δυστυχία. Ὁ ἀδελφὸς τῆς Σούρας, πὺν εἶχε τὸ Χάνι στὸ Ποντένι¹, πέθανε ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὸ Χάνι τὸ κληρονόμησε ὁ Ζίμπαλ καὶ ἐξακολούθησε τὸ ἐμπόριο στὴ θέση του. Εἶναι τώρα πέντε χρόνια πὺν βρίσκεται ἐδῶ. Ἡ περιουσία πὺν ἀπόχτησε εἶναι σημαντική. Ἐξ ἄλλου τὰ κρασιά πὺν πουλάει εἶναι καλῆς ποιότητος καὶ τὰ διάφορα ἐμπορεύματα ἀφήνουνε καλὸ κέρδος. Ὁ Λέϊμπα γλύτωσε ἀπὸ τὴν φτώχεια ἀλλὰ ὅλοι τοὺς εἶναι ἄρρωστοι. Κι' αὐτὸς καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του ὑποφέρουν ἀπὸ ἐλονοσία. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ποντένι εἶναι ὅλοι τοὺς κακοὶ καὶ καυγατζήδες. Βορίζουνε συνέχεια, περπατοῦν, προδῶναι καὶ φοβερίζε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, μιλάνε γιὰ ἐκδικήσεις μὲ βιτριόλι. Βάλε ἔπειτα καὶ τὶς ἀπειλές. Οἱ ἀπειλὲς πέφτουν ἀκόμα πιὸ βαρεῖες στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πὺν ἀμφιβάλλει, πὺν ταλαντεύεται, ἀκόμα πιὸ βαρεῖες παρὰ ἂν τὸν χτυπήσεις. Ἐκεῖνο ὅμως πὺν βασανίζει τώρα τὸν Λέϊμπα πιότερο κι' ἀπ' τὸ τρεμούλιασμα πὺν τοῦ φέρνει ὁ πυρετὸς εἶναι μιὰ φοβερὴ ἀπειλή.

Ἀχ παλιάνθρωπε γκοῖ²! σκέφτεται καὶ ἀναστενάξει. Ὁ «παλιάνθρωπος» εἶναι ὁ μπάντεα³ Γκεόργκε — πὺν νά βρίσκεται ἄραγε τώρα; — ἕνας ἄνθρωπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔμπλεξε σὲ μιὰ πολὺν δυσάρεστη ὑπόθεση.

Ὁ Γκεόργκε ἦλθε ἕνα φθινοποριατικὸ πρωὶ στὸ χάνι, κατακουρασμένος ἀπὸ τὸν δρόμο, καθὼς ἔλεγε. Εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο καὶ προσπαθοῦσε νά πιάσει κάπου δουλειά. Ὁ Χαντζῆς τὸν πῆρε στὴ δουλειά του. μὰ ὁ Γκεόργκε φερνόνταν πολὺ ἀπότομος καὶ γρουσουζής... Ἐβριζε συνέχεια καὶ μουρμούριζε στὴν αὐλή. Ἦταν κακὸς ὑπηρέτης, τεμπέλης καὶ ἀδιάντροπος. Καὶ ἐπὶ πλέον ἔκλεβε. Μιὰ μέρα φοβέρισε τὴν γυναῖκα του ποῦταν ἔγκνους, γιὰτὶ τὸν εἶχε μαλώσει, μὲ τὸ δίκχη ὅμως...

Ὁ Λέϊμπα τοῦκανε ἀμέσως τὸν λογαριασμὸ καὶ τὸν ἀπέλυσε, μὰ ὁ Γκεόργκε δὲν ἤθελε νὰ φύγει μὲ κανένα τρόπο. Ἰσχυριζότανε μάλιστα μὲ βίαιο τρόπο πὺς ἡ συμφωνία ἦταν γιὰ ἕνα χρόνο. Τότε ὁ Χαντζῆς τοῦ εἶπε πὺς θ' ἀνεβεῖ στὸ βουνὸ νά πάει στὴ δημαρχία γιὰ νά ζητήσῃ κλητῆρες νά τὸν διώξουνε.

Ὁ Γκεόργκε τοῦ ἔχωσε ἀπότομα τὸ χέρι στὸ στήθος καὶ τὸν φώναξε «Ἰούδα» καὶ θέλησε νά ἐπιτεθεῖ στὸ ἀφεντικό του.

Γιὰ κακιά ὥρα πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ἕνα ἀμάξι φορτωμένο πελάτες. Ὁ Γκεόργκε ἄρχισε τότε νά γελάει καὶ νά λέει: Μήπως τρώμαξες, κὺρ Λέϊμπα. Νά!! φεύγω... Ἀγριεμένος τότε πλησίασε τὸν Λέϊμπα. πάνω ἀπὸ τὸ τῆζακι. Ὁ Λέϊμπα ἀποτραβήχτηκε ὅσο μπόρεσε. Τότε ὁ Γκεόργκε τοῦ ψιθύρισε:

— «Ἀφεντικό νά μὲ περιμένεις τὴ νύχτα τῆς Ἀνάστασης, γιὰ νά τσουγκρίσουμε τὸ κόκκινο αὐγὸ... Μάθε το, πὺς καὶ ἐγὼ σοῦκανα τὸν λογαριασμὸ».

Ἐκεῖνὴ τὴ στιγμή μπαίνανε οἱ πελάτες στὸ μαγαζί.

— Καλὴ Ἀνάσταση, κὺρ Λέϊμπα, πρόσθεσε ὁ Γκεόργκε κι' ἀπομακρύνθηκε.

2. Γκοῖ στὰ ἑβραϊκὰ θὰ πεῖ χριστιανός.

3. Μπάντεα, ὄρος μὲ τὸν ὁποῖο ἀπευθύνονται οἱ μικρότεροι πρὸς τοὺς μεγαλύτερους.

Ὁ Λεῖμπα πήγε στὸ Δημαρχεῖο καὶ ἔπειτα στὴν Νομαρχία γιὰ νὰ καταγγεῖ-
τὴν ἀπειλὴ καὶ νὰ ζητήσει προστασία ἀπ' τὶς ἀρχές. Ὁ Νομάρχης ἕνας νέος, γιο-
μάτος ζωντανία, δέχτηκε πρῶτα τὸ ταπεινὸ πεσοῦσι τοῦ Λεῖμπα καὶ ἔπειτα ἄρχισε
νὰ περιπαίξει τὸν φοβιτσιάρη Ἑβραῖο καὶ νὰ τὸν κοροϊδεύει. Ὁ Λεῖμπα ἐπέμενε
νὰ τὸν κάνει νὰ ἀντιληφθεῖ πόσο σοβαρὴ ἦταν ἡ κατάστασι καὶ τοῦ εἶπε πὼς τὸ
χάνι βρίσκονταν ἀπόμερα, μακριὰ ἀπ' τὰ χωριά καὶ τὴν δημοσίαν. Ὁ Νομάρχης
τὸν συμβούλεψε παίρνοντας σοβαρὸ ὕψος νὰ μείνει ἡσυχος καὶ οὔτε κὰν νὰ ἀναφέ-
ρει αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι, μὴ τυχὸν παρασυρθοῦν κι' ἄλλοι καὶ τὸν πατήσουν, μιὰ καὶ
ζοῦσε σ' ἓνα τέτοιο χωριὸ ἀνάμεσα σὲ κακοήθεις καὶ κλέφτες.

Ῥοστερα ἀπὸ μερικὲς μέρες ἕνας ὑπάλληλος μαζί μὲ δύο καθαλλάρηδες ἦλθαν
καὶ ζήτησαν τὸν μπάντεα Γκέοργκε γιὰ κάποια ὑπόθεσι.

Τί καλὰ θάταν ἂν ὁ Λεῖμπα ἔκανε ὑπομονὴ μὲ τὸν Γκέοργκε μέχρι ποῦ νὰ
φθάνανε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! Μὰ τώρα ποῖος ξέρει ποῦ βρίσκονταν ὁ Γκέοργκε;

Μ' ὅλα ποῦ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσι εἶχε συμβεῖ παληά, μέσα στὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώ-
που ποῦ ἔπασχε ἀπὸ πυρετὸ, ἐπανερχόνταν συνέχεια ἡ ὄψη τοῦ Γκέοργκε, σὰν νὰ
θελε κάτι νὰ βγάλει ἀπὸ τὸν κόρφο του, τὰ λόγια του τὰ ἀπειλητικά. Γιατὶ ἄραγε
νὰ ξυπνοῦσε στὸ μυαλὸ του μὲ τόση διαύγεια ἐκεῖνη ἡ ἀνάμνησι;

Ἦταν τὸ Μεγάλο Σάββατο.

Στὸ ἀπομακρυσμένο χωριὸ τοῦ λόφου σὲ ἀπόστασι δύο περίπου χιλιόμετρα
ἀνάμεσα στὶς λίμνες, ἤχοῦνε οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησίας... καὶ οἱ καμπάνες ἤχοῦ-
νε τόσο παρὰξένα ὅταν πάσχεις ἀπὸ ἐλονοσία. Ὁ ἤχος τους πότε δυναμώνει, πότε
σβῆναι διλότελα... Ἡ νύχτα ποῦ σίμωνε ἦταν ἡ νύχτα τοῦ Πάσχα. Καὶ ἔληγε ἡ
ὑπόσχεσι τοῦ Γκέοργκε.

«Μὰ μπορεῖ νὰ τὸν ἔχουνε συλλάβει μέχρι τώρα».

Ὅπως καὶ νᾶναι τὰ πράγματα, ὁ Ζίμπαλ θὰ μείνει στὸ Ποντένι μόνο μέχρις
ὅτου πληρώσει τὸ ἐπόμενο νοῦκι. Μὲ τὸ κεφάλαιο ποῦ διαθέτει μπορεῖ νὰ πιάσει μιὰ
καλὴ δουλειὰ στὸ Γιάσι... μέσα στὴν πόλη, ὁ Λεῖμπα θάναί ὑγίης, θάχει τὸ σπί-
τι του πλάι στὴν ἀστυνομία... Θὰ τάχει καλὰ μὲ τὸν ἀστυνόμο, τὸν ἐπιστάτη, τὸν
ἀστυφύλακα. Ὅταν πληρώσεις καλὰ, θὰ τύχης καὶ ἀνάλογης προστασίας. Μέσα
σὲ μιὰ μεγάλη πόλη, τὴν νύχτα εἶναι θόρυβος, εἶναι φῶς, δὲν εἶναι τὸ σκοτάδι καὶ
ἡ σιωπὴ ποῦ βασιλεύει στὴν κοιλάδα τοῦ Ποντένι. Ἐκεῖ μέσα στὸ Γιάσι ἓνα χάνι...
ἐκεῖ στὴν γωνιά. Θαυμάσια θέσι γιὰ νὰ ἀνοίξει κανένας μαγαζί. Ἐνα χάνι ὅπου
θὰ τραγουδοῦνε ὁλονυχτίς κοπέλλες τοῦ Καφὲ - Σαντάν. Ἡ ζωὴ γεμάτη θόρυβο
καὶ χαρά. Ἐκεῖ ὅποια ὥρα θελήσεις μέρα ἢ νύχτα, θὰ βρεῖς τὸν κύριο Ἀστυνόμο
νὰ διασκεδάξει μὲ τὰ «χοριτσάκια» καὶ μὲ ἄλλα σημαντικὰ πρόσωπα. Γιατὶ νὰ σκο-
τίζεται τόσο πολὺ ἐδῶ, ὅπου εἰδικὰ ἀφ' ὅτου ἔρχισε καὶ περνάει ὁ σιδηρόδρομος
ποῦ περιτρυνγυρίζει τοὺς βάλτους, τὰ κέρδη ὅλο καὶ λιγστεύουν;

— Λεῖμπα, φωνάζει ἀπὸ μέσα ἡ Σούρα, ἔρχεται ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα. Ἀκού-
γονται τὰ κουνουνάκια!

Ἡ κοιλάδα τοῦ Ποντένι εἶναι κλεισμένη κι' ἀπ' τὰ τέσσερα μέρη μὲ δασωμέ-
να βουναλάκια. Πρὸς τὸν νότο ἐκεῖ ὅπου ἡ κοιλάδα γίνεται πρὸς θάλασσά μὲ τὰ νερὰ
ποῦ πηγάζουν κάτω ἀπὸ τοὺς λόφους, μαζεύονταν νερὰ πολλὰ καὶ πάνω σ' αὐτὰ ὑ-
ψώνονται σὰν βουρτσες πυκνοὶ καλαμιῶνες. Τὸ χάνι τοῦ Λεῖμπα βρίσκεται ἀνάμεσα
στοὺς βάλτους καὶ τὸ ὑψηλότερο μέρος πρὸς τὸ νότο, στὴ μέση τῆς κοιλάδας. Εἴ-
ναι ἓνα παλὸ χτίριο, ὑγιεινὸ, φτιαγμένο μὲ πέτρα, σωστὸ μικρὸ φρουριό. Ἄν καὶ
τὸ ἔδαφος ἔχει ἐλαττώσεις, οἱ τοῖχοι καὶ τὸ ὑπόγειο τοῦ χανιοῦ εἶναι στεγνά.

Σὰν ἀκουσε τὴ φωνὴ τῆς Σούρας, ὁ Λεῖμπα σηκώνεται μὲ δυσκολία ἀπὸ τὸ
κάθισμα καὶ τεντώνει τὰ κουρασμένα σκέλη του, κοιτάξε προσεχτικὰ τὸν ὀρίζοντα
πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς, μὰ ποῦ νὰ φανεῖ ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα;

— Λέν ἔρχεται, σοῦ φάνηκε, ἀπαντάει στή γυναῖκα του καί ξαναπέφτει στό κάθισμα.

Κατακουρασμένος σταυρώνει τὰ χέρια του πάνω στό τραπέζι, κι' ἀκουμπάει τὸ κεφάλι του, πού καίγει σάν τὴ φωτιά. Στὴν ἀνοιξιάντικη ζεστασιά τοῦ ἡλίου, πού εἶχε ἀρχίσει νὰ ζεσταίνει τὴν ἐπιφάνεια τῶν βάλτων, μιὰ γλυκιὰ λιγομάρα πλάκωνε τὰ νεύρα τοῦ ἀνθρώπου καί ἔνεκα τῆς ἄρρωστης συνείδησής του, ὁ νοῦς του ἄρχισε νὰ πλάθει ἀρῆα κι' ὄλο καὶ πιὸ ἀρῆα σχήματα καὶ χρώματα φανταστικά πὺν ἔπειτα σιγοσβήνανε...

‘Ο Γκέοργκε... ‘Η νύχτα τῆς Λαμπρῆς... ‘Ο κλέφτης... Τὸ Γιασί... Μιὰ ταβέρνα στὴν καρδιά τῆς πόλης... ‘Ενα χαρούμενο κεντράκι πὺν δουλεύει καλά... ‘Η ὑγεία του... Κι' ἀποκοιμήθηκε.

‘Η Σούρα ἔχει ὥρα πὺν λείπει ἀπὸ τὸ σπίτι. ‘Ο Λέϊμπα βγαίνει στὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ γιὰ νὰ ἰδεῖ μήπως κι' ἔρχεται. Στὴ δημοσιά ἡ κυκλοφορία εἶναι ζωηρή, ἕνας συνεχῆς θόρυβος πὺν κάνουν οἱ ρόδες καὶ πὺν τὸν συνοδεύει ὁ ρυθμικὸς κρότος τῶν πετάλων πάνω στὴν γυαλιστερὴ ἄσφαλτο. Γιὰ μιὰς ὁμως ἡ κυκλοφορία σταματᾷ καὶ ἀπὸ τὸ Κοπόου⁴ φαίνεται πλῆθος ἀνθρώπων πὺν κάνουν χειρονομίες καὶ φωνάζουν συγχινημένοι. Τὸ πλῆθος φαίνεται νὰ ἀκολουθεῖ κάποιον. Εἶναι λογιῶν - λογιῶν ἀνθρώποι, στρατιῶτες καὶ χωροφύλακες. Σ' ὅλα τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν, σ' ὅλες τὶς πόρτες τῶν μαγαζιῶν στριμώχνονται περιέργοι θεατές.

— Θὰ πιάσανε κανένα ἄλλο λωποδύτη! Σκέφτεται ὁ Λέϊμπα.

‘Η συνοδεία πλησιάζει. ‘Η Σούρα ξεφεύγει ἀπὸ τὸ πλῆθος ἀνεβαίνει στὰ σκαλιά τῆς ταβέρνας καὶ κάθεται δίπλα στό Λέϊμπα.

— Τί τρέχει Σούρα; ρωτᾷ αὐτὸς.

— ‘Ενας τρελλὸς δραπέτευσε ἀπὸ τὴν Γκόλια⁵.

— Νὰ κλείσουμε τὸ μαγαζὶ μήπως καὶ μᾶς ἐπιτεθεῖ.

— Τώρα τὸν ἔχουνε γερὰ δεμένο. Πρὸ ὀλίγου ὁμως εἶχε ξεφύγει. Χύμηξε πάνω σ' ὅλους τοὺς στρατιῶτες. Δάγκασε μάλιστα ἕνα ἑβραῖο πὺν τὸν ἔσπρωξε ἕνας κακοήθης «γκοῖ» πάνω στὸν τρελλό.

‘Ο Λέϊμπα καθισμένος στό σκαλοπάτι παρατηρεῖ. ‘Ενα σκαλοπάτι πιὸ κάτω κάθεται ἡ Σούρα μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκυλιά. Εἶναι πραγματικά ἕνας τρελλὸς πάνω στὴν κρίση του καὶ τὸν βαστᾷ δυὸ ἀνθρώποι ἀπὸ τὴν κάθε πλευρά. Οἱ παλάμες του εἶναι σφιχτὰ δεμένες, ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη μὲ ἕνα γερὸ λουρί. Εἶναι ἕνας μεγαλόσωμος ἀνθρώπος: Τὸ κεφάλι του, κεφάλι ταύρου, τὰ μαλλιά του μαῦρα καὶ πλούσια, τὰ γένεια του καὶ τὸ μουστάκι του τραχειά. Ἀπὸ τὸ πονκάμισό του πὺν εἶχε σκιστεῖ ἐνῶ πάλευαν φαίνεται τὸ πλατὺ στήθος γεμᾶτο τρίχες καθὼς καὶ τὸ κεφάλι του μὲ μιὰ τούφα μαλλιῶν. Τὰ πόδια του γυμνά, τὸ στόμα του ματωμένο καὶ φτύνει συνέχεια τὶς τρίχες πὺν ξεροζῶσε μὲ τὰ δόντια ἀπ' τὰ γένια τοῦ ‘Εβραίου.

‘Ολοι σταμάτησαν. Γιατί;

Οἱ χωροφύλακες λύνουνε τὰ χέρια τοῦ τρελλοῦ. Τὸ πλῆθος ἀποτραβιέται σχηματίζοντας ἕνα μεγάλο κύκλο. ‘Ο τρελλὸς ρίχνει μιὰ ματιὰ γύρω του καὶ καρφώνει τὰ βλέμμάτα του στὴν πόρτα τοῦ Ζίμπαλ. Τρίζει τὰ δόντια του, ὁρμάει πρὸς τὰ τρία σκαλοπάτια καὶ γιὰ μιὰς ἀρπάξει τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ δεξὶ του χέρι καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ κεφάλι τῆς Σούρας καὶ τὰ χτυπάει τὸ ἕνα ἐπάνω στό ἄλλο, μὲ δύναμη σάν νᾶταν αὐγὰ μαλακά. ‘Οταν τὰ δύο κεφάλια σμίξανε, ἀκούστηκε ἕνας θόρυβος, ἕνα πλατάγιασμα πὺν δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τίποτα. Ἐμβρόν-

4. Καπόου, συνοικία τοῦ Γιασίον.

5. Γκόλια, Ψυχιατρεῖο στὰ περὶχωρα τοῦ Γιασίον.

τητος ὁ Ζίμπαλ, σὰν νᾶχε πέσει ἀπὸ ἡγήλωμα, θέλησε νὰ φωνάξει: «Τόσοι ἄνθρωποι μ' ἀφήνουνε νὰ πέσω θῦμα ἐνὸς τρελλοῦ».

Μὰ ἡ φωνή του δὲν ὑποτάσσεται στὴ δική του θέληση.

— Σήκω, Ἑβραῖε, φωνάζει κάποιος χτυπώντας στὸ τραπέζι μὲ ἓνα κομπουαί.

— Ἀνάλατο ἀστεῖο, λέγει ἡ Σούρα, πὺν κάθεται στὸ κατώφλι τοῦ μαγαζιοῦ. Βρὲ ἀδιάντροπε χωριάτη, γιατί νὰ τρομάξεις ἓναν ἄνθρωπο πὺν κοιμόταν;

Ὁ Λέιμπα σηκώθηκε ἀμέσως ὀρθιος.

— Τρόμαξες Ἑβραῖε, ρώτησε ὁ ἀστεῖος. Κοιμᾶσαι μέρα μεσημέρι;... Σήκω γιατί φτάνουνε οἱ πελάτες. Φθάνει ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα. Καὶ πῆγε νὰ πιάσει τὸν Ζίμπαλ στὴν ἀγκαλιά του καὶ νὰ τὸν γαρφαλίσει.

— Παράτα με ἥσυχο, φώναξε ὁ χαντζῆς, σπρώχνοντάς τον μὲ ὄλη του τὴ δύναμη. Δὲν μὲ βλέπεις πὼς εἶμαι ἄρρωστος; Ἄφρησέ με ἥσυχο.

Ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα φθάνει τελικὰ μὲ ἀργοπορία τριῶν ὥρῶν. Εἶναι δύο ἐπιβάτες πὺν κάθονται στὸ τραπέζι μαζί μὲ τὸν ὁδηγό. Ἀπὸ τὴν συνομιλία τῶν ἐπιβατῶν τὰ πράγματα ξεκαθαρίστηκαν ὀριστικά. Στὸν προηγούμενο σταθμὸ τῆς ταχυδρομικῆς ἄμαξας, οἱ κλέφτες εἶχαν πατήσει στὸ χάνι, καὶ μέχρι νᾶρθουν οἱ χωροφύλακες οἱ ἐπιβάτες ἐξέτασαν ἀνενόχλητοι τὸ μέρος ὅπου ἔγινε τὸ φονικό. Τὰ θύματα ἦταν πέντε ἀλλὰ οἱ λεπτομέρειες πολλές. Ἄν δὲν θάχανε πατήσει τὸ σπίτιμποροῦσε κανεὶς νὰ πιστέψει πὼς ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ φοβερὴ ἐκδίκηση, ἢ γιὰ μιὰ πράξη θρησκευτικῆς ἔξαρσης... Ἀνάμεσα στὰ ἀνέκδοτα πὺν κυκλοφοροῦνε σχετικὰ μὲ τοὺς «ἐνθουσιώδεις αἰρετικούς» διηγοῦνται φόνου παράλλοις ὁμότητας.

Τρέμοντας ἀπὸ τὸν πυρετὸ ὁ Ζίμπαλ ἄκουγε σαστισμένος. Ἐπειτα ἀκολούθησε ἓνα περιστατικό πὺν ἔπρεπε δίχως ἄλλο νὰ προκαλέσει τὴν ἐχτίμηση τοῦ ὁδηγοῦ. Οἱ δύο ἐπιβάτες ἦταν φοιτητές, ὁ ἓνας τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ ὁ ἄλλος τῆς Ἱατρικῆς καὶ πῆγαιναν νὰ περάσουν τίς γιορτὲς στὴ γενέτειρά τους. Ἀρχισαν καὶ οἱ δύο τους μιὰ ἀκαδημαϊκὴ συζήτηση ὑψηλοῦ ἐπιπέδου γύρω ἀπὸ τὸν φόνου καὶ τίς αἰτίες του καὶ γιὰ τὸ ἂν πρέπει νᾶμαστε δίκαιοι. Ὁ φοιτητὴς τῆς Ἱατρικῆς ἦταν καλύτερα κατατοπισμένος ἀπὸ τὸν φιλόσοφου. Συζητοῦσαν γιὰ κληρονομικὰ χαρακτηριστικά, γιὰ ἀλκοολισμό, καὶ γιὰ τίς παθολογικὰς του συνέπειες, γιὰ ἐλαττωματικὴ σύλληψη, παραμόρφωση. Γιὰ ἐλθονοσία καὶ νευρώση. Τόσα καὶ τόσα ἐποτεῖματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης. Γιὰ περιπτώσεις ἀποκτίνωσης. Γιὰ τὸν Δαρβίνο... Γιὰ τὸν Χέκελ... Λαιμπρόζ...

Σὰν ἄκουσε γιὰ παραμόρφωση ὁ ὁδηγὸς γούρλωσε τὰ μάτια του καὶ μέσα τους ἔλαμψε ἓνας μεγάλος ἐνθουσιασμός γιὰ τίς ἐπιτεῖξεις τῆς μοντέρνας ἐπιστήμης.

— Εἶναι φανερό πρόσθεσε ὁ φοιτητὴς τῆς Ἱατρικῆς. Γι' αὐτὸ ὁ ἐγκληματίας ἐξεταζόμενος πρότυπο ἔχει χέρια μακρότερα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, πόδια πολὺ κοντά, μέτωπο στενὸ καὶ πατικωμένο. Κρανίον πολὺ μεγάλο. Ἡ φυσιολογία του ἔχει μιὰ χαρακτηριστικὴ αὐστηρότητα καὶ θηριωδία πὺν ἐντυπωσιάζει τὸ πεπειραμένο μάτι. Εἶναι ἀποτύπωση ἀνθρώπου. Σὰ νὰ λέγαμε εἶναι τὸ χτήνος πὺν μόλις κατόρθωσε νὰ σταθεῖ στὰ πσινά του πόδια καὶ νὰ σηκώσει ἐπάνω τὸ κεφάλι πρὸς τὸν οὐρανὸ, τὸ φῶς!

Στὰ εἴκοσι χρόνια τους, ὕστερα ἀπὸ τόση μεγάλῃ συγκίνηση καὶ ἀφοῦ ἤπιανε καὶ ἓνα τόσο καλὸ κρασί ὅπως ἦταν τὸ κρασί τοῦ Ζίμπαλ, μιὰ λυρικὴ φράση κάνει ἐντύπωση, ἀκόμα καὶ ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλια ἐνὸς φοιτητῆ τῆς Ἱατρικῆς. Αὐτὸς ὁ ἐνθουσιώδης νέος εἶχε βρεῖ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον γιὰ νὰ ἐξετάσει ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Δαρβίνο καὶ τὸν Λαιμπρόζ καὶ λίγη φιλοσοφία τοῦ Σοπενχάουερ «γιὰ νὰ ἀτενίσει πρὸς τὸν οὐρανὸ, πρὸς τὸ φῶς».

Ὁ Ζίμπαλ δὲν ἐννοίωσε τίποτα ἀπὸ τὴ φωτεινὴ θεωρία. Ἦσως γιὰ πρώτη φο-

ρά νὰ ἀκούγονταν τέτοια βαρυσήμαντα λόγια μέσα στὴν ὑγρὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ Ποντένι. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἀντελήφθηκε ὁ Ζίμπαλ καλύτερα ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸν ὁμιλήτη ἦταν ἡ ἀπόδειξη τῆς θεωρίας. Τὴν περίπτωση τῆς παραμόρφωσης τὴν γνώριζε πολὺ καλά. Ἦταν ἡ φυσιογνωμία τοῦ Γκέοργκε, γιὰ τὴν ὁποία εἶχε συγκρατήσει μέχρι τότε χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα, ποὺ τώρα ἀναζοῦσαν στὴ μνήμη του συγκεκριμένα μέχρι τὶς τελευταῖες τους λεπτομέρειες.

Ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα ἦταν μακριά. Ὁ Ζίμπαλ τὴν εἶχε παρακολουθήσει μὲ τὰ μάτια μέχρις ὅτου ἔστριψε ἀριστερὰ καὶ χάθηκε πίσω ἀπὸ τὸ βουνό. Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει στὴν δυτικὴ πλαγιὰ καὶ ἡ βραδιά θόλωνε μὲ τὴν γλυκάδα τῆς ὅλη τὴν κοιλάδα τοῦ Ποντένι.

Ὁ χαντζῆς ἄρχισε ν' ἀναπολεῖ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶχε ἀκούσει... Μέσα στὴ σιγανὴ νύχτα, τυλιγμένο στὸ βαθὺ σκοτάδι, ἕνας ἄντρας, δύο γυναῖκες καὶ δύο τροφερὰ παιδιά ποὺ ἄρπαξε βίαια ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ εὐεργετικοῦ ὕπνου τὸ χέρι τοῦ κτήνους μὲ ἀνθρωπινὴ μορφὴ, θυσιάζοντάς τα τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο... Οἱ ἀπελπισμένες κραυγὲς τοῦ παιδιοῦ ποῦχε ὑποκύνει... καὶ τὸ μαχαίρι ποὺ τοῦ ἔκοβε τὴν κοιλιά... ὁ σβέρκος ποὺ τὸν τσάκισε τὸ τσεκούρι κι' ἀπὸ ὅπου μὲ τὸ κάθε γουργούρισμα βγαίνει ἕνα κουφὸ ροχαλητό. Καὶ τὸ τελευταῖο θῦμα ποὺ στέκεται ἀπελπισμένο σὲ μιὰ γωνιά, παρατηρώντας ὅλα αὐτὰ καὶ περιμένοντας ν' ὀρθεῖ ἡ δική του σειρά. Ἡ δίκη ἦταν ἀκόμα πιὸ τρομαχτικὴ ἀπὸ τὸ ἐγκλημα. Ὁ Ἑβραῖος δρισκόταν ἀνυπεράσπιστος στὰ χέρια τῶν χριστιανῶν. Τὰ κεφάλια ἦταν πολὺ ἀδύνατα γιὰ τὰ βάνανυσα χέρια τοῦ τρελλοῦ. Τὰ χεῖλια τοῦ Ζίμπαλ τὰ καμένα ἀπὸ τὸν πυρετό, παρακολουθοῦσαν μηχανικὰ τὴν σκέψη κι' ἔτρεμαν βιαστικά. Μιὰ ἀνατριχίλα περνάει ἀπὸ τὴν πλάτη του. Μπαίνει στὸ διάδρομο τοῦ χανιοῦ τριγλίζοντας. «Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία — σκέπτεται ἡ Σούρα — ὁ Λέιμπα δὲν νοιώθει καθόλου καλά, εἶναι ἄρρωστος βαρειά. Στὸ μυαλό του κατεβαίνουν «ιδέες παράξενες καὶ πὼς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ αὐτὸ ποὺ κάνει τώρα καὶ τρεῖς μέρες καὶ εἰδικὰ αὐτὸ ποῦκαμε σήμερα;» Ἐκλείσει τὸ καπηλιὸ πρὶν ἀνάψουνε τὰ κεριά στὴν ἐκκλησία, ἀκριβῶς τὴν στιγμή ποὺ τελείωνε τὸ σάμπας⁶. Οἱ πελάτες χτύπησαν τρεῖς φορὲς τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ, κράζοντας τους μὲ τὶς γνωστὲς τους φωνὲς νὰ ἀνοίξει. Ξάφνιαζε στὸ κάθε χτύπημα καὶ ἀπαγόρευε τῆς Σούρας ν' ἀνοίξει, ψιθυρίζοντας τῆς σιγὰ καὶ μὲ μάτια γεμάτα τρόμο. Μὴν τυχὸν καὶ κουνηθεῖς! Δὲν θέλω νὰ μπουὺν ἐδῶ σμέσα οἱ «γκόου».

Ἐπειτα πήγε κάτω ἀπὸ τὸν διάδρομο καὶ ἄρχισε νὰ τροχίζει τὸ τσεκούρι μὲ τὸ ὁποῖο ἔκοβε τὰ ξύλα. Τρέμει δόλοσμως καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βασταχτεῖ στὰ πόδια καὶ οὔτε θέλει νὰ πάει νὰ ξεκουραστεῖ. Σίγουρο εἶναι πὼς σ' ὅλες τὶς ἐπίμονες ἐρωτήσεις τῆς ὁ Λέιμπα ἀπάντησε κοφτὰ καὶ τὴν ἔστειλε νὰ κοιμηθεῖ, προστάζοντας τὴν νὰ σβήσει τὸ φῶς ἀμέσως. Στὴν ἀρχὴ ἡ γυναῖκα ἀντιστάθηκε, ἀλλὰ ἔπειτα ὁ Ζίμπαλ ἐπανελάβε τὴν προσταγὴ, ἀναγκάστηκε νὰ ὑπακούσει καὶ ἀνέβαλε γιὰ ἀργότερα νὰ μάθει τὸ τί συμβαίνει.

Ἡ Σούρα ἔσβησε τὸ φῶς καὶ ἀποκοιμήθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ γιοῦ τῆς.

Εἶχε δίκιο ἡ γυναῖκα. Ὁ Λέιμπα Ζίμπαλ εἶναι πραγματικὰ ἄρρωστος.

Εἶναι νύχτα βαθεῖα. Ὁ Ζίμπαλ κάθεται ἀπὸ καιρὸ στὸ κατώφλι τοῦ διαδρόμου καὶ ἀφουγκράζεται. Τί;

Ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονται ἀόριστοι θόρυβοι. Σὰν νὰ εἶναι ποδοβολητὰ ἀλόγων, κρότοι πνιγμένοι ἀπὸ κόπανο, συνομιλίες ταραγμένες, γεμᾶτες μυστήριο. Μέσα στὴν μοναξιά τῆς νύχτας ἡ πολὺ μεγάλῃ ἔνταση τῆς προσοχῆς ἀμβλύνει τὴν ἀκοή. Ὅταν ἡ ὄραση εἶναι ἀδύναμη καὶ ἀνυπεράσπιστη, τότε ἡ ἀκοή φαίνεται πὼς πα-

6. Σάμπας, εἶναι τὸ Σάββατο τῶν Ἑβραίων.

λεύει για να μπορεί να αντικαταστήσει και τὰ μάτια. Δὲν εἶναι ἀπλὴ φαντασία. Στὸν δρόμο πὺν στρέφει ἀπὸ τὴν δημοσίᾳ πρὸς τὰ ἐδῶ, ἀκούγονται ποδοβολητὰ ἀλόγων. Ὁ Ζίμπαλ σηκώνεται ὀρθὸς θέλοντας νὰ πλησιάσει τὴν μεγάλη πόρτα τοῦ διαδρόμου. Ἡ πόρτα εἶναι καλὰ κλεισμένη μ' ἓνα δοκάρι πὺν οἱ ἄκρες τοῦ στηρίζονταν σὲ μιὰ μεγάλη τρύπα τοῦ τοίχου. Μόλις πατήσῃ, ἡ ἄμμος πὺν εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του κάνει ἓνα μεγάλο θόρυβο. Ὁ Ζίμπαλ βγάζει τὰ παπούτσια καὶ ἀπομένει μὲ τὶς κάλτσες. Ἔτσι χωρὶς νὰ κάνει κανένα κρότο πὺν νὰ τὸν συλλάβει ἓνα ἀφτί ἀπροειδοποίητο, πάει στὴν θύρα τοῦ διαδρόμου, ἀκριβῶς τὴν στιγμή πὺν περνοῦν οἱ καβαλάρηδες. Μιλᾶνε σιγὰ ἀλλὰ ὅχι ὅμως τόσο σιγὰ, ὥστε ὁ Ζίμπαλ πρόφτασε καὶ ἄκουσε ξεκάθαρα αὐτὰ τὰ λόγια.

— Κοιμήθηκε νωρίς.

— Μὰ ἂν ἔχει φύγει;

— Θὰ τοῦρθεῖ ἡ σειρά ἄλλη φορά... Ἐγὼ ὅμως θάθελα...

Δὲν μπορεί νὰ καταλάβει πὺν τίποτα γιατί οἱ ἄνθρωποι ἀπομακρύνθηκαν. Γιὰ πὺν μιλοῦσαν; Ποιὸς ἦταν ἐκεῖνος πὺν κοιμήθηκε ἢ ἔφυγε; Ποιανοῦ θάρρει ἡ σειρά ἄλλη φορά; Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πὺν ἤθελε ἄλλο; Ἡ, τί θέλει ἐκεῖνος; Καὶ γιατί ἀκολούθησαν αὐτὸν τὸν διπλανὸ δρόμο;... πὺν δὲν τὸν παίρνει κανένας παρὰ ὅταν πρόκειται νὰ πάει γιὰ τὸ χάνι; Ὁ Ζίμπαλ νοιώθει στὸν σβέρο του μιὰ ἐξαντλητικὴ κούραση.

«Μήπως εἶναι ὁ Γκέοργκε;»

Ὁ Ζίμπαλ νοιώθει νὰ χάνει τὶς δυνάμεις του καὶ ξανακάθεται στὸ κατώφλι. Ἀνάμεσα στὶς τόσες σκέψεις πὺν γυρίζουν στὸ μυαλό του, δὲν μπορεί νὰ συλλάβει κανένα πλῆρες νόημα, τίποτα ἀποφασιστικό. Χαμένος μπαίνει στὸ μαγαζί, παίρνει ἓνα κουτί σπίρτα καὶ ἀνάβει μιὰ μικρὴ λάμπα μὲ πετρέλαιο. Τὸ φῶς εἶναι λιγιστό. Τὸ φυτίλι εἶναι πολὺ χαμηλὰ κατεβασμένο μέσα στὴ χάλκινη κάψουλα καὶ μόνο γύρω τριγύρω βγαίνουν μερικὲς ὀριζόντιες ταινίες, πολὺ λεπτὲς καὶ μὲ μισοσβεσμένη λάμψη. Εἶναι ὅμως ἀρκετὴ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ παρατηρήσει καλὰ στὶς γνωστὲς γωνίες τοῦ μαγαζιοῦ... Ὁ Α! εἶναι μικρότερη ἢ διαφορά ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὸν πῦν ταπεινὸ σπινθῆρα, παρὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ τὸ πῦν βαθὺ σκοτάδι.

Τὸ ρολόι τοῦ τοίχου χτυποῦσε. Αὐτὸς ὁ μονότονος θόρυβος ἐνοχλοῦσε τὸν Ζίμπαλ καὶ γι' αὐτὸ ἔβαλε τὸ χέρι καὶ τοῦ σταμάτησε τὸ δείκτη πὺν κινουῦνταν.

Τὸ στόμα τοῦ ἦταν στεγνόν. Διψοῦσε. Ἐπλυνε ἓνα ποτήρι στὸν κάδο καὶ χρησίμευε γιὰ λεκάνη πὺν βρισκόταν δίπλα στὸ τζάκι καὶ θέλησε νὰ βγάλει δυνατὸ ρακὶ ἀπὸ ἓνα κιούπι. Μὰ ὁ λαμῶς τοῦ κιουπιοῦ ἄρχισε νὰ τρίζει δυνατὰ σὰν ἄγγιξε στὸ χεῖλος τοῦ ποτηριοῦ. Οἱ θόρυβοι αὐτοὶ τὸν ἐνοχλοῦσαν ἀκόμα πῦν πολὺ. Μιὰ δεύτερη προσπάθεια γιὰ νὰ νικήσῃ τὴν ἀδυναμία του, δὲν εἶχε μεγαλύτερη ἐπιτυχία. Ἄφησε τότε τὸ ποτήρι νὰ πέσῃ ἤσυχα στὸ νερὸ καὶ κατάπιε μερικὲς φορὲς ἀπὸ τὸ κιούπι. Ἐπειτα τοποθέτησε τὸ κιούπι στὴ θέση του. Αὐτὸ ἀκούμπησε τὸ σανίδι κάνοντας ἓνα τρομαχτικὸ θόρυβο. Σταμάτησε γιὰ μιὰ στιγμή γιατί αὐτὸ τοῦ προξενοῦσε μιὰ δυνατὴ ἐντύπωση. Ἐπειτα πῆρε τὸ λυχνάρι καὶ τὸ βάλε στὸ παράθυρο πὺν ἄνοιγε πρὸς τὸν διάδρομο. Πάνω στὴν πόρτα, στὸ πάτωμα καὶ στὸν τοῖχο πὺν ἦταν ἀπέναντι στὸ διάδρομο, φάνηκαν φαριδιὲς ταινίες μὲ ἀδύναμη λάμψη.

Ὁ Ζίμπαλ κάθισε ξανά στὸ κατώφλι καὶ ἀφουγκράζονταν. Πάνω στὸ βουνὸ ἤχουσαν οἱ καμπάνες... Τὸ σήμαντρο χτυποῦσε ἀναγγέλοντας τὴν χαρμόσυνη μέρα τῆς Λαμπρῆς... Ἦταν περασμένα μεσάνυχτα καὶ σὲ λίγο θὰ ξημέρωνε. Τί εὐχαρίστηση θάνοιωθε ἂν περνοῦσε καὶ τὸ ὑπόλοιπο αὐτῆς τῆς μακριᾶς νύχτας ἔτσι ὅπως πέρασε καὶ τὸ πρῶτο ἡμισὺ τῆς.

... Ἡ ἄμμος τρίζει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ἂν καὶ αὐτὸς φοράει κάλτσες καὶ

οὔτε κἀν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του. Ἀκούγεται ἓνα δεύτερο πλατάγισμα... περισσότερα. Σίγουρα, κάποιος θάνα ἔξω, ἐδῶ πολὺ κοντά! Ὁ Ζίμπαλ σηκώνεται καὶ πιέζει τὸ στήθος του μὲ τὸ χέρι, προσπαθώντας νὰ καταπιεῖ ἓνα κόμπο ρέμπελο ποὺ ἀνεβαίνει στὸ λαιμὸ του. Ὁ ὅξω βρίσκονται περισσότεροι ἄνθρωποι... Κι' ὁ Γκέοργκε! Ναί! Αὐτὸς εἶναι, Ναί! Γιατὶ πάνω στὸ βουνὸ χτυπάει ἡ καμπάνα γιὰ τὴν Ἀνάσταση. Μιλᾶνε σιγὰ.

— Σοῦ λέω πὼς κοιμᾶται. Τὸν εἶδα ὅταν ἔσβησε τὸ φῶς.

— Καλύτερα! Θὰ πιάσουμε ὅλη τὴ φρολή.

— Τὴν πόρτα τὴν ἀνοίγω ἐγώ, γιατί ξέρω πὼς ἀνοίγει. Νὰ ἀνοίξουμε ἓνα παραθυράκι. Τὸ ξύλο θὰ περάσει ἀπὸ δῶ.

Ἐννοίωσε τὸν ἄνθρωπο ποὺ μετροῦσε ἀπόξω τὶς ἀποστάσεις πάνω στὸ ξύλο. Ἀκούει ἓνα μεγάλο τρυπάνι νὰ ροκανίζει τὸ γέριχο φλοιὸ τῆς βελανιδιάς. Ὁ Ζίμπαλ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀκουμπήσει κάπου.

Στηρίζει τὸ ἀριστερό του χέρι πάνω στὴν πόρτα καὶ σκεπάζει τὰ μάτια του.

Τότε χάρη σ' ἓνα ἀνεξήγητο καπρίτσιο μερικῶν ἐσωτερικῶν παιγνίων, ἀκούστηκε δυνατὰ καὶ ξεκάθαρα. Ἦταν δίχως ἄλλο ἢ φωνὴ τῆς Σούρας. Μιὰ ξεστῆ ἀχτίδα ἐλπίδας... μιὰ στιγμή εὐτυχίας... Εἶναι πάλι ὄνειρο... Μὰ ὁ Λέϊμπα τραβάει γρήγορα τ' ἀριστερὸ του χέρι, γιατί ἡ αἰχμὴ τοῦ ἐργαλείου ποὺ προχωρεῖ ἀπ' αὐτὴ τὴ μεριά τοῦ τσιμπάει τὴν παλάμη.

Μπορεῖ ἄραγε νὰ σκεφτεῖ πὼς ὑπάρχει γλυτωμός; Εἶναι παράδοξο! Τὸ κεφάλι του ἔκαιγε καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ τρυπανιοῦ ἔπαιρνε ὁλοένα ἀφάνταστες διαστάσεις. Τὸ ἐργαλεῖο ποὺ στριφογύριζε συνέχεια, φάρδαινε τὴν τρύπα, ὥστε στὸ στρογγυλὸ τῆς πλαίσιο τὸ «κτῆνος» μπορούσε νὰ ἐμφανισθεῖ ὄρθιο χωρὶς κἀν νὰ σκύψει. Αὐτὰ ποὺ συνέβαιναν στὸ ἐγκέφαλο τοῦ Ζίμπαλ ξεπερνοῦσαν τὴν σφαῖρα τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς. Ἡ ζωὴ εἶχε φθάσει στὴν ἔξαρσὴ τῆς, ὥστε διακρίνονταν καὶ ἀκούγονταν ὅλα, παίρνοντας χροτικές διαστάσεις.

Ἐξω ἡ δουλειὰ συνεχίζεται μεθοδικὰ καὶ ἐπίμονα. Ὁ Λέϊμπα βλέπει τώρα γιὰ τέταρτη φορὰ τὸ δόντι τὸ ἀτσάλινο νὰ προχωρεῖ πρὸς τὸ μέρος ποὺ βρίσκονταν καὶ ἔπειτα νὰ ἀποτραβοῦται.

— Φέρε τώρα τὸ τρυπάνι λέει ὁ Γκέοργκε.

Ἐνα στενὸ τρυπάνι περνάει ἀπὸ τὴν πρώτη τρύπα καὶ ἀρχίζει νὰ ροκανίζει μὲ συχνὲς καὶ κανονικὲς κινήσεις... Τὸ σχέδιο ἦταν εὐκολονόητο. Τέσσερες τρύπες στὶς τέσσερες γωνιὲς ἑνὸς τετραγώνου. Ἀνάμεσά τους τὸ τρυπάνι τραβάει γραμμές. Ἐμπήξαν πρῶτα τὸ τρυπάνι στὸ κέντρο τοῦ τετραγώνου. Σὰν ξεκολλήσει τὸ κομμάτι ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ ξύλου, θὰ πέσει ἔξω. Στὸ κενὸ ποὺ θὰ μείνει, ἓνα στιβαρὸ χέρι θὰ μπεῖ θ' ἀρπάξει τὸ ξύλο, θὰ τὸ βάλει παράμερα καὶ «οἱ γκοῖ» θὰ βρεθοῦν στὸ σπίτι τοῦ Λέϊμπα.

Μετὰ κάμποσα λεπτὰ τὸ ἴδιο τρυπάνι θὰ γίνῃ τὸ βασανιστήριο τοῦ Λέϊμπα καὶ ὅλης τῆς οἰκογένειάς του. Δύο δῆμοι θὰ κρατᾶνε τὸ θῦμα σταυρωμένο κάτω καὶ ὁ Γκέοργκε θὰ πατήσει μὲ τὸ πόδι του στὴν κοιλιά καὶ σιγὰ - σιγὰ θὰ μπήξει ὅπως μπήγει κανεὶς τὸ τρυπάνι στὸ ζωντανὸ κόκκαλο τοῦ στήθους βαθιά, πιὸ βαθιά μέχρι ποὺ νὰ φθάσει στὴν καρδιά γιὰ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ νὰ χτυπάει τρελλὰ καὶ τελικὰ θὰ τὴν κάνει νὰ πάψῃ νὰ χτυπάει. Ὁ ἰδρώτας λούζει ὅλο τὸ κορμὶ τοῦ Ζίμπαλ. Τὰ μέλη του μαλακώνουν καὶ σιγὰ - σιγὰ πέφτει στὰ γόνατα σὸν ζωντανὸ ποὺ σκίβει τὸν σβέρχο του, κάτω ἀπὸ τὸ χτύπημα, νοιώθοντας πὼς ἤλθε ἡ στιγμή νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ ζωὴ.

«Ναί! Ναί! Νὰ τὴν καρφώσῃ ἐπὶ τόπου... σκέφτηκε σὰν νᾶχε χάσει τὰ λογικά του. Ναί! νὰ τὴν καρφώσῃ ἐπὶ τόπου».

Κι' έμεινε γιά κάμποσο καιρό μέ τά μάτια όλάνοιχτα στό φῶς τοῦ παραθυριοῦ. Ἐμεινε μαρμαρωμένος γιά μερικῆς στιγμῆς καί ἔπειτα γιά μιᾶς: Ναί! ἐπανάλαβε χαμογελώντας μέ μάτια τρομαγμένα! Νά τήν καρφώσω ἐπὶ τόπου. Καί τότε μέσα σ' αὐτό τὸ πλάσμα συνέβηκε ἓνα παράξενο φαινόμενο, μιὰ πλήρη ἀνατροπή. Τὸ τρεμούλιασμά του ἔπαψε ξαφνικά, ἡ ἀπόγνωση του ἐξαφανίστηκε καί στό πρόσωπό του πού εἶχε ἀποσυντεθεῖ ἔπειτα ἀπὸ τόση κρίση ἀποτυπώθηκε μιὰ παράξενη γαλήνη. Σηκώθηκε ὀρθιος μέ τὴ σιγουριά ἑνὸς ὕμνου καί δυνατοῦ ἀνθρώπου πού πάει γιά ἓνα στόχο ὅπου εἴκολε μπορεῖς νὰ φθάσεις.

Ἡ γραμμὴ ἀνάμεσα στα δύο σημεία τοῦ τετραγώνου ἦταν ἔτοιμη. Ὁ Λεῖμπα πλησίασε μέ περιέργεια γιά νὰ κοιτάξει τὸ παιγνίδι τοῦ ἐργαλείου. Τὸ χαμόγελό του ἦταν τώρα πιὸ ἐμφανές. Κούνησε τὸ κεφάλι του σὰ νὰλεγε: «Ἔχουμε ἀκόμα καιρό».

Τὸ τρουπάνι εἶχε ροκανίσει μέχρι καί τὶς τελευταῖες τρύπες, ὅπως εἶχε βάλει πρῶτα στό νοῦ κι' ἄρχισε νὰ δουλεῖν ἀνάμεσα στὶς κάτω τρύπες.

— Εἶναι τρεῖς ἀκόμα ἡ ὥρα, σκέφτηκε ὁ Λεῖμπα καί μέ τὴν ἐπιφυλακτικότητα τοῦ πιὸ ἐπιδέξιου κυνηγοῦ μῆκε σιγὰ στό μαγαζί. Ἐφάξε κάτω ἀπὸ τὸ τζάκι, πῆρε ἀπ' ἐκεῖ ἓνα πράγμα καί βγήκε μέ τὴν ἴδια ἐπιφυλακτικότητα, κρύβοντάς το στό χέρι του. Λές νὰ φοβόταν μήπως τὸν δοῦνε οἱ τοῖχοι. Ἐπειτα πῆγε πρὸς τὴν πόρτα, νυχοπατώντας. Μὰ συμβαίνει κάτι τὸ τρομερό. Ἡ δουλειὰ πού γινόταν ἔξω, ἔπαψε ὁλότελα καί δὲν ἀκούγεται τίποτα πιά.

«Μὰ τί συμβαίνει; Μήπως ἔφυγε; Νὰ ἔφυγε; Αὐτὴ ἡ σκέψη πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό τοῦ ἀνθρώπου πού βρισκόταν μέσα. Λάγκωσε ἀμέσως τὸ κάτω χεῖλος του καί τὸν κυρίεψε μιὰ ἀνείπωτη ἀπελπισία. Νά, χά, χά, ἦταν μιὰ ἄσχημη αὐταπάτη. Ἡ δουλειὰ ἀρχίζει ξανά καί ὁ Ζίμπαλ συνεχίζει καί τὴν παρακολουθεῖ μέ μεγάλο καρδιοχτύπι καί ἐνδιαφέρον. Ἦταν σίγουρο πὼς ὁ ἀνθρώπος βασανίζοταν ἀπὸ μιὰ ἀνεξήγητη ἐπιθυμία νὰ ἰδεῖ τὴν δουλειὰ τελειωμένη ὅσο καί πιὸ γρήγορα. «Γρηγορότερα, σκέφτηκε ὁ Λεῖμπα ἀνυπόμονα, γρηγορότερα».

Τώρα πάνω ἐκεῖ στὸν λόφο ἤχοῦσαν ξανά οἱ καμπάνες.

«Γρηγορότερα, ἀνθρώπε, γιατί θὰ ξεμερώσει, εἶπε μιὰ φωνὴ ἀπ' ἔξω, σὰ νὰ τὴν ὀρμίνευε ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου πού βρισκόταν μέσα. Ὁ ἐργάτης ἀρχίζει μέ δραστηριότητα τὴν δουλειά. Πρέπει νὰ κάνει ἀκόμα μερικῆς προσπάθειες γιά νὰ ἐννοθῶν τὰ σημεία τοῦ τετραγώνου.

Τέλος!

Τὸ τρουπάνι τραβάει σιγὰ πρὸς τὰ ἔξω τὸ κομμάτι ἀπὸ τὶς τέσσερες γωνίες. Ἐνα χέρι μεγάλο καί στιβαρό προχωροῦν ἀναζητώντας τὸ ξύλο. Ἀκούγονται τότε δύο κραυγές, ἐνῶ ὁ Ζίμπαλ τυλίγει μέ δύναμη τὴν ἐλεύθερη ἄκρη τοῦ βρόχου πού ναι πιασμένη στὴν πόρτα τῆς ἀποθήκης. Ὁ βρόχος ἦταν φκιαγμένος μέ πολλὴ σκέψη. Ἦταν ἓνα μεγάλο σκοινὶ δεμένο ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη πάνω σ' ἓνα κούτσουρο. Σὲ κάποια ἀπόσταση στό μέρος ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐξαφανιστεῖ τὸ τετράγωνο ὁ Λεῖμπα βαστοῦσε ἀνοιχτὸ ἓνα βρόχο μέ τὸ ἀριστερό του χέρι ἐνῶ μέ τὸ ἄλλο κρατοῦσε σφιχτὰ τὴν ἄλλη ἄκρη. Τὴν στιγμὴ πού ἔπρεπε, ὁ Ζίμπαλ ἄφησε ἐλεύθερο τὸν βρόχο. Ἐπιασε ἔπειτα μέ τὰ δύο του χέρια τὸν ἐλεύθερο βρόχο σέρνοντας πρὸς τὰ μέσα ὅλο τὸ μπράτσο μέ δύναμη καί βιασύνη.

Σὲ λίγα λεπτά ὅλα εἶχαν τελειώσει. Ἀκούστηκαν δύο κραυγές, ἡ μιὰ γιά χαμό, ἡ ἄλλη γιά θρίαμβο. «Τὸ χέρι κείτοταν καρφομένο ἐκεῖ». Ἀκούστηκαν ἔπειτα βήματα πού ἀπομακρύνονταν. Οἱ σύντροφοι τοῦ Γκέοργκε ἀφήνανε στὰ χέρια τοῦ Ζίμπαλ τὸ λάφυρο πού εἶχαν συλλάβει μέ τόση ἐπιδεξιότητα. Ὁ Ζίμπαλ ἔτρεξε στό μαγαζί πῆρε τὴν λάμπα καί μέ ἓνα στριφογύρισμα σήκωσε ψηλὰ τὸ φτυλί. Τὸ φῶς

πού ήταν κλεισμένο ξέσπασε πάνω χαρούμενο και θριαμβευτικό, δίνοντας μιὰ πιὸ έντονη ζωή στὶς φανταστικὲς μορφές πού ήταν γύρω του. Ὁ Ζίμπαλ πέρασε στὸ διάδρομο κρατώντας στὰ χέρια του τὴν λάμπα. Ὁ ληστής ἀναστέναξε βαρειά. Τὸ τεντωμένο χέρι του μαρτυροῦσε πὼς εἶχε ἐγκαταλείψει κάθε ἀνώφελη προσπάθεια.

Τὸ χέρι του ήταν προσημένο καὶ τὰ δάχτυλά του κυρτωμένα. Ὁ Ζίμπαλ πλησίασε τὴν λάμπα στὸ χέρι. Αἰσθάνθηκε ρίγος. Ἦταν μήπως ξανὰ ὁ πυρετός; Ἔσκυψε τὸ φῶς πολὺ κοντὰ καὶ τρέμοντας ἄγγιξε τὸ χέρι τοῦ ληστή μετὰ τὸ κοφτὸ μπουνκάλι. Ἀκούστηκε τότε ἕνας κουφὸς ἀναστεναγμὸς πού τὸν ἀκολούθησε μιὰ σύσπαση τῶν δακτύλων. Σὰν εἶδε αὐτὸ ὁ Ζίμπαλ ταραχτήκε πολὺ. Στὰ μάτια του σπινθηροβόλησε γιὰ μιὰς μιὰ ἐκκεντρικὴ ἔμπνευση. Ἀρχισε νὰ γελάει καὶ τὸ γέλιο του ήταν τόσο δυνατὸ πού τράνταζε ὅλο τὸ διάδρομο. Ἐπειτα μπήκε γρήγορα στὸ μαγαζί.

Ξημέρωνε.

Ἡ Σούρα ξύπνησε ἀπότομα... Στὸν ὕπνο της σὰν ν᾿ἀκουγε κραυγές τρομαχτικές. Ὁ Ζίμπαλ δὲν ήταν μέσα στὴν κάμαρη. Ὅλα ποῦχαν συμβεῖ τὴν παραμονὴ ἐπανέρχονταν στὴν μνήμη της. Πήδηξε ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ ἀναψε τὸ φῶς. Τὸ κρεβάτι τοῦ Λέιμπα ήταν ἀνέγγιχτο. Δὲν εἶχε πάει καθόλου νὰ κοιμηθεῖ.

Ποῦ νὰ βρίσκονταν; Ἡ γυναῖκα του ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸ παράθυρο. Στὸν ἀπέναντι λόφο λάμπανε μικρὰ καὶ ζωερὰ φῶτα, πού κινοῦνταν, χόρευαν, πότε κρύβονταν καὶ πότε ἐμφανίζονταν. Οἱ Χριστιανοὶ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν λειτουργία τῆς Ἀνάστασης. Ἡ Σούρα ἄνοιξε γιὰ λίγο τὸ παράθυρο. Ἀκουσε τότε στὴν πόρτα κλάμα βουβό. Ἀνατρίχιασε. Κατέβηκε γρήγορα τὴν μικρὴ σκάλα. Ὁ διάδρομος ήταν φωτισμένος. Ὁ Ζίμπαλ κάθεται σ' ἕνα ξύλινο σκαμνὶ μετὰ τοὺς ἀγκῶνες στηριγμένους στὰ γόνατα ἐνῶ τὰ γένια του ἀκουμποῦσαν στὰ χέρια. Ἦταν ὅμοια μετὰ τὸν ἐπιστήμονα πού παρακολουθεῖ τὸ μῖγμα μερικῶν στοιχείων θέλοντας ν' ἀνακαλύψει ἕνα ἀπὸ τὰ μυστικά πού κρύβει ἡ φύση καὶ πού τοῦ ξεφεύγει ἐρεθίζοντάς τον. Ὁ Ζίμπαλ ἔχει καρφώσει τὸ μάτι του πάνω σ' ἕνα μαῦρο καὶ ἄμορφο πρᾶγμα πού κρέμεται. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ σ' ἕνα ἄλλο κάθισμα καίγει μιὰ μεγάλη λαμπάδα. Ὁ Ζίμπαλ παρακολουθεῖ τὴν διάλυση τοῦ χειριοῦ πού ήταν φανερόν πὼς δὲν τὸν εἶχε λυπηθεῖ. Ἀλλωστε οὔτε κἂν ἄκουγε πὼς οὐρλιαζε ἀπὲξ ὁ δυστυχημένος Γκέοργκε. Τὸ θέαμα πού εἶχε μπροστά του ήταν πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ δὲν τὸν ἐννοιαζε ἂν ἄκουγε. Ὁ Ζίμπαλ εἶχε παρακολουθήσει μετὰ ἀπληστία ὅλες τὶς διαστροφές, ὅλες τὶς παράξενες συσπάσεις τῶν δακτύλων, ἔπειτα τὸ μούδιασμα πού τὰ κυρίευε τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, σὰν νᾶταν πέλματα τοῦ κἀνθαρος πού μαζεύεται καὶ τεντώνεται, σπαράζει μετὰ κινήσεις παράξενες, πότε έντονα, πότε σιγανὰ καὶ πού τελειώνουν σὰν παιγνίδι τρυφεροῦ παιδιοῦ.

Εἶχε τελειώσει. Τὸ χέρι ψήνονταν καὶ πρίζονταν σιγὰ - σιγὰ, χωρὶς νὰ κουνιέται.

Ἡ Σούρα ἔβγαλε κραυγὴ δυνατὴ.

— Λέιμπα.

Αὐτὸς τῆς ἔκαμε νόημα νὰ μὴν τὸν ἐνοχλήσει. Στὸν διάδρομο εἶχε σκορπίσει μιὰ δυνατὴ μυρουδιά, ἀπὸ ψημένο κρέας. Ἀκούστηκε ἕνα θροῖσμα καὶ μικρὰ πλαταγίσματα.

— Τί συμβαίνει Λέιμπα; ἐπανελάβε ἡ γυναῖκα.

Ξημέρωνε γιὰ καλὰ. Ἡ Σούρα πετάχτηκε νὰ τραβήξει τὸ ξύλο. Σὰν ἄνοιξε ἡ πόρτα ἔσειρε τὸ κορμὶ τοῦ Γκέοργκε, πού κρέμονταν ἀπὸ τὸ δεξὶ του χέρι.

Οἱ χωρικοὶ μετὰ ἀναμένες λαμπριάτικες λαμπάδες χύμηξαν μέσα.

— Τί συμβαίνει; Τί τρέχει;

Ἀμέσως κατάλαβαν ἐκεῖνο πού συνέβηκε.

‘Ο Ζίμπαλ πού μέχρι τότε στεκόταν άκίνητος, σηκώθηκε όρθιος με σοβαρότητα. “Ανοιξε δρόμο για να περάσει κι’ απομάκρυνε ήρεμος τούς χωριάτες.

— Πώς έγινε αυτό Ζίμπαλ; ρώτησε ό ένας.

‘Ο Λέιμπα Ζίμπαλ, απάντησε ό χαντζής με ύφος σοβαρό και με χειρονομίες πηγαίνει στο Γιάσι να πει στο Ραβίνο πώς ό Λέιμπα Ζίμπαλ δέν είναι Έβραίος...

‘Ο Λέιμπα Ζίμπαλ είναι «γκόϊ» γιατί άναψε λαμπάδα στο Χριστό.

Κι’ ό άνθρωπος έφυγε σιγά - σιγά πρὸς τήν ανατολή — πρὸς τὸν λόφο — σάν φρόνιμος ταξιδιώτης πού ξέρει πὼς δέ πρέπει νὰ βαδίζει με βήμα βιαστικό, όταν ξεκινάει για μακρινό δρόμο.

Μετάφραση από τὰ Ρουμανικά: ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ΝΙΚΟΛΑΕ ΝΤΑΝ ΦΡΟΥΝΤΕΑΛΑΤΑ

Μόνο μιὰ φορά

Μόνο μιὰ φορά, μιὰ φορά μόνο
Μπορείς νάχει αυτό τὸ συναίσθημα
Τῆς καλογριάς πού έγινε τσακωτή σ’ ἓνα νυχτερινὸ μπάρ
Μόνο μιὰ φορά μπορείς νάχεις τὴν εὐχαρίστηση
Νὰ πéis προστά, νὰ προσφερθεῖς
Σ’ ἓνα νερό πού ἦπιαν μόνο τὰ θηρία
Τῇ νιότη σου τ’ απόβραδο σέρνουν ξοπίσω τους
Σὰ μιὰ ρυμούλκα σλέπια γεμάτα αὐταπάτες
‘Αλήθειες πού δέν τίς εἶπα
Οὔτε στὰ πιὸ κοντινὰ ὄνειρα
‘Η νιότη τὰ χαράματα ρομαντικὴ ἀγέλη
Διαγουμίζοντας τὰ πάγκα ἀναζητώντας δάση
Πόση χαρά, πόση δύναμη
Σ’ ἓνα προδομένο μπουμπούκι
Τῆς πρωΐμης ἀνοιξης.

Αἶθουσα ἀναμονῆς

Στὴν αἶθουσα ἀναμονῆς
Μπορεῖ νὰ ζήσεις
Ένα μικρό, ἢ ενα μεγάλο διάστημα
Μιὰ μέρα μικρὴ ἢ μεγάλη
καὶ διαρκοῦν τόσο
“Όσο καὶ τὰ συμπόσια
Πετρώνουν ὀλόκληρα
Καὶ μόνο τὰ μάτια μένουν
Στραμμένα κατὰ τὸ ρολόι
‘Η γυναίκα πού ἀναγγέλλει τὶς ἀναχωρήσεις
Δέν ἔχει πιά φωνή
Στὴν αἶθουσα ἀναμονῆς
Μπορεῖ νάρθει ἡ ἀνοιξη
Μαζί με τὸ φθινόπωρο, τὸ καλοκαίρι καὶ τὸν χειμῶνα

Κι ἂν κάποιος
 Τολμήσει νὰ βγεῖ ἔξω
 Στὸ ἀνθισμένο τσιμεντένιο τρίγωνο
 Θὰ δεῖ ὅτι οἱ γραμμὲς ἔχουν λερωθεῖ ἀπὸ καιρὸ
 Ὅτι ἀπὸ πολὺ δὲν ἦρθε ἐδῶ τραῖνο
 Ὅτι γύρω εἶναι μόνο κάμπος
 Ἀπέραντος καὶ βουβός
 Ἀπὸ τὴ μιὰ ὥς τὴν ἄλλη ἄκρη
 πὺν μεγαλώνει μέσα μας καὶ μᾶς ἀκούει.

Κάπου

Κάπου ἀνάμεσα στοὺς ὄμους καὶ τὰ φύλλα
 Κάπου ἀνάμεσα στὰ πουλιὰ καὶ τὸν ἄνεμο
 Κάπου στὸν ὕπνο καὶ στὸ θόρυβο τοῦ δρόμου
 Τέλος κάπου ἀνάμεσα στὴν Ἀφρική καὶ τὸ Βόρειο Πόλο
 Οἱ λέξεις φορᾶνε τὴ μεγάλη στολή τους
 Ἦταν βουρτσισμένες καὶ στολισμένες
 Ποιὸς ζεῖ σ' αὐτὸ τὸ κάπου
 Ποιὸς φοβᾶται ποιὸς ὄχι;
 Ἕνα γιορτινὸ στράτευμα ἀπὸ λέξεις στὴ σειρὰ
 Κατακτώντας τὴ μεταξωτὴ σημαία μου
 Κάπου ὅπου ἀρχίζει τὸ πεπρωμένο
 Καὶ μετρᾷ ψελίζοντας φράσεις καὶ πιέζει
 Καὶ πιέζει τὴ μνήμη, ἓνα εἶδος αὐλῆς, ἓνα εἶδος δρόμου
 Ἕνα εἶδος νὰ μὴ γυρίσω ποτὲ στὸ σπίτι μου
 Σ' εὐχαριστῶ, σήμερα φεύγω πάλι γιὰ κάπου
 Ἕνα μυστήριό δυὸ λέει παίρνω μαζί μου
 Καὶ μιὰ διμοιρία λέξεις, ντυμένες σωστά
 Κι ἡ ἐλπίδα τῆς λησμονιάς, ἀκολουθεῖ!

Δικαστικὴ ἀπόφαση

Κι ἐσᾶς καταδικάζω στὴ βροχὴ —
 Εἶπε ἡ ἀνοιξὴ κι ἔφρυνγε —
 Δέκα χρόνια γιὰ τ' ἀσυνεῖδητα παιδικὰ χρόνια
 Δέκα χρόνια γιὰ τὴν ἀπερίσκεπτη ἐφηβεία
 Δέκα χρόνια γιὰ τὴν καθυστερημένη ἀγάπη
 Δέκα χρόνια γιὰ τὴ μελαγχολία
 Τὰ ὑπόλοιπα γιὰ τὴ μοναξιά
 Ὅλα συγκεντρώνονται μὲ τὴ βροχὴ
 Ἀσπρα καὶ λεπτὰ κάγκελα πάνω στὰ μάτια
 Τὰ ὄνειρα σκοουρίζουν, μιὰ βλάστηση ὑγρὴ
 Καταλαμβάνει τὰ εὐθραυστα σπίτια μας
 Ζῆστε, κύριοι, κολυμπήστε —
 Εἶπε ἡ ἀνοιξὴ κι ἔφρυνγε.

Ὁνειρεύομαι πρασινάδα

Συχαίνομαι σχεδὸν τὶς μηχανές
 Τὴ μεταλλικὴ αὐτὴ ζούγκλα

ἔτσι εἶναι κι' ὅ,τι νοιώθει ἡ ψυχὴ μας,
 δίχως φῶς,
 χωρὶς ἐλπίδα
 καὶ μήτε πὰ τὴ ζωή.
 Ὅπως ὁ ἥλιος ποὺ βαριά
 τὸν σκεπάζουν τὰ νέφη
 ὅπως ἡ νύχτα ἐπάνω μας
 πέφτει βαριά,
 ἔτσι εἶναι μέσ' στὴν ψυχὴ μου
 βαρὺ τὸ σκοτάδι,
 ποὺ δὲ δίνει ζωή
 Εἶναι μιὰ ἀγάπη ποὺ ἔχει πεθάνει
 φτωχιά, δυστυχισμένη καρδιά,
 χτυπημένη ἀπὸ τοῦτον τὸν πόνο.
 Ἐσὺ ποὺ χαρίζεις ἀγάπη
 μὴ γονατίζεις, πρέπει νὰ ζήσεις.
 Ἐξαίσιο εἶναι ὅ,τι δίνει
 ἢ ὑπαρξή σου ἢ ἴδια.
 Ἀγωνίσου, ἐσὺ θὰ νικήσεις
 κι' ἄς μὴ φθάσεις ἀκέρια τὴ νίκη,
 ποὺ τόσο ποθοῦσες,
 μὰ ἐσὺ θὰ νικήσεις.
 Καὶ μετὰ κι' ἂν ὅλα περνοῦνε καὶ πᾶνε.
 ἐσὺ θ' ἀπομείνεις
 γιὰ πάντα ἐσὺ καὶ θὰ ζεῖς.

Μετάφραση: Α. ΚΟΥΝΑΒΟΣ

IV ΠΕΡΣΙΚΗ

SADEGH HEDAYAT

Ὁ Σααντὴ Χηνταγιάτ γεννήθηκε στὴν Τεχεράνη τὸ 1903 καὶ θεωρεῖται ὁ κορυφαῖος Πέρσης συγγραφεὺς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Ἡ νουβέλλα του «Ἡ Τυφλὴ Κουκουβάγια», ἀπ' ὅπου πήραμε τὸ κατωτέρω μικρὸ ἀπόσπασμα, ἀποτελεῖ προσπάθεια ἀπεικονίσεως ἑνὸς ἀρρωστημένου μυαλοῦ. Ὁ συγγραφεὺς τὴ μετάφρασε ὁ ἴδιος στὰ Γαλλικά. Αὐτοχτόνησε στὸ Παρίσι τὸ 1951.

ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΜΠΡΑΣ

(ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ νουβέλλα «Ἡ Τυφλὴ Κουκουβάγια»)

Ἔχω ἀκούσει πολλές διαφορετικὲς ἐκδοχὲς γιὰ τὸν πατέρα καὶ τὴ μάννα μου. Μόνο μιὰ ἀπ' αὐτές. αὐτὴ ποὺ μοῦ εἶπε ἡ Νάννυ, μπορῶ νὰ πιστέψω ὅτι εἶναι ἀληθινή. Αὐτὴ ποὺ μοῦ εἶπε ἡ Νάννυ εἶναι τούτη:

Ὁ πατέρας μου καὶ ὁ θεῖός μου ἦταν δίδυμοι μὲ καταπληκτικὴ ὁμοιότητα. Ἐμμοιάζαν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον καταπληκτικὰ στὸ ἀνάστημα, στὸ πρόσωπο καὶ στοὺς τρόπους, καὶ ἀκόμα καὶ ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας του ἦταν ὁ ἴδιος. Ἔτσι ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ τοὺς ξεχωρίσει κανεὶς. Ἐπὶ πλέον, ὅπως ἀνάμεσά τους ἕνας ψυχικὸς

σύνδεσμος με αποτέλεσμα, για να μιλήσω μ' ένα παράδειγμα, εάν ο ένας απ' αυτούς έπεφτε άρρωστος και ο άλλος μπορούσε να άρωστήσει επίσης. Μ' άλλα λόγια ξιολιζάν σαν τὰ δυό μισά από τὸ ἴδιο μῆλο.

Όταν έφθασε ἡ εποχή και οἱ δυό αποφάσισαν να ασχοληθουν με τὸ εμπόριο, και όταν είκοσι χρονών έφυγαν για τίς Ἰνδίες, όπου άνοιξαν ένα κατάστημα είδων παντοπωλείου, πού είχε και ύφαντά όλων τών είδων — πολύχρωμα μεταξωτά, λουλουδάτα, θαμθακερά, καφτάνια, σάλια, θελόνες, πήλινα, μπακυρικά, και διαφανή καλύμματα. Ο πατέρας μου εγκαταστάθηκε στο Μπεναρές και έστελνε τὸ θείο μου σε περιοδεία στίς άλλες πόλεις τών Ἰνδιών. Μετά από χρόνια ο πατέρας μου άγάπησε ένα κορίτσι πού τὸ έλεγαν Μπουγκάμι Νταζή, πού ήταν χορεύτρια σ' ένα ναό τοῦ Λίγκα. Εκτός από τίς παραστάσεις τελετουργικῶν χορῶν πού έκανε μπρός από τὸ μεγάλο άγαλμα τοῦ Λίγκα, άνήκε και στο προσωπικό τοῦ ναοῦ. Ήταν θερμόαιμη, κορίτσι με λείο δέρμα, με στήθη λεμονάτα, μεγάλα άμυγδαλωτά μάτια και φρύδια σαν γαϊτάνι πού σμίγαν στο μέτωπο. Στο μέτωπό της φορούσε ένα σημάδι από κόκκινη μπογιά.

Αυτή τῇ στιγμή μπορώ να άναπαραστήσω τῇ Μπουγκάμι Νταζή, τῇ μάμμα μου, να φορεῖ ένα σαρί με χρυσές βούλες από χρωματιστὸ μετάξι και γύρω από τὸ κεφάλι της μιὰ κορδέλα από μπροκά, τὸ στήθος της γυμνὸ, τὰ πλούσια μαλλιά της, κατάμαυρα όπως ἡ μαύρη νύχτα τῆς αἰωνιότητας, μαζεμένα σε κότσο πίσω από τὸ κεφάλι της, βραχιόλια στα χέρια και στα πόδια της, και ένα χρυσὸ δαχτυλίδι στο ρουθούνη της, με μεγάλα, κατάμαυρα, χαυνώδη, λοξά μάτια, μαργαριταρένια λευκά δόντια, να χορεύει με άργες προσεκτικές κινήσεις στή μουσική τῆς κιθάρας, τοῦ ντραμί, τοῦ λαούτου, τῆς πύθλαου, και τοῦ κλαρίνου, μιὰ άπαλή μονότονη μουσική πού τῇν έπαιζαν ξυπόλυτοι άντρες με ντουρμπάνια, μιὰ μουσική με μυστηριώδη επίδραση πού συγκέντρωνε από μόνῃ της όλα τὰ μυστικά τῆς μαγείας, τών παραμυθιῶν, τοῦ πάθους και τῆς συμπόνοιας τών ανθρώπων τών Ἰνδιῶν και καθὼς παριστάνει τίς ρυθμικές της εξέλιξεις, τίς φιλήδονες χειρονομίες της, τίς ιερές κινήσεις τοῦ θρησκευτικοῦ χοροῦ, ἡ Μπουγκάμι Νταζή ξεδιπλώνεται όπως τὰ πέταλα τών λουλουδιῶν. Ένα τρεμούλιασμα περνά από τούς ώμους και τὰ μπράτσα της, διπλώνει πρὸς τὰ εμπρός και ξανά άναδιπλώνεται πρὸς τὰ πίσω. Κάθε κίνηση έχει τῇ δική της σωστή σημασία και μιλάει μιὰ γλώσσα πού δεν είναι καμωμένη από λέξεις. Τί επίδραση μπορούσαν να έχουν όλα αυτά πάνω στον πατέρα μου! Πάνω απ' όλα, ἡ ἡδονική σημασία τοῦ θεάματος επιτείνονταν από τῇ δυνατή, πιπεράτη μυρωδιά τοῦ ἰδρώτα της πού άναμιγνύονταν με τὸ άρωμα τοῦ καμπάκα και τὸ λάδι τοῦ κοκκινόξυλου, εὐώδη άρώματα από τίς οὐσίες τών έξωτικῶν δέντρων, και διέγειρε τίς αἰσθήσεις πού κοιμῶνταν ὡς τώρα στα βάθη τῆς συνειδήσεως. Φαντάζομαι αυτά τὰ άρώματα καθὼς τὰ παραβάλλω με τῇ μυρωδιά τοῦ κουτιοῦ τών φαριμάκων, τών φαριμάκων πού φυλάγαμε στο ἱατρεῖο και πού, όπως μου είπαν, έρχονταν από τίς Ἰνδίες — άγνωστα λάδια από μιὰ μυστηριώδη χώρα με άρχαιο πολιτισμό. Είμαι βέβαιος ὅτι τὰ γιατρικά πού κατάπινα είχαν αυτή τῇ μυρωδιά.

Όλα αυτά τὰ πράγματα ξαναζωντάνευαν μακρυνές, πεθαμένες άναμνήσεις στο μυαλό τοῦ πατέρα μου. Αυτὸς άγάπησε τῇ Μπουγκάμι Νταζή με τόσο άγάπη ὥστε άσπάστηκε τὸ θρήσκευμα τῆς κοπέλλας πού χόρευε, τὸν πολιτισμὸ τοῦ Λίγκα.

Όστερα από λίγο καιρό, τὸ κορίτσι έμεινε έγκυος και ἀπολύθηκε από τῇ ὕπηρεσία τοῦ ναοῦ. Αμέσως μετά από τῇ γέννησή μου, ο θεός μου γύρισε στο Μπεναρές από ένα από τὰ ταξείδια του. Προφανώς, στίς υποθέσεις τών γυναικῶν, όπως σ' όλες τίς άλλες, ἡ αντίδρασή του ήταν ὅμοια με τοῦ πατέρα μου. Αυτὸς έπesc σε παθητική άγάπη με τῇ μάμμα μου και στο τέλος ἱκανοποίησε τῇ ἐπιθυμία του, πράγμα πού, λόγω τῆς φυσικῆς και ψυχικῆς ὁμοιότητος με τὸν πατέρα μου, δεν ήταν

δύσκολο γι' αὐτὸν νὰ συμβῇ. Εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν ἀλήθεια ἡ μάννα μου εἶπε ὅτι αὐτὴ ποτὲ πιά δὲν εἶχε τίποτε νὰ κάνῃ μὲ κανέναν ἀπ' αὐτοὺς ἐκτὸς ἐὰν συμφωνοῦσαν νὰ ὑποβληθοῦν «στὴν κρίση τῆς κόμπρας». Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι αὐτὴ θὰ ἀνῆκε σ' ἐκείνον ἀπὸ τοὺς δύο πού θὰ ἔδωαινε ζωντανός.

«Ἡ «κρίση» γίνονταν ὡς ἐξῆς: Ὁ πατέρας μου καὶ ὁ θεὸς μου θὰ κλείνονταν μαζί σ' ἓνα σκοτεινὸ δωμάτιο ὅπως μιὰ σκοτεινὴ φυλακὴ, ὅπου θὰ ἄφηναν μιὰ κόμπρα ἐλεύθερη. Ὁ πρῶτος πού θὰ τὸν τοιμποῦσε τὸ ἔρπετό, φυσικά, θὰ ξεφώνιζε. Ἀμέσις ἕνας γόης φιδιῶν θὰ ἀνοίγει τὴν πόρτα τοῦ δωματίου καὶ θὰ ἔσωζε τὸν ἄλλον. Ἡ Μπουγκάμι Νταζή θὰ ἀνῆκε σ' ἐκείνον πού θὰ εἶχε σωθῇ.

Προτοῦ οἱ δύο τοὺς κλείστουν στὸ σκοτεινὸ δωμάτιο, ὁ πατέρας μου ζήτησε ἀπὸ τὴν Μπουγκάμι Νταζή νὰ χορέψει τὸν ἱερὸ λατρευτικὸ χορὸ μπροστά του γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά. Αὐτὴ συμφώνησε καί, στὸ φῶς τῶν δαδιῶν, μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ φλάουτου τῶν γοιήτων φιδιῶν, χόρευε μὲ τίς σπουδαῖες, μετρημένες καὶ ὀλισθηρὲς κινήσεις τῆς, κύπτουσα καὶ στρέφουσα σὰν ἡ κόμπρα. Μετὰ ὁ πατέρας μου καὶ ὁ θεὸς μου κλειδώθηκαν στὸ δωμάτιο μὲ τὸ ἔρπετό. Ἀντὶ μιᾶς κραυγῆς τρόμου, αὐτὸ πού οἱ ἄνθρωποι ἄκουσαν ἦταν ἓνας ἀναστεναγμὸς ἀνακαταμένος μ' ἓνα ἄγριο, ἀνατριχιαστικὸ ξέσπασμα γέλοιου. Ὅταν ἡ πόρτα ἀνοίξε, ὁ θεὸς μου βγήκε ἔξω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ δωμάτιο. Τὸ πρόσωπό του ἦταν κάτωχο καὶ γερασμένο, καὶ τὰ μαλλιά του — ὁ τρόμος ἄρχισε νὰ σηκώνεται μὲ τὸν ἥχο τοῦ κορμιοῦ τῆς κόμπρας καθὼς γλυστροῦσε πάνω στὸ πάτωμα, μὲ τὸ λυσσασμένο σφύριμά της, μὲ τὰ ἀστραφτερά μάτια της, μὲ τὴ σκέψη γιὰ τὸ δηλητηριασμένο γλωσσίδι της καὶ τὸ μισητὸ σῶμα της σχηματισμένο σὰν μακρὺς λαμῖος πού καταλήγει σ' ἓνα ἐξόγκωμα στὸ σχῆμα τοῦ κουταλιοῦ καὶ ἓνα μικροσκοπικὸ κεφάλι, ὁ τρόμος ὅλων αὐτῶν εἶχε ἀλλάξει τὸ θεῖο μου, μέχρι τὴ στιγμὴ πού βγήκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο. Σ' ἓναν ἀσπρομάλλη γέρο.

Σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας, ἡ Μπουγκάμι Νταζή ἀνῆκε ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐμπρὸς στὸ θεῖο μου. Τὸ τρομερὸ στὴν ὑπόθεσι αὐτὴ ἦταν ὅτι δὲν ἦταν βέβαιον ὅτι αὐτὸς πού σώθηκε ἦταν πραγματικὰ ὁ θεὸς μου. Ἡ «κρίση» εἶχε σαλέψει τὸ μυαλό του καὶ τὸν εἶχε κάνει νὰ χάσει ἐντελῶς τὴ μνήμη του. Δὲν ἀναγνώριζε τὸ παιδί καὶ αὐτὸ ἦταν πού τοὺς ἔκανε νὰ ἀποφασίσουν ὅτι ἦταν ὁ θεὸς μου. Μπορεῖ νὰ μὴ λεχθῇ ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲν εἶχε κάποια παράξενη ἐπίδρασι στὴν προσωπικὴ μου ἐξέλιξι καὶ ὅτι τὸ ἀνατριχιαστικὸ ξέσπασμα τοῦ γέλοιου καὶ ὁ τρόμος «στὴν κρίση τῆς κόμπρας» δὲν ἔχουν ἀφήσει θαθεῖα τὰ ἴχνη τους ἐπάνω μου καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο συνδεδεμένα μὲ τὸ μέλλον μου;

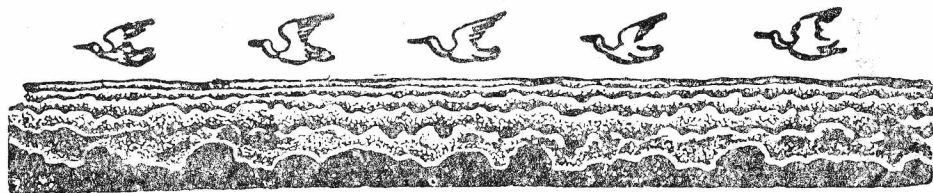
Μετάφραση (ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ): ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΛΩΛΗΣ

ΔΙ' ΕΛΕΟΥ ΚΑΙ ΦΟΒΟΥ

Αἰὼν οἰδίπους· ὁ ἐξάγγελος μάχεται βελόνες ἀντίφωτες
 στὰ πρόθυρα τοῦ Ναοῦ τῶν θολωτῶν ὀλονύκτιων δεήσεων.
 Οἱ δείκτες ἄγγιξαν τὰ ὅρια, οἱ βάσεις σαλεύουν, ὑποχωροῦν,
 κι ἀπὸ τὴν Πύλιν τοῦ Χαροῦ ὀρδὲς ξεκύνονται στὴν Πόλιν τοῦ Ἥλιου
 Ἡ ἐγκατάλειψι - μαρτυρία τροχός. Καὶ πίσω ἀπὸ τὴν ὕβρι
 ἐλλάμψεις, καὶ βουητὸ καλπασμοῦ στὰ γκαλντερίμα τοῦ μετὰχρονου.
 Στὶς τροχιὰς τῶν σφαιρῶν αἰσθησις πού παρεμβάλλονται ρυθμοὶ αἵματος,
 σημάνσεις μεταστοιχειωμένων μορφῶν καὶ ὀργῆς μετεωρισμός.
 Ἡ ἐκ-Δίκη-σι κεντρώνεται στοὺς ἄξονες τοῦ ἀνθρώπινου πόνου
 καὶ μὲ φῶς, γραφὴ τῶν κόσμων διαμετρικὴ, Νόμο θεμελιώνει.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΑΡΤΙΝΗΣ

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

I

(ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ)

Τί νάναι τάχα ή ζωή;
Νάναι τὸ παίξιμο τοῦ ἡλίου μετὰ τὰ σύννεφα;
νάναι τὸ σιγανὸ μουρμούρισμα τῶν κυμάτων
ἢ μήπως τὸ ἀεράκι τῆς θουνοπλαγιᾶς;
Τί νάναι τάχα ή ζωή;
Ἀπὸ μικρὸς ἤθελα νὰ μάθω
καὶ ρώταγα τὸν δάσκαλο
ποῦ μοῦδινε τὰ βιβλία γι' ἀπάντηση...
Καὶ τὴν Κυρικὴ στὴν ἐκκλησίᾳ
περίμενα μετὰ λαχτάρᾳ νὰ μάθω ἀπ' τὸν παππᾶ,
καὶ μοῦδειχνε τὸ σταυρὸ γι' ἀπάντηση...
Κι' ὕστερα ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια
ἀρχίζα νὰ κουράζουμαι ἀπ' τὴς σιωπηλῆς τοὺς ἀπαντήσεις
κι' ἀποφάσισα νὰ ψάξω μονάχος μου...
Ἀλλὰ καὶ πάλι σιωπὴ γύρω μου.
Τὴν ἀπάντηση τὴν ἔπαιρνα ἀπ' τοὺς φίλους μου
ποὺ σιγὰ σιγὰ βολεύονταν στὴς θεσοῦλες τοὺς,
εὑρίσκαν τὴν κοπέλλα τῆς ζωῆς τοὺς
καὶ πῆγαιναν στὸ γήπεδο τὴν Κυριακὴ...
Συνέχισα ψάχνοντας κι' ἔφτασα μέχρι τὴ φύση
ὅπου οἱ ἀμυγδαλιὲς ἀνθίζουν κι' ὥς κάνει κρύο,
ὅπου τὰ φάρια σπαρταρᾶνε κι' ὥς πεθάνουν σὲ λίγο,
ὅπου τὰ δέντρα ξαναφυτρώνουν ἐκεῖ ποῦ τὰ ἔκαψαν
καὶ δὲν ξαναρώτησα τοὺς ἀνθρώπους.

II

(ΤΟ ΑΓΟΡΙ ΜΕ ΤΗΝ ΓΑΛΑΖΙΑ «ΠΟΝΤΙΑΚ»)

Τὸ ἀγόρι μετὰ τὴν γαλάζια Πόντιακ
πάντα χαμογελοῦσε...
Τὸ ἀγόρι μετὰ τὴν γαλάζια Πόντιακ
πίστεψε τόσο πολὺ στὸν ἑαυτὸ του...
Νόμιζε πῶς ὁ κόσμος ὅλος
κλείνονταν μέσα στὸ ὀχτακύλινδρο ἀμάξι του
τὸ ἀγόρι μετὰ τὴν γαλάζια Πόντιακ
περπατοῦσε μετὰ τόση ἀνεση...
κι' ἐμεῖς εἴμασταν ἄλλωστε τόσο ἀδύναμοι
γιὰ τὸ γυαλισμένον του ἀμάξι.

Τὸ ἀγόρι μὲ τὴν γαλάζια Πόντιακ
 δὲν εἶχε φίλους. . .
 κι' ἐμεῖς εἴμασταν ἄλλωστε τόσο φτηνοὶ
 γιὰ τὸ πανάκριβο ἀμάξι του.
 Τὸ ἀγόρι μὲ τὴν γαλάζια Πόντιακ
 μπορούσε εὐκόλα νὰ μᾶς ξεχωρίσει:
 δὲν μπορούσαμε κι' ἐμεῖς νὰ ὀδηγοῦμε
 μὲ ἑκατὸ μίλια τὴν ὥρα
 οὔτε καὶ νὰ θγοῦμε μὲ τὰ ἴδια ὁμορφα κορίτσια.
 Γιὰ τὸ ἀγόρι μὲ τὴν γαλάζια Πόντιακ
 τὰ πράγματα εἶταν διαφορετικὰ
 καὶ τὸ ἤξερε,
 γιατί εἶχε τὴν γαλάζια Πόντιακ. . .
 Κι' ὅταν μιὰ μέρα τοῦκλεψαν τὸ ἀμάξι του,
 ἔμεινε μόνος, δίχως τὴν γαλάζια Πόντιακ
 κι' ἔτσι τὸ ἀγόρι δίχως τὴν γαλάζια Πόντιακ
 ἔχασε τὸ χαμόγελό του,
 ἔχασε τὴν ἐμπιστοσύνη του,
 μπόρεσε νὰ ἰδεῖ πῶς ἡ ζωὴ εἶναι ὠραία
 ἔστω καὶ δίχως μιὰ γαλάζια Πόντιακ
 τὸ ἀγόρι χωρὶς τὴν γαλάζια Πόντιακ.

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΟΝ ΣΤΕΙΛΑΝΕ ΠΕΡΑ ΕΚΕΙ . . .

Τὸν στείλανε πέρα ἐκεῖ
 καὶ κανεῖς δὲν ξέρει
 ἂν ζεῖ ἢ ἂν πέθανε.

Ἐκεῖ ποὺ τὰ δέντρα μαραίνονταν
 καὶ τὰ πουλιά χάναν τὴ φωνή τους
 ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶχε ἀρχὴ καὶ τέλος.

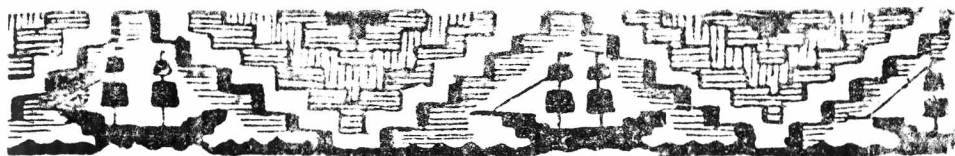
Αὐτὸς δὲν κατάλαθε,
 ὅταν τοῦ θάλανε ἓνα ὅπλο στὸ χέρι,
 οὔτε ὅταν τοῦ εἶπανε νὰ σκοτώσει.

Κι ὕστερα πάλι κοίταξε τὸ ποτάμι
 κι εἶδε μέσα του καθρεφτισμένο τὸν οὐρανό,
 τὴ γῆ καὶ τὸν ἥλιο.

Οἱ μέρες δὲν εἶχαν τέλος.
 Κάποτε εἶδε κάτι κόκκινο στὸ χέρι του
 κι ἔπεσε κάτω.

Δὲν ἤξερε γιατί. Ἦταν ἀργὰ τὸ θράδυ.
 Τὸν εἶχανε σκοτώσει
 ἐκεῖνοι ποὺ λέγονται ἄνθρωποι.

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΓΙΑΝ. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

ΑΝΘΗ ΒΕΡΓΗ (ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ)

ΤΟ ΜΕΡΙΔΙΟ

(διήγημα)

Όταν ο 'Αλέξης τῆς Γιαννούλας, ἀποφάσισε νὰ πάει στὴν 'Αθήνα, πρῶτ' ἀπ' ὅλα φρόντισε νὰ ντυθεῖ στὴν πένα. Παλληκάρι, πάνω στὰ καλά του, ἤθελε βλέπει νὰ κάνει καὶ τὴ φιγούρα του. Ένα χωριατόπουλο.

Έβαλε λοιπὸν στὴν ἀπομέσα τσέπη τῆς πατατούκας του, ἓνα μάτσο χιλιάρικα, τὰ σφάλισε ἀποπάνω μεριά μὲ μιὰ παραμιάνα, ἄιντε στὸ καλὸ καὶ νάχεις τὸ νοῦ σου, 'Αλέξη, αὐτοῦ ποῦ πᾶς.

Έτοιμο τὸ παιδί, κοντὰ τριαντάχρονος ἄντρας νὰ λέμε, βγῆκε στὸν ἀμαξόδρομο καὶ περιμένε νὰ περάσει ἡ συγκαίνωνία.

Μόνο ποῦ τὰ πόδια του, ἔτσι ὅπως τὰ στρίμωξε μέσα στὰ τριζάτα σκαρπίνια του, τὸν ἐνοχλοῦσαν λιγάκι καὶ περπατοῦσε μὲ κάποια προφύλαξη, σὰν τὴν κότα πάνω στ' ἄχυρο, εἶδες πὼς γλυστράει καὶ χάνει τὴν ἰσορροπία της;

Νὰ ξεσκάσει μιὰ στάλα. ἤθελε ὁ 'Αλέξης, ὥστερα ἀπ' τὴ σκληρὴ δουλειὰ στὰ καπνοτόπια.

Δόξα νάχει ὁμως ὁ Μεγαλοδύναμος, πλούσια τὰ ἐλέη του. 'Η σοδειὰ πῆγε καλὰ φέτος, τὰ καπνὰ μοσχοπουλήθηκαν.

Άπὸ καιρὸ λογάριζε αὐτὸ τὸ ταξίδι. ὁ 'Αλέξης, τὸ παιδί τῆς Γιαννούλας. Κρυφὴ σκέψη, ν' ἀνταμώσει στὴ μεγάλη πολιτεία καὶ τὸ Λενιώ.

Κι ἦτανε, τοῦτο τὸ κορίτσι ἡ μεγάλη του συμπάθεια, παιδιὰ σὰν παίζανε, στοῦ μικροῦ σχολειοῦ τὰ χρόνια. Γειτονοπούλα. ὁμορφη καὶ πρόσχαρη.

Σὰ μεγάλωσαν, χώρισαν οἱ στοῖνες τους. Αὐτὸς ταξίδεψε σ' ἄλλους τόπους, δούλεψε σκληρά, κέρδισε παράδες, ἦρθε στὸ χωριὸ κι ἀγόρασε γῆ. Τώρα, εἶναι ἓνας νοικοκύρης, ἀπ' τοὺς πρῶτους τῆς Αἰτωλίας, ὁ 'Αλέξης. τὸ παιδί τῆς Γιαννούλας.

Τὸ κορίτσι ἐξάλλου, ἔμεινε μόνιμα στὴν 'Αθήνα, ἀπὸ μικρὸ τὸ πῆρε κάποιος ξενοχωρίτης, θεῖο τὸν εἶπανε. Έκανε προκοπὴ ὁμως τὸ Λενιώ, πορὸλο ποῦ μεγάλωσε σὲ ξένα χέρια. Τώρα ἔχει ἀνοίξει εὐρωπαϊκὸ μοδιστράδικο, τῆς μόδας πράματα. Ἄνε κιόλας πὼς βγάζει στοραβά λεφτά. ἄς εἶναι καλὰ.

Στὸ χωριό, εἶχε χρόνια νάρθει καὶ νὰ τὴν ἔβλεπε ὁ 'Αλέξης στὸ δρόμο, σίγουρα δὲ θὰ τὴ γνῶριζε.

Άπ' τὴν ἄλλη μεριά τὸ Λενιώ, εἶχε καὶ μιὰ ὑπολογίσιμη πατρικὴ περιουσία. ἐδῶ στὸ χωριό. Κάθε τόσο ἔπαιρνε ἐμβάσματα. ἀνάλογα μὲ τις εἰσπράξεις, τὸ μεριδίῳ της δηλαδή. Πουλήθηκε σήμερα. λογουχάρη. τὸ καπνὸ, πιάσαμε τόσους παράδες... Έ, λοιπόν, μοίρασέ τους στὰ τρία. Τὸ ἓνα μερίδιο νὰ τὸ στείλουμε στὸ Λενιώ. Τ' ἄλλα δύο τὰ κρατοῦσε ἡ μάνα μὲ τὸ μικρὸ της γιό. Τὸ ἴδιο γινότανε μ' ὅλα τὰ γεννήματα, σωστά καὶ δίκαια πράγματα.

Μόλις λοιπόν, ὁ 'Αλέξης τῆς Γιαννούλας, ἦρθε στὴν 'Αθήνα καὶ τακτοποιή-

θηκε στο ξενοδοχείο του, τράβηξε ίσια για τὸ σπίτι τῆς Λενιώ. Σ' ὅλο τὸ δρόμο ἀναρωτιότανε, ἂν ἄραγε θὰ τὸν γνώριζε, δὲ λὲς δεκαπέντε τόσα χρόνια νὰ σμίξουνε. Ὅμως στάθηκε ἄτυχος, δὲν τὴν βρῆκε στὸ σπίτι της. Μιὰ ἡλικιωμένη γυναίκα ποὺ τοῦ ἄνοιξε τὴν πόρτα, τοῦ εἶπε στὸ σκερτισπεταιχτό, πὼς ἡ κυρία ἦτανε στὸ μαγαζί, τηλεφώνησε πὼς θ' ἄρχονταν ἀργὰ καὶ μάλιστα, ἂν τῆς τύχαινε καὶ δουλειά, θὰ κοιμότανε ἐκεῖ. Πολλὲς φορὲς συμβαίνει κάτι τέτοιο...

Τώρα, ἂν ὁ Ἀλέξης τὴν ἴθιλε σώνει καὶ καλὰ ἀπόψε, δὲν εἶχε παρὰ νὰ πάει νὰ τὴ βρεῖ, ὁδὸς τάδε, ἀριθμὸς δεῖνα, κάπου ἐκεῖδὰ στὴν πλατεία τοῦ Κολωνακίου Ἑξέρεις ἀπ' Ἀθήνα;

— Κολοκύθια στὸ πάτερο... εἶπε ὁ Ἀλέξης, ὅταν ἔφυγε ἀπ' τὸ σπίτι. Ἔτσι βέβαια, κάνει ὁ πᾶσα ἓνας λεφτάς. Μὰ ἂν πρόκειται νὰ πεθάνω στὴ δουλειά, μέρα νύχτα στὸ πόδι, σκλάβος, νὰ μοῦ λείπουν τέτοια καζάντια... Ἄ, Λενιώ... Δὲν κάνεις καθόλου καλὰ, θὰ σὲ μαλώσω, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε, καθὼς τραβοῦσε γιὰ τὸ μαγαζί της.

Καθόταν, ποὺ λὲς τώραδὰ ὁ Ἀλέξης, σ' ἓνα ὁμορφο σαλόνι, κάπνιζε τὸ τσιγάρο του καὶ σκεφτόταν. Γύρω παντοῦ, ἄστραφτε τὸ κρύσταλλο καὶ φύσας ἡ πολυτέλεια καὶ τὸ βελούδο. Εἶπε ποιὰ θέλει...

Μιὰ ὁμορφη γκαρσόνα, μὲ στενὸ κοντοφούστανο, τοῦ πρόσφερε ποτό. σ' ἀκριβὸ ψηλοπόδαρο ποτήρι.

Τὸ παιδί, ἔπινε ἀπὸ μιὰ γουλιὰ, πλατσούριζε τὴ γλώσσα του καὶ παρακολοῦθοῦσε τὰ καθέκαστα.

Στὸ μεταξὺ, εἶχε λύσει τὰ κορδόνια ἀπ' τὰ σκαρπίνια του, κοίταζε στὰ κλεφτὰ κεῖνο τὸ κοντοφούστανο καὶ κάπου φαίνεται ἐρεθίζονταν.

Σὲ λιγάκι κουβαλήθηκε κι ἓνας χοντροκοίλης κι ἤρθε καὶ στρογγυλοκάθησε στὴν ἀποκεῖ πολυθρόνα. Φάτσα του.

Ἀργοῦσε νὰ φανεῖ καὶ τὸ Λενιώ, νύχτωσε ἔξω. Ὅμως ὁ Ἀλέξης, δὲν εἶδε ποθενὰ ραπτικὲς μηχανές, μιὰ Σίγγερ, ἔστω, γιὰ δείγμα. Ν' ἀκούσει ἓνα γάζωμα... Ἰσως, σκέφτηκε, νὰ τίς εἶχαν στὴν ἀπομέσα μεριά, νὰ μὴν ἀκούγεται κι ὁ θόρυβος. Σίγουρα στὴν ἀποκεῖ πτέρυγα θάταν καὶ τὸ ἐργαστήριο.

Βρίσκονταν σὲ μεγάλη ἀμηχανία, ὅταν ἄκουσε στὸ βάθος κουνδοῦνισμα τηλεφώνου. Ἡ γκαρσόνα, σήκωσε τ' ἀκουστικό, εἶπε «μάλιστα, κυρία», πῆρε τὸν Ἀλέξη, «περᾶστε, παρακαλῶ, ὁ κύριος» καὶ τὸν ὀδήγησε σ' ἓνα δωμάτιο, στὸ βάθος τῆς σάλας. Μισοσκόταδο ἦτανε.

— Μωρὲ ἐπισημότητες, τὸ Λενιώ μας... Ὅμως, ποῦ στὸ διάολο μὲ πᾶνε; Σίγουρα μὲ πέρασαν γιὰ παραγγελιοδόχο καὶ θέλουν νὰ μοῦ δεῖξουν τίποτα σχέδια, φιγουρίνια ἴσως... Κρυφογέλασε ὁ Ἀλέξης, μὲ τὸ λάθος ποὺ κάνανε.

Μπῆκε σὲ μιὰ κρεβατοκάμαρη. Ἐδωνὰ μέσα, ἔπαιζε κορυφούλι τὸ φῶς μὲ τ' ἀπαλὸ σκοτάδι. Ἀρωματισμένη, ζεστὴ ἀτμόσφαιρα, κράκ, κράκ, γύρισε καὶ τὸ κλειδὶ ἀπόξω. Πολὺ περίεργα πράγματα... Γιὰ νὰ δοῦμε!

Μιὰ κοπέλα καθόνταν ξαπλωμένη στὸν καναπέ, μισόγυμνη, σηκώθηκε κουνιστή, ἤρθε καὶ τὸν ἀγκάλιασε τρυφερά, σὰ νῆτανε ἀγαπητικιά του καὶ εἶχε χρόνια νὰ τὸν δεῖ. Τὸ μυαλό του, στὸ μεταξὺ, σταμάτησε νὰ δουλεύει, σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις δὲν χρειάζεται. Ἔπεσε κι ἀποκοιμήθηκε... Κελεπούρι. Ἀλεξάκη... Μὴ ρωτᾷς λοιπὸν τίποτα.

— Ὡ διάολε εἶπε τὸ παιδί ἀπὸ μέσα του καὶ τὰ εἶχε ὁλότελα χαμένα. Σὲ μιὰ στιγμή, μάλιστα, κούνησε τὸ κεφάλι του πέρα - δῶθε, γιὰ νὰ διαπιστώσει ἂν ἦτα-

νε ξύπνιος... "Όχι! "Όλα του τὰ ὄργανα ἀγρυπνοῦσαν, σὲ διεγερση βρίσκονταν. Χειροπιαστὰ πράγματα. Καὶ μόνο τὸ μυαλό του ροχάλιζε.

Νὰ φανταστεῖς λοιπὸν ἓνα ζευγάρι ἐρωτευμένων καὶ νᾶναι μάλιστα νιόνυμφοι. Κλεισμένοι στὴν κρεβατοκάμαρά του, φίνα κι ὁμορφα. Καμιὰ ἔγνοια. Μὰ θὰ πέρασε καὶ μισὴ ὥρα.

Κι ὅταν ξεθύμαναν κάπως οἱ χαρὲς καὶ τὰ τρυφερὰ χάδια τῆς γυναίκας, ὅλα ἓνα ποῦφ, φκιαχτὰ καὶ ψεύτικα, τὸ παιδί ἤρθε στὰ συγκαλὰ του.

Ἄμέσως ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ μυαλοῦ του. Ἦθελε νὰ τὸ ρωτήσῃ πῶς καὶ γιατί γίνανε ὅλα τοῦτο τὰ πράματα κι ἀκόμια νὰ τοῦ ζητήσῃ κι εὐθύνες γιατί δὲν τὸν προειδοποίησε.

Κάνει μιὰ ἔτσι, τί νὰ δεῖ, τὸ τσερβέλο του κοιμότανε τοῦ καλοῦ καιροῦ. Ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ τραβήξῃ δυὸ ἀνάποδα χαστούκια, βάπ - βίπ, γιὰ νὰ ξυπνήσῃ. Χασμουρήθηκε δυὸ - τρεῖς φορές, τὸν κοίταξε ἀποχανωμένο, τοῦ εἶπε κάτι ἄλλαλα - μπάλαλα καὶ ξαναποκοιμήθηκε.

Γιὰ μιὰ στιγμή, ὁ Ἀλεξάκης μας, τὰ χρειάστηκε. Σηκώθηκε ἀγάλια ἀπ' τὸ κρεβάτι, ἔριξε μιὰ ντροπιασμένη ματιὰ στὴν κοπέλα, πού τωραδὰ ἄναψε τὸ τσιγάρο της, σινιάστηκε, δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ.

Μετὰ γύρισε στὴν μπάντα, ντύθηκε μὲ βιασίνῃ κι ἔπιασε νὰ τῆς χαμογελάει, πρὸς τὸ ἀγαπητικί.

— Ἐγὼ ξεκίνησα ἀπ' τὸν τόπο μου κι ἦρθα ἴσαμ' ἐδῶ, εἶπε, σὰ νᾶνωιωθε ἔνοχος, γιατί εἶχα μιὰ παραγγελία κι ἤθελο ν' ἀνταμώσω καὶ τὸ Λενιώ... Δὲ λέω, καλὰ πέρασα καὶ μαζί σας, ἀλλὰ γιὰ πέστε μου...

— "ὦ! τ' ἀποκρίθηκε, χαμογελαστὰ τὸ ψεύτικο, τὸ γυναικάκι. Ἐγὼ εἶμαι ἀγόρι μου, τὸ Λενιώ. Βέβαια, κάποιος φίλος σ' ἔστειλε συστημένο, γιὰ νὰ μὲ ξέρεις καὶ μὲ τὸ καλὸ μου ὄνομα...

Τὸ λίγο φῶς πού τρεμόπαιζε μέσα στὴν κάμαρη, τρομαγμένο. κορύφτηκε κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι, πίσω ἀπ' τὰ ἐπιπλα, μόλις εἶδε τὸν Ἀλέξη νὰ μένει σύξυλος καὶ μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ γουρλωμένα τὰ μάτια. Ὁ τόπος γύρω θάμπωσε, τὸ παιδί ζαλίστηκε, ἄαα τὸ'ρθε νὰ πέσει. Πιάστηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι.

"Όταν σὲ λίγο συνήλθε, ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη τῆς πατατούκας του, ἓνα μαντῆλι κομπόδεμα καὶ τ' ἀπίθωσε πάνω στὸ κομοδίνο. Ἔτοιμος ἦταν νὰ φύγει.

Σηκώθηκε ἡ γυναίκα, ἔριξε μιὰ ρόμπα, πάνω της ξεκομπόθισε τὸ μαντῆλι, ἄναψε τὸ πορτατίφ, γιὰ νὰ βλέπει, τὴν πῆρε ἡ μυρωδιά, ἀπὸ βασιλικὸ καὶ μαντζουράνα... Ἐπιασε καὶ μέτρησε, σάλιωσε τὰ δάχτυλά της: Μιά... δυό... τρεῖς... δέκα... δεκαπέντε. Τσάφ - τσάφ - τσάφ, τριάντα χιλιάδες.

— "Α! πολλὰ εἶναι, εἶπε. Ὅμορφα πού μυρίζει ὁ βασιλικὸς σου... Πολλά! Δὲν εἶμαστε ἐδῶ νὰ ληστεύουμε τὸν κόσμο, ἀσίκη μου. Ἡ ταρίφα, σ' αὐτὸ τὸ μαγαζί, εἶναι ξεκομμένη καρδούλα μου, μὲ ἀπόφραση τῆς ἀστυνομίας. Πέντε χιλιάδες κοστίζει ἡ δίξिता, μέσα κι ἡ περιποίηση. Ἀνήκουμε στὰ κέντρα πολυτελείας... Ἔ, καλὰ!

Ἐπιασε, μετὰ ἡ γυναίκα, ἀπ' τὸ μάτσο καὶ ξεχώρισε τὶς πέντε χιλιάδες, πῆρε ἓνα κλωνάρι μαντζουράνας καὶ τὸ μύρισε, ξανάδεσε κόμπο τὸ μαντῆλι καὶ τῶδωσε στὸν Ἀλέξη. Πάτησε μετὰ τὸ κουδοῦνι.

— "Όχι, δὲν γίνεται, εἶπε τὸ παιδί. Μιὰ τρεμούλα ἄρχισε νὰ περπατᾷε στὸ κορμί του κι ἓνας κόμπος ἀνεβοκατέβαινε στὸ λαρόγγι του.

— Πάρτα, Λενιώ, ἔπτεμενε. Αὐτὰ τὰ λεφτὰ εἶναι δικὰ σου, σοῦ ἀνήκουν. Μοῦ

τάδωσε ή μάνα σου νά σοῦ τὰ φέρω, εἶναι τὸ μερίδιό σου, ἀπ' τὴν πούληση τῶν καπνῶν... Φέτος εἴχαμε καλὴ σοδειά... Ἔχεις ἀπ' ὅλους χαιρετίσματα... Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἀλέξης τῆς Γιαννούλας. Ἀλήθεια μὲ θυμᾶσαι, Λενιώ;

Στὸ μεταξὺ κράασα... ξεκλείδωσε ἡ πόρτα, μπῆκε μέσα ἡ καμαριέρα κι ἀπὸ κοντὰ κείνος ὁ χοντροκοίλης.

— Καλὸ βράδυ, Λενιώ, εἶπε τὸ παιδί, ἀφήνω γειά· καὶ μὲ κάθε προφύλαξη, βγήκε ἀπ' τὴν κάμαρη. Δὲν πρόλαβε νὰ κάνει οὔτε δυὸ βήματα.

Ῥστερικὲς κραυγὲς σεληνιασμοῦ, ἀκούστηκαν πίσω του κι ἕνα βρωμερὸ βρισίδι, μανιασμένες σφῆρες τὸν κυνηγοῦσαν.

— Ρουφιανόσογο τοῦ κερατᾶ... Ἄκου τῆς Γιαννούλας ἡ σερνικὴ πουτ... Μοῦστησε παγίδα ὁ παλιοπ... τῆς. Λιάολος τὸν πατέρα σου, νᾶξερα μονάχα ποιὸς κερατᾶς σ' ἔστειλε...

Ἐνα βάζο, ἀνθογιάλι τοῦρθε κατακέφαλα, ἔσκυψε λίγο ὁ Ἀλέξης, τὸν πῆρε ξώφαλτσα, ἔβγαλε τὰ σακαπνία γρήγορα κι ἔτσι ξυπόλητος, μὲ τρία ἀρκουδίσια πηδήματα, πῆρε κατρακύλα τὶς σκάλες.

Πίσω του, σύνεφο οἱ βρισιές, ξεσηκώθηκαν κι ἄλλες γυναῖκες... Καλὰ κρασιὰ καὶ στ' ἄλλα μὲ υἱεία, κορίτσια.

Τώρα ποὺ τὸ παιδί βρέθηκε στὸ δρόμο, ποιὸς τὸ πιάνει. Τρέχει, χορεῖ νὰ ξέρει γιὰ ποῦ, μέσα στὴ μαύρη νύχτα, ἀπὸ στενὸ σοκάκι.

Καμιὰ φορὰ ξέρεις, καὶ τὰ σκοτάδια εἶναι χρήσιμα. Μᾶς προστατεύουν ἀπ' τ' ἄδικο.

«ΓΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ»

(Σκέψεις ἀπ' τὸ ὁμώνυμο βιβλίο τοῦ S. EXUPERY)

Καθένας μας ἔχει γνωρίσει τὶς πιὸ δυνατὲς χαρὲς ἐκεῖ ποὺ τίποτα δὲν τοῦ τὶς ὑποσχόταν.

Καθένας μας ποὺ ἔχει γνωρίσει τὴ θαυμαστὴ δύναμη: Τὴ δύναμη ν' ἀρνιέσαι τὸν κόσμο.

Κι ὕστερα ὑπάρχει ἡ λύπη.

Στὴ λύπη οἱ ἄνθρωποι εἶναι δύο.

Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ διαίρεση.

Ὅμως ὑπάρχει ἕνα ὑψόμετρο τῶν σχέσεων ὅπου ἡ εὐγνωμοσύνη ὅπως κι ὁ οἶχος χάνουν τὴ σημασία τους.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο μπορεῖς νὰ νοιώθεις τὸν ἑαυτό σου λεύτερο, λυτρωμένο.

Δεμένο μόνο μὲ κείνους ποὺ μαζί σου κοιτάζουν στὴν ἴδια κορφή, δεμένο μὲ μιὰ ἀγάπη,

μ' ἕνα κοινὸ σκοπὸ γιὰ τὸ ἴδιο τέρμα.

Μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ μοιάζει μὲ τὴν ἀλήθεια

μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀποδεικνύεται μὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀπλοποιεῖ.

ΣΤΑΥΡΩΤΕΣ & ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΙ*

... Ἐπὶ τόπον καλούμενον κρανίον,
ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν
καὶ τοὺς κακούργους.

ΔΟΥΚΑ (κεφ. ΓΚ).

III

- Διψᾷ τὸ φῶς γυρεύει φῶς
σὲ ξένους πάντα χώρους
Νερὸ σβυσμένο σ' ἐρημιὰ καὶ καρτερεῖ τὰ νέφη
Κρουνὸς πικρὸς καθαριστικὸς
νερὸ καὶ φῶς γεμᾶτος.

1. Ἡ αὐγὴ τῶν καιρῶν.

Τὸν Βωμὸ τοῦ Θριάμβου φωτίζω γιὰ σένα.

Τῶν πόνων ἀχτίδες κυλᾶνε τριγύρω.

Τὸ φῶς μελετᾶνε ἀμέτρητα μάτια.

Ἀνθρώπους μαθαίνω τί νᾶναι σοφία.

Μὰ γιὰ κοίτα, χρυσὸς σὲ φλογίζει ὁ ἄνεμος
τῆς βροχῆς, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς θλίψεως
Χεῖρωνα, ποὺ τόσο σὲ γέρασε ὁ ὕστερος Πόνος
Κι' ὁ Χρόνος, σοῦ χάραξε πληγὴ αἱματένια...
Ὁ Χρόνος αἰχμὴ συφορᾶς στὴ ζωὴ μας
ὁ Χρόνος!

Ξοδεύει τὴν Νύχτα πικρὸς καὶ στεγνὸς
ὁ Ἀλάστορας
Κι' οἱ αἰῶνες τὸν κράταγαν στοὺς ὅμους τους
μόνοι
Δίχως φῶς στὴν ἀντίπερα ὄχθη τῆς θλίψεως
τὸν πέραναγαν.

Δόξα στὴ Νύχτα! ὦ Νύχτα πῶς γέννησες
ἓνα τόσο ἀλλόκοτο φῶς
μὲ μιὰ σκοτεινὴ ξενητεμένη ἡλιαχτίδα
νοερὴ καὶ ἀσώματη Φύση

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Ἀλάστορας».

ξένο καὶ παράδοξο θαῦμα
 Ἄστρο κρεμάμενο στὰ χάσματα
 τῆς μνήμης
 Ἐλπίδα μόνη τοῦ Ἀρχαίου Πτερνιστῆ!

IV

● Δὲν ξέρουμε ποιοὶ εἴμαστε,
 πῶς εἴμαστε
 Ὅ,τι μπορούμε νὰ εἴμαστε,
 σ' αὐτὸ πὺν εἴμαστε

1. Ὁ Ἀ λ λ ο ς Ἀ λ ά σ τ ο ρ α ς
 Τῆς Γαλήνης δότις δὲν εἶμαι
 Στὴ Λίμνη Ἐκεῖ, τὴν Ἀχερουσία παγώνει
 Μιὰ Φωνή, πὺν χωρίζει Βουνὰ
 Πεδιάδες καὶ δάση καὶ θάλασσερ.

Τὸ βέλος τοῦ Σκότουρ, μὲ πάει στὰ βύθη
 Πλανιέμαι σὲ φοιχτὰ καὶ τυφλὰ μονοπάτια
 Μὲ φοβοῦνται τοῦ Ἀδὴ οἱ Ψυχῆς
 Καὶ κυρμένη τρομάζει ἡ πικρὴ Περσεφόνη

Θὰ σὲ πάω ἐγὼ ὡς τὰ βάθη ἐκεῖ
 στὶς πηγῆς τῆς Λήθης βουβά νὰ σὲ ρίξω
 Ἰδέα ἐσὺ τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Πόνου
 ὦ φτωχὲ γέροντά μου ὦ ἀλύτρωτε Χείρων.

2. Χ ε ί ρ ω ν.
 Χαῖρε! Καὶ φεύγω, ἀφέντερ καλοὶ μου
 Γέροντερ φίλοι, σεβαστοὶ πονεμένοι
 Πλασμένους κι' ἐγὼ γιὰ τὸν Πόνου ἀνοίγω τὰ μάτια
 κι' ἀλλί μου δὲν βλέπω

Ὡ, θὰ πάω μαζί σου στὰ βάθη τῶν Κόσμων
 Ἀλάστορα, μέγα τῆς Νύχταρ μου Πνεῦμα
 Καὶ ξέρω καλά μου πὺς ποτὲ νὰ ὑπάρξω
 Στὴ χαρὰ τῆς χαρᾶρ, πὺν στὴν Ἀβυσσο σβύνει
 Μὲ τὸν φόβου πὺν θέρειψε τόσο χρόνου σιμά μου.

Ματωμένη ἡ Χώρα, ἀπ' τὸ αἷμα Ἐχεΐνου
 Ἀβασίλευτο δῆμα στὴν ἀνάσα τ' ἀνθρώπου,
 Πὺν φοιχτὰ ψηλαφίζει τὸ σκοτάδι τοῦ Ἀδὴ.

3. Ἀ λ ά σ τ ο ρ α ς.
 ● Τὸ μάλαμα τοῦ Προσώπου
 φαγώθηκε ἀπὸ τὴν φωτομπόρα
 Κι' ἡ μουσικὴ σκληρὴ κυμάτισε
 στοῦ αὔριου τὴν φθορὰ

Τί θά μπορέσει πιά νά σώσει
 ἅπ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο
 Ὁ λυδικὸς ἀνδρὸς ποὺ στὸ κενὸ γλυστρά.
 Πᾶμε ὧς ἐκεῖ στήν Κορφή τῶν βουνῶν
 γιὰ νὰ δεῖς
 Τὸν παλμὸ τῶν ἀστέρων, τοῦ νεροῦ τὴν ὀργή

Ρημαγμένοι οἱ τόποι κι' ὅμως λάμπουν
 στὸ φῶς του
 Καὶ τὰ δάση τὸν πνίγουν στῆς Ἑκάβης
 τὸν θρῆνο
 Καὶ τὴν Τρέλλα μαδοῦνε τῆς θλιμμένης
 Κασσάνδρας
 Ὡ τὸν ἄνθρωπο κοίτα στήν σιωπὴ του
 κλεισμένος
 Στοὺς θαμνότοπους μένει θ λ ι β ε ρ ἅ
 προδομένος
 Ὅπου μένουν οἱ σκύλοι ποὺ ὑλακτοῦν
 μ' ἀγωνία
 Τὸ χαμένο, ποὺ σβύνει μέσ στα νερὰ νέφη
 φεγγάρι
 Καὶ κηλίδες αἱμάτου κύκλο γύρω του
 φτιάχνουν.

4. Χ ε ί ρ ω ν

● Ὡ, τὰ Χρόνια μας τοῦτα τὰ μικρά μας τὰ Χρόνια
 Κάθε τόσο μᾶς πνίγουν στὸ λαμὸ μας δεμένα*

Φορτωμένοι τὴν σκόνῃ τῶν αἰώνων
 δὲν βλέπω

Τὴν Ἀγάπη θλιμμένη, ποὺ στὴ νύχτα
 πεθαίνει

Τρουαγμένη σὰν σβύνει δίχως ζήσης πνοή.

Ὡ θὰ πάω στὸ Σκότος
 τὸ σκοτάδι ὁ ἴδιος

Ν' ἀνταλλάξω ὅ,τι εἶμαι
 μὲ τ' ἀνέσπερο φῶς.

— Ἀ λ ἄ σ τ ο ρ α ς στὸ Χ ε ί ρ ω ν α.

Στ' ἄλογό μου ἀνέβα στὰ καποῦλια του δέσου

Καὶ θὰ πᾶμε στὴ Νύχτα, ὁ Θεὸς τὸ προστάζει.

Κί' οἱ στοχασμοί, ποὺ μαρμάρωσαν,
 σὲ τρομαγμένους Οὐρανούς

Μαρμαρυγὴ ποὺ πέφτει στὰ δάκτυλα

ἄταφου λησμονημένου νεκροῦ

Καὶ ζωντανοῦ μέσ' στὸ σκοτάδι τῆς καρδιάς του.

τ ὁ τ α ξ ί δ ι τοῦ Ζόφου.

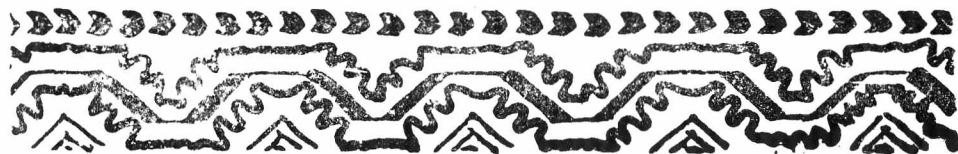
Νεκρὴ θάλασσα γύρω μας

καὶ ταξιδεύει βουβὸ τοπίο τῆς

ἔξω ἀπὸ νοῦ, καρδιά καὶ τόπο.

καὶ φροῖττει τὸν Ἀχώρητο

ἐν μνήματι σμιζοῦ

ΚΩΣΤΑ ΣΑΡΔΕΛΗ

ΑΠ' ΤΟ ΛΥΚΑΒΗΤΤΟ ΣΤΗ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ

(διήγημα)

Στὰ «Λιπάσματα» ὁ προσωπάρχης ἦταν δικός μας ἄνθρωπος. Τὸν ἀνακάλυψε ὁ πατέρας μου. Ἦταν εὐρημία ἐκεῖνα τὰ χρόνια νὰ γνωρίζεις μιὰ τέτοια προσωπικότητα. Σὲ ζήλευαν. Δουλειὲς δὲν ὑπῆρχαν καὶ ἡ ἀνεργία κάτι οὐὰν τὴν ἐλονοσία, πὺν θέριζε παλιότερα τὸ κοομάκη.

Μόλις εἶχα τελειώσει τὸ Γυμνάσιο κι ἔπρεπε νὰ πιάσω δουλειὰ γιὰ νὰ βοηθήσω τὸ σπίτι. Δὲν θὰ δούλευα γιὰ πρώτη φορά. Τέσσερα - πέντε χρόνια πρωτύτερα δούλεψα γιὰ ἕνα φεγγάρι σὲ κάποιο ἐργοστάσιο στὴ Συγγρού, πὺν νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἀκόμα. Μὲ εἶχε βάλει ἐκεῖ ενας χρυσοχός — ὁ Φίλιππας — μακαρίτης τώρα, πὺν τὸ μαγαζί του — μιὰ «τρύπα» — ἦταν στὴν ὁδὸ Βουλῆς Εἶχα πρωτόρθει τότε στὴν Ἀθήνα καὶ θὰ πήγαινα στὸ «Νυχτερινό», στὴν «Θεομήτορα», πὺν στεγάζοταν σ' ἕνα παλαιὸ ἀρχοντικό, χωμένο σὲ κάποιο στενὸ στὴν ἀρχὴ τῆς Ἀχαρνῶν. Ἀλλάξαν ὅμως ξαφνικὰ τὰ πράματα καὶ γύρισα στὸ χωριό. Συνέχισα τὸ Γυμνάσιο στὴ Λευκάδα. Ἀργότερα ἐγκατασταθήκαμε ὀριστικὰ στὴν Ἀθήνα. Μέναμε στὴ Νέα Ἰωνία, στὰ Βορειοδυτικὰ τῆς συνοικίας. σὶδὸ ρέμα, ἀντίκρυ ἀπ' τὸ λόφο, πὺν κατεβαίνει ἴσα ὡς τὴ Φιλαδέλφεια καὶ σήμερα εἶναι δασωμένος. Τότε μόλις τὸν εἶχαν φυτέψει.

Μείναμε ἐκεῖ κάπου δυὸ χρόνια. Μετὰ πὺν τελείωσα τὸ Γυμνάσιο στὴν Ἰωνία, κατεβήκαμε στὴν Ἀθήνα, στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Λυκαβηττοῦ, σὶδὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Τοιμσκῆ, κάτω ἀπὸ τὸ βράχο, οὐρριζα στὰ πεῦκα.

Ἔπρεπε, λοιπόν, νὰ δουλέψω. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ πατέρα μου γέμισε τὸ σπίτι μας χαρά. Ἀληθινὸ πανηγύρι. Θυμᾶμαι ὅταν ἦρθε καὶ μᾶς ἀνακοίνωσε τὸ νέο. Γελοῦσε ὁλόκληρος σὰ μικρὸ παιδί. Τό 'χε μάθει ἀπὸ πατριῶτες, πὺν εἶχαν βουλευτεῖ στὰ «Λιπάσματα»

— Ψάξε τρόπο νὰ πλησιάσεις τὸ προσωπάρχη.

Μόλις ἄκουσε τὸνομά του, φωτίστηκε ξαφνικὰ ὁ νοῦς του.

— Τὸ στρατηγό, λέτε;

— Ναί, τὸ στρατηγό. Τὸν ξέρεις;

— Τὸν ξέρω. Ἀποστρατεύτηκε;

— Τώρα, πάει καιρός. Ἀποστρατεύτηκε καὶ ἐπιστρατεύτηκε ἀμέσως. Τοῦ δώσανε μεγάλη θέση. Τὸν βάλανε προσωπάρχη στὰ «Λιπάσματα».

Τὴν ἴδια μέρα κιόλας, τὸ ἀπόγευμα, πῆγε σὶδὸ σπίτι του, σὶδὸ Παγκράτι.

— Νὰ μοῦ τὸν στείλεις αὔριο σὶδὸ ἐργοστάσιο. Ἀντε καὶ σιδεροκέφαλος.

Ἄλλο — μεγαλύτερο τώρα — πανηγύρι σὶδὸ σπίτι. Σὰ νὰ 'χαν ἀνοίξει οἱ οὐρανοὶ κι ἔβρεχαν μάνα.

— Καὶ ποῦ θὰ τὸ βάλει τὸ παιδί; ρώτησε ἡ μάνα μου.

Ὁ πατέρας μου ξμεινε γιὰ μιὰ στιγμὴ σιωπηλός. Τὸ πρόσωπό του πῆρε μιὰν ἔκφραση. Ἦταν φανερό ὅτι δὲν περίμενε μιὰ τέτοια ἐρώτηση.

— Δέ ξέρω, ἀποκρίθηκε. Ἐδῶ εἶπαμε νὰ βροῦμε μιὰ δουλειὰ καὶ σὺ ψάχνεις ψύλλο στ' ἄχυρα.

— Ψύλλο στ' ἄχυρα τὸ λὲς αὐτό; Σ' ὅλη σου τῇ ζωῇ ἔκανες μισὲς δουλειές. Τὸ παιδί ἔχει ἀπολυτήριο Γυμνασίου. Πρέπει νὰ τὸ βάλει σὲ κάποια θέση. Σὲ γραφεῖο:

— Ἐγὼ αὐτὸ μπόρεσα, αὐτὸ ἔκαμα. Ἄς βολευτεῖ τώρα καὶ μετὰ βλέπουμε.

— Στὴ φωτιά κολλάει τὸ σίδερο. Ὅ,τι εἶναι νὰ γίνει, πρέπει νὰ γίνει τώρα, στὴν ἀρχή. Νὰ ξαναπᾶς νὰ τοῦ τὸ πείς τοῦ στρατηγοῦ. Δὲν εἶναι ξένος. Ξέρεις, ὅτι συγγενεύουμε ἀπὸ τὴν τάδε, τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε. Ἀπὸ τρεῖς μεριές. Ὅτι ἡ θεία τῆς μάνας του κλπ., κλπ. Στὸ κάτω κάτω μισὴ ντροπὴ δική σου καὶ μισὴ δική του.

— Ἐοὺ πού τὰ ξέρεις, πῆγαινε νὰ τοῦ τὰ πείς καὶ διάλεξε καὶ τὴ θέση. Ἐγὼ σοῦ λέω, ὅτι θὰ χάσουμε τὴν εὐκαιρία. Θὰ πάρεις τὸ παιδί στοὺς λαίμους. Δὲν τοὺς ξέρεις τοὺς στρατηγούς καλὰ. Ἄν σοῦ πεῖ: Μετὰ-βολή. Ἐμπρὸς μάρς, τί γίνεσαι; Θὰ ψάχνουμε γιὰ ἄλλο στρατηγὸ; Ποῦ τοὺς βρίσκεις τοὺς στρατηγούς στοὺς δρόμους; Ἐδῶ εἶδαμε καὶ πάθαμε νὰ βολέψουμε κάποιον τὸ παιδί μας καὶ σὺ ζητᾷς νὰ σοῦ τὸ κάμουν διευθυντὴ, ἐπειδὴ πῆρε τὸ «χαρτί» τοῦ Γυμνασίου;

— Ἄμα θέλει μπορεῖ. Στρατηγὸς εἶναι.

— Δὲν εἶναι τώρα. Ἦταν.

— Ἐγὼ ξέρω, ὅτι ἕνας στρατηγὸς δὲν χάνει ποτὲ τὴν ἀξία του. Ἀλλὰ τί σὸν τοῖχο τὰ λέω τί σὲ σένα, τὸ ἴδιο εἶναι. Ξέρεις, χριστιανέ μου, τί θὰ πεῖ προσωπάρχης; Ὅ,τι θέλει κάνει. Λύνει καὶ δένει.

Ἡ μάνα μου τὸ καλοσκέφτηκε φαίνεται καὶ δὲν ἔδωσε συνέχεια.

Τὴν ἄλλη μέρα σηκώθηκα πολὺ πρωΐ. σὲ 5 Στὲς 7 ἔπρεπε νὰ βρίσκομαι στοὺς ἐργοστάσιους. Κατεβαίνοντας στὴν Ὀμόνοια νὰ πάρω τὸν Ἡλεκτρικὸ γιὰ τὸν Πειραιά, ἢ Ἀθήνα ἦταν ἔρημη. Κάπου κάπου ἔβλεπα κάποιους σκυῖες, πού ὅμως ἐξαφανίζονταν στὰ στενὰ σὰν κυνηγημένες. Ὁ σταθμὸς ἦταν γεμάτος ἐργάτες καὶ ἐργάτριες γιὰ τὴς πρώτες βάρδιες. Τὰ βαγόνια γιόμισαν. Δὲν ἔπεφτε βελόνι. Ἐγὼ τὰ ἄλλα σχεδὸν χαμένα μέσα σὲ κείνο τὸ κόσμον, πού γιὰ πρώτη φορὰ ἔβλεπα στοὺς πρωινὸ τοῦ ξεκίνημα γιὰ τὸ μεροκάματο. Πρόσωπα σκληρά, ρυτιδιασμένα. Μάτια ἀφηρημένα, σὰ ν' ἀναζητοῦσαν κάποιον ἀπροσδιόριστο. Μερικοὶ μιλοῦσαν μεταξύ τους ἐμπιστευτικὰ καὶ ἄλλοι φώναζαν σάμπως νά'ταν κουφοί.

— Τὰ ἄμαθες, χθὲς ἀμόλυσαν τριάντα.

— Γιατί;

— Πέσανε οἱ δουλειές. Ἔτσι λένε. Δικαιολογίες. Τὸ μάθαμε καλὰ τὸ παραμῦθι.

— Λὲς νὰ ῥθει κ' ἡ σειρὰ μας;

— Γιατὶ νὰ μὴν ῥθει. Ὅλα νὰ τὰ περιμένεις.

— Τοιχοκόλλησαν κατάλογο;

— Ὁχι. Ἀλλάξαν οὐστήμα. Τώρα τοὺς καλοῦν ἕναν ἕνα. Στὰ κούφια πού λένε.

Οἱ ἄλλοι τοὺς κοίταζαν μὲ μιὰν ἔκφραση φόβου.

Οἱ περισσότεροι κάπνιζαν. Τὸ βαγόνι φλόμωσε ἀπὸ τὸν καπνὸ.

Στὸ Πειραιά, μόλις ἀνοῖξαν οἱ πόρτες τοῦ Ἡλεκτρικοῦ, ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος ξεχύθηκε στοὺς σταθμοὺς κι ἄρχισε νὰ τρέχει πρὸς ὅλες τὲς κατευθύνσεις.

Ἔπρεπε νὰ προφτιάσουν τὶς συγκοινωνίες, νὰ χτυπήσουν στὴν ὥρα τους κάρτα. Περιπέτεια...

Πῆρα τὸ λεωφορεῖο γιὰ τὴ Δραπετσώνα. Τερμάτισε κοντὰ στὸ ἐργοστάσιο. Ὁ στρατηγὸς εἶχε δώσει τὸνομά του στὴν πύλη. Ἕνας ἡλικιωμένος φύλακας μοῦ ἔκανε νόημα νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Μπροστὰ ἐκεῖνος, πίσω ἐγώ. Πάμε γιὰ τὸν προσωπάρχη, εἶπα μέσα μου. Ὅταν ὅμως εἶδα νὰ περνᾶμε τὰ «καλὰ» κτίρια, ἄρχισα ν' ἀμφιβάλω.

— Κύριε... δὲν θὰ πᾶμε στὸν προσωπάρχη;

Ἐκεῖνος, καθὼς προχωροῦσε μπροστὰ, χωρὶς νὰ γυρίσει νὰ μὲ κοιτάξει, κούνησε τὸ χέρι του ζωηρά, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε «προχώρα». Ἔτσι ἔκαμα. Βαδίσαμε κάπου 300—400 μέτρα καὶ μετὰ μπήκαμε σὲ μιὰ μεγάλη ἀποθήκη. Δεκάδες ἐργάτες δούλευαν ἐκεῖ. Φώναξε κάποιον.

— Πάρ'τον, εἶπε γιὰ μένα, αὐτὸς εἶναι. Κι ἔφυγε, χωρὶς ἄλλη κουβέντα.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΟ

ᾧ μυρωμένο μου νησί, πανέμορφῇ μου Πρώτῃ,
τῆς Βασιλεύουσας θροσιά, θρύλου μαρμαρυγῇ.
Συμπονευτῇ, σὲ λαχταρᾶ, σὲ συντροφεύ' ἡ νύκτῃ,
μὲ μοσχοβόλες θύμησης, στὴν ἱερὴ σου γῇ.

Φλόγα σὲ βλέπω ζωντανή, σκλαβούλα μου στὰ σκότῃ!
Πριγκιπονησίων ἢ ψυχῇ, προβάλλεις καθ' αὐγῇ
καὶ νὰ σ' ἔγαν ἀντηλιασμό, ἔνας σταυρὸς ὠρθότῃ.
— ἀσάλευτος στὸν ὑψωμὸ — Γένους φωτοπηγῇ.

Ζῆσε Βυζαντινὸν ζωή, μπροστὰ στὸ πεπρωμένο
κι ἀρπάξου μ' ἀστροφεγγισμὸ καὶ τρέξε στὰ σημάδια
τὰ λίγα πού ἀναθευτὰ ξεδιώχνουν τὴ νυχτιά.

Κοντὰ σου μὲ καρδιοπαλμὸ θ' ἀφήνω φωτισμένο
κῶμα ψυχῆς τὸ δακρυσμὸ, μὲ νοσταλγίας χάδια
καὶ στοὺς ἀμίλητους θωμοὺς ἀμάραντῃ μυρτιά.

Κων)πολις 23-4-1954

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

ΑΣ ΚΥΤΤΑΞΟΥΜΕ

Ἄς κοιτάξουμε γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ
μήπως καὶ στρέψουμε τὸν ροῦν τῶν γεγονότων
κατὰ πῶς εἶναι φυσικὸ νὰ γίνει.
Θαρραλεοὶ — καθὼς ἀρμόζει —
ᾶς ξαναθροῦμε τὸν παλὴδ ἑαυτοῦ μας
μὲ δύναμη προβάλλοντας τὰ στήθη μας
νὰ δημιουργήσουμε κι' ὅχι ν' ἀλλάξουμε τὸ πεπρωμένο...

Β. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

“ ΜΟΝΩΤΑΤΟΣ „

«Πὸ βαθιὰ δὲ θρῖσκεται ὁ θάνατος, ἀλλὰ μιὰ
ζωὴ ἄλλη».

OLIVIER CLEMENT

Περιφέρομαι σιωπηλὰ στὰ κράσπεδα τοῦ κόσμου,
ὕφαινοντας τὸν ἰστὸ τῆς ζωῆς στὴν καθημερινή
ματαιότητα... Νὰ ἱχνηλατῶ τὴ μυστικὴ διαφάνεια
τῆς οὐράνιας ἁρμονίας, μέσα καὶ κάτω ἀπὸ ἴνα πληθος
ἀμφιβολίες, μοιάζει μὲ τὸ λιθάρι τοῦ Σισύφου.
Νὰ βυθιστῶ στ' ἀνεκλάλητα νάματα τοῦ Θεοῦ Κάλλους,
δίχως τὴν ἄσπιλη, ἐθινὴ ψυχὴ ποὺ ἡ προσευχὴ
χαρίζει, μοιάζει μὲ καρδιάκι χάρτινο, ποὺ κάποιος
παιδὶ πασχίζει σὲ πέλαγο ἀφρισμένο ν' ἁρμενίσει...
Στοχάζομαι τὸν κότσυφα τὸν σφυριχτὴ, ποὺ βόλι δολερὸ
τὸ λουστρινένιο φράσκο τοῦ τὸ ἔθαψε ὀλοπόρφυρο.
Στοχάζομαι τὸ πεφταστέρι, διαμαντόπετρα περήφανη,
ποὺ ξάφνου — πυροτέχνημα — σκορπάει καὶ χάνεται στὰ χάη...
Κάτω ἀπ' τῶν ἁμαρτιῶν τὴν τέφρα καὶ ἐγὼ μοιάζω νεκρός.
Σιωπηλός, στὸ πορτοκαλὶ σπίθισμα τῶν κεριῶν,
«μονώτατος», δραματίζομαι τὴ μνήμη τοῦ Θανάτου.

Περιφέρομαι σιωπηλὰ στὰ κράσπεδα τοῦ κόσμου,
ἀνάμεσα στὴ ζωντανὴ σιωπὴ τῶν δέντρων - δέντρο
καὶ ἐγὼ νὰ γυμνωθεῖ ὅπου προσμένει τὴ βαρυχειμωνιά.
Ποὺ κάποτε, ὅμως, - θάμα! - θὰ ζυπνήσει πρασινόφυλλο!
Γιατὶ ὑπάρχει μιὰ εἰκόνα μέσα μας τῆς ἀφθαρσίας,
ἀπὸ τὸ ἀκήρατο Πνεῦμα τοῦ Κυρίου σφυρηλατημένη.
Γιατὶ στὴ ρίζα, στὴν ἀνάσα μας, δὲν κρυφοκαίει ὁ Θάνατος.
Ἄλλὰ μιὰν ἄλλη - ἡ Ἀνέσπερη - Ζωή...

N. B. ΤΥΠΑΛΛΟΣ

ΙΕΡΟΤΕΛΕΣΤΙΑ

Ἦταν δεκαεξάχρονη παιδούλα
ὅταν τὴν ξύπνησε ὁ πόθος
ἀπ' τ' ὄνειρο τοῦ παραδείσου...
Ἦ πόλῃ γιόρταζε δυὸ μέρες
τὰ μπαχανάλια¹ πίνοντας κρασί
καὶ ἡ παιδούλα περιστέρι
σκύδει στὸν πύρινο βωμό...

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

1. ΜΠΑΧΑΝΑΛΙΑ: Ὁργιαστικὴ γιορτὴ τῶν Ρωμαίων πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΕΝΑΣ ΚΑΗΜΟΣ

(διήγημα)

(Α' Βραβεῖο τῆς Ἡπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν)

Ἕνα γεροντάκι Ἡπειρώτικου χωριοῦ ἦταν ὁ μπαρμπα-Νικόλας. Ἕνα γεροντάκι πού βαστοῦσαν ἀκόμα τὰ πόδια του καὶ πιάναν τὰ χέρια του. Τί τό'θελε ὁμῶς πού ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια ἔχασε τὴ γριά του κι ἔμεινε μόνος στοῦ σπίτι του στοῦ χωριοῦ. Τὰ παιδιά του βρίσκονταν ἀπὸ χρόνια στὴν πόλη. Τί νὰ'καναν! Τὸ χωριὸ δὲν τοὺς ἔθρεφε μὲ τίς φαμίλιες τους καὶ τ' ἄφησαν.

Μετὰ ἀπὸ τίς Σαράντα τῆς συντροφισσᾶς του, τοῦ μιλοῦσε ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος σὰν νὰ τὸν ὀρμήνευε.

— Μπαρμπα-Νικόλα, τώρα πρέπει νὰ κατέβεις στὴν πόλη ὅπου εἶναι καὶ τὰ παιδιά σου. Παιδὲς νὰ σὲ πηρετεύει ἐδῶ γέροντα ἄνθρωπο!...

Καὶ μερικοὶ πού τότε βλέπανε σὰν ἰδιότροπο γέρο τὸν ἀπόπαιρναν ἔτσι:

— Ὅρὲ κούσιαλο, τί κάνεις ἐδῶ μόνος σου! Γιὰ δὲν πᾶς στὴν πόλη στὰ παιδιά σου!...

Ὁ γέρος πεισιμάτωνε καὶ τοὺς πλήρωνε ἀνάλογα.

— Ἐέρετε τί λέω ἐγώ! Νὰ κοιτάξετε τὴ δουλειά σας! Καὶ τὸ τί θὰ κάνω ἐγώ, εἶναι δικός μου λογαριασμός! Μὰ τὸ Θεὸ διαβόλου φάρα πού νοιάσεσαι γιὰ μένανε!...

Ἐκεῖνοι τότε ἔφευγαν πειραγμένοι καὶ δὲν τοῦ ξαναμιλοῦσαν. Κι' ὁ γέροντας συνέχιζε νὰ μουρμουρίζει.

— Κατέβα στὴν πόλὲ σου λένε. Ἕνας λόγος εἶναι αὐτός. Καὶ τὸ βίός μου ἐδῶ τί θὰ γίνει! Θὰ ρημάξει, βρὲ ἀχαϊρευτοί! Τό'φτιαξα μὲ τὸν ἰδρώτα μου, ἔρριξα τὸ αἷμα μου καὶ τὸ πονᾶω! Πῶς νὰ τ' ἀφήσω νὰ ρημάξει!

Εἶχε καὶ τὸ δίκιο του ὁ μπαρμπα-Νικόλας. Τὸ πόναγε τὸ βίός του. Τὸ ὁμορφο σπιτάκι του τό'χε χτισμένο μὲ τὴν πλάτῃ του. Μιὰ μιὰ εἶχε κουβαλήσει τίς πέτρες — ὅλες διαλεχτές — ἀπὸ τὸ μαρμαρότοπο, ὅταν ἦταν νιὸς ἀκόμα, παλληκάρι. Καὶ τὴ μαύρη πλάκα γιὰ τὴ στέγη τὴν ἔφερε ἀπὸ μέρος τρεῖς μέρες μακριὰ μὲ τὰ φορτιάρικα. Κι ἔκανε δουλειὰ ἕνα καλοκαίρι ὁλόκαιρο μόνο γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς πλάκας. Ποτάμι ὁ ἰδρώτας του ἀλήθεια, μὰ ἔγινε τὸ καλύτερο στοῦ χωριοῦ. Καὶνούριο ἦτανε κι ὁ ἀσθέστης του κολλοῦσε ἀπὸ τὴ φρεσκάδα, ὅταν ἔκανε τὸ γάμο μὲ τὴ Μάρω του. Κι ἔστρωσε ἡ νύφη τὰ ὀλοκέντητα καὶ πλουμιστὰ προικιά της καὶ τό'κανε ἀληθινὸ παλατάκι. Τὴ χρονιά πού ἔφτιαξε τὸ σπίτι, φύτεψε καὶ τὴν κληματαριά σύρριζα στοῦ θέμελο. Τῆς ἔφτιαξε δέση στὴ ρίζα της. Καὶ τὸ κλῆμα μεγάλωνε ὅπως μεγάλωναν καὶ τὰ παιδιά του χρόνο μὲ τὸ χρόνο. Τράνεψε καὶ ξαπλώθηκε γρήγορα. Σκέπασε τὴν αὐλὴ καὶ τὴ γέμιξε δροσιὰ τὰ καλοκαίρια. Καὶ κάθε Τρουγητὴ ξεχειλίζαν τὰ βαρέλια μοῦστο. Ποτὲ — ἐδῶ καὶ σαράντα πέντε χρόνια — δὲ στέργησε τὸ νοικοκύρη της ἀπὸ τὸ γλυκόπιστο κρασί. Κι ἀπ' αὐτὴ τὴν κληματαριά διάλεγε ὁ γέρος τὰ σταφύλια πού θὰ'θγαζε τ' Ἀνάμια τῆς ἐκκλησιᾶς.

Και μήπως ήταν τούτο μόνο τὸ βίος τοῦ Νικόλα; Τί νὰ πρωτοπαινέσει ἄνθρωπος καὶ τί νὰ πρωτοζηλέψει! Τὸ ἓνα καλύτερο ἀπ' τ' ἄλλο! Τὰ μελίσσια του, πού μὲ τὸ πρῶτο «κόψιμο» κάθε "Αι - Γιαννιοῦ, γλύκαιναν ὅλο τὸ σπίτι καὶ χάριζαν τὸ μισχομύριστο κερί στὴν ἐκκλησίᾳ! Καὶ τὰ χωράφια του πού δὲν τ' ἄφηναν ποτὲ ἀδειανὸ τ' ἀμπάρι! Κι ἀκόμα τὸ περιβολάκι του πού κάθε Αὐγουστο γινόταν σωστός παράδεισος! Ἀπὸ τὰ ζαρζαβατικά του χόρταινε τὸ σπίτι. Ἐτρωγαν οἱ γείτονες, φίλοι καὶ περαστικοὶ κι ἔφταναν νὰ καλωσορίσουν τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ζουλάπια. Κι ὁ Κανοῦτος — ὁ γαϊδαρός του — εἶναι νὰ τὸν ἀλησιμονήσει ἄνθρωπος; Πιστὸς σέμπρος μοιραζόταν χρόνια καὶ χρόνια τὴ δουλειὰ μὲ τὸν ἀφέντη του.

Μιὰ φθινοπωριάτικη μέρα ἄλλαξε ἡ ζωὴ του. Μιὰ ζωὴ πού τὴν ἔκανε ἐδῶ κι ἐβδομήντα χρόνια καὶ ποτὲ δὲ βαρυγκόμησε. Ἦταν ἓνα καθαρὸ δειλινό. Τὸ "Αι - Δημητριάτικο καλοκαίρι θρискόταν στὶς δόξες του. Ὁ ἥλιος ἔρριχνε τὶς πλαγιαστές ἀχτίδες του στὴ γῆ, λές κι ἤθελε νὰ κρατήσῃ παντοτεινὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ Φθινοπώρου καὶ δὲ νοιαζόταν καθόλου γιὰ τὸ παγωμένο παλάτι τοῦ χειμῶνα πού θὰ ῥχόταν. Ὁ παπᾶς εἶχε σημάνει τὸν ἑσπερινὸ στὴν Παναγιά καὶ μουρμούριζε μόνος του τὸ «Κύριε κέκραξα...». Οἱ ζευγολάτες πού σπέρνανε τὶς πρωιμιές εἶχαν ἀπολύσει τὰ ζευγάρια τους. Τὰ σαλαγοῦσαν μιὰ φορὰ κι ἐκεῖνα ἀποκαμωμένα ἀπὸ τὸ ζυγὸ τραβοῦσαν ἴσια γιὰ τὸ στάβλο τους. Ἐκεῖ τὰ περίμενε πλούσιο δειπνόν. Ἡ μόνη τους ἀμοιβὴ γιὰ τὸ ὅτι ὅλημερίς ἀνοίγανε τὴ γῆ νὰ μπεῖ ὁ σπόρος, νὰ γένει τὸ ψωμὶ τοῦ χωριοῦ. Οἱ κουροῦνες τελεμένες ἀπὸ τὴν ἀγωνία, πού ὁ λημέρα κλέβανε τὸ σπόρο τοῦ γεωργοῦ, τράδηξαν νὰ κουρνιάσουν παράωρα. Τὰ γιδοπρόβατα βαριά ἀπὸ τὴ γκαστριά θόσκουν στὶς ἱσοτοπιὲς λαίμαργα πρὶν πέσει τὸ σκοτάδι. Καὶ οἱ ξωμάχοι μὲ πόδια βαριά ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὰ χρόνια πορεῦνται πρὸς τὸ σπιτικό τους. Εἶναι εὐχαριστημένοι πού ἔκαναν τὸ καθήκον τους κι αὐτὴ τὴ μέρα στὴ μητέρα γῆ. Μὰ καὶ παραπονεμένοι, γιατί ὅσο πάει καὶ μένει ὀρφανιμένη ἡ γῆς τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὰ νιάτα πού τὰ ρουφάει ἡ πόλη καὶ ἡ ξενιτιά.

"Ὅλον τοῦτο τὸν κόσμον τοῦ Φθινοπώρου ὁ γερο-Νικόλας τὸν διαβάζει μὲ λαίμαργο μάτι καθισμένος στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς του. Θέλει νὰ τὸν χορτάσει αὐτὴ τὴν ὥρα. Καὶ τ' αὐτί του τὸ γεροντικὸ τεντώνεται νὰ μαζέψῃ ὅλους τοὺς ἀπόηχους τῆς ἡρεμῆς υπαίθρου. Ἐνῶ τὸ μυαλό του ἀφήνεται πού καὶ πού νὰ πλανηθεῖ σὲ πέλαιγο ἀπὸ θύμησες.

Δυὸ δασκαλόπαιδα πού φτάνουν τρεχάτα τότε ξυπνᾶνε ἀπὸ τ' ὄνειρο τοῦ δειλινοῦ.

— Μπαριπα - Νικόλα, τὰ συχαρίκια! Ἔρχεται ὁ γιός σου ὁ Κώστας ἀπὸ τὸ ταξίδι!...

Ὁ γέροντας σηκώθηκε ὀρθὸς ἀφήνοντας τὸ μπαστούνι του νὰ πέσει κάτω.

— Ὁ Κώστας!... ἦρθε κιόλας, ψιθύρισε...

Κι ἀμέσως ξέχωσε τὴ σακούλα ἀπὸ τὸν κόρφο του κι ἔδωσε στὰ παιδιὰ ἀπ' ἀπ' ἓνα διφραγκο. Μετὰ τρεκλίζοντας κατέβηκε στὸ κατώγι. Πῆρε καρύδες καὶ μύγδαλα κι ἔδωσε στὰ παιδιὰ. Ἔτσι ἔκανε πάντα ἡ συντροφισσά του, ὅταν τῆς φέρνανε συχαρίκια. Τὸ ἴδιο κάνει κι αὐτὸς τώρα.

Τὸ δράδυ κάθισαν πατέρας καὶ γιός στὸ τζάκι. Ὁ ἓνας ἀπ' ἐδῶ κι ὁ ἄλλος ἀπ' ἐκεῖ. Ὁ πατέρας ἀμίλητος μὲ τὸ κεφάλι πάντα σκυμμένο. Ὁ γιός κοιτάζει ἀνήσυχχα πότε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ μέσα στὸ σπίτι, σὰν νὰ μὴ γνώριζε τό'να καὶ τ' ἄλλο. Πρῶτὴ φορὰ ὁ γερο-Νικόλας θρίσκει σὲ τέτοια κατάσταση μέρα πού

έρχεται παιδί του από τὰ ξένα. Ἀλλοτε περίμενε τὰ παιδιά του πάντα μὲ σφαχτὸ καὶ κρασί στὸ μαστραπά. Γιὰ ἀρκετὴ ὥρα δὲ μιᾶνε, δὲ λένε τίποτε. Μετὰ ὁ γιὸς παίρνει τὴν ἀπόφασή καὶ κόβει τὴ σιωπή.

— Πατέρα, δὲν μπορεῖς νὰ μένεις ἄλλο μόνος σου ἐδῶ. Γέρος ἄνθρωπος... Κι ἀνήμπορος...

— Τὰ πράματα θὰ τὰ ταχτοποιήσουμε ὅλα ἐδῶ, πατέρα. Τὸ γαῖδουράκι θὰ τὸ δώσουμε σὲ κανέναν νὰ τὸ δουλεύει καὶ νὰ τὸ περιποιεῖται. Ξέρεις τὸ θέλουνε ὅλοι. Εἶναι ζωὸ ἀνέξοδο καὶ κάνει ὅλες τίς δουλειές σ' ἓνα χωριατόσπιτο. Τὴν κληματαριά, ὅταν ἔρθει ὁ καιρὸς, θὰ τὴν κλαδέψει ὁ ξάδερφός σου. Εἶναι μερακλῆς κι ἐκεῖνος στ' ἀμπέλια, πατέρα, ὅπως ἐσύ. Τὸ σπίτι... γιὰ τὸ σπίτι θ' ἀφήσουμε τὸ κλειδὶ στὸ γείτονα. Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος. Ἐσὺ τότε ξέρεις καλύτερα. Ν' ἀνοίγει καμιά φορά καὶ νὰ προσέχει μὴ γίνουν σταλαμιτιές στὴ στέγη. Καὶ τ' ἄλλα...

— Δὲ χρειάζεται νὰ νοιαστεῖς, τὸν ἀντίκοψε ὁ γέρος. Ἄμα ξετοπίσουμε, θὰ βροῦνε ὅλα τὸν ἀφέντη τους, γιέ μου. Τὰ τρώει ἡ ἀφροντισιά κι ἐρημιὰ, τὰ σκολλάει μιὰ γιὰ πάντα. Μόνο λέω, ἂν γινόταν, νὰ ῥιζώμε καὶ τούτῃ τὴ χρονιά ἐδῶ στὸ χωριό... Μετὰ βλέπουμε... ἔχει ὁ Θεός...

— Χειμῶνας καιρὸς, πατέρα, τί θὰ κάνεις ἓνας γέρος ὀλομόναχος!

— Ὅτι ἔκανα καὶ πέρσι καὶ προπέρσι. Τί θὰ κάνω λέει. Πέρασαν ἐδομῆντα χειμῶνες καὶ δὲν ἔπαθα τίποτε στὸ χωριό. Δὲν ξεριζώνεται εὐκολα, γιέ μου, ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν τόπο του!...

— Πρέπει νὰ ῥθεῖς, πατέρα, ἐπέμενε τὸ παιδί. Ἐκεῖ θ' ῥιαστε ὅλοι. Μὲ τὰ ἐγγόνια σου...

— Τὰ ἐγγόνια μου, εἶπε ὁ γέρος καὶ γελάσανε τὰ χεῖλη του. Τὰ ἐγγόνια μου τὰ θέλω, τὰ πονᾶω. Ὅλο τὰ ἔχω στὸ νοῦ μου καὶ στὴν ψυχὴ μου.

— Πατέρα, εἶναι καὶ τ' ἄλλο. Τί θὰ πεῖ ὁ κόσμος! Τὸν παράτησαν ἓνα γέρο ὀλομόναχο στὸ χωριό. Δὲν τότε θέλουνε οἱ νυφάδες στὸ σπίτι τους. Καὶ ξέρεις, πατέρα, ἅμα σὲ πιάσει στὸ στόμα του ὁ κόσμος...

— Σ' αὐτὸ ἔχεις δίκιο, παιδί μου καὶ δὲν ἔχω τίποτε ν' ἀποκριθῶ. Τὴν οἰκογένειά μας δὲν τὴν κακολόγησε κανένας ὡς τώρα.

— Ναί, πατέρα, αὐτὸ εἶναι τὸ κυριότερο, θὰ μᾶς γελάσει ὁ κόσμος, εἶπε ὁ γιὸς δρίσκοντας γιὰ καλὰ τὴν ἀχίλλειο πτέρνα τοῦ φιλότιμου.

— Θὰ ῥθῶ, εἶπε ὁ γέρος ἀποφασιστικά. Μὴ τυχὸν καὶ πεθάνῃ ἐδῶ στὸ σπίτι μόνος. Δὲ θὰ μὲ δεῖ κανένας, φοβᾶμαι, καὶ θὰ βρωμίσῃ. Θὰ τὸ ἔχετε κι ἐσεῖς μετὰ θάρος στὴν ψυχὴ σας καὶ στὴ ζωὴ σας κι ἂς μὴ φταίξατε σὲ τίποτε. Θὰ πνίξῃ τὸν πόνο μου, τὸν καημὸ μου, θὰ τότε κάνω κουράγιο καὶ δύναμη καὶ θὰ ῥθῶ.

Στὴν πόλῃ ἡ ζωὴ τοῦ γέρου ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας μέρα ἔγινε μονότονη. Ἐπαιξε μὲ τὰ ἐγγόνια του. Κάπνιζε ἔτοιμο τσιγάρο. Ἐβγαίνει κανένα ἀπογευματάκι στὸ ἴδιο πάντα γειτονικὸ καφενεδάκι καὶ κουβέντιαζε μ' ἄλλον ἓναν γέροντα τῆς ἡλικίας του. Ἀγριο πούλι κι ἐκεῖνος πού τὸ αἰχμαλωτίσανε καὶ τὸ φέρανε «στὸ ζωολογικὸ κῆπο τῆς πόλης». Μὲ τὰ παιδιά του κουβέντιαζε κάπου κάπου κανένα δράδου. Ἐδῶ διαπίστωσε ὁ γερο-Νικόλας, πὼς εὐκολότερα συναγνίσταται ἄνθρωπος στὸ χωριό του μὲ τοὺς κατοίκους τῶν γύρω χωριῶν, παραδὲ μιὰ οἰκογένεια στὴν πόλῃ.

— Δουλειά, δουλειά, φαί όσο να σάς θγει από τὰ μάτια, ἀγωνία μὲ τὸ τσουβάλι, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε ὁ γερο-Νικόλας. Ἄ! ποῦ νὰ σὰς πάρει ὁ διάσολος μὲ τὴ ζωὴ τῆς πόλης!...

Οἱ νυφάδες θρῆκαν πολὺ βολικὸ καὶ χρήσιμο τὸ γέρο. Τοῦ φόρτωναν ὀλημμε-
ρις σχεδὸν τέσσερα κουτσούδελα κι ἔκαναν τὶς δουλειές τους ξέγνοιαστα.

Σὰν πέρασε ὁ χειμῶνας κι ὁ καιρὸς γλύκαινε, δὲν ὑπῆρχε μέρα ποῦ νὰ μὴ πα-
ραπονιέται ὁ γέρος. Σὰν τὸ σκλαβωμένον πουλὶ ποῦ ἔνιωσε τὰ φτερά του γερά νὰ
πετάξει στὰ κορφοβούνια.

— Καιρὸς γιὰ κλάδεμα, ὁρὲ παιδιά, τοὺς ἔλεγε.

Κανέννας δὲν τοῦ ἔδινε σημασία. Μόνον οἱ νυφάδες τοῦ συχνολέγανε:

— Καλὰ εἶσαι πατέρα. Μιὰ χαρά! Μὲ τὸ φαγάκι σου, τὴν ἡσυχία σου, μὲ τὸ
διωμάτιό σου. Δὲ σοῦ λείπει τίποτε.

*Ἦρθε ἡ ἀνοιξη. Πέρασε. Ὁ γέροντας οὔτε ποῦ τὴν ἔνιωσε. Σ' ἓνα ἡμεροδεί-
χτη ποῦ ἦταν κρεμασμένος στὸν τοῖχο διάβαζε τὸ μεγάλο ἐγγόνι καμιά φορὰ τὶς
μέρες καὶ μάθαινε ἀπὸ τὸ χαρτὶ κι ὁ γέρος πῶς διαβαίνει ὁ καιρὸς.

Τ' "Αι-Γιαννιοῦ, στίς 24 Θεριστῆ, τὴ μέρα ποῦ στὸ χωριὸ ὁ γέροντας «ἔκοθε»
τὰ μελίσσια του, μαθαίνει ἀπὸ ἓναν χωριανό του, ποῦ ἦρθε στὴν πόλη, πῶς χάθηκαν
οἱ κυφέλες του ὅλες ἐκτὸς ἀπὸ μία. Τὴν ἄλλη μέρα ἔπεσε στὸ στρώμα ἄρρωστος.
Καὶ δὲν εἶχε τὴ δύναμη καὶ τὸ κουράγιο νὰ μιλήσει πιά γιὰ τὸ θιὸς του στὸ χω-
ριό. Μιὰ κουθέντα μόνον ἐπαναλάβαινε συχνά.

— Νὰ μὲ πᾶτε νὰ μὲ θάψ'τε στὸ χωριὸ κοντὰ στὴ μάνα σας.

Μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ τότε θρῆκε ὁ θάνατος στὴν πολυκατοικία τῆς πόλης. Τὰ
παιδιὰ του πῆραν τὸ σῶμα του — ἡ ψυχὴ εἶχε πετάξει μόνη της — καὶ πῆγαν καὶ
τὸ ἐνταφίασαν στὸ χωριό. Πιστὰ σὰν τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰακώβ τήρησαν τὴν παραγγε-
λία τοῦ πατέρα τους.

Ἡ κληματαριά τοῦ γερο-Νοκόλα ἀκλάδευτη κι ἀπεριποίητη ζήτησε προστα-
σία σ' ἓνα πουρνάρι. Σκαρφάλωσε πάνω του. Ἀγκαλιάστηκαν σὰν προϊστορικοὶ φί-
λοι. Κι ἓνα μελίσσι ποῦ ἔγραψε καὶ φώλιασε στὴν κουφάλα τοῦ πουρναριοῦ τρυγοῦσε
τὴν κληματαριά. Κι ὅπως μάθαμε τὸ θιὸς τοῦ Νικόλα ἔμεινε ρημαγμένο κι ἀπρο-
στάτευτο. Γιατὶ τὰ παιδιὰ του ρουφηγμένα ἀπὸ τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς δὲν τὸ φρον-
τίσανε. Γιατὶ δὲν ἔνιωσαν ἀκόμα τοῦ καχυμὸ τοῦ χωριοῦ.

Πολλοὶ ὅμως λένε κι ἐλπίζουνε πῶς θὰ ἔρθει καιρὸς καὶ ἡλικία ποῦ θὰ νιώ-
σουν ἓναν τέτοιο καχυμὸ.

ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ

Σκέφτηκα νά κοιτάξω τόν ἑαυτό μου μέσα ἀπ' τὸ πρίσμα τῆς κιτρινισμένης φυλλωσιάς ἐνὸς δέντρου. Καί βρέθηκα ξαφνικά νά παρατηρῶ τὴν ψυχὴ μου σὰν νάταν μιὰ ἀδιαπέραστη κρυστάλλινη ἐπιφάνεια ποῦπρεπε τώρα νά βρῶ τὸν τρόπο νά εἰσχωρήσω μέσα της. Καί εἶχε τοῦτο τὸ κρυστάλλινο παραπέτασμα τὰ χρώματα τῆς κιτρινισμένης φυλλωσιάς! Παράξενα μαρτυρικὴ πραγματικότητα!...

Αὐτὸ μοῦ συνέβηκε πρὶν κάμποσα χρόνια μιὰ μέρα ποῦ διάβαινα τὸν κήπο λιόγερμα, πάνω στὴν ὥρα ποῦ χαϊρόμουν ἀθάσταχτα — χωρὶς νά ξέρω γιατί.

Ἴσως νάταν ἡ παιδιάστικη φαντασία μου, γιατί ἔαν ἄνοιξη καὶ τὰ δέντρα δὲν εἶχαν κίτρινες φυλλωσιές!

Τὸ ξέχασα γρήγορα, μὰ πάλι σήμερα, μετὰ ἀπὸ χρόνια, ξανάρθε ἐκεῖνη ἡ θαυμάσιμη σκέψη, ὁλόκληρη. Σήμερα, ὅταν διαβαίνοντας τὸ κοντινὸ μου πάρκο, παρουσιάστηκε πάλι ἡ συμπαγὴς κίτρινη ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς μου, ἀδιαπέραστη ὅπως καὶ τότε.

Μόνο ποῦ τώρα ἦταν φθινόπωρο καὶ ἡ φύση ἦταν κίτρινη, ἄρρωστη σὰν πεθαμένη!

Μὰ ἔκανα τούτη τὴ σύγκριση ἄοριστα, χωρὶς νά προσέξω ἰδιαίτερα τὴ διαφορὰ: μονάχα σὲ σχετικὴ ἀντιστοιχία μὲ τὴν παλιά μου εἰκόνα.

Κι ὅμως μπροστὰ στὴν ψυχὴ μου μιὰ ἄλλη μαρτυρία φωλιάστηκε ψιθυρίζοντας: νιώθω πῶς κάτω ἀπ' τὰ συναισθήματα ποῦ ἐκφράζω, ἔχω κάπου βαθιά μέσα μου, τὴ δική μου, τὴν ἀπόλυτα προσωπικὴ, ἐπίπεδη συναισθηματικὴ μου ζωὴ!

Χωρὶς ἰδιαίτερες δυσκολίες μπόρεσα, πολὺ αὐθόρμητα νά ταυτίσω τὴν κιτρινώδη διτρίνα τῆς ψυχῆς μου μὲ τούτη τὴν ἄποψη. Μπόρεσα... μπόρεσα γεμάτη πίκρα νά νιώσω μέσα μου τὴ σύγκριση τῆς «ὀριμότητας». Γι' αὐτὴν προκλήσεις, γιομάτη παράλληλους δρόμους, ποῦ ὁδηγοῦν στὴν ἐφαρμοσμένη ἀτομικὴ συνείδηση.

Μειμᾶς κατάλαβα τὴν περασμένη παιδιάστικη σύγκριση τῆς κίτρινης ψυχῆς μὲ τὰ πράσινα φύλλα. Σύγκριση φυσικῆ ἴδιων πραγμάτων, χωρὶς περίπλοκες προεκτάσεις, ποῦ σὲ κάνουν νά παρατηρεῖς τὸν ἑαυτό σου σὰν τρίτος, νιώθοντας «ὀριμος» νά γεμίσεις αὐτὴν τὴν ἀπόσταση μὲ ἀθάσταχτες σκέψεις. Σύγκριση ἀπέρριπτη, ποῦ ἄφηγε πολὺ εὐκόλα περιθώρια ν' ἀναμίξεις, ἔστω ἄθελα, τὸ κίτρινο μὲ τὸ πράσινο, γιὰ νά ζήσεις ἄλλες στιγμὲς περισσότερο εἰλικρινεῖς καὶ πρότυπες ἀπὸ τοῦτες ποῦ τώρα ἀναπολοῦμε μουρμουρίζοντας μιὰ νύχτα, μέσα σὲ ξέσπασμα, σαλακωμένες κουδέντες, ἀσυνάρτητα λόγια, μισοτελειωμένες σκέψεις, νομίζοντας πῶς ὑπογραμμίζουμε ἔτσι τὴν «ἀνώριμη ὀριμότητα» τοῦ μυαλοῦ μας...

Σήμερα ἔνιωσα πολὺ παράξενα ὅταν ἀνάκατα μπόρεσα... μπόρεσα νά ζυγίσω δυὸ - τρία προβλήματα. Σήμερα, ἔνιωσα ἔτσι πόσο χρειάζομαι ν' ἀφήνω μακριὰ ἀπ' τὸ νοῦ μου συγκρίσεις ποῦ τρέμω. Φοβᾶμαι μὴ τρελλαθῶ ἂν ἀρχίσω νά φέρομαι «ὀριμα». Κι αὐτὸς ὁ φόβος, ἡ φρίκη, μοῦ δίνει ζωή!

ΕΞΙ ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά
ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περιστέρια.
Αὐτὰ δὲν εἶναι πιά πουλιά
Κάποτε ἦταν.
Τώρα ἔχουν γίνει σύμβολα Εἰρήνης
ποὺ προαγγέλλουν εὐσχημα πολέμους.

2

Ὅταν κινητοποιῶνται στρατιῶτες γιὰ πόλεμο
κινητοποιῶνται καὶ λέξεις.
Ὅταν σκοτώνονται στρατιῶτες στὸν πόλεμο
σκοτώνονται καὶ λέξεις.
Θυμηθεῖτε τὸ Ράιχ ποὺ ἔγινε λέξεις
θυμηθεῖτε τὶς λέξεις ποὺ ἔγιναν Ράιχ
καὶ δὲν ὑπάρχουν πιά.

3

Κατεβαίνω διαρκῶς στὰ Κράβαρα
χωρὶς τὴ θέλησή μου.
Θέλω διαρκῶς ν' ἀνεβαίνω στὰ Κράβαρα
μὰ δὲ μ' ἀφήνουν.

4

Ἀπὸ τὴν Ἀνοιξη
τὸν ἐνθουσίαζε πρὸ πολὺ ἡ ἀναμονή της.
Τότε ποὺ σηκώνεται τὸ αἷμα
καὶ γράφει πάνω στὴν πληγή.

5

Τὸ ρέμα
ἐκείνους τοὺς ἀπίθωσε στὴν ἀρμουδιὰ
μὰ ἐσένα, στῆς μυλόπετρας
σὲ ξέβρασε τὰ δόντια.

6

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Κόμματος
ιδρώτας κι αἷμα.
Ἡ ἐπανάσταση τοῦ σώματος
αἷμα καὶ ιδρώτας
Μὰ ὅταν τὸ Κόμμα ἀλλάζει κάποτε γραμμή,
τὸ σῶμα, τὸ χαβά του.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Καταφύγιο θηραμάτων»)

ΚΙ' Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΠΑΙΝΟΒΓΑΙΝΕΙ ΟΠΩΣ ΠΡΩΤΑ, ΚΥΡ' ΚΩΣΤΑ*

Τάχα σέ ποιές ακύμαντες θάλασσες
νὰ τριγυρνᾷ ἡ ψυχὴ σου, Κύρ' Κώστα;
Μοιάζουνε μὲ τῆς Πρέβεζας τὰ νερά
πού ἤσυχα ἔλαμνε ἡ θαρκούλα σου, τότε;
ἡ τριγυρνᾷ στὴν πολυθόρυβη πόλη
πού μείνανε ὀρφανεμένα τὰ παιδιὰ σου;

Σὲ θάψανε ἐκεῖ κοντὰ στὸ λιμανάκι
πού κάθε ἡμέρα ἀγκάλιαζε, τὸ μόχθο σου.
Ἦρθες ἐδῶ, σὰν τῇ θουνίσια πέρδικα
νὰ φυλακιστεῖς, στὸ τετράγωνο ἐνδὲς θυρωρείου
καὶ τώρα,
στὸ κατώφλι τῆς πολυκατοικίας ἀπόμεινε,
ἡ σκούπα πού σκούπιζες
κι' ἕνα γκρίζο γατάκι
συντροφιά τῆς φαμίλιας του,
κι' ὁ κόσμος, μπαينوβγαίνει ἀδιάφορα
ὅπως πρῶτα, ...Κύρ' Κώστα.

Ἀθήνα, 4-5-1981

ΝΤΟΡΑ ΦΑΛΛΑΡΗ

* Τοῦ κυρ Κώστα, τοῦ θυρωροῦ.

ΠΟΙΗΜΑ ΣΕ ΓΑΛΑΖΙΟ

Ἡρεμία εἶναι
ἡ ἐμπιστοσύνη στὰ πράγματα
Στὰ λουλούδια καὶ στὰ φωτισμένα φύλλα
δίνω τὴν παρουσία μου, κι αὐτὰ τὴν
ἀφομοιώνουν σὲ μιὰ ὑπαρξη
γενικὴ καὶ ὁμορφη σὰν
τὴν δική τους.

Ἐμπιστοσύνη εἶναι
ἡ ἡρεμία μέσα στὰ πράγματα
Μιὰ πέτρινη γυριστὴ σκάλα
— ἀπλότητα
κι ἡ ἡρεμὴ ἀναμονὴ τῆς ἀναγνώρισης
— Ἀγάπη

Σταμάτησα νὰ τρέχω
Ἦ εὐτυχία μοῦδειξε τὸ
πιὸ ἀπλό, τὸ πιὸ
ἀγαπημένο τῆς πρόσωπο...

ΞΑΝΘΟΥΛΑ Κ. ΤΣΙΑΝΤΑ

ΚΩΣΤΑ ΓΑΛΛΟΥ

Τ. "Ελιοτ:
«ΔΕΚΑ ΧΟΡΙΚΑ ΑΠ' ΤΟ ΒΡΑΧΟ»
(εισαγωγικό δοκίμιο)

Ἡ ἐπαφή μὲ τὴν ποίηση τοῦ Τ. S. ELIOT εἶναι πάντα μιὰ γεύση δυνατῆς ἐνορατικῆς ἐμπνοῆς. Στὴν κλασσικὴ πιά «ἔρημῃ χώρᾳ» τῆς ἀριστοτεχνικῆς μετάφρασης τοῦ Γ. Σεφέρη (1936) μᾶς μετάγγισε ὅλη τὴν σφαδάζουσα προφητικὴ ἐνόρασή του, καθὼς μέσ' ἀπ' τὰ χαλάσματα τοῦ μεσοπολέμου μᾶς ἔβαλε — καὶ μᾶς θάζει πάντα — μπροστὰ στὶς συνειδησιακές μας εὐθύνες. Καὶ λέω θάζει ἀκόμα, γιατί ὁ ποιητικὸς στοχασμὸς τοῦ "Ελιοτ δὲν ἔχει νὰ κάνει τίποτα μὲ τὸ ἐπικαιρο, τὸ φευγαλέο καὶ τὸ ἐντυπωσιακὰ «οὐδέτερο». Εἶναι τὸ ἀπόσταγμα μιᾶς ἀκοίμητης συνείδησης ποὺ προτρέχει τῶν καιρῶν καὶ μᾶς μεταδίδει μηνύματα ἠθικὰ ἀστραφτερῆς καθαρότητος καὶ διαχρονικῆς ἀξίας. Ὁ Τόμας "Ελιοτ ποιητής, θεατρικὸς συγγραφέας καὶ κριτικὸς θαυνοῦστος (ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ἐκτὸς ἀπ' τὶς σπουδαῖες ποιητικὲς του συνθέσεις τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ «MURDER IN THE CATHEDRAL», «THE FAMILY REUNION», «THE COCKTAIL PARTY» καὶ τὰ κριτικά του δοκίμια «ON POETRY AND POETS» καὶ «NOTES TOWARDS THE DEFINITION OF CULTURE») ἔφερε πραγματικὰ μιὰ καινούργια αἴσθηση στὴν τελματωμένη ποίηση τῶν Γεωργιανῶν καὶ Βικτωριανῶν τῆς Ἀγγλίας, καθρέφτισε κι' ἔφερε στὸ φῶς τὴν ἐρειπωμένη κι' ἐρημωμένη μαζί συνείδηση τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον.

Στὸ εἰσαγωγικὸ τοῦ δοκίμιου ὁ κ. Ε. Μόσχος εὐστοχα παρατηρεῖ «Ὁ "Ελιοτ διέθετε μιὰν σπάνιας ποιότητος κριτικὴν ὁσφρηση ἢ ὁποία σὲ συνδυασμὸ μὲ μιὰ ἐκλεπτυσμένη καὶ ἀσυμπίθαστη ἠθικὴ συνείδηση τὸν ὠδήγησε στὴ σύνθεση ἑνὸς θαυμαστοῦ γιὰ τὴν πυκνότητά του καὶ πλούσιου σὲ διαπιστώσεις καὶ ἰδέες κριτικοῦ ἔργου» καὶ συνεχίζοντας παρακάτω συμπεραίνει: «Ἡ ἔρημῃ χώρᾳ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀνελέητη κριτικὴ θεώρηση δοσμένη μὲ τὰ ποιητικὰ σύμβολα καὶ τοὺς ἐκφραστικοὺς τρόπους τοῦ "Ελιοτ τῆς μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ἐποχῆς μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πνευματικῆς ἐρήμωσης ποὺ τὴ χαρακτηρίζει».

Παρ' ὅλο ὅμως ποὺ ἡ "Ερημῃ χώρᾳ, τὰ Χρονικὰ ἀπ' τὸ θράχο κι' ἄλλα ἔργα του ἐκφράζουν μὲ μιὰ αἰμάσσουσα κυριολεκτικὰ ὀδύνη τὴν ταυγικότητα καὶ τὰ ὑπαρξιακὰ ἀδιέξοδα τῶν ἀνθρώπων ποὺ αὐτονομήθηκαν ἀπ' τὶς πρωτογενεῖς πηγές τῆς ζωῆς (δηλ. τοῦ Θεοῦ), δὲ μένει σπαράσσοντας στὰ ἐρείπια τῆς παρακμῆς. Ἀντλώντας ἀπ' τὸ θησαυρὸ τὸν ἀδαπάνητο τῆς χριστιανικῆς ἀξιολογικῆς κλίμακας, ἀντιστέκεται μὲ θάρρος «ἐν ἐπιγνώσει» καὶ υπερβαίνει «τῇ ἐπιστάσει τοῦ πνεύματος» μὲ μιὰ Παύλεια πίστη τὴν παραδοχὴ τῆς τελειωτικῆς ἥττας. Βαθὺς χριστιανὸς μὲ ἀπέραντη παιδεία, βάθος καὶ πλάτος ὀριζόντων ἀσυνήθιστο, μὲ μιὰ εὐαίσθητη καὶ κοφτερὴ στοχαστικὴ ματιά, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνασυγκολλήσει τὰ συντριπτικὰ κατὰγματα, τὰ θραυσμένα κομμάτια μιᾶς δεινὰ κατατμημένης ψυχῆς.

Προφήτης ἀληθινὸς ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ κριτικὸς τοῦ ἔργου του G. DAY LEWIS (καὶ συμφωνεῖ ὁ κ. Ε. Μόσχος) μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ "Ελιοτ «ἦταν ἕνας προφήτης κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ὁ προφήτης εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ προτρέχει

ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ καὶ ποὺ συνειδητοποιεῖ στοὺς συνανθρώπους τοῦ τὰ κρυφὰ ρεῦματὰ ποὺ δουλεύουν μέσα στὴν Κοινωνία».

Τὸ θεατρικὸ ἔργο «ὁ Βράχος», ποὺ κυκλοφόρησε μὲ μιὰ καὶ μοναδικὴ ἐκδόσῃ τὸ 1934 στὴν Ἀγγλία, δὲν εἶναι ὁλόκληρο γραμμένο ἀπ' τὸ μεγάλο ποιητὴ. Ὁ Ἔλιοτ ἔγραψε μόνο τὰ χορικά καὶ τοὺς διαλόγους. Ὁ κ. Ε. Μόσχος μὲ πολλὴ γνώση (μελετητὴς τοῦ Ἔλιοτ, ἐπίμονος, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια) εὐαισθησίᾳ ἀσφαλτῇ, μεταφραστικῇ ἐμπειρίᾳ καὶ σεβασμῷ στὸ πρωτότυπο, μετέφρασε τὰ χορικά στὸ βιβλίο τοῦ, «Δέκα χορικά ἀπ' τὸ Βράχο» (στὶς ἐκδόσεις «ΙΚΑΡΟΣ», σελ. 111, Β' ἐκδόση, Ἀθήνα 1980, Α' «Ἐκδόσεις τῶν Φιλων», Ἀθήνα 1969).

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτὴ μετάφραση (ισάξια μ' ἐκείνη τοῦ Σεφέρη τῆς «Ἐρημῆς Χώρας» καθὼς τὴ χαρακτήρησε στὴν πρώτη τῆς ἐκδόσῃ ὁ Ἀνδρέας Καραντώνης) ὁλοκληρώνεται μὲ τὸ εἰσαγωγικὸ τῆς δοκίμιου, μιὰ πλατεῖα εἰσαγωγὴ στὸ Ἑλιστικὸ ποιητικὸ σύμπαν (σελ. 15—40) καὶ τὰ ἐπιτυχημένα σχόλια.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ «Βράχου» εἶναι ἀπλῇ. Μέσα ἀπ' τὸ χτίσιμο μιᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Λονδίνου, διαγράφει συμβολικὰ καὶ μὲ ἀδρές ποιητικὲς εἰκόνες (τέτοια εἶναι ἄλλωστε ὅλη ἡ «Ποιητικὴ» τοῦ Ἔλιοτ) τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἀγγλία.

Τὰ Χορικά ποὺ ὁ Ε. Μόσχος τὰ θεωρεῖ «ἀπ' τὰ καλύτερα καὶ ποιητικώτερα κομμάτια τοῦ Ἑλιστικοῦ θεάτρου» εἶναι δέκα.

Ὁ Χορὸς ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἄνδρες καὶ δέκα γυναῖκες ἐκφράζει τὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ὅσα λέει στὰ Χορικά ποὺ ἀκολουθοῦν εἶναι ἡ φωνὴ τῆς.

Καθὼς λέει ὁ κ. Ε. Μόσχος μὲ θάση τὸ χτίσιμο τῆς Ἐκκλησίας στὸ Λονδῖνο τὸ 1934, «Παίρνει ἀφορμὴ ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ ἐκφράσει κατὰ πρῶτο λόγο τὴν πίστη τοῦ στὴν αἰωνιότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν καθαρὰ πνευματικὴ τῆς ὑπόστασις, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ στοχασθεῖ πάνω στὴ μοῖρα τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸ μέλλον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ (σελ. 32 στὸ εἰσαγωγικὸ τοῦ δοκίμιου).

Στὸ ἕκτο χορικὸ διαβάζουμε:

«Πάντα θὰ ὑπάρχει ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ κόσμος
Καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου,
ἀνάμεσα τους θὰ τσακίζεται, θὰ παραδέρνει περιούσια
προσπαθώντας νὰ διαλέξει,
Γενναία, ποταπὴ, σκοτεινὴ μὰ καὶ γιομάτη φῶς,
ταλαντευόμενη, ἀνάμεσα στὴν πύλη τῆς κόλασης καὶ στὴν
πύλη τ' Οὐρανοῦ
Καὶ πῦλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν
Σκοτάδι τώρα, κατόπιν
Φῶς
Φῶς»

Χορικά σὰν τὸ πιὸ πάνω καθὼς λέει ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς «ἀποκαλύπτουν ἀκόμα καὶ στὸν πιὸ ἀμύητο στὴν ποίηση ἀναγνώστη, ὅχι μόνο τὰ ὑψηλά τους νοήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν πολὺτιμη λυρική τους οὐσία» (σελ. 40).

Λέει ὁ Τ. Ἔλιοτ στὸ ἑβδόμο χορικὸ τοῦ:

«Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. Ἐρημὸς καὶ ἀκατασκεύαστος.
Ἐρημὸς καὶ ἀκατασκεύαστος.
Καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου

Κι' όταν ἐγίνηκαν οἱ ἄνθρωποι μὲ κάθε τρόπον ἀγωνίζονταν καὶ βασανίζονταν πῶς τὸ Θεὸ νὰ πλησιάσουν.
 Τυφλὰ καὶ μάταια, γιατί ὁ ἄνθρωπος δίχως τὸ Θεὸ εἶναι ἕνας κόκκος στὸν ἄνεμο πού παραδέρνει. Διωγμένος ἀπὸ δῶ, διωγμένος ἀπὸ κεῖ χωρὶς νὰ βρίσκει τόπο, πού νὰ στεγασθεῖ καὶ νὰ ριζώσει.
 κι' ἀκολούθησαν τὸ φῶς καὶ τὴ σκιά, κι' ἐνῶ τὸ φῶς τοὺς πῆγε πρὸς τὸ φῶς, ἡ σκιά τοὺς πῆγε στὸ σκοτάδι...

(“Εβδομο χορικό, σελ. 80)

Τὸ παραπάνω χορικό πού εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου μέρους, ἀναφέρεται στὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, μὲ τὸ ρυθμὸ πού διέπει τὸ σύμπαν καὶ τὸ φῶς πού τὸ πλημμυρίζει, ὕστερα ἀπ' τὸ χάος καὶ τὸ σκοτάδι πού προϋπῆρξαν. Ὑποδηλώνει τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ γέννησή του πού εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα νὰ «πληρώσει» τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὕστερα ἀπ' τὸ σκοτάδι πού τὸν ἔδερνε, γιὰ νὰ πέσει δυστυχῶς ξανά στὴν ἄσχημη, τὴν ἀδύναμη πλευρὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, «Στὸ χαμηλὸ ἑαυτό του» καθὼς λέει ὁ Μόσχος, «στὴν τοκογλυφία, στὴν ἡδονή, στὴν ἀλαζονεία τῆς δύναμης» (σελ. 36).

Μέσα λοιπὸν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀπλὸ «STORY» μία ἐκκλησία δηλ. πού τὴν τοποθετεῖ ὁ Ἑλιοτ μέσα στὸ χρόνο, δείχνει μὲ ἀδρὰ βιθιλικούς, αὐστηροὺς στίχους, τὴ συνέχεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης. Ἀποκαλύπτει τὴν ἐμμονὴ καὶ τὴν παρεμβολὴ τοῦ «χθές» μέσα στὸ σήμερα. Κατορθώνει νὰ μᾶς συγκινήσει βαθειὰ καὶ νὰ στοχαστοῦμε πάνω στὴν ἀτράνταχτη ἀλήθεια ὅτι τὸ παρὸν βιώνεται μόνο μὲ θάση τὶς ρίζες, τὸ παρελθὸν πού ὅταν ἐπιβιώνει σωστά, συνιστᾷ τὸν κρουνὸν τὸν δημιουργικὸ τῆς παράδοσης.

Λέει σὲ κάποιο σημεῖο Χορικοῦ μὲ τὸ στόμα τοῦ ἥρωα Ἡθελμπερτ ὁ Ἑλιοτ: «Αὐτὸ ἐδῶ πού δουλεύεις (ἀπευθύνεται σὸν ἐργάτη Ἀλφρεντ) δὲν εἶναι κανένα δημόσιο κοινὸ χτίριο, εἶναι μία Ἐκκλησία». Κι' ἄλλοι θὰ ἐπαναλάβει μὲ τὴν ἴδια προβληματικὴ: «Ὅπως σοῦ εἶπα Ἀλφρεντ ἐδῶ γίνεται κάτι πού εἶναι παραπάνω ἀπὸ τοῦθλα καὶ λάσπη».

Εἶναι φανερὴ ἡ διήκουσα ἔννοια μ' ὅσα παραπάνω ἀποσπάσματα τῶν Χορικῶν παραθέσαμε. Ἡ συναίσθηση τῆς χριστιανικῆς εὐθύνης καὶ οἱ προσδοκίες τοῦ Ἑλιοτ γιὰ μιὰ μέλλουσα ἀληθινὰ χριστιανικὴ Εὐρώπη, τὸν ὠδήγησαν στὴ συγγραφὴ ἐνὸς κριτικοῦ δοκίμιου πού μέσα ἀπ' τὶς γραμμὲς του ἀναπνέει μία πυρέσσουσα, ἀγρυπνὴ συνειδησιμὴ κι' ἔχει τὸν τίτλο «Ἡ ἰδέα μιᾶς χριστιανικῆς κοινωνίας» ὅπου μέσα στὸ σάλαγο τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου πού στροβιλίζει ἐφιαλτικὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲς τὴ φωτιὰ τῶν βομβαρδισμῶν, τῶν ἀνατινάξεων, τῆς ἀλληλοσφαλῆς καὶ τῆς συνειδησιακῆς ἐρήμωσης — πρὸ πάντων αὐτῆς — προσπαθεῖ νὰ συλλάβει σὲ ὦρες βαθειᾶς καὶ ἐπώδυνης περισυλλογῆς τὴν ἰδέα μιᾶς χριστιανικῆς κοινωνίας πού θὰ ἀποτινάξει ἀπὸ πάνω τῆς τὰ ἀποκαΐδια τῆς ἄσκοπης ἀλληλοσφαγῆς καὶ θὰ ἀνασυγκολλήσει μὲ τὴ χριστιανικὴ βιοτὴ τὰ ψυχικὰ ράκη.

Τὸ δοκίμιο αὐτὸ πού κυκλοφόρησε στὸ Λονδίνο λίγο μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου μέσα στὴ φωτιὰ τῶν ἀτέλειωτων βομβαρδισμῶν τοῦ Λονδίνου ἀπ' τὰ ἐφιαλτικὰ στούκας τοῦ Γ' Ράιχ, μᾶς δείχνει τὸ ψυχικὸ σθένος μιᾶς βαθειᾶ θρησκευουσας φυσιογνωμίας πού πιστεύοντας, ὑπομένοντας καὶ ἐλπίζοντας (κατὰ τὴ γνωστὴ ρήση τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν) δὲν ἀφήνεται στὴν ἠθικὴ κατὰπτωση, τὸν ψυχικὸ χαλασμό, ἀλλὰ συσσωρεύοντας μέσα του ἀκέραιες τὶς καθαρὲς πνευματικὲς του ἐκλάμψεις, θὰ γράψει γιὰ τὸ ὄραμα ἐνὸς χριστιανικοῦ κόσμου πού θὰ καταυγάζει τὴν πνευματικὴ

λαμπρότητα, έξω και πάνω απ' τις δεσμεύσεις της αλαζονείας της δύναμης.

Αυτόν τὸν Προφήτη - ποιητὴ καθὼς τὸν λέει σὲ μιὰ μελέτη τοῦ ὁ κ. Ε. Μόσχος, μᾶς τὸν φέρνει κοντά, δίπλα μας, ἐγκαρδιωτὴ στὶς ὁδύνες, πλοηγὸ στὶς συμπληγάδες τῆς ἐρήμου ποὺ μᾶς ζώνει πλέον ἀσφυκτικά. Τὸ ἔργο «Χορικά ἀπ' τὸ Βράχο» σ' αὐτὴ τὴ μετάφραση ἀπ' τὶς πιὸ πολύχυμες καὶ εὐρηματικές τῆς ξένης ποιήσεως στὴν Ἑλλάδα, μᾶς μεταγγίζει τὸ ἀπόσταγμα ἐνὸς στοχασμοῦ ποὺ κυοφορήθηκε σὲ μερικές ὥρες ἀπ' τὶς πιὸ ἐπώδυνες τοῦ αἰῶνα μας. Μετουσιώθηκε ἐπὶ πλέον σὲ στίχους ἀδρούς, δωρικὰ λιτοὺς ποὺ ἀποπνέουν μιὰ αἴσθηση αὐθεντικῆς βιθλικῆς σοφίας. Αἱμάτινες κραυγὲς ποὺ μᾶς μὴνύουν τὶς βιθλικὲς προϋποθέσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ μᾶς δαχτυλοδειχτοῦν τὶς ἀράγιστες πνευματικὲς τοῦ ἀφετηρίας.

Ἄξιος γι' αὐτὴ τὴ μεταφραστικὴ προσφορὰ ὁ μισθὸς τοῦ κορυφαίου Χριστιανοῦ κριτικοῦ. Ὁ κ. Ε. Μόσχος ἐπετέλεσε ἓνα ἄθλο μεταγγίζοντάς μας τὴν ὑψιστὴ λυρικὴ οὐσία τοῦ Τ. Σ. ELIOT.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Σ' ΕΝΑ ΜΥΘΟ

I

Ζηλιάρα εἶμαι
καὶ μαγεῖες ξέρω τῆς ἀγάπης.
Δικός μου εἶσαι καὶ πιστὸς

II

Περίφημη μὲς τῇ Σηστῶ ἡ ὁμορφιά μου
ἰέρεια στὸ Ναὸ τῆς Ἀφροδίτης.
Στὴν ἄλλη ὄχθη ἔρχομαι ἀντὶ γιὰ σένα.
Τὴν νύχτα σὰν προβαίνει τὸ μεγάλο ἄστρο
ἡ Ἥως πρὶν νὰ χαράξει ἀκόμη
τὰ κύματα περνῶ γιὰ τὴν ἀγάπη.
Τὸ λύχνο μὴν ξεχάσεις καμιὰ νύχτα.
᾽Ω! Λέανδρε! Θυμήσου τὴν ἀγάπη.

III

Δὲν ξέρω ἂν λένε Ἀθυδο τὴ χώρα
στολίδι τῆς πατρίδας μου τῆς Τροίας
ἂν τὴ δική σου Ἀφροδίτη λέμε Ἀστάρτη
μὰ ξέρω τὸνομά σου εἶν' ἀγάπη
καὶ μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς ἐλπίδα.
Τὴν ἱστορία μας ἡ θία ἔχει ἀλλάξει
ἀπ' τὸ κελὶ μὲς τὸ Ναὸ ναρθῶ δὲν πρέπει.
Ἡρώ, ἀκριβή, μοναχογαπημένη
ἀρχίζει ἡ φριχτὴ δοκιμασία.
Ψηλὰ κρατῶ τὸ λύχνο τῆς ἀγάπης.

Δικός σου εἶμαι καὶ πιστὸς μέχρι θανάτου.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

29Η ΜΑΪΟΥ 1453

Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

και η έπαινετική όμολογία της Όθωμανικής Ιστορίας
για τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο

Συμπληρώνονται Πεντακόσια εικοσι όχτώ χρόνια από την έπáρατη εκείνη μέρα της 29 Μαΐου 1453, όπου πάνω στις επάλξεις και τους Πύργους της «Βασιλίδος των πόλεων» γράφονταν ά τραγικός έπίλογος του δράματος της πάλαι ποτε κραταιάς και ένδόξου Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, πού έλαμψε σαν φωτεινό μετέωρο με το λαμπρό πολιτισμό της κι' έσβυσε τη σημαδιακή αυτή μέρα με πρωταγωνιστή το μάρτυρα Κωνσταντίνο τόν Παλαιολόγο.

Μάταιη στάθηκε ή απελπισμένη αντίσταση, πού πρόβαλε ή μικρή¹ πεινασμένη και κατεξηγλημένη από τόν άδιάκοπο άγώνα φρουρά με έπικεφαλής τόν γενναίο αυτοκράτορά της ένάντια στ' άπειράριθμα φουσάτα του φοβερού άσιάτη έπιδρομέα έμπρός στα μοχθηρά όθνηματα της άδιάφορης Λυτικής Χριστιανοσύνης.

Ή διάλυση βέβαια της αυτοκρατορίας είχε συντελεστή πρò πολλού. Τά πάντα είχαν καταλυθί και δέν άπόμεινε παρὰ ή Πόλη με μερικά προάστειά της.

Ό άτυχος Κωνσταντίνος Δραγάσης δέχτηκε έθελοντικά ν' αναλάβει τόν κατερειπωμένο θρόνο μιάς αυτοκρατορίας, πού βούσκονταν σέ τέλεια παρακμή και άποσύνθεση, με πλήρη συναίσθηση, πώς σύντομα θα φορούσε και τόν ακάνθινο στέφανο του μαρτυρίου πληρώνοντας αυτός για όλα τά άμαρτήματα προκατέχων του, πού δια μέσου των αιώνων είχαν συσσωρευτή, χωρίς αυτός νά ευθύνεται για όλα αυτά.

Και όμως έδω έγκειται τó μεγαλειό της Θυσίας του. Βοήθεια καμιά από πουθενά. Ή φτώχεια και ή δυστυχία πού μάστιζε τούς κατοίκους της Πόλης ήταν άφάνταστη. Τά ταμεία του Κράτους άδειανά· κι' αυτά δέν τ' άγνοούσε ό φοβερός αντίπαλός του.

Κατά τόν Ziya Erkins Δντή του Μουσείου της Άγίας Σοφίας: «Ή ένδεια ήταν καταφανέστατη. Πολλοί περιηγητές και ταξιδιωτές από τη Δύση, όπως κι' ό άπεσταλμένος του Βασιληά της Καστίλλης, Κλαβίγιο, πού πήγε στην Κωνσταντινούπολη τó 1402, γράφει, πώς ή Άγία Σοφία ήταν σέ κατάσταση έρειπώδη. Πολλές

1. Όχτώ χιλιάδες όλη - όλη ή δύναμη για νά καλύψη την έκταση της άμυντικής γραμμής, πού είχε μάκρος όλόκληρων χιλιομέτρων. Άντίθετα τά σουλτανικά στρατεύματα υπολογίζονταν σέ 160 χιλιάδες έκτός από τούς άπειράριθμους άτακτους, και ό στόλος του 350 πολεμικά πλοία, έκτός από τά μεταγωγικά και τά μη μάχιμα. Άφθονο πυροβολικό και τó μεγάλο τηλεβόλο του Ούγγρου ούρβανοϋ, πού τόν τρόπο της βολής υπόδειξε στους πυροβολητές, με δική του πρωτοβουλία, ό Ούγγρος Πρεσβευτής του βασιλιά της Ούγγαρίας Βλαδισλάου, με αποτέλεσμα νά γκρεμιστή με τρεις βολές μόνο τó τείχος μαζί με τόν πύργο τόν πιο κοντινό στην Πύλη του Άγίου Ρωμανού.

ὄρους της παρέμεναν πεσμένες στο ἔδαφος. Τὰ μεγάλα Δημόσια χτήρια τῆς πόλεως δὲ μπορούσαν πλέον νὰ συντηρηθοῦν ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων.

Ἐξ ἄλλου ὁ αὐτοκράτωρ μὴ μπορώντας νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ ἀνάκτορο τοῦ Βουκολέοντος, πού βρισκονταν κοντὰ στὴν Ἀγία Σοφία, μετέφερε τὴν ἔδρα του στὸ πῶ μικρὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν κοντὰ στὴν πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ὑπέστη μεγάλες καταστροφές κατὰ τὴν πολιορκία. Ὅταν ὁ Μωάμεθ μπῆκε νικητὴς στὴν Πόλη καὶ πῆγε σ' αὐτὰ βρέθηκε μπρὸς σὲ μιὰ τραγικὴ κατάσταση. Μόνοι κάτοικοί της ἦταν οἱ κουκουβάγιες κι' ἀντὶς γιὰ παραπετάσματα οἱ ἀράχνες εἶχαν στήσει τὸν ἰστό τους.

Μπρὸς τὸ οἰκτρὸ αὐτὸ θέαμα ὁ Σουλτάνος ἔμεινε ἐμβρόντητος, καὶ «συγκινημένος», ὅπως ἀναφέρει ὁ Καντεμίρ, ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐκεῖνη ἀτυχία, ἀπήγγειλε μὲ μεγάλη φωνὴ κάποιους περιφρημούς περσικοὺς στίχους σχετικούς μὲ τὶς περιπέτειες τοῦ ἀνθρωπίνου μεγαλείου· «Σήμερα ἡ ἀράχνη ἔγινε ὁ φρουρὸς τοῦ ἀνακτόρου τῶν αὐτοκρατόρων κι' ἔπλεξε τὸ μαγνάδι της ἐμπρὸς στὴν πύλη του. Οἱ βασιλικοὶ τάφοι τοῦ Ἐφρασαῖμπ ἀντηχοῦν τὸ λυπητερὸ τραγοῦδι τῆς κουκουβάγιας»².

Κι' ὅμως ἡ γενναία αὐτὴ ψυχὴ δὲ δίστασε ν' ἀποκρούσῃ τὶς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Σουλτάνου, νὰ παραδώσῃ, δηλαδή, τὴν Πόλη εἰρηνικὰ καὶ νὰ φύγῃ ἀποκομίζοντας ὅ,τι ἀκόμα ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ του περιουσία...

«Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως

ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν...»

ἦταν ἡ ἡρωϊκὴ ἀπάντησή του.

Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμε, ἂν καὶ ἤξερε, πὼς ὁ ἀγώνας ἦταν πιά καταδικασμένος, γιὰτὶ δὲν φαίνονταν στὸν ὀρίζοντα καμμὶ ἐλπίδα σωτηρίας.

Ἡ Χριστιανικὴ Δύση, ὅπως ἀναφέραμε πῶς πάνω, ὠχυρωμένη καλὰ στὰ κάστρα της καὶ μὲ κλειστὰς ἐρμητικὰς τὶς πύλες παρακολουθοῦσε ἀπὸ ψηλὰ ἀπὸ τοὺς πύργους μὲ ἀπάθεια — γιὰτὶ ὄχι καὶ μὲ κάποια κακεντρέχεια — τὸ ψυχορράγημα τοῦ «αἰρετικοῦ» Βυζαντίου, πού ἐπὶ χίλια τόσα χρόνια στάθηκε ὁ «Τηλαυγὴς Πνευματικὸς φάρος καὶ τὸ ἀκαθαίρετον τοσούτου», κι' αὐτῆς τῆς ἰδίας, ἐνάντια στὶς ποικιλώνυμες φοβερὰς ὁρδές, πού ἡ ἀστυτικὴ στέππα συχνὰ - πυχνὰ ἐξεμοῦσε.

Νόμιζε, πὼς δὲν θὰ τὴν ἄγγιζε ποτὲ κι' αὐτὴ ὁ ἴδιος κίνδυνος³ καὶ πὼς δὲν θάφτανε ἡ στιγμή νὰ προσαγορευθῇ τὸν Πατισιάχ «Μέγα Κύριο» (Grand Seigneur) κάτω ἀπὸ τὴν ὑπερφίαλη καὶ ἀλαζονικὴ του φοβέρα· «Μὴν ἐρεθίζετε τὸ τρομερὸν ξίφος μου»...

Ἡ καταστροφή, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, συντελέσθηκε. Τὰ πάντα ρημάχτηκαν. Σφαγές, βιασμοί, πυρπολήσεις, ἀρπαγές... πολὺς κόσμος πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς. Ὅλοι οἱ πνευματικοὶ θησαυροὶ ἔγιναν καπνὸς καὶ στάχτη. Τίποτε δὲν ἔμεινεν ὄρθιο!

Τὰ τελευταῖα φῶτα τῆς Ἀνατολῆς ἔσβυσαν καὶ σὲ κάποια πύλη τῆς Βασιλεύουσας, τὴν Πύλη τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, κοίτονταν κατάχαμα τὸ καταματωμένο πτῶμα τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορά της...

Ποὺς μπορούσε νὰ φανταστῇ, πὼς μέσα στὰ φτωχικὰ καὶ τριμμένα ρούχα ἑνὸς ἄγνωστου στρατιώτη, πού ἦταν σκεπασμένος ἀπὸ ἐχθρικά καὶ φιλικὰ πτόματα συμ

2. Γ. Σλουμαρξέ «Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως» Ἐκδ. Βασικῆς ἱστορ. βιβλιοθήκης.

3. Ἀκόμα κράμεται στὴν Ἀγία-Σοφία ἓνα μνημεῖον πολυκάντηλο τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῆς Βουλγαρίας δῶρο τοῦ Σουλτάνου Ἀ' λάφυρο τῆς Οὐγγρικής Ἐκστρατείας. (Ziya Erkins. «Les Eglises Byzantines d' Istanbul»).

πολεμιστῶν ἦταν ὁ τελευταῖος «τῶν Ῥωμαίων Αυτοκρατόρων», ὁ τραγικὸς Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος!

Ὁ ἔνδοξος θάνατός του ποὺ τὸν βρῆκε μὲ τὸ τιμημένο ξίφος στὸ χέρι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, δὲν ἦταν «κάκωσις», ὅπως λέει ὁ παροϊμιαστὴς τῆς Π. Διαθήκης.

Ἡ ἱστορία τὸν στεφάνωσε μὲ τὸν ἀμαράντινο φωτοστέφανο τοῦ μάρτυρα καὶ τὸν ὀδήγησε στὴν Ἀθανασία.

Πολλά, πάρα πολλά, γράφτηκαν γιὰ τὸ θάνατό του τὰ Ἐπαναστατικά ἀπὸ δικούς καὶ ξένους· ὅμως μεγαλύτερη ἀξία ἔχουν οἱ μαρτυρίες τῆς Ὀθωμανικῆς Ἱστορίας, ποὺ μὲ τόσο σεβασμὸ ἐκφράζεται γιὰ τὸν ἀντίπαλο τοῦ ἔθνους της, ἀνεβάζοντάς τον σὲ περίοπτο βάθρο τιμῆς καὶ δόξας.

Εἶναι μιὰ τίμια καὶ θαρραλέα φωνὴ καὶ ἀξίζει νὰ τὴν παραθέσουμε αὐτούσια σὰν μνημόσυνο:

«Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις παρενέβη κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς καὶ ἡρωικοῦ Αυτοκράτορος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, πολλοὶ θρυλοὶ καὶ διαδόσεις ἔχουσι διαμορφωθῆ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

»Ἀπασαὶ ὅμως αἱ διαδόσεις ξένων καὶ τουρκικῶν πηγῶν συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅτι ὁ Αυτοκράτωρ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως ἔλαβε προσωπικῶς μέρος εἰς τὰς διεξαχθεῖσας σκληρὰς ὁδομαχίας, καὶ μαχόμενος ὥς λέων, καὶ χωρὶς νὰ παραδῶσῃ τὸ ἔνδοξον ξίφος του εἰς τὸν μέγαν ἐχθρόν του, ἔπεσεν ἐνδόξως ὥς ἥρωας.

»Ἡ τουρκικὴ ἱστορία θεωρεῖ ὑποχρέωσίν της νὰ μνημονεύῃ μετὰ σεβασμοῦ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου προσωπικότητος τοῦ αυτοκράτορος, ὅστις ἐτύγγανε τελείως ἀνεύθυνος τῆς παρακμῆς καὶ τελείας ἀποσυνθέσεως τοῦ Κράτους, ὁ ἥρωϊκὸς δὲ θάνατος τοῦ ὁποῖου ἐλύπησε καὶ αὐτὸν τὸν Πορθητὴν»⁴.

Τιμὴ καὶ δόξα αἰωνία στὸ γενναῖο Αυτοκράτορα Κωνσταντῖνο τὸν Παλαιολόγο, καθὼς καὶ στοὺς ἐνδόξουν συμπολεμιστές του.

Αἰωνία ἡ μνήμη τους!

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐκινώντας ἀπ' τὴν ἀρθρογραφία τοῦ ντόπιου τύπου καὶ τὶς πρόσφατες ἀνακοινώσεις, σχετικὰ μὲ τὰ θέματα τῆς φυσιογνωμίας στὸ κέντρο τῆς πόλης μας, θεωρῶ πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ διευρυνθῇ αὐτὴ ἡ συζήτηση, νὰ πάρει τὶς διαστάσεις ἐνὸς γεγονότος ποὺ ἐνδιαφέρει γενικώτερα καὶ νὰ γίνῃ — ὅπως, ἄλλωστε, εἶναι στὴν οὐσία — ὑπόθεση τῶν πολλῶν. Ἀκόμα, μὲ τὴν εὐκαιρία, θὰ ἤθελα νὰ τονίσω, πῶς αὐτὴ ἡ συμμετοχὴ θὰ ἔπρεπε, γιὰ ὅλα τὰ παρόμοια θέματα, νὰ εἶναι πιὸ πλατειὰ καὶ πιὸ αὐθόρμητη, νὰ γίνεταί ἀνοιχτὰ καὶ χωρὶς τὶς συμβατικὰς ἐκείνες ἐπιφυλάξεις ἢ τὴν ἀμβλυμένη, πολλὰς

4. «Ἐπεξηγηματικὴ Χρονολογικὴ Ἱστορία» τοῦ Ἰσμαήλ Χαμί Τανισμέντ Α' τευχὸς σελ. 524. (IZAHILI OSMANLI TARIHI KRONOLOGISI) (Πολεμικὸν Ναυτικὸν Μουσεῖον Πειραιῶς).

φορές, ευαίσθησία που μάς αποξενώνει απ' τον ίδιο μας τον τόπο. Γιατί, δυστυχώς, όταν τὰ ζητήματα αυτά, που δεν είναι ποτέ δυνατόν νὰ ἀντιμετωπιστοῦν μονάχα μέσα στὰ γραφεῖα τῶν τεχνικῶν, μένουν μόνο στὴν εὐθύνη ὀλίγων ἀνθρώπων, δεν εἶναι ἐπίσης ἐφικτὸν νὰ συναρτηθοῦν μετὰ τὴν ζωὴ τῆς πόλης μας. Γι' αὐτὸ, ἰδιαίτερα τώρα πού ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς βασικῆς ὑποδομῆς τῶν ἔργων καθορίζουν τὴν φυσιογνωμία τῶν χώρων τῆς λειτουργικότητος στὴν κίνηση τῆς πόλης μας, ἐπιβάλλεται νὰ βοηθήσουμε ὅλοι μας, γιὰ νὰ κάνουμε δική μας ὑπόθεση ἕναν τέτοιο διάλογο. Μάλιστα, στὸ σημεῖο τοῦτο, θὰ εἶχαμε νὰ προσθέσουμε, πῶς, σὲ καμμιά περίπτωση, δεν θὰ πρέπει νὰ κάνουμε τὴν τυχὸν διαφορετικὴ γνώμη ἀφετηρία γιὰ πολιτικὲς ἐκκινήσεις — πρᾶγμα πού, δυστυχώς, δεν ἀποφεύχθηκε γιὰ παρόμοια θέματα (Δημαρχεῖο, Βιβλιοθήκη, Θέατρο) —, γιατί, ὅχι μονάχα δεν ἐπιτυγχάνεται ἡ χρησὶμη συνεννόηση, ἀλλὰ καὶ χάνεται, αὐτόματα, ἡ κοινότητα τοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐνῶ ἡ συζήτηση δεν μπορεῖ, τότε, νὰ προσφέρει οὔτε καν τὶς ἀπαραίτητες ἐγγυήσεις γιὰ μιὰ στοιχειώδη ἀξιοπρέπεια διαλόγου.

Ἔτσι, κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, πιστεύουμε πῶς ἔχουμε χρέος, ὅλοι οἱ Γιαννιώτες γενικὰ καί, εἰδικώτερα, ὅσοι ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνη καὶ τὴν τιμὴ νὰ ἀσχολοῦνται μετὰ τὰ κοινὰ, νὰ πάρουμε ἐνεργὸ μέρος, γιὰ νὰ μὴν ἀποσυνδέσουμε τὴν ζωὴ τῆς πόλης ἀπ' τὴν ρέουσα καθημερινότητα. Καί, πρὸ παντός, νὰ μὴν ἀφήσουμε τὶς ἀντιθέσεις (πολιτικὲς, αἰσθητικὲς, οἰκονομικὲς) νὰ μᾶς παγιδεύσουν, προκειμένου νὰ προσφέρουμε, αὐτὸ πού διαθέτει ὁ καθένας, γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Γιατί, δεν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει πῶς, στὴν ἐποχὴ τούτη, πού καταλύεται ἡ συνέχεια καὶ τὰ σύνορα τῶν λαῶν, πρωταρχικὸ αἶτημα τῶν ἀνθρώπων, σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ γεωγραφικὰ πλάτη, εἶναι ἡ διαφύλαξη τῆς παράδοσης καὶ τῶν ἰδιαίτερων ἀξιών τους. Καὶ τὰ Γιάννινα, μετὰ τὶς προοπτικὲς πού ἀναπτύσσονται, θὰ ἔπρεπε, ἀπὸ χρόνια, νὰ εἶχαν διατηρήσει, τοῦλάχιστον στοὺς κεντρικοὺς βασικοὺς χώρους τῆς δημόσιας ζωῆς, κάποια ξεχωριστὴ φυσιογνωμία, πού νὰ τὰ δένει τόσο μετὰ τὴν ἱστορικὴ τους ὑπόσταση, ὅσο καὶ μετὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τους ἀνάμνηση. Ἀλλὰ, δυστυχώς, παρ' ὅλο πού τὸ ζήτημα τοῦτο προβλήθηκε, συζητήθηκε καὶ ἐπισημάνθηκε ἔντονα, ἐν τέλει, δεν κρατήθηκε αὐτὴ ἡ ὀργανικὴ ἐπαφὴ μετὰ τὸ παρελθόν, πρᾶγμα πού εἶχε ὡς συνέπεια τὸν ἀποχρωματισμὸ τῆς νέας πόλης. Ἔτσι, οἱ προσπάθειες καὶ ἡ ἀρθρογραφία, πού κάναμε, τόσο ἀπ' τὸν ντόπιό τύπο, ὅσο κι' ἀπ' τὶς ἐφημερίδες «Καθημερινὴ» καὶ «Βῆμα», καθὼς κι' ἀπ' τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἀπ' τὸ 1957 ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, δεν ἀπέδωσαν κάποιο θετικὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ ἴδιο, μπορούμε νὰ πούμε, καὶ γιὰ τὴν εὐρύτερη προοπτικὴ, πού ἐνέταξε ὁ Δοξιάδης, περίπου τότε, μέσα στὸ σχέδιο ἀνάπτυξης τῶν Ἰωαννίνων, πού, γιὰ νὰ τὸ συντάξει, ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του ὅλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, ζητώντας τὴν βοήθεια πολλῶν πνευματικῶν παραγόντων, πού τοῦ ἔδωσαν τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖνα συστατικά, πού χαρακτηρίζουν τὸ κλίμα τῆς παράδοσης καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς φυσιογνωμίας τῶν δημόσιων χώρων τῆς πόλης. Καί, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, φτάσαμε τώρα στὶς μεμονωμένες νησίδες, στὰ λίγα ἀπομεινάρια ἀπ' τὴν ἱστορία καὶ τὸ τοπίο τῶν Ἰωαννίνων, πού θὰ πρέπει, ἐδῶ τοῦλάχιστον, νὰ μὴν ὑπάρχουν ἐλαστικὰ περιθώρια, δεδομένου, μάλιστα, ὅτι, οἱ χώροι καὶ τὰ κτίρια, δεν ἀνήκουν σὲ ἰδιώτες.

Σὲ πολὺ χοντρές γραμμές, θὰ εἶχαμε κατὰ τὴν γνώμη μας, νὰ σταθοῦμε σὲ ὀχτῶ τέτοια θέματα, πού, κάτω ἀπ' τὴν ἀξιολόγηση πού ἐπιχειρήσαμε, ἀποτελοῦν ἀντικείμενο συζήτησης, ἔρευνας, ἀνάδειξης καὶ ἰσοδότησης: ἡ Λίμνη, ὁ χώρος τῆς Αἴγλης, τὸ πρόβλημα τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, ἡ ἀνέγερση τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου, τὸ Δημαρχεῖο, ἡ διατήρηση τῶν παραδοσιακῶν χώρων Δημόσιας Ζωῆς καὶ τὸ θέμα τῆς διχοτόμησης τῶν χώρων κυκλοφορίας τῆς Πλατείας. Φυσικά, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ, πού εἶναι συνυφασμένα μετὰ τούτα, πού ἀποτελοῦν συναρτήσεις μιᾶς πλατύτερης ἐνότητος, ἀλλὰ, γιὰ τὴν ὥρα, νομίζουμε πῶς αὐτὰ προέχουν, γιατί, ἐκτὸς πού συνιστοῦν πρωταρχικῆς σημασίας ἐστῖες αἰσθητικῆς ἀξίας, ἀντιμετωπίζονται καὶ ἱεραρχικῶς ἄμεσα, ἀνάμεσα στὰ προβλήματα τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς. Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, θὰ περιοριστοῦμε, σὲ

τούτο τὸ ἄρθρο μας, νὰ ἐκθέσουμε τὶς ἀπόψεις μας, χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς πάθος, πάνω σ' αὐτά.

ΛΙΜΝΗ: Ὁ Μῶλος, μὲ τὰ δέντρα, τὸ ἱστορικὸ κλίμα τοῦ κάστρου καὶ τὴν ἀξιοποιημένη μορφολογικὰ φυσιογνωμία του, προσφέρεται γιὰ κάποια μνημειακὴ ἀνάπτυξη, ποὺ θὰ δώσει, μὲ λίγη φαντασία καὶ ποιήση, ἴσως μιὰ μοναδικὴ τοπικὴ ἀνάδειξη. Πρὶν ἀπὸ χρόνια, ὁ λαμπρὸς γλύπτης καὶ συμπολίτης μας Παῦλος Βρέλλης μοῦ ἔλεγε πῶς ὀνειρευόταν νὰ στήσῃ, στὸ βάθος τῆς ἐπιφάνειας τῆς λίμνης, ἓνα μνημειακὸ σύμπλεγμα μὲ θέμα τὴν Κυρὰ Φροσύνη καὶ τὸ θρύλο της. Ἡ ἔμπνευση αὐτὴ τοῦ κ. Βρέλλη, πράγματι, δίνει μιὰ πολυτίμη ιδέα, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ συζητηθεῖ καὶ νὰ μορφολογηθεῖ πιὸ συγκεκριμένα. Ἐνέχει μέσα της μιὰ μεγάλη καλλιτεχνικὴ σύλληψη ποῦ, ἂν πραγματοποιοῦνταν, πιθανὸν νὰ προέκυπτε τὴν πόλη μας μὲ κάτι ἐντελῶς δικό της, ποὺ θὰ τῆς ἔδινε ἀκόμα καὶ μιὰ μοναδικὴ ἰδιαιτερότητα, ὅπως ἔχουν ἐλάχιστες πόλεις στὴν Εὐρώπη. Νομίζω πῶς πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ τὸν Δῆμο καὶ τὶς πολιτιστικὲς ὁργανώσεις μας.

ΑΙΓΛΗ: Τὸ ζήτημα τοῦτο, ποῦ εἶναι πολυσυζητημένο, νομίζουμε πῶς, μὲ ὅσα προτάθηκαν, δὲν θεωρεῖται ἐξαντλημένο. Γιατί, οἱ διαφορετικὲς ἀπόψεις ποῦ ὑποστηρίχθηκαν — πολλὲς φορὲς μὲ κάποια ὀξύτητα ποὺ δὲν ἄφηνε περιθώρια νηφαλιότητας —, ἔχουν ὅλες καὶ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ. Πρόκειται γιὰ ἓνα ἄνθρωπο ζωτικῆς σημασίας, ποῦ ἡ ἀξιοποίησή του πρέπει νὰ γίνῃ μὲ πολλὴ εὐαισθησία καί, πρὸ παντός, μακριὰ ἀπὸ κάθε νόθευση ἀντικειμενικῶν κριτηρίων ἢ ἐκτροπὴ ἔξω ἀπ' τὰ συμφέροντα τῆς πόλης. Γι' αὐτό, σὲ ὅσα εἰπώθηκαν καὶ γράφτηκαν, ἐκεῖνο ποῦ θὰ εἴχαμε νὰ ἀναπτύξουμε, εἶναι ἡ καλύτερη δυνατὴ ὁργάνωση καὶ διευθέτησή του, ποῦ νὰ δίνει καὶ ὅχι νὰ ἀφαιρεῖ ἀπ' τὴν χρησιμότητά του. Καί, ὡς τέτοια, θεωροῦμε μιὰ λύση ποὺ θὰ πρόσφερνε ἓνα συγκρότημα, ἐναρμονισμένο μὲ τὸ φῶς, τὴν μνήμη, τὸ ὕψος τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τὸν ἐλάχιστο δυνατόν ὄγκο, καλλιτεχνικὰ ὁργανωμένο, ὥστε νὰ ἀναδώσῃ, ἀναπεπταμένο, τὸν ἴδιο χώρο, σ' ἓνα δεύτερο πλάνο ὅπου θὰ εἶταν δυνατόν νὰ στηθεῖ ἓνα γλυπτὸ σύμπλεγμα μὲ θέμα τὶς μορφὲς τοῦ Σκυλόσοφου καὶ τοῦ Πάτερ Κοσμά (ὁ ἀείμνηστος Τάκης Σλαμάγκας τοὺς ἀνδριάντες αὐτῶν τῶν δύο τοὺς φαντάζονταν στὴν εἴσοδο τῆς πόλης). Βέβαια, δὲν ὑποστηρίζω δογματικὰ καί, πολὺ περισσότερο, δὲν ἀποκλείω κάτι καλύτερο. Ἀπλῶς, ρίχνω μιὰ ιδέα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ ἀφετηρία γιὰ μιὰ δευτέρη σκέψη ποὺ ἴσως νὰ τὴν προωθήσουν, σὲ κάποιο ἄλλο ἐπίπεδο, οἱ εἰδικότεροι στὴν ὁργάνωση τῶν χώρων καὶ τῶν ὄγκων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ: Τὸ θέμα τῆς Βιβλιοθήκης εἶναι μεγάλο καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ποτὲ κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῶν περιστάτικῶν ἀναγκῶν. Γι' αὐτό, πιστεύουμε πῶς, ἢ προσπάθεια, ἀπ' τὴν ἀρχή, θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσῃ, περίπου ἀνυποχώρητα, μὲ στόχο νὰ γίνῃ, ὕστερ' ἀπὸ εἰδικὴ μελέτη καὶ ἀρχιτεκτονικὸ διαγωνισμό, ἓνα κατάλληλο, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, μέγαρο ποῦ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις λειτουργίας μιᾶς μεγάλης βιβλιοθήκης. Καὶ νομίζουμε, ἀκόμα, πῶς, ὁ χώρος τῶν Δημοτικῶν Λουτρῶν, προσφέρει ἴσως τὶς ἰδεωδέστερες προϋποθέσεις. Μονάχα, χρειάζεται νὰ ἀναληφθεῖ μιὰ θαρραλέα πρωτοβουλία εὐρύτερης βάσης καὶ κάτω ἀπ' τὴν εὐθύνη τῆς Μητρόπολης, τοῦ Δήμου καὶ τῆς Νομαρχίας, ὥστε ἡ διεκδίκηση τῆς ἀνάλογης πίστωσης νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Καὶ μέχρι νὰ γίνουν ὅλ' αὐτά, δὲν νομίζω πῶς θὰ εἶταν φρόνιμο νὰ ἐπιχειρηθεῖ ὅποιαδήποτε μεταστέγαση τῆς βιβλιοθήκης. Γιατί, κάτι τέτοιο, ὅχι μονάχα δὲν θὰ ἔλυνε τὸ πρόβλημα, ἀλλὰ θὰ δημιουργοῦσε μεγαλύτερες δυσκολίες, θὰ ἔφερε ὅπωςδὴποτε διατάραξη τῆς λειτουργίας της καὶ θὰ μετέθετε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὀριστικὴ λύση.

ΔΗΜΑΡΧΕΙΟ: Τὸ μέγαρο, ποῦ γιομίζει τὴν κάτω πλατεῖα μὲ τόση μεταβυζαντινὴ προέκταση καὶ ποῦ δίνει, γιὰ τὴν πόλιν μας, μιὰ γέφυρα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παράδοσής της, νομίζουμε πῶς εἶναι ὅ,τι καλύτερο μπορούσαμε νὰ ζητήσουμε γιὰ τὸ Δημαρχεῖο τῶν Ἰωαννίνων. Συνεπῶς, θεωρῶ πῶς δὲν ὑφίσταται θέμα κτιρίου, γιὰ τὸ Δημαρχεῖο

μας, με την προοπτική, βέβαια, πώς θα φύγει — όπως γράψαμε παραπάνω —, από εκεί, ή Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 'Απ' όσα γνωρίζουμε, ή προηγούμενη Δημ. 'Αρχή, είχε προωθήσει τὸ θέμα τοῦτο σχεδὸν ὡς τὴν φάση τῆς δημοπράτησης, ἐφ' ὅσον, φυσικὰ, θὰ ἐξευρίσκονταν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα. Τόσο ἡ σχετικὴ μελέτη, γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ χώρου προσπέλασης, ὅσο καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή τοῦ μεγάρου (μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες γιὰ τὴν λειτουργία του), πιστεύω πὼς εἶναι σχεδὸν ἔτοιμα καί, ἀκόμα, δὲν διαφωνοῦμε, τοῦλάχιστον ἐδῶ, γιὰ τὴν περιοχὴ ποὺ προγραμματίστηκε νὰ γίνῃ (τὸ πρᾶνές ἀρίστερά ἀπ' τὸ Πάρκο, ὅπου εἶταν τὰ στρατιωτικὰ μαγειρεία). Τὸ μόνο ποὺ θὰ εἴχαμε νὰ σημειώσουμε, ἐν προκειμένῳ, εἶναι πὼς πρέπει νὰ ὑπολογιστεῖ, στὴν ὅλη συγκρότηση τοῦ κτιριακοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος, ἡ ἀνάπτυξη τῆς πόλης, τοῦλάχιστον σὲ μιὰ προοπτικὴ πενήντα χρόνων, γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται, ὄχι μονάχα σὲ ἀνάγκες πολὺ μεγαλύτερες ἀπ' αὐτὲς ποὺ ἀντιμετωπίζουμε σήμερα, ἀλλὰ καὶ νὰ στεγάσει ἐκδηλώσεις καὶ μόνιμες ἐκθέσεις, ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπολογιστοῦν ἀπὸ τώρα. Ἐπίσης, θὰ πρέπει νὰ διευρυνθεῖ ἡ λειτουργία του, νὰ προβλεφθεῖ ἡ δυνατότητα γιὰ συνέδρια, γιὰ αἵθουσες διαλέξεων, μουσικῆς, ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, μόνιμο περίπτερο λαϊκῆς τέχνης, καὶ ὡς εἰδικὴ αἵθουσα πινακοθήκης. Ἡ Δημοτικὴ 'Αρχή, ποὺ ἔχει τώρα τὴν διαχείριση τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἀσφαλῶς εἶναι σὲ θέση, καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, νὰ προχωρήσει παρὰ πέρα, ἐφ' ὅσον, βέβαια, δὲν ἀφίσταται ἀπ' τὶς κληροδοτημένες αὐτὲς ἀπόψεις. Ὅσο γιὰ τὴν προσφορά τοῦ κ. Κατσάρη, προκειμένου νὰ γίνῃ, μὲ δαπάνη τοῦ τῷ Θεάτρῳ, ἔχομε τὴν γνώμη πὼς δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει ξεχωριστὸ θέμα. Μπορεῖ, καλλίστα, νὰ γίνῃ αὐτό, ἐντεταγμένο μέσα στὸ Πνευματικὸ Κέντρο, καὶ νὰ κρατήσῃ τὴν ἡθικὴν τοῦ αὐτονομία. Τὸ ἴδιο, μπορούμε νὰ ποῦμε, πρέπει νὰ ἰσχύσει καὶ γιὰ τὴν Αἵθουσα Συναυλιῶν, ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ, ἐπίσης, μὲ τὴν ἐπώνυμη δωρεὰ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλείου Πυρσινέλλα, σύμφωνα, ἄλλωστε, μὲ τὴν κληροδοσίαν του γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ.

ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ: Νομίζουμε πὼς τὸ θαυμάσιο μέγαρο τοῦ βασιλικοῦ περιπτέρου, ποὺ δεσπάζει πάνω στὸ κάστρο, δένοντας τὸ μοναδικὸ γιαννιώτικο τοπίο μὲ τὴν ἐλεύθερη θέαν τῆς λίμνης καὶ μὲ ὑποβολὴ τῆς ἱστορικῆς ἀναφορᾶς τῆς πόλης, ἀποτελεῖ ἰδεῶδες ἀπόκτημα γιὰ τὸν Δῆμο Ἰωαννιτῶν, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς ξενώνα προσκεκλημένων. Βέβαια, στὴν ἐποχὴ μας, οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀντιμετωπίζουν πρόβλημα φιλοξενίας. Ἐν τούτοις, ὅμως, μιὰ τιμητικὴ φιλοξενία, γιὰ λίγες μέρες, προσωπικότητων μὲ ἀκτινοβολία καὶ μεγάλο κύρος (συγγραφέων, καθηγητῶν, καλλιτεχνῶν, ἱστορικῶν, λογίων, ποιητῶν), εἶναι πάντα ἓνα εὐπρόσδεκτο γεγονός, ποὺ δημιουργεῖ ἰδιαίτερους θεσμούς μὲ τὸν τόπο μας. Καί, ὅπως δὲν πρέπει, δὲν μπορεῖ, παρὰ ἡ ὠφέλεια, ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπὸ μιὰ τέτοια φιλοξενία, νὰ εἶναι σημαντικὴ. Γιατί, ἡ πόλη τούτη, ποὺ ἔχει μιὰ ἱστορικὴ ὄντοτητα καὶ μιὰν ἀκτινοβολία στὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ τὸν διεθνή χώρο, θὰ εἶναι πάντα ἓνα ἐλκυστικὸ κέντρο, ποὺ, μαζί μὲ τὴν παράδοση, θὰ προσφέρει καὶ προσβάσεις γιὰ κάποια ἀναγέννηση τοῦ μεγάλου ὀνόματός της. Τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν διατήρηση τοῦ μεγάρου καὶ γιὰ τὴν φιλοξενία, πιστεύουμε πὼς, μὲ κάποια εἰδικὴ προσπάθεια, θὰ ἐξοικονομηθοῦν, ἂν καὶ ἐνδέχεται νὰ ἔχει, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, ποὺ θὰ καλύπτει ἐθνικὴ ἀνάγκη, μιὰ γενναία βοήθεια ἀπ' τὸ ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ τὸν Ε.Ο.Τ.

ΧΩΡΟΙ ΛΑΪΚΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ: Ὅσο εἶναι ἀκόμα δυνατόν — γιατί, μὲ τὶς πολυκατοικίες, διαμορφώνεται μιὰ καινούργια κατάσταση, ποὺ δὲν θὰ ἐπιτρέπῃ νὰ γίνῃ κατὰ ξεκομμένο ἀπ' αὐτὲς —, πολλὲς τοποθεσίες, ἀναξιοποίητες πλατείες καί, πρὸ παντός, τοπωνύμια ποὺ ἔχουν συνδεθεῖ μὲ τὴν παράδοση καὶ τὸ κλίμα τῆς παλιᾶς πόλης, θὰ πρέπει νὰ κρατήσουν, ὄχι μονάχα τὴν ὀνομασία τους, ἀλλὰ καὶ τὸν λειτουργικὸν ρόλον, ποὺ εἶχαν πρὶν ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση. Ἐτσι, τοποθεσίες καὶ κέντρα, ποὺ ἀποτελοῦσαν, ἐπὶ αἰῶνες, χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῶν Ἰωαννίνων καὶ πού, ἀκόμα, διαστρώθηκαν στὰ τραγοῦδια, μὲ τὶς γειτονιὲς καὶ μὲ ξεχωριστὰ γεγονότα καὶ πρόσ-

πα της ιστορίας και της παράδοσης του τόπου, (Γυαλι Καφενέ, Μειντάνι, Καλούτσιανη, Καφενέδες, Κουραμπά κ.λ.), θα καταστεί ίσως δυνατόν να ξαναζήσουν, να δώσουν χρώμα, να διαφυλάξουν κάποιες σπάνιες ανθρώπινες αξίες και να κρατήσουν έναν αέρα, μιάν ανάμνηση απ' τὰ παλιά Γιάννινα. Νομίζουμε πώς, κάτι τέτοιο, δεν είναι ανέφικτο, αφού ακόμα δεν οδηγήθηκε στο μουσείο ή μνήμη και η συνέχεια αυτής της πόλης, τουλάχιστον στους χώρους της λαϊκής συναναστροφής, πράγμα που θα βοηθήσει, απ' την βάση, μιὰ προσπάθεια για να μην χαθεί κάτι που είναι έντελως δικό μας. Καί, για τις δαπάνες, που θα απαιτηθούν εδώ, πιθανόν να μην υπάρχει κανένας πρόβλημα, αφού οι χώροι αυτοί θα προσφέρονται αναντίρρητα για την δημιουργία ειδικών κέντρων.

ΧΩΡΟΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ: Νομίζουμε πώς, για τον σύγχρονο άνθρωπο που δοκιμάζεται κάτω απ' το βάρος των ανωνύμων μεγεθών, που αναζητάει μιὰ πρόσβαση για να εύρει την σύνδεσή του με τους συνανθρώπους του, και που πάσχει να κρατήσει την ανθρώπινη κλίμακα, το ζήτημα τούτο, που συζητήθηκε με την πρωτοβουλία των «Πρωϊνών Νέων», επιβάλλεται να εξεταστεί ακόμα και συναισθηματικά, αφού η κεντρική πλατεία ήταν ένας χώρος κοινότητας και συνάντησης των συμπολιτών μας. Γι' αυτό, κατά την γνώμη μας, δεν θα έπρεπε να αποφασιστεί, μονάχα με τις χαράξεις των τεχνικών, να αποσυνδεθεί απ' την παράδοση της ζωής μας, να σμικρυνθεί ή να γίνει απρόσωπη με την αποξένωση, την κυριαρχία των όχημάτων, που δεν μπορεί, παρὰ να κόψει αυτούς τους πολύτιμους, για τον κουρασμένον άνθρωπο της ασφάλτου, δεσμούς του μ' έναν χώρο που διατηρήθηκε, ως εδώ, χωρίς να χάσει την επαφή με τους Γιαννιώτες.

Γράφτηκαν, γι' αυτόν τον λόγο, αρκετά καί, ξεκινώντας απ' την συζήτηση, θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε, εν προκειμένω την ανάγκη να μην θυσιάσει, ή λειτουργική του υπόσταση, όσο και η δεδομένη φυσιογνωμία του, για χάρη κάποιας κυκλοφοριακής αναδομής, πέρ' απ' τους λόγους που επικαλεστήκαμε. Μάλιστα, κάτω απ' το παραπεπάνω πρίσμα, θα είχε κανείς να διερωτηθεί, αν δεν θα ήταν προτιμότερο να διοχετευτεί, ο ποταμός των αυτοκινήτων, έξω απ' τον χώρο αυτόν, για να φυλάξουμε, όσο γίνεται, την πολύτιμη τούτη όαση, απ' την απρόσωπη και ουδέτερη μοίρα που έρχεται με την ανάπτυξη της πόλης μας. Φυσικά, δεν μπορούμε να υποδείξουμε συγκεκριμένα σχήματα, να γνωμοδοτήσουμε για την τεχνική επεξεργασία ενός σχεδιασμού, αλλά θεωρούμε, ωστόσο, αρκετό να επισημάνουμε τις αντιρρήσεις μας. Τα παρακάτω, βέβαια, ανήκουν στην αρμοδιότητα άλλων, που, ξεκινώντας απ' τις επισημάνσεις αυτές, μπορούν να δώσουν τις ένδεικνύμενες λύσεις.

Αυτές, εν όλῳ, είναι οι απόψεις μας (φυσικά, υποκειμενικές), που, χωρίς να διεκδικούμε το αλάθητο, θεωρήσαμε χρέος μας να τις εκθέσουμε, πρώτα, ως δημότης της πόλης τούτης, καί, δεύτερον, ως ένας διανοούμενος και δημοσιογράφος, που, επί δεκαετηρίδες, φιλοδόξησε να εισφέρει για το καλό της, τον φτωχόν όβολόν του.

Ή ακόμα, πρὶν κλείσουμε το ἄρθρο μας, θα εἶχαμε νὰ προσθέσουμε πὼς, γιὰ νὰ γίνουν καλύτερα τέτοιες αὐτοψίες καὶ γιὰ νὰ δίνεται ἡ δυνατότητα τῆς σφαιρικῆς ἐποπτείας, θεωροῦμε ἀναγκαῖο νὰ συγκροτηθεῖ, γιὰ τὴν μελέτη καὶ τὴν προώθηση παρόμοιων θεμάτων, μιὰ ἐιδικὴ συντονιστικὴ γνωμοδοτικὴ ἐπιτροπὴ, πού νὰ περιλαμβάνει, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς τεχνικοὺς, λαογράφους, αἰσθητικοὺς, δημοσιογράφους καὶ κάθε ἄλλον πού θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσει.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΡΟΥΜΑΝΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΝΟΥ

Ὁ μεγάλος ρουμάνος ἱστορικός Νικόλαος Ἰόργκα ἔγραφε στὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα: Κα-
νένας κατάλογος βιβλίων δὲν εἶναι ἀδιάφορος. Θέλουμε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὅλο καὶ πλεον

λές γνώσεις από ηγέτες, όσο και από πολλές ψυχολογικές ανθρωπίνες. Πρέπει να έχουμε τις σημειώσεις εκείνων που είναι πιο καλοί, εκείνων που είναι κακοί, καθώς και εκείνων που έχουν στενές αντιλήψεις, για να καταλάβουμε πλήρως την ανάγκη για διάβασμα μιας κοινωνίας, την σοβαρότητά της, την ευκολία της, την κατάσταση για μια πληροφορημένη αξιολόγηση των χρόνων και των προσώπων.

Με την ελπίδα ότι η ελληνική μόρφωση στην Βλαχία του περασμένου αιώνα θα κινήσει το ενδιαφέρον των αναγνωστών, θα παρουσιάσουμε τα ελληνικά βιβλία της Βιβλιοθήκης του ρουμάνου Λογοθέτη Ιωάννου Μάνου.

Γεννήθηκε στις 22 Ιουνίου στο Βουκουρέστι, σπούδασε στο Κολλέγιο «Άγιος Σάββας», σε αυτό το μορφωτικό Ίδρυμα, όπου έχουν διαπρέψει τόσο Έλληνες καθηγητές, όπου τόσο νέοι απέκτησαν μια σταθερή εκπαίδευση την οποία αξιοποίησαν αργότερα.

Έδω στο Κολλέγιο, ο Μάνου πλησίασε την ελληνική μόρφωση επειδή η πολιτική και η κοινωνική δράση δεν του έδωσαν άλλη ευκαιρία.

Ήταν προϊστάμενος της αστυνομίας στο Βουκουρέστι, την ταραγμένη περίοδο του 1847, πριν από την έναρξη της επανάστασης. Σ' αυτό το αξίωμα έπαιξε διπλό ρόλο. Πρώτα, διατήρησε καλές σχέσεις με τον ήγεμόνα και δεύτερο ενθάρρυνε την αντιπολίτευση, με την βοήθεια της οποίας ήθελε να αντικαταστήσει τον ήγεμόνα.

Είχε συντηρητικές πολιτικές πεποιθήσεις. Ήταν άνθρωπος μορφωμένος που ήθελε να γνωρίσει όλους τους κλάδους της επιστήμης, λογοτεχνία, δραματολογία, ιστορία, φιλοσοφία, μαθηματικά, ιατρική κλπ.

Γνώριζε πολλές ξένες γλώσσες και περισσότερο την γαλλική. Στην γαλλική διάβαζε έγχειρίδια χημείας, φυσικής, βοτανικής, γεωγραφίας, πολιτικής και οικονομίας.

Τα περισσότερα βιβλία του ήταν τυπωμένα στο δέκατο όγδοο και δέκατο ένατο αιώνα. Θα παρουσιάσουμε με συντομία τους Έλληνες συγγραφείς από την βιβλιοθήκη του Μάνου κατά κλάδους.

Οι πιο πολλοί ήταν οι ιστορικοί που κάλυψαν την περίοδο από τον 6ο αιώνα π.Χ. μέχρι 19ο αιώνα.

Ο πρώτος που συναντούμε στη συλλογή των βιβλίων είναι ο Ηρόδοτος του οποίου οι ιστορίες βρίσκονται σε μια σύγχρονη έκδοση (Λειψία 1815), ενώ ο άλλος μεγάλος αντιπρόσωπος της ιστορίας ο Θουκυδίδης υπήρχε στη Βιβλιοθήκη σε έκδοση του Ν. Λούκα (9 τόμοι, Βιέννη 1805).

Το έργο του Ξενοφώντα παρουσιάζεται σ' έκδοση της Λειψίας (1811). Επίσης στην έκδοση του Ν. Λούκα βρίσκεται και ο Φλάβιος Άρρομανός, συγγραφέας του πιο πολύτιμου έργου που αναφέρεται στην εποχή του Μεγάλου Άλεξάνδρου (7 τόμοι Βιέννη 1809).

Ενδιαφέρθηκε και για την αρχαιολογία. Το ενδιαφέρον του αποδειχνεται από την παραξη 4 τόμων από το έγχειρίδιο του Άθανασίου Σταγειρίτη (το 1812 συντόμωσε την παγκόσμια ιστορία του Γάλλου Δομαίρν).

Δεν πρέπει να παραλείψουμε την «Ιστορία της Πάλης Λακίας» έργο του γνωστού Πατρινού συγγραφέα Διονυσίου Φωτεινού (Βιέννη 1818—1819).

Πολλοί κλάδοι της λογοτεχνίας συγκεντρώνονται στην βιβλιοθήκη του ρουμάνου δογάρου. Θα αρχίσουμε με το πιο παλιό συγγραφέα, τον Όμηρο, για τον οποίο είχε τρεις (3) εκδόσεις. Η πρώτη έκδοση ήταν του J.A. Έρνέστι (Λειψία 1752), η δεύτερη του Γάλλου P.J. Μπαταμπιέ (1819) και η τρίτη στην νεοελληνική του Γ. Ρουσιάδου.

Σε μια δίγλωσση (ελληνική - λατινική) βρίσκονταν και ο Ησίοδος με το έργο του «Έργα και Ημέρες» (Άμστερνάμ 1701) που φανερώνει την στροφή της ελληνικής κοινωνίας προς την κλασική δουλοκτητική κοινωνία.

Θα αναφέρουμε επίσης και δύο ποιητές ο πρώτος από την ελληνιστική περίοδο και ο δεύτερος από τον δέκατο ένατο αιώνα.

Διακρίνουμε σ' αὐτὸν τὸν πολιτικὸν ἄνδρα τὸ ζωντανὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινωτεία — παλιὰ καὶ σύγχρονη — (γιὰ τὴν ἐποχὴ του) καὶ γιὰ τοὺς διάφορους τομεῖς τῆς ἐπιστήμης.

Διαθέτει εὐαισθησία γιὰ τὶς νέες λογοτεχνικὲς ἀξίες, εὐαισθησία ποὺ δέχτηκε στὸ Κολλέγιο τοῦ Ἀγίου Σάββα κατὰ τὴν περίοδο ποὺ ὁ ἀγώνας τῶν ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους γινόταν ὅλο καὶ πρὸ ἔντονος μέχρις ὅτου φθάσουν στὴν ἐπιθυμητὴ καὶ ἀναμενόμενη ἐπιτυχία.

Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ γνωστὸς ὁπαδὸς τοῦ Καλλίμαχου Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος. Οἱ 5835 στίχοι τῶν «Ἀργοναυτῶν» τυπώθηκαν ἀπὸ τὸν Γάλλο Καουσέν (1811).

Καὶ ὁ δεύτερος ὅπως ὁ πρῶτος ποὺ ἐκτιμήθηκε ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος ποὺ γεννήθηκε στὴν Καστοριά καὶ ἔζησε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του στὸ Βουκουρέστι ὅπου καὶ τυπώθηκαν οἱ 4 τόμοι του τὸ 1833.

Τὸ θέατρο ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τρία ἱερωνεῖα ὀνόματα: Τὸν Σοφοκλῆ (τυπωμένο ἀπὸ τὸν Γερμανὸ BRUNCK (τὸ 1876), τὸν Εὐριπίδη (ἐπίσης σὲ γερμανικὴ ἔκδοση τῆς Λειψίας, μὲ τὴν φροντίδα τοῦ MUSGRAVE καὶ BECKIUS, 3 χρόνια μετὰ τὸν Σοφοκλῆ).

Ἵπάρχει καὶ ἕνας μεγάλος ἀρχαῖος ρήτορας, ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένη, ὁ Αἰσχίνης (στὴν διενέξιν ἐκδοση τοῦ Νέφιντου Δούκα, τὸ 1811), καθὼς καὶ ὁ λαμπρὸς καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς, συγγραφεὺς βιβλίου στὸ Κολλέγιο «Ἅγιος Σάββας», ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος. Τὸ ἐγχειρίδιο τῆς ῥητορικῆς τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1812. Στὸν πρόλογο ὁ Βαρδαλάχος ἔγραφε: «ἔφθασε ὁ καιρὸς ποὺ πρέπει ὁ λόγος νὰ εἶναι καλλιεργημένος μὲ τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας καὶ ὄχι μὲ τοὺς κανόνες τῶν σοφιστῶν».

Σημειώνουμε δύο γραμματικὲς, δουλεμένες ἢ μία ἀπὸ τὸν Δημήτρη Δάσβαρη (Βιέννη 1798) καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Νιτξόγλου (φωσικὴ - ἑλληνικὴ, τυπωμένη στὴν Μόσχα τὸ 1810) καθὼς καὶ ἕνα λεξικὸ τῆς Ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας τοῦ συγγραφέα Ἀνθιμου Γαζῆ (3 τόμοι Βενετία 1801).

Ἄλλος ἕνας τομέας ποὺ ἐνδιέφερε τὸν Μάνον ἦταν ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Τὸν ἐλεύθερό του χρόνο διάβαζε τὸ ἔργο τοῦ Αἰσχίνη Λαέρτιου σὲ 10 βιβλία «Ζωὴ καὶ Δόγματα τῶν φιλοσόφων» (ἔκδοση 1692).

Στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Μάνου ἔπρεζαν βιβλία τῶν ἠθικῶν φιλοσόφων ὅπως τοῦ Διον. Χρυσόστομου (3 τόμοι ποὺ τυπώθηκαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Νέφιντου Δούκα), τοῦ Πλουτάρχου (2 ἐκδόσεις — TUBINGEN 1741 καὶ PARIS 1811) καὶ τοῦ Λουκιανοῦ ἀπὸ τὴν Σαμοσάτη, τοῦ ὁποῦν οἱ Διάλογοι τυπώθηκαν στὸ Στρασβούργο τὸ 1789.

Δὲν μποροῦμε νὰ μὴ σημειώσουμε καὶ τὰ δύο ἔργα, μοναδικὰ σὰν θέμα, τὰ «Μαθηματικὰ» τοῦ Ζωσίμα (Μόσχα 1798) καὶ τὸ «POEMATA MEDICA» τοῦ γιατροῦ Κωνσταντίνου Καραζᾶς (Βιέννη 1795).

Πρὶν τελειώσουμε τὴν παρουσίαση τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Μάνου θὰ θελήσαμε νὰ συμπληρώσουμε τὴν εἰκόνα του σὰν βιβλιόφιλον. Μερικὰ ἔργα του ἔχουν πλατὺ μορφωτικὸ ὄριζοντα ὅπως τὸ γνωστὸ ἔργο τοῦ ἀββᾶ BARTHELEMY — VOYAGE DU JEUNE ANACHARSIS EN GRECE, τὸν φιλέλληνα FRANCOIS POUQUEVILLE «HISTOIRE DE LA REGENERATION DE LA GRECE» τυπωμένο τὴν ἐποχὴ τῆς ἐθνικῆς ἀναγέννησης τῶν ἑλλήνων. Ἐπίσης τὸ «PENSEES DE LA PLATON» τοῦ J.V. LE CLERC καθὼς καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Φιλολογία τοῦ SCHOLL καὶ τὸ LAST BUT NOT LEAST στὸ ἱατρικὸ ἐγχειρίδιο τοῦ GIRODEAU «MEDICORUM GRAECORUM OPUSCULA» (1808).

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

(νεκρολογίες)

Είναι φυσικό, μέσα στα τριάντα χρόνια, που έχει το περιοδικό μας, να γεράζουν, να φεύγουν και να αραιώνουν οι πιο παλιοί απ' τους συνεργάτες του, αφήνοντας, μαζί με τη μνήμη τους, την πορεία τους στις σελίδες του. Έτσι, με πολλή θλίψη, με συντριβή και συνείδηση της απώλειας και του κενού που δημιουργείται στην πνευματική ζωή του τόπου μας, ή «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» θεωρεί ιερό χρέος της, δημοσιεύοντας τις νεκρολογίες αυτών των συνοδοιπόρων της να καταθέσει και την φτώχη της αναφοράς στη ζωή και στο έργο τους, που σημάδεψαν τα έτη τους απ' το ανθρώπινο πέρασμά τους πάνω στον πλανήτη μας.

Και, δυστυχώς, είναι πολλοί οι αποδοκιμάσαντες φίλοι και συνεργάτες, που δεν θα ξαναγράψουν στις σελίδες του περιοδικού μας ιδιαίτερα, αφού και η ηλικία της «Ηπειρωτικής Έστιας» καλύπτει τα χρόνια μιας δλόκληρης γενιάς.

Δ.Κ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΚΑΦΙΔΑΣ (1890—1980)

Τόν περασμένο χρόνο, ο πολυγραφώτατος λόγιος, έξοχος ιστορικός, πολύτιμος Ήρωτης και συνεργάτης, απ' την αρχή και επί πολλά χρόνια της «Ηπειρωτικής Έστιας», αείμνηστος Βασίλειος Σκαφιδάς, άφησε, πλήρης ήμερών, τόν μάταιο τούτον κόσμον. Και πέρασε, με τó αξιόλογο έργο του και την μοναδική προσφορά του, στο χώρο της ιστρίας του τόπου μας. Ειδικώτερα, για τó Μέτσοβο, ó Βασίλης Σκαφιδάς υπήρξε ό,τι και ó Καμπούρογλου για τήν Άθίνα ή ó Σαλαμάγκας για τήν Γιάννινα, δίνοντας όχι μονάχα τήν ιστορία, αλλά και τó κλίμα, με τά πρόσωπα τών πρωταγωνιστών και τά συγκεκριμένα περιστατικά, αúτης τής πόλης που τόσο κρίσιμο ρόλο τής επίφύλαξαν οι τρεις - τέσσερες τελευταίοι αιώνες. Γιατί, έκτός απ' τήν ευρύτερη αναφορά και τó ιδιαίτερο χρώμα, που χαρακτηρίζει τις εργασίες του γενικά, ή 'Ιστορία του Μετσόβου, που καλύπτει σχεδόν όλους τούς τομείς τής ζωής, τήν παράδοση, τούς δασκάλους και τούς ευεργέτες του Γένους που πρόσφερε τó Μέτσοβο για τήν αναγέννηση τής πατρίδας μας, άποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο στον γενικώτερο κορμό τής εθνικής μας ιστορίας και τής νεοελληνικής φυσιογνωμίας. Έπίσης, ή πλατύτερη κριτική αντί-

ληψη και ή αποθησαύριση τής μνήμης, πού δίνονται στο έργο του Β. Σκαφιδά με θερμή και αγάπη για τόν γενέθλιο τόπο, κρατούν ακόμα και μιὰ προσωπική πνοή, ένα δικό του χνώτισμα, πού διαποτίζει με συγκίνηση τὰ κείμενά του. 'Ετσι, πέρ' απ' τήν επιστημονική αξία τών ντοκουμέντων και τήν βαθύτερη ένατένιση τών γεγονότων, τὰ πράγματα, στίς μελέτες του Σκαφιδά, παίρνουν τīs διαστάσεις και τήν οικειότητα τής άμσης συμμετοχής, πρῶγμα πού κάνει τήν ιστορία νά έχει ζωντανές άρτηρίες και νά μὴν εἶναι μονάχα μιὰ πληροφοριακή περιδιάβαση σέ χώρο άνυδρο. 'Εξ άλλου, τὰ λαογραφικά στοιχεία, ή σύνδεση τής συνέχειας με τὰ ύπαρκτὰ πρόσωπα και τὰ τοπωνύμια, διευρύνουν αὐτήν τήν άφηγηματική τοιχογραφία, γεφυρώνοντας τόν καιρό και δένοντας τόν τόπο με τούς ανθρώπους. Παράλληλα, ό Βασίλειος Σκαφιδάς, ύπῆρξε και ένας σημαντικός άνθρωπος, πού πρόσφερε, σέ όλες τīs τραχώδεις περιστάσεις, ούσιαστικές ύπηρεσίες στήν πατρίδα. Με τήν άρρενωπή καταγωγή του, τήν πολύπλευρη μόρφωση, τήν κοινωνική επιφάνεια πού είχε τόσοσν ὡς επιστήμονας, ὅσον και ὡς κοινωνικός παράγοντας, τὸ σπινθηροδόλο πνεύμα και τὸ εὐρύτερο ενδιαφέρον του για τήν ζωή, συνετέλεσε νά μεγαλώσει τὸ ὄνομα τοῦ Μετσόβου και ἔθεσε παντοῦ προσβάσεις για τήν παραγωγή γενικά τών ενδιαφερόντων. Πάνω ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, στὸν τύπο τής 'Ηπείρου και τών Τρικάλων, ή παρουσία του ἄφησε ἔντονα τὰ ἴχνη τοῦ πνεύματός του ἐνῶ ή ἀκτινοβολία τής δραστηριότητάς του, συνυφασμένη με τήν ἀντίληψη τών παλαιῶν εὐπατριδῶν, τὸν συνέδεσε με τούς λογίους, τὰ γεγονότα και τīs ἀναζητήσεις μιᾶς περιόδου πού σημάδεψε τὸν αἰῶνα μας. Γι' αὐτό, ό θάνατός του ἄφησεν ένα μεγάλο κενό, πού δὲν θὰ πρέπει νά μείνει μονάχα ἀνάμεσα στοὺς λίγους. Τιμημένος με διακρίσεις και παράσημα, ό πρεσβύτες λόγιος τοῦ Μετσόβου, κληροδότησεν ένα μεγάλο ἔργο κι' ένα μεγάλο ὄνομα στήν 'Ηπειρο και στή Θεσσαλία, ἔμεινε στή γῆ τών Φαρσάλων, ὅπου ἦπτε και τὸ πικρὸ ποτῆρι τοῦ γιοῦ του Κυριάκου, πού προηγήθηκε τοῦ πατέρα.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ (ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ)

'Εγεννήθη στὸ Μέτσοβο, τὸ 1890, ὅπου παρηκολούθησε τὰ ἐγκύκλιά του μαθήματα. Τελείωσε τὸ Γυμνάσιο στὰ Τρίκαλα (Θεσσαλίας 1905—1909). 'Εκεῖ διέμεινε ὡς οἰκότροφος εἰς τήν οἰκίαν τοῦ συγγενοῦς του ἐκ Μετσόβου Μιχαὴλ Λούκα, ἐκδότου τής ἐβδομαδιαίας 'Εφημερίδος «ΛΗΘΑΙΟΣ» στήν ὁποία ἄρχισε νά διορθῶνῃ χειρόγραφα και νά γράφῃ κοινωνική κίνηση τών Τρικάλων, κυρίως και τοῦ Μετσόβου. 'Επειτα ἄρχισε νά γράφῃ ἀνταποκρίσεις στήν Πανθεσσαλική τοῦ Τριανταφυλλίδη και στήν «Θεσσαλία» καθὼς και στίς 'Αθηναϊκές ἐφημερίδες «Συρίπ» και «Νέα 'Ημέρα».

Στήν Μικρασιατική 'Εκστρατεία, κατέληξεν πολεμικὸς ἀνταποκριτῆς τής 'Εφημ. «ΠΑΤΡΙΣ» τοῦ Σπύρου Σίμου. Στήν «ΑΛΗΘΕΙΑ» τής Σμύρνης ἐδημοσίευσεν σέ σειρὰ φύλλων τήν πολεμική δρᾶσι τοῦ 'Ελληνικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος στήν Οὐζκρανία, ὅπου πῆγε ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς (Φαρμακοποιὸς) μαζί με τούς Τρικαλινούς συναδέλφους του Δημ. Κλιάφαν, Στέλιον Τελειώνην και Χρῆστον Ταμπαρόπουλον. 'Ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς ὑπῆρέτησε στήν 'Ηπειρον, στήν Μακεδονία — Μεραρχία Κορητῶν — στήν Κοιμαία, Βεσσαραβία Ρουμανίας, Θράκη και Μικρὰν 'Ασίαν, ὅπου ἔφθασε πέραν τοῦ Σαγγαρίου με τήν θρυλική Μεραρχία 'Αρχιπελάγους. 'Επίσης ὑπῆρέτησε και κατὰ τὸν πόλεμον 1940—1941 στήν Παθητική 'Αεράμυνα τῶν 'Ιωαννίνων, ἐπιστρατευθεὶς ὀνομαστικῶς, ὡς εκπαιδευθεὶς εἰς τὰ πολεμικὰ ἀξίωκα κατὰ τήν Μικρασιατικὴν 'Εκστρατείαν. Μετὰ τήν Μικρασιατικὴν 'Εκστρατείαν ἱδρύσε Φαρμακεῖον εἰς τὰ Φάρσαλα — Θεσσαλίας — ὡς Πτυχιούχος τής Φαρμακευτικῆς, ὅπου διέμενε μονίμως μέχρι τοῦ θανάτου του ὡς συνταξιούχος, μετὰ τής οἰκογενείας. 'Ητο ἑγγαμιος μετὰ τής ἐκ Μετσόβου, ἐξ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας προερχομένης, 'Ελένης Ν. Πούτου, με τήν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει τρία τέκνα, στὰ ὁποία ἀξιώθηκε νά δώ-

ση πανεπιστημιακήν μόρφωσιν (ἐξ αὐτῶν ἐπίσυν τὰ δύο, τὸ ἓνα Ἰατρὸς στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ ἄλλο Ὀδοντίατρος στὰ Φάρσαλα. Τὸ τρίτον (τὸ μεγαλύτερον) — φαρμακοποιὸς — ἀπεβίωσε πρὸ ἐτῶν). Ὁ θάνατος τοῦ φαρμακοποιοῦ τὸν ἐλύπησε πολὺ καὶ ἔκτοτε εἶχε περιέλθει σὲ θλίψη, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν κατόρθωσε νὰ ἀποκατασταθῇ στὴν ὑγεία του. Διετέλεσεν ἐπίσης ἐπὶ δεκαετίαν ἀνταποκριτὴς τοῦ Ἑθν. Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης διασκευάσας περιγραφὰς ἀπὸ τὸ Μέτσοβο καὶ τὰ Φάρσαλα, καὶ στὴν ἐβδομαδιαία ἔκδοσι τοῦ Ἑθν. Κήρυκος τὴν μελέτη: «Τὸ Μέτσοβον». Ἐδημοσίευσεν στὴν Ἐφημ. «Ἑστία» τῶν Ἀθηνῶν, παρατηρήσεις του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Πελαργῶν καὶ γιὰ τὸν Καραγκιόζη. Στὴν Νέαν Ἠπειρον τῶν Ἰωαννίνων, πολλὰς μελέτας καὶ τὴν μεγαλύνεσαν: «Ἡ πολυταθὴς Βόρειος Ἠπειρος» σὲ 15 ἐπιφυλλίδες, ἀποδεικνύοντας τὴν ἑλληνικότητα τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς Ἠπείρου. Στὴν «Θεσσαλία» τοῦ Βόλου, μεταξὺ ἄλλων θεμάτων, ἐδημοσίευσεν: 1) ἐξέλιξις ἐμποροπανηγύρεων ἐν Θεσσαλίᾳ, 2) Τσαρλατάνοι καὶ Κομπογιαννίτες. Στὴν «Ἐλευθερία» Λαοίσης ἐδημοσίευσεν Λαογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων 1) Γαμήλια ἔθιμα στὸν Θεσσαλικὸ Κάμπο, 2) Σαρακατσάνικος Γάμος, 3) Πελαργοί, 4) Περὶ Ἑλληνικότητος τῶν Κοτσοβλάχων, 5) Ρήγας Φεραίος, 6) Ὁ ἀθλητισμὸς στὴν ἀρχαία Φάρσαλον, 7) Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα στὰ Φάρσαλα, 8) Ἀποστομωτικὴν ἀπάντησιν εἰς λιβελλογράφον ἀμφισβητοῦντα Ἑλληνικότητα Κοτσοβλάχων. Στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἦταν τακτικὸς συνεργάτης, ὅπου δημοσίευσεν: Τὰ προνόμια τοῦ Μετσόβου καὶ ἀντίγραφον τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου, 2) Κοτσοβλάχια τραγούδια μεταφρασμένα στὴν ἑλληνικὴν, 3) Μετσοβίτες Φιλικοί, 4) Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Μετσόβου, ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Στὴν «Ἑλληνικὴ Δημοουργία» τοῦ Μελαῖ ἐδημοσίευσεν ἓνα μέρος τῆς μεγάλης μελέτης του: «Σαρακατσάνοι καὶ Σαρακατσαναῖοι». Τὸ περὶ κωνικῶν καλυβῶν τῶν Σαρακατσαναίων κεφάλαιον ἀναδημοσιεύθηκε στὸν Στ. τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Γιὰ τὴν μελέτη του αὐτή, δέχθηκε τὰ θεσμὰ συγχαρητήρια τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γεωργ. Μέγα καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ τοῦ Πυρσοῦ ἔχουν δημοσιευθῇ τὰ ἀκόλουθα θέματα:

1) Μέτσοβον, 2) Στουρνάρας Νικόλαος, 3) Τοσίτσας Μιχαήλ, 4) Φάρσαλα, 5) Φαρσάλων Ἐπαρχία, 6) Φλόκας Κυριακός. Ἔχει ἔτοιμα πρὸς ἔκδοσιν:

(Βιβλία Μελέτης): 1) Ἱστορία τοῦ Μετσόβου ἦθη καὶ ἔθιμα κλπ., 2) Ἱστορία τῶν Φαρσάλων, 3) Σαρακατσαναῖοι. Ἐπίσης δὲν κατόρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ λόγῳ τῆς ἀσθενείας του μικρὰς μελέτας ὅπως: 1) Γεώργιος Μιχαήλ Ἀβέρωφ, 2) Βιογραφία καὶ ἐθνικὴ δράσις του, 3) Διπλὴ αἰχμαλωσία στὸ Μέτσοβο 1884, 4) Γρηγόριος Λιακατᾶς, 5) Μετσοβίτικα καραβάνια. Στὰ Φάρσαλα, ὅπου διέμενε ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἔκαμε κατὰ καιροὺς διαλέξεις μεταξὺ τῶν ὁποίων 1) Τὶ ἐστὶ πόλεμος καὶ πῶς ἐξελίχθη στὴ σημερινή του μορφή - ἐναερίος πόλεμος, ὁλοκληρωτικός, 2) Ἀνατολικὸ ζήτημα. 3) Μακεδονικὸ ζήτημα, Μακεδονικὸς Ἀγών. Ἔχει στὴ Βιβλιοθήκῃ του μεγάλη συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν, μερικὰ τῶν ὁποίων ἔχουν δημοσιευθῇ στὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑστίαν καὶ στὰ «Μετέωρα τῶν Τριζάλων».

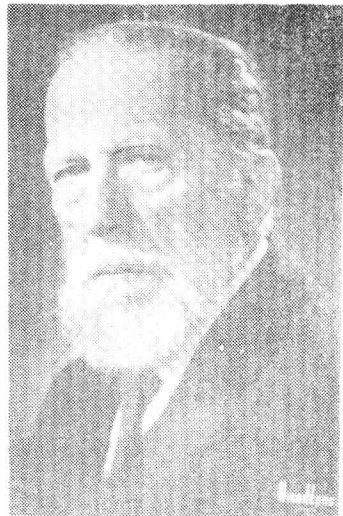
ΝΙΤΣΑ ΤΖΑΛΟΝΙΚΟΥ

ΦΡΙΞΟΣ Ι. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ (Λ. ΤΑΣΟΛΑΜΠΡΟΣ)

Τὸν περασμένο Δεκέμβριο, πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ λόγιος, καλλιτέχνης, συγγραφέας καὶ ἀνυποχώρητος θεωρητικὸς διανοούμενος Ἠπειρώτης Φρίξος Ι. Λαμπρίδης, πὺ εἶταν γνωστὸς στὰ πανελλήνια γράμματα ὡς Λ. Τασολάμπρος. Ἀρρενωπὴ φυσιογνωμία, μὲ παράστημα πὺ θύμιζε τὶς ἐπικὲς ἐκείνες μορφές τῶν ἀνδρῶν πὺ ἔμειναν στὴν ἱστορία καὶ πὺ κράτησαν ἓνα κλίμα, ὁ Φρίξος Λαμπρίδης (ἀδελφὸς τῆς ἐξοχῆς παιδαγωγοῦ καὶ

λογοτέχνης ἀλησμόνητος (Ἑλλης Λαμπρίδης), ἄφησε ἐποχή, ἀπ' τὰ προπολεμικὰ χρόνια, στοὺς κύκλους τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἰδιαίτερα μὲ τὰ συμπόσια καὶ τὴν εὐρύτερη συμμετοχὴ τῶν λογίων, ποὺ δημιούργησαν μιὰ παράδοση κι' ἔδωσαν ἓνα χρώμα κλασικῆς ἑλληνικότητος, ὁ ἀλησμόνητος Λάμπρος Τασολάμπρος συνέδεσε τὴν παρουσίαν του μ' ἓναν καιρὸ κι' ἔδωκεν ἓνα ἔντονο γραφικὸ τόνο. Γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυεδρική του μόρφωση, τὴν βαθύτατη κλασικὴ του καλλιέργεια καὶ τὴν ἀναντίρρητη καλλιτεχνικὴ του ιδιοσυστασία, ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἀριστοκράτης, ποὺ ἔφερνε, τόσο στὴν μορφή, ὅσο καὶ στὴν ψυχὴ του, ἓναν Ἑλληνα φιλόσοφο καὶ ποιητὴ, εἶχε τὴν ἡγετικὴ ἐκείνη ἀκτινοβολία ποὺ τὸν ἀναδείκνυε καὶ πού, ἀκόμα, τοῦ ἀναγνώριζε τὴν πρωτοβουλία. Ἔτσι, ἔμεινε στοὺς πνευματικούς καὶ καλλιτεχνικούς κύκλους μιὰ προσωπικότητα μὲ σπάνια προσόντα, γνωστὸς γιὰ τὴν φυσικὴ προίκτηση καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴ του παιδεία καί, πρὸ παντός, γιὰ τὴν κριτικὴ του εὐαισθησίαν στὰ θέματα τῆς τέχνης. Ἐπίσης, ὁ Φρίξος Λαμπρίδης, εἶταν ἓνας ὀξυδερκὴς στοχαστὴς κι' ἓνας διανοούμενος μὲ εὐρύτερες ἀνιχνεύσεις, καθὼς καὶ μιὰ ξεχωριστὴ ἀξία στὸν τομέα τῆς μουσικῆς, πράγμα ποὺ τὸν καθιέρωσεν ἐξ ἄλλου, ὡς μοναδικὸν καὶ στὴν ἀγορὰ τῶν πιάνων, ὅπου κρατοῦσεν ἓνα ἀπ' τὰ μεγαλύτερα καταστήματα τῶν Ἀθηνῶν. Παράλληλα, ὡς λόγιος καὶ ὡς συγγραφέας, ὁ Φρ. Λαμπρίδης ἐθήτευσε μιὰν ὁλόκληρη ζωὴ, ἀφήνοντας ἓνα σημαντικό ἔργο, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν αἰσθητικὴν του πληρότητα, γιὰ τὴν συνείδηση εὐθύνης ἀπέναντι στὸν τόπο του, γιὰ τὴν περιωπὴ τῆς θεώρησης καὶ γιὰ τὸν κομψὸ καὶ καλλιερημένο λόγο, καθὼς καὶ γιὰ τὴν παρησία τῆς γνώμης του.

Καί, μὲ ὅλ' αὐτά, εἶταν πάντα ἓνας Ἑπειρώτης μὲ κοσμοπολίτικη κουλτούρα, μὲ γνώσεις καὶ γλώσσες εὐρωπαϊκῆς ποὺ τοῦ ἐξασφάλιζαν ἓνα πλατύτερο πεδίο ἐπαφῆς καὶ ἀναζήτησης, πράγμα ποὺ τὸν ξεχώριζε, ὡς ἰδιορρυθμὴ πνευματικὴ ὄντοτητα, καὶ τοῦ ἔδινε τὴ δυνατότητα νὰ συμμετάσχει στὴν ἐνεργὸ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ. Γι' αὐτό, μαζὶ μὲ τὰ πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ του ἐνδιαφέροντα, ἔγραψε καὶ ἀρκετὰ μὲ θέμα τὴν πολιτικὴν ἐπισκόπηση, τοὺς προβληματισμούς τῆς ἐποχῆς του καί, πρὸ παντός, μὲ δική του ὄραση ἀνοίξε μιὰ ἰδιαίτερη προοπτικὴ κι' ἔδωσε ἓνα δικό του πρῖσμα στοὺς ἀρχαίους κλασικούς τῆς ἱστορίας, ἰδιαίτερα στὸν Θουκυδίδη. Τέλος, ὁ Φρίξος Λαμπρίδης ὑπῆρξε ἀπ' τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας».

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Φρίξος Ι. Λαμπρίδης Τασολάμπρος. Κατάγεται ἀπὸ τὰ Δολιανὰ τῆς Ἠλείου. Γιὸς τοῦ Ἑπειρώτη Ἰωάννου Λαμπρίδη, νομοζοῦ, πολιτευτοῦ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων καὶ ἐκδότη τοῦ Ἑφημερίδος «Ὁ Ἀγὼν».

Ὁ Φρίξος Λαμπρίδης γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1898 καὶ σπούδασε νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀπ' ὅπου ἀπεφοίτησε μὲ ἀρίστα.

Εἶχε πολυσχιδὴ μόρφωση, ἦταν κάτοχος πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν τίς ὁποῖες ἐχειρίζετο μὲ μεγάλῃ εὐκολίᾳ. Εἶχε εὐνύατη φιλογραφικὴ μόρφωση καὶ παράλληλα ἦταν προικισμένος μὲ ἀξιόλογα μουσικὰ καὶ ζωγραφικὰ προσόντα. Κατὰ τὴν Κατοχὴ κατέφυγε στὴν

Κρήτη όπου διακρίθηκε υπερασπιζόμενος με επιτυχία υποδίκους των Γερμανικών στρατοδικείων.

Είχε άμεσον ενδιαφέρον για την ιστορική πορεία του τόπου του. Μετά την απελευθέρωση έγραψε κι' εξέδωσε πολλά βιβλία τα περισσότερα των όποιων έχουν πολιτικό χαρακτήρα.

1ον «'Η Συμφιλίωση κι' οί πνευματικές κλίκες».

2ον «Πολιτικά σαράντα χρόνων "1909—1949"»

3ον «Πολιτικά σφάλματα 1950»

4ον «Τό Κομματικό Κράτος 1968»

5ον «'Η προδομένη επανάσταση» κ.ά. Κάρολος Μάοξ 1949

Τά τελευταία είκοσι χρόνια ασχολήθηκε ειδικά με τόν Θουκυδίδη. Τό έργο του μεγάλου ιστορικού ό Τισολάμπρος κατείχε όσο λίγοι σύγχρονοι φιλόλογοι.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΝΤΟΣΑΚΚΟΣ

(1899—1980)

Έδω και ένα σχεδόν χρόνο έφυγε από τη ζωή ό γνωστός λόγιος και εκπαιδευτικός Κώστας Κοντοσάκκος, αφήνοντας ένα μεγάλο και αναπλήρωτο ίσως κενό στα 'Ηπειρωτικά γράμματα. Ό σεμνός δάσκαλος γεννήθηκε στά 1899 στά Γιάννινα και ακολούθησε

τό διδασκαλικό επάγγελμα. Σάν δάσκαλος διακρίνονταν για την αυστηρότητα, για την υπευθυνότητα και για την μεγάλη αγάπη του προς τους μαθητές. Πολεμιστής τών ελληνικών οραματισμών είχε συμμετοχή στην Μικρασιατική εκστρατεία και σάν άνθρωπος ήταν σεμνός, θρησκευόμενος, απόφευγε την δημοσιότητα και ήταν ακόμη πνευματικός άνθρωπος που είχε ένα προσόν, και τό προσόν του αυτό, πολύ σπάνιο, ήταν ή αλήθεια. Κάθε χρόνο, όσο ζούσε, στις παραμονές του έορτασμού της απελευθέρωσης της πόλεως από τους Τούρκους, δημοσίευσε τις αναμνήσεις του, όπως τις έζησε ό ίδιος, δίνοντας έτσι για τους επερχόμενους μιá έγκυρη μαρτυρία του ιστορικού πλαισίου της εποχής.

Σάν λόγιος διακρίνονταν για την αντικειμενικότητα, την υπευθυνότητα και για την σοβαρή, από κάθε άποψη, ιστορική τεκμηρίωση. 'Η αλησμόνητη διάλεξή του για τόν Μητροπολίτη Γερβάσιο 'Ωρολογά (Φεβρουάριος 1978) στάθηκε ή κυρία αίτία νά εμφανιστώ στον τομέα της ιστορικής έρευνας προσπαθώντας νά δικαιώσω τις προσδοκίες του δασκάλου μου.

Οί παραπάνω γραμμές χαράχτηκαν, για νά μη ξεχαστεί ποτέ ό Κώστας Κοντοσάκκος, από τόν πνευματικό κόσμο της 'Ηπείρου, και γράφτηκαν από τόν άνθρωπο που ανέδειξε, από τόν άνθρωπο που θα μέινει πιστός στο μεγάλο του δάσκαλο, με τόν όποιο τόν συνδέουν κοινοί αγώνες, αγώνες που έχουν δικαιωθεί.

Και ό πνευματικός κόσμος της 'Ηπείρου οφείλει, αν θέλει νά δώσει κάτι τό θετικό, νά ακολούθησει τό παράδειγμα του Κώστα Κοντοσάκκου, ένα παράδειγμα που δέν κιτρινίζει, ό καταλύτης χρόνος.

ΙΩΑΝΝΗΣ Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ (1893—1980)

Τὸν Αὐγ. 1980 ἀπεβίωσε ὁ Ἰωάν. Δημάρατος, ἀπόγονος τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ (Δημάρατου τὸ πραγματικὸ τοῦ ὀνομα) Ὑπουργοῦ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τοῦ περιδόητου Φαλάριδος τῆς Ἡπείρου Κώστα Βουρμπιαντζή, ἐκ Βούρμπιανης πατρίδα τῶν προγόνων του. Ὁ Ἰωάννης Δημάρατος γεννήθηκε στὴν Πρέβεζα, ὅπου ὁ πατέρας του Φίλιππος ἔκαμε Σχολάρχης τὸ 1900—1906. Βρῆκα στὸ ἀρχεῖον τοῦ Γυμνασίου γραπτὰ του. Εἶχα τὴν ἀτυχίαν νὰ μάθω τὰ τῆς κηδεῖας εἰς Φιλοθέην, τὴν ὁποίαν συνῶδευσαν πολυᾶριθμοι φίλτατοι δημοσιογράφοι συνάδελφοι τοῦ νεκροῦ. Λόγω τῆς συγγενείας μου φιλοξενήθηκα στὸ σπίτι τοῦ τὸν Ὀκτώβριον ἕως Δεκέμβριον 1929, ὁπότε ἐπῆρα τὸ δίπλωμά μου. Εἶχε φοιτήσει εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν (Φιλολογίαν) τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἕως τὸ 1917. Ἦταν ἄριστος ἐπιστήμων. Τὸ 1917 ἐστρατεύθη καὶ μετέσχε τῶν Μικρασιατικῶν Ἀγώνων μέχρι τὴν κατάρρευσιν, Αὐγ. 1912. Τὰ ἔτη 1922—24 ἦταν συντάκτης στὶς ἐφημερίδες «Βραδυνή» καὶ «Ἐλεύθερος Λόγος» ὅπου ἐδημοσίευσε ἄρθρα τοῦ ὑψηλῆς λογοτεχνίας καὶ κριτικὲς φιλολογικὲς τῶν ἐπ' εὐκαιρία ἐκδιδομένων φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων με ἐμβρίθειαν καὶ βαθεῖαν παρατηρητικότητα.

Ὁ Δημήτριος Λαμπράκης, ἰδρυτὴς τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος», διακρίνας καὶ ἐκτιμήσας τὴν ἀξίαν τοῦ Δημοσιογράφου, τὴν εὐρεῖαν του καὶ πολὺπλευρὴ μὀρφωση καὶ ἱκανότητά του, τὸν προσέλαβε στὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐφημερίδος τοῦ σὰν φιλολογικὸ συνεργάτη καὶ σχολιαστὴ τῆς τότε πολιτικῆς ζωῆς.

Τὸ 1928 εἶχε ἀρχίσει νὰ συντάσσεται καὶ κυκλοφορεῖ ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Δρανδάκη. Μόνιμοι συνεργάτες καὶ διορθωτὲς τῶν προσκομιζομένων ἄρθρων πρὸς δημοσίευση ἦταν ὁ Ἰωάν. Δημάρατος καὶ ὁ Θεοφύλακτος Παπακωνσταντῖνου συμφοιτητὴς μου στὴν Σχολὴ Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου. Πόσες ἀσυναρτησίες καὶ ἀσυναξίες εἶχαν τὰ προσκομιζόμενα ἄρθρα διασήμων ἐπιστημόνων καὶ λογίων ὅταν ἐτοιμαζόταν γιὰ δημοσίευση στὸ γραφεῖον τῆς Ἑγκυκλοπαιδεῖας, ἦταν ἄλλο πράγμα! Ἦταν στὴν ὁδὸ Λυκούργου 12 τὰ Γραφεῖα καὶ πῆγαινα συχνὰ νὰ δῶ τὸν ἀγαπητὸ ἐξάδελφο. Σπάνια νὰ βρεῖ κάποιος ἀναγνώστης λάθῃ τυπογραφικὰ καὶ ἀσυναρτησίας στὰ ἄρθρα τῆς Μ. Ἑλλ. Ἑγκυκλοπαιδεῖας. Εἶχαν ὀξυτάτῃ ὀσφρηση καὶ μάτι οἱ δυὸ αὐτοὶ συντάκτες καὶ διορθωτὲς τῶν προσκομιζομένων ἄρθρων. Καὶ πληρώνονταν πολὺ καλὰ ἡ ἐργασία αὐτή. Τὰ ξέρω ἐξ ἰδίας παρατηρήσεως. Τὸ 1934—36 ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος ἓνα φιλολογικὸν ἐπιστημονικὸν Περιοδικὸν κριτικῆς τῶν ἐκδιδομένων ἐπιστημονικῶν βιβλίων τὸν «Ἐπιστημολόγον». Ὁ Κ. Παλαμᾶς τὸ παρακολούθησε με ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ σὲ κάποιο ἄρθρο του ἐγκωμίασε τὸν συγγραφέα του. Δούλευε συγχρόνως καὶ στὸ «Ἑλλ. Βῆμα» καὶ ἐξέδιδε καὶ τὸν «Ἐπιστημολόγον» τὸ περιοδικὸν του. Τὸ νὰ σοῦ ἀφιερῶσει δυὸ γραμμὲς ὁ ὀνομαστὸς ποιητὴς ἦταν μεγίστη τιμὴ. Οἱ δημοσιογράφοι τοῦ «Ἑλλ. Βήματος» κάνανε διαδῆλωση τοῦ Δημάρατου τὴν ἐπομένη τῶν ὀλίγων γραμμῶν τῶν ἐπαινετικῶν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.

Εἶχε δικό του τυπογραφεῖο στὴν ὁδὸ Κρήτης 19 ὅπου καὶ τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ ἐτύπωνε καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Καθηγῆτων τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ ὅποιοι τοῦ εἶχαν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴν ἀκρίβειαν καὶ πίστη τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων. Δὲν εἶναι τόσο ἀπλὴ καὶ ἡ στοιχειοθέτηση καὶ τύπωση τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων. Χρειάζεται καὶ μάτι καὶ γνώση.

Ο Ι. Δημητράτος ήταν τακτικό μέλος της Ήπειρωτικής Έταιρείας και του Τοσι-τσειού κληροδοτήματος έργασθεις με πατριωτικήν ήπειρωτικήν τιμιότητα για τὰ χρή-ματα και τὶς δαπάνες τὶς σχολικὲς τοῦ Ἰδρύματος.

Τὸ 1948—1950 ἐκδίδεται ἐκ νέου ἡ Μ. Ἑλλ. Ἑγκυκλοπαιδεία συμπληρωμένη μετὰ γεγονότα καὶ πολέμους ἀπὸ τὸ 1932 ἕως 1960. Κυριώτερος διορθωτὴς τῆς νέας ἐκδό-σεως τῶν ἄρθρων καὶ δημοσιευμάτων τῇ φορὰ τούτῃ ἦταν ὁ Δημάρτος. Ὁλόκληρο δια-μέρισμα τεσσάρι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μενάνδρου 75 ἐκέρδισε ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τούτῃ. Τελευ-ταῖα ἔμενε στὸ Μαρούσι. Περισπούδαστον εἶναι τὸ σύγγραμμά του «Φιλοσοφικὴ 1974» μετὰ ἔξοδα τῆς Ἐν Ἀθήναις φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρείας, ὅπου ἐξετάζει καὶ ἐρμηνεύει μετὰ ἄφθονες παραπομπὰς στοὺς εἰδικοὺς συγγραφεῖς, πλείστους ὅσους ὅρους τῆς φιλοσο-φίας καὶ Ἑλληνικῆς Γραμματείας χρησιμοποιουμένους ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Βυζαντινοὺς καὶ νεώτερος συγγραφεῖς Ἕλληνας καὶ ξένους. Εἶναι σύγγραμμα πόνου, ἐμβρίθειας καὶ βαθείας ἔρευνας

ΗΛ. ΒΑΣΙΛΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

I

«ΑΠΟΚΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΛΑΜΟ» ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ

Διάβασα μετὰ ἐνδιαφέρον τὸ σημεῖωμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου καὶ ἀξέχαστου φίλου Μονόφθαλμου (Γ. Τάλλαρου) στὸν «Ἀγῶνα Πρεβέζης» τῆς 29.2.1960, στὰ πτερύοντά του, τὸ σχετικὸ μετὰ τὴν προέλευσιν τῆς παραπάνω παροιμίας, ποὺ σημαίνει μαῦρες καὶ ἄραχνες ἀποκριεὲς γιὰ ὅσους δὲν ἔχουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα νὰ εὐθυμήσουν καὶ τὸ ρίξουν ἔξω στὶς τρεῖς αὐτὲς ἑβδομάδες τοῦ γε-νικοῦ ξεφαντώματος. Πιστεύων πὼς ἡ ἐξήγησις τῆς παροιμίας ἔχει ἱστορικὴ προέλευσιν, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας, νεοελληνικὰς παροιμίας, ρίχνω κι' ἐδῶ τὶς γνώσεις ποὺ κατέχω ἀπὸ χρό-νια τώρα, σχετικὰ μετὰ τὴν ἑρμηνεία τῆς. Μοῦ εἶχε κινήσει καὶ μένα ἀπὸ καιρὸ τὴν περιέργειαν τοῦ παράξενου καὶ ἰδιότροπου τῆς παροιμίας. Νὰ λοιπὸν ποὺ ἔφθασα ἐρευνῶντας.

Ὁ Κάλαμος εἶναι, ὅπως ξέρουν οἱ ναυτικοὶ μας, ἓνα μικρὸ νησί 20 καὶ κάτι τετραγωνι-κῶν χιλ.)τρῶν ἐπιφανείας. Κεῖται ἀπέναντι καὶ κοντὰ στὸ ἀκροτῆρι Καμὴλακκα καὶ Μύτικα τῆς Ἀκαρνανίας (τὸ Καρλέλι τῶν Βενετῶν καὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν). Πιθανώτατα εἶναι ἡ Κάρνος τῶν ἀρχαίων. Οἱ ἀγγλικοὶ ναυτικοὶ χάρτες περιλαμβάνουν τὸν Κάλαμο στὸ σύμπλεγμα τῶν Στροφάδων. Γιὰ τὴν ἀκρίβειαν τὰ νησιά αὐτὰ ἀναγράφονται ἀγγλιστὶ μετὰ τὸ γνωστότερον ὄνομα Σκρόφες. Οἱ κάτοικοι λέγονται Καλαμουσιᾶνοι, καὶ τὰ πλοῖα τοὺς Καλαμουσιάνικα.

Εἶναι ἀξιόλογοι ναυτικοὶ καὶ ἀνταγωνιστὲς τῶν Μεγανησιωτῶν. Πρὸ τοῦ πολέμου εἶχαν, μοῦ ἔλεγον, 50—60 βενζινόπλοια.

Ἀπὸ τοῦ 1705 ὁ Κάλαμος καὶ ἡ Κάστος παραχωρήθησαν ὡς φέουδα στὴν βενετσιάνικη οἰ-κογένεια τῶν πολεμιστῶν Δελαδέτσιμα, οἱ ὅποιοι τότε εἶχαν ἤδη ἐξελληνισθῇ τελείως, ὅπως τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μετὰ πολλοὺς ἄλλους Ἰταλοὺς, Βενετοὺς καὶ Δαλματοὺς μισθοφόρους στρα-τιωτικῶς καὶ δημόσιους λειτουργοὺς τῆς Βενετικῆς ἐξουσίας καὶ στὴν Ἐπτανήσον καὶ στὴν Πρέβεζαν. Ὅπως Δελαδέτσιμα ἔλαβε μέρος στὴν πολιορκίαν τῆς Πρέβεζας, κατεχομένης ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ συνετέλεσε ἐξαιρετικὰ στὴν ἀπελευθέρωσίν της στὶς 8 Νοεμβρίου 1681. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ ἐγίναν τότε στὰ μέρη τοῦ Ἀμβρακικοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἐνδοξος Βενετὸς στρατηγὸς Φραγκίσκος Μοροζίνι διώρισε τὸν Δελαδέτσιμαν, ποὺ ἔφε-

ρε τὸν θαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου, ἀμέσως μετὰ τὴν κατάληψή τῆς πόλεως, διοικητὴν τῆς. Ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης τὸν ὀνομάζει Κεφαλλῶνα. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πολιορκία ἐκείνη ἄς ἰδῇ ὁποῖος θέλει καὶ μπορεῖ στὰ Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα τούτου σελ. 276, 277 τόμ. Γ'.

Τὸν τρίτον χρόνον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, οἱ Ἀγγλοὶ, ποὺ κατεῖχαν ἀπὸ τὸ 1815 μὲ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἄλλα μικρὰ νησιά, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἀλλοστε στὸ καταλυθὲν τὸ 1798 ἀπὸ τοὺς Γάλλους βενετικὸν Ἰόνιον κράτος, θέλοντας, σύμφωνα μὲ τὴν αἰώνια ἀγγλικὴ καιροσκοπικὴ πολιτικὴ νὰ ἔχουν κάποια ὑποθήκη ἐπάνω στὸ ἀναγεννώμενο ἑλληνικὸ ἔθνος, ἐπέτρεψαν στοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἑλληνας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας νὰ εὐρίσκουν ἄσυλον στὸν Κάλαμο καὶ συγχρόνως ἀναγνώρισαν τὸν ἀποκλεισμό ποὺ ἔκαναν τὰ καράβια μας τῶν τουρκικῶν ἀκτῶν. Συγχρόνως ὁ διαδεχθεὶς τὸν μισελληνα Μαίτλαντ ἄγγλος διοικητὴς τῆς Ἐπτανήσου Φρ. Ἀδαμς διατάχθηκε ἀπὸ τὸν Γ. Κά-νιγγ νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς Ἑλληνας σὰν πρὸς κράτος ἐμπόλεμον (ἐγγράφον 12.3.1823). Ἰδὲ Μ. Ἑλλ. Ἑγκυκλ.

Στὸν Κάλαμο λοιπὸν εὐρίσκαν ἄσυλον πολλοὶ Ἑλληνας ποὺ δὲν θέλησαν νὰ προσκυνήσουν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέττα (Ἰούλιος 1822) καὶ ἰδίως μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Κιουταχῆ (Ἀπρίλιος 1825) στὴν Δυτικὴ Ἑλλάδα. Ἐκεῖ εἶχε ἐρῆ καταφύγιον καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Καραϊσκάκη τοῦ ὁποῖου ἡ σύζυγος ἀπεβίωσεν αὐτοῦ.

Στὴν περίοδον τῆς ἐνδοξῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου (10 Ἀπριλίου 1825 ἕως 10 Ἀπριλίου 1826), ὅταν ἡ πείνα ἄρχισε νὰ θερίζῃ τοὺς ἐλευθέρους πολιορκημένους Μεσολογγίτες καὶ τὴν φρουρά, κάμποσοι ψαράδες, ἀπὸ μυστικὰς διόδους μέσα ἀπὸ τοὺς βάλτους τῆς λιμνοθάλασσας, ἐκεῖ κατὰ τὴν ἁγία Τριάδα, κατῴρθωσαν μὲς τὴς πᾶσσαρες καὶ τὰ πρυνάρια τοὺς νὰ γλυτώσουν καὶ νὰ φυγαδεύσουν τὴς οἰκογένειάς τους, διασπῶντας τὸν ἀποκλεισμό μέσα στὴν νύχτα τῶν Τουρκικῶν στόλων τοῦ Ἰουσούφ καὶ Χασρέφ καὶ ἔφτασαν σιγὰ - σιγὰ στὸν Κάλαμο, ὅπου ἐρῆσαν κάποια σχετικὴ περίθαλψή καὶ ἄλλους παλιότερους πρόσφυγες συντοπίτες των.

Ἀκούσα μάλιστα ὅτι οἱ Κελαμουςῖται ἀναφοδίσαν ἐπανειλημμένως τὴν ἡρωϊκὴν φρουρά πρὶν ὁ ἀποκλεισμός γίνῃ στενός. Μεσολογγίτες ψαράδες εἶχαν κατορθώσει πρὸ τῆς ἐξόδου καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀναπόφευκτὴ αἰχμαλωσίαν τους νὰ φθάσουν πλέοντας μὲ τὴς οἰκογένειάς τους καὶ στὴν Ζάκυνθο. Σ' αὐτοὺς ἀναφέρεται τὸ περίφημον ἔργο τοῦ Ἑθνικοῦ μας ποιητοῦ! «Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκυνθος» καὶ μάλιστα στὴς Μεσολογγίτισσες, ποὺ φοινοζήτουσαν στὴς πόρτες τῶν Ζακυνθινῶν ἀρχόντων, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπάνθρωποι τὴς ἐδίωχναν.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς πρόσφυγες τοῦ Κάλαμου ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ Πρεβεζᾶνοι ποὺ ἐπολέμησαν μαζὶ μὲ τὴν ἐνδοξὴν φρουρά. Ἐνας ἀπὸ τοὺς εἶναι καὶ ὁ ἱερέας Δ. Ζαλογγίτης, ὁ βοηθὸς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀνατιναχθέντος στὸν Ἀναμόνιλον ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ.

Οἱ ἀποκρηγές τῶν χρόνων τοῦ πολέμου (1825—1829) ποὺ ἐπέρασαν στὸν Κάλαμο οἱ συντοπίτες μας καθὼς καὶ οἱ Μεσολογγίτες, ἦταν οἱ πρὶν δυστυχημένους καὶ φτωχὰς τῆς ζωῆς τους.

Μὲ θλίψη καὶ πόνο θυμόντουσαν τὰ ἥπειρα θύματα τῶν νεκρῶν συγγενῶν τους ποὺ ἀφῆκαν στὴν Ἐνδοξὴ Πόλιν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατὰφεραν νὰ φτάσουν, διὰ θαλάσσης, λίγοι - λίγοι, στὴν Πρέβεζαν, ἣ ὁποία τότε ἦταν ἐλεύθερος λιμὴν καὶ ὅπου ἐρῆσαν προστασία ἀπὸ τοὺς πατριῶτες τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Ἀρχετοὶ Μεσολογγίτες καὶ Ἀντικλιωτὲς αἰχμαλῶτοι τοῦ Κιουταχῆ ὁδηγηθέντες στὴν Πρέβεζαν ἀπελευθερώθηκαν μὲ λύτρα πληρωμένα ἀπὸ τοὺς πατριῶτες Πρεβεζιάνους. Αὐτῶν ζοῶν τὴν Πρέβεζαν ἀπόγονοι οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν καταγωγή τους. Ἐχὼ γράψῃ ἄλλοτε γιὰ τοῦτο. Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Πρεβεζιάνους καὶ Μεσολογγίτες πρόσφυγες ποὺ ἔζησαν στὸν Κάλαμο τὴς ἀποκριῆς τοῦ πολέμου ἐκεῖνον ἐγῆκε ἡ παροιμία! «Ἀποκριῆς στὸν Κάλαμο». Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κελαμουςῖται τὴν ἔχουν τὴν παροιμία μὲ τὴν ἴδιαν ἔννοια καὶ ἀκόμη καὶ οἱ σημερινοὶ Μεσολογγίτες. Ἀς σημειώσω καὶ τοῦτο ἀκόμη. Στὸ Μεσολόγγι τὴν ἡμέραν τῆς ἐξόδου 5000 ὁρέφῃ, γυναῖκες, παιδιὰ καὶ γερόντοι σκοτώθηκαν ἢ ἐκάηκαν ἢ αἰχμαλωτίσθηκαν (ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Συνεδρίασις Ἐκθ)σεως 6.11.1864).

Τὸ σημεῖωμά μας τοῦτο ἄς εἶναι ἓνα μικρὸ εὐλαχικὸ πρόσφορο στὴν μνήμη τῶν ἡρώων προγόνων μας Πρεβεζιάνων καὶ Σουλιωτῶν τῆς Ἀθήκας ποὺ ἐπολέμησαν στὴν Μεγάλη ἐκείνη ἐποποιΐα, ποὺ τὴν γιορτάζουμε τὶς ἡμέρες τοῦτες καὶ σὺν σύνδεσμος ἀκατάλυτος τῶν δυὸ πόντων τοῦ Μεσολογγίου καὶ Πρέβεζας μὲ τὶς κοινὲς ἡρωϊκὰς παραδόσεις καὶ τὰ κοινὰ τοῦ ἔθους καὶ ἔθιμα.

ΗΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΑΣ

II

Ο Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

Στις σελίδες «Πνευματικὸ μνημόσυνο» τοῦ τεύχους (Δ') τοῦ 1980 τῆς ἀγαπητῆς μας «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» παρακαλῶ νὰ σημειώσετε μιὰ παραδρομὴ: Ὁ Γεώργιος Σπυριδάκης, ποὺ ἀπέθανε πρόσφατα στὸ Παρίσι, δὲν εἶναι ὁ καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας. Εἶναι ἄσχετος ἀπὸ ἐκεῖνον, ζοῦσε στὸ Παρίσι, ὑπερπετώντας πολὺν καιρὸ στὴν Πρεσβεία μας ἐκεῖ. Ὁ καθηγητὴς Γ. Σπυριδάκης ἀπέθανε, πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ ἔργα του ὅλα εἶναι καθαρῶς λαογραφικά.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

I

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΡΑΒΕΙΟ «HERDER» ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΛΟΥΚΑΤΟ

Σὲ ἐπίσημη τελετῇ, ποὺ ἔγινε στίς 13 Μαΐου στὴν Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης, μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Προέδρου τῆς Αὐστριακῆς Δημοκρατίας κ. Κριστόφγκερ, ἀπονειμήθηκαν, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης, τὰ βραβεῖα GOTTFRIED VON HERDER, (μετάλλια, διπλώματα καὶ χρηματικὰ ἔπαθλα) ποὺ ἀπονέμονται κάθε χρόνον (ἀπὸ τὸ 1964) σὲ ἑπτὰ προσωπικότητες Γραμμάτων, Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν διεθνούς κύρους, ἀπὸ ἑπτὰ χώρες τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Φέτος τιμήθηκαν, γιὰ διαφορετικοὺς πνευματικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς κλάδους οἱ χῶρες Βουλγαρία (Ἀρχιτεκτονική), Γιουγκοσλαβία (Γλυπτική), Ἑλλάδα (Λαογραφία), Οὐγγαρία (Ποίηση), Πολωνία (Πεζογραφία), Ρουμανία (Ἱστορία) καὶ Τσεχοσλοβακία (Μουσική).

Τὸ βραβεῖο Λογοτεχνίας γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπονειμήθηκε στὸν ὁμότιμο καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, καὶ τώρα καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιον Κρήτης κ. Δημήτριον Λουκάτο.

—Ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑννέα Πανεπιστημιακοὺς καθηγητὲς (5 Αὐστριακοὺς, 2 Γερμανοὺς καὶ 2 Ἑλβετοὺς) μὲ πρόεδρον τὸν Πρόεδρον τῆς Αὐστριακῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ βραβεῖο αὐτὸ μὲ τὸ χρηματικὸ ἔπαθλο ἔχει ἀθλοθετηθῇ ἀπὸ τὸ Ἰδρυμα HERDER τοῦ Ἀμβούργου, μὲ κληροδότημα ἐν ζωῇ τοῦ Γερμανοῦ βιομηχάνου ALFRED TOEBFER.

Ὁ Γ. VON HERDER ἐπῆρξε φιλόσοφος, παιδαγωγὸς καὶ κριτικὸς, μαθητὴς τοῦ KANT, ποὺ ἔζησε 1744—1803. Θεωρεῖται καὶ πρόδρομος τῶν λαογραφικῶν κατευθύνσεων τοῦ 18ου αἰῶνα, ἰδιαιτέρα γιὰ τὴν μελέτη τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν (STIMMEN DER VOLKER IN LIEDERN) ποὺ ἐπῆρσεν τὸν Γκαίτε καὶ ἐνέπνευσε ἐ-

πίσης τις πρώτες ελληνικές συλλογές, όπως τοῦ HAXTHANSEN καὶ τοῦ FAURIEL.

Ἡ τιμὴ ποὺ ἔγινε στὸν καθηγητὴ κ. Λουκάτο γιὰ τὸ λαογραφικὸ ἔργο του ἀντανακλᾷ καὶ στὴν ἑλληνικὴ Λαογραφία καὶ ἔρυνα, ποὺ πρὸ δέκα ἐτῶν εἶχε ἐπίσης τιμηθεῖ, στὸ πρόσωπο τοῦ Γεωργίου Μέντα.

Σὲ ἄλλους κλάδους τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν ἔχουν τιμηθεῖ μὲ τὸ διεθνὲς βραβεῖο HERDER οἱ Ἕλληνες: Ε. Χατζηδάκης, Κ. Κριεζῆς, Σπ. Μαρινάτος, Α. Ὁρλάνδος, Ι. Παπαϊωάννου, Στ. Χαλκιαδάκης, Στ. Πελεκανίδης, Π. Πρεβελάκης, Ἰ. Κακριδῆς, Ε. Κριαρᾶς, Γ. Σπυρόπουλος, Α. Βακαλόπουλος καὶ Μ. Μανούσας.

Οἱ βραβευόμενοι ἔχουν τὸ τιμητικὸ δικαίωμα νὰ προτείνουν ἕναν νέο σπουδαστὴ ἢ πτυχιῶχο τοῦ κλάδου τῶν, γερμανομαθῆ, γιὰ ἐνὸς ἔτους ὑποτροφία στὴ Βιέννη. Ὁ κ. Λουκάτος ὑπέδειξε γιὰ τὴ Λαογραφία τὴ συντάκτρια τοῦ Κέντρου Λαογραφίας Ἀθηνῶν κυρία Αἰκατερίνη Πολυμέρου - Καμιλάκη.

II

ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Ὁ λογοτέχνης καὶ Διότης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», μέσα στὸ περασμένο δῆμνο, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ δώσει, στὴν Πελοπόννησο, δυὸ διαλέξεις καὶ νὰ συναντηθεῖ, ταυτόχρονα, μὲ πολλοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ συναδέλφους του τῆς περιοχῆς.

Ἔτσι, στίς 12 Ἀπριλίου, προσκεκλημένος ἀπ' τὸν Σύλλογο Δασκάλων Ἡλείας, μίλησε στὰ Λεχαινά, στὴν Αἴθουσα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης τῆς πόλης, μὲ θέμα: «Ἡ παράδοση καὶ ὁ σύγχρονος ἀνθρωπος». Τὸν ὁμιλητὴ παρουσίασε, ἔστερ' ἀπὸ σχετικὴ εἰσήγηση τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου τῶν Δασκάλων κ. Ψαρροῦ, ὁ Ἡπειρώτης δάσκαλος καὶ λογοτέχνης κ. Τάσος Βασιλείου. Καί, στίς 22 Μαΐου, ἐπίσης, ὁ Δ. Κόκκινος, προσκεκλημένος ἀπ' τὴν Ἑταιρεία Λογοτεχνῶν Νοτιοδυτικῆς Ἑλλάδος, ἔδωσε τὴν ἰδίαν διάλεξιν στὴν Πάτρα, στὴν Αἴθουσα τοῦ Μεγάρου Λόγου καὶ Τέχνης. Πρὶν ἀπὸ τὴν ὁμιλία, ὁ γνωστὸς ἐπιστήμων καὶ λογοτέχνης τῶν Πατρῶν κ. Ἀλέκος Μαρασλῆς, Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Λογοτεχνῶν Νοτιοδυτικῆς Ἑλλάδος, προλόγισε καὶ παρουσίασε τὸν ὁμιλητὴ καὶ ἀναφέρθηκε γενικώτερα στὴν προσπάθεια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας γιὰ τὴν πνευματικὴ τῆς αὐτονομία. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ κ. Τάσος Βασιλείου, στὰ Λεχαινά, τόνισε τὴν προσφορὰ τῶν Ἰωαννίνων στὸν χῶρο τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, ἀναφέροντας εἰδικώτερα τὴν μεγάλη πνευματικὴ παράδοση τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴν ἀκτινοβολία τῆς στὰ πανελλήνια γράμματα. Γι' αὐτὸ, τὸ γεγονός τῶν δυὸ παραπάνω διαλέξεων τοῦ Δ. Κόκκινου, διευρύνθηκε καὶ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ γιὰ μιὰ καλύτερη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἐπισκόπηση τῶν πνευματικῶν ζητημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν ἐπαρχία.

III

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ

Στίς 14 Μαρτίου, ὁ Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ἄρτης «ΣΟΤΦΑΣ» ἐγκαινίασε, μὲ πανηγυρικὴ γιορτὴ, τὸ Ἱστορικὸ Μοῦσεῖο Ἄρτης, «Γαρουφάλειος Στέγη», ποὺ ἱδρύσθη καὶ συγκρότησε ὁ ἴδιος, δίνοντας ἔτσι σπὴν πόλιν καὶ ἕνα ἄλλο (ἐκτὸς ἀπ' τὴν πινακοθήκη, τὴν μεγάλη βιβλιοθήκη, τὴν μοναδικὴ χορωδία βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ τὴν ἀξιόλογη μπάντα ποὺ εἶναι ἀπ' τίς ἀρχαιότερες τῆς χώρας μας) πολυσήμαντο ἱδρυμα. Ἡ Ἄρτα, ποὺ ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ θέσιν στὴν ἀρχαία, τὴν βυζαντινὴ καὶ τὴν νεώτερη μητροπολιτικὴ ἱστορία τοῦ ἑλληνισμοῦ, μὲ τὸ Ἱστορικὸ Μοῦσεῖο τῆς Γαρουφαλείου Στέγης, τεκμηριώνει τὴν μνήμη καὶ τὴν ἀνάγλυφον μαρτυρία γιὰ τὴν μεγάλη προσφορὰ τῆς στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐθνικὴ μας φαινογνωμία. Καὶ τὸ ἱδρυμα τοῦτο δίνει πλέον ὁρατὰς τίς πραγματικὰ διαστάσεις τῆς ἐθνολογικῆς ὀντότητας τῆς Ἄρτης. Ἀκόμα, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε, γιὰ τὴν

ίδρυση τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου, τὴν μεγάλη προσφορά τοῦ Πέτρου Γαρουφαλιά, (γνωστὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς ἀπ' τὴν Ἄρτα) ποῦ, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, δώρησε τὸ πατρικὸ του σπῆτι, καθὼς καὶ οἰκογενειακὰ κειμήλια, ποῦ ἐνσωματώθηκαν στὶς συλλογὲς τοῦ Μουσείου.

Ἐπίσης, στὴν πρώτη γάση, τοποθετήθηκαν (τόσο ἀπ' τὶς συλλογὲς τοῦ «ΣΚΟΤΦΑ», ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς προσφορὰς ἄλλων): ἀνδριάντες καὶ προτομὲς τῶν ἱστορικῶν μορφῶν τῆς περιοχῆς Ἄρτης, χάστες, προσωπογραφίαι, γραβοῦδες, ἀντικείμενα καὶ παράσημα προσωποτήτων τῆς, φωτοαντίγραφα πινάκων κλπ., ποῦ εἶναι συννησμένα μὲ τὴν τοπικὴ παράδοση καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου. Ἐπίσης, σὲ εἰδικὲς προθήκες τοποθετήθηκαν προσωπικὰ ἀντικείμενα διαφόρων οἰκογενειῶν ἢ ἀτόμων, καθὼς καὶ ἀξιόλογα χειρόγραφα ὅπως τὸ ἀρχεῖο τοῦ ρωσικοῦ προξενείου Ἄρτης, πρωτόκολλα τορκοκρατίας καί, τέλος, σὲ χωριστὴ φωτογραφοθήκη, σπάνιες φωτογραφίαι ἀπ' τὴν ζωὴ τῆς Ἄρτης στὰ τελευταῖα 100 χρόνια. Πρόκειται γιὰ μιὰ πράξη ποῦ ἀξίζει τὸν ἔπαινο καὶ τὴν ὑποστήριξη.

IV

«Η ΚΥΠΡΙΑ MANNA»

Στὶς 18 Μαΐου, τὸ Α.Σ. τοῦ Συνδέσμου Φιλίας Ἑλλάς - Κύπρου, σὲ μιὰ θαυμάσια ἐκδήλωση, ποῦ ὁργάνωσε στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Σωματείου «Παναγία Σουμελά», ἀπέριψε τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς ἐπαίνους, ποῦ εἶχε προκηρύξει σὲ πανελλήνιο διαγωνισμὸ μὲ θέμα: «Ἡ Κύπρια Μάννα» καὶ ἀθλοθέτησε ὁ Λιθηγορικὸς Σύλλογος Θεσσαλονίκης. Στὴν γιορτῇ, ποῦ συγκέντρωσε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ παρουσία ἀπ' τὶς ἀρχές, ἀπ' τοὺς διανοούμενους, ἀπ' τοὺς ἐπιστήμονες καὶ τὸ εὐρύτερο κοινό, μίλησε ἡ γνωστὴ ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαῖα καὶ δόθηκαν τὰ ἔπαθλα, μέσα σὲ ἀτιμώσιμα ἐθνικῆς συγκίνησης, ποῦ κράτησε κοντὰ τὴν ἀνάσα καὶ τὴν σκέψη μας γιὰ τὴν τραγωδίαν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων.

V

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΛ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ

Ἡ Ἑθνικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, τιμώντας τὴν μνήμην τῶν μελῶν τῆς Ἀλεξ. Κουμουνδούρου Ἐμπειρικοῦ καὶ τοῦ ἀξέχαστου ἐρημίτη τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας Τάκη Δόξα, ὁργάνωσε, στὶς 6 Ἀπριλίου, στὴν αἴθουσα τοῦ θεάτρου «ΟΡΒΟ», ἓνα σεμνὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο. Μίλησαν, γιὰ τὸν πρῶτο, ἡ λογοτέχνη Μαρία Φαλαγγᾶ Γεωργίου καί, γιὰ τὸν δεύτερο, ὁ λογοτέχνης Ἀνδρέας Σξανδάκης, ἐνῶ κείμενα τῶν τιμωμένων διάβασαν οἱ ἡθοποιοὶ Ὀλγα Κοντέλη καὶ Χαρούλα Καλιαμπέτσου.

VI

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΤΕΡΗ

Στὴν Πάτρα, ἀπ' τὶς 1—15 Μαΐου, ὁ ζωγράφος, γλύπτης καὶ λογοτέχνης Γεώργιος Καρτέρης, ἐξέθεσε, στὴν Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Πατρῶν, ἔργα του ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ χαρακτικῆς, δίνοντας ἔτσι ἓνα εὐρύτερο πεδίο συνολικῆς ἀξιολόγησης τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

VII

ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΙΟΥ
ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΟ

Ὁ ἰταλικὸς Νότος ἔχει ἀκόμα συνείδηση τῆς ἐλληνικότητάς του ἀλλ' ἐμεῖς δὲν κάνομε τίποτα γιὰ τὴν ἀνασύνδεσίν του. Ἀπόδειξη ὅτι ὁ ἰταλικὸς Νότος (ἄλλοτε ἐλληνικὸς) εἶναι ὑπερήφανος γιὰ τὴν ἐνδοξη καταγωγή του εἶναι καὶ τὸ μῆνυμα τοῦ Δημάρχου τοῦ Ρήγιου Ὁρέστη Γκρανίλλο τοῦ ὁποῦοι νομιστὴς εἶναι ὁ συνεργάτης μας Φοῖβος Δέλφης.

Ἰδού: «Ὁ Δήμαρχος τοῦ Ρήγιου τῆς Καλαβρίας ἀνῆμων τῆς μεγάλης κοινῆς παράδοσης στέλνει τὸν ἀδερφικὸ τοῦ χαιρετισμὸν στὸν ἐλληνικὸ λαόν». Ἀδερφικὸ χαιρετισμὸ ἔστειλε καὶ στὸν Δήμαρχο Ἀθηνῶν Δημ. Μπέη. Μῆνυμα στὸν λαὸ μας ἔστειλε καὶ ὁ χορηγῶς ποιητὴς Ἰταλίας MARIO LUZI τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας.

ΔΙΑΦΟΡΑ

I

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

1. Ἡ Γιαννιώτισσα καλλιτέχνηδα Εὐγενία Γεω. Μακρῇ, εἰς μῆνυμν τοῦ συζύγου της δι-
κηγόρου Γεράσιμου Μακρῇ, πρόσφερε στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» τὸ ποσὸν τῶν δύο χιλιά-
δων (2.000) δραχμῶν.

2. Ὁ συνεργάτης μας, διακεκριμένος νομικὸς καὶ λογοτέχνης κ. Κων)νος Μπράτσος
(Πρόεδρος Διοικητικοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν καὶ βραβευμένος ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν),
πρόσφερε στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», ὡς τιμητικὴ συνδρομὴ, τὸ ποσὸν τῶν χιλίων πεντακο-
σίων (1.500) δραχμῶν.

3. Ὁ λογοτέχνης Πέτρος Γλέζος., ὡς τιμητικὴ συνδρομὴ τὸ ποσὸν τῶν χιλίων (1.000)
δραχμῶν.

4. Ὁ Δημ. Χατζόπουλος, εἰς μῆνυμν τοῦ Ἀγγ. Γκοβόσδη, τὸ ποσὸν τῶν δύο χιλιάδων
(2.000) δραχμῶν

5. Ὁ Γυμνασιάρχης Νικ. Παλασωτηρίου, ὡς τιμητικὴ συνδρομὴ, τὸ ποσὸν τῶν δύο
χιλιάδων (2.000) δραχμῶν.

Τὸ περιοδικὸ εὐχαριστεῖ καὶ τοὺς δυν.

II

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΛΙΓΟΦΑΣ

Εἶναι ἐνθαρρυντικόν, στὴν ἐποχὴ τούτῃ τῆς ἀποψίλωσης τῶν χωριῶν καὶ στὴν ἀφομοί-
ωση τῶν ἀνθρώπων του ἀπ' τὴν ζωὴ τῶν ἀστικῶν κέντρων νὰ ξαναγυρίσουν, οἱ φιλοπόθο-
δοι χωριανοί, νὰ διαθέτουν χρήματα καὶ νὰ πασχίζουν νὰ δέσουν, ξανά τὴν ζωὴν. Γιατί, μὲ
τὶς νέες συνθῆκες ποὺ δημιουργεῖ ἡ σύγχρονη πόλη, ἀχρηστεύονται οἱ ρίζες καὶ χάνεται ἡ
συνέχεια, ἀφήνοντας γιὰ τοὺς νέους — κυρίως — ἕνα φοβερὸ κενόν, ποὺ τοὺς φτωχαίνει ψυ-
χικὰ περισσότερο. Γι' αὐτὸ, δοκιμάσαμε, στίς 27 Ἀπριλίου ἐφέτος, μὴ βαθέστερην ἱκανο-
ποίηση καὶ χαρῶκαμε τὴν προσπάθεια, ποὺ κάνοι, ἀπὸ κοινοῦ, τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο Λι-
γοφᾶς Ἰωαννίνων, ἡ Ἀδελφότητα Λιγοφίνων «Ἡ ΘΕΟΤΟΚΟΣ» καὶ ὁ Ἐκπολιτιστικὸς Σύλ-
λογος Λιγοφᾶς, γιὰ τὴν ὁργάνωση μιᾶς εὐρύτερης καὶ μονιμώτερης πολιτιστικῆς ζωῆς σ'
αὐτὸ τὸ χωριό. Ἔτσι, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴν οικονομικὴ καὶ ἡθικὴ δοῆθεια τοῦ χωριανοῦ
τοῦς Ἐλευθερίου Μαντζίκα, προέδρου τῆς Ἀδελφότητος καὶ πρώην προέδρου τῆς Πανηπει-

ρωτικής Συνομοσπονδίας Ελλάδος, κατόρθωσαν να δώσουν στο χωριό μια αξιομίμητη υποδομή έργων πολιτισμού, (τουριστικό περίπτερο, που είναι πολιτιστικό κέντρο, δρόμους, πλατεία), να συγκεντρώσουν το ενδιαφέρον όλων των ξενιτεμένων και ντόπιων και να συγκεντρώσουν, κατ' αυτόν το τρόπον, μια αξιολογή κίνηση. Καί, την ημέρα του Άγιου Γεωργίου, με την συμμετοχή όλων των αρχών των Ίωαννίνων, οργάνωσαν μια θαυμάσια γιορτή εγκαίνιων (όλων αυτών των έργων), που αποτέλεσε σημαντικό γεγονός, για το χωριό και την γύρω περιοχή, ανοίγοντας, ταυτόχρονα, μια υποσχετική αφετηρία κι' ένα παράδειγμα για την ανανέωση — έστω και με αυτές τις εγγυήσεις — της ζωής στην εγκαταλειμμένη ύπαιθρο.

Ξεκινώντας την παραπάνω πρωτοβουλία, θα θέλαμε να πιστεύουμε πώς, η κρατική μέριμνα, καθώς η κοντινότερη αντίληψη της Αγροτικής Τραπέζης, θα αξιοποιήσει αυτήν την υποδομή της ιδιωτικής πράξης, για να ενισχύσει τις παρόμοιες προσπάθειες, πρόγραμμα πού, κατά τις εκτιμήσεις μας, μπορεί να δώσει νέα ώθηση και καινούργιες δραστηριότητες, για να μην εξαπλωθεί και άλλο ο μαρasmus της ελληνικής επαρχίας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στο προηγούμενο τεύχος της «Ηπειρωτικής Εστίας», στην σελίδα 95, όπως θα παρατήρησαν οι αναγνώστες μας, η δημοσιευόμενη εργασία: «ΕΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ (ΜΙΑ ΚΟΡΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ)», τη συννεργασία του «δαίμονος» των τυπογραφικών δοκιμών, έμεινε χωρίς πατρότητα συγγραφώς, ενώ ανήκει στην γνωστή μας ποιήτρια Χρυσάνθη Ζιτσαία, την κατανόηση της οποίας επιζαλούμαστε. Και παρακαλούμε, ζητώντας συνγνώμη, για την διόρθωση.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κ. Τ Ζ Α Λ Λ Α: «ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΜΑΣ»

Το διήγημα είναι ένα λογοτεχνικό είδος, που το καταπόνησαν στα χρόνια μας τα κύματα του λυρισμού. Γιατί είναι φυσικό να προτιμούμε να εκφράσουμε όχι τους άλλους, αλλά τον εαυτό μας έστω και αν η λυρική μας φλυαρία είναι απλά ποιητική έξαψη. Τώρα όμως τελευταία το διήγημα ξαναγυρίζει και εύτυχώς γιατί, όπως και το δοκίμιο, είναι ένα λογοτεχνικό είδος πολύτιμο, αφού με την ψυχολογική παρουσίαση μιας μεγάλης ποικιλίας ανθρώπων, μας κάνει ευκολότερη τη ζωή. Και εδώ στα Γιάννενα έχουμε κάποιον προικισμένο με γνήσιο ταλέντο διηγηματογράφου: τον αγαπητό μου Κίμονα Τζάλλα, τον πολύ γνωστό συμβολαιογράφο.

Αν θυμάμαι καλά στην παγκόσμια λογοτεχνία οι συμβολαιογράφοι — νοτάριους και νοδάρους τους έλεγαν τα παλαιότερα χρόνια — δεν έπαιξαν πολύ ενεργό ρόλο σαν συγγραφείς, απασχόλησαν όμως συ-

χνά σαν δρώντα πρόσωπα, τις λογοτεχνικές σελίδες, αρχίζοντας από τις ώρες της αγωνίας του Μεσαίωνα. Έτσι, ξεκινώντας από τον Τσιαπαρέλο του Βοκκάκιου και φτάνοντας στον Συμβολαιογράφο της Χάρρης τον Ντυαμέλ, με σταθμό σημαντικό το μυθιστόρημα του Μπαλζάκ, βρίσκουμε συμβολαιογράφους, που δεν διακρίνονταν βέβαια στα γράμματα, διακρίνονταν όμως σε κάθε λογής δόλους και μηχανορραφίες, αυτά που ο μακαρίτης Άλέξιος Κομνηνός σε κάποιο του βασιλικού έγγραφο ονομάζει: γλωσσαλγίαν και εύρεσιολογίαν σεκριτικήν.

Ο Κ. Τζάλλας δεν είναι ο ίδιος πρόσωπο δράματος ή μυθιστορήματος, αλλά συγγραφέας ο ίδιος στον χώρο του διηγήματος και της νουβέλλας, και μπορώ να πω από τους καλύτερους στον τόπο μας τον έλλαδικό. Και το επάγγελμά τον βοήθησε ασφαλώς. Πώς μπορεί ένας άνθρωπος προικισμένος με ψυχή λογοτέχνη και που κάνει γνωριμία στο γραφείο του κάθε μέρα με βαρεία ή ελαφρά δράματα,

που καταφεύγουν συχνά εκεί για να αποφύγουν παλαιού τύπου δυναμικότερες αναμετρήσεις, να μείνει ασυγκίνητος σε συγκρούσεις βίαιες παθών ή σε ώμες συγκρούσεις συμφερόντων; "Ετσι, στην κρέκλα του στημένος, ο νοτάριος ακούει, συγκινείται και γράφει. και για τους πελάτες, καμιά φορά και για τον εαυτό του. Για τους πελάτες, συμβόλαια, για τον εαυτό του, αν με ιδιαίτερο μάτι βλέπει τον κόσμο, δρόμα, διήγημα ή μυθιστόρημα. Γιατί εκεί δεν χωρεί πολύς λυρισμός.

Ο Τζάλλας τον κόσμο των ανθρώπων του τον βλέπει, όχι με αμείληκτο μάτι κριτή, αλλά με συμπάθεια και ευαισθησία. Και με το ύφος του το φαινομενικά απλό, δημιουργεί συχνά μιαν ατμόσφαιρα γεμάτη ζεστασιά και σύμπνοια, διαποτισμένη από κάποια ποίηση, για τα ανθρώπινα δράματα που στήνει μπροστά μας, χωρίς φλυαρίες και γλυκασμούς. Μας δίνει δηλαδή με απλότητα και συγκίνηση στιγμές δραματικές του "Ελληνά ανθρώπου. Αυτό τουλάχιστο ως το 1976. Γιατί στην τελευταία συλλογή του: Το Σκάκι, παρουσιάζεται, ως προς τα εκφραστικά του μέσα τουλάχιστο, με καινούργιο πρόσωπο. Τον βλέπω δηλαδή να άπαρνιέται τον παλιό τρόπο γραφής και να υίοθετεί άλλον, που έχει την άφετηρία τους σε άλλους τόπους και άλλα κλίματα, χωρίς βέβαια, στην ουσία, να αλλάζει σκοπό. Και σκοπός του είναι να δώσει ζωντανούς, αληθινούς ανθρώπους στον αναγνώστη. Δεν συμφωνώ στην αλλαγή του εκφραστικού μέσου, μιαν αλλαγή που την έχω διαπιστώσει και σε λυρικούς ακόμη ποιητές της δικής του εποχής. Πιστεύω όμως ότι από την ώριμη ηλικία και επάνω παγιποιείται ο τρόπος έκφρασης και η απότομη αλλαγή του δεν βοηθάει τον συγγραφέα. Δυστυχώς η επανάσταση στην έκφραση είναι μιὰ τάση παλιά στον κόσμο της λογοτεχνίας και έκδηλώνεται σε κλειστές ιδιαίτερα συντροφίες, όπως η συντροφιά που σατιρίζει ο Μολιέρος σε μιὰ του κωμωδία που ο τίτλος της αποδόθηκε από τον καθαρευουσιάνο μεταφραστή με το «Αί γελοίοι κομψολόγοι».

Στη νέα εποχή έχουμε μιὰ σειρά από τέτοιες επαναστάσεις στον εκφραστικό χώρο, αρχίζοντας από την κάστα την κλειστή των συμβολιστών και φτάνοντας στον σουρρεαλισμό με την αυτόματη γραφή, τον εκφραστικό δηλαδή αποκρυφισμό, που μπορεί να είναι νόμιμος, δεν διευκολύνει όμως καθόλου τις σχέσεις συγγραφέα και αναγνώστη. Γιατί πέρασε η εποχή ή πολύ παλιά όπου ο πρωτόγονος σκέφτονταν με φανταστικές εικόνες και ενεργούσε σύμφωνα με τις συγκινήσεις που οι εικόνες αυτές του προκαλούσαν. Τώρα οι άνθρωποι έρχονται σε έπαφή μεταξύ τους, σε μιὰ κάπως οργανωμένη κοινωνία, περισσότερο με την σκέψη και λιγότερο με συναισθηματικούς αυτοματισμούς. Τέτοιου είδους προσέγγιση δεν άρσει βέβαια στους ποιητές γιατί ζημιώνει το ποιητικό κλίμα, την μαγική εκείνη ασάφεια που εκφράζει τους κραδασμούς του αισθήματος. Γι' αυτό στον ποιητικό χώρο έκδηλώνονται πιδό συχνά οι επαναστατικές ροπές που αποβλέπουν στην έκφραση. Το διήγημα και η νουβέλλα και το μυθιστόρημα δεν είναι μονόλογος ποιητικός. Ο συγγραφέας απευθύνεται σ' ένα κοινό που τον ακούει: είναι λοιπόν υποχρεωμένος να μιλάει την γλώσσα του.

Και γι' αυτό φαίνεται ότι ύστερα από μιὰ πρόσκαιρη φυγή στον εκφραστικό χώρο της φαντασίας ξαναγυρίζει στα παλαιότερα γνώριμα στέκια του ώριμου πεζογράφου ο Κίμωνας: στον πεζότερο εκφραστικό χώρο της σαφήνειας. Αυτό για μένα έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί η ηλικία ούτε υπερνέφελος πτήσεις μου επιτρέπει ούτε μακρόχρονη έγκυψη σε εκφραστικές σπαζοκεφαλίες.

Η αλήθεια όμως είναι μία: ή έτσι ή αλλιώς ο Κίμωνας είναι μιὰ στέρεη μονάδα στην περιοχή της διηγηματογραφίας μας. Και περιμένω πολλά απ' αυτόν.

Επειδή είναι και στοχαστικός παρατηρητής του κόσμου και καλλιτεχνική φύση.

Γιάννης Ξυνοῦ: «Η ΜΠΟΥΛΤΣΗ»

Ο φίλος ο Γιάννης Ξυνός μās ξδωσε

στό βιβλίο του «Η Μπούλτση» την ιστορία του χωριού του. Είναι έργο μπορούμε να πούμε, μιάς ζωής, γιατί τὸ δούλεψε πολὺ λά χρόνια. Είναι ἡ ἴδια ἡ γλώσσα τοῦ βιβλίου, ἡ καθαρεύουσα, δείχνει ὅτι ἡ ἐργασία ξεκίνησε ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἀκόμη πρὶν γρησῇξαι ἄνεμος ἐλευτερίας στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας μας. Τὸ ἔργο εἶναι γραμμένο μὲ κόπο, φρόνηση καὶ ἀγάπη, μὴ ἀγάπη πολὺ νόμιμη, γιατί πραγματικά εἶναι ἡ Μπούλτση πολὺ ὁμορφο καὶ πολὺ ἐλκυστικὸ χωριό. Ὁ Ἑνὸς τοῦ ἀφιέρωσε τὴν ἀγαθὴ του συνείδηση καὶ κόπους ὁλοκληρῶν ἐτῶν. Καὶ βοηθήθηκε ἀπὸ τὴ φύση του ποὺ εἶναι φύση γνήσιου ἱστορικοῦ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν θυσιάζει σὲ τίποτα τὴν ἀλήθεια, ὅτι δὲν γράφει τίποτα χωρὶς νὰ τὸ ἐξακριβώσει, δὲν χωρίζεται οὔτε στὸ χωριὸ του ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη του καὶ δὲν διάκειται νὰ γράφει πρὶν ἀπὸ ἔλεγχον ἐξονυχιστικὸ τῶν δεδομένων. Ἐάν βρισκόταν ἕνας Ἑνὸς σὲ ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἡπείρου, ἡ συνθετικὴ ἱστορία τῆς θά ἦταν ἕνα πρᾶγμα εἰκόλο σχετικὸ καὶ ἀσφαλισμένο, γιατί ὁ ἱστορικὸς θά εἶχε στὴ διάθεσή του ὅλο τὸ χρειαστὸ ὕλικό, ἀνόθετο ἀπὸ ὑστερικὲς φιλοπατρῆες καὶ ἀπὸ μεροληπτικούς ἱστορικούς λυσισημοὺς. Αὐτὴ ἡ ἀξιόδηλη μέθοδος ποὺ χρησιμοποιήσε ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ γράφει τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ του, αὐτὴ ἡ μέθοδος ἡ γεμάτη σιγουριά ὅταν κανεὶς παρόλη τὴν συγκίνησή του ποθεῖ νὰ δώσει τὴν ἀπρόσωπη ἀλήθεια, τιμᾷ ἀληθινὰ τὸν Ἑνὸ καὶ δηλώνει ὅτι αὐτὸς ὁ ἐρασιτέχνης ἱστορικὸς εἶναι ἀπὸ στόφα γνήσιου ἱστορικοῦ. Πραγματικὰ γνήσιον ἂν σκεφτοῦμε μὲ πόση σχολαστικὴ ἀσθηρότητα ἔκανε τὸν ἔλεγχον τῶν στοιχείων ποὺ πεισματικά καὶ ὑπομονητικὰ ἐπὶ πολλὰ χρόνια συγκέντρωνε καὶ μὲ πόση ὑπομονή, μὴ ὑπομονὴ ποὺ βάσταξε χρόνια, τὰ ὑπόβαλε στὸν χωρικὸ ἔλεγχον πρὶν τὰ μπᾶσῃ στὸ κείμενό του.

Ἡ δουλειὰ τοῦ Ἑνοῦ δίνει ἕνα ωραῖο δείγμα τοῦ τί μπορεί νὰ δώσει ἡ γνήσια ἀγάπη τῆς ἕλης του στὸν ἱστορικό, εἴτε γράφει τὴν ἱστορία μιάς χώρας εἴτε τὴν ἱστορία ἐνὸς μικροῦ χωριοῦ στίς

παρυφές τοῦ Μιτισαελίου.

Μακάρι παρόμοια θέματα νὰ παρουσιάσουν καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ τοῦ τοπικοῦ χώρου μὲ τὴν ἴδια ὅμως ἐθυσνητικὰ καὶ τὴν ἴδια ἀντοχή.

Δ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Βίκυς Ζαγκαδιέρου - Βούρβουλη: «Η ΓΚΡΙΖΑ ΜΕΜΒΡΑΝΗ» (ποιήματα)

Ἕνας ὁμορφος κόσμος στοχασμῶν ἀναδέεται στὴ συλλογὴ τῆς Β. Ζαγκαδιέρου - Βούρβουλη «ἡ γκριζα μεμβράνη». Ἡ νέα ποιήτρια ἐξωτερικεύει τὰ αἰσθήματά της μὲ τρόπο ἄνετο, μεστό. Ἡ διάθεση προέρχεται ἀπὸ ἕνα κλίμα πληρότητας καὶ περισυλλογῆς ἐπάνω σὲ μιά πληθώρα γεγονότων, ρέμβης καὶ συγκίνησης. Ἡ πνοὴ αὐτὴ ὑπαγορεύει μέσα της ὄχι τὸν ἴλιγγο ἢ τὸν πεσιμισμό, ἀλλὰ τὴ σταθερότητα γιὰ ἕνα κοίταγμα τῆς ζωῆς χωρὶς μαρasmus καὶ χωρὶς τὶς ἐκδηλές ἐκείνες μεταπτώσεις, ποὺ ὁδηγοῦν πρὸς τὸ ἀγεφύρωτο χάος. Τὰ εἶδωλα τῆς ψυχῆς, ἄλλοτε εἶναι φανερά στοιχεῖα τοῦ κόσμου κι ἄλλοτε ὑπερβασίες, ἐνοράσεις, σύμβολα μιάς φαντασίας, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ φτάσει πρὸς τὴν ἀπ' τὸ κύκλωμα τῆς καθημερινῆς ἀγωνίας. Ὁ λόγος τῆς ποιήτριας, χωρὶς ἀκροβασίες καὶ ἐπαναλήψεις ἢ ἄλλα περιττὰ ὑπολείμματα στριφνῶν ἐννοιῶν, κρύβει ἕναν σταθερὸ δηματισμὸ καὶ τοῦτο γίνεται ἀντιληπτὸ χωρὶς κόπο. «Ἡ γκριζα μεμβράνη» εἶναι ἡ ἀρχὴ μιάς εὐδόκιμης πορείας μὲ πολλὲς καὶ σημαντικὲς ἀρετές.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ

Βασίλη Κραψίτη: «ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ»

Ὁ Βασίλης Κραψίτης ὁ ἐκλεκτὸς λόγιος καὶ ποιητής, γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἄφησε νὰ ξεχειλίσει «ἐκ θαθέων» ὅλη του τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν Ἡπείρο. Τὸ βιβλίο

του με τον τίτλο «Τῆς Λευτεριάς» καὶ τὸν ὑπότιτλο «Ἱστορικά τῶν Ἱωαννίνων καὶ ἡ ἀπελευθέρωσή τους στὴν ποίηση» σὲ τρίτη ἔκδοση, ἀποτελεῖ ἔκφραση ὅχι μόνο τῆς δικῆς του ἀγάπης γιὰ τὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ ὅλων ἐκείνων ποὺ ἄγγιξε τὴν καρδιά τους ἡ πολιτεία αὐτὴ τῶν θρόνων καὶ τὴν ὥθησε νὰ ἐκφραστεῖ μέσα ἀπ' τὴν ποίηση. Ὅσοι ἀπ' τὸ ὕλικό ποὺ μᾶς παρέχει τὸ ἀξιόλογο αὐτὸ βιβλίο τοῦ Βασίλη Κραφίτη γιὰ μιὰ ὀλόκληρὴν κατατόπιση γύρω ἀπ' τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔκαναν τὰ Γιάννινα, ὅσοι νὰ βροῦν ἀπ' τὰ σκοτάδια τῆς σκλαβιάς, συγκεντρώνει καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ποιήματα ποὺ γράφτηκαν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς ἀγῶνες.

Ἔτσι, τόσο ὁ ἀπλοῦς στιχουργὸς ποὺ ἄφησε νὰ ξεχειλίσει ἡ συγκίνησή του με ἀφορμὴ τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ ἔχουν σχέση μετὰ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἠπειρὸ γενικότερα, ὅσο καὶ καταξιωμένοι ποιητὲς σὰν τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸ Σιζελιανό, συντελοῦν ἐδῶ, στὸν νὰ ἱμνοῦν τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ἀρμονικὰ δεμένες μετὰ τοὺς, ἡ Ἱστορία μετὰ τὴν Ποίηση.

Μήτσου Κατσίνης: «ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΠΟΤΑΜΙ»

Ὁρμητικὴ ἡ ποίηση τοῦ Μήτσου Κατσίνη. Κι ἐπιβλητικὴ. Τὸ διαπιστώνουμε καὶ τώρα στὸ «Κόκκινο Ποτάμι», μιὰ σύνθεση ἀπὸ 68 ὀχτάστιχα, ὅπου οἱ ἀδερφεῖς ἰδέες, Ἰσότητα καὶ Ἐλευθερία, ἀγκαλιασμένες, ὁδηγοῦν τὸν ἀνθρώπο στὴ λύτρωση, στὸ θρίαμβό τῆς ζωῆς. Ἀφήνουμε τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ νὰ μᾶς ἀνοίξει διὰ πλατὰ τὴν πύλη τῆς ποιήσεώς του, μετὰ μιὰ μικρὴ εἰσαγωγὴ ἀπὸ λιτοὺς ἐλεύθερους στίχους, ποὺ ἔρχονται σ' ἀντίθεση μετὰ τὰ παραδοσιακά του ὀχτάστιχα: «Τὸ αἶμα / ποτάμι κόκκινο / τραγουδαῖ τὴν αἰωνιότητα / συμφιλιώνεται μετὰ τὸ θάνατο / ἐξουσιάζει τὴ ζωή».

Τὰ ὀχτάστιχα ποὺ ἐπάρχουν πέρα ἀπ' αὐτὴ τὴν προμετωπίδα, θυμίζουν στὴν ὁρμή τους τὴ «Φυγὴ» τοῦ Ἀριστοτέλη Βα-

λαωρίτη ὥστόσο εἶναι ἀπόλυτα προσαρμοσμένα στὸ προσωπικὸ ἔφος τοῦ Κατσίνη. Ὁ ποιητὴς ξεκινᾷ ἀπ' τὴ φοβερὴ γόμωση τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ καταλήξει στὴ λυτρωτικὴ τῆς ἐκρηξί:

«Σὰ νά'ναι πέλαιο / σὰ νά'ναι κύμα /
βογγάει μέσα μας / τὸ σκλάβο βῆμα /
θεριὸ ἀνήμερο / ποὺ καρτερεῖ / σφιγρὸ
στὴν ἄλυσσιν / τὴ φοβερή».

Ὁ Μήτσος Κατσίνης μέσα σ' ἐνα τοῦ ἀπ' αὐτὰ τὰ ὀχτάστιχα δίνει ὀλόκληρη τὴν τραγικὴ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου:

«Γενεὲς ἀπόκληρες / φαρμακωμένες /
χιτικὸ ἢ ἀνάσα τους / καὶ σταυρωμέ-
νες / ζωὴ ξυπόλυτη / ψευτιά, ντροπὴ /
δυνάστες γίνανε / στὴν προκοπή».

Προχωρώντας, οἱ τραγικὲς διαπιστώσεις του καταγράφονται ὅλο καὶ πιὸ παραστατικὰ ἔτσι ποὺ νὰ φουντώνει ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀπὸ ὀργή, ἔτοιμη ν' ἀνταποκριθεῖ στὸ παρακάτω κάλεσμα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ:

«Δίκιο τὸ σάλπισμα / κράξε στὰ μά-
ζα / ξύπνα τὸν ἀνθρώπο / διώξε τὸ
δάκρυ / γκρέμισε σύνορα / σμίξε λα-
οὺς / μιὰ ἡ πατρίδα μας / ἕνας ὁ
νοῦς».

Γενικά, μέσα ἀπ' τὴν ποίηση αὐτὴ τοῦ Μήτσου Κατσίνη, ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση, πῶς ἡ μέχρι τώρα ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πράγματι ἕνα ποτάμι ἀπὸ αἶμα, ποὺ κατὰ παράδοξο τρόπο, δὲν κατηφορίζει, ὅπως ὅλα τὰ ποτάμια, ἀλλὰ «τραβᾷ τὴν ἀνηφόρα» νὰ σμίξει ἐπιτέλους - μετὰ τὸ φῶς.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Χρήστου Ε. Κατσιγιάννη:
«ΑΦΩΤΕΣ ΚΑΙ ΑΦΩΝΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ»
(ποιήματα)

Ὁ Χρ. Κατσιγιάννης ἀνήκει στοὺς πολλοὺς λίγους ποιητὲς, τοὺς ἐλάχιστους, ποὺ σέβονται τὴν ὕψιστη λειτουργία τοῦ πνεύ-

ματος, την ποίηση. Γράφει όταν αισθάνεται και αισθάνεται όταν γράφει. Γι' αυτό και κάθε στίχος του είναι τὸ καταστάλαγμα τῆς καρδιάς του. Πυκνὸς καὶ οὐσιαστικός. Ἀλλὰ καὶ σαφής. Δὲν κάνει λεξιμαγεία. Οἱ λέξεις μετουσιώνονται σὲ αἴσθημα. Γίνονται ποίηση. Καὶ στὴ νέα του συλλογή, «Ἀφῶτες καὶ ἄφωνες στιγμές» διαπιστώνουμε τὶς ἴδιες ἀρετὲς τῶν προηγούμενων, ἀλλὰ καὶ μιὰ διάσταση ἄγνωρη ὡς τώρα, κυρίως στὴν πλαστικότητα τοῦ στίχου, ποὺ τοῦ δίνει μιὰ πιὸ τελειωμένη μορφή. Καὶ τοῦτα τὰ ποιήματά του ἀποπνέουν ἕνα γνήσιο λαϊκὸ πνεῦμα, ποὺ σπάνια τὸ συναντᾶμε στὴ σύγχρονη ποίηση. Ὅχι λαϊκίστικο, φολκλορικό, ἀλλὰ οὐσιαστικὸ καὶ αὐθεντικὸ. Πηγαῖο. Ἡ ἐκδοχή εἶναι καλλιτεχνική, ἐκδοτικὸ ἐπίτευγμα καὶ κοσμεῖται ἀπὸ θαυμάσιες ξυλογραφίες τοῦ Γιώργη Βαρλάμου.

Κ. ΣΑΡΔΕΛΗΣ

Ὁ λ γ α ς Β ό τ σ η: «ΟΙ ΣΚΑΛΕΣ»
(ποιήματα)

Ὅσο διαβάσεις ἕναν ποιητὴ, τόσο τὸν ἀνακαλύπτεις. Κι ὅταν αὐτὸς εἶναι πολίπλευρος καὶ σὲ καλεῖ σ' ἀνείπωτες προεκτάσεις, τόσον ὁ διάλογος γίνεται μαζί του οὐσιαστικότερος. Στὴν περίπτωσή τῆς Ὁλγας Βότση, καθὼς ἀρχίσαμε νὰ μελετάμε τὶς «Σ κ α λ ε ς», ὅσο προχωροῦσαμε τόσο μᾶς ξεδιπλώνανε Λίγο πρὶν εἶχαμε διαβάσει τὰ «Γ υ μ ν ἄ π έ λ μ α τ α», ποὺ μᾶς φανήκανε σὰν εὐτυχισμένη προέκταση τῆς βραδευμένης μὲ Κρατιζὸ Βραβεῖο «Κ ρ ύ π τ η κ α ἰ σ ύ ν ο ρ ο». Πόσο σημαντικὸ εἶναι γιὰ τὸν τεχνίτη τοῦ λόγου, ἡ προέκτασή του καὶ ὅχι ἡ πτώση του, δὲν χρειάζεται νὰ συζητηθεῖ. Καμιά φορὰ εἶναι σημαντικότερο ἀπὸ ἐπιτυχία ἀκόμα, π' ἀκολουθεῖ μιὰ κάμψη.

Συμβολικὴ ἡ ποίηση τῆς Βότση, μιλάει μ' ἔντονες εἰκόνες, μεταφορὲς καὶ παρομοιώσεις. Μά, πρὶν ἀπὸλα χρειάζεται ἡ διεισδυτικὴ ἱκανότητα τοῦ ἀναγνώστη καὶ ἡ δεχτικότητα του. Γιατὶ τοῦτ' ἡ ποίηση,

ὅσο καὶ ἂν σὲ παρασέρνει μὲ τὴ στίλβουσα ἐπιφάνεια τῶν πολύχρωμων εἰκόνων τῆς καὶ κάποτε μὲ τὸ λυρικό τῆς φῶς, στὸ βάθος κρύβει τὸ συμβολικὸ τῆς στοχασμὸ ποὺ θὰ σὲ ξαφνιασθεῖ καὶ θὰ σὲ περιπλέξει στὴ δίνη τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν βαθυστόχαστων συλλογισμῶν τῆς. Ἐν' ἀπ' τὰ προβλήματα ποὺ συγκορμίζουν τὴν ποιήτρια εἶναι καὶ ἡ ἐδῶ, ἡ μοναξιά. Σὰν τ' ἀγρίμια οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἀπομονώνονται καὶ ζοῦνε στὴ μοναξιά τους τὸ δράμα τους: «Τ' ἀγρίμια οἱ ἄνθρωποι, / οἱ μεγάλοι ἀπελπισμένοι τοῦ κόσμου, / δὲ φοβοῦνται νὰ φοροῦν τὴ νύχτα». Καὶ λίγο πιὸ κάτω: «Τόσο σκληρὸς καὶ ἀτέραντος ὠκεανὸς ἐρημίας πῶς χωρεῖ / σὲ μιὰ ἀδύναμη ψυχὴ». Τοῦτη ἡ ἐρημιά θὰ φέρει τὴ θλίψη, τὴ συνείσθηση τῆς ἐγκατάλειψης: «Μὲς ἀπὸ τοὺς ὀρηκτικὸς ποταμοὺς τῆς θλίψεως / ἀπελπισμένα παλεύει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ βγεῖ».

Ὅσὸς ὁ ἀγῶνας δὲν εἶναι μάταιος: «Στὸν οὐρανό, / στῆς ψυχῆς τὶς πύλες, / μὲ τὰ ματωμένα γόνατα πάνε». Γιατὶ ἡ μοναξιά εἶναι πάντοτε δημιουργική: «Μέσα στῆς μοναξιάς τὰ σπλάχνα, / ἀσπὶ ποὺ τεντώνεται ὡς νὰ σκίσει, / χάλυβδώνονται οἱ ψυχές». Ὁ μόχθος θὰ φέρει τὴ δικαίωση. Ἡ γήινη περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου δόθηκε γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ θεώρησή του: «Πόσες σκᾶλες χρειάζονται ν' ἀνέβεις στὸν οὐρανό, / πόσα δάκρυα, μικρὸ σκουλήκι, νὰ γιγαντώσεις;». Ἡ ἀνθρώπινη κραυγὴ στὸ ὑπέρτατο Ὅν, ποὺ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο μὲ μόνον προορισμὸ τὴν ἀναπαραγωγὴ καὶ τὸ θάνατο, εἶναι μάταιη: «λυτήσου τὸ πλάσμα, / ποὺ ἄλάνω στὸ βόγγο κοιλουρισμένο / δακρύζει καὶ ἀνθεῖ», θὰ πεῖ στὴ σελ. 43. Γιατὶ καὶ ἡ πιὸ πνευματικὴ τῆς ζωῆς, καὶ ἡ πιὸ φιλοσοφικὴ ἐνατένιση, σὲ τί τὸν ἐξυπηρετεῖ, ἀφοῦ δὲν τότε σώζει ἀπ' τὴ σκληρῇ, ἀνθρώπινη μοίρα, ἀπ' τὴ φθορά, ποὺ ἔνε τὸ κοινὸ μέτρο σ' ὅλη τὴ δημιουργία τοῦ Σύμπαντος καὶ ποὺ «μόνο ὁ θάνατος τὸ κλειδὶ κρατεῖ» τοῦ Ἱεροῦ Μυστικοῦ;

Συναντᾶμε παντοῦ μιὰ πικρὴ γεύση ἀπογοήτευσης, ἐν' ἀγρίῃ θλίψεως. Δὲν εἶναι χαρούμενη ἡ ποίηση τῆς Βότση. Δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι, ἀφοῦ τὴ βαρβαίνει πολὺ ὁ βα-

θὺς στοχασμὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀνάλωση (καὶ στὴ διάλυση, ἀζόμια), στὴν καρδιά τῆς ματαιότητος καὶ στὴν ἀποζάληση τῆς ἔλλειψης, τοῦ Σκοποῦ. Βέβαια, πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ τῆς μιᾶς λεπτῆς αἰσθαντικότητας, ποὺ μποροῦσε νὰ τὴν ὁδηγήσει στὴν ἀπελπισία, μὰ τὴ σώνει ἢ σωστὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, ὁ δημιουργικὸς στοχασμὸς. Ἡ γνώση τῆς ρίζας, ποὺ φέρνει ἕναν ἀβάσταχτο πόνο, ληρωτικὴ, τὴν ὁδηγεῖ στὴν ὁρθὴ τοποθέτησὴ τῆς μεροστιάς στὰ ὑπαρξιακά προβλήματα καὶ τὴ σώζει ἀπ' τὴ συντριβὴ τῆς ἀπέραντης μοναξιάς. Θὰ πεῖ (σελ. 47): «νὰ σκύψει σὰν ἄγαλμα συντομμένο ὁ ἄνθρωπος / στὴν ἀλήθεια του καὶ νὰ κλάψει». Ἡ, στὴ σελ. 57: «Χτυπιέται, χτυπιέται / σὰν τόπι στὴ γῆ τὸ πλάσμα». Μὰ κάποτε ξεθολώνει ἡ ἀτμόσφαιρα. Λάμπει ὁ ἀχνὸς ἥλιος τῆς αἰσιοδοξίας κερδίζει μ' ἀνάπαυλα (Τὸ πλάσμα ἀνέβασε), κι αἰτῶι οἱ στίχοι: «Τί βαθύς, λέω, καὶ γλυκὸς εἶναι ὁ κόσμος, / ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ σήμερα / μὲς ἀπ' τῶν βαράθρων τ' ἀνοίγματα βλέπω» (σελ. 58).

Ὁλ' ἡ βιοθεωρία τῆς, ὅλο τῆς τὸ πστεῖν, εἶν' ἀνάγλυφα στὸ ποίημα «Ὁ θυθός». Ἐνα ποίημα ποὺ θὰ μᾶς δεῖξει τὸ πνευματικὸ τῆς κάλλος, τὴν ψυχικὴ τῆς ὁμορφιά. Ἰλαρό, πρῶο, γιομάτο μ' ἀπέραντη γαλήνη. Μέσα του ἀντιφεγγίζει ἡ μεταφυσικὴ τῆς ἡρεμία. Ἡ πίστη τῆς γιὰ μιὰ πνευματικὴ ζωὴ μετὰ θάνατο. Θὰ θέλαμε νὰν τὸ ἀντιγράψουμε ὁλόκερο, μὰ δὲ μᾶς παύνει ὁ χῶρος. Μά, γιὰ νὰ κερδηθεῖ τοῦτ' ἡ αἰώνια ζωὴ, θὰ μᾶς προτρέψει: «Χόρεψε πάνω στὴν οἰμωγὴ, ἂν μπορεῖς. / Δῶσε τὸ σπαραγμένο κορμὶ σου βορὰ στὴν ἄβυσσο, / ἂν εἶναι τοῦ φωτός τὰ μάτια νὰ σοῦ χαρίσει».

Ἡ ποίηση τῆς Ὁλγας Βότση εἶναι μιὰ βαθιὰ λυρική ποίηση. Ὁ λυρικός τῆς λόγος γιομάτος μαγεία κι ὁμορφιά, ἔξοταση καὶ μονιστικότητα. Οἱ ἀλλεπάλληλες πολύχρωμες δέσμες τῶν εἰκόπων τῆς, σὰν ὁλόφωτο συντριβάνι σὲ μαγεύουν, οἱ παρομοιώσεις, οἱ μεταφορές τῆς κ' ἡ σπάνια κ' ἐντονὴ ποιητικὴ τῆς ἔκφραση, σὲ γιομίζουν θαυμασμό. Τὸ τελευταῖο τῆς ποίημα «Ἡ αἰωνιότητα» εἶναι ὑπέροχο καὶ λυ-

ρωτικό. Νιώθεις νὰ σὲ πλημμυρίζει μιὰ πληρότητα καὶ μιὰ συγκίνηση νὰ σοῦ γεμίζει τὴν ψυχὴ μυστικὲς φοιτιάσεις: «Ἄφηνε πάντα τὰ δάχτυλά σου ἀνοιχτά / νὰ μπαίνει ἡ αἰωνιότητα σὰ γύρη φωτός. / Πάνω στ' ἀλύγιστα χέρια σου, σὰ σὲ βοήθεια σκληρά, / ἄφηνε νὰτσιμάνε τὰ χερσὰ σου τῆς, / ποὺ θέλουνε στ' ἄγνωστο κορμὶ σου νὰ περπατήσουν. / Ὑψωσε τὰ βαρεὰ σου βλέφαρα / στίς ἄλλες ζῶνες ἐκείνες τίς ἁγίες / τὸ δάκρυ χόρτασες, / τὸν πόνο ὅλο τὸν διάτρεξες κλπ., κλπ.

Ἄ ν τ ὠ ν η Ἀ ρ δ α: «Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ» (ποιήματα)

Ἀπ' τὴ μυρωμένη Χίο μᾶς ἦρθε, ἀπὸ χρόνια τώρα, ἡ πρώτη συλλογὴ τοῦ Ἀντ. Λάρδα, μ' ἐπιμέλεια τοῦ συμπατριώτη του λογοτέχνη Γιώργη Διλημπόη. Τὸ φόρτωμα ἀπὸ διβλία εἶναι τεράστιο. Παραγκωνίζονται τὰ παλιότερα ἀπ' τὰ καινούργια καὶ μὲ προσπάθεια ἀνασέρνει κανένα, ὅπως τώρα τὴ «Συλλογὴ τῆς θάλασσας». Ὁ ποιητὴς ξεκινάει μ' ἕναν ἐλεύθερο στίχο, κρουστό, μὰ κατανοητὸ μὲ λίγη προσπάθεια. Ἡ πίστη του εἶναι ὁρθόδοξη: νὰ γνωρίζεις καλὰ καὶ ν' ἀγαπᾷς τοὺς ἀνθρώπους: «Μπορεῖ νὰ μὴν ἀλλάξεις τὸν κόσμο / Μπορεῖ νὰ μὴν ἀπλώσεις τὴν καρδιά σου / σ' ἕνα δόσιμο, χωρὶς ἀνταπόκριση. / Γιατὶ καὶ μόνο γνωρίζεις, / γιὰτὶ καὶ μόνο ἀγαπᾷς, φτάνει». Ἡ πρώτη γνωριμία μας μὲ τὴν ποίησιν τοῦ Ἀ. Λάρδα εἶναι ζσετὴ κι ἀνθρώπινη. Ἀνθρωποκεντρικὴ λοιπόν, ἡ ποίησὶς του. Δίνει κι αὐτὸς τὸν ἀγῶνα του, γιὰ τὸ βασανισμένο συνάνθρωπο στὴ σκληρὴ, ἀτσάλινη, ἐποχὴ μας. Μά, ἡ ἐρτίωση ἐρχεται ὅταν πιά ὁ ποιητὴς θὰ ἔχει γράψει — καὶ θὰ ἔχει κάμει πίστη του — τούτους τοὺς δυὸ ἐκφραστικούς στίχους του. Ὡ μικρὴ τραυματισμένη μας προσπάθεια. / Ἐχομε ἀκόμη τὸ ὠραῖο μὲς' στὰ στήθη». Μετὰ τὴν ἀγάπη, ἡ ὁμορφιά.

Τὸ ἔξοχο παραδοσιακὸ τοῦ ποίημα στὴ σελ. 12 «Ἡ μπαλλάντα τοῦ ναύτη», μᾶς δείχνει τὴ θητεία του πρώτα στίς πηγές.

Αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς ὁ Λάρδας ἔχει θεμέλια γερὰ καὶ προχωρεῖ. Ἀναζητήσε περ' ἀπ' τὴν παράδοση κι ἄλλο τρόπο. Ὅχι τὸν παρανοϊκό, μὰ τὴ βελτιωμένη παράδοση, μὲ τὸν ἐλεύθερο στίχο. Τί ποιητὴς θὰ εἴταν ὅμως ὁ Λάρδας ἂν δὲν ἀγκάλιαζε καὶ τὸν ἔρωτα. Καὶ θὰ γίνει ἐπιγραμματικός: «Ὁ ἥλιος ποῦ δὲ λέει νὰ γύρη. / Τὸ κύμα ποῦ δὲ λέει νὰ πάψη. / Ἐγὼ ἐσὺ κι ὁ ἔρωτάς μας». Ἀπέριτος, ὅπως κι ὁ ἔρωτας. Ἐπειτα, θὰ ῥθει ἡ ὑπαρξιακή του ἀγωνία. Θὰ τὸνε πληξοῦνε οἱ προβληματισμοὶ τῆς ζωῆς. Ὁ στοχασμός. Ὁ προβληματισμός: «Μιὰ μέρα θὰ μὲ ζητήσει ὁ ἔρωτας. / Μιὰ νύχτα θὰ μὲ θέλῃ ὁ χάρος. / Ζωὴ μὲ μιὰ χλιαρὴ σιγουριά, / ἢ δὲν εἶν' ἔτσι;» Καί, βέβαια, ἔτσι εἶναι, φίλε. Ὁ κύκλος κάποτε θὰ κλείσει κι ὁ ἄνθρωπος — ποῦ μπόρεσε νὰ πλησιάσει τόσο τὸ θεό του πετάγοντας στ' ἀστέρια — δὲν εἶναι παρὰ μιὰ στιγμιαία κι ἀσήμαντη περίπτωση, μὴ ἀνεπαίσθητη λεπτομέρεια.

Τοῦτος ὁ στοχαστικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὑπαρξιακός, θὰ αἰστανθεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ τραγουδήσῃ. Καὶ θὰ μᾶς δώσει τὸ «Μεσοῦράνημα», ἓνα λυρικότατο ποίημα ποῦ τὸν καταξιώνει. Πηγαῖος, πολὺχρωμος ὁ λυρισμός του σὰν βεγγαλικό, σχίζει τὸ μouxρωμένο ἀπ' τὶς ἔγνιες καὶ τὶς πίκρες ὀρίζοντα τῆς ἀσημαντῆς ζωῆς καὶ τὴν κατακλύζει μὲ μυριάδες ἱριδισμοὺς ἀπὸ φῶς. Σκλάβος ἀπ' τὴ θάλασσα ποῦ περιβρέχει τ' ὁμορφο νησί του, θὰ χαράξῃ τὸ στίχο: «Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἐξάκόντισε τὴν ὕγρὴ προπαγάνδα της» — καὶ θ' ἀπομείνῃ ὁ διαλεκτός της. Παραδέχεται πὼς ἡ ζωὴ μας εἶναι ματαιοπονία. Κάποιος μᾶς ἔπαιξ' ἓνα ἄσκημο παιγνίδι καὶ μᾶς ἔφερε στὴ ζωὴ — δίχως σκοπό, δίχως νόημα. Καὶ μᾶς ὅπλισε μ' ἓνα καθήκον: «Πασχίζομε μὲ μικρὰς ἀποφάσεις / Νὰ μεγαλώσωμε τὰ βήματά μας / Μήπως προλάβουμε τὸν κόσμον / Μήπως κι ἀνταμώσουμε λίγο φῶς».

Τὸν ποιητὴ τὸν παιδεύει ἡ μοναξιά («Βάρδια θανάτου») σὰν ὅλους τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους. Ὅμως ξεκίνησε καλά. Ἐφοδιασμένος μ' ὅλες τὶς ἀρετὲς ποῦ χρειάζεται γιὰ νὰ δώσει μιὰ κα-

λὴ ποίηση καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἐκπλήξεις. Ἡ εἰκονοπλαστικὴ του ἱκανότητα κ' οἱ παρομοιώσεις του, δίνουν ὁμορφους στίχους: «Τραγοῦδι μου θαλασσινό, / στυφὸ σὰν ἄγουρο ἀχλάδι. Ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἔγραψε αὐτοὺς τοὺς στίχους, ἔχει τὴν ποίηση στὶς φλέβες του.

Νίκου Μούλια: «ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΣΟΥ»
(ποιήματα)

Βρήκαμε ἀνάμεσα στὰ βιβλία ποῦ μᾶς ἔχουνε στείλει φίλοι ἀπὸ παλιά, τὸ πρῶτο βιβλιαράκι τοῦ Ν. Μούλια μὲ τὸ ὁποῖο ἔκαμε τὴν πρώτη του ἐμφάνιση. Τοῦ εἶχαμε γράφει παλιότερα γιὰ δυὸ ἄλλες ποιητικὲς συλλογές: «Γιὰ τὴν ὁμοιομορφία καὶ τὸν ποίητῃ» καὶ «Ἀνεμὸς 74» στοὺς «Δειπνοσοφιστὲς» τεύχ. 6—7/76. Μᾶς ἔκαμε σήμερον ὁρεξὴ νὰ δούμε λίγα ἀπ' τὰ πρωτόλεια ποιήματά του. Εἴτανε μιὰ παράξενη ἐπιθυμία, ἂν καὶ ξέραμε πὼς θὰ διαβάσαμε ἀδύνατους στίχους. Ἀνοιξαμε τὶς σελίδες μὲ στοργή.

Βρήκαμε στίχους παραδοσιακοὺς κ' ἐλεύθερους. Ἀγωνίζεται, παλεύει ὁ ποιητὴς νὰ μεταπλάσῃ τὴν ἔμπνευσή του σὲ ποίηση καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ λίγη διάρκεια στὸν ἀδύνατο λόγο του. Οἱ ἀδυναμίες του εἶναι πολλές. Μ' ἀφίνει ἀνοιχτὸ καὶ τὸ ποτάμι τῆς ἐλπίδας. Ἡ Πρόβεζα εἶναι ποῦ τοῦ κεντρίζει τὶς ἐμπνεύσεις του κ' ἡ τραγικὴ μοῖρα τοῦ Καρυωτάκη, ποῦ τοῦ ἀφιερώνει λίγους στίχους (σελ. 31). Στίχοι βοιτηγμένοι στὴν ἀπαισιοδοξία, ποῦ τὴν μεγάλωσε κ' ἡ ἀγάπη του στὸν αὐτόχειρα τῆς Πρόβεζας. Στὴ μικρὴ τούτη πολιτεία ἀφιερώνει πολλοὺς στίχους καὶ τὴν πλάθει σύμβολο, πολλὴ ἀγαπάει καὶ τὰ Γιάννινα κ' ἰδιαίτερα τὴ λίμνη τους. Ἡ παραδοσιακὴ δομὴ τοῦ στίχου του, μὲ πλούσιες ἢ μὴ ὁμοιοκαταληξίες, μέτρο καὶ ρυθμό, καλὰ στεριωμένη. Μᾶς ἱκανοποίησε πρὸ πολλοῦ τὴν ἐλεύθερη. Εἴπαμε πὼς ὁ Καρυωτάκης κ' ἡ Πρόβεζα γίνονται σύμβολα του. Ἀλλὰ κάθε ξεκίνημα στὴν ποίηση γί-

νεται με τὸν οὐριον ἄνεμο τοῦ πεσομι-
μοῦ. Ὅλ' οἱ ποιητὲς σχεδὸν περάσανε
ἀπ' αὐτόν, ὥσπου ν' ἀνοίξουνε φτερά γι'
ἄλλες κορφές.

Ὁ πόνος, τὸ δημιουργικὸ τοῦτο πο-
τό, στὸ πρῶτο μέρος τῆς μικρούλας συλ-
λογῆς, κυριαρχεῖ. Ὁ πόνος κ' ἤμοναξιὰ
(σελ. 24, 25, 26). Θὰ πει: «Εἶμαι καὶ τό-
ρα μοναχός, ναί, τὴ χαρὰ τὴν εἶδα / καὶ
χάθηκε» δὲν θὰ φανεῖ τοῦ γυρισμοῦ ἐλπί-
δα». Οἱ δεκαπεντασύλλαβοι κυριαρχοῦν, μὰ
δὲ γιομίζουν ὅπως θὰ ᾤρεπε. Θέλει μα-
στοριά, μακριὰ θητεία, κι ὁ νέος ποιητὴς
δὲν τά'χει ἀκόμα. Σκιρτάει μέσα του ἡ
χαρὰ, ἀπ' τὴν ἀγάπη. Τοῦτ' ἡ μάγισσα
θὰν τοῦ ὠραιοποιήσει τὴ ζωή, ὅταν περι-
ληφθεῖ κι αὐτὴ στὸν κατάλογο τῶν ἐμπει-
ρῶν του. Ὁ θάνατος, ἡ ἀγάπη, ἡ μονα-
ξιά, ὁ πόνος, ἓνα παρὰξενον συνονθύλευμα,
θὰ μεθύσουν τὴν ψυχὴ του. Ἀνάλογες εἶ-
ναι κ' οἱ μολπές του. Ἀνάλογα θὰ ἠχήσει
ἡ λύρα του. Ἐνα λιγόστιχο (σὰν χάϊ -
κάϊ) στὴ σελ. 27, θὰ μᾶς δώσει ἐλπίδες
γιὰ τὸ μέλλον, τὸ «Τώρα πιά». Θὰν τὸ ἀν-
τιγράψουμε ὁλόκερο: «Πάει τὸ τραγούδι
χάθηκε / τὸ λούλουδο μαράθηκε / ἡ ἄνοι-
ξη πεθαίνει... / Δὲν εἶναι ὥρα γιὰ χα-
ρές / τώρα χρειάζεται νὰ κλαῖς / ὁ θάνα-
τος βαραίνει...».

Δὲν ἔχουμε ἀξιώσεις ἀπ' τοὺς πρω-
τόλειους στίχους ἐνὸς ποιητῆ. Θάρθει τὸ
ὠρίμασμα. Μιλήσαμε, ὅπως εἶπαμε στὴν
ἀρχή, γιὰ τὶς δυὸ ὑστερότερες συλλογές
του στοὺς «Δειπνοσοφιστές». Ἡ βελτίωση
γίνεται ἐκεῖ φανερή. Ἡ ποίηση τοῦ Ν. Μού-
λια πῆρε τὸ δικό της ντύμα. Ἐδῶ ἀκόμα
φαίνονται οἱ ἐπιδράσεις καὶ τοῦ λατρεμέ-
νου του ποιητῆ με τὴν τραγικὴ μοῖρα, μὰ
κι ἄλλον παλιότερων ποιητῶν, Πορφύρα
κλπ. Τὸ τελευταῖο ποίημα εἶν' ὁ ἀπότηχος
γνωστοῦ ποιητῆ: «Θὰ πεθάνω μὴ νύχτα
θλιμμένη μοναχός / καὶ θὰ τρέξει τὸ δά-
κρυ στὰ μάτια βορρὴ κλπ.». Σὰν ξεκίνη-
μα, ἡσυλλογὴ τοῦ Ν. Μούλια «Σ τ ἡ
σ κ ι ἄ σ ο υ» δὲν εἶταν ἄσκημη. Ἐλ-
πιδοφόρα, προοιωνίζει τὴν ἐπιτυχία. Βέ-
βαια δὲν πρόκειται γιὰ ὑψηλὴ δημιουργία,
μὰ ἓνα καλὸ, ξεστό κι ἀνθρώπινο τραγού-

δι, ποὺ τὸ δεχτήκαμε δίχως ἀρνητικὲς ἀν-
τιδράσεις.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Κ ὠ σ τ α Π η γ α δ ι ὠ τ η : «ΑΛ-
ΛΟΘΙ...»

Μὲ τὴν ποίηση τοῦ Κώστα Πηγαδιώτη,
μᾶς συνδέει παλιὰ γνωριμία, μὰ καὶ συμ-
πάθεια. Εἶναι μιὰ ποίηση βεβαιότητας
καὶ μέριμνας πνευματικῆς. Μιὰ ποίηση
ἐπίγνωσης τῶν ἀγώνων, τοῦ καλοῦ ἀν-
θρώπου ποὺ ἐπιδίδεται σ' ἓνα καθημερινὸ
ἄθλημα προσέγγισης καὶ ἀποκάλυψης τῆς
ἐσχάτης ἐσωτερικῆς Ἀλήθειας τοῦ Ἀν-
θρώπου!

Ὁ ποιητὴς, ἐφέτος κυκλοφόρησε τὸ
ποιητικὸ του «ΑΛΛΟΘΙ...» ὅπου καὶ ἀ-
κολουθεῖ τὴν παρακαμπτήρια ὁδὸ τῆς
ποίησης - θρησκείας του, γιὰ ν' ἀνεβεῖ
στὸ κακοτράχαλο βουνὸ τῆς Μοίρας, ὅπου
οἱ κορυφές τοῦ πόνου.

Σὲ κάθε ποίημα τῆς συλλογῆς ζητεῖ-
ται, συζητεῖται καὶ ἀναζητεῖται ὁ ἄν-
θρωπος! Ὁ ποιητὴς πασκίζει νὰ περισώ-
σει τὴν αὐθεντικὴ οὐσία τοῦ συνανθρώ-
που του. Τὸν διασώζει ἀπὸ τὶς ροπές ἐκ-
πεσμοῦ. Τὸν κερδίζει, μὲ τὸν ἐλεύθερο ἐ-
σωτερικὸ διάλογο. Τὸν περιάγει σὲ μα-
κρινὰ αἰχμηρὰ τοπία μοναξιάς. Ἐπικοι-
νωθεῖ μαζί του, γιὰ νὰ ὑπάρξει, αὐτός,
καὶ ἐκεῖνος.

Παρακολουθεῖ, ὁ ποιητὴς, τοῦ «ΑΛΛΟ-
ΘΙ...» τὴν ἀμφιβολία μας, τὴν ἀσύντα-
χτη ὁδοιπορία μας, μέσα στὸ ἀρχέγονο
δάσος τῶν ἐρειπωμένων συνειδῆσεων τοῦ
κόσμου, — τοῦ συγκαιρινοῦ μας κόσμου.
Ὅλοι μας, στὴν κάθε πεπρωμένη στιγμή,
παρακολουθοῦμε, μὲ λυγρὰ προαισθήμα-
τα, ξένοι κι' ἀνεύθυνοι, τὰ γεγονότα, ποὺ
ἐπὶ - συμβαίνουν γύρω μας. Δὲν συμμε-
τέχουμε στὶς ἀκραίες ὄντολογικὲς δο-
κιμασίες τοῦ Εἶναι. Καὶ δικαιολογούμα-
στε γιὰ ὅ,τι συνταραχτικὸ γίνεται μέσα
μας, μὲ ἓνα αἰχμηρὸ καὶ ἀνυποψίαστο
«Α λ λ ο θ ι...».

Μέσα στο «'Αλλοθι...» αυτό δὲν ξέρουμε, δὲν μάθαμε, γιὰ τὸν 'Εαυτό μας· καὶ γι' αὐτὸ ἐρωτοῦμε, ποίος εἶναι Αὐτός; Τὸ μόνο, πὺ συνειδητοποιοῦμε μέσα στὸ ἐσωτερικὸ Πνευματικὸ μας Σύμπαν, εἶναι τὸ μέγιστο γεγονός τοῦ ἀγῶνα μας. Αὐτὸ τὸ «'Αγωνίζομαι» εἶναι ἡ ὑπερούσια χαρὰ μας. Καί, ἀλλοίμονο, σὲ κείνον, πὺ δὲν τὴν κατανόησε.

Οἱ πλανευτικοὶ δρόμοι, διατείνεται ὁ ποιητής, εἶναι τῆς γύμνιας καὶ τῆς ἀνασφάλειας. 'Οποῖος τοὺς πορεύεται δίνεται στὶς χθόνιες δυνάμεις. Συμπαρασύρεται σὲ θελκτικὲς περιπέτειες αὐταπάτης, μὲ τὸν Κίβδηλο Λόγο, μέσα στὶς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῶν διψασμένων 'Ερήμων.

'Ο ποιητής Κώστας Πηγαδιώτης, πιστεύει στὶς ἀπαράφθορες ἀξίες τοῦ 'Ανθρώπου. Λοιδορεῖ τὴν ἐπιτήδευση τῶν καιρῶν, πὺ ἀπαξιώνει καὶ μηδενίζει τὶς ψυχές. Τὶς ψυχές πὺ αἰχμαλωτίζονται, ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς φθορᾶς.

'Η προσπάθεια τοῦ ποιητῆ γίνεται πάντα μὲ μιὰ ἐκφραση συμβολικὴ. 'Υπάρχει μέσα στὸν κάθε στίχο ἡ συντομία, ὁ εὐσύννοπος στοχασμός, ἡ καθαρὴ προσωπικὴ μαρτυρία. 'Η κοσμικὴ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου λάμπει κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ὑποστασιακῆς ἐγρήγορης τοῦ ποιητῆ.

'Ενας ὀρίζοντας πέφτει πάνω ἀπ' τὴν ψυχὴ, πὺ τὴν δέρνει ἕνας «Βοριάς» τυραννικὸς καὶ ἀνάληγτος. 'Ορίζοντας ζοφερός, συννεφιασμένος! Οἱ καταιγίδες τῆς ὑποκρισίας, τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ντροπῆς καὶ καταισχύνῃς ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὸν τὸν ὀρίζοντα, πὺ εἶναι καθαρὰ ἐσωτερικὸς.

'Ωστόσο, μέσα στὶς ἐσωτερικὲς διαστάσεις τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, ὑπάρχει ἡ θερμὴ τῆς ψυχῆς του. 'Εκεῖ, καὶ ἡ διαφάνεια τοῦ λυρικοῦ Κόσμου τοῦ Πηγαδιώτη. 'Εκεῖ, καὶ ἡ ὑψίστη μέριμνα γιὰ τὴν διάσωση τῆς ὑποστασιακῆς ἀλήθειας τῆς αὐγασμένης, ἀπ' τὴν πεπρωμένη κρισιμότητα τῶν συνειδήσεων, πὺ πάσχουν ἢ ἔπασχαν στὸ ἴδιο θρανίον, στὸ ἴδιο ἀντίσκηνο, στὸ ἴδιο χαράκωμα τῶν 'Ιδεῶν! 'Όλες ἐτοῦτες οἱ συνειδήσεις, περιορι-

σμένες σὲ μιὰ ἐξαγγελία, προσδοκοῦσαν ἕνα καλύτερο καὶ ἀνθρωπινότερο Κόσμο. 'Όμως, στὸ τέλος εἶδαν, ζωντανὴ τὴν ἀντιστροφή τῆς 'Ιστορικῆς Μοίρας τῶν πραγμάτων καὶ καταστάσεων. Τὰ ὅραματα, οἱ μεγάλοπρεπες ἰδεολογικὲς κοσμοαντιλήψεις φέραν, στὶς συνειδήσεις αὐτές, τὴν σκιά τῆς διάψευσης· καὶ εἶδαν ἔτσι ἔπειτα ὅλες μαζί «τῶν ὑποσχέσεων ἄδεια νὰ περνᾶνε τὰ τραῖνα».

'Ο Κώστας Πηγαδιώτης, ζεῖ μὲ βάθος μὰ καὶ πάθος, μέσα στὴν ἐργῶδη κυψέλη τῆς ζωῆς, ὡς ποιητής, πὺ παρατηρεῖ καὶ σκιαγραφεῖ τὴν ψυχὴ τῶν συγχρόνων του. Μὲ ἀπλὰ σύμβολα καθημερινότητας ἐρμηνεύει μεγάλες 'Ιδέες πνεύματος· 'Ιδέες ἐσωτερικότητας, καθὼς ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀναγκαιότητα, πὺ εἶναι ἀπύθμενες καὶ «ἀναρχες» καὶ ἔχουν ἕνα δυναμισμό ἀσύμμετρο πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ τους ἀντικειμενικέυση: «Σπουργίτη μου ἀνυπόταχτε / πολέμιο τοῦ κλουβιοῦ / κυνηγημένη ἀνάρτη / μικρὸς πὺ δῆγκες στὸ κλαρί καὶ στὴν παρανομία

'Υπάρχει ἐδῶ ἕνας πόνος, μιὰ στοργή, μιὰ συμπόνια γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς μικρῆς ἀσυνάρτητης ψυχῆς.

'Ο ποιητής, ψαύει τὰ σημεῖα ἔντασης. Εἰσπράττει τὸ μέροςμα ἢ τὴν ἔλλειψη ἀπὸ μιὰ χειρονομία, πὺ πίσω της μαρμαίρει ἡ αἰωνιότητα ἢ τὸ φοβερὸ τίποτα. Δὲν κάνει ἀπεγνωσμένη διαμαρτυρία, ἀλλὰ διαπιστώνει τὶς ὀλετήριες ὑπεκφυγές τῶν μονοδιάστατων συνειδήσεων.

'Η ἔπαρση καὶ ὁ οἶστρος μέσα στὴ γειτονιά τῆς σκέψης δημιουργοῦν συνθηκὲς ἐξωανθρώπινες. Καὶ τὸ γέλιο δὲν εἶναι κατὰ τὸν ποιητὴ δείγμα πιά ὀπτιμισμού, ἀλλὰ «παίρνει συχνὰ ἀπουσία ἄδεια». 'Ο οὐρανὸς ὑπέστει τὴν ἐσχάτη πνευματικὴ του λεηλασία. Δὲν ὑπάρχει πιά ἐλπίδα, γιὰ ν' ἀνεβεῖ κανεὶς στὰ ὑψηλὰ οὐρανικὰ ἐνδιαιτήματα τῆς γαλήνης καὶ τῆς ὁμορφιάς, πὺ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἔρημα. 'Εκεῖ ὁ οὐρανὸς ἔχει ἐνοικιαστῆ καὶ μένουν... τὰ σύννεφα.

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς μὲ ΠΟΣΤ - ΡΕΣΤΑΝΤ. 'Ο ἄνθρωπος παραλήπτῃς τοῦ πόνου σὲ σκληρὲς καὶ πανικόβλητες μέρες, καθὼς οἱ μέρες μας, εἶναι

ή δόδνη τῶν γύρω μας οἱ πικρές μας προσδοκίες. "Όλα αὐτὰ δείχνουν, πῶς ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου δρῖσκεται στὴν ἐπικοινωνία, μὲ τὸν ἄλλον.

"Ετσι, πέφτει ἄγρια ἡ μοναξιά, καθὼς ἡ ἐπικοινωνία αὐτὴ θραύεται, ὁ δεσμὸς μὲ τὴν ψυχὴ συντρίβεται, ἡ ἀλήθεια σκοτεινιάζει. Μένει κυρίαρχη ἡ μοναξιά καὶ εἰσβάλλει στὴν μετέωρη ψυχὴ, ποὺ σπαράζει στὸ χάος.

Ἡ ἐπιγραμματικὴ ποίηση τοῦ Κώστα Πηγαδιώτη, σοῦ προσφέρει θαυμάσιες ἀφορμὲς νὰ στοχαστεῖς. Νὰ προ-εκτείνεις τὴν σκέψη σου, σὲ πλῆθος, ἀφηρημένα διανοητικὰ σχήματα σὲ συγκεκριμένες ἀκόμα ἀλήθειες τοῦ πνεύματος.

Μέσα στοὺς στίχους τοῦ «ΑΛΛΟΘΙ...» διαφαίνονται δρόμοι, ποὺ μᾶς ὀδηγοῦν στὴν καθαρὴ συνειδητοποίηση τοῦ ὑπάρχουν. Ὁ στοχασμὸς λιτὸς καὶ ἀπέριττος σκύβει πάνω σὲ «τετράδια» δέντρων, ποὺ προσφέρουν δυσανάγνωστα / γραμμένες ἐντυπώσεις.

Ὁ ποιητής, δίδει τὸν χρόνο, μὲ θανάσιμο πόνο, σ' ἓνα χῶρο λύπης. Ὁ κόσμος, ποὺ κείται ἔξω ἀπὸ μᾶς, εἶναι ἡ ἐρασιθάνατη ἐγκοσμιότητά μας, ποὺ κείται καὶ «μέσα» στὴ συνείδησή μας.

"Ετσι, βιώνουμε μαζί μὲ τὸν ποιητὴ καὶ μεῖς τὸν χρόνο καὶ τὴν ἔκταση τοῦ κόσμου τῶν «Ἐξω» καὶ ζοῦμε τὸν κίνδυνο ποὺ προέρχεται ἀπ' τὸν κόσμο αὐτό. Ζοῦμε, ὠστόσο, τὴν φρίκη, τὸ ἔσχατο ὄριο τῆς ἀντικειμενίζουσας συνείδησης. Πέρα ἀπ' τὸ ὄριο αὐτὸ διανοίγεται ὁ ἄβυσσος χῶρος καὶ ὁ ἄκυρος χρόνος. Αὐτὴ τὴν τραγικὴ χθαμαλότητα τῆς ψυχῆς, ποὺ ἔχασε τὸν φυσικὸ τῆς ὀρίζοντα, μένουσα ἔγκλειστη στοὺς ἴσκιους τοῦ τσιμέντου, τὴν δίνει μὲ λιτότητα καὶ δραματικότητα πρωτόφαντη ὁ ποιητὴς Κώστας Πηγαδιώτης, στὸ ποίημά του: «Ἄκυρες μέρες»:

Στοῦ τσιμέντου τοὺς ἴσκιους
οἱ ἄκυρες μέρες μας

φυλακισμένες

Μὲ ἀναμνήσεις ἡλίου
ἐξαγοράζουν τὴν ποιὴ τους.

Τὶς ὑπαίθριες παραστάσεις
στεροῦνται τῆς ἀνοιξής

στὴν πτώση ἑνὸς κίτρινου φύλλου
ἢ τὴν περιγραφή τοῦ φθινόπωρου
στὸ χῶμα.

Ὁ ποιητὴς ποὺ ζεῖ πολὺ κοντά, ἐκεῖ στὴ γειτονιά τῆς ἀδερφῆς ψυχῆς δλέπει, ξέχωρα ἀπὸ μᾶς, τὴν πτώση ἑνὸς κίτρινου φύλλου στὸ χῶμα!

Πτώση τοῦ φύλλου! Πτώση τῆς ψυχῆς!

Π α ὺ λ ο υ Φ λ ῶ ρ ο υ: ΑΙΜΟΣ —
ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΛΑΩΝ»

Γνωριμία μὲ τοὺς γείτονες λαοὺς, συνεννόηση καὶ συνομιλία μᾶς προσφέρει ὁ λαμπρὸς συγγραφέας Παῦλος Φλώρος στὸ νέο του βιβλίο: ΑΙΜΟΣ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΛΑΩΝ.

Ὁ συγγραφέας μᾶς ξεναγεῖ στὰ δυὸ χαρακτηριστικότερα κομμάτια τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου: Στὴ Βουλγαρία καὶ Ρουμανία. Κατορθώνει νὰ ξεπεράσει τὶς προκαταλήψεις, ποὺ προζύγνονταν καὶ προσέκλυαν πρὸς ὁμιλήσεις στὸ παρελθόν, ἀπὸ τὶς καθεστωτικὲς διαφορὲς, ἀνάμεσα στὴ χώρα μας καὶ στὶς Βαλκανικὲς αὐτὲς χώρες.

Ὁ λόγος τοῦ συγγραφέα ἐγκάρδιος καὶ ἐνθουσιώδης μᾶς μιλάει μέσα στὴ Χώρα τοῦ Ἀσπαρούχ — Βουλγαρία, ἀπὸ τὸν «Κῆπο τῆς Ἐλευθερίας». Μιᾶς «ἐλευθερίας» κατ' ἐμφημισμὸ, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς κήπου, ποὺ θὰ ἄξιζε, ὠστόσο, μᾶς ὁραῖας περιγραφῆς σὰν αὐτὴ ποὺ μᾶς προσφέρει ὁ Παῦλος Φλώρος. Καθὼς περνᾶμε τὸν Κῆπο αὐτό, ποὺ εἶναι σωστό, πικρὸ βαθέσιον δάσος, εἰσέρχομαστε στὴν Ἰ σ τ ο ρ ί α τῆς Χώρας. Εἶναι ἡ σύντομη ἱστορικὴ πορεία τοῦ λαοῦ τῶν Βουλγάρων, μιὰ πορεία ἐξαρετικὰ ταραγμένη, πρᾶγμα ἐνζολονόητο ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Χώρας τῶν, ὅπου συναντιοῦνται οἱ δρόμοι ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴ Ρωσία, πρὸς τὸ Αἰγαῖο καὶ τὴν Ἀδριατικὴ δρόμοι ποὺ ἀκολούθησαν ἓνα σωρὸ ἐθνότητες καὶ λαοὶ εἴτε πιεζόμενοι καὶ παραγκωνισμένοι, μεταπολιζόμενοι ἀπὸ ἄλλους, εἴτε ὁμιώντας ὡς

ἐπιδρομαίς καὶ κατακτητῆς μὲ μόνο στόχο τὴν λεία καὶ τὴν ἀρπαγή.

Ὁ συγγραφέας μᾶς ἀνοίγει τὸν δρόμο αὐτὸ τῆς ἱστορικῆς μοίρας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Μαθαίνουμε γιὰ τοὺς συγγενεῖς τῶν Χαζάρων, γιὰ τὴν ἐπιζράτησή τους στὴν Βεσσαραβία. Αὐτοὶ οἱ «Πρωτοβούλγαροι», τουρκόφωνος λαὸς ἱππέων ἀζολονθοῦν τὸν γενάρχη τους Ἀσπαρούχ, ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ πέρα ἀπὸ τὸ Δούναβη, στὴ Γῆ τῆς Βυζαντινῆς Μυσίας. Ὁ Παῦλος Φλώρος ἀφηγεῖται συναρπαστικά τὴν ὅλη πορεία τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὶς πολιτιστικὲς του δραστηριότητες στὴ διέλευση τῶν αἰώνων. Περιγράφει ὀρθοκεία καὶ Ναοὺς, Μανωλεῖα καὶ Πινακοθήκες, χοροὺς σὰν καὶ κείμενα τῆς «Β ι τ ὁ σ α».

Ἐπίσης, γιὰ τὴν κατατόπιση τοῦ ἀναγνώστη, ὁ συγγραφέας, δίδει στοιχεῖα πληθυσμικά καὶ δημογραφικά. Παρέχει πληροφορίες γιὰ τὴν Παιδεία, τὴν Τέχνη τὴν Ἀρχιτεκτονική, τὰ Ἐκπαιδευτήρια.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ κεφάλαιο, ποὺ ἀναφέρεται τὴν παλαιοβουλγαρικὴ καὶ τὴν νέα Γραμματεία καθὼς ἐκείνο, ποὺ περιγράφει τὴν Μονὴ Ρίλα καὶ τὸν Στέφαν Αραγαβόλ.

Μὰ δὲν μποροῦν νὰ μὴ ἀρέσουν καὶ στὸν ὁποιοδήποτε ἀναγνώστη, οἱ προσωποὶ διαλογισμοὶ τοῦ Π. Φ. ἰδιαίτερα, ὅταν ἀναφέρονται σὲ θέματα τέχνης. Παραθέτομε τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ «Γ υ ρ ι σ μ ο ὡ»: «...Παράλειψα νὰ πληροφορηθῶ ἂν τὸ Μελόδραμα τῆς Σόφιας ἀνεβάζει Βάγνερ. Ἀσφαλῶς θὰ ἀκούεται συχνὰ ὁ μάγος Τσαϊκόφσκι, ὁ Ρῶσος «ἀδελφός». Νεαρὸς Ταξιδιώτης, ριζωμένος ἀκόμα τότε στὴν γενέτειρά Σμόλην, Ἰανουάριο τοῦ 1920, εἶδα στὴ σκηνὴ τῆς Ὀπερας, στὸ Παρίσι τῶν μαυροφορεμένων γυναικῶν, τὸν χορὸ τοῦ κίρκου μὲ τὴν περὶφημη Πάβλοβα — σήμερα θὰ ἔχει ἀπὸ καιρὸ γίνει στάχτη.

Εἶταν «ὁ θάνατος τοῦ κίρκου» τοῦ Πιότρ Τσαϊκόφσκι».

Ὁ συγγραφέας τώρα κατευθύνεται πρὸς τὴ Ρουμανία. Περιγράφει μὲ δύναμη καὶ ζωντάνια τὶς παλαιὲς «παρίστριες ἡγεμονίες». Παραθέτει πλῆθος ἱστορικῶν

στοιχείων γιὰ τὴν κατατόπιση καὶ ὁρθὴ πληροφόρηση τοῦ ἀναγνώστη του, μὲ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν σαφήνεια, ποὺ τὸν διακρίνει.

Μπαίνει στὸ Βουκουρέστι, βράδυ. Ἐμφανέστατη καὶ ἔδω ἡ ἀδιάκοπη αὔξηση τῆς ἀστυφιλίας. Μιλάει μὲ ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν πολιτεία αὐτὴ, τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς. Ἀπ' τὸ Βουκουρέστι ὁδεύει πρὸς Βεσσαραβία. Αὐτὸ τὸ «μῆλον τῆς ἐριδος», ποὺ θυμίζει τὴν τύχη τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης καὶ ποὺ τώρα ἀποτελεῖ, ἀλλοίμονο, τμῆμα τῆς σοσιαλιστικῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τῆς Μολδαβίας.

Ἰστορεῖ πειστικά τὰ ἱστορικά τῆς Βεσσαραβίας καὶ κατόπιν ὀίχνηται στὴ γεωγραφικὴ ἔρευνα καὶ ἐθνολογία τῆς Χώρας. Ἐντυπωσιακὰ εἶναι καὶ τὰ ὅσα ἐκθέτει ὁ συγγραφέας γιὰ τὴν Ἱστορία καὶ τὶς ρίζες τῶν Γετο - Λαζῶν - ἀρχαίων Ρομάνων.

Καθὼς, οἱ Ρωμαῖοι ἐγκρέμισαν τὸ δακτικὸ κράτος καὶ τὸ μετέβαλαν σὲ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία οἱ Λάκες κατάντησαν δουλοπάροικοι καὶ πολλοὶ ἀνακατεῖθην, μὲ τοὺς Ρωμαίους κατακτητῆς. Νέες ἔρευνες, γράφει ὁ συγγραφέας, ἀπέδειξαν, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Λακίας δὲν εἶχε ἐγκαταλεῖπει τὸν χωρὸς τῆς κατοικίας του. Ἀντίθετα ἐσχηματίσθησαν ὁ Ρομανικὸς λαὸς καὶ ἡ ρομανικὴ γλώσσα, ποὺ κατὰγεται ἀπειθείας ἀπὸ τὰ λατινικά καὶ περιέχει μισρὸ, ἐλάχιστο ποσοστὸ λέξεων ἀπὸ τὸν θρακο - δακτικὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ, πλὴν σὲ ἑλληνικά καὶ σλαβικά στοιχεῖα.

Σὲ συνέχεια, ὁ Παῦλος Φλώρος μνεῖται ἀπλᾶ στὴν ἐξωτερικὴ ἰδιομορφία τῆς χώρας, μὲ τὴν λαϊκὴ ψυχὴ, τὴν ὀρθοκεντικότητα, τὸ πανόραμα τοῦ Βουκουρεστίνου. Σταματᾷ κανεῖς στὴν θαυμάσια περιγραφή τοῦ Ἀνακτόρου Μογκοσβάια. Πλάι στὰ τόσα σημαντικὰ καὶ γοητευτικά, ποὺ μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας εἶναι καὶ ὁ συγκλονιστικὸς, στ' ἀλήθεια σίχος, ποὺ ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ νὰ γραφεῖ ἐνα ἀπὸ τὰ ὠραῖα κεφάλαια τοῦ βιβλίου του: «Ἡ ἡνυχὴ μου κέρδισε τὴν ἐλευθερία τῆς νύχτας». Στίχος ἀντοίχειας μελαγχολίας χαραγμένος στὸν τάφο ἀπάνω μᾶς ἀρχόντισσας.

Πιὸ συναρπαστικὸς καὶ λαμπρὸς παρα-

στατικός παρουσιάζεται ο συγγραφέας περιγράφοντας την Κωνσταντίνα, τις άκτες του Εὐξείνου και προπαντός την Γραμματεία — Λογοτεχνία και φιλοσοφία του λαού των Ρουμάνων. Στο έπιμετρο του βιβλίου του μεταφράζει, ένα ποίημα του Έμινέσκου, αν και καθώς λέει, ή ρωμαλέα βαθυστόχαστη γλώσσα του ποιητή δυσκολομεταφράζεται:

Τί είναι ξρωτας; 'Ατέλειωτη αφορμή
'Αδιάκοπου πόνου' έπειδή
Χιλιάδες δάκρυα δέν του φτάνουν
και όλοένα περισσότερα ζητεί...

Ο Παύλος Φλώρος, με τό: «ΑΙΜΟΣ τó Στανφορνόμι Λαών» πέτυχε τον πιο σημαντικό σκοπό για τον όποιο έγραψε τό βιβλίο του αυτό. Σκοπός του και πρόθεσή του ήταν να αξιοποιηθεί ή έπαφή και ή έπιζωνία με τους Βαλκανικούς γείτονες. Να οικειωθεί, ό Έλληνας περιηγητής με την ιστορία, την ιδιομορφία ζωής, τον πολιτισμό γενικότερα αυτών των χωρών.

Όποσδήποτε, ό συγγραφέας παρουσίασε στο ελληνικό κοινό, ένα όμορφο και έκσυγχρονισμένο βιβλίο για τους λαούς της Βαλκανικής, γραμμένο χωρίς δογματισμούς, με όσο γινόταν μεγαλύτερη αμεροληψία και άβρότητα.

Διαβάζοντας κανείς, τό βιβλίο αυτό του Παύλου Φλώρου πολλά έχει ν' αποκομίσει στοιχεία ζωής, ιστορίας, πολιτισμού, καθώς προσφέρονται με όσο ήταν δυνατόν ανεξαρτησία γνώμης και αντικειμενικότητα. Προσωπικά έκανα ένα θαυμάσιο νοερό ταξίδι στη Χώρα του Αΐμου και πολλά είδα με μάτια ψυχής, έννόησα, έμαθα και όφελήθηκα: και εύχαριστώ τον συγγραφέα.

Γ ι ω ρ γ ή Χ α λ α τ σ ά: «Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΩΝ)ΝΤΙΝΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΥ»

Πρωτότυπο, σαν ιδέα και σαν σύλληψη, είναι τό δοκίμιο του Γιωργή Χαλατσά, που αναφέρεται στην «Κοινωνική συμπεριφορά του Νεοέλληνα».

Ένας χαρακτηριστικός τύπος Νεοέλληνα, ό Κωνσταντίνος Θαλασσινός — ύπαρκτο πρόσωπο κατά τον συγγραφέα — άφησε την πνευματική του διαθήκη στους συμπατριώτες του Νεοέλληνες! Να την διαβάσουν, να την μελετούν, να την σπουδάσουν σε δύσκολους καιρούς, για να γίνονται καλύτεροι...

Ο Γιωργής Χαλατσάς, άνοιξε τούτη την διαθήκη: την μελέτησε, λείει, πρώτος αυτός και μάς την πρόσφερε, δημοσιευμένη, σ' ένα συμπληρωτικό βιβλιαράκι. Η διαθήκη αυτή μη θαρρείτε, πώς είναι ή περιώνυμη εκείνη «Σιδηρά» του μακαρίτη Πολ. Δημητρακόπουλου, με την βαριά άπρόσιτη και άχρηστη σοφία της και την μιζοδάρβερη γλώσσα του 1908.

Η διαθήκη του Κων)νου Θαλασσινού πηγάζει γνήσια και θυμόσοφη, άπ' την άληθινή ψυχή του λαού, καθώς τά δημοτικά μας τραγούδια.

Ο Θαλασσινός — πές Γιωργής Χαλατσάς — κινείται μέσα σε μία καθάρια ελληνικότητα! Την όρίζει, την ελληνικότητα αυτή, με τον τρόπο του και όπως την έχει διώσει. Περισσότερο έμφαντικά δίνεται ή δίωση: και λιγότερο ή διάνοση. Και τούτο είναι, που σφραγίζει, με κάτι τό ξεχωριστό, έτούτο τό δοκίμιο. Γιατί, ό συγγραφέας κινεί τον ήρώα του μέσα στους κύκλους της έγκοσμιοτήτάς του. Πιστεύει, και πολύ σωστά, πώς είναι άσφαλέστερο πρώτα να ζει κανείς και κατόπιν να σκέπτεται, αν θέλει να σκέπτεται εύστοχα, μα και άληθινά.

Ένα χρονικό ζωής είναι έτούτη ή διαθήκη. Μα από τό χρονικό τούτο ξεπετιέται μια όλάκερη ζωή κατάφορτη, γνώση, έμπειρία, μα και γνήσια σοφία μιάς ρωμαλέας, άφυπνισμένης νεοελληνικής συνείδησης. Ο λόγος αυτού του δοκιμίου είναι άποφθεγματικός, με τό θυμόσοφο και άπλό, για τούτο συνταραχτικό ύφος, του Μακρυγιάννη. Τό κάθε διάνομα αυτού του λόγου προκύπτει, σαν καρπός από τό δέντρο της ζωής. Ο Θαλασσινός, παρουσιάζει τις στοχαστικές του ρήσεις, σαν έπιγέννημα της όλης διασκεπτικής δραστηριότητας του χθαμαλού, μα πολυτάραχου έσωτερικά βίου του. Ό,τι συλ-

λογάται ἐτούτος ὁ Νεοέλληνας εἶναι ζωηφόρο νόμα, πού ἀρδεύει καὶ ἀρδεύεται ἀπ' τὸν ψυχικὸ χῶρο τοῦ λαοῦ.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Νεοέλληνα διατυπωμένοι ἀπὸ τὸν ἴδιο, γι' αὐτὸ καθόλου δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀμφισβητηθοῦν, ἀπὸ κανέναν. Ἴδου μερικοί: Μὴν δανείσεις ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι δανεῖζω σημαίνει ἴσον χάνω. Χάνω τὰ λεφτά μου, χάνω τὰ ἐργαλεῖά μου, χάνω τὰ βιβλία μου καὶ τὰ ὑπάρχοντά μου. Ὡσπου τελικῶς χάνω καὶ ἓναν ἰδικόν μου ἄνθρωπο, ὅστις εἶναι νεκρὸς πλέον δι' ἐμέ. Καὶ ὁ γνωστὸς πού θὰ κοπιᾷ στὸ γραφεῖο, στὸ μαγαζὶ ἢ στὴ δουλειά σου, δὲν θάρρει ἐπειδὴ σέ ἐπεθύμησε, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἐξυπηρέτηση, γιὰ νὰ σκοτώσει τὴν ὥρα του, νὰ κάνει ἓνα τηλεφώνημα δωρεὰν ἢ ἔστω γιὰ νὰ πιεῖ τὸν καφέ του εἰς βάρος τῆς ἐργασίας σου. Καμιά φορὰ ἴσως σοῦ δείξουν κάποιον ἀσήμαντο πού δὲ θᾶφτυνες ἐπάνω του νὰ στραβοπερπατᾷ στὸ δρόμο καὶ θὰ σοῦ ποῦν: «Αὐτὸς πού πάει κάτω εἶναι ἀτσίδα. Νὰ φανταστεῖς ἔχει βάλει ὅλη τὴν ἀγορά στὸ χέρι». Εἶναι ἀληθές αὐτό. Ὅπως ἀληθές εἶναι, ὅτι δυνάτων νὰ σοῦ δείξουν ἓναν ἄλλον ἄνθρωπον καθ' ὁδὸν καὶ νὰ σοῦ ποῦν: «Αὐτὸς εἶναι καλὸ ἄνθρωπάκι, ὁ καημένος. Νὰ φανταστεῖς δὲν ἔχει βλάψει κανέναν». Διότι οὕτω πὼς ἐκτιμῶνται αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι ἐν Ἑλλάδι...».

Ὁ λόγος σ' αὐτὸ τὸ δοκίμιο θυμίζει τὸν Λασκαράτο στὰ «Μυστήρια τῆς Κεφαλωνιάς» ἢ στοὺς «Ἀνθρώπινους χαρακτήρες» του. Ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει τὰ ἐλαττώματα τοῦ Νεοέλληνα· θέλει νὰ γίνουμε καλύτεροι, νὰ λαός. Περιγράφει, τοὺς θεμελιακοὺς τρόπους ζωῆς, μέσα στὰ συγκεκριμένα προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἡ συνειδητοποίηση τοῦ Νεοέλληνα πᾶσχει ἀπὸ κάποιο ἀρχέγονο ὑπαρξιακὸ τραῦμα, πού καταλήγει στὸ ἀνησυχητικὸ, βαθύ καὶ ἔμφοδο αἶσθημα τῆς ἐλλείψεως. Μὲ τὴν συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἐλλείψεως, τὰ κοινωνικὰ σαθρὰ σχήματα θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ χάσουν τὴν ἄγωνα σαφήνειά τους.

Ὁ συγγραφέας, τῆς Διαθήκης, τοῦ Κων(νου) Θαλασσινοῦ, ἐξέφρασε τὶς ἀρχέ-

τυπες παραστάσεις τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς στοὺς χώρους, πού ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἄγωνα καὶ ἐλλειπέστατη. Καθόρισε ἐπίσης, ὁ συγγραφέας, ἓνα ὀρισμένο, στενὸ τρόπο κοινωνικῆς ζωῆς καὶ μιὰ ἰδιότυπη συμπεριφορὰ βιώσεως τοῦ Νεοέλληνα Ἀπέδειξε ἀκόμα, πὼς ὁ λαός μας, στὸ σύνολό του, ἔτσι εἶναι, ἄλλοτριωμένος, σὲ ἐκδοχὲς πτώσης, ὅπου μένει ἀναλλοίωτη ἡ ρευστὴ καὶ δυσσύνοπτη αἴσθησις τῆς ἀντικειμενοποίησης τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών.

Μὲ τέτοια βιβλία πολῦτιμα, συνειδητοποιοῦμεν, ὡς λαός, τὴν ἀνάρμοστη κοινωνικὴ μας συμπεριφορὰ. Παίρνουμε ἐφόδια γιὰ νὰ μετασχηματίσουμε τὸν θεμελιακὸ πυρήνα τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς. μορφοποιώντας σωστά, τὴν συλλογικὴ ψυχὴ, ἀφοῦ θ' ἀρχίσουμε πρῶτα ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Δ η μ ο σ θ. Κ ό κ κ ι ν ο υ: «ΛΥΡΙΚΑ»
(ποιήματα), Θεσσαλονίκη 1979

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ τέχνη, ὑπὸ οἷαν-δήποτε μορφήν καὶ ἐὰν ἐμφανίζεται, εἶναι μία ἐκφρασις διαφόρων ἀξιολογικῶν ψυχικῶν καταστάσεων, εἶναι μία ἀνθρωπίνη δημιουργία πού ἐκφράζει νόημα, ἔν μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ὁ δημιουργὸν καλλιτέχνης προσπαθεῖ νὰ ἐξωτεριζέσῃ τὰς βαθύτερας κινήσεις τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ὁράσιόν. Ἡ τέχνη ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸν πόθον νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τὴν στενότητα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Ἐπομένως αὕτη εἴτε ὡς ζωγραφικὴ, εἴτε ὡς γλυπτικὴ καὶ ἀρχιτεκτονική, εἴτε ὡς λογοτεχνία καὶ ποίησις, προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἰδανικὸν κόσμον τοῦ ἡψηλοῦ, τοῦ εὐγενεῖς, τοῦ ὁραίου.

Μὲ ἀφετηρίαν αὐτὰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς θὰ ἐπιχειρήσωμεν δεῖλὰ νὰ εἰσεέλθωμεν εἰς τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ δοξίμου λογοτέχνη καὶ ποιητοῦ κ. Δημοσθ. Κόκκινου ὑπὸ τὸν τίτλον «Λυρικά», διὰ νὰ γνωρίσω-

μεν ὄχι τὴν ὄλην ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ποιημάτων του, τὴν χάριν, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν μουσικότητα τῶν στίχων του, ἀφοῦ εἰμεθα ἅμωροι ποιητικῶν ἢ λογοτεχνικῶν χαρισμάτων, ἀλλὰ τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον αὐτῶν, τὸν πλούσιον πνευματικὸν κόσμον ποὺ κλείουν τὰ ποιήματα αὐτά, τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ ποὺ κρύπτεται ὀπισθεν αὐτῶν. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ δυσκολυνθῶμεν, ἀφοῦ ὁ ψυχικὸς καὶ ἰδεολογικὸς κόσμος τῶν ποιημάτων τοῦ «Κόκκινου» εἶναι πλουσιώτατος».

Ὁ ποιητὴς μὲ τὰ «Λευκὰ» του δὲν καταξιώνεται μόνον διὰ τὸν πλούτον τῶν καλλολογικῶν στοιχείων ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὰ ποιήματά του, μὲ τὰς ὁραίας παρομοιώσεις, τὰς προσωποποιήσεις, τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὰς ζωντανὰς καὶ παραστατικὰς εἰκόνας, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὰς ὑπερόχους ἰδέας. Διακρίνομεν εἰς τὰ ποιήματα τὸν ἄνθρωπον ποιητὴν, τὸν ἄνθρωπον ποὺ δὲν ξῆ εἰς τὴν καθυμενικότητα, εἰς τὸν κόσμον μὲ τὰς ἀδυναμίας, τὰς ἀντιθέσεις του, τὰ πάθη του, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ξῆ εἰς ἓνα κόσμον ὑπερβατικόν, «χαρίεντα ἄνθρωπον» ποὺ δὲν ἔχει γνωρίσει ἀπλῶς τὰς διαφόρους πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀξίας, ἀλλ' ἀγωνίζεται νὰ τὰς διώσῃ. Εἰς τὴν ποίησιν τοῦ κ. Κόκκινου βλέπομεν ποιητὴν μὲ ἰδανικά, μὲ πίστιν εἰς ἡγήλας ἀξίας, μὲ ἀνησυχίαν καὶ ἀγωνίαν διὰ τὸν κόσμον, διὰ τὰς ἀδυναμίας του, τὰ πάθη του καὶ πολλὰς τὴν ἀγριότητά του. Βλέπομεν ἀκόμη ἓνα Χριστιανὸν ποιητὴν, ὁ ὁποῖος, μὲ βάσαν τὰς αἰωνίους ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου, προσπαθεῖ μὲ μεγάλην ἐπιτησίαν νὰ ἡμνήσῃ μὲ τὴν ποιητικὴν του λύραν ἡνολοτάτας Χριστιανικὰς ἀρετὰς τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς συμπόνειας πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ κ. Κόκκινος εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ μὲ πόνον βαθὴν ἐξωγράμisen εἰς τὰ ποιήματά του τὴ τραγικότητα τῆς ζωῆς του, ὅπως προβάλλει αὐτὴ ἀπὸ τὰ ἔρεττα τῶν διαφόρων πολέμων. Αἱ θλιβεραὶ ἐμπειρίαι τῶν πολέμων, αἱ μεγάλας συμφοραὶ, ἡ σκληρότης καὶ ἡ ἀπανθρωπία ποὺ ἐκτυπώσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ὑποχρεώνουν τὸν ποιητὴν νὰ στραφῇ πρὸς τὴν πονεμένην ἀνθρωπότητα καὶ καλεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ

συνέλθῃ, νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι μὲ τὰ ὅσα ἔπραξε «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς» (ψαλμ. μ.η', 13) καὶ νὰ ἀναλάβῃ μίαν σταυροφορίαν εἰρήνης, ἀγάπης, ἐπαναφορὰς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον. Καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος; Ὁ ποιητὴς μᾶς τὸ λέγει:

«Μποροῦμε ἀκόμα

νὰ μαζέψουμε τὸ φῶς μ' ἓναν καθρέφτη
χωρὶς ἔρμιον ἐνόπιόν μας...

.....

Μποροῦμε ἀκόμα

νὰ κυλίσουμε τὸ φεγγάρι μὲ τὰ χέρια
πάνω στὰ ὄρη καὶ πάνω στὶς θάλασσες
νὰ συναντήσουμε τὰ πεινασμένα παιδάκια
νὰ σταθοῦμε μπροστὰ στὶς ἀγχώνες
καὶ νὰ οἷζουμε τὴν δορυχὴ
πάνω στοὺς καπνοὺς καὶ στὶς στάχτες.

.....

Οἱ ποιητὲς εἴμαστε

ποὺ μποροῦν ἀκόμα νὰ ἰδοῦν τὸν Θεό».

Καὶ ὁ Θεὸς θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εὐφορίαν εἰς τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν πνοήν του θὰ γαληνέυσῃ πάλιν τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ ὅμως διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιζητήσῃ μία παγκόσμιος συνοδὴλφωσις, μία ἀγάπη ποὺ θὰ ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθρούς, μία εἰρήνη! Ἀλήθεια ἡ εἰρήνη! Εἶναι ὁ πόθος ὅλων τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν! Τὴν ἀναζητοῦν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ δὲν τὴν εὐρίσκουν, διότι δὲν εἶναι θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς σταθερὰ θεμέλια. Λιὰ τοῦτο καὶ ἡ προσεχὴς τοῦ ποιητοῦ ὡς κοινῇ πόνον ἀπειθύνεται πρὸς τὸν Οὐρανόν, ὅτι ἐκουράσθῃ νὰ ἀναζητῇ τὴν εἰρήνην.

«Κύριε

κοιράστηκα νὰ μετρῶ τοὺς αἰῶνες
μὲ τοὺς ἀνδριάντες τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν
νὰ ψάχνω γιὰ τὴν εἰρήνην μὲ τὸν σάχνυ
κάτω ἀπὸ τὶς ἀψίδες τῶν θριάμβων».

Ἐλάχιστα σημεῖα ἀνεσύραμεν ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ κ. Κόκκινου, διὰ νὰ δείξωμεν τὸν ἰδεολογικὸν πλούτον ποὺ περιλαμβάνουν, διὰ νὰ διακρίνωμεν ἐν σμικρογραφίᾳ τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ ποὺ φλέγεται ἀπὸ

τὸν πόθον διὰ μίαν ἐσωτερικὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ μίαν ἀνάτασιν, δι' ἐν ὁλοκληρωτικὸν ἀνέβασμα τῆς κοινωνίας. Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ προσπάθεια ἐνὸς καλλιτέχνη, ἐνὸς ποιητοῦ, ἐνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἱκανὴ νὰ καταξιώσει αὐτόν. Ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἡ ποιητικὴ προσφορά τοῦ κ. Δημοσθ. Κόκκινου καταξιώνει αὐτόν ὄχι μόνον ὡς λογοτέχνην καὶ ποιητὴν, ἀλλὰ κυρίως ὡς ἄνθρωπον ποὺ βαθύτατα κατενόησε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου. Λέν παρεστῆθη ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ «κοιλοτοιαζοῦν πνεῦμα» τῆς ἐποχῆς μας, διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν ποιητικὴν συλλογὴν ποὺ θὰ ἐδημιούργει ἁπλῶς ἐντυπώσεις, χωρὶς ὅμως βαθύτερον νόημα, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἔπαινος εἶναι δίκαιος διὰ τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου.

ΘΕΜ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Δ η μ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ», Ἀθήνα 1978

Ζοῦμε σὲ μιὰ ἀθεράπευτα πληθωριστικὴ ἐποχὴ. Παντοῦ φαντάζει ἡ ἀφθονία τῶν πάντων σὲ μιὰ στιλπνὴ ποικιλία. Ἡ ποιότητα ἔγινε εἶδος πολυτελείας. Κοντὰ στὰ ἄλλα ἔχουμε καὶ ἐκδοτικὸ ὄργασμό. Κυκλοφοροῦν στὶς ἡμέρες μας πολυάριθμα βιβλία καὶ «βιβλία». Ὑποφέρουν τὰ ράφια τῶν βιβλιοπωλείων. Οἱ συγγραφεῖς, οἱ ἀναρτίθμητοι «συγγραφεῖς», συγγράφουν, τυπώνουν καὶ κυκλοφοροῦν τὸ βίός τους. Ἔγνοιά τους ἡ ἀναγνώριση τῆς προσφοράς τους ἀπὸ πολλοὺς καὶ τὴν κριτικὴν. Ἡ ἀξιολογὴ κριτικὴ, ποὺ ὅλοι ἐπιζητοῦν κι ἄς τὴν κατακρίνουν, δὲν προλαβαίνει τὴν βιβλιοκρισίαν. Ἔτσι περιορίζεται σ' ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ βιβλίων. Ἐδῶ κάνει θαύματα ἡ φτηνὴ λογοποιΐα ἡ «κριτικὴ» τῆς κακίας ὥρας. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερθῶ στὸ λαμπρὸ βιβλίον: «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ», Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου. Ἐκδόσεις: Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο. Ἀθήνα 1978, σελ. 224. Ἀντιγράφω τὸ σύντομο προλογικὸ σημείωμα τοῦ συγ-

γραφέα: «Συγκέντρωσα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο μερικές βιβλιοκρισίες μου, μικρότερες κι' ἐκτενέστερες, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν ἡμεδαπὴ. Περιέλαβα, ἐπίσης, δύο, ποὺ φιλοξενήθηκαν σὲ περιδικὰ τῆς Πόλης, καθὼς καὶ ὀρισμένα ἀδημοσίευτα κείμενα. Ἐλπίζω ν' ἀκολουθήσει καὶ δευτέρος τόμος». Ἔτσι ἔχουμε ὑπεύθυνο σκαρίφημα τῆς προσφοράς τοῦ κριτικοῦ, ὅπου κρίνονται πενήντα ἑξί (56) βιβλία συγχρόνων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ἡ κριτικὴ τοῦ Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου εἶναι πολυεδρική. Βασικές τῆς πλευρὲς ποὺ τὴν συνιστοῦν: α) ἡ ἐπιστημονικὴ ὑποδομὴ, β) τὸ κριτικὸ δαιμόνιο, γ) ἡ ἠθικὴ ὑπόστασις, ἡ ἀνθρωπιά, δ) ἡ λεπτὴ αἴσθησις τοῦ νεοέλληνα λόγου καὶ ε) ἡ πραγματικὴ ἀγάπη γιὰ τὴν προκοπὴ τῶν Γραμμάτων μας στὸ ὅλο πλαίσιο τῆς ἀνεξίξεως τοῦ τόπου μας. Διαβάζοντας τὴν) «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» ἔχουμε μπροστά μας τὸν ἄνθρωπο Παπακωνσταντίνου ἀκέραιο, ἀδέκαστο καὶ τίμιο, ζωντανὴν προσωπικοποίησιν τοῦ πνευματικοῦ ἡθους.

Ἡ «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» τοῦ Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου ἀπευθύνεται σ' ὅσους διαθέτουν διαφέροντα καὶ δίψα γιὰ ποιοτικὸ διάβασμα. Θέμα τῆς βιβλίας συγχρόνων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδιαιτάτα δοκιμῶν λογοτεχνῶν. Θέση τῆς, ἡ ἀξιολογὴ κριτικὴ ματιὰ, πάντοτε ὀξυδερκής, ξέμακτρα ἀπὸ ἀνεδαφικοὺς ὑποκειμενισμούς, καὶ αἰόλες θέσεις. Ἐμπεριέχει ὅλα τὰ ἐγγενῆ στοιχεῖα, ποὺ ἀποκαλύπτουν μιὰ εὐρωστὴ κριτικὴ. Ἡ παρουσίαση, ξένη σὲ οποιαδήποτε σκοπιμότητα, κυριολεκτικὰ ἀνασταίνει στὸν ἀναγνώστη τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν βιβλίων, ὅπου ἀναφέρεται. Κι ὅλα αὐτὰ γραμμένα μὲ δύναμη καὶ τέχνη.

Γενικὰ ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου τοῦ κριτικοῦ, ποὺ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του σήμερα στὸ πρῶτο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς χώρας: «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», εἶναι σαφὴς σὲ κάθε καλοπροαίρετο ἀναγνώστη. Ἡ ὅλη προσφορὰ του βοηθᾷ ἀκόμη στὴν οὐσιαστικὴ σφαιρικὴ θεὰ τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ καιροῦ μας στὸν τόπο μας.

Πνευματικός μόχθος δεκαετηρίδων είναι αδύνατο να σκιαγραφηθεί σε λίγες γραμμές. Μεταφέρουμε μόνο τα διώματά μας απ' την έντονη αίσθηση του σφυγμού των Γραμμάτων της εποχής μας, που έν ολίγοις μᾶς ἔδωσε με τήν: «ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» του ὁ διακεκριμένος λογοτέχνης καὶ κριτικὸς Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου. Κι ἄς εἶναι αὐτὰ φιλικὸς χαιρετισμὸς ἀπ' τὰ Γιάννινα.

Γ. Δ. Κ α χ ρ ι μ ἄ ν η: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ»
(ἐκλογή), Ἀθήναι

Εἶναι ἐλπιδοφόρο, ὅτι στὶς δύσκολες γιὰ τὴν ἀνθρωπιά των Ἀνθρώπων (τὸ ἄλφα κεφαλαῖο) ἡμέρες μας ἔχουμε εὐάριθμους δόκιμους χριστιανοὺς ποιητές. Πίστεψαν στὸ Χριστὸ καὶ τὸ λαγαρὸ μάτι τους χάριξε, θαύμασε, μελέτησε, ἀξιολόγησε τὸ κόσμον καὶ τὴν ἐποχὴ μας «ὑπὸ τὴν ἀκτίνα τῆς αἰωνιότητος» μετὰ τὴν τέχνη τοῦ λόγου.

Ἰδιαίτατα τοὺς ἀπασχόλησε ὁ ἄνθρωπος, ποὺ μόνο στὸν ὁρίζοντα των ἀξιών νοηματίζει τὴν ὑπαρξή του. Ἡ ἐγκόσμια σύγχυση τῆς ἐποχῆς μας, πολυπλευρὴ καὶ ἐξοιθενωτική, δὲν τὸν λυγίζει, διότι πιστεῖται πραγματικὰ σ' Ἐκεῖνον.

Τὰ ὑλικά πράγματα τὰ δέχεται, ὡς μέσον γιὰ τὴ ζωὴ, ποτὲ ὡς αὐτοσκοπὸ. Συμμετέχει στὴν πίκρα καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτες φωτοσχιᾶσεις στὸ διάβα του.

Τὸ ταλέντο του εἶναι δωρεὰ ἄνωθεν «ἐκ τοῦ πατρὸς των Φώτων» καὶ σκοπὸ ἔχει τὸν δύσκολο ἐξανθρωπισμὸ μας καὶ τὴν ὁμοίωσή μας μετὰ τὸν Θεό, ὅχι μετὰ κούφια λόγια, ἀλλὰ μετὰ ὑπεύθυνη ἀγωνιστικὴ ζωὴ.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι λίγα λουλούδια στὸν ἀείμνηστο φίλον μου ποιητὴ Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗ μετὰ ἀφορμὴ τὴν ἔκδοσιν: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» ἐκλογὴ ἀπὸ τὴν ὅλη ποιητικὴ του προσφορά. Ἐπιμέλεια Ν. Β. Τυπάλδου. Ἀθήναι. Νοέμβριος 1979.

Τὸ τρίπτυχο τῆς ἐκλογῆς συνθέτουν τὰ μέρη: α) Ζωῆς ἀπόηχοι, β) Πορεία στὸ

ἐσώτερον καὶ γ) Ἐπίμετρον. Τὰ ἐπιλεγμένα καὶ κοιτῆρια καὶ ἡ ὅλη φροντίδα εἶναι τοῦ Ν. Τυπάλδου, ποὺ στὴ συνέχεια ἀναπτύσσει «λίγα κατατοπιστικά γιὰ τὴν ἔκδοσιν», ποὺ δὲν εἶναι λίγα, ἀλλ' ἐπαρκῆ. Ἀκολουθοῦν σχόλια ποὺ βοηθοῦν τὸν ἀναγνώστη στὴν προσπέλαση τῆς προσφορᾶς τοῦ ποιητῆ.

Ἡ ποίηση τοῦ Καχοιμάνη εἶναι Χριστιανική, δηλαδὴ ἡ εὐαισθησία, ὁ λυρισμὸς καὶ ἡ διανγὴς στοχαστικὴ του διάθεση μᾶς ὁδηγεῖ στὸ ξέφωτο τῆς ἀλήθειας, τῆς μᾶς καὶ μόνῃς ἀλήθειας τοῦ Ναζωραίου. Ἀφετηρία τοῦ ἴδιου ὁ ποιητῆς, οἱ συγκινήσεις του, οἱ συνάνθρωποί μας, ὁ πλησίον, ὁ γύρω κόσμος, ὁ τόπος μας καὶ ἡ ἐποχὴ μας. Σκοπὸς του ὁ φωτισμὸς ὅλων γενικὰ μετὰ τὴν ἀνέσπερην ἀλήθεια.

Τὰ φαινόμενα, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ στιλπνὴ κορύστα των πάντων ποὺ θέλγει καὶ ἐξαιπατάει, ἀπὸ ξεμοναχιασμένη, ὅσο στὶς σχέσεις καὶ τὶς ἀλληλεπιδράσεις ἀνάμεσα στὰ ὄντα καὶ ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν Θεὸ ἀπασχολοῦν τὸν ποιητὴ. Ἰδιαίτερα τὸν θέλγει ἡ οὐσιαστικὴ τους ὄψη πίσω ἀπ' τὰ φαινόμενα.

Ἡ ψυχὴ γιὰ τὸν Καχοιμάνη εἶναι τὸ πραγματικὸ του κάλλος, ἡ πραγματικὴ ἀρχοντιά τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ψυχὴ συνφαινεῖ τὴν ἐσωτερικὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικὰ τὴν ὅλη ἀξία του. Αὐτὴ εἶναι φορέας εὐτυχίας καὶ δημιουργίας στὶς ἡρωϊκὲς περιπτώσεις τῆς ζωῆς καὶ πηγὴ δυστυχίας «στοὺς γιόους τῆς νύχτας».

Ὁ Καχοιμάνης γράφει πάντοτε «ἐκ τοῦ περισσέματος τῆς καρδίας» καὶ ὁ στίχος εἶναι καθαρὸς, διανγὴς, κρυστάλλινος, προσετός σ' ὅλους. Γοητεῖται ἡ αἰσθητικὴ του ἀρματωσιά στὴ λιτὴ του ἀνάσα.

Ἡ προσφορὰ τοῦ ποιητῆ ἀρδεύεται ἀπὸ τὴ βουσομάνη τοῦ Ἑθνους τὴ μοναδικὴ μας ὁρθοδοξία. Κελαρύουν παντοῦ γελάστὰ τὰ ρυάκια των ἀξιών μετὰ τὴ διαχρονικὴ τους ὕψη. Εὐρωσθη ποίηση, γέννημα ποιητῆ μετὰ πίστη στὸ Θεό, μετὰ εὐθύνη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου μας, γενικὰ ποιητῆ μετὰ πνευματικὸ ἦθος καὶ ὑπεύθυνη ζωὴ.

Οἱ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις ὑλοποιοῦν τὸ παροιματικὸ «Ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα»,

χωρίς να συνιστούν ολοκληρωμένη αξιολογική εκτίμηση.

Η προσφορά του Καχοιμάνη είναι αξιολογήσιμη στα Γράμματά μας και παραισμένη φροντίδα για τον ειδήμονα να γίνει μία αξιολογική μελέτη για το όλο έργο του. Το χρέος βαρύνει το γιό του ποιητή Α. Καχοιμάνη στην αγάπη του οποίου στηρίζεται και η έκλογη: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» του άειμνήστου πατρός του.

Πρέπει ακόμα να υπογραμμίσουμε: την φιλοτιμία, την πνευματική αξία και τον μύθο του επιμελητή της έκλογης, «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» του Γ.Α. Καχοιμάνη, Ν. Β. Τυπάλδου που είναι υποδειγματικά στο είδος.

Δ η μ ο σ θ έ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ : «Ο ΠΑΛΑΙΟΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ» (ποιητική σύνθεση), Ίωάννινα 1980

Η αξιολογήσιμη ποίηση των ημερών μας στον τόπο μας έχει πολλούς αξίους ποιητές, που διαθέτουν ποιότητα γραφής και στόχων. Η άποκαλυπτική ποίησή τους ενέχει ταλέντο, ήθος, λεπτές όψεις της ουσίας της αλήθειας, γενικώς φανερώματα αξιών, σ' έναν άφογο σμιλευμένο λόγο. Έτσι έχουμε έντονη αίσθηση ποιητικού λόγου ύψους στάθμης. Αναγνωρίζουμε ρωμαλέες έμπνευσεις και ένσαρκες γραφές. Γνωρίζουμε έναν όμορφο κόσμο όχι σαν θέμα, αλλά σαν ποιότητα έκφραστικής. Η ποίηση στην καλή της ώρα ευχαριστεί και ψυχαγωγεί, με τον παλιό έννοιολογικό περιεχόμενο της λέξεως.

«Ο ΠΑΛΑΙΟΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ» του Δημοσθένη Κόκκινου (Ίωάννινα 1980, σελ. 72. Το εξώφυλλο και τα Βυζαντινά γράμματα είναι του Κώστα Φωτόπουλου και τα σκίτσα του ποιητή), κλιμακώνεται σε έξι ενότητες: 1) Μικρόν απόδειπνον, 2) Κοινόδιον, 3) Άσκητικά, 4) Ένθετα, 5) Όρθρος, και 6) Άπολυτίκιον. Η βασική τους πορεία είναι μία: Το λυρικό ξέσπασμα ενός Χριστιανού ποιητή του καιρού μας. Στην προσφορά του ο

Κόκκινος ανεραιώνει με τη δόκιμη λυρική του πνοή έσωτερικές ανάτασεις στο Θείο που αφήνουν έντονη έντύπωση μιάς τίμιας πνευματικής μαρτυρίας στον καιρό μας.

Άς ακούσουμε τη φωνή του ποιητή:

«Όρα νυκτός
έν Άγίω Όρει,
έρχομαι ως έστεμμένη συνείδηση
κάτω απ' τους χρυσούς θόλους
τών ιερών παλατιών της Βασιλεύουσας
άφοπλισμένος στρατιώτης
που φόρεσε την αλουργίδα
να θεμελιώσω τον κόσμο που εξαγό-
(ρασες

άντι της χολής και του όξους
που Σε ποτίσαμε πάνω στο σταυρό». (Σελ. 36)

Η αρχαιοπρεπής Βυζαντινή ύψη του λόγου του ποιητή θυμίζει Όρθοδοξη λειτουργία που προσφέρεται για μία φυσική ψυχική ανάταση. Πρόκειται για μία λαγαρή ποίηση χριστιανικού λυρισμού. Όλα μοσχοβολούν Ελλάδα και Όρθοδοξία που σαρκώνονται σε γνήσια διαχρονική πραγματικότητα κύρους. Ο αντίκειμενικός άναγνώστης συνειδητοποιεί ότι είναι κάτι παραπάνω από άχόρταγο στομάχι. Αναγνωρίζει την όμορφη και τον ζωντανό παλμό του κόσμου της ψυχής, που στην εποχή μας έχουν λεηλατήσει ποικίλοι βάνδαλοι.

Μας φέρνει εύφροσύνη, γαλήνη και έλπίδα ή μέθεξη στην ποίηση της ποιητικής στάθμης της συνθέσεως: «Ο ΠΑΛΑΙΟΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ» του διευθυντή της «Ηπειρωτικής Έστίας» Δημοσθένη Κόκκινου που μας πρόσφερε: ο γνήσιος λυρισμός, ή Έλληνορθόδοξη πίστη, ή υπεύθυνη ζωή, το πνευματικό ήθος, ή αγάπη στον άνθρωπο και ή γνώση της ψυχικής ανατομίας του συντριμμένου έσωτερικά ανθρώπου του καιρού μας. Κι' όλα αυτά ρέοντα και άνετα, τίμια και εύσυνετα.

Λευτέρη Καρβέλα: «ΜΕΤΕΩΡΗ ΦΛΟΓΑ»

Ποίηση ἐκ θαθέων πὸν μᾶς δείχνει τὴν ἀναπόφευκτη δήλωση τῆς κοινῆς συμμετοχῆς σ' ὅ,τι ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι, γνήσιο καὶ γίνο πνευματικά, ἐρωτικό καὶ σ' ὅτι καταγράφεται ἀληθινὸ μέσα στὴν ἀτελείωτη διαδρομὴ τῆς ἀνθρώπινης αἰσθαντικότητας. Ποίηση πὸν γίνεται δθόνη μὲ κινούμενο καὶ φωτεινὸ τὸν αὐτοσχεδιασμὸ τοῦ λυρικοῦ δεδομένου. Ποίηση πὸν σοῦ μεταγυρίζει εὐρηματικά τὴν θεώρηση πάνω στὴ προσέγγιση στὸν σωστὸ ποιητικὸ προβληματισμό, αὐτὴ εἶναι ἡ Μετέωρη Φλόγα τοῦ Λευτέρη Καρβέλα.

Σημειώνουμε καὶ μερικὸν χαρακτηριστικὸν στίχους τοῦ Λ. Κ. πὸν τοὺς προέξαμε ἰδιαίτερα.

— Κι' ἔγινε ἓνα παράξενο σχέδιο
σὲ λερωμένο τετράδιο Σελὶς 14

— Ἴσως νὰ διάζομαι ν' ἀποθέσω τὴν κο-
κομματιασμένη
μνήμη
στὰ δόντια τῆς σιωπῆς Σελὶς 15

— Φέρε τὰ μάτια σου στὸ ἀγιοζέλημα
πὸν δὲν ἀρνήθηκε στὸ χρόνο τὸ ἄρωμά
τοῦ Σελὶς 17

— Ἀνεβάζοντας σκιὲς στὰ ἴχνη
τῆς μεσονύχτιας ἀνθισσης
καὶ δάκρυα στὴν ἀπογυμνωμένη
αἰθριανὴ καλωσύνη Σελὶς 29

— Δίπλα στὸ μακρινὸ σου πρόσωπο
τίμημα τῆς ἀνύποτης δορυρικῆς αἰσθησης
στὶς ἀνεξιχνίαστες ροὲς τῶν ἰδάτων
καὶ στὶς μετακινήσεις τῶν θλιμμένων
σύννεφων Σελὶς 56.

Γιῶργου Τίντου: «ΕΡΩΤΙΚΑ»

Ἐννοιολογία καὶ στίχος πὸν μᾶς θυ-
ξίζει ἐντὶ προσωπικὸ ἄσμα ἀσμάτων (σελ.
13—20), κι' ὅπου ἔχουμε ἐδῶ πρόσθετα
καὶ μιὰ διαφάνεια ὑπαρξιακοῦ παράλογου.

Ἦταν ἐρημιὰ
Κ' ἔλαμπες μὲ τὴν ἀπουσία σου.
Ἐσὺ ἔσους τ' ἄλλο πρόσωπο
πὸν δὲν γνώρισα.
Τὸ σῶμα μὲ τὴ σκιά του. (Σελ. 18)

Τὸ Ζωφόρος (σελ. 27) εἶναι μιὰ πα-
ραλλαγὴ ἀπὸ ἓνα ποιητικὸ διαλογισμὸ
τοῦ ΕΛΙΟΤ. (Σκύλος - Ἄλογα).

Περισσότερο ὅμως στεκόμαστε στὴ σε-
λίδα 29. ΟΤΙ ΚΙ ΑΝ ΕΙΣΑΙ — πὸν μοῦ
δίνει ἓνα τριδιάστατο προβληματισμό,
πὸν φαίνεται νὰ διασυνδέει τὴν διαλε-
κτικὴ μὲ τὶς προσωπικὲς διαπιστώσεις
καὶ ἐπικλήσεις.

Μ' ἀτέλειωτα Γιατὶ
χτίζω καὶ
Γκρεμίζω τὸν οἶκο σου
Φίδια
Γύρω στὸ λαιμὸ μου οἱ συλλογισμοὶ
(Σελ. 30)

Τέλος αὐτῆ

ἡ ἀνύψωση ἐνὸς ἀνθρώπου
ἀποσπασμένου ἀπὸ τὰ φέμματα
στὸ ἀέτωμα τοῦ δικοῦ του οὐρανοῦ
(Σελ 31)

δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ δέηση
ἀπὸ σιωπὴ μὲ σοφία, ἔμπνευση καὶ ὑ-
παρξιακὴ πιά ἀναγκαιότητα

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΛΗ-
ΘΥΡΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Δὲν εἶναι καλὸς οἶονὸς ὁ ἀρμαθὸς
τῶν βιβλίων στὸν τόπο μας. Ἀντιλέγω μὲ
ὅσους ὑποστηρίζουν τὸ ἀντίθετο. Γιατὶ πι-
στεύω, πῶς ἡ αὐθεντικὴ γενικὰ τέχνη, δὲν
φυτρώνει σὰν τὴν ἀγοριάδα. Ἡ πληθώρα
τῆς ἀγοριάδας εἶναι τὸ κακό, εἶναι τὸ ζι-
ζάνιο, δηλαδὴ κάθε ἀγοριόχορο πὸν φέται
στὰ σπαρτὰ κι' ἀφαιρεῖ τὴν ἱεράδα τοῦ ἐ-

δάφους. Έδω λοιπόν δὲν ἔχουμε ἀπόδοση, ἀλλὰ ζήμιά. Κι' ἀλλοίμονο ἂν ἀφήσουμε τίς ἀγριάδες, θά πνίξουν τὸ σπαρτό.

Κάθε τόσο ἔχουμε βροχή ἀπὸ λογοτεχνικούς διάττοντες, πὸν διατυμπανίζουν τὴν εἰρήνιὰ τους!

Ἄπ' τὸν ποιητικὸ καὶ πεζὸ λόγο, ἅπ' τὸ σοφό, θά ξεχωρίσουμε πάλι σὰν ἀξιόλογα λίγα βιβλία. Οἱ ἄλλοι ἔχουν καιρὸ νὰ περιμένουν, ἢ θά πρέπει νὰ καταλάβουν πὺς ἔχασαν τὸ πρῶτο τραῖνο. Ἰδοὺ λοιπόν ὁ μικρὸς κατάλογος ἅπ' τὴν πληθώρα τῶν συγγραφέων.

Ἕνας ἅπ' τοὺς ἐκλεκτοὺς ποιητὲς μας εἶναι κι' ὁ Σαράντος Πανλέας, πὸν δὲν τὴν δώσει ἀκόμα τὴν θέση πὸν ἀξίζει, κι' οὔτε εἶναι καλύτεροί του οἱ ἄλλοι Θεσσαλονικεῖς ποιητὲς. Ποιητὴς πληθωρικός καὶ πλούσιος σὲ λυρισμό, σὲ αἰσθήματα καὶ προσδευτικὲς σκέψεις, συνεχίζει τὴν αἰλιμη πορεία του. Τὸ πιστοποιοῦν οἱ δύο πρόσφατοι τόμοι μὲ τὸν τίτλο:

«Οἱ ποιητικοὶ συνειδησιακοὶ διάλογοι». Κι' ἔδω ἡ ποίησή του τρέχει σὰν ποτάμι καὶ βρῖσκεται σ' ἀκμὴ. Ἀναβάλλει. Εἶναι ἀναμφισβήτητα ποιητὴς ποιησιμὸς μὲ πολλὰς ἀρετὲς, ἀλλὰ πλατειάζει καὶ σὲ μερικὰ του ποιήματα, δὲν ἐπιμένει στὴν ἐπεξεργασία. Ἡ βραχυλογία εἶναι ἡ σοφία.

Τὸ τέλειο δημιούργημα εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίπονης κι' ἀδιάκοπης ἐπεξεργασίας. Ὁ δυνατὸς αὐτὸς ποιητὴς θά πρέπει στὸ μέλλον νὰ μᾶς δώσει μιὰ αὐστηρὴ ἐπιλογή ἅπ' ὅλο τὸ λυρικό ὀπτικὸ ἔργο του, κι' ὅπου ὑπάρχει κι' ὁ ἐπίμονος λαξεντής. Εἶπα πὺς δὲν εἶναι καλύτεροί του οἱ ἄλλοι Θεσσαλονικεῖς, ἀλλ' οὔτε κι' οἱ πατριῶτες του Μανιάτες, πὸν πολὺν θορόβησαν. Ὁ Πανλέας παρμένει ὁ σεμνὸς κι' ὁ τίμιος.

Ἕνας ἄλλος ποιητὴς ὀκνῆς εἶναι ὁ Γ. Παππᾶς μὲ τὸ «Ὁραματικόν» του. Ὁ τίτλος τὰ λέει ὅλα καὶ σοὺ θυμίζει προφήτες. Λόγος λαγαρὸς καὶ μεστός. Δὲν θά ἐπιχειρήσουμε μιὰ σὲ βάθος ἐρμηνεία τοῦ νέου τούτου ἔργου του. Θά ποῦμε, ὥστόσο, πὺς εἶναι ἅπ' τὰ βιβλία, πὸν δὲν φοβοῦνται τὸν χρόνον, πὸν ὑπάρχουν ἅπ' τὸ δικὸ τους βάρος καὶ νόημα, καὶ πὸν ξεχωρίζουν τὸν ἰδιόρρυθμο τούτου ποιητὴ καὶ στοχαστή, πάντα διχασμένο στὸ πραγματικὸ καὶ στὸ ὄρα-

ματικό. Θά μπορούσα νὰ τὸν ὀρίσω σὰν ποιητὴ (καὶ στοχαστή) αὐτοδύναμο. Λόγος ζωντανὸς ὅπως τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. Λόγος δροσερὸς καὶ πηγαῖος. Ἀνθρώπινος καὶ προφητικὸς ἢ ἀποκαλυπτικός.

Τρίτο ἀξιόλογο ποιητικὸ βιβλίον εἶναι τῆς Νίκης Σιδερίδου, μὲ τὸν τίτλο Ἐπιστοφὴ, ἀναφορά στὰ χρόνια κυρίως πὸν πέρασαν. Ἦχει σὰν γλυκὴ μουσικὴ ὁ στίχος της, ὑνάκι μὲ γάργαρο νερό. Κι' ἔδω ὑπάρχει τὸ ὑπαρξιακὸ πρόβλημα, ὅπως καὶ στὸ μεστὸ καὶ στοχαστικὸ «Ἀβέβαια τεῖχος». Ἀλλ' ὁ μικρὸς πρόλογος τὰ λέει ὅλα. Πάντως κι' ἔδω πρόκειται γιὰ ποίηση μελωδικὴ καὶ συμμετρικὴ καὶ καθάρια. Δεῖγμα τῆς ὥραίας αὐτῆς ποίησης εἶναι ἡ «Δηλός», πὸν ἀρχίζει τὸ ἔργο της. Ἐπίσης ὁ «Ἀπόλλωνας» κι' ἄλλα. Ἀπλοὶ δροσεροὶ στίχοι, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε τι τὸ περσιττὸ. Μὲ λίγα λόγια ποίηση ἀληθινή. Ἀναύρα τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ.

Καὶ ἰδοὺ τώρα ὁ Ζάχος Σαμολαδάς πὸν μοῦ ἦταν ἄγνωστος καὶ ὀφείλω τὴν γνωριμιά του στὸν φίλο ποιητὴ Γ. Ζωγραφάκη. Πρόκειται γιὰ ἕναν ἀξιόλογο μελετητὴ καὶ ἀνθρωπιστὴ. Μὲ τὰ βιβλία του μ' ἔπεισε πὺς εἶναι ἕνας ἄξιος συγγραφέας. Ἰδοὺ μερικοὶ τίτλοι:

«Γιὰ μιὰ νέα ἰδεολογία», «Τπὸ τύπον ἐξομολογήσεως», «Ἐρρωπαϊκὴ Ἰδέα», βιβλίο πρῶτο καὶ δεύτερο. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὺς ἀξίζει νὰ γίνῃ γνωστὸς στὸ εὐρύτερο κοινόν.

Μελέτες ἀξιόλογες ἀνθρωπιστικὲς καὶ διδακτικὲς.

Οἱ ἄνθρωποι μας συνήθισαν τὸ ἐλαφρό, τὰ ζιζάνια τοῦ ἀγροῦ, καὶ δύσκολα πιάνουν στὰ χέρια τους ἕνα σοβαρὸ ἔργο.

Κλείνω τίς σύντομες ἀναφορὰς μου μὲ τὸν Γιάννη Καραλή, τὸν ἀξιόλογο τούτου συγγραφέα τῆς Πάτρας καὶ γνωστὸ καὶ τίμιον κριτικὸ καὶ δημοσιογράφον. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου δύο ἔργα του, «Τ' ὄνειρο τῆς μεγάλης στιγμῆς», μυθιστόρημα καὶ τὴν «Ἀδεια ταφῆς», ὅπου πραγματοποιεῖται, καὶ τελετουργεῖται ἡ ἀληθινὴ πεζογραφία. Τὸ σημαντικὸ ἔργο του πράγματι τιμáει τὴν ἐπαρχία καὶ τὸν νεοελληνικὸ πεζὸν λόγον.

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

Θέατρο Τέχνης Κούν: «ΠΡΟΔΟΣΙΑ» - Χ. ΠΙΝΤΕΡ

Παιγνίδι ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν που φαίνεται να στηρίζεται εξωτερικά στην αλληλοσυμπλήρωση (κατά Πίντερ) της μνήμης και της διαλεκτικής είναι η Προδοσία. Μια ξερή θεατρική γλώσσα μάς λέει: έδω την λογιστική παράθεση της άνηθιότητας και το ήθος κανόνα που κατασκευάζουν μεθοδικά την Προδοσία με το δηλωτικό έτι μέσα σ' αυτή την σφαιρική κάλυψη πρόθεσης και πράξης, έλοι έμεις συντελούμε, άλλος πολύ κι' άλλος λίγο στη προσωπική Προδοσία των ανθρώπινων πεπραγμένων αλλά και στην Προδοσία της κάποιας επιβαλλομένης απελευθέρωσης ή κι' αποδέσμευσης που καθυστέρησε. 'Η σπονδυλωτή τεχνική του Πίντερ σ' αυτό το έργο είναι μια σημειολογική θεατρολογία που κλείνει συμβολικά το κάθε κείμενο τόσο στο πρώτο μέρος όσο και στο δεύτερο με μια επιγραμματική και ψυχρή φράση. 'Ακόμα στην παράθεση της μνήμης μέσα στον ένεστώτα χρόνο και στην αυτοανάλυση της, δεν υπάρχει κανένα λυρικό δεδομένο και καμμία εφημεριδικότητα. 'Ετσι το έργο κυλάει μονότονα και παγερά χωρίς να γίνεται ή αναμενόμενη σύγκρουση σ' ανθρώπινους χαρακτήρες και καταστάσεις.

'Αντίθετα το έθρος και την εθύνη ο Πίντερ την αντιμεταθέτει στους θεατές που φαίνεται να τους εξαναγκάζει να αναθυμίσουν ή και να επικαλούνται ένοχικά κάπως, και την δική τους προδοσία σ' οτιδήποτε και μέσα στο μονοτονικό θεατρικό οδοιπορικό του έργου. Στην 'Επιστροφή ο Πίντερ σχεδιάζει τις δνειροφαντασίες και τις δραματικές συγκρούσεις να συγκεντρώνονται στον υπαρκτικό χώρο χρόνο (Βενετία).

Στην Προδοσία ίσως έχουμε μια σκηνική παρουσία ένοχ Κάιν και 'Αβελ που πρέπει όμως να τους άνεχθούμε απολογιστά και υπαρκτικά.

'Η καταφορά του Πίντερ πάνω στη σύγχρονη λογοτεχνία άποστερεί το έργο από το εύρος της περιμετρικής έννοιολογίας και της γενικότητας από όμοια γεγονότα.

'Οστόσο όμως η Προδοσία άσχετα από το έναγωνιο πλέγμα της πιθανής ένοχης — θέσης, άρνηση — σημαίνει και την προσδοκία για κάποια παραδοχή, αναγνώριση κι' εκτίμηση για την σκέψη του αποκριμένου έρωτικού δεδομένου.

Αιτή ή σκηνική έρμηνεία έδωσε σ' ένα ήρεμο τόνο την ανέλιξη του έργου και το παίξιμο των ήθοποιών.

Στεκόμαστε όπως πάντα στην άνεση της σκηνικής έρμηνείας του διακεκριμένου — για μας — Μίμη Κουγιουμτζή και στην παρουσία της Ρένη Πιττάκη που έδωσε ένα προσωπικό φωτισμό στον καθοριστικό ρόλο της 'Εμμας. 'Ακόμα γράφουμε για την εμφάνιση του 'Αντώνη Θεοδωρακοπούλου με τον ώραίο και θεατρικότατο ήχο της φωνής του καθώς και στη μικρή εμφάνιση του Τάκη Παπαματθαίου.

ΠΡΟΔΟΣΙΑ. 'Ενα έργο με λεπτότατες έσωτερικές αναζητήσεις, προσδοκίες και συγκεκαλυμμένη άγωνία.

II

'Ημικρατικό Θέατρο Πελοποννήσου: «Ο ΒΥΣΣΙΝΟΚΗΠΟΣ» - ΑΝΤ. ΤΣΕΧΩΦ

Είναι γνωστό ότι ο Βυσσινόκηπος — του Τσέχωφ άνήκει πιά στο άγνωρισμένο έπίσημο θεατρικό ρεπερτόριο και σέ μια διεθνή κλίμακα αξιολόγησης και παρουσίας. Πρόσθετα γράφουμε ότι την εισαγωγή του έργου με τις διαδοχικές παρουσιάσεις των ρόλων από τους ήθο-

ποιούς, ακόμα και για σήμερα, την κρίνουμε, σαν μιὰ πρωτοποριακή σκηνική φόρμα.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἀξιολόγηση ἔχει καὶ ἡ ἀντίστιξη ποὺ γίνεται μέσα στὸ ἔργο ἀπὸ τὸν ἐπὶ μέρους διάλογο. — θέση καὶ ἄρνηση — ἀπὸ δύο βασικά πάντα ἡθοποιούς.

Υπάρχει ἐπίσης στὸ ἔργο καὶ ἡ ἁλλειπτική γραφὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἔξοχη πνευματικότητα τοῦ Τσέχωφ καὶ ποὺ μεταβάλλει τὸν ρεαλισμὸ τοῦ θεατρικοῦ μονόλογου σὲ μιὰ σιωπὴ μὲ ποίηση καὶ ὑπαρξιακὸ διαλογισμό.

Παράλληλα ὁ φιλοσοφικὸς προβληματισμὸς ποὺ διασυνδέει σὰν τοιχογραφία τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ στοίχισε στὴν πολιτικοποιημένη κοινωνικοποίηση τοῦ 19ου αἰῶνα τόσο αἷμα, δίνει στὸ Βυσσινόκηπο τὸ εἶδος μιᾶς διαχρονικῆς κοιμωδίας ἀπὸ ἀνθρώπινους χαρακτηρισμοὺς ποὺ μεταβάλλονται χρόνο μὲ τὸ χρόνο, σὲ θεατρικὴ ἀναφορὰ ἀνθρώπινων καταστάσεων.

Καλὰ στημένος ὁ Βυσσινόκηπος πάνω στὴ σκηνὴ προσφέρει στοὺς θεατὰς μιὰ ἄρτια καὶ γερὴ πνευματικὴ ἐπικοινωνία τέχνης.

Ἡ μετάφραση, ἡ σκηνοθεσία, τὰ σκηνικά καὶ ἡ μουσικὴ ποὺ στήριξαν τὸ ἔργο ἦταν ἓνα ἀκόμα δεῖγμα τῆς καλλιτεχνικῆς εὐθύνης τῶν ΔΕΣΜΩΝ ποὺ τόσο καλὰ τὴ γνωρίζουμε ὅλοι μας.

Πολυπρόσωπο τὸ ἔργο μὲ τοὺς 13 ρόλους τοῦ μᾶς ἐντυπωσίασε μὲ τὸ συλλογικὸ παίξιμο τῶν στελεχῶν του. Ἔτσι δὲν ἀναφέρουμε ἐδῶ ὀνόματα — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διακεκριμένη καλλιτέχνη, τὴν κ. Ἀσπ. Παπαθανασίου ποὺ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἡμικρατικοῦ μας θεάτρου.

III

Θέατρο Μετροπόλιταν: «Ἡ ΚΥΡΙΑ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ»

Εὐρηματικὸ καὶ δροσερὸ εἶναι τὸ ἔργο «Ἡ Κυρία ἐκυκλοφόρησε» (Ἀσημάκη Γιαλαμά - Κ. Πρετεντέρη) ποὺ παίζεται στὸ θέατρο Μετροπόλιταν.

Στηρίζεται βασικά σὲ μιὰ γνωστὴ ἱστορία παρμένη ἀπὸ ἓνα κοινότοπο Βουλευαρδιέρι-κο μῦθο ποὺ μᾶς δείχνει τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κοινωνικὴ προτεία τῶν δύο φύλων, θεματογραφία ποὺ τόσο σχολιάστηκε ἀλλὰ καὶ τόσο διασκέδασε τὴν ἀστική τάξη τῆς Εὐρώπης τοῦ μεσοπολέμου.

Στὴν τεχνικὴ ἐπισημαίνουμε καὶ μιὰ σειρά παρεξηγήσεις - τρόπος ἐνημέρωσης γιὰ τὴν ἐρωτικὴ δράση τοῦ συζύγου. Ἀποχώρηση Δ)ντοῦ. Νέα ἀνάληψη συντάξεως ἐφημερίδας. Γάμος κυρίας - Ντοσιέ - ποὺ δίνουν ἐντονώτερη αἴσθηση πλάνης στὴν ἀνέλιξη τοῦ ἔργου.

Ἐξαιρετο συμπλήρωμα τεχνικῆς εἶναι ἐδῶ καὶ ὁ ἐπιγραμματικὸς λόγος ποὺ συνοδεύει καὶ κλείνει χιουμοριστικά καὶ ἔξυπνα πολλὰς φορές, τὶς ὅμοιες διαμορφούμενες καταστάσεις. Μόνο ποὺ στὸ σημεῖο αὐτό, πρέπει νὰ τονίζεται μακρόσυρτα γιὰ νὰ τὸν ἀκοῦνε καὶ νὰ γεύονται πὺλ πλατεῖα, οἱ θεατὰς. Ἡ παράσταση εἶναι φροντισμένη καὶ σωστή. Ὅλοι οἱ ἡθοποιοὶ συντελοῦν θετικά στὴν ἐρμηνεία. Δὲν ἀναφέρουμε ὀνόματα γιατί εἶναι γενικὴ ἐκτίμηση ποὺ κερδίζουν.

Ὡστόσο εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ποῦμε δύο πρόσθετα λόγια γιὰ τὸν Νίκο Παπαναστασίου ποὺ γεμίζει τὴν σκηνή. Μᾶς θυμίζει τὸν Τέο Λίγκεν καὶ τὸν Πάουλ Κέμπ, σ' ἓνα δικό του προσωπικὸ σχῆμα. Ὁ Δημήτρης Νικολαΐδης σὰν σκηνοθέτης βοήθη καὶ τὰ δύο πλάνα ποὺ χωρίζουν τὴν σκηνή, τὴν κίνηση καὶ τὸν διάλογο σὰν τὴ θεατρικὴ φόρμα ποὺ ἔπρεπε νὰ βοηθήσει τὸ ἔργο.

IV

Θέατρο Ἀθήναιο: ΟΛΟΙ ΚΟΥΝΙΟΜΑΣΤΕ

Μὲ βάση τὶς ταλαιπωρίες καὶ τὸν φόβο τοῦ κόσμου ἀπὸ τοὺς τελευταίους σεισμοὺς βγαίνει στὴν σκηνὴ ἡ ἐπιθεώρηση ΟΛΟΙ ΚΟΥΝΙΟΜΑΣΤΕ τοῦ Ν. Καμπάνη - Β. Μακρίδη.

Τὸ εὔρημα μὲ τοὺς δύο ἀλητες ποὺ ἀρχίζουν τὸ ἔργο Ν. 2, παρουσιάζονται στὴ μέση Ν. 7 καὶ τὸ κλείνουν Ν. 13 εἶναι ἀρκετὰ ἐπιτυχημένο γιατί ἐπιτρέπει καὶ τὴν κάποια ἀθροιστομία.

Κεφᾶτα τὰ νούμερα δὲν κάνουν σχεδὸν πούθενά κοιλιά γιατί πάντα παραστέκεται ἡ κατάλληλη μουσική ποὺ εἶναι εὐτυχῶς μουζούκια καὶ ἀμανέδες κι' ἔτσι δὲν κουράζει ὁ διάλογος (Ν. 10, τὸ Ν. 12 τὸ Ν. 6 καὶ τὸ Ν. 11 εἶναι ἴσως καὶ τὰ πὺ χαρακτηριστικά σ' αὐτὴ τὴν θεατρικὴ δουλειά). Στὸ Ν. 2 ἔχουμε τὶς πολιτικὲς παρασθήσεις ἐπὶ διεθνoὺς ἐπιπέδου καὶ στὸ Ν. 11 ἓνα στρατευμένο πολιτικὰ μονόλογε. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ καταγράφονται στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ Σ. Μουστάκα.

Τὰ χορευτικὰ ἐντυπωσιάζουν καὶ τὸ φανταστικὸ Ν. 12 εἶναι ἀξιόλογο σὰν σύλληψη καὶ κίνηση.

Τὸ σκηνικὸ εἶναι δουλεμένο στὴ κάθε λεπτομέρεια τῆς σεισμοπαθοῦς ἀθηναϊκῆς γειτονιάς, ἐνὸς ἡ διαδοχικὴ παρουσίαση μὲ τὰ νούμερα στὴ σκηνή, γίνεται μὲ προσαρμοσμένο τρόπο θεατρικῆς τεχνικῆς καὶ δίνει ρυθμὸ στὴν ἐπιθεώρηση.

Ἡ Τίτλια Στασινοπούλου κλέβει τὴν παράσταση. Θιμίζει ἀμερικάνικο ταλέντο καὶ παίξιμο.

Γράφουμε ἀκόμα γιὰ τοὺς θαυμάσιους Γιώργο Παπαζήση, Σωτῆρη Τζεβελέκο. Τὸ ΟΛΟΙ ΚΟΤΝΙΟΜΑΣΤΕ εἶναι μιὰ ἐπιθεώρηση ποὺ ἀξίζει. Τὸ δίδυμο Νίκου Σοφμανοῦ καὶ Ζὰκ Ἰακωβίδη πρέπει νὰ ξαναδώσει ἓνα ἄλλο καινούργιο ἔργο.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΣΤΕΓΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ
ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ
Ζ' ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΚΩΣ 27—31.8.1981

ΚΑΛΛΙΘΕΑ 8.5.1981

Π. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ 4 ΚΑΛΛΙΘΕΑ
ΤΗΛ. 9514445 — 95611908

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ἡ Ὄργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ζ' Διεθνoὺς Συμποσίου Αἰγαίου, ἔχει τὴν τιμὴν νὰ σὰς προσκαλέσει νὰ συμμετάσχετε ὡς Σύνεδρος στὸ Συμπόσιο αὐτό, ποὺ φέτος θὰ γίνεῖ στὴν Κω ἀπὸ τὶς 27—31 Αὐγούστου 1981, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν καὶ τῆ συμμετοχῇ τοῦ Δήμου καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς Κω, μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Φιλολογικῆς Στέγης Ἐφταλιώτη καὶ τῆς Ἐταιρίας Μελετῶν Αἰγαίου. Θέμα τοῦ Συμποσίου θὰ εἶναι: «Τὸ Αἰγαίον στὴν ἱστορία καὶ τὴν τέχνη» καὶ εἰδικώτερα ὁ Δωδεκανησιακὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ προσφορὰ τῆς Κω στὴν ἱστορία καὶ τὴν τέχνη.

Ὑπενθυμίζεται ὅτι τὰ ἔξοδα διαμονῆς καὶ ταξιδίου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Κω καὶ ἐπιστροφή βαρύνουν ἀποκλειστικὰ τὸ Συμπόσιο καὶ μόνον γιὰ τοὺς Συνέδρους. Οἱ ἀνακοινώσεις θὰ περιορίζονται αὐστηρὰ στὰ 15' καὶ θὰ ἐπακολουθεῖ πεντάλεπτη συζήτηση. Δηλώσεις συμμετοχῆς μὲ τὸν ὀρισμὸ τοῦ τίτλου τοῦ θέματος καὶ σύντομη περίληψή του τὸ ἀργότερον μέχρι τὶς 15 Ἰουλίου. Ἡ ἀναχώρηση καὶ οἱ ἄλλες λεπτομέρειες διαμονῆς, ψυχαγωγίας, ξενάγησης κλπ. θὰ ὀριστοῦν μὲ νεώτερη ἐγκύκλιο στους κ.κ. Συνέδρους, ποὺ θὰ δηλώσουν συμμετοχή.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ο.Ε.
Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Στις 30 Μαΐου πραγματοποιήθηκε η έτήσια τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Έθνικης Τραπεζής της Ελλάδος. Κατά τη διάρκεια της Διοικητής του Ίδρύματος κ. Ευθύμιος Χριστοδούλου, με την παρουσία των Υποδιοικητών κ.κ. Παναγιώτη Τζαννετάκη και Ίωάννη Καλλιμασιώτη, και των λοιπών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, διάβασε την Έκθεση των πεπραγμένων της Τραπεζής κατά τον προηγούμενο χρόνο 1980.

Μιλώντας στους μετόχους ο Διοικητής κ. Ε. Χριστοδούλου είπε ότι η παγκόσμια οικονομία αντιμετωπίζει τις δυσχέρειες μίας γενικότερης προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα, που δημιουργήθηκε από την ενεργειακή κρίση, τα νομισματοπιστωτικά προβλήματα, τις ανακατατάξεις στο διεθνές καταμερισμό της οικονομικής δραστηριότητας και την ανακατανομή του παγκοσμίου εισοδήματος. Η γρήγορη προσαρμογή, με τις μικρότερες δυνατές επιπτώσεις, αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση για το προσεχές μέλλον.

Αναφερόμενος ο κ. Χριστοδούλου στην πορεία της ελληνικής οικονομίας είπε ότι και αυτή αντανακλά σε μεγάλο βαθμό τα διεθνή φαινόμενα. Έτσι αναμένονται ευνοϊκοί αντίκτυποι από την καλύτερευση της διεθνούς συγκυρίας, τα νέα αναπτυξιακά κίνητρα για την βιομηχανία - βιοτεχνία και την εισροή πόρων από την Κοινότητα, ενώ το στεγαστικό πρόγραμμα θα συντελέσει στην αναθέρμανση της οικοδομικής δραστηριότητας με ευνοϊκές επιπτώσεις στο δευτερογενή τομέα γενικότερα. Αλλά και στον τομέα των υπηρεσιών διανοίγονται μεγάλες δυνατότητες προόδου. Τα περιθώρια για την οργάνωση σε σύγχρονες βάσεις, την παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα και την προσφορά υπηρεσιών ευρωπαϊκού επιπέδου είναι ευρύτατα.

Για την πολιτική της Τραπεζής στο έπισκοπούμενο έτος και την πορεία των εργασιών της ο κ. Χριστοδούλου είπε ότι

έπηρεάστηκαν σημαντικά από την οικονομική συγκυρία, τη γενικότερη πιστωτική πολιτική, αλλά και τα ειδικότερα μέτρα εφαρμογής της κατά Τράπεζα.

Στον πιστοδοτικό τομέα, πρόσθεσε ο κ. Διοικητής, προσπαθήσαμε να συμμορφωθούμε με τα περιορισμένα όρια επέκτασης που μας επιτράπηκαν, φροντίζοντας ταυτόχρονα τόσο για τη σύμμετρη κάλυψη των αναγκών της πελατείας στα μέτρα του δυνατού, όσο και για την προτίμηση, όπως πάντα, των γενικότερα επιθυμητών δραστηριοτήτων και των νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Θα πρέπει επίσης να γίνει αναφορά, υπογράμμισε ο κ. Χριστοδούλου, και στις επιπτώσεις από την εξέλιξη της οικονομικής συγκυρίας. Οι Τράπεζες, κατά την άσκηση της πιστοδοτικής τους λειτουργίας, είναι υποχρεωμένες να λάβουν σοβαρά υπόψη τις συνθήκες αυτές και να ωθήσουν τις επιχειρήσεις προς τις ένδεικνύμενες αλλαγές. Το καθήκον μίας Τράπεζας είναι να βοηθήσει στην αντιμετώπιση παροδικών δυσχερειών μονάδες που παρέχουν έχεγγυα επιτυχούς λειτουργίας στα νέα ανταγωνιστικά πλαίσια που διαμορφώνονται. Επίσης η Τράπεζα αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στη διατήρηση της ελληνικότητας των επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερη έμφαση, τόνισε ο Διοικητής της Έθνικης Τραπεζής, δίνεται στην ενίσχυση της αναπτύξεως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και στην αντιμετώπιση των ειδικότερων ζητημάτων τους. Η μεγαλύτερη στροφή προς τις μικρομεσαίες επιβάλλεται ακόμη και από πλευράς αποδοτικότητας, ενώ μακροχρονιότερα έχει αγαθά αποτελέσματα στην ανανέωση του επιχειρηματικού μας δυναμικού και στην επέκταση της βιομηχανικής βάσεως. Από τις δύο εταιρίες LEASING, τη σύσταση των οποίων ετοιμάζει η Τράπεζα, ή μια θα απευθύνεται αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Έξάλλου η αξιοποίηση των ευκαιριών που δημιουργούνται με την ένταξη επιβάλλει τη στήριξη κάθε εξαγωγικής προσπάθειας

καί πρωτοβουλίας. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ μᾶς ὁδήγησε στὴν ἀπόφαση χρηματοδοτικῆς καὶ γενικότερης ἐνισχύσεως ἐπιχειρήσεων γιὰ νὰ διατηρήσουν ἀποθέματα ἐξαγωγίμων προϊόντων τους σὲ χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος.

Ἀναφερόμενος στὴ συνέχεια στὴν ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ὁ κ. Χριστοδούλου εἶπε ὅτι τὸ ὑπόλοιπο τῶν καταθέσεων τῆς ἐσωτερικοῦ, σὲ δραχμὲς καὶ συναλλάγμα, ἔφθασε στὸ τέλος τοῦ ἔτους τὰ 428,4 δισεκατ. δραχμὲς. Σημειώθηκε δηλαδὴ αὐξηση 85,8 δισεκατ. ἢ 25%, ποὺ ἦταν σημαντικὰ ὑψηλότερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ προηγούμενου ἔτους. Ἡ συνολικὴ πιστωτικὴ ἐπέκταση τῆς Τραπεζῆς στὸ ἐσωτερικὸ πρὸς τὸν ἰδιωτικὸ καὶ τὸ δημόσιο τομέα τῆς οἰκονομίας, μαζί μὲ τὶς τοποθετήσεις σὲ χρεώγραφα, τὶς ὑποχρεωτικὲς ἐπενδύσεις σὲ ἔντοκα γραμμάτια καὶ τὶς ὑποχρεωτικὲς καταθέσεις στὴν Κεντρικὴ Τράπεζα αὐξήθηκε κατὰ 83,6 δισεκατ. δραχμὲς. Γιὰ τὸ θέμα τῆς δημιουργίας σύγχρονης ὑποδομῆς ὁ κ. Χριστοδούλου εἶπε ὅτι ἡ κάλυψη τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου μὲ τραπεζικὲς μονάδες εἶναι παράγοντας βασικῆς σπουδαιότητος ὄχι μόνο γιὰ τὴ δημιουργία ἐνταῖας τραπεζικῆς ἀγορᾶς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πιὸ ἀποτελεσματικὴ ἐνοποίηση ὅλων σχεδὸν τῶν οἰκονομικῶν ἀγορῶν. Ἡδη ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ἐφαρμόζει πρόγραμμα ἐπεκτάσεως τοῦ δικτύου της κατὰ 158 μονάδες.

Μᾶς ἀπασχολεῖ ἐπίσης ἰδιαίτερα, τόνισε ὁ κ. Χριστοδούλου, ἡ δημιουργία στελεχῶν γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐπεκτεινόμενου δικτύου, τόσο στὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Ἡ παρακολούθηση τῆς ἐπιδόσεως ἡ χρησιμοποίηση ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἀξιολογήσεως καὶ ἡ ἐπιμόρφωση στὰ πλαίσια τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὰ κυριότερα μέσα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μας. Οἱ ἀνάγκες καὶ οἱ ἐκτιμήσεις αὐτὲς ὁδήγησαν στὴ ριζικὴ ἀναμόρφωση τοῦ συστήματος ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως Στὰ πλαίσια μιᾶς νέας

πολιτικῆς ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν 14 πρότυπα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος θὰ αὐξηθεῖ μελλοντικά.

Ἡ χρησιμοποίηση ἀπὸ τὶς μονάδες τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τελειότερων ἡλεκτρονικῶν συστημάτων ἀποτελεῖ ἐπίσης ἀπαραίτητο ὄρο γιὰ τὴ δημιουργία σύγχρονης τραπεζικῆς ὑποδομῆς. Ἡ πιὸ σημαντικὴ ἡλεκτρονικὴ ἐφαρμογὴ εἶναι τὸ σύστημα ἄμεσης συνδέσεως τῶν συναλλακτικῶν θυρίδων στὰ καταστήματα μὲ τὸν κεντρικὸ ἡλεκτρονικὸ ὑπολογιστὴ (ON LINE). Τὸ σύστημα ἐφαρμόζεται στὴν τελειότερή του μορφή, ποὺ περιλαμβάνει τὴν ἐνημέρωση τοῦ λογαριασμοῦ τῶν πελατῶν τὴν ἴδια ἀκριβῶς ὥρα ποὺ γίνεται ἡ συναλλαγὴ στὶς θυρίδες (REAL TIME). Τοῦτο ἀποτελεῖ καινοτομία ἀκόμη καὶ γιὰ μεγάλες εὐρωπαϊκὲς Τράπεζες. Ἐξάλλου βελτιώνεται ἤδη τὸ σύστημα τηλεπικοινωνιακῆς συνδέσεως τῶν καταστημάτων μὲ τὸν κεντρικὸ ὑπολογιστὴ μὲ σκοπὸ τὴν ἀποτελεσματικότερη ἐξυπηρέτηση τῶν συναλλαγῶν.

Ἡ βελτίωση τῶν συστημάτων διοικήσεως ἀποτελεῖ ἐπίσης ἀντικείμενο σοβαρῶν προσπαθειῶν. Ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ τὸ διοικητικὸ ἐκσυγχρονισμὸ τῆς Τραπεζῆς ἔχει ἡ πρόσφατὴ εἰσαγωγὴ τοῦ μακροχρόνιου σχεδιασμοῦ - προγραμματισμοῦ (CORPORATE PLANNING).

Καταλήγοντας ὁ κ. Χριστοδούλου εἶπε ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα συμπληρώνει φέτος 140 χρόνια πορείας παράλληλης μὲ τὴν πορεία τῆς Ἑλλάδος. Σὲ κάθε περίοδο τοῦ μακροῦ αὐτοῦ βίου ἡ δραστηριότητα τῆς Τραπεζῆς συνδέεται στενὰ μὲ τοὺς καταθέτες καὶ τοὺς μετόχους, ποὺ τὴν τιμοῦν μὲ τὴν ἔμπρακτὴ ἐκδήλωση τῆς μεγάλης ἐμπιστοσύνης, μὲ τὴν πελατεία ποὺ ἀξιοποιεῖ παραγωγικὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποταμίευση μὲ τὴ διοίκηση, τοὺς λειτουργοὺς καὶ τὸ προσωπικὸ ποὺ προσφέρουν τὴν ἀφοσίωση, τὶς ιδέες, τὴν ἀνάληψη τῶν εὐθυνῶν καὶ τὴν ἀκαταπόνητὴ ἐργασία. Οἱ ὑποχρεώσεις τῆς Τραπεζῆς ἀπέναντι σ' ὅλους αὐτοὺς καὶ ἡ εὐθύνη τῆς γιὰ τὴν προστασία τῶν συμφερόντων τους εἶναι μεγάλη.

Πρὸς τοὺς κατόχους τῶν ὁμολόγων **ΕΤΒΑ**

Ἡ ΕΤΒΑ, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρόσφατη μείωση τῶν ἐπιτοκίων, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνημερώσει ὅσους εἶχαν ἀγοράσει ὁμόλογα ΕΤΒΑ, πρὶν μειωθοῦν τὰ ἐπιτόκια, ὅτι οἱ τόκοι τους δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν μείωση αὐτή. Συγκεκριμένα:

- Τὰ ὁμόλογα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκδοθεῖ μέχρι τὸν Μάιο τοῦ 1980, θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ δίνουν τόκο 18% μέχρι τὶς 30 Ἰουνίου 1982.

- Τὰ ὁμόλογα πού ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰούνιο 1980 μέχρι τὸν Μάιο 1981, θὰ ἐξακολουθοῦν γιὰ δύο χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τους νὰ δίνουν τόκο 18%, 19%, 21% ἢ 23% ἀνάλογα μὲ τὸ ποσό.

Τὰ νέα ὁμόλογα ΕΤΒΑ, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1981, ἔχουν ἐπιτόκιο:

- 17% μέχρι 500.000 δρχ.
- 19% ἀπὸ 500.000 δρχ. μέχρι 1.000.000 δρχ.
- 21% ἀπὸ 1.000.000 δρχ. καὶ ἄνω.

Τὰ ὁμόλογα ΕΤΒΑ δίνουν πάντα τὸ μεγαλύτερο τόκο στὴν ἀγορά.

ὁμόλογα **ΕΤΒΑ**

Η Τράπεζα Κρήτης μεγαλώνει σταθερά

	1979	1978	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	9,5 δισεκ	7,1 δισεκ.	+33%
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	3,6 δισεκ	2,7 δισεκ	+34%
ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	2,7 δισεκ.	2,1 δισεκ.	+29%
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	127,3 εκ.	106,3 εκ.	+20%
ΜΕΡΙΣΜΑ (ανά μετοχή)	86 δρχ.	70,40 δρχ.	+22%

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ταχύτητα και συνέπεια.

• ΙΩΑΝΝΙΝΑ: ΣΠ. Οικονομολογ. Τηλ. 0651 29146
• ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΣ: Τηλ. 0624 41400

Ἡ Γενική Τράπεζα εἶναι πάντα κοντά σας

Σᾶς ἐξασφαλίζει
στό ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό

- Σύγχρονη ἐξυπηρέτηση
- Ὑπεύθυνη πληροφόρηση
- Ἀσφάλεια τῶν χρημάτων σας

Συνεργασθῆτε μαζί μας

ΓΕΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ